

שבוע פרשת שלח

(15 – 21 June 08)

י"ב – י"ח סיון ה'תשס"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קז

זה המומור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָיוּ לַיהוָה בֵּיטוּב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַּי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר:
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן בְּדֶרֶךְ עִיר מוֹשֶׁב
 לֹא מִצָּאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם
 מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשֶׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וְנֶפֶשׁ רָעֵבָה מִלֵּא־טוֹב: י יֵשְׁבִי חֲשֹׁךְ
 וְצִלְמוֹת אֶסִּירִי עָנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלִיוֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לָבָם
 כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזֶר: יג וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: יד וַיֹּצִיאֵם מִחֲשֹׁךְ
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּן: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דִּלְתוֹת
 נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹזַל גִּדָּע: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כָּל־אֲכָל תִּתַּעֲב
 נַפְשָׁם וַיִּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּרוּ
 זִכְרֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בִּאֲנִיּוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בָּמִים רַבִּים: כד הִפָּה
 רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעְרָה וַתְּרוֹמֶם גְּלוֹיו: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת נַפְשָׁם בָּרַעַה תִּתְמוּגֵג: כז יַחֲוֹגוּ וַיִּנּוּעוּ כְּשִׁפּוֹר וְכָל־חֲכֻמָּתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיֹּצִיאֵם: כט יִקָּם סַעְרָה לְדִמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלוֹיהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתְּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מַחוּז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיִּרְוּמוּהוּ בְּקֹהֶל עָם וּבְמוֹשֶׁב זִקְנִים יִהְלֹוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצָּאי מַיִם
 לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פָּרִי לְמִלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲנִים־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצָּאי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיְכַוְּנוּ עִיר מוֹשֶׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִּרְמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֱמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצָר רָעָה
 וַיִּגְזֹן: מ שִׁפְדוּ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתֵהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצֹאן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהֶם: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְּבוֹנְנוּ

חֲסִדֵּי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֲוִירָה הִנָּבֵל וְכָזֹר
 אֶעֱוִירָה שָׁחַר: ד אֹדֶךָ בְּעַמִּים ו יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלִאֲמִים: ה כִּי־גָדַל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדֶּךָ
 וְעַד־שָׁחֲקִים אֲמַתְּךָ: ו רִוְמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים ו דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלֶּקָה שְׂכָם וְעַמְּךָ סִבּוֹת אֲמַדְךָ:
 ט לִי גִלְעָד ו לִי מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב ו סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָמוֹם
 אֲשֶׁלֶּיךָ נַעֲלִי עָלַי פְּלִשְׁתִּי אֲתִרוּעֶע: יא מִי וְכִלְנִי עִיר מִבְּצָר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדָמוֹם:
 יב הֲלֹא־אֱלֹהִים זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבָּאוֹתֵינוּ: יג הִבַּהֲלָנוּ עֲזָרַת מִצָּר וְשׂוֹא תִשׁוּעַת
 אֲדָם: יד בְּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חִיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

בחסות

לוי שִׁי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

מפתח כללי

- (א) מזמורי תהלים ק"ז ק"ח..... ב
- (ב) מאמר ד"ה ראשית עריסותיכם ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ח..... ה
- (ג) שיחת ש"פ שלח, ח"י סיון ה'תשמ"א..... י
- (ד) לקוטי שיחות פרשת שלח (בלה"ק)..... יז
- (ה) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת שלח..... כא
- (ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת שלח..... כט
- (ז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... ל

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

- (ח) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת שלח..... לג
- (ט) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שלח..... סה
- (י) – ספר המצוות לשבוע פרשת שלח..... עב
- (יא) נביאים וכתובים יהושע פרק יב, דברי הימים-א פרק יא..... צח
- (יב) מסכת סוטה עם ביאורים מדף כב עד דף כח..... קב

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- (ג) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן..... קל
- (יד) שולחן ערוך הלכות תפילין - אדמו"ר הזקן..... קלא
- (טו) תורה אור - ד"ה בחודש השלישי - אדמו"ר הזקן..... קלב
- (טז) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי..... קלה
- (יז) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"..... קלה
- (יח) המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש..... קלו
- (יט) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב..... קלז
- (כ) ספר המאמרים תר"ץ - אדמו"ר מוהרי"צ..... קלח
- (כא) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ..... קלח
- (כב) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ..... קמ
- (כג) ביאורים לפרקי אבות פרק ב משנה ח..... קמא
- (כד) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת שלח..... קמב
- (כה) לוח זמנים לשבוע פרשת שלח..... קנט

בס"ד ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, התשכ"ח

(הנחה בלתי מוגה)

ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה¹, וביחזקאל² כתיב וראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך. וצריך להבין³, מהי השייכות דמצות חלה לענין להניח ברכה אל ביתך, שענין זה יהי' ע"י מצות חלה דוקא. גם צריך להבין מה שמצות חלה היא מהמצוות הראשונות שנצטוו בנ"י לקיים בכניסתם לארץ, כמ"ש⁴ בבואכם אל הארץ גו' תרימו תרומה לה' ראשית עריסותיכם וגו'.

ויובן בהקדים כללות תוכן ענין הכניסה לארץ ישראל, ארץ ע"ש שרצתה לעשות רצון קונה⁵, וישראל ע"ש כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל⁶, שהו"ע עשיית דירה לו ית' בתחתונים⁷, ועי"ז מחזירים את העולם למעמד ומצב כפי שהי' בתחילת הבריאה, שעולם על מילואו נברא⁸, שאז הי' אדה"ר בגן עדן, כמ"ש⁹ ויניחם בגן עדן לעבדה ולשמרה, אלא שע"י חטא עה"ד והחטאים שלאח"ז היתה ירידה בעולם כו', ואח"כ במתן תורה פסקה זוהמתן¹⁰, ואח"כ חזרה¹¹ ע"י חטא העגל וחטא המרגלים, שאז נגזרה הגזירה שישארו במדבר ארבעים שנה ולא יכנסו לארץ¹², ומזה מובן שענין הכניסה לארץ הוא להחזיר את העולם למעמד ומצב כמו שהי' בתחילת הבריאה, קודם החטא. וזהו הטעם שמיד בכניסתם לארץ נצטוו על מצות חלה, דהנה אמרו רז"ל (בירושלמי שבת¹³ ובמדרש תנחומא¹⁴) שאדה"ר הי' חלתו של עולם, דכשם שהאשה מקשקשת חלתה במים ואח"כ היא מגבהת חלתה, כך עשה הקב"ה לאדה"ר, דכתיב¹⁵ ואד יעלה מן הארץ והשקה ואח"כ וייצר ה' אלקים את האדם עפר גו'. ובחטא עה"ד נתטמאה חלתו של עולם, והתיקון על זה הוא ע"י מצות חלה. וזהו שמצות חלה ניתנה בהכניסה לארץ, שענינה הוא להחזיר את העולם למעמד ומצב כפי שהי' קודם החטא.

וזהו גם ענין מצות חלה ע"ד הרמז (ככל עניני התורה שישנם גם כפי שהם ע"ד הרמז), דהנה איתא בתיקוני זוהר¹⁶ שחלה הוא חל ה', שזהו¹⁷ כמו ההפרש בין ח' לה', חמץ (בח') ומצה (בה')¹⁸, שחמץ מורה על היצה"ר, כמ"ש¹⁹ מכף מעול וחומץ, וענין המצה,

(1) פרשתנו טו, כ.

(2) מדר, ל.

(3) ראה גם רד"ה זה תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' שלב ואילך).

תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ס"ע רמב). תר"ן (סה"מ תר"ן ע' שסח).

תשכ"ט (סה"מ תשכ"ט ע' רמו).

(4) פרשתנו שם, יח.

(5) ב"ר פ"ה, ח.

(6) וישלח לב, כט.

(7) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(8) ראה ב"ר פי"ד, ז. וראה שם פי"ב, ו. פי"ג, ג (וביפ"ת

שם).

(9) בראשית ב, טו.

(10) שבת קמו, א. זח"א נב, ב.

(11) זהר שם.

(12) פרשתנו יד, כט ואילך.

(13) פ"ב ה"ו.

(14) ר"פ נח.

(15) בראשית ב, ו"ז.

(16) תיקון טז (לא, א).

(17) דרושים שבהערה 3. וראה סידור עם דא"ח מה, א. ובכ"מ.

(18) ראה זח"ג רנב, א (ברע"מ).

(19) תהלים עא, ד.

מלשון מצה ומריבה²⁰, הו"ע מה שאמרו רז"ל²¹ לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר כו', וכדאיתא בגמרא²² בנוגע לאות ה', מ"ט תליא כרעי' (רגל הפנימי של ה' תלוי באויר ואינו דבוק לגגו), דאי הדר בתשובה מעיילי לי' (בפתח העליון בין רגל שבתוכו לגגו), והרי ענין התשובה הוא תיקון החטא, שע"ז נעשה העולם כפי שהי' בתחילת הבריאה. וזהו גם ענין חל ה', חל הוא מלשון חולין²³, שהו"ע קליפת נוגה, וע"י מצות חלה ממשיכים הה' בחל, דהיינו, המשכת הקדושה בחולין, שזהו כללות הענין דהמשכת אלקות בעולם, כפי שהי' בתחילת הבריאה.

(ב) והנה ע"פ הידוע שכל עניני העולם ישנם גם בישראל, הרי כן הוא גם בנוגע למצות חלה. ולהעיר גם מהמבואר בספרי מוסר בפירוש הכתוב ראשית עריסותיכם גו', שעריסותיכם הוא גם מלשון עריסה²⁴, וקאי על הזמן שהאדם קם ממיתתו בכל בוקר, שאז נשמתו היא רק באפו²⁵, כתינוק שנולד, שזהו גם דיוק הלשון עריסה, שהיא מיטת התינוק, הנה ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה, שהו"ע אמירת מודה אני לפניך כו' תיכף ומיד כשניעור האדם משנתו²⁶, ולאח"ז כללות ענין עבודת התפלה, שעל ידה מתפשטת ומאירה נשמתו בגילוי, ואילו קודם לזה אסור לעשות שום דבר מעניני העולם²⁷.

והענין בזה, דהנה, החיוב דחלה הוא בעיסה שנעשית ע"י עירוב המים עם הקמח. ובענין הקמח אמרו רז"ל²⁸ אם אין קמח אין תורה, דהפירוש הפשוט בזה הוא כמארז"ל²⁹ יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ כו' וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, והיינו, שמלבד ענין התורה צריך להיות גם ענין הקמח, שהו"ע המלאכה. ויש בזה ב' פירושים, מלאכה כפשוטה בגשמיות, וגם מלאכה ברוחניות, שהו"ע התפלה, שענינה הוא בקשת צרכיו³⁰. וזהו גם הטעם שהתפלה נקראת חיי שעה³¹, להיותה צורך חיי שעה, לרפואה לשלום ולמזונות³², משא"כ התורה היא חיי עולם³¹, כמ"ש³³ וחיי עולם נטע בתוכנו. ולכן, מי שתורתו אומנתו פטור מן התפלה³⁴, לפי שהתורה היא חיי עולם, והתפלה היא חיי שעה בלבד. והיינו, שענין (חיי) שעה הו"ע הזמן שהוא בספירת המלכות, שהיא שורש ענין הזמן³⁵ (וגם שרש ענין המקום, כידוע³⁶ שזמן ומקום קשורים זב"ז), אבל התורה היא בחי' ז"א שממנו מקבלת ספירת המלכות, ולכן פוטרת התורה את התפלה, שהרי בכלל מאתיים מנה³⁷.

(20) ראה זח"ג רנא, ב. לקו"ת צו יג, ד.

(21) ברכות ה, א.

(22) מנחות כט, ב (ובפרש"י).

(23) ראה גם מגלה עמוקות פרשתנו טו, כ (ד"ה גמרינן).

(24) ראה גם מגלה עמוקות שם (ד"ה ע"ד האמת). סה"מ

תרצ"א ע' יז. ע' רה.

(25) ע"פ ישע"י ב, כב. וראה ברכות יד, א. לקו"ת פינחס עט,

ד. סה"מ תרפ"ט ע' 84 ואילך.

(26) ראה שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ק סימן א סעיף ה. מהדו"ב

סימן א סעיף ד. סידור אדה"ז קודם "מודה אני".

(27) ראה ברכות שם.

(28) אבות פ"ב מי"ז.

(29) שם פ"ב מ"ב.

(30) ראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב.

(31) שבת יו"ד, א.

(32) פרש"י שם.

(33) נוסח הברכה שלאחרי עלי' לתורה. ב"ובא לציון גואל".

(34) שבת יא, א.

(35) ראה תניא שעהיוה"א פ"ז (פב, א).

(36) ראה תניא שם. לקו"ת ברכה צח, א.

(37) ב"ק עד, א. ב"ב מא, ב.

(ג) אך צריך להבין, מהו הטעם שרק מי שתורתו אומנתו פטור מן התפלה, דלכאורה, כיון שהתורה שהיא חיי עולם יש בכחה לפטור את התפלה (שכלולה בה כשם שבכלל מאתיים מנה), הרי גם מי שאין תורתו אומנתו הי' לו ליפטר מתפלה ע"י לימוד התורה, והיינו, דאף שבמשך היום יש זמנים שבהם עוסק בעניני העולם, מ"מ, כיון שבשעה זו עכ"פ עוסק בלימוד תורה, הי' לו ליפטר מתפלה, כיון שנכללת בתורה. אך הענין הוא, דהנה, אף שגדלה מעלת התורה לגבי תפלה, מ"מ, יש גם מעלה בתפלה לגבי תורה, שיש בה ענין התמידות והעדר השינוי, שהרי התפלה אינה כמו התורה שצריך להיות בה ענין החידוש, לאפשר לה³⁸, אלא אדרבה, שנוסח התפלה הוא בשוה בכל יום (הן נוסח התפלה דימות החול, והן נוסח התפלה דשבת ויו"ט כו'), והיינו, שהשינוי והחידוש הוא רק בהניצוצות המתבררים כו', אבל התפלה עצמה היא בשוה. וענין זה הוא ע"ד מ"ש³⁹ המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, שתמיד נמשכת בחינה זו. והרי ידוע הכלל שכל המשכה שהיא בתמידות הרי היא נמשכת מבחי' אני הוי' לא שניתית⁴⁰. ומצד מעלת התמידות שבתפלה שנמשכת מבחי' אני הוי' לא שניתית, הנה אף שהתורה היא למעלה מתפלה, מ"מ, חייבים גם בתפלה. אמנם, מי שתורתו אומנתו, שאינו מפסיק מלימוד התורה אלא לומד תמיד, הרי אצלו ישנה גם מעלת התמידות (שזוהי מעלת התפלה, כנ"ל) בלימוד התורה (שלמעלה מתפלה), ולכן פטור מתפלה (כמבואר כל זה במאמרי אדמו"ר הצ"צ⁴¹ ואדמו"ר מהר"ש⁴², שמיוסדים על מאמר אדמו"ר הזקן בסידור שער הק"ש⁴³).

(ד) ועדיין צריך להבין דיוק הלשון תורתו אומנתו, דלכאורה, כדי להדגיש ענין התמידות מתאים יותר לשון של קביעות, ע"ד מאמר המשנה⁴⁴ עשה תורתך קבע (ומלאכתך עראי), ומהו דיוק הלשון אומנות דוקא. אך הענין יובן ע"פ המבואר במק"א⁴⁵ בפירוש מארז"ל⁴⁶ התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה כו', כך הי' הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם, שזוהי מדרגת התורה כפי שיש לה שייכות לעולם, ולא מדרגת התורה כפי שהיא מצד עצמה שאין לה שייכות לעולם כלל. וכמובן מהמבואר באגה"ק ד"ה דוד זמירות קרית להו⁴⁷, שמעלת התורה שהעולמות בטלים לגבי דקדוק אחד ממנה, היא מבחי' אחוריים של עומק המחשבה כו', אבל פנימיות שבעומק שהוא פנימית התורה היא מיוחדת לגמרי באור א"ס ב"ה כו', ולגבי א"ס ב"ה כל העולמות כלא ממש ואין ואפס ממש, והלכך אין לשבחה כלל בתהלת חיות כל העולמות, מאחר דלא ממש חשיבי, ובבחי' פנימיותה אינה אלא שמחת לב ושעשוע המלך הקב"ה שמשותעשע בה, כמ"ש⁴⁸ ואהי' אצלו גו' שעשועים גו', אבל נעלמה מעין כל חי⁴⁹. ומזה מובן גם בענין

(44) אבות פ"א מט"ו. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ו.

(45) ראה סה"מ תרכ"ז ע' רצה ואילך.

(46) ב"ר בתחילתו.

(47) תניא קו"א קס, ב.

(48) משלי ח, ל.

(49) איוב כח, כא.

(38) זח"א יב, ב. וראה תו"א מקץ לט, ד.

(39) ברכת יוצר.

(40) מלאכי ג, ו.

(41) אוה"ת ואתחנן ע' שצה ואילך.

(42) ראה הנסמן בהערה 3.

(43) ד"ה להבין ההפרש בין ק"ש לתפלה ובין תפלה לתורה

(עג, ג ואילך).

תורתו אומנתו, שזוהי מדרגת התורה שיש לה שייכות לעולם (כלי אומנתו של הקב"ה בבריאת העולם), ועל זה שייך לומר שמי שתורתו אומנתו פטור מן התפלה לפי שבכלל מאתיים מנה, היינו, שענין התפלה שבה מבקשים צרכי העולם, הוא כמו מנה שנכלל במאתיים, כיון שגם התורה היא במדרגה ששייכת לעולם, משא"כ בנוגע למדרגת התורה שאין לה שייכות לעולם כלל, לא שייך לומר שכוללת גם ענין התפלה כשם שבכלל מאתיים מנה, כי, מנה ומאתיים הם באותו גדר, ואילו תפלה שענינה בקשת צרכי העולם, ותורה כפי שהיא במדרגה שאין לה שייכות לעולם כלל, הם שני ענינים בפני עצמם.

ה) ויש להוסיף, שע"פ האמור שתורתו אומנתו היינו מדרגת התורה ששייכת לעולם, תתורץ התמיהה בענין מי שתורתו אומנתו שפטור מן התפלה, דלכאורה יפלא הדבר, הרי מצות עשה מן התורה שיהא אדם שואל צרכיו שהוא צריך להם⁵⁰, ואיך אפשר שמי שתורתו אומנתו יפטר מזה. אך הענין הוא, שנוסף לזה שגם מי שתורתו אומנתו שפטור מן התפלה, הנה מזמן לזמן צריך להיות אצלו גם ענין התפלה, וכמ"ש רבינו יונה⁵¹ שרשב"י הי' מתפלל משנה לשנה, וכן מצינו בגמרא⁵² גבי רשב"י ור"א בנו, בעידן צלויי כו' ומצלו (ואף שבתוס'⁵³ פירשו שמצלי היינו ק"ש, הרי הפירוש הפשוט דמצלי הוא תפלה⁵⁴), הנה גם העסק בתורה גופא הוא באופן שקשור גם עם העולם (כנ"ל), היינו, שע"י לימוד התורה נמשכים גם צרכי האדם בעניני העולם כמו ע"י בקשת צרכיו בתפלה, והחילוק אינו אלא שההמשכה שע"י התפלה היא בדרך מלמטה למעלה, ואילו ההמשכה שע"י התורה היא בדרך מלמעלה למטה⁵⁵. וזהו גם מה שמצינו גבי רשב"י, שתורתו אומנתו³⁴, שפעל ירידת גשמים ע"י אמירת תורה, כדאיתא בזהר⁵⁶ זימנא חדא הוה צריכא עלמא למיטרא, אתו לקמי' דרשב"י כו' פתח ואמר שיר המעלות הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד⁵⁷, ועי"ז שדרש בתורה ירדו גשמים, ומבואר בזה⁵⁸, שהטעם שפעולת ירידת גשמים היתה ע"י אמירת תורה על פסוק זה דוקא, הוא, לפי שפסוק זה שייך לתוכן הענין דירידת גשמים, כי, שבת אחים גם יחד הו"ע יחוד ז"א ומלכות, שזהו שרש ענין ירידת גשמים, ומזה נמשכת ירידת גשמים כפשוטם. ונמצא, שגם אצל מי שתורתו אומנתו צריך להיות לימוד התורה באופן שקשור גם עם עניני העולם, שע"י יתמלא צורך העולם (בענין הגשמים וכיו"ב), כמו ע"י תפלה. וכללות הענין בזה, שגם מי שעיקר עבודתו היא בלימוד התורה, תורתו אומנתו, הרי זה צריך להיות באופן שע"י פועל גם בעניני העולם לבררם כו'. ובזה יובן גם מה שמצינו שרב יהודה כולי תנויי בניזיקין הוה⁵⁹, דלכאורה, כיון שאצל ר' יהודה היתה תורתו אומנתו⁶⁰, למאי נפק"מ באיזה חלק בתורה הי' לימודו. אך

ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' רצב ואילך.

(56) ח"ג נט, ריש ע"ב.

(57) תהלים קלג, א.

(58) ראה אוה"ת ויקרא שם. סה"מ תרכ"ז שם (ע' חצר).

(59) ברכות כ, א.

(60) רא"ש כתובות יז, א.

(50) רמב"ם הל' תפלה שם.

(51) לרי"ף – ברכות ח, א.

(52) שבת לג, ב.

(53) ד"ה כגון רשב"י – שם יא, א.

(54) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 357 בשוה"ג להערה 17.

(55) ראה לקו"ת ואתחנן סע"ד ואילך. אוה"ת ויקרא ע' רנד

הענין הוא, שבזה מודגש שגם אצל מי שתורתו אומנתו צריך להיות לימוד התורה באופן ששייך לעולם, שזהו שענין התורה הוא להבדיל בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור⁶¹, וכמודגש בעיקר בהלימוד דנזיקין⁶², וזהו שרב יהודה כולי תנויי בנזיקין הוה. (ו) וזהו ענין הקמח, כמארז"ל אם אין קמח אין תורה, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, והיינו, שלימוד התורה צריך להיות באופן שיומשך גם בעולם, הן ע"י מלאכה כפשוטה, והן ע"י מלאכה רוחנית שהו"ע עבודת התפלה. ולהעיר גם מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶³ אודות תורת הרה"צ ר' לוי יצחק מבארדיטשוב בפירוש המאמר כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, שמלאכה הו"ע ההתעסקות באהבת ישראל [שזהו תוכן המצוה הראשונה שבתורה, פרו ורבו⁶⁴, כפי שהיא ברוחניות הענינים, אַז מ'דאַרף מאַכן נאָך אַ אידן⁶⁵], והרי המלאכה דאהבת ישראל קשורה גם עם המלאכה דעבודת התפלה, כמובן מפתגם רבינו הזקן⁶⁶, שאהבת ישראל, ואהבת לרעך כמוך⁶⁷, היא הכלי לאהבת ה', ואהבת את הוי' אלקיך⁶⁸ (וכב' הפירושים שבזה, לשון ציווי ולשון הבטחה⁶⁹), שזהו ענינה של עבודת התפלה, כמאמר⁷⁰ לית פולחנא כפולחנא דרחימותא. וזהו ענין מצות חלה שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ, שע"ז מתקנים הקלקול שנעשה ע"י חטא עה"ד בחלתו של עולם, ומחזירים את העולם למעמד ומצב כפי שהי' קודם החטא. וזוהי גם ההכנה להכניסה לארץ – ובלשון רש"י על הפסוק⁷¹ כי תבואו אל ארץ מושבותיכם גו', בישר להם שיכנסו לארץ – ע"י משיח צדקנו, שיבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, בקרוב ממש.

מוהרי"צ ח"ב ע' קלד ואילך. ח"ג ע' תכו. ד"ה בראשית תרצ"א.

(67) קדושים יט, יח.

(68) ואתחנן ו, ד.

(69) תו"א תשא פו, ג"ד.

(70) ראה זוהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א. לקו"ת שלח מב, ג.

(71) פרשתנו טו, ב.

(61) שמיני יו"ד, יו"ד. וראה סה"מ תרכ"ט ע' רמז.

(62) ראה אוה"ת ויקרא ס"ע רנה ואילך. המשך תער"ב ח"ב ע' א'סד.

(63) ספר השיחות קיין ה'ש"ת ע' 115.

(64) בראשית א, כח.

(65) ראה ספר השיחות תרצ"א ע' 262. וש"נ.

(66) ראה ספר השיחות תרפ"ט ע' 56. אגרות-קודש אדמו"ר

בס"ד. שיחת ש"פ שלח, ח"י סיון ה'תשמ"א.

בלתי מוגה

א. נמצאים אנו עתה בחודש סיון, שעליו נאמר "בחודש השלישי גו' באו מדבר סיני", ונקודתו העיקרית — מתן תורה.

וכפי שמצינו בהסוגיא דמ"ת, שהגמרא מקשרת את כללות הענין דמ"ת עם "ירחא תליתאי" — "אוריאן תליתאי לעם תליתאי ע"י תליתאי בירחא תליתאי".

והיינו, כאשר מקשרים את הענין דמ"ת עם זמן מיוחד בשנה — מדגישים רק את הענין ד"ירחא תליתאי", כללות החודש, ולא יום מיוחד בחודש,

[ואף שהגמרא אומרת שמ"ת הי' "ביומא תליתאי" — הרי הכוונה בזה ליום השלישי דימי ההכנה למ"ת (שלשת ימי הגבלה), ולא יום מיוחד בימי החודש],

ועפ"ז מובן שהענין דמ"ת שייך לכללות חודש סיון, מאחר שהגמרא אינה מקשרת את הענין דמ"ת עם יום מיוחד בשנה, אלא רק עם "ירחא תליתאי", כללות החודש.

ויתירה מזו: לא רק שהגמרא אינה מקשרת את הענין דמ"ת עם יום מיוחד בחודש סיון, אלא הגמרא אינה מקשרת זאת אפילו עם יום החמישים ליצי"מ.

[או יום נ"א ליצי"מ, כפי שהי' בפעם הראשונה, כמבואר בשו"ע אדה"ז בסוף הל' פסח (ששם מובאים הלכות חגה"ש) שמ"ת הי' ביום נ"א ליצי"מ, שהרי בחמישי בשבת יצאו בני"י ממצרים, ומ"ת הי' ביום השבת, ועפ"ז מובן שמ"ת הי' ביום נ"א ליצי"מ, ורק אח"כ נקבע מ"ת ביום החמישים ליצי"מ],

והיינו, שמצד זמן השנה, קשור מ"ת עם כללות חודש סיון, "ירחא תליתאי" (ולא עם יום מיוחד בחודש זה). דהנה, כללות הענין דלימוד התורה צ"ל בכל יום ויום, בכל ימות השנה, וכפי שהצ"צ מבאר בארוכה שאפילו אם לומד תורה כל היום כולו, אלא שהי' רגע א' שיכל ללמוד ולא למד, עליו קאי הפסוק (דפרשתנו) "כי דבר ה' בזה גו' הכרת תכרת גו'", הן בעוה"ז והן בעוה"ב כו', וכמובא גם בספר התניא בתחילתו — שמזה מובן גודל החיוב דלימוד התורה בכל יום מימות השנה;

אבל כאשר מדובר אודות "מתן תורה" (הנתינת כח לזה מלמעלה) — ה"ז קשור במיוחד עם "ירחא תליתאי", כללות חודש סיון (ולא יום מיוחד בחודש זה),

החל מר"ח סיון, שאז החליט הקב"ה לתת את התורה לבני"י, כמבואר במדרז"ל שכאשר ראה הקב"ה שבר"ח סיון הי' הענין ד"ויחן שם ישראל נגד ההר", "ויחן" לשון יחיד, "כאיש אחד בלב אחד" (לא כשאר החניות שהיו בתרעומת ובמחלוקת), אמר הקב"ה שכעת ראויים בני"י לקבלת התורה,

ועד"ז בנוגע לשאר ימי החודש, מאחר שכללות החודש כולו שייך למ"ת, ולא יום מיוחד בחודש, כמ"ש בגמרא שמ"ת יכול להיות "פעמים בחמשה פעמים בששה ופעמים בשבעה", וכאמור לעיל שהגמרא אינה מקשרת את הענין דמ"ת עם יום מיוחד בחודש, ואפילו לא עם הענין דחמישים יום ליצי"מ, אלא רק עם "ירחא תליתאי", כללות חודש סיון.

ב. בחודש סיון גופא נמצאים אנו עתה ביום השבת — השייך גם למ"ת, כמארז"ל דכו"ע בשבת ניתנה תורה. [אע"פ שבסדר עולם ובמכילתא ישנה דעה שמ"ת הי' בערב שבת, מ"מ, בנוגע לאלו החולקים בש"ס דילן, הנה כו"ע סוברים שבשבת ניתנה תורה].

וכמבואר בכ"מ השייכות דיום השבת לכללות הענין דמ"ת, ועד שהיינו הך:

בנוגע ליום השבת נאמר "וקראת לשבת עונג", היינו, שצריך לענגו באכילה ושתי' כפשוטו, בשר שמן ויין ישן כו', וע"י דברים גשמיים אלו, ה"ה מקיים מצות עונג שבת.

והיינו, שענין השבת פועל קדושה בכל עניניו הגשמיים, שהם נעשים באופן דשבת קודש. וקדושה פירושה הבדלה — הבדלה מעניני העולם, היינו, שבהיותו עסוק עם ענינים גשמיים, אכילה ושתי' כו', ה"ה באופן דקדושה והבדלה.

ועד"ז הוא כללות הענין והחידוש דמ"ת:

קודם מ"ת ה' גם הענין דלימוד התורה, כמארז"ל אברהם זקן ויושב בישיבה כו', ומעולם לא פרשה ישיבה מאבותינו אפילו במצרים, וכמ"ש "ואת יהודה שלח לפניו גו' להורות גו'", לתקן לו בית תלמוד כו', ועד"ז ה' הענין דקיום המצוות קודם מ"ת, כמ"ש באברהם אבינו "וישמור משמרת מצוותי חוקותי ותורותי" — אבל אעפ"כ, ישנו חילוק עיקרי בין קיום התומ"צ קודם מ"ת לקיום התומ"צ לאחר מ"ת.

דהנה, קיום התומ"צ שלפני מ"ת, ה' קשור רק עם הגברא, אבל לא פעל קדושה בהחפצא, היינו, שהחפץ הגשמי שבו קיימו את המצוה, לא נעשה חפצא דקדושה. מלבד מצות מילה, שע"ז נפעל קדושה גם בהחפצא, כמבואר בתוס' שהענין ד"שים נא ידך תחת ירכי", ה' בדוגמת הענין דשבועה בנקיטת חפץ. משא"כ בנוגע לשאר המצוות, כולל הענין דצדקה וגמ"ח, שבזה היתה עיקר עבודתו של אברהם אבינו, כמ"ש "אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו גו' לעשות צדקה" — הנה ע"ז לא נפעל קדושה בהחפץ הגשמי, ולא נעשה ע"ז לחפצא דקדושה.

ובלשון המדרש — קודם מ"ת היתה הגזירה שעליונים לא ירדו למטה, היינו, שהקדושה דעליונים לא תרד למטה לפעול בהדברים הגשמיים.

וע"י מ"ת נפעל הענין דביטול הגזירה, ובאופן דאני המתחיל, כמ"ש "וירד ה' על הר סיני", עליונים ירדו למטה, וע"ז הנה תחתונים יעלו למעלה, היינו, שע"י קיום המצוה מעלים את החפץ הגשמי שיה' חפצא דקדושה, דבר מצוה, תשמישי מצוה, תשמישי קדושה, וכיו"ב.

ועפ"ז מובן הקשר שבין יום השבת לכללות הענין דמ"ת — מאחר ששניהם ענינם לפעול קדושה בהדבר הגשמי, כאמור לעיל שע"י אכילה ושת' גשמית, בשר שמן ויין ישן כו', ה"ה מקיים מצות עונג שבת, ועד שאפילו שינה בשבת תענוג, היינו, שאפילו בשעת השינה, הנה למרות שאינו עושה שום פעולה, ה"ה מקיים מצות עונג שבת, ז"א שהוא פועל קדושה בהענינים הגשמיים. וזהו גם כללות הענין דמ"ת, כנ"ל.

ג. עפ"ז מובן גודל העילוי דשבת זו, ושייכותה למ"ת — הן מצד כללות הענין ד"ירחא תליתא", והן מצד כללות ענין השבת, השייך למ"ת, כמארז"ל דכו"ע בשבת ניתנה תורה. ובפרט כאשר מתקבצים כו"כ עשירות מישראל, שאז ישנה המעלה דאכל ב' עשרה שכינתא שריא.

ובפרט כאשר מתקבצים במקום קדוש, בית שמגדלין בו תפלה ומגדלים בו תורה, ביהכנ"ס וביהמ"ד, ששם מתפללים ולומדים תורה בציבור — שכ"ז מוסיף בגודל ומעלת הענין.

והיינו, שישנה השלימות בכל ג' הענינים דעולם שנה ונפש [עולם, מקום — ביהכנ"ס וביהמ"ד, שנה — יום השבת, ו"ירחא תליתא", ונפש — כו"כ עשירות מישראל], שעל ג' ענינים אלו מיוסד כל ספר יצירה, כמבואר בכ"מ.

וכללות הענין דעולם שנה ונפש (שזהו היסוד דכל העולם כולו) שייך במיוחד למ"ת — כמובן ממארז"ל עה"פ "ארץ יראה ושקטה", "בתחילה יראה ולבסוף שקטה כו' שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלין התורה אתם מתקיימין, ואם לאו, אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו", שמוזה מובן שקיום העולם (עולם שנה ונפש) נפעל במ"ת, כאשר הגיע "יום הששי", ששה בסיון.

ד. ע"פ האמור לעיל שקיום העולם (עולם שנה ונפש) נפעל במ"ת, יובן דבר פלא: מצינו בדרושי חסידות שמקשרים את הענין דעולם שנה ונפש, עם הפסוק "והר סיני עשן כולו", "עשן ר"ת עולם שנה ונפש.

ולכאורה אינו מובן: הן אמת שעש"ן ר"ת עולם שנה ונפש, אבל מדוע מקשרים זאת עם הפסוק "והר סיני עשן כולו" — הרי ענין ה"עשן" מוזכר כמ"פ קודם פסוק זה, החל מברית בין הבתרים, ששם נאמר "והנה תנור עשן גו' ? !

והביאור בזה מובן ע"פ האמור לעיל:

מאחר שג' הענינים דעולם שנה ונפש הם היסוד דכללות העולם, והיסוד דכללות סדר ההשתלשלות, ומאחר שהקיום דכללות העולם וסדר ההשתלשלות נפעל במ"ת, כנ"ל שבמ"ת נפעל הענין ד"ארץ יראה ושקטה" — לכן, מקשרים את הענין דעולם שנה ונפש עם הפסוק "והר סיני עשן כולו", דקאי על מ"ת.

ה. מכל האמור לעיל צ"ל הוראה בנוגע למעשה בפועל — כדבר המשנה בפרק ראשון דפרקי אבות [השייך עדיין לשבת זו, כמשנ"ת בהתוועדות הקודמת שכ"ז שלא למדו עדיין את הפרק דשבת זו (פרק שני), צריכים לחיות עם ההוראות דהפרק שלמדו בשבת העבר (פרק ראשון)] — "המעשה הוא העיקר", והרי טעה בדבר משנה חוזר. וההוראה מכל הנ"ל בנוגע לפועל:

אע"פ שנמצאים כבר לאחר חגה"ש, ולאחרי אסרו חג (בחול"ל — ח' סיון), ואפילו לאחר ימי התשלומין דחגה"ש, אעפ"כ, מאחר שנמצאים עדיין בחודש סיון, "ירחא תליתאי", שכללות כל החודש שייך למ"ת (כנ"ל בארוכה), מובן, שזהו הזמן המתאים להשלים ולהוסיף ביתר שאת וביתר עוז, בנוגע לכל הענינים הקשורים עם מ"ת. ובפרט כאשר ישנה השלימות דג' הענינים עולם שנה ונפש (כנ"ל), ה"ז זמן מסוגל להחליט החלטות טובות בנוגע להוספה בכל הענינים הקשורים לחגה"ש, ובאופן כזה שההחלטות יבואו למעשה בפועל, ש"המעשה הוא העיקר". ו. בין הענינים השייכים למ"ת גופא, הנה לכל לראש צ"ל ההחלטה בנוגע לענין המעשה בפועל, ש"המעשה הוא העיקר".

והיינו, אע"פ שבנוגע לג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה, הנה ענין המחשבה קרוב יותר לענין התורה, ואח"כ באים הענינים דדיבור ומעשה, מ"מ, ישנה הוראה מיוחדת שלכל לראש צ"ל ענין המעשה, כי "המעשה הוא העיקר".

וכן בלימוד התורה גופא ישנה הדגשה מיוחדת בנוגע לענין המעשה שבלמוד התורה — לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, היינו, לימוד התורה באופן שנוגע וקשור עם הלכה בפועל.

דהנה, בלימוד התורה ישנו אופן דמ"ט פנים טהור ומ"ט פנים כו', וגם אז ה"ה מקיים מצות לימוד התורה, ומברך ברכת התורה וכו'; אבל אעפ"כ, כאשר לימוד התורה הוא באופן דלאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, ה"ז באופן נעלה יותר, ובתכלית השלימות.

וכמו שמצינו בנוגע לשאול ודוד, שאע"פ שאצל שניהם ה' כללות הענין דלימוד התורה, מ"מ, אצל דוד ה' הענין ד"הוי' עמו" — ש"הלכה כמותו בכל מקום", היינו, אע"פ ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים", מ"מ, הרי ההלכה בפועל אינה כב' הדיעות, אלא כדעה אחת, ודוקא אצלו ישנה המעלה ד"הוי' עמו", שהלכה כמותו כו'.

ומכ"ז מובן גודל הענין המעשה שבלמוד התורה — לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

ובנוגע לכללות הענין דלימוד התורה — הנה "לא בשמים היא", וכאשר ישנה פלוגתא במתיבתא דריקעא בנוגע להלכה בתורה, הנה הברור בזה נעשה ע"י רבה בר נחמני, נשמה בגוף דוקא.

וכמו"כ מובן שגם בנוגע ללימוד התורה, הרי העיקר הוא בנוגע למעשה בפועל, ש"המעשה הוא העיקר".

ז. ומאחר ש"המעשה הוא העיקר" — אי"ז מספיק מה שהוא בעצמו מוסיף בלימוד התורה (ובענינים השייכים למ"ת), אלא הוא צריך לפעול כ"ז גם על הזולת.

וכמאמר המשנה (בפרק א' דפרקי אבות) "והעמידו תלמידים הרבה", היינו, שצריך להשתדל ולחפש יהודים נוספים, ולפעול שהם יהיו תלמידיו, והלימוד שלהם יהי' גם באופן דלאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

והדיוק הוא "והעמידו תלמידים הרבה", "הרבה" כפשוטו, כי דוקא אז ישנה הוודאות שיצליח לפעול אצל תלמידיו שלימוד התורה שלהם יהי' באופן דלאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא. והביאור בזה:

כאשר יש לו הרבה תלמידים, הנה מאחר שאין דיעותיהם שוות, הרי בודאי שבין ריבוי התלמידים יהיו כאלו שלימודם יהי' באופן דלאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

דהנה, בנוגע לתלמידים הרי אין דיעותיהם שוות, כמו שמצינו בנוגע להלל ושמאי, שאע"פ ששניהם קבלו משמעי' ואבטליון, ולא מצינו בש"ס מחלוקת בין שמעי' ואבטליון, מ"מ, אצל התלמידים שלהם, הלל ושמאי, היו ריבוי מחלוקות (ובפרט אצל תלמידיהם, בית הלל ובית שמאי), ועד שישנם ב' סוגי הנהגות כלליות, הנהגת בית הלל והנהגת בית שמאי, הללו מתירים והללו אוסרים וכו'.

ועפ"ז מובן, שכאשר ישנם "תלמידים הרבה", הרי בודאי שבין התלמידים יהיו כאלו שלימוד התורה שלהם יהי' באופן דלאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, מאחר שאין דיעותיהם שוות.

ח. וכאמור לעיל ש"המעשה הוא העיקר" — היינו, שב"ירחא תליתא"י" ה"ז הזמן המתאים והזמן המסוגל להשלים ולהוסיף בנוגע לכל הענינים הקשורים במ"ת, הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע להפעולה על הזולת. ובאופן ד"העמידו תלמידים הרבה", היינו שצריך להשתדל ולחפש יהודים נוספים, ולקרובם לכללות הענין דמ"ת, לימוד התורה וקיום המצוות בפועל.

ומאחר שזהו ציווי התורה ("והעמידו תלמידים הרבה"), מובן שלכאו"א מישראל ישנה הנתינת כח לקיים ציווי זה, שהרי "איני מבקש אלא לפי כחן".

ובדוגמת מצות הצדקה כפשוטה, שכאו"א מישראל, אפילו עני, מחוייב במצות הצדקה, כמ"ש בשו"ע (אלא שיש בזה חילוקים — מחצית השקל, או שליש שקל, וכיו"ב), כי מאחר ש"איני מבקש אלא לפי כחן", הרי בודאי שיכול לקיים מצות צדקה (נוסף על מה שצריך לעצמו, מצד הענין ד"חייך קודמין").

ועאכ"כ בנוגע למצות הצדקה ברוחניות, כמ"ש "הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו", כמבואר בתדב"א דקאי גם על מצות הצדקה ברוחניות — שבכחו של כאו"א מישראל לקיים מצות הצדקה ברוחניות.

ואפילו כאשר עושה חשבון צדק בנפשו ורואה שהוא נמצא במעמד ומצב ד"עניים מרודים" (ויתכן שאי"ז רק מה שנדמה לו, אלא כן הוא באמת), מ"מ, מאחר ש"איני מבקש אלא לפי כחן", ה"ז דבר ברור שבכחו לקיים מצות הצדקה ברוחניות, ולפעול על הזולת שיתקרב לתומ"צ.

ט. וזוהי ההוראה בנוגע לפועל — לנצל את ימי חודש סיון, "ירחא תליתא"י, בנוגע לכל הענינים הקשורים למ"ת, ובעיקר — בנוגע להענינים דהפצת התורה והפצת היהדות, ובאופן ד"העמידו תלמידים הרבה". ובפרט כאשר רואים במוחש שדוקא בשנים הכי אחרונות, הנה לבם של ישראל ער הוא לכל עניני תומ"צ, והיינו, אע"פ שאכשור דרא בתמי", מ"מ רואים במוחש שאף פעם לא היתה התעוררות גדולה כזו, בפרט אצל הנוער, לעניני התומ"צ, כפי שזה נהי' בשנים הכי אחרונות.

ומזה מובן שעתה קל ביותר לפעול את הענין ד"העמידו תלמידים הרבה", מאחר שלבם של בני" ער הוא להקב"ה ולתומ"צ, ואין הדבר תלוי אלא ברצונו — לצאת ולמצוא את התלמידים ולדבר עמם בדרכי נועם כו'. ובשעה שמתנהג ע"פ דרך התורה, ש"דרכי" דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום", ובאופן כזה ה"ה מדבר אל התלמידים, וכמארז"ל "דברי חכמים בנחת נשמעים" — ה"ז דבר ברור שיצליח לפעול על התלמידים ולקרובם ליהדות ולתומ"צ, ובאופן ד"העמידו תלמידים הרבה".

וכדיוק הלשון "העמידו תלמידים הרבה" הוא בדוגמת הלשון "על שלשה דברים העולם עומד", והיינו, שהלימוד וההשפעה שלו על התלמידים הוא באופן ד"העמידו כו'", שהתלמיד עומד על עמדו באופן כזה, היינו, שגם הוא מתנהג באופן ד"העמידו תלמידים הרבה" וכו'.

י. ובנוגע לפועל:

כאשר נמצאים עדיין בחודש סיון, "ירחא תליתא"י, ה"ז הזמן המתאים להשתדל ביותר בנוגע לכל הענינים דהפצת התורה והיהדות, בדרכי נועם ובדרכי שלום, מאחר שהתורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום", וכהוראה דר"ח סיון — "ויחן" לשון יחיד, "כאיש אחד בלב אחד". וכמאמר המשנה "הוי מתלמידיו של אהרן הכהן כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", היינו, שאפילו אם הזולת נמצא במעמד ומצב שמעלתו היחידה היא שנברא ע"י הקב"ה ("בריות בעלמא"), ואפילו אם כן הוא באמת (לא רק שנדמה לו שכן הוא),

[וכמארז"ל לך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה כו' — שזהו לשון המובא בתורת אמת, ומזה מובן שיתכן מציאות כזו שכל מעלתו היא שנברא ע"י האומן שעשאו, "בריות בעלמא"],

הנה הוראת המשנה שצ"ל ההנהגה ד"אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", מאחר שזו היתה הנהגת אהרן הכהן. והיינו, שהנהגה זו היא באופן ד"מעשה רב" — כך נהג אהרן הכהן, וכך נהגו תלמידיו, עד סוף כל הדורות. וכמארז"ל אין למידין הלכה לא מפי משנה כו' עד שיאמרו לו הלכה למעשה — וענין הנ"ל ה"ז הלכה למעשה, כי כך נהגו אהרן הכהן ותלמידיו, והצליחו באופן הנהגתם.

וכפי שרואים במוחש שכאשר אומרים לאדם להתעסק בענין מסוים, ומדגישים לו שענין זה נעשה ע"י פלוני (אהרן הכהן ותלמידיו) והצליח בזה — ה"ז פועל אצלו להתעסק בזה בשמחה ובחיות, ואפילו אם פעולה זו לוקחת יותר זמן ממה ששיער בתחילה, מ"מ ה"ה מתעסק בזה בשמחה ובחיות, וסוכ"ס ה"ה מצליח בזה.

יא. וזוהי ההוראה בנוגע לפועל — להתעסק ביתר שאת וביתר עוז בכל עניני הפצת התורה והיהדות, החל מהענינים הכלליים:

אהבת ישראל, ומצד אהבת ישראל ה"ה עוסק בענין החינוך, באופן ד"חנוך לנער ע"פ דרכו, ועי"ז ה"ה מגיע לשאר הענינים הכלליים: תורה, תפילין — שהוקשה כל התורה כולה לתפילין, דקאי על מצוות התורה, מזוזה — שזה כולל ומקיף את כל ביתו, וגם את עירו, כמ"ש "מזוזות ביתך ובשעריך", ביתו ושער עירו, ועד"ז צדקה, ובית מלא ספרים — יבנה וחכמי.

ועד"ז ג' הענינים השייכים לנשי ובנות ישראל (שעליהם נאמר "כה תאמר לבית יעקב"): כשרות האכו"ש, שזה קשור עם מצות חלה, הכתובה בפרשת השבוע, ועד"ז נרות שבת קודש, וטהרת המשפחה.

יב. וכאשר מתעסקים בכ"ז כדבעי, ה"ז דבר ברור שמצליחים בזה, וכמ"ש בפרשתנו "עלה נעלה וירשנו אותה", והטעם לזה — "כי לחמנו הם", היינו, שזוהי הפרנסה (הלחם) של כאו"א מישראל, לעשות לו ית' דירה בתחתונים, דהנה, הנשמה המלוכשת בגוף צריכה לענין של אכילה, כדי שיהי' קישור וחיבור הנשמה עם הגוף, וכללות אכילה זו ה"ז הענין דעשיית דירה לו ית' בתחתונים, ע"י שלוקחים את עניני עוה"ז הגשמי ומהפכים אותם לקדושה.

וכללות העבודה וההתעסקות בכהנ"ל צ"ל בשמחה, ששמחה פורץ גדר, היינו, שע"ז עבודתו היא באופן שלמעלה מכל מדידה והגבלה.

ועי"ז ה"ה פורץ ומבטל את גדרי הגלות, הן הגלות הפרטי שלו, והן הגלות הכללי דכללות ישראל, עד שבאים להגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ובאופן ד"היום", עי"ז ש"בכולו תשמעו", ע"י כללות הענין ד"בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו גו'", שאז זוכים להגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,

ובנערינו ובזקנינו ובבנינו ובבנותינו הולכים ביחד עם משיח צדקנו לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", במהרה בימינו ממש.

* * *

יג. דובר כמ"פ אודות פי' האריז"ל עה"פ "והימים האלה נזכרים ונעשים", שכאשר ה"נזכרים" הוא כדבעי, הרי "נעשים" עוה"פ אותם הענינים כפי שהיו בפעם הראשונה.

ועד"ז בנוגע לכללות הענין דמ"ת, שכאשר מגיע זמן מ"ת (וכללות "ירחא תליתאי" השייך למ"ת) בכל שנה ושנה, הנה ע"י הזכרון אודות הענין דמ"ת, חוזרים ונפעלים אותם הענינים שהיו בפעם הראשונה.

והיינו, נוסף על הענין דמ"ת שבכל יום ויום, כמ"ש בברכת התורה "נותן התורה", לשון הוה [וכמבואר במפרשים שהלשון "נותן התורה" אינו שם התואר, אלא שם הפעולה, מאחר שהענין דמ"ת ישנו בכל יום ויום], וכמארז"ל בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים, ועד "חדשים" ממש (בלא כ"ף הדמיון),

הנה נוסף לזה ישנה הדגשה ונתינת כח מיוחדת, ביתר שאת ויתר עוז, כאשר מגיע זמן מ"ת (ובכללות "ירחא תליתאי") בכל שנה ושנה.

ולכן, ה"ז זמן מסוגל לפעול ביתר שאת וביתר עוז, בנוגע לכל הענינים הקשורים עם מ"ת.

יד. ובפרט כאשר מדובר אודות ענין כללי במ"ת — שזהו כללות הענין דבנינו ערבים בעדינו, שע"ז זכו כל ישראל לקבלת התורה, כמבואר במארז"ל שכאשר אמרו בניי להקב"ה שהאבות והנביאים וכו' יהיו ערבים בעדם שיקיימו את התורה, לא קבל הקב"ה ערבות זו, ודוקא כאשר בניי אמרו שבנינו ערבים בעדינו (שהם מבטיחים לחנך את בניהם בדרכי התורה), הסכים הקב"ה לקבל ערבות זו, ונתן להם את התורה.

והנה, כל בנ"י היו צריכים להגיע לערבות זו (כדי שהקב"ה יתן להם את התורה), כולל גם אלו שלא אחרי בר-מצוה וקודם החתונה, שעדיין לא היו להם ילדים — ואצלם היתה הערבות ע"ש העתיד, היינו, שהבטיחו להקב"ה שכאשר יהיו להם ילדים, יחנכו אותם בדרכי התורה.

והבטחה זו גופא כבר פעלה את ענין הערבות, שיוכלו גם הם לקבל את התורה — ע"פ מ"ש בדניאל "מן היום הראשון אשר נתת אל לבך גוי' נשמעו דבריך", וכהפס"ד בשו"ע או"ח.

טו. עפ"ז מובן שכאשר מגיע זמן מ"ת (וכללות "ירחא תליתא"), ה"ז זמן מסוגל ביותר לפעול בנוגע לענין החינוך, מאחר שכללות הענין דמ"ת הי' עי"ז שבנ"י הבטיחו להקב"ה שיחנכו את בניהם בדרך התורה (בנינו ערבים בעדינו).

וכללות ענין החינוך צ"ל הן בנוגע לעצמו, ואדרבה, לכל לראש צריך הוא לחנך את עצמו באופן הראוי, ונוסף לזה, צ"ל ענין החינוך בנוגע להזולת, ובמיוחד בנוגע לקטנים — הן בנוגע לקטן בערך דרגתו, ועאכו"כ בנוגע לקטנים בפשטות, שהרי אין ענין יוצא מידי פשוטו.

ובפרט בנוגע לתינוקות של בית רבן, שעליהם אומר הקב"ה "אל תגעו במשיחי", כמארז"ל "אלו תינוקות של בית רבן", שאצלם ישנה המעלה ד"הבל שאין בו חטא", ו"אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן", ועד שכאשר רב פפא שואל את אביו (מרא דכל תלמודא) "דידי ודידך מאי", עונה לו אביו "אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא"!

נוסף לזה — שכאשר הם קטנים, הנה כל הטבה קלה בחינוכם, אי"ז רק הטבה קלה, אלא זה פועל רבות כאשר הם גדלים.

וההתעסקות בחינוך הקטנים צ"ל גם באופן דאחדות (לאחד את כל ילדי ישראל), מאחר שגדול כח הציבור. ואע"פ שכח הציבור שייך לכאורה רק אצל גדולים, החייבים במצוות, מ"מ רואים במוחש שאינו דומה אופן החינוך שמחנך את הקטן כאשר נמצא לבדו, לאופן החינוך שלו כאשר נמצא ביחד עם ציבור של ילדים, בכיתה שלימה וכיו"ב, שאז ישנה המעלה דדיבוק חברים וכו'.

טז. ובקשר לזה — כאן המקום לעורר ולזרז עוה"פ בנוגע לרישום ילדי ישראל לכתיבת הס"ת המיוחדת שנכתבת לזכותם, מאחר שעי"ז מתאחדים כל ילדי ישראל בכל העולם כולו. דהנה, כללות ענין הס"ת מורה על אחדות נעלית ביותר, מאחר שכל הס"ת היא ס"ת אחת, אע"פ שיש ששים רבוא אותיות לתורה, ובלשון פרשתנו — "תורה אחת".

וכמבואר ברמב"ם שמ"ש "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" ("השירה הזאת" — לשון יחיד), קאי על מצות כתיבת ס"ת, כי מאחר שאין כותבין פרשיות פרשיות, בהכרח לומר ש"השירה הזאת" קאי על כל התורה כולה, מתחילתה ועד סופה, מהב' דבראשית, עד הל' דלעיני כל ישראל. וכל הס"ת כולה נקראת "שירה הזאת", לשון יחיד.

ויתירה מזו: ע"פ מארז"ל "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא", מובן, שבתשוב"כ כלולים כל הענינים דתושבע"פ, ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, וכ"ז נעשה למציאות אחת — ס"ת אחת, "תורה אחת". שכ"ז מורה על אחדות נעלית ביותר, "יחוד נפלא".

ולכן, הוצעה הצעה לכתוב ס"ת לזכותם של כל ילדי ישראל, ובאופן שלכאור"א יהי' אות א' בס"ת זו, עי"ז שישלם מכספו עבור קניית האות,

[ואף שאצל קטן לכאורה לא שייך כללות הענין שקונה אות בס"ת מכספו כו' — הרי כאשר האפטרופוס של הקטן עושה פעולה מסויימת עבורו, נחשב זה לעשיית הקטן, ועאכו"כ כאשר הקטן מצטרף בעצמו לענין זה ע"י מעשה שלו, שמעשה קטן חשיב מעשה],

וכאשר לכאור"א מילדי ישראל יהי' אות בס"ת זו, ה"ז יאחד את כל ילדי ישראל כולם כאחד, ולא רק באופן שכולם נעשים שותפים בס"ת אחת, אלא באופן שכולם נעשים למציאות אחת ממש, באופן ד"יחוד נפלא".

יז. וכפי שרואים במוחש את גודל הפעולה דענין זה — שכאשר פנו לילדי ישראל, בשפת המדינה שלהם דוקא (מאחר שאינם מבינים עדיין לה"ק), ודברו עמם אודות קניית אות בהס"ת, הנה אע"פ שלפנ"ז היו במעמד

ומצב שלא ידעו כלל אודות כללות הענין דס"ת, הרי ע"י הדיבור עמם באופן ד"חנוך לנער ע"פ דרכו", פעלו אצלם התעוררות כללית בנוגע לכללות ענין היהדות.

ועד"ז ראו במוחש בנוגע להפעולה עם ילדי ישראל הנמצאים מאחורי מסך הברזל — שאע"פ שלפנ"ז היו הם רחוקים ביותר מעניני יהדות, ובפרט מצד הרדיפות וכו' שישנם במדינה ההיא, מ"מ, ע"י ההתעוררות והדיבור עמם בנוגע לקניית אות בהס"ת, פעלו אצלם התעוררות כללית בנוגע לכללות ענין היהדות, מאחר שבעצם הרי לבם ער לכל עניני יהדות, תורה ומצוות'.

ועי"ז שמאחדים את כל ילדי ישראל בכתיבת הס"ת, נפעל ענין האחדות כפשוטו, היינו, שמתבטלים לגמרי כל המחיצות שרוצים לחלק בין ילדי ישראל הנמצאים שם, לשאר ילדי ישראל הנמצאים בכל העולם כולו — ע"י ההתאחדות שמתאחדים כולם כאחד בכתיבת הס"ת, הנכתבת בדיו גשמי על גבי קלף גשמי, וע"י אדם גשמי (נשמה בגוף), ובמקום גשמי — בירושלים עיה"ק, בין החומות, שמעולם לא זזה שכינה וכו', שע"ז נפעל ענין האחדות כפשוטו ממש.

יח. ולכן, כאן המקום לעורר ולזרז עוה"פ בנוגע להתעסקות בכל הנ"ל — היינו, שאם ישנם ילדי ישראל שלע"ע עדיין לא השתתפו בכתיבת הס"ת (מסיבות שונות ומשונות), צריכים לנצל את היומין זכאין ד"ירחא תליתא", ולרשום את כל ילדי ישראל לכתיבת הס"ת, עד סיום "ירחא תליתא".

וכאו"א צריך להתעסק בזה כפי יכולתו, ועוד יותר מכפי יכולתו, כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, שכאשר יהודי מחליט להתעסק בענין מסוים שלפי מעמדו ומצבו ה"ז למעלה מכפי יכולתו, הנה ע"י ההחלטה גופא נפתחים עבורו צינורות חדשים, כדי שיוכל לקיים את החלטתו, באופן שזה יהי' כפי יכולתו, ועד"ז מובן בנדו"ד. וההתעסקות בזה צ"ל בזריזות, ויפה רגע אחד קודם, ואי אפשר לדחות זאת למחר, כי "היום לעשותם", ו"מחר לקבל שכרם".

וע"י ההתעסקות בכל הנ"ל פועלים את ענין האחדות בכל העולם כולו, כמ"ש "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד", ובאופן ד"ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד", כשם שאני נכתב כך אני נקרא, בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש, ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

ט. מאמר (כעין שיחה) ד"ה להבין ענין פ' הנסכים.

לקוטי שיחות פרשת שלח כרך ח

מתורגם ללשון הקודש

(א) מהו הקושי בפרשה זו לפי דרך הפשט, אשר כדי ליישבו צריך רש"י להביא את הפירושים של רבי משה הדרשן, שהם "דרוש"?

(ב) מהו המשותף לשלושה ענינים אלו? לכאורה, בפירושו על המלים "על כנפי בגדיהם" ו"פתיל תכלת" מדובר על הרמזים שבפרטי מצות הציצית, ואילו בפירושו "למה נסמכה..." מדובר על המצוה בכללותה, ועל הקשר המשותף בינה לבין הפרשיות של המקושש ושל עבודה זרה?

ב.

הקשיים על שני הקטעים הראשונים

בנוסף לכך, מתעוררים כמה קשיים על כל אחד משלושת הביאורים הללו עצמם, ובמיוחד הפירוש על "פתיל תכלת", שהוא בלתי מובן כלל, כדלהלן בסעיפים ג' וד'.

בפירושו "למה נסמכה..." אומר רש"י, שציצית שקולה כנגד כל המצות, וכהוכחה לכך הוא כותב "שנאמר: ועשיתם את כל מצותי". ולכאורה: הפסוק "וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם" מופיע לפני הפסוק "למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי", ומדוע מצטט רש"י את הפסוק המאוחר יותר?⁸

גם בקטע השני, על המילים "על כנפי בגדיהם", יש מספר דיוקים. מה שבולט לעין הוא, שלאחר שרש"י מפרש שהמלים "על" ¹⁰ כנפי בגדיהם" הן "כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים", הוא מוסיף: "על ארבע כנפות, ולא בעלת שלוש ולא בעלת חמש"¹¹, כנגד ארבע לשונות של גאולה, שנאמר ¹² במצרים: והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתני". ולכאורה: המילים "על ארבע כנפות" מופיעות

א.

"מיסודו של רבי משה הדרשן" בפרשת ציצית

בסוף הפרשה, לאחר שרש"י מפרש כמה וכמה פסוקים ומלים בפרשת ציצית, עד למלים האחרונות "אני ה' אלקיכם", הוא מביא כמה ענינים "מיסודו של רבי משה הדרשן"¹: בתחילה הוא אומר "למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודה זרה"², לומר שהמחלל את השבת כעובד ע"ז, שאף היא שקולה כנגד כל המצות"³, והוא מסיים: "ואף פרשת ציצית, לכך נסמכה לאלו, לפי שאף היא שקולה" כנגד כל המצות". לאחר מכן מצטט רש"י את המילים "על כנפי בגדיהם", ואומר "כנגד ואשא" אתכם על כנפי נשרים וכו'" (כדלהלן בסעיף ב'). ולבסוף הוא מצטט את המילים "פתיל תכלת" ומבאר "על שם שכול בכורות וכו'", (כדלהלן בסעיפים ג' וד').

מכך שרש"י מביא שלושה ענינים אלו לאחר פירושו על "אני ה' אלקיכם"

— למרות שאת הטעם לסמיכות שבין פרשת ציצית לפרשיות הקודמות יש להבין מיד בתחילת הפרשה⁶, וכן המילים "על כנפי בגדיהם" ו"פתיל תכלת" מופיעות בתחילת הפרשה —

מובן⁷, שבכך אין הוא מתכוון כל כך לפרש את פשוטו של מקרא עצמו⁸, אלא בעיקר להבהיר ענין מיוחד בפרשה, הטעון ביאור על פי דרך הפשט. לפיכך הוא מביא את כל שלושת הענינים הללו ביחד, כי הם כולם באים לבאר אותה נקודה.

וצריך להבין:

(1) בש"ח כאן (בשם נח"י), שרק "למה נסמכה וכו'" העתיק מיסודו של ר"מ הדרשן. אבל ממ"ש רש"י "על כנפי בגדיהם כנגד כו'.. פתיל תכלת כו'" בסוף הפרשה, מוכח שגם זה הוא מיסודו של ר"מ הדרשן, כמ"ש הרא"ם כאן. וכ"ה בחזקוני כאן. וגם לפי דעת הנח"י שהם דברי רש"י עצמו — מוכרח לומר, שזה בא עכ"פ בהמשך להפירוש למה נסמכה כו'.

(2) וממ"ש רש"י ענין זה בפי' ציצית ולא בפי' מקושש, מוכח שהסמיכות דפי' מקושש לפי' ע"ז אינה קשה (בדרך הפשט) חוזה רק הקדמה ל"ואף פי' ציצית כו'".

(3) ראה גם חולין ה, סע"א. אבל ראה לקמן הערה 31.

(4) ראה גם מנחות מג, ב — הובא להלן הערה 9. אבל ראה לקמן ס"ו.

(5) יתרו יט, ד.

(6) ראה רש"י ריש פרשתנו שמפרש "למה נסמכה פרשת מרגלים כו'" לפני שמפרש התיבות "שלה לך".

(7) ומכ"ש שכצ"ל לדעת הנח"י דלעיל הערה 1.

(8) שהרי רש"י אינו מפרש (מלבד במקומות ספורים) למה נסמכה כו' (וראה לעיל הערה 2) וטעמי המצות (וראה לקו"ש ח"ח ע' 42).

(9) בפרט שבמנחות שם: וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' שקולה מצוה זו כנגד כל המצות כולן. וראה גם פרש"י כאן (טו, לט) ד"ה וזכרתם.

(10) הטעם שרש"י מעתיק גם תיבת "על" — יש לומר בפשטות לפי ש"על כנפי בגדיהם" הוא כנגד "על כנפי נשרים". ויזמתק ביותר ע"פ מ"ש לקמן הערה 35, ש"על כנפי נשרים" קאי (גם) על "ויסע מלאך האלקים גוי" — ראה פרש"י יתרו יט, ה.

(11) בגוי"א כאן (וכ"ה בש"ח כאן), שכוונת רש"י ב"ולא בעלת חמש" היא שאין חייב "לעשות ה' ציצית בה" כנפים". אבל מפשטות לשון רש"י "ולא בעלת חמש" — ובפרט שזה בא בהמשך ל"ולא בעלת שלש" (שבעלת שלש אינה חייבת כלל בציצית) — משמע (שע"פ דרך הפשט*), בעלת ה' כנפות אינה חייבת כלל בציצית, כמ"ש הרא"ם כאן. וראה לקמן הערה 34.

(12) וארא ו, יז.

(*) להעיר, שאפילו בלימוד בדרך ההלכה, פירוש הכתוב (תצא כב, יב) הוא, שהחייב "גדילים תעשה לך" הוא רק בבגד ד' כנפות ומאן דמחייב בעלת ה' כנפות הוא רק מצד היריב ד"אשר תנסה בה" (ובזוים יח, ב. מנחות מג, ב. שר"ע אדה"א אר"ח ריש ט"ז).

ואומר: "ושמונה חוטים שבה, כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים". ואינו מובן:

(א) "ועשו להם ציצית..." ו"ונתנו... פתיל תכלת" הם שני ציוויים שונים¹⁴. והמספר "שמונה חוטים" אינו קשור לפרט של "פתיל תכלת", אלא למצות הציצית. כפי שרואה בן החמש למקרא, שגם בזמננו מקיימים את מצות ציצית ב"שמונה חוטים", למרות שאין לנו תכלת.

ואם כך, צריך היה רש"י, לכאורה, לבאר את הטעם של "שמונה חוטים", ענין הקשור למצות ציצית בכללותה – לפני פירושו על הפרט "פתיל תכלת". ומדוע הוא הופך את הסדר?

(ב) השירה נאמרה בשביעי של פסח¹⁵. והיכן מוצא רש"י שמונה ימים מיציאת מצרים ועד אמירת השירה?

יש המפרשים¹⁶, ששמונת הימים מתחילים ממועד שחיטת הפסח. כי, כאשר שחטו בני ישראל את אלקי מצרים, הם כבר יצאו מרשות המצרים. אך אינו מובן: יציאת מצרים התרחשה בפועל ביום ט"ו בניסן – "בעצם היום הזה"¹⁷. אף נתינת הרשות לכך על ידי פרעה – "קומו צאו מתוך עמי"¹⁸ (אשר אף היא נחשבת לפעמים כיציאת מצרים¹⁹) היתה בליל ט"ו. אך את הזמן של שחיטת הפסח, לפני שפרעה הסכים ליציאתם ממצרים, אי אפשר, לכאורה, להחשיב כזמן של "משיצאו ממצרים"²⁰?

(ג) אמירת השירה אינה, לכאורה, ענין בפני עצמו, אלא היא שבה והודיה על קריעת ים סוף, שהיא עיקר יציאת מצרים. שהרי עד אז, אף לאחר שכבר יצאו ממצרים עדיין לא השתחררו מהפחד מפני המצרים העלולים להשיגם, ורק בקריעת ים סוף, כאשר "לא נשאר בהם עד אחד"²¹, השתחררו מהם לחלוטין²². ואם כך, צריך היה רש"י לומר "עד שנקרע הים"²³, וכיצד קשור לכך הענין "שאמרו שירה"? שירה?

בפרשת תצא¹³, ולא בפרשתנו, ומדוע חשוב לפרש כאן את "על ארבע כנפות"?

ג.

כיצד רומז "פתיל תכלת" למכת בכורות?

לאחר מכן מצטט רש"י את המלים "פתיל תכלת", ומפרש: "על שם שכול בכורות, תרגום של שכול תכלא, ומכתם היתה בלילה, וכן צבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב". (ולאחר מכן הוא ממשיך ואומר "ושמונה חוטים וכו'", כדלהלן בסעיף ד').

וצריך להבין:

(א) בפירוש רש"י מדוייקות גם המלים שהוא מצטט לפני פירושו, ולא רק המלים של הפירוש עצמו. כפי שרואים בבירור בפירוש זה, שבתחילה, כשהוא מפרש את הפרשה על פי הפשט, הוא מצטט רק את המילה "תכלת", ובפירוש אשר "מיסודו של רבי משה הדרשן" הוא מצטט את המלים "פתיל תכלת". אך לכאורה, גם פירושו "על שם שכול בכורות..." קשור רק למילה "תכלת", ולא למילה "פתיל"?

(ב) אמנם, מכת בכורות היתה בלילה, כאשר הרקיע נראה כתכלת, אך מהו הקשר בין הרקיע לבין מכת בכורות, עד כדי כך שאומרים, שמשום שצבע התכלת דומה לרקיע אשר בזמן מכת בכורות, לכן "פתיל תכלת" רומז למכת בכורות?

(ג) מכך שהרקיע "משחיר לעת ערב", כלומר, שאז צבעו התכול כהה יותר מאשר ביום, מובן, שבלילה הוא "משחיר" יותר. וכיצד ייתכן לומר, שתכלת הציצית, שצבעו דומה לרקיע אשר "לעת ערב", יהווה רמז למכת בכורות, אשר מכתם היתה (בחצות ה)לילה?

ד.

"ושמונה חוטים... כנגד שמונה ימים"

באותו "דיבור המתחיל" ממשיך רש"י לאחר מכן

אבל: מה שהלילה הולך אחר היום הוא רק בקרבנות, ומכיון ש"משיצאו ממצרים" הו"ע הנתינת רשות (ולא אכילת קרבן הפסח), הרי בזה נמשך הלילה ליום שלאחריו.

(21) בשלח יד, כח.

(22) ראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 878-9.

(23) ובפרט שממ"ש רש"י "שאמרו שירה על הים"

– אף שגם באם ה' כותב רק "שאמרו שירה" היו יודעים שכוונתו לשירה זו, שהרי (א) זה בא בהמשך ל"משיצאו ממצרים", (ב) ה"בן חמש (למקרא)" לא למד עדיין ע"ד שירה אחרת –

מוכה לכאורה שעיקר הענין הוא (לא אמירת השירה, כ"א) הנס דק"ס.

(13) כב, יב.

(14) ראה גם מנחות לח, א. וראה אוה"ח כאן ד"ה לדורותם: עוד ירצה כו'.

(15) רש"י בשלח יד, ה.

(16) גו"א כאן.

(17) בא יב, מא. נא.

(18) שם, לא.

(19) ראה טז, א. וראה גם ברכות ט, סע"א ופרש"י שם.

(20) בבחי' כאן (טו, לח – ד"ה והטעם שהזכיר) וראה גם ש"ח כאן,

שהחשבון ד"שמונה ימים" הוא לפי שבקרבנות הלילה הולך אחר היום, וכוונת רש"י ב"משיצאו ממצרים" היא לליל ט"ו [שהרי אמירת השירה היתה בשחרית שש"פ (רש"י בשלח שם)], שאז "נתן להם פרעה רשות לצאת".

אך גם לפי פירוש זה קשה: א) "אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" – זוהי יציאת מצרים עצמה, ולא מכת בכורות אשר רק הביאה ליציאת מצרים²⁹? ב) "ונתנו... פתיל תכלת" – זהו פרט בלבד בפרשת ציצית, ויותר מכך: כאמור לעיל בסעיף ד', אין זה פרט במצות ציצית עצמה (כמו, למשל, "על כנפי בגדיהם" – שהציצית חייבת להיות דוקא "על כנפי בגדיהם"), אלא זהו ציווי נוסף. וקשה לומר, שכל הענין של "אני ה' אלקיכם..." קשור רק לציווי על התכלת, ובא בהמשך אליו.

לפיכך נזקק רש"י לפירוש הראשון – "על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי" – שבו אכן מדובר על יציאת מצרים עצמה, והוא קשור למצות הציצית בכללותה, כדלעיל.

אך כיון ששני הפירושים אינם "חלקים", לכן ממשיך רש"י ומוסיף "ומיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי..." כדי להבהיר יותר את פירושו "על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי", כפי שיוסבר להלן.

1.

מצות ציצית כנגד כל המצוות

החידוש של רש"י בדבריו "למה נסמכה..." הוא, שמצות ציצית עצמה "שקולה כנגד כל המצוות", בדיוק כעבודה זרה³⁰ וכשבת³¹, ואיננה רק מביאה לקיום כל המצוות.

לכן אומר רש"י "שנאמר ועשיתם את כל מצותי" – ולא "שנאמר וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם" – כי בפסוק האחרון נאמר שהציצית מביאה לאחר מכן לראיה, אשר מביאה לידי זכירה ולעשיית כל המצוות. ואילו המשמעות של הפסוק "ועשיתם את כל מצותי", על פי הדרוש – של רבי משה הדרשן, היא, שעל ידי קיום "ועשו... והיה לכם לציצית" הרי זה "ועשיתם" – כאילו מקיימים – "את כל מצותי"³². כנאמר לפני כן³³ לגבי

ד) אילו היה רש"י אומר רק "שאמרו שירה" (ללא המלים "על הים"), ניתן היה לדעת לאיזו שירה כוונתו²⁴. לשם מה הוא מוסיף את המלים "על הים"?

ה.

מהו הקשר בין יציאת מצרים לבין מצות ציצית? ההסבר לכל זאת הוא: על ידי שלשת הענינים הללו "מיסודו של רבי משה הדרשן" מתכוון רש"י לבאר את הקשר שבין הפסוק האחרון שבפרשה – "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים..." – לבין פרשת ציצית.

בתחילה אומר על כך רש"י שני פירושים: (א) "על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי"²⁵. (ב) "אני הוא שהבחנתי במצרים בין טיפה של בכור לשאינה של בכור, אני הוא עתיד להבחין וליפרע מן התולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת היא"²⁶.

מובן בפשטות, מדוע צריך רש"י להביא שני פירושים:

לפי הפירוש הראשון קשה: הענין ש"על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי" קשור לכל המצוות, ומדוע נאמר "אני ה' אלקיכם..." רק עתה, ודוקא במצות ציצית²⁷? אמנם, מצות ציצית מביאה לידי "וזכרתם את כל מצות ה'", אך הכוונה בכך היא שקיום מצוה זו מביא לידי ענין נוסף של "וראיתם אותו", וראיה זו מביאה לידי "וזכרתם", ועל ידי כך מגיעים ל"ועשיתם" – לקיום כל המצוות, אך מצות הציצית עצמה היא מצוה אחת בלבד. ואם כך, ענין יציאת מצרים היה צריך להופיע במצות עבודה זרה אשר היא עצמה "ככל המצוות"²⁸, ולא במצות ציצית?

לכן מביא רש"י את הפירוש השני, שהקשר של יציאת מצרים למצות ציצית אינו רק מפני שהציצית מביאה לידי קיום כל המצוות, אלא מצד הציצית עצמה – שכשם שהקדוש־ברוך־הוא הבחין במצרים בין טיפה של בכור וכו', כך הוא עתיד להבחין וליפרע מן התולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת היא.

(24) כדלעיל הערה הקודמת.

(25) ראה גם ספרי כאן.

(26) ראה גם ב"מ סא, ב. ועד"ז הוא בספרי כאן.

(27) ראה לקו"ש ח"ב ע' 87 ואילך, שמצד קושיא כזו מביא רש"י בפ' אחרי יח, ב פירוש "ר' אומר". ע"ש בארוכה. ולהעיר מפירוש שמיני יא, מה. קדושים יט, לו. אמור כב, לג. בהר כה, לח (וי"ל, שלכן מוסיף שם רש"י "אפילו הן כבדות עליכם"). ואכ"מ.

(28) רש"י פרשתנו טו, כב.

(29) וי"ל שמצד קושיא כזו אין רש"י מסתפק בפ' בהר שם בהפירוש "והבחנתי כו" ומוסיף גם "דבר אחר כו". ובפ' קדושים יט, לו הפירוש אני הבחנתי כו' הוא רק פירוש שני.

(30) דנוסף לזה ש"העובד ע"ז כופר בהקב"ה" (רש"י חולין ה, סע"א) – והרי האמונה בהקב"ה היא היסוד לכל המצוות, הנה עוד זאת ששייכת היא גם

לכל המצות גופא (ולא רק לאמונה, שהיא (רק) יסוד המצות), וכמ"ש רש"י (טו, כב) "מה העובר.. ומגלה פנים" (וראה בארוכה לקו"ש חלק לח ע' 53 ואילך).

(31) שגם היא שייכת לא רק לאמונה במע"ב (יתרו כ, יא. תשא לא, יז. וראה רש"י חולין שם: והמהלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית), אלא גם למצות עצמן.

ועפ"ז מובן בפשטות מה שהזקק רש"י לכתוב "וכן הוא אומר בעזרא כו" ולא כמ"ש בפירושו על הש"ס (חולין שם).

(32) ועי' פרש"י דועשיתם את כל מצותי מלמדנו דציצית שקולה כנגד כל המצות (שמוכרח הוא בפשוטו של מקרא, שהרי לא נאמרה כאן ראי') – במילא מובן מש"נ עוה"פ ע"ד עשיית כל המצות (ראה ראב"ע, ספורנו ועוד) ולא הוצרך רש"י לבארו – אף ששואל בכפל "אני ה'א" – עוד למה נאמר. (33) טו, כב, פירש"י שם.

כנפות...", ולכן הוא מסביר תחילה ש"על כנפי בגדיהם" הוא "כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים". ולאחר שהוא כבר מציין ש"על כנפי בגדיהם" קשור ליציאת מצרים, הוא מוסיף ומבהיר, שמספר הכנפות הוא כנגד ארבע לשונות של גאולה.

ט.

"פתיל תכלת" - מכת בכורות למעלה ולמטה

כך גם לגבי "פתיל תכלת". בשני הטעמים שמביא רש"י לקשר של מכת בכורות לפתיל תכלת – "על שם שכול בכורות, תרגום של שכול תכלא", ו"צבע התכלת דומה לרקיע..." – הוא מתכוון להבהיר כיצד רמוזים בציצית כל פרטי מכת בכורות.

שהרי, במכת בכורות, אשר הכריחה את פרעה לומר "קומו צאו" – הגאולה – יש שני ענינים: (א) שיכול הבכורות שהיה כאן למטה, כדברי רש"י בהמשך "ומכתם היתה בלילה", (ב) היווצרותו של הענין למעלה – ברקיע, וזאת בזכות³⁴ דם פסח ומילה, וזה היה בין הערבים, כאשר שחטו בני ישראל את הפסח.

על כך אומר רש"י, ש"פתיל תכלת" רומז לשני הענינים: מצד המלה "תכלת", שמשמעותה "שכול" – "תרגום של שכול תכלא", מצביעה התכלת על שיכול הבכורות כאן למטה, שהיה בלילה. ומצד "צבע התכלת", אשר "דומה לרקיע המשחיר לעת ערב", הוא מראה על מכת הבכורות כפי שנוצרה למעלה ברקיע, לעת ערב.

אך מתעוררת השאלה: היכן אנו מוצאים, שפרט מסויים במצוה וכדומה רומז לענין כפי שהוא נגזר ברקיע?

לפיכך מצטט רש"י לפני פירושו את המלים "פתיל תכלת": "פתיל" קשור לכנף למעלה, והוא משתלשל ויורד למטה. בכך רומז "פתיל תכלת" למכת בכורות כפי שנמשכה למעלה, מהרקיע, ולא רק כפי שהיתה כאן למטה.

י.

שמונה ימים - מהראשית ממשי ועד הסיום המושלם

לאחר שאומר רש"י שפתיל תכלת רומז למכת בכורות

המשך בעמוד קיז

עבודה זרה "ולא תעשו את כל המצות האלה", שעבודה זרה עצמה היא "מצוה אחת שהיא ככל המצוות".

ולפי זה כבר מובן יותר מדוע נאמר "על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי" דוקא במצות ציצית, כי מצות ציצית שקולה כנגד "(ועשיתם את) כל מצותי".

ז.

כל פרטי הציצית קשורים ליציאת מצרים

אך עדיין אין די בכך: כיון שכאמור לעיל, גם עבודה זרה ושבת שקולות כנגד כל המצוות, ואדרבה: מכך שהתורה מסמיכה את פרשת ציצית לפרשיות של עבודה זרה ושל המקושש משום ש"אף היא (ציצית) שקולה כנגד כל המצוות" מובן, שבעבודה זרה ואף בשבת ברור יותר שהן שקולות כנגד כל המצוות. אם כך, מדוע נאמר "על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי" (והכוונה היא לכל המצוות) דוקא בציצית?

לפיכך ממשיך רש"י ואומר, שכל פרטי מצות הציצית ("על כנפי בגדיהם"³⁴, "פתיל תכלת" ו"שמונה חוטים") הם "כנגד", או "על שם", כל הענינים של יציאת מצרים. ולכן נאמר "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" – "על מנת... שתקבלו עליכם גזרותי" – דוקא במצות ציצית, כי אין זו מצוה כללית סתם, אלא היא קשורה, בכל פרטיה, לכל פרטי יציאת מצרים.

ח.

"על כנפי בגדיהם" - קשור לכל פרטי יציאת מצרים

לפי זה מובן מדוע בפירוש למלים "על כנפי בגדיהם" אין רש"י מסתפק בדבריו "כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים", אלא הוא גם מציין ש"על ארבע כנפות" הוא "כנגד ארבע לשונות של גאולה", למרות שבפרשתנו אין נאמר כלל שהציצית היא דוקא על בגד של ארבע כנפות – כי בהוספה זו מוכיח רש"י כיצד הענין של "כנפי בגדיהם" הוא כנגד כל עניני יציאת מצרים³⁵ – החל מ"והוצאתי" ועד "ולקחתי (אתכם לי לעם)".

אך כיון שבפרשה שלנו לא נאמר כמה כנפות צריכות להיות, לכן אין רש"י יכול להתחיל במלים "על ארבע

ד"ה ואשא אתכם); נסיעת בני ישראל מרעמסס סכתה (רש"י בא יב, לו); "ויסע מלאך האלקים ג' ויבא בין מחנה מצרים ג' (לאחרי יצי"מ) (רש"י יתרו שם ד"ה על כנפי נשרים).

אלא שמ"מ הוזקק רש"י להוסיף "על ארבע כנפות... כנגד ד' לשונות של גאולה" – כי גם "ויסע מלאך ג' ה' קודם קרי"ס, משא"כ בד' לשונות של גאולה יש גם הפסוק "ולקחתי אתכם לי לעם" שהו"ע מ"ת (ראה יתרו יט, ה. וראה גם תבא כז, ט).

(36) פרש"י בא יב, ו.

(34) ועפ"י יומתק מ"ש רש"י "ולא בעלת חמש" – אף שהדבר שנוי במחלוקת – כי (נוסף לזה שכ"ה בדרך הפשט – ראה לקו"ש ח"ח ע' 95 הערה 11 בשו"ג) לדיעה זו מודגש יותר שגם הבגד מרמז ליצי"מ (משא"כ להדיעה שגם בעלת ה' כנפות חייבת בציצית – הרי פשטות הסברא נותנת שד' הלשונות של גאולה נרמזות בעיקר בהד' ציצית (אף שי"ל שנרמזות בד' הכנפות שיש גם בבגד של ה' כנפות – ראה מקומות שנסמנו בהערה הנ"ל)).

(35) ולהעיר, שגם "ואשא אתכם על כנפי נשרים" כולל כמה ענינים: ביאת ישראל לרעמסס (טרם שיצאו ממצרים) בכדי לצאת משם (רש"י יתרו יט, ד

יום ראשון י"ב סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: -156- וכדברים האלה... -156- צריך להקדים.

מקורו). האמת היא, אבל, שהמקור נמצא בהם, למרות שאין אנו רואים אותו, ולכן אין הם באמת מציאות כלל, אלא הם בטלים במציאות למקורם. רק שפנה אין המושל דומה לנמשל לגמרי לבאורה, - יש, לבאורה, הבדל בין המשל לבין הנמשל, שפמשל - של אור השמש לגבי

השמש, אין המקור -

השמש, נמצא במציאות כלל בחלל העולם ועל הארץ שנראה שם אורו ליש גמור, - הרי כיוון שהשמש המקור, איננה נמצאת שם כלל, לכן אור השמש הוא שם בבחינת מציאות, ומובן מדוע הוא נראה כמציאות. מה שאין בן כל הברואים הם במקורם תמיד, - שהרי המקור, הכוח האלקי, נמצא תמיד בתוך הנברא ובורא אותו תמיד מחדש מ"אין" ל"יש", רק שאין המקור נראה לעיני פשר. - אך, באמת הם נמצאים תמיד במקורם, ואם כך - ולמה אינן בטלים במציאות למקורם? - מדוע אין

ביטולם במציאות של הנבראים, באופן שיראה איך הם בטלים במציאות, וממילא לא לתת מקום לראות את הנבראים כ"יש" וכ"מציאות"? אך להבין זה - צריך להקדים: - רבנו הזקן יסביר בפרק הבא, שדבר זה בא מהכוח האלקי של צמצום והעלם המכסה על האור ועל החיות האלקית ו"פועל" שהנבראים יוכלו להיראות כ"יש" וכ"מציאות", למרות שבאמת הם בטלים במציאות.

וכדברים האלה ממש, בדמותם בצלמם, הם כל הברואים לגבי שפע האלהי מרוח פיו, השופע עליהם ומהנה אותם, והוא - "רוח פיו" של הקב"ה, מקורם, והם עצמם - הנבראים, אינם רק כמו אור וזיו מתפשט מן השפע ורוח ה' השופע ומתלבש בתוכם - בתוך

הנבראים, ומוציאם מאין ליש, ולכן הם - הנבראים, בטלים במציאות לגבי מקורם, כמו אור השמש שבטל במציאות ונחשב לאין ואפס ממש, ואינו נקרא בשם "יש" כלל כשהוא במקורו, - גוף כדור השמש, רק תחת השמים שאין שם מקורו, - שם נקרא האור והזיו בשם "יש", ואילו בתוך גוף כדור השמש, אין הוא נקרא בשם "יש" כלל. כך כל הברואים אין נופל עליהם שם "יש" כלל, אלא לעיני פשר שלנו, - נראים הנבראים כ"יש". מדוע? מפני שאין אנו רואים ומשיגים כלל את המקור, - של הנבראים שהוא רוח ה' המהנה אותם, ולכן - מפני שאין אנו רואים ומשיגים את מקורם של הנבראים, נראה לעינינו גשמיית הנבראים וחקמם וממשם שם יש גמור, כמו שנראה אור השמש יש גמור כשאין במקורו. - אלא נמצא בחלל העולם או על הארץ, כך, שרק לגבי עיני הבשר שלנו, מכיוון שאין הן רואות את מקור הנבראים, הרי לגביהן הנבראים הם כאילו היו מחוץ למקורם (כמו אור השמש כשהוא נמצא מחוץ לשמש שהיא

שער היחוד והאמונה

וכדברים האלה ממש

בדמותם כצלמם הם כל הברואים לגבי שפע האלהי מרוח פיו השופע עליהם ומהנה אותם והוא מקורם והם עצמם אינם רק כמו אור וזיו מתפשט מן השפע ורוח ה' השופע ומתלבש בתוכם ומוציאם מאין ליש ולכן הם בטלים במציאות לגבי מקורם כמו אור השמש שבטל במציאות ונחשב לאין ואפס ממש ואינו נקרא בשם יש כלל כשהוא במקורו רק תחת השמים שאין שם מקורו כך כל הברואי אין נופל עליהם שם יש כלל אלא לעיני בשר שלנו שאין אנו רואים ומשיגים כלל את המקור שהוא רוח ה' המהנה אותם. ולכן נראה לעינינו גשמיית הנבראים וחומרם וממשם שהם יש גמור כמו שנרא' אור השמש יש גמור כשאין במקורו רק שבזה אין המשל דומה לנמשל לגמרי לבאורה שבמשל אין המקור במציאות כלל בחלל העולם ועל הארץ שנראה שם אורו ליש גמור משא"כ כל הברואי הם במקורם תמיד רק שאין המקור נראה לעיני בשר ולמה אינן בטלים במציאות למקורם אך להבין זה צריך להקדים:

יום שני י"ג סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: -156- פרק ד. כי הנה... -עט- הטוב להטיב.

או על הארץ, הוא נראה אז כ"יש". על כך שאל: אמנם במשל, כיוון שאור השמש אכן אינו נמצא במקורו בשעה שהוא מאיר על הארץ - מובן מדוע הוא נראה כ"יש", אך, בנמשל, הרי הנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא דבר ה', העומד תמיד בתוך הנברא - מדוע, איפוא, אין הנבראים בטלים במציאות למקורם, באופן שלא יהיה מקום לחשוב אותם כ"יש" וכ"מציאות"? - כדי להבין זאת, אמר רבנו הזקן שיש להקדים מה שיוסבר בפרק הנוכחי, שהסיבה לכך היא הכוח האלקי של צמצום.

פרק ד. בפרק הקודם, פרק ג, הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהכוח האלקי, שברא את הנברא, "עומד" תמיד בנברא לבראו מחדש - ובאם לא, היה הנברא חוזר לאין" ו"אפס" כמו לפני שנברא - פירוש הדבר, שהנברא אינו מציאות כלל והוא בטל לגמרי למקורו, דבר ה', הבורא אותו תמיד מ"אין" ל"יש"; ומה שהנברא נראה לעינינו כ"יש" וממשות, הרי זה מפני שבעיני הבשר שלנו אין אנו רואים ואין אנו משיגים את מקורו, את דבר ה' - כבמשל של אור השמש, כשהוא מחוץ למקורו, בגוף כדור השמש, אלא בחלל העולם

כִּי הִנֵּה כְּתִיב: – כתוב בפסוק: **"כִּי שָׁמַשׁ וּמִגֵּן ה' אֱלֹהִים"**, – כמו שהשמש מאירה, כך מאיר לנו הקב"ה בשם הוי' שלו, וכמו ה"מגן" השומר ומבטיח, כך מגן עלינו הקב"ה בשם אלקים שלו. **פְּרוּשׁ** – המלה **"מִגֵּן"** – אין הכוונה למגן סתם שאין לו שייכות לשמש אודותה

מדובר בפסוק, אלא הוא נִרְתַּק לְשָׁמֶשׁ – כדי לְהִגֵּן, שְׂיֻכְלוּ הַבְּרִיּוֹת לְסַבְּלוּ, – כדי שהנבראים יוכלו לקלוט את קרני השמש, יש לה לשמש "מגן" ונרתיק, המאפשר לנבראים לקלוט את אור השמש. **כְּמֵאֲמַר ע"פ רַבְּנֵינוּ וְזִרְנָם לְבִרְכָּה:** **"לְעֵתִיד לְבֹא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא מוֹצִיא חֶסֶד מִתְּתִיקָה, רְשָׁעִים נִדְוָנִין בָּהּ כו'."** – הרשעים ייענשו באמצעות החמה כיוון שלא יהיו מסוגלים לשאת את אורה החזק של השמש – וצדיקים (לא זו בלבד שיוכלו לשאת את האור, אלא יתירה מזו, יוכלו) להירפא על ידי אור השמש – רואים ממאמר זה של חכמינו ז"ל,

שלשמש יש "מגן" ו"נרתק" המאפשר לקבל את אור השמש. וְכֵמוֹ שֶׁהִנָּרְתַּק מִגֵּן בְּעֵד הַשָּׁמֶשׁ, – שיוכלו בני האדם לקבל את אורה, כֶּךָ שֵׁם "אֱלֹהִים" מִגֵּן לְשֵׁם הַוְי"ה בְּרוּךְ־הוּא. – שיוכלו הנבראים לקבל את האור של שם הוי'. וזה, איפוא, פירוש "כי שמש ומגן הוי' אלקים": שם הוי' הוא כמשל ה"שמש", ושם "אלקים" מגין על האור של שם הוי' שיוכלו לקבל אותו – כמו ה"מגן", הנרתק, על השמש. רבנו הזקן יסביר להלן, מדוע זקוק האור של שם הוי' ל"מגן" כדי שיוכלו לקבל אותו: **רִשָּׁם הַוְי"ה** – מלשון מהוה, **פְּרוּשׁוֹ שֶׁמִּתְּהוּ אֵת הַכָּל מֵאֵין לֵיֶשׁ**, – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זהו האותיות – תיבת הוה" – אלו הן שלש האותיות "הוה" משם "הוי" המרכיבות את המלה "הוה" מלשון מהוה, וְהַוְי"ד – שבשם הוי', **מְשַׁמֵּשׁ** – מורה על הַפְּעֵלָה שֶׁהִיא בְּלִשׁוֹן הַהוּא וְתִמְדִּי, – כשרוצים לומר, שהפעולה לא היתה רק אי פעם, אלא נמשכת תמיד, מוסיפים את האות יו"ד למלת־הפעולה, דבר המראה על תמידיות הפעולה. **כְּפִרְשׁ רִשָּׁי** – כמו שמפרש רש"י, **עַל פְּסוּקִי: "בָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל הַיָּמִים"**, –

שער היחוד והאמונה

פרק ד כי הנה כתיב כי שמש ומגן ה' אלהים
פי' מגן הוא נרתק לשמש להגן שיוכלו הבריות לסבול כמארו"ל לעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה רשעים נידונים בה כו' וכמו שהנרתק מגין בעד השמש כך שם אלהים מגין לשם הוי"ה ב"ה דשם הוי"ה פירושו שמהוה את הכל מאין ליש והוי"ד משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד כדפרש"י ע"פ ככה יעשה איוב כל הימים והיינו החיות הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה' ורוחו ומהוה אותם מאין ליש בכל רגע כי לא די להם כמה שנבראו בששת ימי בראשית להיות קיימים בזה כמ"ש לעיל. והנה בסידור שבחיו של הקב"ה כתיב הגדול הגבור כו' ופי' הגדול היא מדת חסד והתפשטות החיות בכל העולמות וברואים לאין קץ ותכלית להיות ברואים מאין ליש וקיימים בחסד חנם ונקראת גדולה כי באה מגדולתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כי גדול ה' ולגדולתו אין חקר ולכן משפיע ג"כ חיות והתהוות מאין ליש לעולמות וברואים אין קץ שמבע הטוב להטיב

לא כתוב "עשה" אלא "יעשה", ביו"ד, להורות שתמיד יהיה עושה כך. כך גם היא משמעות הוי"ד של שם הוי', שהפעולה של "הוי'", בריאת הכל "מאין ליש", היא תמידית, שתמיד בורא הקב"ה את הכל "יש מאין", וְהַיְינוּ תְּחִיּוֹת הַנִּשְׁפָּע בְּכָל רֵגַע מִמֶּשׁ בְּכָל הַבְּרִיּוֹת מִמוֹצֵא פִי ה' וְרוּחוֹ, וּמִהוּוֹת אוֹתָם מֵאֵין לֵיֶשׁ בְּכָל רֵגַע, כִּי לֹא דִי לָהֶם – לברואים, כְּמֵה שֶׁנִּבְרְאוּ בְּשֵׁשֶׁת יָמִי בְּרֵאשִׁית לְחַיּוֹת קְיָמִים בָּנוּת, – אלא מוכרחים הם להיברא תמיד מחדש מ"אין" ל"יש", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר לְעִיל. – זהו ה"שמש" של שם הוי', שאורה מאיר לנבראים, וממנו הם נוצרים כל רגע "מאין ליש". ברם, מבחינת אור הוי' המאיר באופן גלוי, היו הנבראים בטלים במציאות לגמרי ולא היתה נראית שום מציאות של נברא. שהרי, כשהחיות האלקית המהווה את הנברא מתגלה, לא נראית אז מציאותו של הנברא. לשם

כך נדרש ה"מגן" של שם אלקים, המסתיר על האור של שם הוי', שלא יהיה גלוי לנברא, וכך מתאפשר לנברא להרגיש את עצמו כאילו הוא דבר נפרד ועצמאי, ואז נחשב הנברא ל"מציאות" ול"יש", כפי שיוסבר להלן. וְהִנֵּה, בְּסִדּוּר שִׁבְחֵי שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּתִיב: **"הַגְּדוֹל הַגִּבּוֹר כו'"**, וּפְרוּשׁ **"הַגְּדוֹל"** הִיא מִדַּת חֶסֶד וְהַתְּפַשְׁמוֹת תְּחִיּוֹת בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וּבְרִיּוֹת לְאֵין קֵץ וְתִכְלִית, לְחַיּוֹת בְּרִיּוֹת – כדי שיתהוו מֵאֵין לֵיֶשׁ וְקְיָמִים בְּחֶסֶד חֶסֶם, – של הקב"ה – בין אם הם ראוים לכך ובין אם לאו, הם קיימים מחסדו של הקב"ה בלבד. וְנִקְרָאת – מדת החסד, **"גְּדוֹלָה"**, כִּי – מפני, שְׂפָאָה מְגִדֶּלְתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ – בְּרוּךְ – הוּא בְּכִבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ, כִּי גְדוֹל ה' וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֶקֶר, – מפני שאין לה גבול, וְלִכֵּן מְשַׁפֵּעַ גַּם בֵּן חַיּוֹת וְהַתְּחִיּוֹת מֵאֵין לֵיֶשׁ לְעוֹלָמוֹת וּבְרִיּוֹת אֵין קֵץ, – מפני שְׂפָאָה הַטּוֹב – זה שטוב בעצם, לְהַטִּיב – עם אחרים, כך גם למעלה: מבחינת מדת החסד והטוב של הקב"ה נדרש שיתהוו נבראים, להם תושפע חסדו וחיותו.

1. תהלים פד, יב. 2. ראה נדרים ח, ב. 3. איוב א, ה. וראה רש"י חיי שרה כד, מה. בשלח טו, א. 4. בתפילת שמונה עשרה. ראה יומא טט, ב.

יום שלישי י"ד סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: –עט– והנה כמו שמדה זו... –158– מאין ליש.

גדלתו, – של הקב"ה, שהיא היכולת לברא יש מאין ולהחיותו, – הבאה ממדת הגדולה, מדת החסד, כדכתיב: – כמו שכתוב: "עולם חסד יבנה" – כן ממש אין ביכולתו – של הנברא, להשיג מדת גבורתו של הקדוש ברוך הוא, שהיא מדת – וכו', ומניעת

הצמצום
התפשטות

החיות
מגדלתו, – יתברך, מליד
ולהתגלות על הנבראים
להחיותם ולקדם בגלוי –

מדת הגבורה והצמצום של

הקב"ה פועלת שהחיות

האלקית (המחיה ומקיימת

את הנברא) לא תהיה גלויה

לנברא, כי אם – שהחיות

תהיה כהסתתר פנים,

שהחיות מסתתר בגוף

הנברא, וכאלו גוף הנברא

הוא – נראה כדבר בפני

עצמו, – וכאלו ואינו

התפשטות

והרחיבות – של הכוח

האלקי המהווה אותו,

כהתפשטות הויו והאור

מהשמש, אלא הוא –

נראה כדבר בפני עצמו.

ואף שבאמת אינו –

הנברא, דבר בפני עצמו,

אלא – הוא, כמו

התפשטות

האור

מהשמש, – כך הנברא הוא

התפשטות ממקורו, ה"אין"

האלקי; וכיוון שהנברא כלול במקורו, בכוח האלקי, כמו האור

בשעה שהוא נמצא בתוך מקורו, היה דבר זה צריך להשפיע

שהנברא יהיה בטל במציאות, באותה מדה שאור השמש בטל

במציאות במקורו, אך הסיבה לאי ביטולו במציאות היא מפני –

מכל מקום – למרות שהנברא הוא התפשטות אור ממקורו בלבד,

הן הן גבורותיו של הקדוש ברוך הוא, – כביכול, אשר כל

יכול, – שהוא לא רק בעל היכולת שיתפשט ויומשך ממנו אור

והנה כמו שמדה זו היא שבחו של הקב"ה לברו שאין ביכולת שום נברא לברוא יש מאין ולהחיותו וגם מדה זו היא למעלה מהשכלת כל הברואים והשגתם שאין כח בשכל שום נברא להשכיל ולהשיג מדה זו ויכולתה לברוא יש מאין ולהחיותו כי הבראה יש מאין הוא דבר שלמעלה משכל הנבראים כי היא ממדת גדולתו של הקב"ה והקב"ה ומדותיו אחדות פשוט כדאיתא ב"הק ראינו וגרמוהי חד וכשם שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו כך אינו יכול להשיג מדותיו וכמו שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדולתו שהיא היכולת לברוא יש מאין ולהחיותו כדכתיב עולם חסד יבנה כך ממש אין ביכולתו להשיג מדת גבורתו של הקב"ה שהיא מדת הצמצום ומניעת התפשטות החיות מגדולתו מליד ולהתגלות על הנבראים להחיותם ולקיימם בגלוי כ"א בהסתר פנים שהחיות מסתתר בגוף הנברא וכאלו גוף הנברא הוא דבר בפני עצמו ואינו התפשטות החיות והרחיבות כהתפשטות הויו והאור מהשמש אלא הוא דבר בפני עצמו ואף שבאמת אינו דבר בפני עצמו אלא כמו התפשטות האור מהשמש מכל מקום הן הן גבורותיו של הקדוש ברוך הוא אשר כל יכול לצמצם החיות והרחיבות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו שלא יבטל גוף הנברא במציאות וזה אין בשכל שום נברא להשיג מהות הצמצום וההסתר ושיהיה אעפ"כ גוף הנברא נברא

שער היחוד והאמונה

והנה כמו שמדה זו היא שבחו של הקב"ה לברו שאין ביכולת שום נברא לברוא יש מאין ולהחיותו וגם מדה זו היא למעלה מהשכלת כל הברואים והשגתם שאין כח בשכל שום נברא להשכיל ולהשיג מדה זו ויכולתה לברוא יש מאין ולהחיותו כי הבראה יש מאין הוא דבר שלמעלה משכל הנבראים כי היא ממדת גדולתו של הקב"ה והקב"ה ומדותיו אחדות פשוט כדאיתא ב"הק ראינו וגרמוהי חד וכשם שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו כך אינו יכול להשיג מדותיו וכמו שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדולתו שהיא היכולת לברוא יש מאין ולהחיותו כדכתיב עולם חסד יבנה כך ממש אין ביכולתו להשיג מדת גבורתו של הקב"ה שהיא מדת הצמצום ומניעת התפשטות החיות מגדולתו מליד ולהתגלות על הנבראים להחיותם ולקיימם בגלוי כ"א בהסתר פנים שהחיות מסתתר בגוף הנברא וכאלו גוף הנברא הוא דבר בפני עצמו ואינו התפשטות החיות והרחיבות כהתפשטות הויו והאור מהשמש אלא הוא דבר בפני עצמו ואף שבאמת אינו דבר בפני עצמו אלא כמו התפשטות האור מהשמש מכל מקום הן הן גבורותיו של הקדוש ברוך הוא אשר כל יכול לצמצם החיות והרחיבות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו שלא יבטל גוף הנברא במציאות וזה אין בשכל שום נברא להשיג מהות הצמצום וההסתר ושיהיה אעפ"כ גוף הנברא נברא

והנה, כמו שמדה זו – מדת "הגדול", של חסד, היינו התפשטות חיותו בכל העולמות והנבראים, להוותם מ"אין" ל"יש", היא שפכו

– ומעלתו, של הקדוש ברוך הוא לברו, – שרק בו יתברך בלבד קיימת מעלה זו וכו' זה, שאין ביכולת שום נברא לברא יש מאין

ולהחיותו, – כפי המובא במדרש, שאילו היו

מתקבצים כל בראי עולם,

לא היה באפשרותם לברוא

גם לא כנף של "יתוש"

ולחנסי בו נשמה; שכן,

דבר זה הוא רק בחיק הבורא

לברוא "יש" מ"אין". מדה זו

היא למעלה לא רק מבחי

הנבראים, אלא גם למעלה

משכל הנבראים, להבין

ולהשיג מדה זו – כפי

שמוסבר להלן: וכן מדה זו

– של חסד, לברוא "יש"

מ"אין", היא למעלה

מהשכלת כל הנבראים

והשגתם, שאין כח בשכל

שום נברא להשכיל –

בכוח החכמה, ולהשיג –

בכוח הבינה, מדה זו

ויכולתה לברא יש מאין

ולהחיותו, כי הקריאה יש

מאין הוא דבר שלמעלה

משכל הנבראים, כי היא

– ההתהוות "יש" מ"אין",

ממדת גדלתו של הקדוש

ברוך – הוא, והקדוש –

ברוך – הוא ומדותיו, – אחדות פשוט, כדאיתא – כפי שכתוב

בזוהר הקדוש: "איתו וגרמוהי חד", – שהוא יתברך וכליו

וכוחותיו (כלומר, מדותיו) הם דבר אחד; וכשם שאין ביכולת שום

נברא להשיג בוראו – כלומר, את הקב"ה, כן אינו יכול – שכלו

של הנברא אינו מסוגל, להשיג מדותיו. – של הקב"ה, שכן, כאמור,

מדותיו הן דבר אחד אתו יתברך, וכשם שאי אפשר להשיג אותו

יתברך, כך אי אפשר להשיג את מדותיו וכוחותיו. – כל זה באשר

למדת החסד – התגלות והתפשטות הכח האלקי לברוא "יש" מ"אין"

– וכך הדבר גם באשר למדת הגבורה והצמצום, המשפיעה להסתיר

על הכוח האלקי שלא יתגלה בנברא, שהרי לולא זאת היה הנברא,

כלומר ישותו וממשותו, מתבטל במציאות; ומן ההכרח שיהיה

הצמצום והכיסוי, שהכוח האלקי יהיה מוחבא מהנברא, שגם כוח

אלקי זה של צמצום והעלם הוא למעלה משכל הנבראים – וכפי

שיוסבר להלן: וכמו שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג מדת

רק הנבראים רואים עצמם ל"יש" ר"מציאות", אלא שגם לגבי הקב"ה, הנברא הוא "יש" ר"מציאות", מכיוון שהוא בא על ידי כוח הצמצום המסתיר, וביחס לנברא, הוא כמו שהוא מחוץ למקורו – מציין מיד רבנו הזקן להלן ומסביר, ששניהם, כוח הגילוי לגלות את האור

והחיות, וכוח הצמצום להסתיר את האור והחיות, הם שניהם באמת דבר אחד – שכן, זהו הענין של אור וכלי, המאוחדים בתכלית

ובשרשם והם ענין אחד לגמרי – וקיים הרי כלל ש"אין עצם מסתיר על עצם"; וכפי שמובאת בשולחן ערוך אורח חיים הראיה לגבי כיסוי הראש, שאין זה נקרא כיסוי כשאדם מניח את ידו על ראשו, מפני שראשו וידו הם אותו "עצם", כך גם בענינו: כיוון שכוח הגילוי וכוח הצמצום הם שניהם דבר אחד, אין זה הסתר והעלם אמיתי; ההסתר הוא רק לגבי הנבראים, להסתיר כדי שהנבראים יראו ל"יש" ר"מציאות", אבל לא לגבי למעלה.

ל"יש, – שלכאורה, כדי להוות מ"אין" ל"יש" צריך הרי להיות להיפך: ההתגלות של הכוח האלקי, שהרי התהוות היא התגלות ולא הסתרה – כיצד, איפוא, הם שני הדברים יחד: מצד אחד – התגלות הכוח האלקי להוות את הנברא, ומצד שני – צמצומו והסתרו של

הכוח האלקי? – מפני שאילו לא יסתתר היה הרי הנברא בטל במציאות, ואם כן הרי זה ענין ששום שכל של נברא אינו יכול להשיג, כמו

ש"אין יכלת בשכל שום נברא להשיג מהות הפריאה מאין ל"יש. – כך אין הוא יכול להשיג את הצמצום המסתיר ופועל שהנברא יוכל להיראות כ"מציאות". לפי מה שהוסבר, שדבר זה שהנברא נראה כ"יש" ר"מציאות", בא מסיבת כח הגבורה והצמצום שלמעלה – משום שכשם שיש לו היכולת להאיר ולגלות אור וחיות, כך יש לו גם היכולת לצמצם ולהסתיר את האור והחיות – אפשר לכאורה לחשוב שהצמצום וההעלם הוא אמיתי; כלומר, אפשר לחשוב שלא

יום רביעי ט"ו סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: 158 – [והנה בחי'... – 158 – כידוע ל"ח.

ברוחניות למעלה, שישנן ה' גבורות למעלה, היוצרות ענין כ"ב אותיות עליונות, ושרש ה' גבורות הוא – הבחינה הנקראת ב"קבלה" "בוצינא דקרדוניתא", – פירוש המלה "קרדוניתא" בארמית, הוא חושך והעלם, והיינו שזו בחינה של העלם וחושך שלמעלה מאור, שרשיא –

בחינת גבורה עלאה ד"עתיק יומין", – בפנימיות הכתר, ושרש החסדים הוא גם כן – בחינת חסד ד"עתיק יומין", פירוש ל"דעי חן" – כפי שהדבר ידוע ללומדי החכמה הנסתרה, תורת הקבלה. וכיון שגם הצמצום של אותיות וגם הגילוי של אור וחיות אלקי, שרשם אחד ב"עתיק יומין", מובן הדבר שהצמצום וההסתור אינם

הסתרה אמיתית, שכן, כאמור, "אין עצם מסתיר על עצם", אם הם "עצם" אחד, אין זו הסתרה. ממילא יוצא שהצמצום וההסתור, המסתירים שהכוח האלקי המהווה את הנברא לא יראה, אין בהם משום הסתרה כלל לגבי למעלה ח"ו, אלא רק לגבי הנבראים בלבד, שהם יראו את הבריאה כ"יש" ר"מציאות", ואילו לאמיתו של דבר בטל כל נברא במציאות לגבי מקורו.

[והנה, בחינת הצמצום והסתור החיות נקרא – בלשון תורת הקבלה, בשם "כלים", והחיות עצמו – התגלות החיות, נקרא בשם "אור", – שהיא ענין של אור וגילוי; שפמו שחפלי מכסה על מה שבתוכו – כך בחינת הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע; – הצמצום

מכסה ומסתיר על האור והחיות האלקי השופע לנבראים, שהאלקות לא תיראה, וכלים הן הן האותיות, – של "עשרה מאמרות", או חילופיהן (כפי שאותיות מתחלפות באותיות אחרות) ו"עשרה מאמרות" הם החיות המהווה ומחיה את הנבראים, ששרשן – של האותיות, הן ה' אותיות מנצפ"ד, – שהן "כפולות",

ישנו כ' וישנו ח' סופית, וכך בשאר ארבע האותיות, וכפי שמוסבר ב"קבלה" אותיות כפולות אלו הן שורש האותיות, כי – ששן ה' גבורות – אלו הן חמש בחינות הגבורה, החלקיות ומפרידות החלק והקול בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות, – כפי שהדבר לדוגמה בגשמיות, שעל ידי ה' מוצאות הפה מתחלק ונבדל הכל הקול להברות נפרדות של אותיות ומילים – כך גם

שער היחוד והאמונה

[והנה בחי' הצמצום

והסתור החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא בשם אור שכומו שהכלי מכסה על מה שבתוכו כך בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע והכלים הן הן האותיות ששרשן ה' אותיות מנצפ"ד שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההבל והקול בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות ושרש הה' גבורות הוא בוצינא דקרדוניתא שהיא גבורה עילאה דעתיק יומין ושרש החסדים הוא ג"כ חסד דעתיק יומין כידוע ל"ח:

יום חמישי ט"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: 158 – פרק ה. והנה על... –פ– פרק ג.

לצמצם ולהסתיר את החיות האלקית שלא תהיה בהתגלות לנבראים – הן שתיהן למעלה משכל והשגת הנבראים. כאן הוא מסביר, שמדות אלו הן למעלה לא רק משכל הנבראים, אלא גם למעלה משכל והשגת הנשמות שמעולם האצילות; שגם נשמת

משה רבנו, שהיתה נשמה

מעולם האצילות, גם שכלו

לא היה יכול להשיג מדות

עליונות אלו שהן דבר אחד

עם הקב"ה עצמו. וְהֵנָּה עַל

זו – על המדובר כאן,

שמדות חסד וגבורה הן

למעלה משכל, אָמְרוּ

בְּהִירָא, דְּלֵעִילָא, כְּסִטְרָא

דְּקִדְשָׁה עֲלֵאָה, –

שלמעלה, בצד ה"קדושה

עליונה", כלומר, בעולם

האצילות שהוא למעלה

מעולמות בריאה – יצירה –

עשיה, אֵינָהּ יִמְנָא וְאֵינָהּ

שְׁמַאלָא, יש "ימין" ויש

"שמאל", דְּהֵינָה חֶסֶד

וְגִבּוּרָה, פְּרִיזָה, – שכן, מה היא הרבנות שלמעלה ישנם חסד

וגבורה? אלא הכוונה היא, שגם גבורה (צמצום) היא "לעילא"

(למעלה) ולמעלה מהשגת הנבראים, כי היא מדה אלקית. שהרי

כיוון שלמעלה ב"סטרא דקדושה" – בצד הקדושה – לא שייך פירוד

חס ושלום, אלא הכל הוא בהתכללות, הנה "שם" ענין ה"ימין"

(חסד) וה"שמאל" (גבורה) הרי, למרות שהם שני דברים מנוגדים

לגמרי, הם – באופן של "שני הפכים בנושא אחד", מפני ששניהם

מאוחדים בתכלית עם אין סוף ברוך הוא, דְּשִׁתִּיחֵן – גם חסד וגם

גבורה, הן מְדוּת אֱלֹהִים לְמַעְלָה מִשְׁכַּל הַנְּבִרָאִים וְהַשְׁגָּתָם,

דְּאֵיהּ וְגִרְמוּהֵי חֶד בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת – הוא יתברך והכלים שלו

(ומדותיו) הם דבר אחד בעולם האצילות, גם מדת החסד וגם מדת

הגבורה מיוחדות שתיהן בתכלית אתו יתברך. וְאֵינָהּ הַשְׁגָּת מִשָּׁה

רְבִנּוּ עֲלֵיו הַשְׁלֹם בְּנִבְרָאָתוֹ, – שהשיג במראה הנבואה שלו, לֹא

הִיָּתָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, – עצמו, שכן עולם האצילות הוא

למעלה גם משכלו והשגתו של משה רבנו, אֲלָא עַל יְדֵי

הַתְּלַבְּשׁוֹתוֹ בְּעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה – על ידי התלבשות מדרגת

ה"אצילות" בעולם הבריאה; וְאֵינָהּ גַם זֹאת, – גם לאחר ש"אצילות"

מתלבשת בעולם הבריאה, איזו מדרגה של "אצילות" השיג? – לֹא

בְּשִׁתִּי מְדוּת אֱלֹו – חֶסֶד וְגִבּוּרָה – היתה השגת משה רבנו, אֲלָא

עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹתָן – המוקדמת, בְּמִדּוֹת שְׁלֵמָה מִהֶן בְּמִדְרָגָה,

שֶׁהֵנָּה מְדוּת נִצְחֵה-דִּינִסוֹר – מדת הנצח היא "ענף"

פְּרָק ה. בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שמה שהנבראים נראים ל"מציאות יש", הרי זה בסיבת מדת הגבורה וכוח הצמצום של הקב"ה, הגורמים שהחיות האלקית לא תהיה גלויה בנבראים. ולכן, למרות שהנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא הכוח האלקי הבורא אותו תמיד ובלי הפסק

מ"אין" ל"יש", הרי כיוון שהחיות

והכוח האלקי אינם בהתגלות

לנבראים, חש הנברא את עצמו

כאילו הוא דבר לעצמו, ואין

נראית בנברא האמת שהוא רק

התפשטות מהזיו של מקורו

בלבד, כמו ההתפשטות של

האור והזיו מהשמש.

וְהֵנָּה, עַל זֶה – על מה

שדובר, שכל התהוותם של

הנבראים, שייראו ויחשו

עצמם ל"מציאות יש", באה

על ידי מדת הצמצום, אָמְרוּ

רְבִנּוּנֵינוּ וְכִרְוֵנָם לְכִרְכָּה:

"בְּתַחֲלָה עָלָה בְּמַחְשָׁבָה –

העליונה, לְבִרָא אֶת

הָעוֹלָם בְּמִדַּת חֵדוֹן, –

שהיא מדת הגבורה והצמצום, רָאָה שְׁאִין הָעוֹלָם מְתַקֵּם – במדת

הדין והצמצום בלבד, שְׁתַּף בּוֹ – בעולם, מְדַת רַחֲמִים", לכאורה

אין הדברים מובנים, שהרי הקב"ה הוא "חפץ חסד" ורוצה לעשות

חסד עם הנבראים, מדוע, איפוא, המחשבה הראשונה היתה לברוא

את העולם במדת הדין? – אלא, לפי מה שהוסבר, מובן הדבר: היות

וכל מציאותם של הנבראים שייראו ויחשו עצמם ל"מציאות" באה

דוקא על ידי מדת הדין והגבורה, המכסה על החיות האלקית,

ולולא הסתרה זו היו הנבראים בטלים במציאות; והכוונה העליונה

היא הרי שתהיה "מציאות" של נבראים, שכן, רק אז שייך בהם ענין

העבודה שעל ידה הוא יכול להטיב אתם במתן שכר עבור העבודה

– הרי, שדוקא על ידי מדת הדין והצמצום, הנבראים הם במצב של

ביצוע תכלית הבריאה. לכן, עלה תחילה במחשבתו יתברך לברוא

את העולם במדת הדין, אך כיוון שראה שב"דין" בלבד לא יהיה

קיום לעולם – שכן, אז היתה חיות הקדושה מכוסה לגמרי בעולם.

והעבודה לגלות את החיות האלקית בעולם היתה קשה ביותר – לכן

"שיתף" בעולם מדת הרחמים, שתהיה התגלות קדושה ואלקות

בעולם. דְּהֵינָה – "שיתוף מדת הרחמים" משמעה: הַתְּגַלּוּת אֱלֹהִים

– בעולם, עַל יְדֵי צִדִּיקִים – ועל ידי וְאֵוֹתוֹת וּמִוִּפְתִּים שְׁבִתוֹרָה

– על ידי זה נראה ומתגלה בעולם אלקות ולמעלה מן הטבע. בפרק

הקודם אמר רבנו הזקן, ששתי המדות – הן מדת החסד וההתפשטות

של חיות אלקית לברוא נבראים מ"אין" ל"יש", והן מדת הגבורה,

1. ראה פירוש רש"י בראשית א, א; בראשית רבה פ"ב, טו. 2. חלק א נג, א. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: עפמשנ"ת באגה"ק (סי"ט) מובן שאין הכוונה – שלא למעלה מזה (שהרי השיגו בחו"ב) – אלא שהשגת חו"ג (מקור הבריאה וצמצומה) דבזה עסקינן – היתה ע"י התלבשותם בנה"י דוקא".

כן למעלה משכל והבנת התורה, הַתְּנוּחָה – התורה ניתנה מִשְׁתִּי מִדּוֹת אֱלֹהִים, כְּדִכְתִּיב: – כמו שכתוב: "מִיִּמִּינוֹ אֵשׁ דֶּת לָמוֹ", – דת, תורה, באה מ"ימין", מ"חסד", והיא גם ענין של "אש", "גבורה", וּמִרְקִיעַ זֶה – ומאור מקיף זה, נִטְוֶה מִלְ לְמוֹזֵן הַנְּשָׁמוֹת, – כלומר, מִדְּרִיקֵי נִמְשָׁךְ אור פנימי

לנשמות, שהוא ענין ה"מזון" – אור פנימי שמשגיגים אותו, דְּהִינּוּ – כלומר: ידעת סוד כ"ב אותיות התורה, בִּי הִרְקִיעַ הָיָה הוּא סוֹד הִרְעֵת, – והטל נשטף ממנו, הוא ידעת סוד כ"ב אותיות התורה, וְהַתְּוֹרָה הִיא מְזוֹן הַנְּשָׁמוֹת בְּגֵן עֲדָן, וְהַמְצוֹת הֵן לְבוּשִׁים, כְּמִכְבָּד בָּל זֶה [בְּחוּר – פרשת וַיִּקְהַל דָּף ר"ט ור"י, וְכַעֲזֵן חִים שְׁעַר מִדְּרָק ג]: – הרי מוסבר כאן, ששתי המדות חסד וגבורה

שמצאילות, הן למעלה משכל והשגה לא רק של הנבראים, אלא גם של נשמות שמעולם האצילות, ורק בדרך של קבלת שכר יכולות הנשמות בגן עדן לקבל ההתפשטות משתי המדות חסד וגבורה.

בלבד ממדת החסד, ומדת הוד היא "ענף" ממדת הגבורה – כפי שהן באות במדת ה"יסוד" המשפיעה למדריגות שלמטה ממנה, [כְּמוֹ שְׁכָתוֹב בְּשִׁעַר הַנְּבוּאָה]. – שבמדריגה זו היתה השגתו של משה רבנו עליו השלום. רַק שְׁמַתָּן שְׁכָרָם שֶׁל צְדִיקִים בְּגֵן עֲדָן, הוּא

הַשְּׁגַת הַתְּפִשּׁוּת הַחַיּוּת וְאִיֹר הַנְּמִשָּׁךְ מִשְׁתִּי מִדּוֹת אֱלֹהִים – חֶסֶד וּגְבוּרָה – שבתור שכר יכולים הם לקבל ההתפשטות משתי מדות אלה, וְהוּא – התפשטות החיות משתי המדות חסד וגבורה, היא מְזוֹן הַנְּשָׁמוֹת הַצְּדִיקִים שְׁעָסְקוּ בְּתוֹרָה לְשִׁמְחָה בְּעוֹלָם הַיְּהוּה. בִּי מְהַתְּפִשּׁוּת שְׁתֵּי מִדּוֹת אֱלֹהִים נִמְתָּח רְקִיעַ – אור מקיף, עַל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבְּגֵן עֲדָן, – אור מקיף זה מעניק כוח לאותן נשמות שתוכלנה "לקבל" ההתפשטות משתי מדות אלה, וְרִקִּיעַ זֶה נִקְרָא "דְּוֹא דְּאוֹרֵיתָא", – סוד התורה, הענין בתורה שבבחינת רו וסוד, וְבִי – ברקיע, סוֹד כ"ב אותיות הַתְּוֹרָה, – ואותיות התורה הן הרי גם

שער היחוד והאמונה

נצח הוד יסוד [כמ"ש בשער הנבואה] רק שמתן שכרם של צדיקים בגן עדן הוא השגת התפשטות החיות ואור הנמשך משתי מדות אלו חו"ג והוא מזון נשמות הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעו"הו כי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע על הנשמות שבגן עדן ורקיע זה נקרא הוא דאורייתא ובו סוד כ"ב אותיות התורה הנתונה משתי מדות אלו כדכתיב מימינו אש דת למו ומרקיע זה נטוץ מל למזון הנשמות דהיינו ידעת סוד כ"ב אותיות התורה כי הרקיע הזה הוא סוד הדעת והתורה היא מזון הנשמות בג"ע והמצות הן לבושים כמבואר כל זה [בוהר ויקהל דף ר"ט ור"י ובע"ה שער מ"ד פרק ג']:

יום שישי י"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: פ– פרק ו. והנה... –160– הכלולה בחסד.

וְהֵנָּה, שֵׁם "אֱלֹהִים" הוּא שֵׁם מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצְּמִצּוּם, – כל שם מהשמות הקדושים הוא מדה מיוחדת, כמו שם א"ל הוא מדת החסד, ככתוב: "חסד א"ל כל היום", וכך שאר השמות במדות אחרות. השם של מדת הגבורה והצמצום הוא שם אלקים, כלומר,

כשאר אין סוף ברוך הוא מתלבש במדת הגבורה לפעול פעולת הצמצום וההעלם – נקראת מדה בשם אלקים. וְלִכְּן הוּא – שם אלקים, גַּם בְּגִימְטְרִיא "הַטְּבַע", – במלה "הטבע"

אנו מציינים סדר קבוע של הנהגה בעולם, החוזר על עצמו תמיד, ולכן רגילים אליו ואין הוא מעורר שום השתאות, לא נראה כל חידוש לגבי הסדר של אתמול, וממילא לא חושבים אודות הכוח והחיות האלקי הגלום בדברים שנקבעו בסדר ואופן תמידי. לְפִי שְׁמִסְתִּיר – שם אלקים את האור שְׁלִמְעֵלָה הַמְּהוּרָה וּמְחִיָּה הַעוֹלָם, – על ידי שהאור שלמעלה מהווה תמיד מחדש את הנבראים, נוצר הרי באמת, כאמור, הענין הפלאי של בריאת "יש מאין", פלא שהוא גדול יותר מאשר קריעת ים סוף. אך, שם אלקים מעלים על האור שלמעלה המהווה ומחיה את העולם, וְנִרְאָה

פְּרָק ו. בפרק ד' הסביר רבנו הזקן, ששתי המדות העליונות – מדת החסד וההתפשטות של החיות האלקית לברוא ולהחיות את הנבראים, ומדת הגבורה והצמצום המסתירה על החיות האלקית המהווה ומחיה את הנברא (כדי שהנברא יוכל לחוש את עצמו ל"מציאות יש") – יש לשתיהן שורש אחד,

ואשר מכיוון שהן "עצם" אחד, לא יכול הצמצום והגבורה להיות הסתרה אמיתית, שכן "אין עצם מסתיר על עצם". ברם, כל זה אמור לגביהן כפי שהן בשרשן, ואילו כפי שהן בהתגלותן בספירה ומדה, אפשר

לכאורה לחשוב, שהן אכן שתי מדות נפרדות והפכיות אחת מהשניה – מדה אחת היא חסד וגילוי, והשניה – גבורה, צמצום והעלם. ובפרקנו יסביר, שגם כפי ששתי מדות אלו הן בהתגלות, הן בהתכללות אחת עם השניה. שהרי, תכלית וכונת ההעלם היא כדי שיוכלו להיות עולם ונבראים גשמיים – שכן, אם החיות האלקית היתה בהתגלות, היו הנבראים בטלים במציאות ולא היתה שום מציאות כלל של נבראים – הרי שתכלית הצמצום וההעלם של גבורה היא באמת ענין של חסד, כך ששתיהן חסד וגבורה, הן בהתכללות. ולמה הדבר כן? – מפני ששתיהן מאוחדות עם האין־סוף, הרי הן ממילא "עצם" אחד גם כשהן שתי מדות חסד וגבורה.

וְהַחַיִּית הַנִּמְשָׁךְ מִשֵּׁם הַיּוֹנִ"ה וּמִתְּהוּ מֵאֵין לֵישׁ, – שענינו של "הוי" (מלשון מהווה) שהוא בורא הכל מ"אין" ל"יש", ועל אור זה מסתיר שם אלקים, וזאת כדי שֶׁלֹא יתְגַלֶּה לַנִּבְרָאִים וַיִּבְטְלוּ בְּמִצִּיאוֹת. – אילו האור של שם הוי', המהווה מ"אין" ל"יש", היה

מתגלה לנבראים, היו הם בטלים במציאות – הרי, שדוקא על ידי ההסתרה שמשם אלקים, קיימת מציאות הנבראים, וממילא – וְהָרִי בְּחִינַת גְּבוּרָה זֶה וְצִמְצוּם הָיָה³ – ההסתרה המסתירה על החיות האלקית, הוא – לא רק צמצום והעלם, אלא גם כֵּן

בְּחִינַת חֶסֶד שֶׁהָעוֹלָם יִפְנֶה בּוֹ, – זהו "כי אמרתי עולם חסד יבנה"⁴, שבנין ובריאת העולם הוא על ידי בחינה של חסד; וכיוון שבלעדי הצמצום וההעלם של שם אלקים לא היתה יכולה להיות שום מציאות של עולם, הרי שהכוונה והתכלית של הצמצום הזה הוא – חסד, כדי שתוכל להיות המציאות של עולם, וְזֶה הִיא בְּחִינַת גְּבוּרָה חֲלִילָה בְּחֶסֶד⁵. – אופן כזה של גבורה שעל ידו מתבצעת התכלית של חסד, זוהי גבורה הכלולה בחסד, ומהווה חלק מחסד⁶.

כִּאֲלוּ הָעוֹלָם עוֹמֵד – בלי התחדשות, אלא כדבר קבוע תמיד, וּמִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ הַטִּבֵּעַ. – גם אותם דברים, בהם נראית איזו התחדשות, הרי גם התחדשות זו קבועה בסדר הנקרא דרך הטבע. – המלה "טבע", כפי שהיא מוסברת בחסידות, יש בה כמה פירושים,

ומזה: "טבע" במשמעות של קביעה, כלשון חכמינו ז"ל: "כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים". כמו כן "טבע" מלשון "טובעו בים סוף", כמו דבר שטובע במים, מכסים עליו המים והוא אינו נראה כלל – כך "טבועה" כביכול החיות האלקית בנבראים, שאין היא נראית כלל. וְשֵׁם

"אֱלֹהִים" זֶה, – לא כפי ששם אלקים הוא בשרשו העליון, אלא כפי ששם אלקים משפיע באמצעות מדת הגבורה, שהעולם יראה כאילו הוא מתנהג בדרך הטבע, הוּא מִגֵּן וְנִרְתָּק לְשֵׁם הַיּוֹנִ"ה, – כאמור לעיל בפירוש הפסוק "שמש ומגן הוי' אלקים", ששם הוי' הוא כמו השמש כאשר מאירה, ושם אלקים מסתיר על האור של שם הוי', כמו ה"מגן" וה"נרתק" המסתירים על אור השמש, כדי שיהיה באפשרות הנבראים לקבל את האור, לְהַעֲלִים הָאֵוֶר

שער היחוד והאמונה

160 ומתנהג בדרך הטבע ושם אלהים זה הוא מגן ונרתק לשם הוי"ה להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה ומהווה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים ויבטלו במציאות והרי בחי' גבורה זו וצמצום הזה הוא גם כן בחי' חסד שהעולם יבנה בו וזו היא בחי' גבורה הכלולה בחסד

יום שבת קודש י"ח סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: 160 – והנה מהתכללות... –פא– השמש בשמש.

שָׁהֵן – מדותיו, בְּיָחוּד גְּמוּר עֲמוֹ, לִכְן הֵן מְתִיחֶדוֹת זֶה בְּזוֹ וּבְכֹלֹת זֶה מִזוֹ, כְּמֵאמַר אֱלִיהֶן: – ב"פתח אליהו" שבהקדמת

תיקוני זוהר: "וְאֵנִי הוּא דִקְשִׁיר לֹון וּמִיָּחַד לֹון וְכו', – אתה הקב"ה מקשר את הספירות והמדות ומאחד אותן, וְכֵן מִיָּנֵף לִית וְחִדָּא בְּעִלָּאִי כו'". – ומבלעדיך אין שום יחוד

וְהֵנָּה, מְתִיחֶדוֹת הַמְּדוּת זֶה בְּזוֹ – מן העובדה שלמרות שהן מדות הפכיות – חסד היא מדה הפכית מגבורה – אף על פי כן הן

כלולות אחת מזהשניה, נִרְאָה לְעֵין – רואים במחוש, דְּאִיהוּ וְגִרְמוֹהִי חֵד, – שהוא יתברך וה"כלים" שלו הם דבר אחד, שָׁהֵן – גרמוהו, כלומר כליו, מְדוּתָיו, כִּי מֵאֵחָד

שער היחוד והאמונה

והנה מהתכללות המדות

זו בזו נראה לעין דאיהו וגרמוהי חד שהן מדותיו כי מאחר שהן ביחוד גמור עמו לכן הן מתייחדות זו בזו וכלולות זו מזו כמאמר אליהו ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון וכו' ובר מינך לית יחודא

2. גיטין מ, ב. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ דח"א ספ"ו" – הרבי שליט"א מסביר, שבהדגשה "גבורה זו" ו"צמצום זה" מתכוון רבנו הזקן לומר, שדוקא כאן הגבורה והצמצום הם ענין של חסד, ואילו לא כך הדבר לגבי הצמצום אודותו מדובר בחלק ראשון סוף פרק ו' – שחיות הקדושה באה אחרי צמצומים רבים כדי שתתלבש בבחינת גלות בקליפות וסטרא אחרא להחיותן – שכן, שם הצמצום הוא אכן ענין של גבורה והעלם ולא ענין של חסד, שהרי הכוונה שם היא שלא יהיה בהן ענין של גילוי. 4. תהלים פט, ג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה בא להוסיף עיקר חדש לגמרי, ובמילא גם לתרץ קושיא גדולה (שכנראה מרוב "פשיטותה" אין שמים לב ע"ז כלל !), והיא: הרי המדובר במדותיו של א"ס, וא"כ כמו שמדת החסד הוא התפשטות לאין קץ – כדלעיל פ"ד – כן צ"ל מדת הגבו' צמצום לאין קץ, העלם בתכלית. ולכן לכאורה צ"ל לא רק נבראים לאין קץ (מצד החסד) – אלא גם שההעלם יהי' לאין קץ ח"ו (ובלשון פל"ו) שאין תחתון למטה הימנו בענין הסתר האור כו' – ועפ"ז רק מדר' הכי תחתונה דעוה"ז החומרי (שאינן תחתון הימנה) הי' צ"ל נברא (וגם בזה שייך מספר לאין קץ) – אבל ע"פ המשל דמגן ונרתק השמש (דהשמש לא רק פועל ע"י הנרתק, אלא גם מאיר – דוגמת עצמו, שהוא מאור – ואפילו נראה ע"י הנרתק וכו') וע"פ הבי' דכוונת ההעלם הוא לא רק ההעלם, אלא גם שלא יבטלו הנבראים ממציאותם – הרי בכל דרגא שבנבראים ומציאות שלה – מרכ"ד עד סוכ"ד (שהן אין קץ, מצד החסד) כלולה בה גבו' שלא תבטל ממציאותו. וזהו ג"כ ב' הענינים 1) דגבו' זו היא ג"כ חסד [לא העלם לבד, כ"א שתהי' מציאות]. 2) דגבו' זו כלולה בחסד [הבריאה דכל דרגא ונברא באופן דטפין כו']. וכמו הגומא דבה יוצאת טפת הגשם – ששוללת ארובת השמים וביחד עם זה היא ג"כ נקב ופתיחה. וכן זכוכית השחורה שוללת דורכוכיטיקייט דשאר זכוכית וביחד עם זה היא ג"כ לאזט דורך אור (חלש) דהשמש". 6. כגון (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א): "גשמי ברכה – טיפין טיפין, משא"כ כשארובת השמים נפתחות; המסתכל בשמש שלא ע"י זכוכית שחורה עיניו כהות".

בעליונים (במדות שלמעלה). להלן יסביר רבנו הזקן, שכיוון ששם אלקים, מדת הגבורה והעצמות, הוא דבר אחד עם שם הוי', עם מדת החסד והגילוי, הרי מובן ממילא שההעלם וההסתתר שמשם אלקים, באמת אין הוא הסתר כלל, שהרי אין עצם מסתיר על עצם

– ודבר זה מחייב, שהנבראים הם באמת בטלים לגמרי לגבי מקורם. וזהו שכתוב¹¹: "והשבת אל לבך, כי ה' הוא האלהים", – על פסוק זה הקשה בפרק הראשון: וכי תעלה על דעתך שיש אלקים נשרה – שריו – מתחת לארץ, שצריך להזהיר כל כך "והשבות אל לבך", ש"ה' הוא האלקים" גם "בארץ מתחת" ובאופן של "אין עוד?" – אך כפי שמוסבר כאן, אין הפירוש שהוי' הוא הא-ל-האדיר "בשמים ממעל" ו"על הארץ מתחת" ובלעדו אין א-ל-אחר, אלא הפירוש הוא שבלעדו אין שום דבר, כי הכל בטל אליו יתברך, ועל כך צריך להיות "והשבות אל לבך" – להתבונן ולהתעמק היטב

ש"הוי' הוא האלקים", פירוש ששני שמות אלו – הוי' ואלקים, הם אחד ממש, – למרות שהוי' הוא חסד והתגלות, ואלקים – עצמות והעלם, ובכל זאת הם דבר אחד ממש, שגם שם "אלהים" המצמצם ומעלים האור, – של החיות האלקית המהווה את העולם והנבראים, הוא בחינת חסד כמו שם הוי', ממש ששמותיו של הקדוש-ברוך-הוא מתיחדות עמו בייחוד גמור, והוא ושמו אחד, שמדותיו הן שמוותיו. – ועל כך אומרים "הוא ושמו אחד", ואם כן – כשתדע ותבין ששם אלקים הוא דבר אחד עם שם הוי', ממילא תדע ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת – אין עוד", – מבליעדו יתברך. פירוש – של "אין עוד": שגם הארץ החמורית שגוראית יש גמור לעין כל, היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש-ברוך-הוא, כי שם "אלהים" אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים, – שהעובדה שבגלל ההעלם של שם אלקים נראים

הנבראים ל"יש", הרי זה לגבי הנבראים ה"תחתונים" בלבד, כאמור לעיל, ולא לגבי הקדוש-ברוך-הוא, מאחר שהוא ושמו "אלהים" – אחד, – הרי שאין שם אלקים יכול להסתיר לגבי הקדוש ברוך הוא. ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס

שער היחוד והאמונה

בעילאי כו' וז"ש והשבות אל לבך כי ה' הוא האלהים פירוש ששני שמות אלו הם אחד ממש שגם שם אלהים המצמצם ומעלים האור הוא בחי' חסד כמו שם הוי' ממש שמדותיו של הקדוש ברוך הוא מתיחדות עמו בייחוד גמור והוא ושמו אחד שמדותיו הן שמוותיו ואם כן ממילא תדע שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד פי' שגם הארץ החמורית שגוראית יש גמור לעין כל היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא כי שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים ולא לגבי הקב"ה מאחר שהוא ושמו אלהים אחד ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש לגבי הקב"ה ואינן נקראות בשם כלל אפילו בשם עוד שהוא לשון טפל כמאמר רז"ל יהודה ועוד לקרא וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו [וה"ש אהללה ה' בחיי אומרה לאלהי בעודי שהחיים נמשכים ממש הוי' והעוד שהוא הגוף הטפל משם אלהים] לפי שהנשמה אינה מהוה הגוף מאין ליש אבל הקב"ה המהוה את הכל מאין ליש הכל בטל במציאות אצלו כמו אור השמש בשמש.

ממש לגבי הקדוש-ברוך-הוא, ואינן נקראות בשם כלל, אפילו – לא, בשם "עוד" שהוא לשון טפל, – "עוד" – דבר נוסף, שהוא טפל לדבר העיקרי הראשון, כמאמר רבותינו וזכרונם לברכה¹²: "יהודה ועוד לקרא", – בתמידה. בשעה שישנה ראייה מפורשת מפסוק שבתורה, לא מתאים להביא ראייה מהנהגתו של יהודה, גם לא ראייה באופן טפל – הרי ש"עוד" הוא מלשון טפל, וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו – אף לא כמו שהגוף, המקבל את חיותו מן הנשמה שבקרב, טפל לנשמה שבו. [וזהו שכתוב¹³: "אהללה ה' בחיי, אומרה לאלהי בעודי", – בגופי, הרי שהגוף נקרא "עוד", וביחס

לגוף נאמר "אומרה לאלקי", שכן – שתיים – הנשמה, נמשכים ממש הוי', וה"עוד" שהוא הגוף הטפל – משם "אלהים", – לכן כתוב לגבי "חיי" שם הוי' – "אהללה הוי' בחיי", ולגבי "עודי" – השם אלקים – "אומרה לאלקי בעודי". – כלומר, ביטול הגוף לגבי הנשמה הוא באופן של "עוד", טפל לנשמה, אך אין הוא בטל במציאות לגבי הנשמה – מדוע? לפי – מפני, שהנשמה אינה מהוה הגוף מאין ליש, – היא רק מוסיפה לגוף את ענין החיים בלבד, לכן נקרא הגוף על כל פנים טפל לגבי הנשמה, שהיא החיות שלו, העיקר שלו. אבל הקדוש-ברוך-הוא המהוה את הכל מאין ליש – הכל בטל במציאות אצלו, – כיוון שהקב"ה יוצר את המציאות כולה מ"אין" ל"יש" שהמציאות אינה אף בבחינת "טפל", כמו אור השמש בשמש. – כך כל נברא בטל במציאות אליו יתברך.

יום שלישי	יב סיון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בהעלותך, שלישי עם פירש"י. תהלים: סו"סח. תניא: וכדברים . . . "156" להקדים. בברכת שנ"ב: נהי' היו"ד בקמץ ולא בסגול. אאמו"ר כותב באחד ממכתביו: אהוב את הבקורת, כי היא תעמידך על הגובה האמיתי.		

יום ראשון

תהלים:
מפרק סו
עד פרק סח

יום רביעי	יג סיון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בהעלותך, רביעי עם פירש"י. תהלים: סט"עא. תניא: פרק ד. כי . . . "עט" להטיב. הצ"צ חבר כמה נגונים, למודו הי' בקול ונגון, ולפעמים הי' מפסיק באמצע למודו, או כתיבתו דא"ת או שו"ת, ומנגן איזה ניגון. אאמו"ר סיפר, אשר מקול ניגונו של הצ"צ הי' יודע במה הוא עסוק באותה שעה.		

יום שני

תהלים:
מפרק סט
עד פרק עא

יום חמישי	יד סיון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בהעלותך, חמישי עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תניא: והנה כמו . . . "158" ליש. בלבישת טלית קטן בבוקר בידים נקיות ובמקום שמותר לברך, מברכים "על מצות ציצית" – כיון שאין בט"ק שלנו שיעור עיטוף. אם אסור לברך, אזי קודם התפלה – אם אינו לובש ט"ג – ימשמש בד' ציציותיו ויברך אז.		

יום שלישי

תהלים:
מפרק עב
עד פרק עז

יום ששי	טו סיון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בהעלותך, ששי עם פירש"י. תהלים: עז"עח. תניא: והנה בחי' . . . ל"ח. בתחילה הי' רבינו הגדול אומר דרושים קצרים במאד, מרעשי הלב ומלהיבים מאד, ונקראו בשם "דרכים", אח"כ נקראו "אגרות" והם ארוכים יותר. אח"כ השתלשל שנקראו "תורות" והם שרשי הדרושים שבתורה אור ולקו"ת, אח"כ ארוכים מעט יותר ונקראו "כתבים", והם בביאור בהשגה רחבה לפי ערך.		

יום רביעי

תהלים:
מפרק עז
עד פרק עח

יום חמישי	טז סיון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בהעלותך, שביעי עם פירש"י. תהלים: עט"פב. תניא: פרק ה. והנה . . . פרק ג] כבר החליטו הראשונים כמלאכים זי"ע, אשר רפואת הנפש היא כרפואת הגוף. לכל לראש צריך לסמן מקום החולי: אם הוא מצד שחומר גופו עב גס ומושחת, או שהחסרון		

יום חמישי

תהלים:
מפרק עט
עד פרק פב

הוא בכחות נפשו, שיש לה נטיות לענינים רעים כמו גאווה, שקר וכדומה, או שמקור החולי הוא בהרגילות, שמפני רוע החינוך או רוע הסביבה בא לרגילות רעות.

עד אשר לא יתבררו פרטי מקום החולי וסיבת אחיזת המחלה אי אפשר להתחיל ברפואתו, כי אם לסדר אופן הנהגה ישרה בכל הדברים במה שיעשה ובמה שימנע את עצמו מהם: בועשה טוב בקיום המצות קביעות עתים לתורה קנין מדות טובות, ובסור מרע. אמנם מה שנחוץ ביותר הוא שיעורר החולה בעצמו שני ענינים: (א) לידע שהוא חולה ויכסוף וישתוקק להתרפאות מחליו. (ב) הידיעה שיכול להתרפאות, והתקוה ובטחון גמור כי בעזה"י יתרפא מחליו.

יום ראשון	יז סיון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: שלח, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: פג"פ. תניא: פרק ו. והנה . . . 160" בחסד.		
תהלים: מפרק פג עד פרק פו		
ניט הנאה האבען פון עולם הזה אין פולען זין [שלא להנות מעולם הזה במלא המוכן], הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.		

יום שני	יח סיון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: שלח, שני עם פירש"י. תהלים: פח"פ. תניא: והנה מהתכללות . . . "פא" בשמש.		
תהלים: מפרק פח עד פרק פט		
בזמן הזה בעקבתא דמשיחא ממש, החובה על כל אחד מישראל לדרוש בטובת זולתו, בין זקן בין צעיר, לעוררו לתשובה, למען שלא יצא ח"ו מכלל ישראל שיזכו בעזה"י, לגאולה שלימה.		

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

יום ראשון	עליה לארץ בזמן הזה
הלכות מלכים פרק יא, הלכה א: המלך המשיח . . . מקבץ נדחי ישראל.	האומות את הסכמתם. מלשון רש"י נראה כצד הראשון, שפירש כי האיסור הוא לעלות "יחד ביד חזקה", ואם הוא ברשות הרי אין זה "ביד חזקה". מאידך, יש שסברו כי הדבר אסור אף ברשות, ו"ביד חזקה" יכול להתפרש אף בהפעלת לחץ וכדומה (ראה אוצר הפוסקים ח"כ ע' ו ואילך).
אחד מייעודי הגאולה הוא קיבוץ ועליית כל עם ישראל לארץ ישראל. מה באשר לזמן הגלות: האם יש לעלות לארץ אף בזמן הגלות, או שעל בני ישראל להישאר בארצות הגולה? יסודה של שאלה זו בדברי הגמרא (כתובות קיא), שהקב"ה השביע את בני ישראל "שלא יעלו בחומה". האם עליה לארץ ישראל כרוכה אפוא בעבירה על השבועה?	סוגיה נפרדת היא יוזמת העליה לארץ כחלק מתהליך הגאולה, מתוך גישה הנסמכת על מאמרי חז"ל שונים, הנוקטת כי עלינו ליטול חלק פעיל בתהליך הגאולה. רבותינו נשיאינו, וכן גדולי ישראל רבים, התנגדו לגישה זו, שהרי כך מבואר מדברי הרמב"ם בפרקנו (הלכה ד), כפסק דין למעשה, שתהליך הגאולה כולו יתחולל דווקא על ידי מלך המשיח – "ואם יעמוד מלך מבית דוד . . . וקבץ נדחי ישראל".
ובכן: יחיד העולה לארץ בודאי אינו בכלל האיסור, האיסור מתייחס רק על ציבור העולים כאחד. ויש אומרים כי רק בעליית כל ישראל ביחד או לפחות רובם.	
לגבי ציבור, נחלקו הפוסקים האם האיסור נאמר דווקא בעליה בכוח, כנגד רצון האומות, או שאסור אף כשנתנו	

יום שני

"ואינו צריך לקרוא ספר אחר ביניהם" – האומנם?

מדוע כתב שכהקדמה לספרו יש ללמוד את תורה שבכתב ולא את זו שבעל פה:

כמה דרגות ישנם בלימוד התורה: (א) לימוד המביא לידי מעשה – הלכות הצריכות. (ב) לימוד כל הלכות התורה, גם אותן שאינן נוהגות. (ג) לימוד כל התורה כולה – לא רק ההלכות, אלא גם הטעמים והשקלא וטריא שבגמרא.

הלומד את התורה שבכתב ואת ספר הרמב"ם מקיים את מצות הדיבור בתורה וגם יודע את כל ההלכות (הצריכות וגם שאינן נוהגות כעת) ואחר כך אכן אינו זקוק לספר נוסף. עם זאת, ודאי שצריך ללמוד גם תורה שבעל פה – כדי לקיים את מצות לימוד תורה בטעמיה.

[שיחות ש"פ אמור ובחוקותי תשד"מ]

הקדמת הרמב"ם: לְפִיכָךְ קָרָאתִי שֵׁם חֲבוֹר זֶה 'מִשְׁנֵה תוֹרָה' – לְפִי שֶׁאֵדָם קוֹרֵא תוֹרָה שֶׁבְּכֵתָב תַּחֲלָה, וְאַחֵר כֵּךְ קוֹרֵא בְּזֵה, וְיִדְעַ מִמֶּנּוּ תוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה בְּלֹא, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַרֵּאת סֵפֶר אַחֵר בֵּינֵיהֶם. דברי הרמב"ם, המציב יעד שיהא ניתן לדעת מספרו את כל הלכות התורה מבלי להזדקק לספר אחר, עוררו ביקורת מצד רבים, ובראשם הראב"ד בעל ה'השגות'.

אולם, יש לבאר את כוונתו:

תורה שבכתב ותורה שבעל פה מהווים שני גדרים שונים במכלול הקרוי "תורת ה'". בתורה שבעל פה מושם דגש על העיון ועל ההבנה. לעומת זאת, בתורה שבכתב עיקר הדגש הוא על הדיבור בתורה וגם מי שאינו מבין את דברי התורה עולה לתורה ומברך ברכת התורה.

מאחר שמטרתו של הרמב"ם לפסוק את הלכות התורה, מובן

יום שלישי ורביעי

מנין המצוות

אלא שכידוע, אם נמנה את כל פרטי מצוות התורה נגיע אלאלפים רבים. בהכרח אפוא להציב כללים ברורים – איזה מהן נמנה כמצוה בפני עצמה, כאשר בסופו של דבר יתקבל מספר מדויק של 613, לא פחות ולא יותר!

קושי זה הביא כמה מהפרשנים למסקנה כי מנין תרי"ג אינו אלא דעת יחיד ולא נפסק להלכה, או שהוא מנין משוער בלבד (ראה הקדמת הר"פ לסהמ"צ לרס"ג). אך לרוב הדעות מנין זה הוא מדויק, ולשם כך נתחברו כמה וכמה ספרים, שמטרתם לפרש מהן תרי"ג המצוות.

כאמור, הרמב"ם נקט בשיטה משלו, ולשם כך חיבר את ספר המצוות, כאשר בראשו הציב ארבעה עשר כללים ("שרשים") הקובעים מה נמנה במנין המצוות. בהמשך מנה את המצוות כולן תוך פירוט קצר על מהותה של כל מצוה. בראש ספר יד החזקה העתיק מנין זה בקיצור, ללא פירוט דיני המצוה.

אגב: מעניין לציין, כי ספר המצוות הראשון נכתב על ידי משה רבינו בעצמו, על פי ציווי הקב"ה. כך ביארו המפרשים את הפסוק: "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת" – על האבנים נכתבו תרי"ג המצוות (ראב"ע).

מנין המצוות שבתחילת ספר 'היד החזקה' מהווה למעשה תקציר של 'ספר המצוות' להרמב"ם. ספר המצוות נולד, כדברי הרמב"ם בהקדמתו אליו, במסגרת ההכנה לעריכת ספר 'היד החזקה', הכולל את הלכות התורה כולה.

לצורך מטרה זו, ראה לנכון למנות בהקדמת הספר את כל המצוות. אלא שכאשר עיין בספרי המצוות הקיימים – של בעל 'הלכות גדולות' ושל הרס"ג – ראה כי בדברים רבים אין הוא מסכים לדעתם, ובעקבות זאת החליט לחבר חיבור משלו המונה את המצוות על פי שיטתו.

הקושי הגדול במנין המצוות נובע מכך, שמסורת בידי חז"ל שסכום המצוות הכולל הוא תרי"ג, כנרמז בכתוב: "תורה צוה לנו משה" – 'תורה' בגימטריא 611, שהוא מספר המצוות שנצטוונו על ידי משה מפי הגבורה, ובנוסף שתי המצוות 'אנכי' ו'לא יהיה לך' ששמענו מפי הגבורה. הרי ביחד 613 (תרי"ג).

זאת ועוד: אף החלוקה הפנימית במנין המצוות נמסרה לנו על ידי חז"ל – 248 מצוות עשה (כמנין אברי האדם), ו-365 מצוות לא תעשה (כמנין ימות השנה).

יום חמישי

סדר הספרים ב'יד החזקה'

דיני שבת ויום טוב. הרצף ברור מאליו: נטיעת אהבת ה' בנפשותינו נמנית, באופן גלוי, בין יעדיהם העיקריים של מצוות שבת ויום טוב.

הספר הרביעי, "נשים", הכולל הלכות נישואין וגירושין וחיי המשפחה, בא בהמשך לספר זמנים. כי הסדרת הטוהר המוסרי בעניינים אלו מהווה חלק בלתי נפרד מהשכנת אהבת ה' ועבודתו בליבנו.

מהטוהר המוסרי בחיי המשפחה, "נשים", הדרך קצרה לספר "קדושה" – טוהר גופני-רוחני. הספר מקיף את ההלכות השואפות לקידושם של חיי המשפחה, והלכות כשרות.

הספר הראשון נקרא "מדע" – דעת. מעמד הבכורה שניתן לדעת נובע מכך שרק באמצעות הדעת ניתן להגיע לאהבת ה' ולעבודת ה'. כפי שפותח רבינו את הלכות יסודי התורה: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון". ה'דעת' מכיל גם את הלכות 'דעות', בלעדיהן דעת האדם לא תהיה נכונה וישרה.

הספר השני, כהמשך ישיר לכך, הוא – "אהבה". ספר המדע – מוביל לקראת אהבת ה', וספר אהבה הוא התוכנית לביטוי ממשי של אהבה זו.

הספר השלישי הוא, "זמנים" – מועדי השנה – המכיל את

בשלב זה עורך הרמב"ם מפנה. ארבעת הספרים הבאים מהווים סידרה בפני עצמה המקיפה בעיקר דינים שבין אדם לחברו.

"נויקין" הוא הספר הראשון בסדרה זו. הנקודה התיכונה בו היא שמירת הסדר הציבורי והוא עוסק בעניני הסרת עוול, מניעת נזק, הבטחת תיקון המעוות וענישת עבריינים. הספר מסתיים בהלכות הפשע החמור ביותר – "רוצח ושמירת הנפש".

לאחר שמירת הסדר הציבורי באים "משפטי היושר בעסקים הנהוגים בין בני אדם" (כהגדרת הרמב"ם במו"נ ח"ג פ"מ). זהו תוכנו של ספר "קנן", הכולל את הלכות מכירה, זכיה מן ההפקר, מתנה וצוואות, שכנים, שותפים ועוד.

אחריו מופיע ספר "משפטים", בו נכללים הלכות שכירות, שכירות פועלים, עובד-מעביד, שומרים, הלואה, שעבוד ומשכנתא, טוען ונטען ועוד. דיני נחלות הם החלק שלאחר חיו של האדם, ומובאים אפוא בסוף הספר הדין בנושאים הללו.

הספר האחרון, "שופטים", כולל נושאים בעלי היקף רחב, כגון הקמת בתי הדין ותחומי סמכותם, דיני ראיות והלכות מלכים.

[יהדות, חזק ומסור עמ' 42 ואילך]

יום שישי

הדרך לאהבה ויראה

את ליבו לידי אהבת ה' ויראת ה'.
זהו שכתב רבינו: "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו?" – להתבונן במעשי הבורא וללמוד מהם את גדולתו.

את המשימה החשובה והעיקרית הזו ניתן למלא באמצעות לימוד בתורת החסידות המאפשר לאדם להפנים את ההכרה באלוקות בשכל ובהיגיון. ידיעה והכרה זו היא הדרך לפתח בלב האדם רגשות כלפי ה'. העיסוק השכלי בסוגיות אלו הוא השער לקיום המצוות שבלב. הוא מעורר לעבודה שבלב, ומקנה לאדם יכולות לפתח בעצמו רגשות של יראת ה' ואהבת ה'.

[ספר המאמרים מלקוט ח"ג, עמ' רצח, הערה 139]

שבת-קודש

שליטה על העולם כולו

לפני ה' עושנו".
יכולת השליטה על העולם שניתנה לאדם נועדה לרומם את העולם כולו, כולל עולם החי, לשמש את האנושות האמיתית, אנושות החדורה ומוארת בנשמה, חלק אלוקה ממעל ממש – דבר המביא את כל הבריאה להכרה ש"ה' עושינו".
את התפקיד הזה מסר הקב"ה לאדם הראשון שנברא יחידי ללמדך שגם אדם אחד – כל אדם באשר הוא – מסוגל "לשלוט על העולם".

לאידך – אם האדם אינו ממלא את תפקידו ואינו מנצל את כוחותיו כראוי, אין זה כשלון אישי בלבד, אלא הדבר נוגע לגורל העולם כולו.

[תורת מנחם חלק כ"ב, עמ' 1237]

התורה תמצתה את גישתה כלפי חיים של טוהר בציווי "קדושים תהיו" שמשמעו 'קדש את עצמך במותר לך'. מצויות זה נובע מושג הנדרים שאנשים מקבלים על עצמם על מנת לחזק את עצמם בדרך להשגת הקידוש העצמי. דוגמה בולטת לכך: נדר הנזירות. לכן מתאים הדבר, שלאחר ספר קדושה בא הספר הששי: "הפלאה", הכולל את הלכות שבועות, נדרים, נזירות.

חותם הקדושה המיוחד שהוטבע בעם ישראל כולל גם את ארצו. לכן, אחרי "הפלאה", בא ספר "זרעים", העוסק במצוות התלויות בארץ.

קדושת ארץ ישראל הגיעה לשיאה בבית המקדש, ולאחר ספר זרעים, בא אפוא ספר "עבודה". הספר פותח בתוכניתו של בית המקדש, עוסק בדיני כהנים ולוויים, הקרבת הקרבנות וכדומה.

בתור המשך לעבודת המקדש מגיע ספר "קורבנות", העוסק בקורבנות השייכים לסוג מיוחד ומהווים קטגוריה לעצמם.

מאחר שדיני טומאה וטהרה נגעו בעיקר למקדש ולקרבנות (ומאכלים מקודשים אחרים), מתאים הדבר שלאחר עבודה וקורבנות יבוא ספר "טהרה".

הלכות יסודי התורה פרק ב, הלכה ב: והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חכמתו.

מלבד החשיבות העצומה של מצוות אהבת ה' ויראת ה' כשלעצמן, כמצוות הגורמות לאדם להיות קשור לה' בליבו ובפנימיותו, מצוות אלו חיוניות גם לקיום כל שאר המצוות: אהבת ה' היא השורש לקיום רמ"ח מצוות עשה, ויראת ה' היא הבסיס לשמירת שס"ה מצוות לא תעשה.

מאחר שלא ניתן לצוות על הלב להרגיש כך או אחרת, מצוות אלה מתייחסות לפעולות שעל האדם לנקוט כדי להביא

הלכות יסודי התורה פרק ד, הלכה ח: נפש כל בשר, היא צורתו שנתן לו האל. ותדעת היתרה המצויה בנפשו של אדם, היא צורת האדם השלם בדתו; ועל צורה זו נאמר בתורה: "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו".

עם בריאת אדם הראשון, הורה לו הבורא מה כוחותיו ומה תפקידו בעולם: "מלא את הארץ וכבשה". לאדם ניתנו הכוחות לכבוש את העולם כולו, וזה תפקידו.

חז"ל מלמדים אותנו את הדרך לשליטה בעולם ואת מטרתה: כאשר הקב"ה ברא את אדם הראשון, נשמתו שהיא בצלם אלוקים, חדרה והאירה בו. בכוח זה שלט האדם על כל הבריאה. וכאשר הנבראים בקשו להכתיר את האדם כבוראם, עמד אדם והוכיח להם את טעותם באומרו: "בואו נשתחוה . .

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ב-י"ח סיון ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות מלכים ומלחמות פרק י

א. בן נח ששגג באחת ממצוותיו, פטור מכלום; חוץ מרוצח בשגגה - שאם הרגו גואל הדם, אינו נהרג עליו; ואין לו עיר מקלט, אבל בתי דיניהם אין ממיתין אותו. במה דברים אמורים? בשוגג באחת ממצוות ועבר בלא כוונה, כגון שבעל אשת חבירו, ודמה שהיא אשתו או פנויה. אבל אם ידע שהיא אשת חבירו, ולא ידע שהיא אסורה עליו אלא על לבו שדבר זה מתר לו, וכן אם הרג, והוא לא ידע שאסור להרג - הרי זה קרוב למזיד, ונהרג. ולא תחשב זה להם שגגה, מפני שהיה לו ללמד ולא למד.

ב. בן נח שאנסו אנס לעבר על אחת ממצוותיו, מתר לו לעבר; אפלו נאנס לעבד עבודה זרה - עובד, לפי שאינם מצוין על קדוש השם. ולעולם אין עונשין מהן לא קטן, ולא חרש, ולא שוטה - לפי שאינן בני מצוות.

ג. בן נח שנתגיר, ומל וטבל, ואחר כך רצה לחזור מאחרי ה', ולהיות גר תושב בלבד כשהיה מקדם - אין שומעין לו; אלא יהיה כישׂראל לכל דבר, או יהרג. ואם היה קטן כשהטבילו אותו בית דין - יכול למחות בשעה שיגדיל, ויהיה גר תושב בלבד; וכיון שלא מחה בשעתו [מיד כשהגדיל] - שוב אינו ממחה, אלא הרי הוא גר צדק. לפיכך, אם בא לקטנה שהטבילה בית דין - כסף כתבתה, או קנס אונס או מפתה, יהיה הכל תחת יד בית דין, עד שתגדיל ולא תמחה בגרות; שמא תטל, ותגדיל ותמחה, ונמצאת זו אוכלת בגיותה מעות שאין לה זכות בהן אלא בדיני ישראל.

ד. בן נח שברך [ו- קילל] את השם, או שעבד עבודה זרה, או שבא על אשת חבירו, או שהרג חבירו, ונתגיר - פטור. הרג בן ישראל, או שבא על אשת ישראל, ונתגיר - חייב; והורגין אותו על בן ישראל, וחונקין אותו על אשת ישראל שבעל - שהרי נשתנה דינו.

ה. כבר בארנו, שכל מיתת בני נח בסיף - אלא אם בעל אשת ישראל נערה מארשה, יסקל, ואם בעלה אחר שונכסה לחפה קדם שתבעל, יחנק.

ו. מפי הקבלה [ומרע"ה], שבני נח אסורין בהרפעת בהמה ובהרפעת אילן בלבד; ואין נהרגין עליהן. וגוי שהכה ישראל - אפלו חבל בו - אף על פי שהוא חייב מיתה, אינו נהרג.

ז. המילה - נצטוו בה אברהם וזרעו בלבד, שנאמר: "אתה וזרעך אחריך, לדורותם". יצא זרעו של ישמעאל, שנאמר: "פי ביצחק יקרא לך זרע". ויצא עשו, שהרי יצחק אמר ליצחק: "ויתן לך את ברכת אברהם, לך ולזרעך" - מכלל, שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה, והן המחזיקין במילה.

ח. אמרו חכמים, שבני קטורה, שהם זרעו של אברהם שבאו אחר ישמעאל ויצחק - חייבין במילה. והואיל ונתערכו היום בני ישמעאל בבני קטורה, יתחייבו הכל במילה בשמיני; ואין נהרגין עליה.

ט. גוי שעסק בתורה, חייב מיתה; לא יעסק אלא בשבע מצוות שלהם בלבד. וכן גוי ששבת - אפלו ביום מיוחד החול - אם עשה אותו לעצמו כמו שבת, חייב מיתה; ואין צריך לומר, אם עשה מועד לעצמו. כללו של דבר: אין מניחין אותם לחדש דבר, ולעשות מצוות לעצמן מדעתן, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצוות, או יעמד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע. ואם עסק בתורה, או שבת, או חדש דבר - מכין אותו ועונשין אותו, ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה; אבל אינו נהרג.

י. בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה, כדי לקבל שכר - אין מונעין אותו לעשות אותה בהלכתה. ואם הביא עולה, מקבלין ממנו. נתן צדקה, מקבלין ממנו; ויראה לי, שנותנין אותה לעניי ישראל, הואיל והוא נזון מישראל, ומצוה עליהם להחיותו. אבל הגוי שנתן צדקה - מקבלין ממנו, ונותנין אותה לעניי גוים.

יא. חייבין בית דין של ישראל לעשות שופטים לאלו הגוים התושבים, לדון להם על פי משפטים אלו, כדי שלא ישחת העולם. אם ראו בית דין שיעמידו שופטים מהם, מעמידין; ואם ראו שיעמידו להם מישראל, מעמידין.

יב. שני גוים שבאו לפניהם לדון בדיני ישראל, ורצו שניהם - דנין להם דין תורה. האחד רוצה, והאחר אינו רוצה - אין כופין אותו לדון אלא בדיניהם. היה ישראל וגוי - אם יש זכות לישראל בדיניהם - דנין לו בדיניהם ואומרים לו: 'כף דינכם'; ואם יש זכות לישראל בדינינו - דנין לו ואומרים לו: 'כף דינינו'. ויראה לי, שאין עושין כן לגר תושב, אלא לעולם דנין לו בדיניהם. וכן יראה לי, שנוהגין עם גרי תושב בדרך ארץ וגמילות חסדים כישׂראל, שהרי אנו מצוין להחיותם, שנאמר: "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה". וזה שאמרו חכמים: 'אין כופלין להם שלום' - ["שלום שלום"] - בגוים, לא בגר תושב. אפלו הגוים - צוו חכמים לבקר חוליהם, ולקבר מתיהם עם מתי ישראל, ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל, מפני דרכי שלום; הרי נאמר: "טוב ה' לכל, ורחמיו על כל מעשיו", ונאמר: "דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום".

הלכות מלכים ומלחמות פרק יא

א. המלך המשיח עתיד לעמד ולהחזיר מלכות בית דוד לישראל, הממשלה הראשונה, וכוונה מקדש, ומקבץ נדחי ישראל. וחזרין כל המשפטים בזמניו, כשהיו מקדם: מקריבין קרבנות, ועושין שמטין ויובלות בכל מצותה האמורה בתורה. וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו

שדמח שיהיה משיח, ונהגה בבית דין - כפר נתנבא בו דניאל, שנאמר: "ובני פריצי עמך ונשאו להעמיד חזון - ונכשלו". וכי יש מכשול גדול מזה, שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל ישראל ומושיעם, ומקבץ נדחיהם ומחזק מצותו, וזה גרם לאבד ישראל בחרב, ולפזר שאריתם ולהשפילם, ולהחליף התורה, ולהטעות רב העולם לעבד אלוה מבלעדי ה'?! אבל מחשבות בורא העולם - אין כח באדם להשיגם, כי לא דרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו. וכל הדברים האלו של ישוע הנוצרי, ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו [- מוחמד] - אינן אלא לזיז דרך למלך המשיח, ולתקן העולם כלו לעבד את ה' ביחד, שנאמר: "כי אז אהפך אל עמים שפה כרורה, לקרא כלם בשם ה', ולעבדו שכם אחד". כיצד? כפר נתמלא העולם כלו מדברי המשיח, ומדברי התורה ומדברי המצוות, ופשוטו דברים אלו באיים רחוקים, ובצעים רבים ערלי לב; והם נושאים ונותנים בדברים אלו, ובמצוות התורה - אלו אומרים: 'מצוות אלו אמת היו, וכבר בטלו בזמן הזה, ולא היו נהגות לדורות'. ואלו אומרים: 'דברים נסתרים יש בהן, ואינן כפשוטן, וכבר בא משיח, וגלה נסתריהם'. וכשיעמד המלך המשיח באמת, ויצליח וירום וינשא - מיד הם כלם חוזרים ויודעים ששקר נחלו אבותיהם, ושבביאיהם ואבותיהם הטעוים.

הלכות מלכים ומלחמות פרק יב

א. אל יעלה על דעתך, שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהיה שם חדוש במעשה בראשית; אלא עולם ממנהגו הולך. וזה שנאמר בישעיה: "וגר זאב עם כבש, ונמר עם גדי ירבץ", משל וחיידה. ענין הדבר - שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי אמות העולם המושלים כזאב ונמר, שנאמר: "זאב ערבות ישדס - נמר שקד על עריהם". ויחזרו כלם לדת האמת, ולא יגזלו ולא ישחיתו, אלא יאכלו דבר המתיר בנחת בישראל, שנאמר: "ואריה, כפקר יאכל תבן". כל פיוצא באלו הדברים הכתובים בענין המשיח, משלים הם; ובימות המלך המשיח יבדע לכל לאיזה דבר היו משל, ומה ענין רמוז בהם.

ב. אמרו חכמים: 'אין בין העולם הזה לימות המשיח, אלא שעבוד מלכויות בלבד'. ויראה מפשוטם של דברי הנביאים, שבתחלת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג [- שם המלך] ומגוג [- שם אומות]; ושקדם מלחמת גוג ומגוג, יעמד נביא לישראל לזיז ישראל ולהכין לבם, שנאמר: "הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו'". ואינו בא לא לטהר הסמא ולא לטמא הסהור, ולא לפסל אנשים שהם בתוקת פשרות, ולא להקשיר מי שהחזקו פסולין; אלא לשום שלום בעולם, שנאמר: "והשיב לב אבות על פנים". ויש מן החכמים שאומר, שקדם ביאת המלך המשיח, יבוא אליהו. וכל אלו הדברים וכיוצא בהן - לא ידע אדם היאך יהיו, עד שיהיו; שדברים סתומים הם אצל הנביאים. גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים; ולפיכך

מחפה לביאתו - לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבנו; שהרי תורה העידה עליו, שנאמר: "ושב ה' אליהך את שבותך, ורחמך; ושב, וקבצך מכל העמים... אם יהיה נדחך בקצה השמים - משם יקבצך ה' אליהך... והביאך ה' אליהך אל הארץ...". ואלו הדברים המפורשים בתורה, הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים. אף בפרשת בלעם נאמר, ושם נבא בשני המשיחים - במשיח הראשון שהוא דוד, שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שיעמד מבני בניו, שמושיע את ישראל מיד בני עשו. ושם הוא אומר: "ארצנו ולא עתה", זה דוד; "אשוננו ולא קרוב", זה המלך המשיח. "דרך כוכב מיעקב", זה דוד; "וקם שבט מישראל", זה המלך המשיח. "ומחץ פאתי מואב" - זה דוד, וכן הוא אומר: "ויף את מואב, וימדרם בחבל". "וקרקר כל בני שת" - זה המלך המשיח, שנאמר בו: "ומשלו מים עד ים". "והיה אדום ירשה" - לדוד, שנאמר: "ותהי אדום לדוד לעבדים וגו'". "והיה ירשה וגו'" - זה המלך המשיח, שנאמר: "ועלו מושעים בהר ציון, לשפט את הר עשו".

ב. אף בערי מקלט הוא אומר: "ואם ירחיב ה' אליהך את גבולך... ונספת לך עוד שלש ערים..."; ומעולם לא היה דבר זה [ט' ערים], ולא צנה הקדוש ברוך הוא לתהו [- לחינם]. אבל בדברי הנביאים אין הדבר צריך ראיה, שכל הספרים מלאים מדבר זה.

ג. אל יעלה על דעתך, שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים, ומחדש דברים בעולם, או מחיה מתים, וכיוצא בדברים אלו שהטפשים אומרים; אין הדבר כן! שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של כוזבא המלך, והוא היה אומר עליו, שהוא המלך המשיח. ודמה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהגה בעוונות; פיון שנהרג, נודע להם שאינו משיח; ולא שאלו ממנו חכמים, לא אות ולא מופת. ועקר הדברים ככה הן: שהתורה הזאת אין חקיה ומשפטיה משתנים לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליה, ולא גורעין מהן; וכל המוסיף או גורע, או שגלה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשוטן - הרי זה בודאי רשע ואפיקורוס.

ד. ואם יעמד מלך מבית דוד, הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכף כל ישראל לילך בה וילחזק בדרך [פרצות הדת], וילחם מלחמות ה' - הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והצליח, ונצח כל האמות שסביביו, ובנה מקדש במקומו, וקבץ נדחי ישראל - הרי זה משיח בודאי. ואם לא הצליח עד כה, או נהרג - בידוע שאינו זה שהבטיחה תורה עליו, והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים שמתו. ולא העמידו הקדוש ברוך הוא אלא לנסות בו רבים, שנאמר: "ומן המשפילים יפשו, לצרף בהם ולבצר וללבן - עד עת קץ, כי עוד למועד". אף ישוע הנוצרי

"תורה", זו תורה שבכתב; ו"מצוה", זו פרושה. וצונו לעשות התורה, על פי המצוה. ומצוה זו, היא הנקראת 'תורה שבעל פה'. כל התורה - כתבה משה רבנו קדם שימיות, בכתב ידו. ונתן ספר תורה לכל שבט ושבט; וספר אחד - נתנהו בארון לעד, שנאמר: "לקח את ספר התורה הזה, ושמתם אתו מצד ארון ברית ה' אלהיכם; והיה שם בך לעד". והמצוה, הוא פרוש התורה - לא כתבה; אלא צוה בה לזקנים וליהושע ולשאר כל ישראל, שנאמר: "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם - אתו תשמרו לעשות". ומפני זה נקראת 'תורה שבעל פה'. אף על פי שלא נכתבה תורה שבעל פה, למדה משה רבנו בלה בבית דינו לשבעים זקנים; ואליעזר ופינחס ויהושע, שלשתן קבלו ממשה. וליהושע שהוא תלמידו של משה רבנו, מסר תורה שבעל פה וצוהו עליה; וכן יהושע, כל ימי חייו למד על פה. וזקנים רבים קבלו מיהושע, וקבל עלי מן הזקנים ומפינחס; ושמואל קבל מעלי ובית דינו, ודוד קבל משמואל ובית דינו. ואחיה השילני, מיוצאי מצרים היה, ולוי היה, ושמע מלשה, והיה קטן בימי משה; והוא קבל מדוד ובית דינו. אליהו קבל מאחיה השילני ובית דינו, ואלישע קבל מאליהו ובית דינו, ויהונדע הכהן קבל מאלישע ובית דינו, וזכריה קבל מיהונדע ובית דינו, והושע קבל מזכריה ובית דינו, ועמוס קבל מהושע ובית דינו, וישעיה קבל מעמוס ובית דינו, ומיכה קבל מישעיה ובית דינו, ויואל קבל ממיכה ובית דינו, ונחום קבל מיואל ובית דינו, וחבקוק קבל מנחום ובית דינו, וצפניה קבל מחבקוק ובית דינו, וירמיה קבל מצפניה ובית דינו, וברוך בן נריה קבל מירמיה ובית דינו, ועזרא ובית דינו קבלו מברוך בן נריה ובית דינו. בית דינו של עזרא, הן הנקראין 'אנשי כנסת הגדולה'. והם - חגי זכריה ומלאכי, ודניאל חנניה מישאל ועזריה, ונתניה בן חכליה, ומרדכי בלשן וירבבאל; והרבה חכמים עמיהן, תשלוס מאה ועשרים זקנים. האחרון מהם הוא שמעון הצדיק, והוא היה מקלל המאן ועשרים, וקבל תורה שבעל פה מכלם; והוא היה כהן גדול אחר עזרא. אנטניגוס איש שוכו ובית דינו קבלו משמעון הצדיק ובית דינו, ויוסף בן יועזר איש צרדה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים ובית דינם קבלו מאנטניגוס ובית דינו, ויהושע בן פרחיה ונתאי הארבלים ובית דינם קבלו מיוסף בן יועזר ויוסף בן יוחנן ובית דינם, ויהודה בן טבאי ושמעון בן שטח ובית דינם קבלו מיהושע בן פרחיה ונתאי הארבלים ובית דינם. שמעיה ואבטליון גרי הצדק ובית דינם קבלו מיהודה ושמעון ובית דינם. הלל ושמאי ובית דינם קבלו משמעיה ואבטליון ובית דינם. ורבן יוחנן בן זכאי ורבן שמעון בנו של הלל קבלו מהלל הזקן ובית דינו. חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, והם גדולי החכמים שקבלו ממנו; ואלו הם - רבי אליעזר הגדול, ורבי יהושע, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אליעזר בן ער. ורבי עקיבה בן יוסף קבל מרבי אליעזר הגדול, ויוסף אביו גר צדק היה. ורבי ישמעאל ורבי מאיר בן גר הצדק קבלו מרבי עקיבה, וגם

יש להם מחלקת בדברים אלו. ועל כל פנים, אין סדור היות דברים אלו ולא דקדוקיהם, עקר בדת. ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך בדברי מדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהם, ולא ישימם עקר - שאינן מביאין לא לידי אהבה, ולא לידי יראה. וכן לא יחשב הקצין; אמרו חכמים: 'תפח דעתן של מחשבי קצין'. אלא יחפה ויאמין בכלל - [בעיקר] הדבר, כמו שבארנו.

ג. בימי המלך המשיח, כשתתישב מלכותו ויתקבצו אליו כל ישראל, יתיחסו [יחוס המספחה] כלם על פיו ברוח הקדש שתנוח עליו, שנאמר: "וישב מצרף ומטהר וגו'". ובבני לוי מטהר [מייחס] תחלה, ואומר: 'זה מייחס כהן, וזה מייחס לוי', ודוחה את שאין מייחסין לישראל; הרי הוא אומר: 'ויאמר התרשפתא להם... עד צמד כהן לאורים ולתמים'. הנה למדת, שברוח הקדש מתייחסין המתקין, ומודיעין המייחס. ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם, שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני. אבל אינו אומר על שהם בחזקת פשרות: 'זה ממזר, וזה עבד' [כנעני] - שהדין הוא שמשפחה שנטמעה, נטמעה. ד. נתאוו הנביאים והחכמים ימות המשיח - לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שייקראו [ישתעבדו] בגוים, ולא כדי שיישאו אותם העמים, ולא כדי לאכל ולשתות ולשמוח; אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחקמתה, ולא יהיה להם נוגש ומבטל [מהתורה], כדי שיזכו לחיי העולם הבא, כמו שבארנו בהלכות תשובה.

ה. ובאותו הזמן, לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותרירות - שהטובה תהיה משפעת הרבה, וכל המעדרים מצויין בפער. ולא יהיה עסק כל העולם, אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו חכמים גדולים, ויודעים דברים הסתומים העמקים; ושיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר: 'כי מלאה הארץ דעה את ה', כמים לים מכסים'.

נגמר ספר ארבעה עשר, בעזרת שדי. ומנין פרקים של ספר זה, אחד ושמונים: הלכות סנהדרין, ששה ועשרים פרקים; הלכות עדות, שנים ועשרים פרקים; הלכות מרים, שבעה פרקים; הלכות אבל, ארבעה עשר פרקים; הלכות מלקים ומלקמות, שנים עשר פרקים.

ברוך רחמנא דסיעין.

התחלת מחזור הכ"ז

במסלול ג' פרקים ליום

בשם ה' אל עולם

אז לא אבוש, בהביטי אל כל מצותיך

יום שני

הקדמה

כל המצוות שנתנו לו למשה בסיני - בפרושן נתנו, שנאמר: "ואתנה לך את לחת האבן, והתורה והמצוה".

אבון. ומפלל החכמים שקבלו מרב הונא ומרב יהודה, רבה ורב יוסף. ומפלל החכמים שקבלו מרבה ורב יוסף, אבני ורבא; ושניהם קבלו גם מרב נחמן. ומפלל החכמים שקבלו מרבא, רב אשי ורבנא; ומר בר רב אשי קבל מאביו רב אשי, ומרבנא.

נמצא מרב אשי עד משה רבנו עליו השלום - ארבעים דורות, ואלו הן: (א) רב אשי מרבא, (ב) ורבא מרבה, (ג) ורבה מרב הונא, (ד) ורב הונא מרבי יוחנן ורב ושמואל, (ה) ורבי יוחנן ורב ושמואל מרבנו הקדוש, (ו) ורבנו הקדוש מרבן שמעון אביו, (ז) ורבן שמעון מרבן גמליאל אביו, (ח) ורבן גמליאל מרבן שמעון אביו, (ט) ורבן שמעון מרבן גמליאל הזקן אביו, (י) ורבן גמליאל הזקן אביו מרבן שמעון אביו, (יא) ורבן שמעון מהלל אביו ושמאי, (יב) והלל ושמאי משמעה ואבטליון, (יג) ושמעה ואבטליון מיהודה ושמעון, (יד) ויהודה ושמעון מיהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי, (טו) ויהושע ונתאי מיוסף בן יועזר ויוסף בן יוחנן, (טז) ויוסף בן יועזר ויוסף בן יוחנן מאנטיגנוס, (יז) ואנטיגנוס משמעון הצדיק, (יח) ושמעון הצדיק מעזרא, (יט) ועזרא מברוך, (כ) וברוך מירמיה, (כא) וירמיה מצפניה, (כב) וצפניה מחבקוק, (כג) וחבקוק מנחום, (כד) ונחום מיואל, (כה) ויואל ממיכה, (כו) ומיכה מישעיה, (כז) וישעיה מעמוס, (כח) ועמוס מהושע, (כט) והושע מזכריה, (ל) וזכריה מיהודע, (לא) ויהודע מאלישע, (לב) ואלישע מאליהו, (לג) ואליהו מאחיה, (לד) ואחיה מדוד, (לה) ודוד משמואל, (לו) ושמואל מעלי, (לז) ועלי מפניחס, (לח) ופניחס מיהושע, (לט) ויהושע ממשנה רבנו, (מ) ומשה רבנו מפי הגבורה - נמצא שכלם מעם ה' אלהי ישראל.

כל אלו החכמים הנזכרים, הם גדולי הדורות - מהם ראשי ושיבות, ומהם ראשי גליות, ומהם מסנהדרין גדולה. ועמהם בכל דור ודור, אלפים ורבבות ששמעו מהם ועמהם. רבינא ורב אשי, הם סוף חכמי התלמוד; ורב אשי הוא שחבר התלמוד הבבלי בארץ שונו, אחר שחבר רבי יוחנן התלמוד הירושלמי בכמו מאה שנה. וענין שני התלמודין - הוא פרוש דברי המשנה ובאור עמקותיה, ודברים שנתחדשו בכל בית דין ובית דין מימות רבנו הקדוש ועד חבר התלמוד. ומשני התלמודים, ומן התוספתא, ומספרא וספרי, ומן התוספתות - מכלם יתבאר האסור והמתיר, הטמא והטהור, החיב והפטור, הכשר והפסול, כמו שהעתיקו איש מפי איש מפי משה מסיני. גם יתבאר מהם דברים שגזרו חכמים ונביאים שביכל דור ודור, לעשות סג לתורה, כמו ששמעו ממשנה בפרוש, שגאמר "ושמרתם את משמרת", עשו משמרת למשמרת. וכן יתבאר מהם המנהגות והתקנות שהתקינו או שנהגו בכל דור ודור, כמו שראו בית דין של אותו הדור, לפי שאסור לסור מהם, שגאמר: "לא תסור מן הדבר אשר נאמרו לך - ימין ושמאל". וכן משפטים ודינין מפלאים

קבל רבי מאיר וחבריו מרבי ישמעאל. חבריו של רבי מאיר - הם רבי יהודה, ורבי יוסי, ורבי שמעון, ורבי נחמיה, ורבי אלעזר בן שמוע, ורבי יוחנן הסנדלר, ושמעון בן עזאי, ורבי חנניה בן תרדיון. וכן קבלו חבריו של רבי עקיבא מרבי אלעזר הגדול; וחבריו של רבי עקיבא - הם רבי טרפון רבו של רבי יוסי הגלילי, ורבי שמעון בן אלעזר, ורבי יוחנן בן נורי. ורבן גמליאל הזקן קבל מרבן שמעון אביו, בנו של הלל הזקן, ורבן שמעון בנו קבל ממנו, ורבן גמליאל בנו קבל ממנו, ורבן שמעון בנו קבל ממנו. ורבי יהודה בנו של רבן שמעון, זה הוא הנקרא 'רבנו הקדוש', והוא קבל מאביו, ומרבי אלעזר בן שמוע ומרבי שמעון חברו. רבנו הקדוש חבר המשנה. ומימות משה רבנו ועד רבנו הקדוש, לא חברו חבור שמלמדן אותו ברכים בתורה שבעל פה; אלא בכל דור ודור, ראש בית דין או נביא שיהיה באותו הדור, כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבותיו, והוא מלמד על פה ברכים. וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו כפי כחו, מבאור התורה ומהלכותיה כמו ששמע, ומדברים שנתחדשו בכל דור ודור, בדינים שלא למדום מפי השמועה אלא במדה משלש עשרה מדות, והסכימו עליהן בית דין הגדול. וכן היה הדבר תמיד, עד רבנו הקדוש. והוא קבץ כל השמועות וכל הדינין וכל הבאורין והפרושין ששמעו ממשנה רבנו, ושלמדו בית דין של כל דור ודור, בכל התורה כלה; וחבר מהכל ספר המשנה. ושנונו לחכמים ברכים, ונגלה לכל ישראל; וכתבוהו כלם, ורצו בכל מקום, כדי שלא תשתפח תורה שבעל פה מישאל. ולמה עשה רבנו הקדוש כן, ולא הניח הדבר כמות שהיה? לפי שראה שהתלמידים מתמעטין והולכין, והצרות מתחדשות ובאות, ומלכות הרשעה פושטת בעולם ומתגברת, וישראל מתגלגלן והולכין לקצוות - חבר חבור אחד להיות ביד כלם, כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח; וישב כל ימיו הוא ובית דינו, ולמד המשנה ברכים. ואלו הם גדולי החכמים שהיו בבית דינו של רבנו הקדוש וקבלו ממנו: שמעון וגמליאל בניו, ורבי אפס, ורבי חנינה בר חמא, ורבי חיאי, ורב, ורבי ינאי, ובר קפרא, ושמואל, ורבי יוחנן, ורבי הושעיה. אלו הם גדולי החכמים שקבלו ממנו, ועמקן אלפים ורבבות משאר החכמים. אף על פי שאלו האחד עשר קבלו מרבנו הקדוש ועמדו במדרשו, רבי יוחנן קטן היה, ואחר בן תלמיד היה לרבי ינאי וקבל ממנו תורה. וכן רב קבל מרבי ינאי, ושמואל קבל מרבי חנינה בר חמא. רב חבר ספרא וספרי לבאר ולהודיע עקרי המשנה, ורבי חיאי חבר התוספתא לבאר עניני המשנה. וכן רבי הושעיה ובר קפרא חברו הבריתות לבאר דברי המשנה, ורבי יוחנן חבר התלמוד הירושלמי בארץ ישראל אחר חרבן הבית בקרוב משלש מאות שנה. ומגדולי החכמים שקבלו מרב ושמואל - רב הונא, ורב יהודה, ורב נחמן, ורב כהנא; ומגדולי החכמים שקבלו מרבי יוחנן - רבה בר בר חנא, ורבי אמי, ורבי אסי, ורב דימי, ורבי

ברורה לכל בשנער בעת שחבר התלמוד; אבל בשאר המקומות וכן בשנער בימי הגאונים, אין אדם מכיר אותה הלשון עד שמלמדים אותו. ושאלות רבות שואלין אנשי כל עיר ועיר לכל גאון אשר היה בימיהם, לפרש להם דברים קשים שבתלמוד, והם משיבים להם כפי חכמתם, ואותם השואלים מקבצים התשובות, ועושין מהן ספרים להבין מהם. גם חבורי הגאונים שכל דור ודור, חבורים לבאר התלמוד: מהם מי שפרש הלכות יחידות, ומהם מי שפרש פרקים יחידים שנתקשו בימיו, ומהם מי שפרש מסכתות וסדרים. ועוד חבורי הלכות פסוקות, בענין האסור והמתיר והחלב והפטור, בדברים שהשעה צריכה להם, כדי שיהיו קרובים למדע מי שאינו יכול לירד לעמקו של תלמוד. וזו היא מלאכת ה' שעשו בה כל גאוני ישראל, מיום שחבר התלמוד ועד זמן זה, שהיא שנה שמינית אחר מאה וארץ לחיבת הבית, והיא שנת ארבעת אלפים ותשע מאות ושלשים ושבע לבריאת עולם.

ובזמן הזה תכפו צרות ותרות, ודחקה שעה את הכל, ואברהם חכמת חכמינו, ובינת נבוגינו נסתתרה; לפיכך, אותן הפרושין וההלכות והתשובות שחבורי הגאונים, וראו שהם דברים מבארים, נתקשו בזמנינו, ואין מבין עניניהם כראוי אלא מעט במספר. ואין צריך לומר, התלמוד עצמו: הפבלי, והירושלמי, וספרא, וספרי, והתוספתות - שהם צריכין דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך, ואחר כך יודע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמתירים ושאר דיני תורה היאך הוא. ומפני זה נעתי חצני, אני משה בן מיימון הספרדי, ונשענתי על הצור ברוף הוא, ובינותי באלו הספרים, וראיתי לחבר דברים המתבארים מכל אלו החבורים, בענין האסור והמתיר השמא והטהור עם שאר דיני התורה, כלם בלשון ברורה ודרך קצרה, עד שתהא תורה שבעל פה בלה סדורה כפי הכל - בלא קשיא ולא פרוק, לא זה אומר בכה וזה אומר בכה, אלא דברים ברורים קרובים נכונים, על פי המשפט אשר יתבאר מכל אלו החבורים והפרושים הנמצאים מימות רבנו הקדוש ועד עכשו, עד שיהיו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול בדין כל מצוה, ובדין כל הדברים שתקנו חכמים ונביאים. כללו של דבר - כדי שלא יהא אדם צריך לחבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל, אלא יהיה חבור זה מקבץ לתורה שבעל פה בלה, עם התקנות והמנהגות והגזירות שנעשו מימות משה רבנו ועד חבור התלמוד, וכמו שפרשו לנו הגאונים בכל חבוריהם שחברו אחר התלמוד. לפיכך קראתי שם חבור זה 'משנה תורה' - לפי שאדם קורא תורה שבכתב תחלה, ואחר כך קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל פה בלה, ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם. וראיתי לחלק חבור זה הלכות הלכות בכל ענין וענין, ואחלק ההלכות לפרקים שבאותו ענין; וכל פרק ופרק אחלק אותו להלכות קטנות, כדי שיהיו סדורים על פה. אלו ההלכות שכל ענין וענין - לש מהן הלכות שהן משפטי מצוה אחת בלבד, והיא המצוה שיש בה דברי

שלא קבלום ממשה, ודנו בהם בית דין של אותו הדור במדות שהתורה נדרשת בהן, ופסקו אותן הזקנים, וגמרו שהדין כך הוא. הכל חבור רב אשר בתלמוד, מימות משה ועד ימיו. וחברו חכמי משנה חבורים אחרים, לפרש דברי התורה: רבי הושעיה תלמידו של רבנו הקדוש, חבור באור ספר בראשית. ורבי ישמעאל פרש מ"אלה שמות" עד סוף התורה, והוא הנקרא 'מכילתא'; וכן רבי עקיבה חבור מכילתא. וחכמים אחרים אחריהם חבורי מדרשות. והכל חבור קדם התלמוד הפבלי.

נמצא רבינא ורב אשרי וחבריהם, סוף גדולי חכמי ישראל המעתיקים תורה שבעל פה, ושגזרו גזרות והתקינו תקנות והנהיגו מנהגות ופשטה גזרתם ותקנותם ומנהגותם בכל ישראל, בכל מקומות מושבותיהם. ואחר בית דינו של רב אשרי, שחבר התלמוד בימי בנו וגמרו, נתפזרו ישראל בכל הארצות פזרו יתר, והגיעו לקצוות ולאיים הרחוקים; ורבתה קטטה בעולם, ונשתבשו הדרכים בגזירות, ונתמעט תלמוד תורה, ולא נתפנסו ישראל ללמד בשיבותיהם אלפים ורבבות כמו שהיו מקדם. אלא מתקבצים יחידים השורידים אשר ה' קורא בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה, ועוסקים בתורה, ומבינים בחבורי החכמים כלם, ויודעים מהם דרך המשפט היאך הוא. וכל בית דין שעמד אחר התלמוד בכל מדינה ומדינה וגזר או התקין או הנהיג לבני מדינתו או לבני מדינות רבות - לא פשטו מעשיו בכל ישראל, מפני רחוק מושבותיהם ושבוש הדרכים, והיות בית דין של אותה המדינה יחידים, ובית דין הגדול של שבעים ואחד בטל מפמה שנים קדם חבור התלמוד. לפיכך, אין כופין אנשי מדינה זו לנהג במנהג מדינה אחרת, ואין אומרים לבית דין זה לגזר גזרה שגזרה בית דין אחר במדינתו. וכן אם למד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא, ונתבאר לבית דין אחר שעמד אחרי שאלו זה הדרך המשפט הכתוב בתלמוד - אין שומעין לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו, בין ראשון, בין אחרון.

ודברים הללו, בדינים וגזרות ותקנות ומנהגות שנתחדשו אחר חבור התלמוד. אבל כל הדברים שבתלמוד הפבלי, חייבים כל ישראל ללכת בהן; וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהג בכל המנהגות שנהגו חכמים שבתלמוד, ולגזר גזרותם וללכת בתקנותם, הואיל וכל אותם הדברים שבתלמוד הסימו עליהם כל ישראל, ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שהנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא, הם כל חכמי ישראל או רבן, והן ששמעו הקבלה בעקרי התורה בלה דור אחר דור, עד משה רבנו עליו השלום. כל החכמים שעמדו אחר חבור התלמוד וכונו בו, ויצא להם שם בחכמתם - הם הנקראים 'גאונים'. וכל אלו הגאונים שעמדו בארץ ישראל ובארץ שנער ובספרד ובצרפת - למדו דרך התלמוד והוציאו לאור תעלומותיו ובארו עניניו, לפי שדרך עמקה דרכו עד למאד; ועוד, שהוא בלשון ארמי מערב עם לשונות אחרות, לפי שאותה הלשון היתה

כד לקדש הכהן ידיו ורגליו בשעת העבודה, שְׁנֵאָמֶר: "וְרָחֲצוּ אֶהָרֹן וּבָנָיו".

כה לערוך גרות במקדש, שְׁנֵאָמֶר: "יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אֶהָרֹן וּבָנָיו".

כו לכרוך הכהנים את ישראל, שְׁנֵאָמֶר: "כֹּה תִכְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

כז להסדיר לחם ולבונה לפני ה' בכל שבת, שְׁנֵאָמֶר: "וְנִתַּתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים".

כח להקטיר קטרת פעמים ביום, שְׁנֵאָמֶר: "וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהָרֹן קֹטֶרֶת סַמִּים".

כט להקטיר אש במזבח העולה תמיד, שְׁנֵאָמֶר: "אֵשׁ, תָּמִיד תִּקְוֶה עַל הַמִּזְבֵּחַ".

ל להרים את הדשן מעל המזבח, שְׁנֵאָמֶר: "וְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן".

לא לשלח טמאים ממחנה שכינה שהוא המקדש, שְׁנֵאָמֶר: "וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמַּחֲנֶה, כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לִנְפֹשׁ".

לב לחלק כבוד לזרעו של אהרן ולהקדימו לכל דבר שבקדשה, שְׁנֵאָמֶר: "וְקִדְּשֵׁתוּ".

לג להלביש הכהנים לעבודה בגדי כהנה, שְׁנֵאָמֶר: "וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ".

לד לשאת הארון על הכתף בשנושאים אותו, שְׁנֵאָמֶר: "בַּכֶּתֶף יִשָּׂאוּ".

לה למשח כהנים גדולים ומלכים בשמן המשחה, שְׁנֵאָמֶר: "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ".

לו להיות הכהנים עובדים במקדש משמרות משמרות, ובמועדים עובדים כאחד, שְׁנֵאָמֶר: "וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי... לְבַד מִמֶּכְרֵיו, עַל הָאֲבוֹת".

לז להיות הכהנים מטמאים לקרוביהן ומתאבלין עליהן כשאר ישראל שהם מצוין להתאבל, שְׁנֵאָמֶר: "לֹה יִטְמֵא".
לח להיות כהן גדול נושא בתולה, שְׁנֵאָמֶר: "וְהוּא, אִשָּׁה בְּכַתּוּלָּהּ יִקַּח".

לט להקריב תמידין בכל יום, שְׁנֵאָמֶר: "שְׁנַיִם לַיּוֹם, עֹלָה תָּמִיד".

מ להקריב כהן גדול מנחה בכל יום, שְׁנֵאָמֶר: "זֶה קֶרְבֶּן אֶהָרֹן וּבָנָיו".

מא להוסיף קרבן אחר בכל שבת, שְׁנֵאָמֶר: "וּבַיּוֹם הַשַּׁבָּת - שְׁנֵי כֶבֶשִׂים".

מב להוסיף קרבן בכל ראש חדש וחדש, שְׁנֵאָמֶר: "וּבִכְרָאֲשֵׁי חֹדְשֵׁיכֶם".

מג להוסיף קרבן פחג הפסח, שְׁנֵאָמֶר: "שְׂכַעַת יָמִים תִּקְרִיבוּ אִשָּׁה לֹה".

מד להקריב מנחת העמר ממחרת ראשון של פסח עם כֶּבֶשׂ אֶחָד, שְׁנֵאָמֶר: "וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר".

מה להוסיף קרבן ביום עצרת, שְׁנֵאָמֶר: "וּבַיּוֹם הַבִּפְּרִים".

מו להביא שתי הלחם עם הקרבנות הקרבים בגלל הלחם

קבלה הרבה והוא ענין בפני עצמו, ויש מהם הלכות שהם כוללים משפטי מצוות הרבה, אם יהיו אותן המצוות כלן בענין אחד; מפני שחלוק חבור זה לפי הענינים, לא לפי מנין המצוות, כמו שיתבאר לקורא בו. ומנין מצוות התורה הנוהגות לדורות, שש מאות ושלש עשרה מצוות: מהם מצוות עשה מאתיים שמונה וארבעים, סימן להם מנין אכריז של אדם; ומהם מצוות לא תעשה שלש מאות ושלשים וחמש, סימן להן מנין ימי שנת החמה.

יום שלישי

מצוות עשה

א מצוה ראשונה ממצוות עשה, לידע שיש שם אלוה, שְׁנֵאָמֶר: "אֲנִכִּי ה' אֱלֹהֶיךָ".

ב ליחדו, שְׁנֵאָמֶר: "ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד".

ג לאהבו, שְׁנֵאָמֶר: "וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ".

ד ליראה ממנו, שְׁנֵאָמֶר: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא".

ה להתפלל, שְׁנֵאָמֶר: "וַעֲבַדְתָּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם"; עבודה זו תפלה.

ו לדבקה בו, שְׁנֵאָמֶר: "וּבֹו תִדְבֹק".

ז להשבע בשמו, שְׁנֵאָמֶר: "וּבִשְׁמוֹ תִשָּׁבַע".

ח להדמות בדרךיו הטובים והלשרים, שְׁנֵאָמֶר: "וְהִלַכְתָּ בְּדַרְכָּיו".

ט לקדש את שמו, שְׁנֵאָמֶר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

י לקרות קריית שמע פעמים בכל יום, שְׁנֵאָמֶר: "וְדַבַּרְתָּ בָּם... בְּשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ".

יא ללמד תורה וללמדה, שְׁנֵאָמֶר: "וְשִׁנַּנְתָּם לְבַיְתְּךָ".

יב לקשר תפלין בראש, שְׁנֵאָמֶר: "וְהָיוּ לְטַטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ".

יג לקשר תפלין ביד, שְׁנֵאָמֶר: "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ".

יד לעשות ציצית, שְׁנֵאָמֶר: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית".

טו לקבץ מזוזה, שְׁנֵאָמֶר: "וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ".

טז להקהיל את העם לשמע תורה במוצאי שביעית, שְׁנֵאָמֶר: "הִקְהַל אֶת הָעָם".

יז לכתב כל איש ספר תורה לעצמו, שְׁנֵאָמֶר: "כְּתַבּוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת".

יח לכתב המלך ספר שני לעצמו, יתר על האחד של כל אדם, כְּדִי שִׁיְהִיָּה לוֹ שְׁתֵּי תוֹרוֹת, שְׁנֵאָמֶר: "וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת".

יט לכרוך אחר המזון, שְׁנֵאָמֶר: "וְאָכַלְתָּ, וְשָׂכַעְתָּ - וּבִרְכַּתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ".

כ לבנות בית הבחירה, שְׁנֵאָמֶר: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ".

כא ליראה מבית זה, שְׁנֵאָמֶר: "וּמִמִּקְדָּשִׁי תִירָאוּ".

כב לשמר בית זה תמיד, שְׁנֵאָמֶר: "וְאֵתָהּ וּבְנֶיהָ אֵתָהּ, לִפְנֵי אֵהָל הָעֵדֻת".

כג להיות הלוי עובד במקדש, שְׁנֵאָמֶר: "וְעַבַּד הַלֵּוִי הוּא".

בשפחה חרופה, או שפפר בפקדון ונשבע - מביא קרבן אשם; וזה הוא הנקרא 'אשם ודאי'.

עב להקריב קרבן עולה ויורד, שנאמר: "אם לא תגיע ידו", "ואם לא תשיג".

עג להתודות לפני ה' מכל חטא שיעשה האדם, בשעת הקרבן ושללא בשעת הקרבן, שנאמר: "והתודו את חטאתם אשר עשו".

עד להקריב הזב קרבן אחר שיטהר, שנאמר: "וכי יטהר הזב".

עה להקריב הזבה קרבן אחר שתטהר, שנאמר: "ואם טהרה מזוכה".

עו להקריב המצרע קרבן אחר שיטהר, שנאמר: "וביום השמיני...".

עז להקריב היולדת קרבן אחר שתטהר, שנאמר: "ובמלאת ימי טהרה".

עח לעשר הבהמה, שנאמר: "וכל מעשר בקר וצאן".

עט לקדש בכור הבהמה הטהורה ולהקריבו, שנאמר: "כל הבכור אשר יולד...".

פ לפדות בכור אדם, שנאמר: "אף פדה תפדה את בכור האדם".

פא לפדות פטר חמור, שנאמר: "ופטר חמור תפדה כשה".

פב לערוף פטר חמור, שנאמר: "ואם לא תפדה וערפתו".

פג להביא כל הקרבנות שיש על האדם בחובה או בנדבה ברגל ראשון שפגע בו, שנאמר: "ויבאת שמה, והבאתם שמה".

פד להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה, שנאמר: "ויושם תעשה כל אשר אנכי מצוך".

פה להטפל בהבאת הקרבנות מחוצה לארץ לבית הבחירה, שנאמר: "רק קדשיך אשר יהיו לך, ויגדריך, תשא ובאת"; מפי השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בקדשי חוצה לארץ.

פו לפדות קדשים בעלי מומים ויהיו מתרים, שנאמר: "רק בכל אות נפשך תובח"; מפי השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בפסולי המקדשין שיפדו.

פז להיות התמורה קדש, שנאמר: "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש".

פח לאכל שני מנחות, שנאמר: "והנותרת ממנה, יאכלו אהרן ובניו".

פט לאכל בשר חטאת ואשם, שנאמר: "ואכלו אתם אשר בפר בהם".

צ לשרף בשר קדש שנטמא, שנאמר: "והבשר אשר יגע בכל טמא".

צא לשרף נותר, שנאמר: "והנותר מבשר הזבח - ביום השלישי באש ישרף".

צב לגדל הנזיר שער, שנאמר: "גדל פרע שער ראשו".

צג לגלח הנזיר שער על קרבנותיו במלאת ימי נזרו, או בתוך ימי נזרו אם נטמא, שנאמר: "וכי ימות מת עליו".

ביום עצרת, שנאמר: "ממושבתכם תביאו לחם תנופה והקרבנותם על הלחם".

מז להוסיף קרבן בראש השנה, שנאמר: "ובחדש השביעי באחד לחדש".

מח להוסיף קרבן ביום הצום, שנאמר: "ובעשור לחדש השביעי".

מט לעשות עבודת היום ביום הצום, שנאמר: "בזאת יבא אהרן אל הקדש, בפר בן בקר", וכל העבודה הכתובה בפרשת אחרי מות.

נ להוסיף קרבן ביום חג הסוכות, שנאמר: "והקרבנותם עלה אשה ריח ניחח".

נא להוסיף קרבן ביום שמיני עצרת, כי רגל בפני עצמו הוא, שנאמר: "ביום השמיני".

נב לחג ברגלים, שנאמר: "שלוש רגלים תחג לי".

נג להראות ברגלים, שנאמר: "שלוש פעמים בשנה - יראה כל זכורך".

נד לשמח ברגלים, שנאמר: "ושמחת בחגך".

נה לשחט כבש הפסח, שנאמר: "ושחטו אתו כל קהל".

נו לאכל בשר פסח צלי בלילי חמשה עשר בניסן, שנאמר: "ואכלו את הבשר".

נז לעשות פסח שני, שנאמר: "בחדש השני בארבעה עשר".

נח לאכל את בשר פסח שני על מצה ומרור, שנאמר: "על מצות ומררים לאכלהו".

נט לתקע בחצוצרות על הקרבנות ובשעת הצרות, שנאמר: "ותקעתם בחצוצרת".

ס להיות כל הקרבנות בהמה מיום שמיני והלאה, שנאמר: "מיום השמיני והלאה".

סא להיות כל קרבן בהמה תמים, שנאמר: "תמים יהיה לרצון".

סב למלח כל קרבן, שנאמר: "על כל קרבנך תקריב מלח".

סג מעשה העולה, שנאמר: "אם עלה קרבנו".

סד מעשה החטאת, שנאמר: "וזאת תורת החטאת".

סה מעשה האשם, שנאמר: "וזאת תורת האשם".

סו מעשה זבח השלמים, שנאמר: "וזאת תורת זבח השלמים".

סז מעשה המנחה, שנאמר: "ונפש פי תקריב קרבן מנחה".

סח להקריב בית דין קרבן אם טעו בהוראה, שנאמר: "ואם כל עדת ישראל ישגו".

סט להקריב היחיד קרבן חטאת אם שגג במצות לא תעשה שחייבים עליה כרת, שנאמר: "ונפש פי תחטא".

ע להקריב היחיד קרבן אם נסתפק לו אם חטא חטא שחייבים עליו חטאת או לא חטא, שנאמר: "ולא ידע ואשם... והביא את אשמו"; וזה הוא נקרא 'אשם תלוי'.

עא להקריב השוגג במעילה, או החוטא בגזלה, או

קבא להניח לקט.
קכב להניח עמר השכחה.
קכג להניח עוללות בפרם.
קכד להניח פרט הפרס. לפי שבכל אלו נאמר: "לעני ולגר תעזב אתם"; וזהו מצות עשה שלהם.
קכה להביא בכורים לבית הבחירה, שנאמר: "ראשית בכורי אדמתך".
קכו להפריש תרומה גדולה לכהן, שנאמר: "ראשית דגנך תתן לו".
קכז להפריש מעשר דגן ללוים, שנאמר: "וכל מעשר הארץ וגו'".
קכח להפריש מעשר שני להאכל לבעליו בירושלים, שנאמר: "עשר תעשר"; מפי השמועה למדו, שהוא מעשר שני.
קכט להיות הלוים מפרישין מעשר מן המעשר שלקחו מישראל ונותנין אותו לכהנים, שנאמר: "ואל הלוים תדבר".
קל להפריש מעשר עני תחת מעשר שני בשלישית ובששית בשבוע, שנאמר: "מקצה שלש שנים, תוציא את כל מעשר תבואתך".
קלא להתודות ודוי מעשר, שנאמר: "ואמרת לפני ה' אלהיך, בערתי הקדש".
קלב לקרות על הבכורים, שנאמר: "וענית ואמרת לפני ה' אלהיך".
קלג להפריש חלה לכהן, שנאמר: "ראשית ערסתכם - חלה, תרימו תרומה".
קלד להשמיט קרקע, שנאמר: "והשביעת תשמיטנה ונטשתה".
קלה לשבות מעבודת הארץ, שנאמר: "בחריש ובקציר תשבת".
קלו לקדש שנת יובל בשביטה בשמיטה, שנאמר: "וקדשתם את שנת החמישים שנה".
קלז לתקע בשופר בשנת היובל, שנאמר: "והעברת שופר תרועה".
קלח לתן גאלה לארץ בשנת היובל, שנאמר: "ובכל ארץ אחזתכם, גאלה תתנו לארץ".
קלט להיות גאלת בתי ערי חומה עד שנה, שנאמר: "ואיש, כי ימכר בית מושב עיר חומה".
קמ למנות שני יובל שנים ושמיטים, שנאמר: "וספרת לך שבע וגו'".
קמא להשמיט פספים בשביעית, שנאמר: "שמיט כל בעל משה ידו".
קמב לנגש לנכרי, שנאמר: "את הנכרי תגש, ואשר יהיה לך את אחיך תשמיט ידך".
קמג לתן מן הבתומה לכהן הנרוע והלחינים והקבה, שנאמר: "ונתן לכהן הנרוע".
קמד לתן ראשית הגז לכהן, שנאמר: "וראשית גז צאנך - תתן לו".

צד לקיים אדם כל מה שיוציא בשפתיו, מקרבן או צדקה וכיוצא בהם, שנאמר: "מוצא שפתיך, תשמר ועשית".
צה לדון בהפרת גדרים בכל הדינים האמורין בתורה.
צו להיות כל הנוגע בנבלה טמא, שנאמר: "וכי ימות מן הבתומה".
צז להיות שמנה שרצים מטמאין, שנאמר: "וזה לכם הטמא".
צח להיות האכלין מתטמאין, שנאמר: "מכל האכל אשר יאכל".
צט להיות הנדה טמאה ומטמאה לאחרים.
ק להיות היולדת טמאה בנדה.
קא להיות המצרע טמא ומטמא.
קב להיות בגד מנגע טמא ומטמא.
קג להיות בית מנגע מטמא.
קד להיות הנזב מטמא.
קה להיות שכבת זרע מטמאה.
קו להיות הנזבה מטמאה.
קז להיות הפת מטמא.
קח להיות מי נדה מטמאין לאדם טהור, ומטהרין לאדם טמא מטמאת מת בלבד. וכל אלו הדינים של טמאין אלו, רב משפטי כל טמאה וטמאה מהן מבאר בתורה שבכתב.
קט להיות הטהרה מפל הטמאות בטבילה במי מקוה, שנאמר: "ורחץ במים את כל בשרו"; למדו מפי השמועה, שרחיצה זו במים שכל גופו עולה בהן בבת אחת.
קי להיות הטהרה מן הצרעת, בין צרעת אדם בין צרעת בית, בעץ ארז ואזוב ושני תולעת ושתי צפרים ומים חיים, שנאמר: "זאת תהיה תורת המצרע".
קיא להיות המצרע מגלח את כל שערו, שנאמר: "והיה ביום השביעי, יגלח את כל שערו".
קיב להיות המצרע ידוע לכל בדברים האמורים בו: "בגדיו יהיו פרמים, וראשו יהיה פרוע, ועל שפם יעטה; וטמא טמא, יקרא". וכן כל שאר הטמאים צריכין להודיע את עצמן.
קיג לעשות פרה אדמה להיות אפרה מוכן, שנאמר: "והיתה לעדת בני ישראל".
קיד להיות מעריך אדם נותן דמים הקצובין בפרשה, שנאמר: "איש כי יפלא נדר".
קטו להיות מעריך בהמה טמאה נותן דמיה, שנאמר: "והעמיד את הבתומה".
קטז להיות מעריך ביתו נותן כערך הכהן, שנאמר: "והעריכו הכהן".
קיז להיות מקדיש שדהו נותן כערך הקצוב בפרשה, שנאמר: "והיה ערךך כפי ירועו".
קיח לשלם השוגג במעילה מה שמעל לה' ולהוסיף חמש, שנאמר: "ואת אשר חטא מן הקדש ישלם".
קיט להיות נטע רבעי קדש, שנאמר: "יהיה כל פריו קדש הלולים".
קכ להניח פאה.

קע לשמע קול שופר בראש השנה, שגאמר: "יום תרועה יהיה לכם".

קעא לתן מחצית השקל בכל שנה ושנה, שגאמר: "זה יתנו כל העבר על הפקדים".

קעב לשמע מפל נביא שיהא בכל דור ודור, אם לא יוסיף ולא יגרע, שגאמר: "אליו תשמעון".

קעג למנות מלך, שגאמר: "שום תשים עליך מלך".

קעד לשמע מפל בית דין הגדול שיעמדו להם לישראל, שגאמר: "ועל המשפט אשר יאמרו לך - תעשה".

קעה לנטות אחרי רבים, אם תהיה מחלקת בין הסנהדרין בדינין, שגאמר: "אחרי רבים - להטות".

קעו למנות שופטים ושוטרים בכל קהל וקהל מישראל, שגאמר: "שפטים ושוטרים תתן לך".

קעז להשוות בין בעלי דינין בשעה שעומדין בדין, שגאמר: "בדק תשפט עמיתך".

קעח להעיד בבית דין למי שיש לו עדות, שגאמר: "והוא עד, או ראה או ידע".

קעט לחקר העדים הרבה, שגאמר: "ודרשת וחקרת ושאלת, היטב".

קפ לעשות לעדים זממין כמו שזממו לעשות, שגאמר: "ועשיתם לו כאשר זמם".

קפא לערף את העגלה כמצותה, שגאמר: "וערפו שם את העגלה בנחל".

קפב להכין שש ערי מקלט, שגאמר: "תכין לך הדרך, ושלשת".

קפג לתת ללוים ערים לשבת, וגם הן קולטות, שגאמר: "ונתנו ללוים ערים".

קפד לעשות מעקה, שגאמר: "ועשית מעקה לגגך".

קפה לאבד עבודה וזה וכל משמשיה, שגאמר: "אבד תאבדון וגו'".

קפו להרג אנשי עיר הנדחת ולשרף את העיר, שגאמר: "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה".

קפז לאבד שבעה עממים מארץ ישראל, שגאמר: "החרם תחרים".

קפח להכרית ורעו של עמלק, שגאמר: "תמחה את זכר עמלק".

קפט לזכר מה שעשה לנו עמלק תדיר, שגאמר: "זכור את אשר עשה לך עמלק".

קצ לעשות במלחמת הרשות כמשפט הכתוב בתורה, שגאמר: "כי תקרב אל עיר".

קצא למשח כהן למלחמה, שגאמר: "והיה פקדכם אל המלחמה, ונגש הכהן ודבר אל העם".

קצב להתקין יד במחנה, שגאמר: "ויז תהיה לך מחוץ למחנה".

קצג להתקין יתד, שגאמר: "ויז תהיה לך על אונך".

קצד להשיב את הגזל, שגאמר: "והשיב את הגזלה אשר גזל".

קצה לתן צדקה, שגאמר: "פתח תפתח את ידך".

קמה לדון בדיני חרמים, מהם לה' ומהם לפה, שגאמר: "אף כל (ה)חרם אשר יחרם".

קמו לשחט בהמה חיה ועוף ואחר כך יאכל בשרם, שגאמר: "וזבחת מקרבך ומצאנך".

קמז לכסות דם חיה ועוף, שגאמר: "ושפך את דמו, וכסוהו בעפר".

קמח לשלח אם צפור מן הקן, שגאמר: "שלח תשלח את האם".

קמט לבדק בסימני בהמה, שגאמר: "זאת החיה אשר תאכלו".

קנ לבדק בסימני העוף עד שיבדיל בין טמא לטהור, שגאמר: "כל צפור".

קנא לבדק בסימני חגבים לידע טהור מן הטמא, שגאמר: "אשר לו פרעים".

קנב לבדק בסימני דגים, שגאמר: "את זה תאכלו מפל אשר במים".

קנג לקדש חדרים ולחשב שנים וחדשים בבית דין בלבד, שגאמר: "החדש הזה לכם ראש חדשים".

קנד לשבות בשבת, שגאמר: "וביום השביעי תשבת".

קנה לקדש שבת, שגאמר: "זכור את יום השבת לקדשו".

קנו לבער חמץ, שגאמר: "ביום הראשון תשביתו שאור מביתכם".

קנז לספר ביציאת מצרים בלילה הראשון של חג המצות, שגאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא".

קנח לאכל מצה בליל זה, שגאמר: "בערב תאכלו מצות".

קנט לשבות בראשון של פסח, שגאמר: "וביום הראשון, מקרא קדש".

קס לשבות בשביעי בו, שגאמר: "וביום השביעי, מקרא קדש".

קסא לספר מקצירת העמר מ"ט יום, שגאמר: "וספרתם לכם ממחרת השבת".

קסב לשבות ביום החמשים, שגאמר: "וקראתם בעצם היום הזה, מקרא קדש".

קסג לשבות בראשון של חדר השביעי, שגאמר: "באחד לחדר, יהיה לכם שבתון".

קסד להתענות בעשירי בו, שגאמר: "ובעשור לחדר תענו את נפשתיכם".

קסה לשבות ביום הצום, שגאמר: "שבת שבתון".

קסו לשבות בראשון של חג הסוכות, שגאמר: "ביום הראשון, מקרא קדש".

קסז לשבות בשמיני של חג, שגאמר: "וביום השמיני מקרא קדש".

קסח לישב בסכה שבעת ימים, שגאמר: "בסכות תשבו שבעת ימים".

קסט לטל לולב, שגאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון, פרי עץ הדר פת תמרים".

- קצו** להעניק לעבד עבד, שגאמר: "העניק תעניק לו"; וכן אמה עבדיה.
- קצז** להלוות לעני, שגאמר: "אם כסף תלוה את עמי"; "אם" זה אינו רשות אלא מצוה, שגאמר: "והעבט תעביטנו".
- קצח** להלוות לנכרי ברבית, שגאמר: "לנכרי תשיך"; מפי השמועה למדו, שזו מצות עשה.
- קצט** להשיב המשכון לבעליו, שגאמר: "השיב תשיב לו את העבט".
- ר** לתן שכר שכיר בזמנו, שגאמר: "ביומו תתן שכרו".
- רא** להיות השכיר אוכל בזמן שכירותו, שגאמר: "כי תבא בכרם רעד", "כי תבא בקמת רעד".
- רב** לעזוב מעל חברו או מעל בהמתו, שגאמר: "עזוב תעזוב עמו".
- רג** להקים המשא על הבהמה, שגאמר: "הקים תקים עמו".
- רד** להשיב האבדה, שגאמר: "השיב תשיבם לאחיה".
- רה** להוכיח החוטא, שגאמר: "הוכח תוכיח את עמיתך".
- רו** לאהב כל אדם מבני ברית, שגאמר: "ואהבת לרעך כמוך".
- רז** לאהב את הגר, שגאמר: "ואהבתם את הגר".
- רח** לצדק המאוננים עם המשקלות, שגאמר: "מאונני צדק אבני צדק".
- רט** לכבד החכמים, שגאמר: "מפני שיבה תקום".
- רי** לכבד אב ואם, שגאמר: "כבד את אביך ואת אמך".
- ריא** ליראה מאב ואם, שגאמר: "איש, אמו ואביו תיראו".
- ריב** לפרות ולרבות, שגאמר: "פרו ורבו".
- ריג** לבעל בקדושין, שגאמר: "כי יקח איש אשה, וקא עליה".
- ריד** לשמח חתן את אשתו שנה אחת, שגאמר: "נקי יהיה לביתו שנה אחת וגו'".
- רטו** למול את הבן, שגאמר: "ויביום השמיני ימול בשר ערלתו".
- רטז** ליבם אשת אח, שגאמר: "יבמה יבא עליה".
- ריז** לחלץ ליבם, שגאמר: "וחלצה נעלו מעל רגלו".
- ריח** לשא אוגס את אנוסתו, שגאמר: "ולו תהיה לאשה".
- ריט** לישיב מוציא שם רע עם אשתו כל ימיו, שגאמר: "ולו תהיה לאשה, לא יוכל לשלחה כל ימיו".
- רכ** לדון במפתח בחמשים שקל עם שאר דינין, שגאמר: "וכי יפתה".
- רכא** לעשות ליפת תאר כפחית, שגאמר: "וראית בשביה אשת יפת תאר".
- רכב** לגרש בשטר, שגאמר: "וכתב לה ספר פרידות ונתן בידה".
- רכג** לעשות לשוטה פתורה, שגאמר: "ועשה לה הפהן, את כל התורה הזאת".
- רכד** להלקות הרשעים, שגאמר: "והפילו השופט וכהו".
- רכה** להגלות רוצח בשגגה, שגאמר: "וישב בה עד מות הפהן".
- רכו** להיות בית דין הורגין בסיף, שגאמר: "נקם ינקם".
- רכז** להיות בית דין הורגין בחנק, שגאמר: "מות (ימות) [יומת] הנאף והנאפת".
- רכח** להיות בית דין שורפין באש, שגאמר: "באש ישרפו אתו ואתהן".
- רכט** להיות בית דין סוקלין באבנים, שגאמר: "וסקלתם אתם".
- רל** לתלות מי שנתחייב תליה, שגאמר: "ותלית אתו על עץ".
- רלא** לקבר הנהרג ביומו, שגאמר: "כי קבר תקברנו ביום ההוא".
- רלב** לדון בעבד עבד בהלכותיו, שגאמר: "כי תקנה עבד עברי".
- רלג** ליעד אמה עבדיה, שגאמר: "אשר לו יעדה...", "ואם לבנו ייעדה".
- רלד** לפדות אמה עבדיה, שגאמר: "והפדה".
- רלה** לעבד בעבד כנעני לעולם, שגאמר: "לעולם, בהם תעבדו".
- רלו** להיות החובל משלם מוון, שגאמר: "וכי יריבן אנשים, והכה איש".
- רלז** לדון בנזקי בהמה, שגאמר: "וכי יגף שור איש את שור רעהו".
- רלח** לדון בנזקי הבור, שגאמר: "כי יפתח איש בור".
- רלט** לדון בגנב בתשלומין או במיתה, שגאמר: "וכי יגנב", "אם במחירת", "וגונב איש ומכרו".
- רמ** לדון בנזקי הבער, שגאמר: "כי יבער איש שדה או כרם".
- רמא** לדון בנזקי האש, שגאמר: "כי תצא אש, ומצאה קוצים".
- רמב** לדון בדין שומר חנם, שגאמר: "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים".
- רמג** לדון בדין נושא שכר ושוכר, שגאמר: "כי יתן איש אל רעהו חמור או שור".
- רמד** לדון בדין השואל, שגאמר: "וכי ישאל איש מעם רעהו".
- רמה** לדון בדין מקח וממכר, שגאמר: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך".
- רמו** לדון בדין טוען ונטען, שגאמר: "על כל דבר פשע".
- רמז** להציל הנדף ואפלו בנפש הרודף, שגאמר: "וקצתה את כפה".
- רמח** לדון בדיני נזילות, שגאמר: "איש כי ימות, וכן אין לו והיתה לבני ישראל".

מצוות לא תעשה

א מצוה ראשונה ממצוות לא תעשה, שלא לעלות במחשבה שיש אלוה וזלתי ה', שנאמר: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני".

ב שלא לעשות פסל, לא יעשה בידו ולא יעשו לו אחרים, שנאמר: "לא תעשה לך פסל".

ג שלא לעשות עבודה זרה אפלו לאחרים, שנאמר: "ואלהי מסכה, לא תעשו לכם".

ד שלא לעשות צורות לנואי, ואף על פי שאין עובדין אותן, שנאמר: "לא תעשון אתי".

ה שלא להשתחוות לעבודה זרה, ואף על פי שאין דרך עבודתה בהשתחויה, שנאמר: "לא תשתחוה להם".

ו שלא לעבד עבודה זרה בדברים שדרכה להעבד בהם, שנאמר: "ולא תעבדם".

ז שלא להעביר בנו למלך, שנאמר: "ומזרעך לא תתן להעביר למלך".

ח שלא לעשות מעשה אוב, שנאמר: "אל תפנו אל האבת".

ט שלא לעשות מעשה ידעוני, שנאמר: "ואל הידענים".

י שלא לפנות אחר עבודה זרה, שנאמר: "אל תפנו אל האלילים".

יא שלא להקים מצבה, שנאמר: "ולא תקים לך מצבה".

יב שלא לתן אבן משפית, שנאמר: "ואבן משפית לא תתנו בארצכם".

יג שלא לטע אילן במקדש, שנאמר: "לא תטע לך אשרה, כל עץ".

יד שלא לישבע בעבודה זרה לעובדיה, ולא משביעין אותן בה, שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו, לא ישמע על פיה".

טו שלא להדיח בני ישראל אחר עבודה זרה, שנאמר: "ולא ישמע על פיה"; זו אזהרה למדיח.

טז שלא להסית אדם מישראל אחר עבודה זרה, שנאמר: "במסית: 'ולא יוספו לעשות'".

יז שלא לאהב המסית, שנאמר: "לא תאבה לו".

יח שלא לעזוב השנאה למסית, שנאמר: "לא תשמע אליו".

יט שלא להציל המסית, אלא עומד על דמו, שנאמר: "לא תחוס עינך עליו".

כ שלא ילמד המוסת זכות על המסית, שנאמר: "לא תחמל".

כא שלא ישתק המוסת מללמד חובה על המסית, אם ידע לו חובה, שנאמר: "ולא תכסה עליו".

כב שלא ליהנות בצפוי נעבד, שנאמר: "לא תחמד כסף וזהב עליהם".

כג שלא לבנות עיר הנדחת לכמות שהיתה, שנאמר: "לא תבנה עוד".

כד שלא ליהנות במקדש עיר הנדחת, שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".

כה שלא ליהנות בעבודה זרה ובכל משמשיה ובתקרבת שלה ובזין שנתנסף לה, שנאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך".

כו שלא להתנבא בשמה, שנאמר: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים".

כז שלא להתנבא בשקר, שנאמר: "אשר יזיד לדבר דבר בשמי, את אשר לא צויתיו".

כח שלא לשמע למתנבא בשם עבודה זרה, שנאמר: "לא תשמע אל דברי הנביא".

כט שלא נמנע מהריגת נביא השקר ולא נירא ממנו, שנאמר: "לא תגור ממנו".

ל שלא ללכת בחקות עובדי עבודה זרה ולא במנהגותם, שנאמר: "ולא תלכו בחקות הגוי".

לא שלא לקסם, שנאמר: "לא ימצא בך קסם קסמים".

לב שלא לעונן, שנאמר: "לא תעוננו".

לג שלא לנחש, שנאמר: "לא תנחשו".

לד שלא לכשף, שנאמר: "לא ימצא בך וגו' ומכשף".

לה שלא לחבר חבר, שנאמר: "וחבר חבר".

לו שלא לשאל באוב, שנאמר: "ושואל אוב".

לז שלא לשאל בידעוני, שנאמר: "וידעני".

לח שלא לשאל בחלום מן המתים, שנאמר: "ודורש אל המתים".

לט שלא תעדה אשה עדי איש, שנאמר: "לא יהיה כלי גבר על אשה".

מ שלא יעדה איש עדי אשה, שנאמר: "לא ילבש גבר שמלת אשה".

מא שלא לכתב בגוף בעובדי עבודה זרה, שנאמר: "וכתבת קעקע, לא תתנו בכם".

מב שלא ללבש שעטנז כמו שלובשין כמרי עבודה זרה, שנאמר: "לא תלבש שעטנז".

מג שלא להקיף פאת ראש כמרי עבודה זרה, שנאמר: "ולא תקיפו פאת ראשכם".

מד שלא להשחית כל הזקן בעובדי עבודה זרה, שנאמר: "ולא תשחית את פאת זקנך".

מה שלא להתגודד בעובדי עבודה זרה, שנאמר: "לא תתגודדו"; וגדידה ושריטה אחת היא.

מו שלא לשכן בארץ מצרים לעולם, שנאמר: "לא תספון לשוכן בדרך הזה עוד".

מז שלא לתור אחר מחשבות הלב וראית העינים, שנאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם".

מח שלא לזרות ברית לשבעה עממין, שנאמר: "לא תזרות להם ברית".

מט שלא להחיות אדם משבעה עממין, שנאמר: "לא תחיה כל נשמה".

נ שלא לחן על עובדי עבודה זרה, שנאמר: "ולא תחנם".

נא שלא להשיב עובדי עבודה זרה בארצנו, שנאמר: "לא ישובו בארצך".

נב שלא להתחתן בעובדי עבודה זרה, שנאמר: "ולא תתחתן בם".

נג שלא ישא עמוני ומואבי בת ישראל לעולם, שנאמר: "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'".

נד שלא להרחיק זרע עשו מן הקהל אלא עד שלשה דורות, שנאמר: "לא תתעב אדמי".

נה שלא להרחיק מצרי מלבוא בקהל אלא עד שלשה דורות, שנאמר: "לא תתעב מצרי".

נו שלא לקרא שלום לעמון ומואב בתחלה בשעת מלחמה כשאר הגוים, שנאמר: "לא תדרש שלומם וטובתם".

נז שלא להשחית אילני מאכל, וכן כל שיש בו השחתה אסור, שנאמר: "לא תשחית את עצה".

נח שלא ייראו אנשי המלחמה ולא יפחדו מאויביהם בשעת מלחמה, שנאמר: "לא תצרץ מפניהם", "לא תיראום".

נט שלא יסור מלכבנו מעשה עמלק הרע שעשה לנו, שנאמר: "לא תשכח".

ס שאנו מזרחין על ברפת השם, שנאמר: "אלהים, לא תקלל", ונאמר בענש: "ונוקב שם ה', מות יומת". וזה הפלל: כל שענש עליו הכתוב פרת או מיתת בית דין, הרי זו מצות לא תעשה - חוץ מן המילה ופסח, שהן בכרת, והן מצוות עשה.

סא שלא לעבר על שבועת בטוי, שנאמר: "ולא תשבעו בשמי לשקר".

סב שלא ישבע לשוא, שנאמר: "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא".

סג שלא לחלל את שם הקדוש ברוף הוא, שנאמר: "ולא תחללו את שם קדשי".

סד שלא לנסות את דבר ה', שנאמר: "לא תנסו את ה' אלהיכם".

סה שלא לאבד בית המקדש, או בתי כנסיות, או בתי מדרשות; וכן אין מוחקין את השמות המקדשין, ואין מאבדים כתבי הקדש, שנאמר: "אבד תאבדון לא תעשון בן לה' אלהיכם".

סו שלא ילין הצלוב על העץ, שנאמר: "לא תלין נבלתו על העץ".

סז שלא להשבית שמירה סביב למקדש, שנאמר: "וישמרתם את משמרתי".

סח שלא יכנס כהן להיכל בכל עת, שנאמר: "ואל יבא בכל עת אל הקדש".

סט שלא יכנס כהן בעל מום מן המזבח ולפנים, שנאמר: "אך אל הפרכת לא יבא".

ע שלא יעבד בעל מום, שנאמר: "אשר יהיה בו מום".

עא שלא יעבד בעל מום עובר, שנאמר: "כל איש אשר בו מום, לא יקרב".

עב שלא יתעסקו הלויים בעבודת הכהנים ולא הכהנים בעבודת הלויים, שנאמר בלויים: "אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו גם הם גם אתם".

עג שלא יכנס למקדש ולא יזרה בתורה שתוי זין, שנאמר: "זין ושכר אל תשת בבאכם אל אהל מועד", ונאמר: "ולהורות את בני ישראל".

עד שלא יעבד הזר במקדש, שנאמר: "וזר לא יקרב אליכם".

עה שלא יעבד כהן טמא, שנאמר: "וינזרו מקדשי בני ישראל".

עו שלא יעבד כהן טבול יום עד שיעריב שמשו, שנאמר: "ולא יחלו".

עז שלא יכנס כהן טמא לעזרה, שנאמר: "ולא יטמאו את מחניהם"; זה מחנה שכינה.

עח שלא יכנס טמא למחנה לזיה, שפגגו לדורות הר הפית, שנאמר: "לא יבוא אל תוף המחנה"; זה מחנה לזיה.

עט שלא לבנות אבני מזבח גזית, שנאמר: "לא תבנה אתהן גזית".

פ שלא לפסע על המזבח, שנאמר: "ולא תעלה במעלות על מזבחי".

פא שלא להקטיר ולהקריב במזבח הזהב, שנאמר: "לא תעלו עליו קטרת זרה".

פב שלא לכבות אש המזבח, שנאמר: "אש, תמיד תוקד על המזבח - לא תכבה".

פג שלא לעשות במתכנת שמן המשחה, שנאמר: "ובמתכנתו לא תעשו".

פד שלא לסוף בשמן המשחה זר, שנאמר: "על בשר אדם לא יסוף".

פה שלא לעשות במתכנת הקטרת, שנאמר: "ובמתכנתה לא תעשו".

פו שלא להוציא בדי הארון, שנאמר: "לא יסורו ממנו".

פז שלא יזח החשן מעל האפוד, שנאמר: "ולא יזח החשן מעל האפוד".

פח שלא יקרע המעיל, שנאמר: "כפי תחרא יהיה לו - לא יקרע".

פט שלא להעלות קדשים בחוץ, שנאמר: "השקר לה, פן תעלה עלתיד...".

צ שלא לשחט קדשים בחוץ, שנאמר: "איש אשר ישחט שור או כשב ואל פתח אהל מועד לא הביאו ונכרת".

צא שלא להקדיש בעלי מומין למזבח, שנאמר: "כל אשר בו מום, לא תקריבו"; וזה אסור הקדשו.

צב שלא לשחט בעלי מומין לשם קרבן, שנאמר: "לא תקריבו אלה לה".

צג שלא לזרק דם בעלי מומין לגבי המזבח, שנאמר: "בבעלי מומין: 'לא תקריבו לה'; וזהו אסור זריקת דמים".

צד שלא להקטיר אמורי בעלי מומין, שנאמר: "ואשה לא תתנו מהם".

קיט שלא להותיר מבשר פסח שני עד בקר, שְנַאָמֶר: "לא יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר".

קב שלא להותיר מבשר התודה עד בקר, שְנַאָמֶר: "ולא תותירו מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר"; והוא הדין לשאר קדשים, שאין מניחין אותן לאחר זמן אכילתן.

קכא שלא לשבר עצם בפסח, שְנַאָמֶר: "ועצם, לא תשברו בו".

קכב שלא לשבר עצם בפסח שני, שְנַאָמֶר: "ועצם, לא תשברו בו".

קכג שלא להוציא מבשר הפסח מן החבורה, שְנַאָמֶר: "לא תוציא מן הבית".

קכד שלא לעשות שני מנחות חמץ, שְנַאָמֶר: "לא תאפה חמץ, חלקם".

קכה שלא לאכל בשר הפסח נא ומבשל, שְנַאָמֶר: "אל תאכלו מִמֶּנּוּ נָא, ובשל מבשל".

קכו שלא להאכיל בשר פסח לגר תושב, שְנַאָמֶר: "תושב ושכיר, לא יאכל בו".

קכז שלא יאכל הערל בשר פסח, שְנַאָמֶר: "וכל ערל, לא יאכל בו".

קכח שלא להאכיל בשר הפסח לישראל שנשתמד, שְנַאָמֶר: "כל בן נכר, לא יאכל בו"; כלומר, ישראל שנלוה לבני נכר ועבד עבודה זרה פמותם, לא יאכל בו. **קכט** שלא יאכל אדם שנטמא קדשים, שְנַאָמֶר: "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה, וטמאתו עליו".

קל שלא לאכל מן הקדשים שנטמאו, שְנַאָמֶר: "והבשר אשר יגע בכל טמא, לא יאכל".

קלא שלא לאכל נותר, שְנַאָמֶר: "ואכליו עונו ישא ונכרתה הנפש ההיא".

קלב שלא לאכל פגול, שְנַאָמֶר: "המקריב אתו לא יחשב לו, פגול יהיה; והנפש האכלת ממנו, עונו תשא"; והוא בברת.

קלג שלא יאכל זר תרומות, שְנַאָמֶר: "וכל זר, לא יאכל קדש".

קלד שלא יאכל אפלו תושב כהן ושכירו תרומה, שְנַאָמֶר: "תושב כהן ושכיר, לא יאכל קדש".

קלה שלא יאכל ערל תרומה, והוא הדין לשאר קדשים. ודבר זה למדו הכתוב מן הפסח בגזרה שוה, ואינו בפרוש מן התורה; ומפי השמועה למדו, שאסור ערל בקדשים - מגופי תורה, ואינו מדברי סופרים.

קלו שלא יאכל כהן טמא תרומה, שְנַאָמֶר: "איש מזרעך וגו' בקדשים לא יאכל".

קלז שלא תאכל חללה קדש, לא תרומות ולא חזה ושוק, שְנַאָמֶר: "ובת כהן - כי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל".

קלח שלא תאכל מנחת כהן, שְנַאָמֶר: "וכל מנחת כהן כליל תהיה, לא תאכל".

צה שלא להקריב בעל מום עובר, שְנַאָמֶר: "לא תזבח לה' אלהיך שור ושה, אשר יהיה בו מום"; והו מום עובר. **צו** שלא להקריב בעל מום מיד הגזים, שְנַאָמֶר: "וימיד בן נכר, לא תקריבו".

צז שלא יתן מום בקדשים, שְנַאָמֶר: "מום לא יהיה בו"; כלומר, לא יתן בו מום.

צח שלא להקריב שאור או דבש, שְנַאָמֶר: "כי כל שאור וכל דבש, לא תקטירו".

צט שלא להקריב תפל, שְנַאָמֶר: "ולא תשבית מלח ברית אלהיך".

ק שלא להקריב אֶתְנָן ומחיר, שְנַאָמֶר: "לא תביא אֶתְנָן זונה ומחיר בלב".

קא שלא לשחט אותו ואת בנו, שְנַאָמֶר: "אתו ואת בנו, לא תשחטו ביום אחד".

קב שלא לתן שמן זית במנחת חוטא, שְנַאָמֶר: "לא ישים עליה שמן".

קג שלא לתן עליה לבונה, שְנַאָמֶר: "ולא יתן עליה לבנה".

קד שלא יתן שמן במנחת שוטה, שְנַאָמֶר: "לא יצק עליו שמן".

קה שלא יתן עליו לבונה, שְנַאָמֶר: "ולא יתן עליו לבנה".

קו שלא להמיר את הקדשים, שְנַאָמֶר: "לא יחליפנו, ולא ימיר אתו".

קז שלא לשנות הקדשים מקרבן לקרבן, שְנַאָמֶר בבכור: "לא יקדיש איש אתו"; כלומר, לא יקדישו לקרבן אחר. **קח** שלא לפדות בכור בהמה טהורה, שְנַאָמֶר: "אף בכור שור וגו' לא תפדה".

קט שלא למכר מעשר בהמה, שְנַאָמֶר: "לא יגאל".

קי שלא למכר שדה החרם, שְנַאָמֶר: "לא ימכר".

קיא שלא לפדות שדה החרם, שְנַאָמֶר: "לא יגאל".

קיב שלא יבדיל ראש חטאת העוף, שְנַאָמֶר: "וימלק את ראשו ממול ערפו".

קיג שלא לעבד בקדשים, שְנַאָמֶר: "לא תעבד בבכור שורך".

קיד שלא לגזז את הקדשים, שְנַאָמֶר: "ולא תגזז בכור צאנך".

קטו שלא ישחט הפסח והחמץ קזם, שְנַאָמֶר: "לא תשחט על חמץ דם זבחי".

קטז שלא להניח אמורי הפסח עד שיפסלו בלינה, שְנַאָמֶר: "ולא ילין חלב חגי עד בקר".

קיז שלא להותיר מבשר הפסח, שְנַאָמֶר: "לא תותירו מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר".

קיח שלא להותיר מחגיגת ארבעה עשר ליום השלישי, שְנַאָמֶר: "ולא ילין מן הבשר"; מפי השמועה למדו, שבבשר חגיגת ארבעה עשר הכתוב מדבר, וזה שְנַאָמֶר "לבקר" - לבקרו של יום שני של הפסח, שהוא שלישי לשחיטה.

קלט שלא לאכל בשר חטאות הנעשות בפנים, שנאמר: "וכל חטאת אשר יוכא מדמה".

קמ שלא לאכל פסולי המקדשין שהטל בהם מום בכונה, שנאמר: "לא תאכל כל תועבה"; מפי השמועה למדנו, שבפסולי המקדשין שהטל בהם מום הפתוב מדבר.

קמא שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ לירושלים, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגןך".

קמב שלא לאכל מעשר שני של תירוש חוץ לירושלים, שנאמר: "תירשך".

קמג שלא לאכל מעשר שני של יצהר חוץ לירושלים, שנאמר: "ויצהרך".

קמד שלא לאכל בכור תמים חוץ לירושלים, שנאמר: "לא תוכל וגו' ובכורות".

קמה שלא יאכלו הכהנים חטאת ואשם חוץ לעזרה, שנאמר: "לא תוכל וגו' בקרך וצאנך"; מפי השמועה למדנו, שלא בא הכתוב אלא לאסור בשר חטאות ואשמות חוץ לעזרה, לפי שכל דבר שיאכל חוץ למקום אכילתו - "לא תוכל לאכל בשעריך" אקרא בו.

קמו שלא לאכל בשר העולה, שנאמר: "לא תוכל וגו' ונדריך אשר תדר"; כלומר, לא תוכל לאכל נדריך אשר תדר. וזו היא אזהרה של כל מועל, שלא יהנה מן הקדשים האסורין ליהנות מהן; ואם נהנה, מעל.

קמז שלא לאכל בשר קדשים קלים קדם זריקת דמים, שנאמר: "לא תוכל וגו' ונדרכתך"; כלומר, לא תוכל לאכל נדרכתך עד שיזרק דמים.

קמח שלא יאכל זר בשר קדשי קדשים, שנאמר: "וזר לא יאכל, כי קדש הם".

קמט שלא יאכל כהן בפורים קדם הנחה בעזרה, שנאמר: "לא תוכל... ותורמת ידך"; אלו הפסוקים.

קנ שלא לאכל מעשר שני בטמאה ואפלו בירושלים, עד שיפדה, שנאמר: "לא בערתי ממנו בטמא".

קנא שלא לאכל מעשר שני באנינות, שנאמר: "לא אכלתי באני ממנו".

קנב שלא להוציא דמי מעשר שני בדברים שאין בהם אכילה ושתיה, שנאמר: "ולא נתתי ממנו למת"; וכל שהוא חוץ לצרכי הגוף החי, "נתתי ממנו למת" אקרא בו. **קנג** שלא לאכל הטבל והטבל, הוא דבר שגדוליו מן הארץ החיב בתרומות ומעשרות, שלא הוציאו ממנו תרומת ה', שנאמר: "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה"; כלומר, דברים שהם עתידין להרים אותן לה', לא יעשו אותן חל ויאכלו אותן בטבלן.

קנד שלא להקדים תרומה לבכורים, ולא מעשר ראשון לתרומה, ולא מעשר שני לראשון, אלא מוציאין על הסדר: בכורים תחלה, ואחר כך תרומה גדולה, ואחר כך מעשר ראשון, ואחר כך מעשר שני; שנאמר: "מלאאתך ודמעך לא תאחר", לא תאחר דבר הראוי להקדימו.

קנה שלא לאחר הנדרים והנדבות שגדר ושנדב, שנאמר: "לא תאחר לשלמו".

קנו שלא לעלות לחג בלא קרבן, שנאמר: "ולא יראו פני

ריקם".

קנז שלא לעבר על דברים שאסר אדם על נפשו, שנאמר: "לא יחל דברו".

קנח שלא יקח כהן זונה, שנאמר: "אשה זנה וחללה לא יקחו".

קנט שלא יקח כהן חללה, שנאמר: "וחללה לא יקחו". **קס** שלא יקח גרושה, שנאמר: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו".

קסא שלא יקח כהן גדול אלמנה, שנאמר: "אלמנה וגרושה וחללה זנה, את אלה לא יקח".

קסב שלא יבעל כהן גדול אלמנה, ואפלו בלא קדושין, מפני שמחללה, שנאמר: "לא יחלל ורעו"; הרי הוא מזוהר שלא לחלל כשרה.

קסג שלא יפגס כהן למקדש פרוע ראש, שנאמר: "ראשיכם אל תפרעו".

קסד שלא יפגס כהן למקדש קרוע בגדים, שנאמר: "ויבגדיכם לא תפרמו".

קסה שלא יצא כהן מן העזרה בשעת עבודה, שנאמר: "וימפתח אהל מועד לא תצאו".

קסו שלא יטמא כהן הדיוט לשאר מתים, שנאמר: "לנפש לא יטמא".

קסז שלא יטמא כהן גדול ואפלו לקרוביו, שנאמר: "לאביו ולאמו לא יטמא".

קסח שלא יפגס כהן גדול עם מת, שנאמר: "ועל כל נפשות מת, לא יבא"; כך למדנו מפי השמועה, שהוא חיב בכל יבוא וחיב בכל יטמא.

קסט שלא יקח שכט לוי חלק בארץ ישראל, שנאמר: "ונתלה לא יהיה לו".

קע שלא יקח שכט לוי חלק בבנה בשעת כבוש הארץ, שנאמר: "לא יהיה להגנים הלזים חלק ונתלה".

קעא שלא לעשות קרחה על מת, שנאמר: "לא תשימו קרחה בין עיניכם - למת".

קעב שלא לאכל בהמה טמאה, שנאמר: "אף את זה לא תאכלו ממעלי הגנה".

קעג שלא לאכל דג טמא, שנאמר: "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו".

קעד שלא לאכל עוף טמא, שנאמר: "ונאת אלה תשקצו מן העוף, לא יאכלו".

קעה שלא לאכל שרץ העוף, שנאמר: "כל שרץ העוף, טמא הוא לכם, לא יאכלו".

קעו שלא לאכל שרץ הארץ, שנאמר: "וכל השרץ השרץ על הארץ - שקץ הוא, לא יאכל".

קעז שלא לאכל רמש הארץ, שנאמר: "ולא תטמאו את נפשתיכם, בכל השרץ הרמש על הארץ".

קעח שלא לאכל תולעת הפרות כשתצא לאור, שנאמר: "לכל השרץ השרץ על הארץ - לא תאכלום".

קעט שלא לאכל שרץ המים, שנאמר: "אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השרץ".

קפ שלא לאכל מתה, שנאמר: "לא תאכלו כל נבלה".

רה שלא יאכל חרצנים, שְׁנָאֹמֶר: "מִחֲרָצִיִּים לֹא יֵאָכֵל".
רו שלא יאכל זוגין, שְׁנָאֹמֶר: "וְעֵד זֶג - לֹא יֵאָכֵל".
רז שלא יטמא הַנְּזִיר לַמֵּת, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא־כִּיּוּ וּלְאִמּוֹ לֹא יִטְמָא".
רח שלא יכנס בְּאֵהָל הַמֵּת, שְׁנָאֹמֶר: "עַל נֶפֶשׁ מֵת, לֹא יָבֵא".
רט שלא יגלח הַנְּזִיר, שְׁנָאֹמֶר: "תַּעֲרֵר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ".
רי שלא לקצר כָּל הַשָּׂדֶה, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא תִכְלֶה פָּאת שָׂדֶךְ לִקְצוֹר".
ריא שלא ללקט הַשִּׁבְלִים הַנוֹפְלוֹת בַּשָּׂעֵת קִצְרָהּ, שְׁנָאֹמֶר: "וְלִקְטָהּ קִצְרָהּ, לֹא תִלְקֹט".
ריב שלא לִבְצֹר עוֹלָלוֹת הַכֶּרֶם, שְׁנָאֹמֶר: "וְכִרְמָךְ לֹא תַעֲזוֹלֵל".
ריג שלא ללקט פֶּרֶט הַכֶּרֶם, שְׁנָאֹמֶר: "וּפֶרֶט כִּרְמָךְ לֹא תִלְקֹט".
ריד שלא לקח עֹמֶר הַשִּׁכְחָה, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא תִשׁוּב לִקְחָתוֹ"; וְכֵן כָּל הָאֵלֻנוֹת, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא תִפָּאֵר אֶת־רִידֶךָ".
רטו שלא לזרע כִּלְאֵי זָרְעִים, שְׁנָאֹמֶר: "שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע כִּלְאִים".
רטז שלא לזרע תְּבוּאָה אוֹ יֶרֶק בַּכֶּרֶם, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא תִזְרַע כִּרְמָךְ כִּלְאִים".
ריז שלא לְהַרְבִּיעַ בַּהֶמָּה מִן בְּשִׂאֵינוֹ מִינוֹ, שְׁנָאֹמֶר: "בְּהֶמְתֶּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאִים".
ריח שלא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בִּשְׁנֵי מֵינֵי בַּהֶמָּה כְּאֶחָד, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא תַחְרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו".
ריט שלא לַחֲסֹם בַּהֶמָּה בַּשָּׂעֵת מְלָאכָה בְּדָבָר שְׂאוֹכֵלֶת מִמֶּנּוּ וְנִהְיִיתָ, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא תַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ".
רכ שלא לַעֲבֹד אֲדָמָה בִּשְׂבִיעִית, שְׁנָאֹמֶר: "שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע".
רכא שלא לַעֲבֹד אֵילָן בִּשְׂבִיעִית, שְׁנָאֹמֶר: "וְכִרְמָךְ לֹא תִזְמֹר".
רכב שלא לִקְצֹר סְפִיחֵי שְׂבִיעִית בְּדֶרֶךְ שְׂקוֹצְרִין בְּשָׂאֵר הַשָּׂנִיִּים, שְׁנָאֹמֶר: "אֵת סְפִיחֵי קִצְרָהּ לֹא תִקְצֹר".
רכג שלא לֶאֱסֹף פְּרוֹת הָאֵילָן בִּשְׂבִיעִית בְּדֶרֶךְ שְׂאוֹסְפִין בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שְׁנָאֹמֶר: "וְאֵת עֲנָבֵי נִזְרֶךָ לֹא תִבְצֹר".
רכד שלא לַעֲבֹד בַּשָּׂנֵת יוֹבֵל בֵּין אֲדָמָה בֵּין אֵילָן, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא תִזְרַעוּ".
רכה שלא לִקְצֹר סְפִיחֵי יוֹבֵל בְּשָׂאֵר הַשָּׂנִיִּים, שְׁנָאֹמֶר בּוֹ: "לֹא תִקְצְרוּ אֵת סְפִיחֶיהָ".
רכו שלא לֶאֱסֹף פְּרוֹת יוֹבֵל בְּאֶסְפַּת שָׂאֵר שָׁנִים, שְׁנָאֹמֶר בּוֹ: "וְלֹא תִבְצְרוּ אֵת נִזְרֶיהָ".
רכז שלא לִמְכֹּר שָׂדֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְצִמְיֹתוֹת, שְׁנָאֹמֶר: "וְהָאֶרֶץ, לֹא תִמְכֹּר לְצִמְיֹתוֹת".
רכח שלא לְשַׁנּוֹת מִגֶּרֶשׁ הַלְוִיִּם וּשְׂדוֹתֵיהֶם, שְׁנָאֹמֶר: "וּשְׂדֵה מִגֶּרֶשׁ עֲרִיָּהֶם, לֹא יִמְכֹּר"; מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוֹ, שֶׁזֶּה אֲזַהֲרָה שֶׁלֹּא לִשְׁתַּנּוֹת.
רכט שלא לַעֲזֹב אֵת הַלְוִיִּם, שְׁנָאֹמֶר: "הַשֹּׁמֵר לָךְ, פֶּן

קפא שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה, שְׁנָאֹמֶר: "וּבִשְׂרָר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֵאָכֵלוּ".
קפב שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֶבֶר מִן הַחֵי, שְׁנָאֹמֶר: "וְלֹא תֵאָכֵל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר".
קפג שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנֶּפֶשׁ, שְׁנָאֹמֶר: "עַל פֶּן לֹא יֵאָכֵלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּפֶשׁ".
קפד שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּם, שְׁנָאֹמֶר: "וְכָל דָּם, לֹא תֵאָכֵלוּ".
קפה שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב, שְׁנָאֹמֶר: "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֹז - לֹא תֵאָכֵלוּ".
קפו שֶׁלֹּא לְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחֵלֶב, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא תִבְשֹׁל גְּדִי בְּחֵלֶב אִמּוֹ".
קפז שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחֵלֶב, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא תִבְשֹׁל גְּדִי פַעַם שְׁנִיָּה; כִּי לְמַדּוֹ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה, שֶׁאֶחָד לְאִסּוּר בְּשׁוֹל וְאֶחָד לְאִסּוּר אֲכִילָה".
קפח שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר שׁוֹר הַנִּסְקָל, שְׁנָאֹמֶר: "וְלֹא יֵאָכֵל אֵת בָּשָׂרוֹ".
קפט שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פֶּת תְּבוּאָה חֲדָשָׁה קֹדֶם הַפֶּסַח, שְׁנָאֹמֶר: "וְלֶחֶם גֹּזֵל לֹא תֵאָכֵלוּ".
קצ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן הַחֲדָשׁ, שְׁנָאֹמֶר: "וְקָלִי לֹא תֵאָכֵלוּ".
קצא שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּרְמֵל מִן הַחֲדָשׁ, שְׁנָאֹמֶר: "וְכִרְמֵל לֹא תֵאָכֵלוּ".
קצב שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עֶרְלָה, שְׁנָאֹמֶר: "שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֶרְלִים, לֹא יֵאָכֵל".
קצג שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, שְׁנָאֹמֶר: "פֶּן תִּקְדָּשׁ הַמְּלָאָה הַזֹּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע, וּתְבוּאֹת הַכֶּרֶם; זֶה הוּא אִסּוּר אֲכִילָה".
קצד שֶׁלֹּא לְשִׁתּוֹת יַיִן נִסְף, שְׁנָאֹמֶר: "אֲשֶׁר חֵלֶב זִבְחִימוֹ יֵאָכֵלוּ, יִשְׁתּוּ יַיִן נִסִּיכִם".
קצה שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת דֶּרֶךְ זוּלָל וְסוֹבָא, שְׁנָאֹמֶר: "בִּנְנוּ זֶה זוּלָל וְסוֹבָא".
קצו שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּיוֹם הַצּוֹם, שְׁנָאֹמֶר: "כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶה".
קצז שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֶמֶץ בְּפֶסַח, שְׁנָאֹמֶר: "וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ".
קצח שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹכֶת חֶמֶץ, שְׁנָאֹמֶר: "כָּל מִחְמָצָת, לֹא תֵאָכֵלוּ".
קצט שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֶמֶץ אַחֵר חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא תֵאָכֵל עָלָיו חֶמֶץ".
ר שֶׁלֹּא יִרְאֶה חֶמֶץ, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא יִרְאֶה לָךְ חֶמֶץ".
רא שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חֶמֶץ, שְׁנָאֹמֶר: "שְׂאוֹר, לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְיָכֶם".
רב שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנְּזִיר יַיִן, וְלֹא דְבַר שֶׁנִּתְעַרַּב בּוֹ יַיִן וְשֶׁמֶץ בְּטַעַם יַיִן, שְׁנָאֹמֶר: "וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים"; וְאִפְלוּ הַחֲמִיץ הַיַּיִן אוֹ דְבַר שֶׁנִּתְעַרַּב בּוֹ הַיַּיִן, הֲרִי זֶה אִסּוּר עָלָיו, שְׁנָאֹמֶר: "חֶמֶץ יַיִן וְחֶמֶץ שֶׁכֵּר לֹא יִשְׁתֶּה".
רג שֶׁלֹּא יֵאָכֵל עֲנָבִים לַחִים, שְׁנָאֹמֶר: "וְעֲנָבִים לַחִים".
רד שֶׁלֹּא יֵאָכֵל עֲנָבִים יְבֵשִׁים, שְׁנָאֹמֶר: "וְיִבְשִׁים לֹא יֵאָכֵל".

רנא שלא יונה בדברים, שנאמר: "ולא תונו איש את עמיתו"; זו אונאת דברים.

רנב שלא להונות את הגר בדברים, שנאמר: "וגר לא תונה".

רנג שלא להונות את הגר במקח וממכר, שנאמר: "ולא תלחצנו".

רנד שלא להחזיר עבד שברח לארץ ישראל לאדוניו שבושה לארץ, שנאמר: "לא תסגיר עבד אל אדניו".

רנה שלא להונות עבד זה, שנאמר: "עמך ישב בקרפך במקום אשר יבחר בטוב לו, לא תוננו".

רנו שלא לענות יתום ואלמנה, שנאמר: "כל אלמנה ויתום, לא תענוו".

רנז שלא לעבד בעבד עברי עבודת עבד, שנאמר: "לא תעבד בו עבדת עבד".

רנח שלא למכר אותו ממכרת עבד, שנאמר: "לא ימכרו ממכרת עבד".

רנט שלא לעבד בעבד עברי בפרך, שנאמר: "לא תרדה בו בפרך".

רס שלא להניח הגוי לעבד בעבד עברי הנמכר לו בפרך, שנאמר: "לא ירדנו בפרך לעיניך".

רסא שלא למכר אמה עבריה לאחר, שנאמר: "לא ימשל למכרה".

רסב שלא למנע מאמה עבריה היעודה שאר כסות ועונה, שנאמר: "שארה כסותה ועונתה, לא יגרע"; והוא הדין לשאר הנשים.

רסג שלא למכר אשת יפת תאר להיות שפחה, שנאמר: "לא תמכרנה".

רסד שלא לכבש אשת יפת תאר להיות שפחה, שנאמר: "לא תתעמר בה".

רסה שלא לחמד, שנאמר: "לא תחמד אשת רעך".

רסו שלא להתאוות, שנאמר: "לא תתאנה בית רעך".

רסז שלא יאכל השכיר שלא בשעת גמר מלאכה מן המחבר שהוא עושה בו, שנאמר: "וחרמש לא תניף".

רסח שלא יקח השכיר יתר על אכילתו, שנאמר: "ואכלת ענבים בנפשו שבע; ואל פליך, לא תתן".

רסט שלא יתעלם מן האבדה, שנאמר: "לא תוכל להתעלם".

רע שלא להניח בהמה רוכצת תחת משאה בדרך, שנאמר: "לא תראה חמור אחיך".

רעא שלא לעשות עול במדה, שנאמר: "לא תעשו עול במשפט"; מפי השמועה למדו, שהפתיב מזוהר: לא תעשו עול במשפט המדה.

רעב שלא להיות אצלנו אבן ואבן איפה ואיפה, שנאמר: "לא יהיה לך בביתך וגו'".

רעג שלא לעול המשפט, שנאמר: "לא תעשו עול במשפט".

רעד שלא לקח שחד, שנאמר: "ושחד, לא תקח".

תעזב את הלוי; אלא נותנין להם מתנותיהם ומשמחים אותם בהן בכל רגל ורגל.

רל שלא יתבע הלוואה שעברה עליה שביעית, שנאמר: "לא יגש את רעהו".

רלא שלא ימנע מלהלוות לעני מפני השמטה, שנאמר: "השמר לך, פן יהיה דבר". זה הכלל - כל מקום שנאמר 'השמר' או 'פן' או 'אל', אינו אלא מצות לא תעשה.

רלב שלא ימנע מלהחיות לעני ומלתן לו מה שהוא צריך, שנאמר: "לא תאמץ את לבך". נמצא: הנותן צדקה - עושה מצות עשה; והמעלים עיניו מן הצדקה - יתר על שבטל עשה, עבר על לא תעשה.

רלג שלא לשלח עבד עברי ריקם כשיצא חפשי, שנאמר: "לא תשלחנו ריקם".

רלד שלא יתבע העני בחובו כשידע שהוא עני, ולא יצר לו, שנאמר: "לא תהיה לו כנשה".

רלה שלא להלוות ברבית לישראל, שנאמר: "את כספך - לא תתן לו בנשף".

רלו שלא ללוות ברבית, שנאמר: "לא תשיף לאחריך"; כן למדו מפי השמועה, שזו אזהרה ללווה, שלא ינשף למלווה.

רלז שלא להשית יד בין לוה ומלווה ברבית, ולא להיות ערב, ולא עד, ולא לכתב שטר ביניהם, שנאמר: "לא תשימון עליו נשף".

רלח שלא לאחר פעלת שכיר, שנאמר: "לא תלין פעלת שכיר אתך".

רלט שלא ימשכן בעל חובו בזרוע, שנאמר: "לא תבא אל ביתו לעבט עבטו".

רמ שלא למנוע העבט מבעליו העני בעת שהוא צריך לו, שנאמר: "לא תשכב בעבטו"; כלומר, לא תשכב ועבטו עמך, אלא תשיבנו לו בפליה, הואיל והוא צריך לו בפליה.

רמא שלא למשכן האלמנה, שנאמר: "ולא תחבל בגד אלמנה".

רמב שלא לחבל פלים שעושין בהם אכל נפש, שנאמר: "לא יחבל רחים ורכב".

רמג שלא לגנוב מן ישראל, שנאמר: "לא תגנב"; זו גנבת נפש.

רמד שלא לגנוב ממון, שנאמר: "לא תגנבו"; זו גנבת ממון.

רמה שלא לגזל, שנאמר: "לא תגזל".

רמו שלא להסיג גבולות, שנאמר: "לא תסיג גבול רעך".

רמז שלא לעשק, שנאמר: "לא תעשק את רעך".

רמח שלא לכחש בממון חברו, שנאמר: "ולא תכחשו".

רמט שלא לישבע על כפירת ממון חברו, שנאמר: "ולא תשקרו"; כלומר, לא תשבע לשקר בממון שיש לחברך בידך.

רנ שלא יונה במקח וממכר, שנאמר: "אל תונו איש את אחיו".

רצז שלא לעמד על הדם, שְנֵאמַר: "לא תעמד על דם רצף".

רצח שלא להניח מכשול, שְנֵאמַר: "ולא תשים דמים בביתך".

רצט שלא להכשיל תם בדרך, שְנֵאמַר: "ולפני עור, לא תתן מכשל".

ש שלא להוסיף במלקות המחיב מלקות, שְנֵאמַר: "לא יוסיף; פן יוסיף".

שא שלא לרגל, שְנֵאמַר: "לא תלך רכיל בעמך".

שב שלא לשנא בלב, שְנֵאמַר: "לא תשנא את אחיך בלבבך".

שג שלא להלכין פני אדם מישראל, שְנֵאמַר: "הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא".

שד שלא לנקם, שְנֵאמַר: "לא תקם".

שה שלא לנטר, שְנֵאמַר: "ולא תטר".

שו שלא לקח אם על הבנים, שְנֵאמַר: "לא תקח האם על הבנים".

שז שלא לגלח שער הנתק, שְנֵאמַר: "ואת הנתק לא יגלח".

שח שלא לתלש סימני צרעת, שְנֵאמַר: "השמר בנגע הצרעת".

שט שלא לעבד ולזרע בנחל איתן, שְנֵאמַר: "אשר לא יעבד בו, ולא יזרע".

שי שלא להחיות מכשף, שְנֵאמַר: "מכשפה לא תחיה".
שיא שלא תחייב חתן בדרך מצרכי צבור כל שנתו, כגון צבא ושמירת החומה וכיוצא בהן, שְנֵאמַר: "לא יצא בצבא, ולא יעבד עליו לכל דבר".

שיב שלא להמרות על פי בית דין, שְנֵאמַר: "לא תסור מקל הדבר אשר יגידו לך".

שיג שלא להוסיף על מצוות התורה, בין תורה שבכתב בין בפרושה שקבלו על פה, שְנֵאמַר: "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם - אותו תשמרו לעשות; לא תסף עליו".
שיד שלא לגרע מכל מצוות התורה, שְנֵאמַר: "ולא תגרע ממנו".

שיו שלא לקלל הדין, שְנֵאמַר: "אלהים לא תקלל".

שטז שלא לקלל הנשיא, והוא המלך או ראש ושיבת ארץ ישראל, שְנֵאמַר: "ונשיא בעמך, לא תאר".

שזז שלא לקלל אחד משאר ישראל, שְנֵאמַר: "לא תקלל חרש".

שיח שלא לקלל אב ואם, שְנֵאמַר: "ומקלל אביו ואמו, מות יומת".

שיט שלא להכות אב ואם, שְנֵאמַר: "ומכה אביו ואמו, מות יומת".

שכ שלא לעשות מלאכה בשבת, שְנֵאמַר: "לא תעשה כל מלאכה".

שכא שלא להלך חוץ לתחום מדינה כהולכי דרכים בשבת, שְנֵאמַר: "אל יצא איש ממקומו".

רעה שלא לכבד גדול בדין, שְנֵאמַר: "ולא תהדר פני גדול".

רעו שלא ירא הדין בדין מאדם רע, שְנֵאמַר: "לא תגורו מפני איש".

רעז שלא לרחם על עני בדין, שְנֵאמַר: "ודל, לא תהדר בריבו".

רעח שלא להטות משפט אדם חוטא, שְנֵאמַר: "לא תטה משפט אבליך"; זה אביון במצות.

רעט שלא לרחם על המזיק בדיני קנסות, שְנֵאמַר: "לא תחוס עינך".

רפ שלא להטות משפט גרים ויתומים, שְנֵאמַר: "לא תטה משפט גר יתום".

רפא שלא לשמע מאחד מבצלי דינין ואין חבירו עמו, שְנֵאמַר: "לא תשא שמע שוא".

רפב שלא לנטות אחרי רבים בדרך נפשות, אם היו המחייבין יותר על המזכין אחד, שְנֵאמַר: "לא תהיה אחרי רבים לרעת".

רפג שלא ילמד חוכה מי שלמד זכות תחלה בדיני נפשות, שְנֵאמַר: "ולא תענה על רב, לנטת".

רפד שלא למנות בדינין אדם שאינו חכם בדיני תורה, אף על פי שהוא חכם בחכמות אחרות, שְנֵאמַר: "לא תכירו פנים במשפט".

רפה שלא להעיד בשקר, שְנֵאמַר: "לא תענה ברעך עד שקר".

רפו שלא יעיד בעל עברה, שְנֵאמַר: "אל תשת ידך עם רשע, להיות עד חמס".

רפז שלא יעיד קרוב, שְנֵאמַר: "לא יומתו אבות על בנים"; מפי השמועה למדו, שלא יומתו אבות בעדות בנים, והוא הדין לשאר קרובים.

רפח שלא לכת הדין על פי עד אחד, שְנֵאמַר: "לא יקום עד אחד באיש".

רפט שלא להרג נקי, שְנֵאמַר: "לא תרצח".

רצ שלא לחתך הדין באמד הדעת, עד שיראו שני עדים גופו של דבר, שְנֵאמַר: "ונקי וצדיק אל תהרג".

רצא שלא יורה העד בדין שהעיד בו בדיני נפשות, שְנֵאמַר: "ועד אחד, לא יענה בנפש".

רצב שלא להרג מחייב הריגה קדם שיעמד בדין, שְנֵאמַר: "ולא ימות הרצח, עד עמדו לפני העדה".

רצג שלא לחוס על הרוצח, אלא הורגין אותו קדם שיגיע לנרדף ויהרגנו או יגלה ערותו, שְנֵאמַר: "וקצתה את כפה, לא תחוס עינך".

רצד שלא לענש האנוס, שְנֵאמַר: "ולנערה לא תעשה דבר".

רצה שלא לקח כפר מן הרוצח, שְנֵאמַר: "ולא תקחו כפר לנפש רוצח".

רצו שלא לקח כפר בגלות רוצח בשגגה, שְנֵאמַר: "ולא תקחו כפר, לנוס אל עיר מקלטו".

שמה שלא לגלות ערות אחות אשתו, שנאמר: "ואשה אל אחתה לא תקח".

שמו שלא לגלות ערות נדה, שנאמר: "ואל אשה בנדת טמאתה - לא תקרב".

שמז שלא לגלות ערות אשת איש, שנאמר: "ואל אשת עמיתך - לא תתן שכבתך לזרע".

שמח שלא לשכב עם בהמה, שנאמר: "ויבכל בהמה לא תתן שכבתך לזרע".

שמט שלא תביא אשה בהמה עליה, שנאמר: "ואשה לא תעמד לפני בהמה לרבעה".

שנ שלא לשכב עם זכר, שנאמר: "ואת זכר - לא תשכב".

שנא שלא לגלות ערות האב עצמו, שנאמר: "ערות אביך לא תגלה".

שנב שלא לגלות ערות אחי האב עצמו, שנאמר: "ערות אחי אביך לא תגלה".

שנג שלא לקרב לעריות בדברים המביאין לידי גלוי ערוה, כגון חבוק ונשויק ורמיה וקפיצה, שנאמר: "אל כל שאר בשרו, לא תקרבו לגלות ערוה"; מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לקרבה המביאה לידי גלוי ערוה.

שנד שלא ישא ממזר בת ישראל, שנאמר: "לא יבא ממזר בקהל ה'".

שנה שלא תהיה קדושה, והיא הנבעלת בלא פתחה וקדושיה, שנאמר: "לא תהיה קדושה".

שנו שלא יחזיר המגרש גרושתו אחר שנשאת לאחר, שנאמר: "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה".

שנז שלא תנשא היבמה לאיש זר חוץ מיבמה, שנאמר: "לא תהיה אשת המת".

שנח שלא יגרש האונס אנוסתו, שנאמר: "לא יוכל שלחה כל ימיו".

שנט שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו, שנאמר בו: "לא יוכל לשלחה כל ימיו".

שס שלא יקח סריס בת ישראל, שנאמר: "לא יבא פצוץ דבא".

שסא שלא לסרס זכר מכל המינין, לא אדם ולא בהמה חיה ועוף, שנאמר: "ויבארצכם לא תעשו".

שסב שלא למנות על ישראל איש מקהל גרים, שנאמר: "לא תוכל לתת עליך איש נכרי".

שסג שלא ירבה המלך סוסים, שנאמר: "לא ירבה לו סוסים".

שסד שלא ירבה המלך נשים, שנאמר: "ולא ירבה לו נשים".

שסה שלא ירבה לו המלך כסף וזהב, שנאמר: "ויכסף וזהב, לא ירבה לו מאד".

אלו הן שש מאות ושלש עשרה מצוות שנאמרו לו למשה בסיני, הן וכללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן; וכל אותן הפללות ודהדקדוקין והבאורין של כל מצוה ומצוה, היא

שכב שלא לענש בשבת, שנאמר: "לא תבצעו אש בכל משבתכם".

שכג שלא לעשות מלאכה בראשון של פסח, שנאמר: "כל מלאכה לא יעשה בהם".

שכד שלא לעשות מלאכה בשביעי של פסח, שנאמר בו: "כל מלאכה לא יעשה בהם".

שכה שלא לעשות מלאכה בחג השבועות, שנאמר בו: "כל מלאכת עבודה לא תעשו".

שכו שלא לעשות מלאכה באחד לחודש השביעי, שנאמר בו: "כל מלאכת עבודה לא תעשו".

שכז שלא לעשות מלאכה ביום הכפורים, שנאמר בו: "וכל מלאכה לא תעשו".

שכח שלא לעשות מלאכה בראשון של חג, שנאמר: "כל מלאכת עבודה לא תעשו".

שכט שלא לעשות מלאכה ביום השמיני של חג, שנאמר בו: "כל מלאכת עבודה לא תעשו".

של שלא לגלות ערות אם, שנאמר: "אמך היא, לא תגלה ערותה".

שלא שלא לגלות ערות אחות, שנאמר: "ערות אחותך לא תגלה".

שלב שלא לגלות ערות אשת אב, שנאמר: "ערות אשת אביך לא תגלה".

שלג שלא לגלות ערות אחותו מן האב או מן האם, שנאמר: "ערות בת אשת אביך מולדת אביך, אחותך היא - לא תגלה ערותה".

שלד שלא לגלות ערות בת הבן, שנאמר: "ערות בת בנך".

שלה שלא לגלות ערות בת הבת, שנאמר: "או בת בתך, לא תגלה ערותך".

שלו שלא לגלות ערות הבת; ולמה לא נתפרשה בתורה? מפני שאסור בת הבת, שתק מן הבת; ומפי השמועה למדו, שאסור הבת מגופי תורה, כשאר עריות. **שלוז** שלא לגלות ערות אשה ובתה, שנאמר: "ערות אשה ובתה לא תגלה".

שלח שלא לגלות ערות אשה ובת בנה, שנאמר: "את בת בנה".

שלט שלא לגלות ערות אשה ובת בתה, שנאמר: "ואת בת בתה לא תקח".

שמ שלא לגלות ערות אחות האם, שנאמר: "ערות אחות אמך לא תגלה".

שמא שלא לגלות ערות אחות האב, שנאמר: "ערות אחות אביך לא תגלה".

שמב שלא לגלות ערות אשת אחי האב, שנאמר: "אל אשתו לא תקרב, דדתך היא".

שמג שלא לגלות ערות אשת הבן, שנאמר: "ערות בלתך, לא תגלה".

שמד שלא לגלות ערות אשת אח, שנאמר: "ערות אשת אחיך לא תגלה".

עצמו בדברים - כגון שבועות ונדריים. וקראתי שם ספר זה, 'ספר הפלאה'.

ספר שביעי - אכלל בו מצוות שהם בנרע הארץ - כגון שמטין ויוכלות, ומעשרות ותרומות, ושאר מצוות הנגללין עמהן מענינם. וקראתי שם ספר זה, 'ספר זרעים'.

ספר שמיני - אכלל בו מצוות שהם בכנין מקדש וקרבנות צבור התמידין. וקראתי שם ספר זה, 'ספר עבודה'.

ספר תשיעי - אכלל בו מצוות שהן בקרבנות היחיד. וקראתי שם ספר זה, 'ספר קרבנות'.

ספר עשירי - אכלל בו מצוות שהן בטהרות וטמאות. וקראתי שם ספר זה, 'ספר טהרה'.

ספר אחד עשר - אכלל בו מצוות שבין אדם לחברו, ויש בהן הזק תחלה בממון או בגוף. וקראתי שם ספר זה, 'ספר נזיקין'.

ספר שנים עשר - אכלל בו מצוות מכירה וקניה. וקראתי שם ספר זה, 'ספר קנין'.

ספר שלשה עשר - אכלל בו מצוות שבין אדם לחברו, בשאר דינין שאין בתחלתן הזק - כגון שומרין, ובעלי חובות, וטענות וכפירות. וקראתי ספר זה, 'ספר משפטים'.

ספר ארבעה עשר - אכלל בו מצוות שהן מסורין לסנהדרין - כגון מיתות בית דין, וקבלת עדות, ודין המלוך ומלחמות. וקראתי שם ספר זה, 'ספר שופטים'.

וזה הוא חלוקת הלכות של חבור זה לפי עניני הספרים, וחלוקת המצוות לפי עניני ההלכות.

ועתה אתחיל לבאר כל משפטי מצוה ומצוה וכל הדינים הנכללים עמה מענינה על סדר ההלכות בעזרת אל שדי.

ספר המדע

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות יסודי התורה, הלכות דעות, הלכות תלמוד תורה, הלכות עבודה וזה וחקות הגוים, הלכות תשובה.

הלכות יסודי התורה. יש בכללן עשר מצוות - שש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לידע שיש שם אלוה; (ב) שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה זולתי ה'; (ג) ליחדו; (ד) לאהבו; (ה) לינאח ממנו; (ו) לקדשו; (ז) שלא לחלל שמו; (ח) שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהן; (ט) לשמע מן הנביא המדבר בשמו; (י) שלא לנסותו.

הלכות דעות. יש בכללן אחת עשרה מצוות - חמש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להדמות בדרכיו; (ב) להדבק ביוצאיו; (ג) לאהב את הרעים; (ד) לאהב את הגרים; (ה) שלא לשנא אחים; (ו) להוכיח; (ז) שלא להלכין פנים; (ח) שלא לענות אמללין; (ט) שלא לילך רכיל; (י) שלא לנאם; (יא) שלא לנטר.

הלכות תלמוד תורה. יש בכללן שתי מצוות - (א) לתלמוד תורה; (ב) לכבד מלמדיה ויוצאיה.

תורה שבפלה ששקבלו בית דין מפי בית דין. ויש מצוות אחרות שנתחדשו אחר מתן תורה, וקבעו אותן נביאים וחסידים, ופשוטו בכל ישראל - כגון מקרא מגלה, ונר חנכה, ותענית תשעה באב, וידים, וערובין. ויש לכל מצוה ומצוה מאלו פרושין ודקדוקין; והכל יתבאר בחבור זה.

כל אלו המצוות שנתחדשו - חביבין אנו לקבלם ולשמרם, שנאמר: "לא תסור מן הדבר וכו'"; ואינן תוספת על מצוות התורה. ועל מה הזהירה תורה, "לא תסף עליו ולא תגרע ממנו"? שלא יהיה נביא רשאי לחדש דבר, ולומר שהקדוש ברוך הוא צוהו במצוה זו להוסיפה למצוות התורה, או לחסר אחת מאלו השש מאות ושלוש עשרה מצוות. אבל אם הוסיפו בית דין עם נביא שיהיה באותו הזמן מצוה דרך תקנה, או דרך הוראה, או דרך גזירה - אין זו תוספת; שהרי לא אמרו שהקדוש ברוך הוא צוה לעשות ערוב או לקרות המגלה בעונתה. ואלו אמרו כן, היו מוסיפין על התורה. אלא כף אנו אומרים, שהנביאים עם בית דין תקנו וצוו לקרות המגלה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקדוש ברוך הוא ותשועות שעשה לנו, והנה קרוב לשוננו כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה, שנאמר: "ומי גוי גדול, אשר לו אלהים קרבים אליו". ועל דרך זו היא כל מצוה ומצוה שהיא מדברי סופרים, בין עשה ובין לא תעשה.

יום חמישי

וראיתי לחלק חבור זה לארבעה עשר ספרים:

ספר ראשון - אכלל בו כל המצוות שהן עקר דת משה רבנו, וצריך להודיע אותם תחלת הכל - כגון יחוד שמו ברוך הוא, ואסור עבודה זרה. וקראתי שם ספר זה, 'ספר המדע'.

ספר שני - אכלל בו המצוות שהן תדירות, שצטוינו בהן כדי לאהב את המקום ולזכרו תמיד - כגון קריאת שמע, ותפלה, ותפלין, ובכרות; ומילה בכלל, לפי שהוא אות בכשרנו להזכיר תמיד בשעה שאין שם לא תפלין ולא ציצית וכיוצא בהן. וקראתי שם ספר זה, 'ספר אהבה'.

ספר שלישי - אכלל בו כל המצוות שהן בזמנים ידועים - כגון שבת, ומועדות. וקראתי שם ספר זה, 'ספר זמנים'.

ספר רביעי - אכלל בו המצוות של בעילה - כגון קדושין וגרושין, ויבום וחליצה. וקראתי שם ספר זה, 'ספר נשים'.

ספר חמישי - אכלל בו מצוות של ביאות אסורות, ומצוות של מאכלות אסורות - לפי שבשני ענינים האלו קדשנו המקום והבדילנו מן האמות, בעריות ובמאכלות אסורות, ובשניהם נאמר: "ואבדל אתכם מן העמים", "אשר הבדלתי אתכם מן העמים". וקראתי שם ספר זה, 'ספר קדשה'.

ספר ששי - אכלל בו מצוות שיתחייב אדם בהן מי שאסר

מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) להיות תפילין על הראש; (ב) לקשרן על היד; (ג) לקבוע מזוזה בפתחי השערים; (ד) לכתב כל איש ספר תורה לעצמו; (ה) לכתב המלך ספר שני לעצמו, כדי שיהיה לו שני ספרי תורה. **הלכות ציצית.** מצוות עשה אחת, והיא לעשות ציצית על בנפי הפסות. **הלכות ברכות.** מצוות עשה אחת, והיא לברך את שמו אחר אכילה. **הלכות מילה.** מצוות עשה אחת, והיא למול את הזכרים ביום השמיני. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, אחת עשרה מצוות עשה.

ספר זמנים

הלכותיו עשר, וזה הוא סדורן: הלכות שבת, הלכות ערובין, הלכות שביתת עשור, הלכות שביתת יום טוב, הלכות חמץ ומצה, הלכות שופר וספה ולולב, הלכות שקלים, הלכות קדוש החדש, הלכות תעניות, הלכות מגילה וחנוכה. **הלכות שבת.** יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשבת בשביעי; (ב) שלא לעשות בו מלאכה; (ג) שלא לענש בשבת; (ד) שלא לצאת חוץ לגבול בשבת; (ה) לקדש היום בזכירה. **הלכות ערובין.** מצוות עשה אחת, והיא מדברי סופרים ואינה מן המניין. **הלכות שביתת עשור.** יש בכללן ארבע מצוות - שתי מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשבת בו מלאכה; (ב) שלא לעשות בו מלאכה; (ג) להתענות בו; (ד) שלא לאכל ולשתות בו. **הלכות שביתת יום טוב.** יש בכללן שתי מצוות עשה, ושש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשבת בראשון של פסח; (ב) שלא לעשות בו מלאכה; (ג) לשבת בשביעי של פסח; (ד) שלא לעשות בו מלאכה; (ה) לשבת ביום חג השבועות; (ו) שלא לעשות בו מלאכה; (ז) לשבת בראש השנה; (ח) שלא לעשות בו מלאכה; (ט) לשבת בראשון של חג; (י) שלא לעשות בו מלאכה; (יא) לשבת בשמיני של חג; (יב) שלא לעשות בו מלאכה. **הלכות חמץ ומצה.** יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לאכל חמץ ביום ארבעה עשר מתצות היום ולמעלה; (ב) להשבית שאור מארבעה עשר; (ג) שלא לאכל חמץ כל שבוע; (ד) שלא לאכל תערבת חמץ כל שבוע; (ה) שלא יראה חמץ כל שבוע; (ו) שלא ימצא חמץ כל שבוע; (ז) לאכל מצה בלילי הפסח; (ח) לספר ביציאת מצרים באותו הלילה.

הלכות עבודה זרה וחקות הגוים. יש בכללן אחת וחמשים מצוות - שתי מצוות עשה, ותשע וארבעים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לפנות אחר עבודה זרה; (ב) שלא לתור אחר הרהור הלב וראיית העינים; (ג) שלא לגדף; (ד) שלא יעבד אותה בדרך עבודתה; (ה) שלא ישתתף לה; (ו) שלא לעשות פסל לעצמו; (ז) שלא לעשות פסל אפלו לאחרים; (ח) שלא לעשות צורות לנואי; (ט) שלא להדיח אחרים אחריה; (י) לשרף עיר הנדחת; (יא) שלא לבנותה; (יב) שלא ליהנות מפל ממונה; (יג) שלא להסית לעבדה; (יד) שלא לאהב המסית; (טו) שלא לעזב שנאתו; (טז) שלא להצילו; (יז) שלא ללמד עליו זכות; (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה; (יט) שלא להתנבא בשמה; (כ) שלא לשמע מן המתנבא בשמה; (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם ה'; (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר; (כג) שלא לשבע בשם עבודה זרה; (כד) שלא לעשות אוב; (כה) שלא לעשות ידעוני; (כו) שלא להעביר למלך; (כז) שלא להקים מצבה; (כח) שלא להשתחוות על אבן משפית; (כט) שלא לטע אשורה; (ל) לאבד עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה; (לא) שלא ליהנות בעבודה זרה ובכל משמשיה; (לב) שלא ליהנות בצפוי נעבד; (לג) שלא לכרת ברית לעובדי עבודה זרה; (לד) שלא לחן עליהם; (לה) שלא ישובו בארצנו; (לו) שלא לנהוג במנהגותיהם ובמלבושם; (לז) שלא לנחש; (לח) שלא לקסם; (לט) שלא לעונן; (מ) שלא לחבר חבר; (מא) שלא לדרש אל המתים; (מב) שלא לשאל באוב; (מג) שלא לשאל בידעוני; (מד) שלא לכשף; (מה) שלא להקיף פאת ראש; (מו) שלא להשחית פאת זקן; (מז) שלא יעדה איש עדי אשה; (מח) שלא תעדה אשה עדי איש; (מט) שלא לכתב קעקע; (נ) שלא להתגודד; (נא) שלא לעשות קרחה על מת.

הלכות תשובה. מצוות עשה אחת, והוא שישוב החוטא מתטאו לפני ה', ויתודה.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, חמש ושבעים - שש עשרה מהם מצוות עשה, ותשע וחמשים מצוות לא תעשה.

ספר אהבה

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קריית שמע, הלכות תפלה וברכת פהנים, הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה, הלכות ציצית, הלכות ברכות, הלכות מילה. **הלכות קריית שמע.** מצוות עשה אחת, והיא לקרות קריית שמע פעמים ביום.

הלכות תפלה וברכת פהנים. יש בכללן שתי מצוות עשה: (א) לעבד את ה' בתפלה בכל יום; (ב) לברך פהנים את ישראל בכל יום.

הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה. יש בכללן חמש

ספר קדשה

הלכותיו שלש, וזה הוא סדורן: הלכות אסורי ביאה, הלכות מאכלות אסורות, הלכות שחיטה.

הלכות אסורי ביאה. יש בכללן שבע ושלשים מצוות - אחת מצוות עשה, ושש ושלשים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לבא על האם; (ב) שלא לבא על אשת אב; (ג) שלא לבצעל אחות; (ד) שלא לבצעל בת אשת אב; (ה) שלא לבצעל בת הבן; (ו) שלא לבצעל בת; (ז) שלא לבצעל בת הבת; (ח) שלא לשא אשה ובתה; (ט) שלא לשא אשה ובת בנה; (י) שלא לשא אשה ובת בתה; (יא) שלא לבצעל אחות אב; (יב) שלא לבצעל אחות אם; (יג) שלא לבצעל אשת אחי האב; (יד) שלא לבצעל אשת הבן; (טו) שלא לבצעל אשת אח; (טז) שלא לבצעל אחות אשתו; (יז) שלא לשכב עם בהמה; (יח) שלא תביא אשה בהמה עליה; (יט) שלא לשכב עם זכר; (כ) שלא לגלות ערות אב; (כא) שלא לגלות ערות אחי האב; (כב) שלא לבצעל אשת איש; (כג) שלא לבצעל נדה; (כד) שלא להתחתן בגוים; (כה) שלא יבוא עמוני ומואבי בקהל; (כו) שלא להרחיק דור שלישי מצרי מלבוא בקהל; (כז) שלא להרחיק דור שלישי אדומי מלבוא בקהל; (כח) שלא יבוא ממזר בקהל; (כט) שלא יבוא סריס בקהל; (ל) שלא לסרס זכר, אפלו בהמה חיה ועוף; (לא) שלא ישא כהן גדול אלמנה; (לב) שלא יבצעל כהן גדול אלמנה, אפלו בלא קדושין; (לג) שישא כהן גדול בתולה בנערותה; (לד) שלא ישא כהן גרושה; (לה) שלא ישא זונה; (לו) שלא ישא חלה; (לז) שלא יקרב אדם לאחת מכל העריות, ואפלו שלא בעל.

הלכות מאכלות אסורות. יש בכללן שמונה ועשרים מצוות - ארבע מצוות עשה, וארבע ועשרים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לבדק בסימני בהמה וחייה, להבדיל בין טמא לטהור; (ב) לבדק בסימני העוף, להבדיל בין טמא לטהור; (ג) לבדק בסימני דגים, להבדיל בין טמא לטהור; (ד) לבדק בסימני חגבים, להבדיל בין טמא לטהור; (ה) שלא לאכל בהמה וחייה טמאה; (ו) שלא לאכל עוף טמא; (ז) שלא לאכל דגים טמאים; (ח) שלא לאכל שרץ העוף; (ט) שלא לאכל שרץ הארץ; (י) שלא לאכל רמש הארץ; (יא) שלא לאכל תולעת הפרות בשתצא לארץ; (יב) שלא לאכל שרץ המים; (יג) שלא לאכל נבלה; (יד) שלא ליהנות בשור הנסקל; (טו) שלא לאכל טרפה; (טז) שלא לאכל אבר מן החי; (יז) שלא לאכל דם; (יח) שלא לאכל חלב בהמה טהורה; (יט) שלא לאכל גיד הנשה; (כ) שלא לאכל פשר בחלב; (כא) שלא לבשלו; (כב) שלא לאכל לחם תבואה חדש; (כג) שלא לאכל קלי מן החדש; (כד) שלא לאכל פרמל מן החדש;

הלכות שופר וסכה ולולב. יש בכללן שלש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) לשמע קול שופר באחד בתשרי; (ב) לישוב בסכה שבעת ימי החג; (ג) לטל לולב במקדש כל שבועת ימי החג.

הלכות שקלים. מצוות עשה אחת, והיא לתן כל איש מחצית השקל בכל שנה ושנה.

הלכות קדוש החדש. מצוות עשה אחת, והיא לחשב ולידע ולקבץ חדשים באיזה יום הוא תחלת כל חדש וחדש מחדשי השנה.

הלכות תעניות. מצוות עשה אחת, והיא להתענות ולזעק לפני ה' בכל עת צרה גדולה שתבוא על הצבור.

הלכות מגלה וחנוכה. יש בכללן שתי מצוות עשה מדברי סופרים, ואינן מן המניין.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, חמש ושלשים - תשע עשרה מהן מצוות עשה, ושש עשרה מצוות לא תעשה; ויש בו שלש מצוות מדברי סופרים.

ספר נשים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות אישות, הלכות גרושין, הלכות יבום ויחליצה, הלכות נערה בתולה, הלכות שוטה.

הלכות אישות. יש בכללן ארבע מצוות - שתי מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשא אשה בכחפה וקדושין; (ב) שלא תבצעל אשה בלא כחפה וקדושין; (ג) שלא ימנע שאר פסות ועונה; (ד) לפדות ולרפות ממנה.

הלכות גרושין. יש בכללן שתי מצוות - (א) מצוות עשה, והוא שיגרש המגרש בספר; (ב) שלא יחזיר גרושתו משנשאת.

הלכות יבום ויחליצה. יש בכללן שלש מצוות - שתי מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) ליבם; (ב) לחלץ; (ג) שלא תנשא יבמה לאיש זר עד שתסור רשות היבם מעליה.

הלכות נערה בתולה. יש בכללן חמש מצוות - שלש מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לקנס המפתה; (ב) שישא האונס אנוסה; (ג) שלא יגרש האונס; (ד) שתשב אשת מוציא שם רע תחת בעלה לעולם; (ה) שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו.

הלכות שוטה. יש בכללן שלש מצוות - (א) מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לעשות לשוטה כתורת הקנאות הסדורה בתורה; (ב) שלא לתן שמן על קרבתה; (ג) שלא לתן עליו לבונה.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבע עשרה - מהן תשע מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה.

הלכות בלאים. יש בכללן חמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לזרע זרעים בלאים; (ב) שלא לזרע תבואה או ירק בכרם; (ג) שלא להרביע בהמה בלאים; (ד) שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה פאחד; (ה) שלא ללבש בלאים.

הלכות מתנות עניים. יש בכללן שלש עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להניח פאה; (ב) שלא יכלה הפאה; (ג) להניח לקט; (ד) שלא ילקט הלקט; (ה) לעזוב עוללות בכרם; (ו) שלא יעולל הכרם; (ז) לעזוב פרט הכרם; (ח) שלא ילקט פרט הכרם; (ט) להניח השבכה; (י) שלא ישוב לקחת השבכה; (יא) להפריש מעשר לעניים; (יב) לתן צדקה במסת יד; (יג) שלא יאמץ לזכו על העני.

הלכות תרומות. יש בכללן שמונה מצוות - שתיים מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש תרומה גדולה; (ב) להפריש תרומת מעשר; (ג) שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה, אלא יפריש על הסדר; (ד) שלא יאכל זר תרומה; (ה) שלא יאכל אפלו תושב כהן או שכירו תרומה; (ו) שלא יאכל ערל תרומה; (ז) שלא יאכל כהן טמא תרומה; (ח) שלא תאכל חלקה תרומה, ולא מן המורס מן הקדשים.

הלכות מעשר. מצוות עשה אחת - והיא להפריש מעשר ראשון בכל שנה ושנה משני הזריעה, ולתנו ללוים.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי. יש בכללן תשע מצוות - שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש מעשר שני; (ב) שלא להוציא דמיו בשאר צרכי האדם, חוץ מאכילה ושתייה וסיכה; (ג) שלא לאכלו בטמאה; (ד) שלא לאכלו באנינות; (ה) שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ לירושלים; (ו) שלא לאכל מעשר תירוש חוץ לירושלים; (ז) שלא לאכל מעשר יצהר חוץ לירושלים; (ח) להיות נטע רבעי בלו קדש, ודינו להאכל בירושלים לבעליו כמעשר שני לכל דבר; (ט) להתודות ודוי המעשר.

הלכות בכורים עם שאר מתנות כהנה שפגבולין. יש בכללן תשע מצוות - שמונה מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש בכורים ולהעלותם למקדש; (ב) שלא יאכל לפניהם בכורים לירושלים; (ג) לקרות עליהם; (ד) להפריש חלה לפניהם; (ה) לתת זרוע ולחמים וקבה לפניהם; (ו) לתן לו ראשית הגז; (ז) לפדות בכור הבן ולתת פדיונו לפניהם; (ח) לפדות פטר חמור ולתת פדיונו לפניהם; (ט) לערוף פטר חמור, אם לא רצה לפדותו.

הלכות שמטה ויוכל. יש בכללן עשרים ושתיים מצוות - תשע מצוות עשה, ושלש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שתשבת הארץ בשביעית; (ב) שלא יעבד עבודת הארץ בשנה זו; (ג) שלא יעבד עבודת

(כה) שלא לאכל ערלה; (כו) שלא לאכל בלאי הכרם; (כז) שלא לאכל טבל; (כח) שלא לשתות יין נסך.

הלכות שחיטה. יש בכללן חמש מצוות - שלש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשחט, ואחר כך יאכל; (ב) שלא לשחט אותו ואת בנו ביום אחד; (ג) לכסות דם חיה ועוף; (ד) שלא לקח האם על הבנים; (ה) לשלח האם, אם לקחה על הבנים. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבעים - מהן שמונה מצוות עשה, ושתיים וששים מצוות לא תעשה.

ספר הפלאה

הלכותיו ארבע, וזה הוא סדורן: הלכות שבועות, הלכות נדרים, הלכות נזירות, הלכות ערכין וחרמים.

הלכות שבועות. יש בכללן חמש מצוות - אחת מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לישבע בשמו לשקר; (ב) שלא לשא את שמו לשוא; (ג) שלא לכפר בפקדון; (ד) שלא לישבע על כפירת ממון; (ה) לישבע בשמו באמת.

הלכות נדרים. יש בכללן שלש מצוות - שתיים מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שישמר מוצא שפתיו ויעשה כמו שנדר; (ב) שלא יחל דברו; (ג) שיזכר הנדר או השבועה, וזה הוא הפר נדרים המפורש בתורה שבכתב.

הלכות נזירות. יש בכללן עשר מצוות - שתיים מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שיגדל הנזיר פרו; (ב) שלא יגלח שערו כל ימי נזרו; (ג) שלא ישטה הנזיר יין ולא תערבת יין, ואפלו חמץ שלקח; (ד) שלא יאכל ענבים לחים; (ה) שלא יאכל צמוקין; (ו) שלא יאכל חרצנים; (ז) שלא יאכל זגין; (ח) שלא יכנס לאהל המת; (ט) שלא יטמא למתים; (י) שיגלח על הקרבנות, כששלים נזירותו או כשיטמא.

הלכות ערכין וחרמים. יש בכללן שבע מצוות - חמש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לדון בערכי אדם באשר מפרש בתורה, וזה הוא דין ערכי אדם; (ב) דין ערכי בהמה; (ג) דין ערכי בתיים; (ד) דין ערכי שדות; (ה) דין מתרים נכסיו; (ו) שלא ימכר חרם; (ז) שלא יגאל חרם.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, חמש ועשרים - עשר מהן מצוות עשה, וחמש עשרה מצוות לא תעשה.

ספר זרעים

הלכותיו שבע, וזה הוא סדורן: הלכות בלאים, הלכות מתנות עניים, הלכות תרומות, הלכות מעשרות, הלכות מעשר שני ונטע רבעי, הלכות בכורים ושאר מתנות כהנה, הלכות שמטה ויוכל.

יצא כהן מן המקדש בשעת עבודה; (ו) לשלח טמאים מן המקדש; (ז) שלא יכנס טמא למקדש; (ח) שלא יכנס טמא להר הבית; (ט) שלא ישמש טמא; (י) שלא ישמש טבול יום; (יא) לקדש העובד ידיו ורגליו; (יב) שלא יכנס בעל מום להיכל ולמזבח; (יג) שלא יעבד בעל מום; (יד) שלא יעבד בעל מום עובר; (טו) שלא יעבד זר.

הלכות אסורי מזבח. יש בכללן ארבע עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ונעשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטון: (א) להקריב כל הקרבנות תמימים; (ב) שלא להקדיש בעל מום למזבח; (ג) שלא ישחט; (ד) שלא יזרק דמו; (ה) שלא יקטיר חלב; (ו) שלא יקריב בעל מום עובר; (ז) שלא יקריב בעל מום, אפילו בקרבנות הגוים; (ח) שלא יטיל מום בקדשים; (ט) לפדות פסולי המקדשים; (י) להקריב מיום השמיני והלאה. וקדם זמן זה הוא הנקרא מחסר זמן, ואין מקריבין אותו; (יא) שלא להקריב אתנן ומחיר; (יב) שלא להקטיר שאור ודבש; (יג) למלח כל הקרבנות; (יד) שלא להשפית מלח מעל הקרבנות.

הלכות מעשה הקרבנות. יש בכללן שלש ועשרים מצוות - עשר מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטון: (א) לעשות העולה כמעשה הפתובים על הסדר; (ב) שלא לאכל בשר העולה; (ג) סדר החטאת; (ד) שלא לאכל מבשר החטאת הפנימית; (ה) שלא יבדיל בחטאת העוף; (ו) סדר האשם; (ז) שיאכלו הפתובים בשר קדשי קדשים במקדש; (ח) שלא יאכלום חוץ לעזרה; (ט) שלא יאכל זר מקדשי קדשים; (י) סדר השלמים; (יא) שלא לאכל בשר קדשים קלים קדם זריקת דמים; (יב) לעשות כל מנחה בסדר מעשה הפתובים בתורה; (יג) שלא ישם שמן על מנחת חוטא; (יד) שלא יתן עליה לבונה; (טו) שלא תאכל מנחת כהן; (טז) שלא תאפה מנחת חמץ; (יז) שיאכלו הפתובים שרי מנחות; (יח) שיביא כל נדריו ונדבותיו כרגל שפגע בו; (יט) שלא יאחר נדריו ונדבותיו ושאר דברים שהם חייב בהן; (כ) להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה; (כא) להביא קדשי חוצה לארץ לבית הבחירה; (כב) שלא לשחט קרבנות חוץ לעזרה; (כג) שלא להקריב קרבן חוץ לעזרה.

הלכות תמידין ומוספין. יש בכללן תשע עשרה מצוות - שמונה עשרה מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטון: (א) להקריב שני כבשים בכל יום עולות; (ב) להדליק אש על המזבח בכל יום; (ג) שלא לכבותה; (ד) להרים את הדשן בכל יום; (ה) להקטיר קטרת בכל יום; (ו) להדליק גרות בכל יום; (ז) שיקריב כהן גדול מנחה בכל יום, והיא הנקראת 'חבתין'; (ח) להוסיף שני כבשים עולות בשבת; (ט) לעשות לחם הפנים; (י) מוסף ראשי חודשים; (יא) מוסף הפסח; (יב) להקריב עמר התנופה; (יג) לספור כל איש איש שבועה שביעות מיום הקרבת העמר; (יד) מוסף עצרת; (טו) להביא שתי הלחם עם הקרבנות הבאות בגלל הלחם ביום עצרת; (טז) מוסף

האילן בשנה זו; (ד) שלא יקצר הספיח כנגד הקוצרים; (ה) שלא יבצר הנזירים כנגד הבוצרים; (ו) שישמיט מה שתוציא הארץ; (ז) שישמיט כל הלואתו; (ח) שלא יגש ולא יתבע הלואה; (ט) שלא ימנע מלהלוות קדם השמטה כדי שלא יאבד ממנו; (י) לספור שנים שבע שבע; (יא) לקדש שנת חמשים; (יב) לתקע בשופר בעשרי לתשרי כדי לצאת עבדים חפשים; (יג) שלא תעבד אדמה בשנה זו; (יד) שלא יקצר ספיחיה כנגד הקוצרים; (טו) שלא יבצר נזיריה כנגד הבוצרים; (טז) לתן גאלה לארץ בשנה זו, והוא דין שדה אחזה ושדה מקנה; (יז) שלא תמכר הארץ לצמיתות; (יח) דין בתי ערי חומה; (יט) שלא ינחל כל שבט לוי בארץ ישראל, אלא נותנים להם ערים מתנה לשבת בה; (כ) שלא יקח שבט לוי חלק בבזה; (כא) לתן ללוים ערים לשבת ומגורשיהם; (כב) שלא ימכר מגורש עריהם, אלא גואלים לעולם בין לפני היובל בין לאחר היובל.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבע וששים - מהם שלשים מצוות עשה, ושבע ושלושים מצוות לא תעשה.

ספר עבודה

הלכותיו תשע, וזה הוא סדורן: הלכות בית הבחירה, הלכות כלי המקדש והעובדים בו, הלכות ביאת המקדש, הלכות אסורי מזבח, הלכות מעשה הקרבנות, הלכות תמידין ומוספין, הלכות פסולי המקדשין, הלכות עבודת יום הכפורים, הלכות מעילה.

הלכות בית הבחירה. יש בכללן שש מצוות - שלש מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטון: (א) לבנות מקדש; (ב) שלא לבנות המזבח גזית; (ג) שלא לעלות במעלות עליו; (ד) ליראה מן המקדש; (ה) לשמר את המקדש סביב; (ו) שלא להשפית שמירת המקדש.

הלכות כלי בית המקדש והעובדים בו. יש בכללן ארבע עשרה מצוות - שש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטון: (א) לעשות שמן המשחה; (ב) שלא לעשות כמותה; (ג) שלא לסוף ממנו; (ד) שלא לעשות כמותה הקטרת מן הקטרת; (ו) לשאת הארון על הכתף; (ז) שלא יסורו הבדים ממנו; (ח) שיעבד הלוי במקדש; (ט) שלא יעשה אחד במלאכת חבירו במקדש; (י) לקדש הכהן לעבודה; (יא) שיהיו כל המשמרות שוות ברגלים; (יב) ללבש בגדי כהנה לעבודה; (יג) שלא יקרע המעיל; (יד) שלא יזח החשן מעל האפור.

הלכות ביאת המקדש. יש בכללן חמש עשרה מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטון: (א) שלא יכנס כהן שפוך דם; (ב) שלא יכנס לו כהן פרוע ראש; (ג) שלא יכנס לו כהן קרוע בגדים; (ד) שלא יכנס כהן בכל עת אל ההיכל; (ה) שלא

ראש השנה; (יז) מוסף יום צום; (יח) מוסף הקג; (יט) מוסף שמיני עצרת.

הלכות פסולי המקדשין. יש בכללן שמונה מצוות - שתי מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לאכל קדשים שנפסלו או שהטל בהם מום; (ב) שלא לאכל פגול; (ג) שלא יותיר קדשים לאחר זמנם; (ד) שלא יאכל נותר; (ה) שלא יאכל קדשים שננטמאו; (ו) שלא יאכל אדם שננטמא הקדשים; (ז) לשרף את הנותר; (ח) לשרף את הטמא.

הלכות עבודת יום הכפורים. מצות עשה אחת - והיא שיעשה מעשה יום הכפורים כלן על הסדר כמו שכתוב בפרשת אחרי מות, הקרבנות והודוין ושלוחת השעיר ושאר העבודה.

הלכות מעילה. יש בכללן שלש מצוות - אחת מצות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשלם המועל אשר חטא בתוספת חמש וקרבן, וזה הוא דין המועל; (ב) שלא לעבד בקדשים; (ג) שלא לגזו הקדשים. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, מאה ושלש - מהן שבע וארבעים מצוות עשה, ושש וחמשים מצוות לא תעשה.

ספר הקרבנות

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קרבן פסח, הלכות חגיגה, הלכות בכורות, הלכות שגגות, הלכות מחסרי כפרה, הלכות תמורה.

הלכות קרבן פסח. יש בכללן שש עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשחט הפסח בזמנו; (ב) שלא לזבח אותו על החרמין; (ג) שלא תלין אמוריו; (ד) לשחט פסח שני; (ה) לאכל בשר הפסח על מצה ומרור בליל חמשה עשר; (ו) לאכל בשר פסח שני על מצה ומרור בליל חמשה עשר לחדש השני; (ז) שלא יאכל גא ומבשל; (ח) שלא יוצא מבשר הפסח חוץ לחבורה; (ט) שלא יאכל ממנו משמד; (י) שלא יאכל ממנו לתושב או שכיר; (יא) שלא יאכל ממנו ערל; (יב) שלא ישבר בו עצם; (יג) שלא ישבר עצם בפסח שני; (יד) שלא ישאיר ממנו לבקר; (טו) שלא ישאיר מפסח שני לבקר; (טז) שלא ישאיר מבשר חגיגת יום ארבעה עשר עד יום שלישי.

הלכות חגיגה. יש בכללן שש מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להראות את פני ה'; (ב) לחג בשלשה רגלים; (ג) לשמח ברגלים; (ד) שלא יראה ריקם; (ה) שלא יעזב לוי מלשמוחו ולתן לו מתנותיו ברגלים; (ו) להקהיל את העם בחג הסוכות במוצאי שמטה.

הלכות בכורות. יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש בכורות; (ב) שלא יאכל בכור תמים חוץ

לירושלים; (ג) שלא יפדה הבכור; (ד) להפריש מעשר בהמה; (ה) שלא יגאל מעשר בהמה. וכללתי המעשר עם הבכור - לפי שמעשה שניהם אחד, והכתוב כללו עמו, שנאמר: "ואת דמם תזרק" - מפי השמועה למדו, שזה דם מעשר ודם בכור.

הלכות שגגות. יש בכללן חמש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) שיקריב היחיד קרבן חטאת קבועה על שגגתו; (ב) שיקריב אשם מי שלא נודע לו אם חטא אם לא חטא עד שיודע לו ויביא חטאתו, וזה הוא הנקרא 'אשם תלוי'; (ג) שיקריב אשם השוגג במעילה או החוטא בגזלה או בשפחה חרופה או שכפר בפקדון, וזה הוא הנקרא 'אשם ודאי'; (ד) שיקריב החוטא קרבן על עברות ידועות, אם היה עשיר בהמה, ואם היה עני עוף או עשירית האפיה, וזה הוא הנקרא 'קרבן עולה ויורד'; (ה) שיקריבו הסנהדרין קרבן, אם טעו והורו שלא בהלכה באחת מן החמורות.

הלכות מחסרי כפרה. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) שפתקריב הזבח כשתטהר קרבן; (ב) שפתקריב היולדת כשתטהר קרבן; (ג) שיקריב הזב כשיטהר קרבן; (ד) שיקריב המצרע כשיטהר קרבן. ואחר שיקריבו קרבנותיהן, תגמר טהרתן.

הלכות תמורה. יש בכללן שלש מצוות - אחת מצות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא ימיר; (ב) שתהיה התמורה קדש, אם המיר; (ג) שלא ישנה הקדשים מקדשה לקדשה.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, תשע ושלשים - עשרים מצוות עשה, ותשע עשרה מצוות לא תעשה.

ספר טהרה

הלכותיו שמונה, וזה הוא סדורן: הלכות טמאת מת, הלכות פרה אדמה, הלכות טמאת צרעת, הלכות מטמאי משכב ומושב, הלכות שאר אבות הטמאות, הלכות טמאת אכלין, הלכות פלים, הלכות מקוות.

הלכות טמאת מת. מצוות עשה אחת, והוא דין טמאת מת.

הלכות פרה אדמה. יש בכללן שתי מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין פרה אדמה; (ב) דין טמאת מי נדה וטהרתן.

הלכות טמאת צרעת. יש בכללן שמונה מצוות - שש מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להורות בצרעת אדם כרינה הכתוב בתורה; (ב) שלא יקץ סימני טמאה; (ג) שלא יגלח הנזק; (ד) שיהיה המצרע מפרסם בקריעת בגדיו ופריעת ראשו ועטיפה על שפם; (ה) טהרת צרעת; (ו) שגלח המצרע את כל שערו כשיטהר; (ז) דין צרעת הבגד; (ח) דין צרעת הבית.

הלכות מטמאי משכב ומושב. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין טמאת נדה; (ב) דין טמאת יולדת; (ג) דין טמאת זבה; (ד) דין טמאת זב.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שש ושלושים - מהן שש עשרה מצוות עשה, עשרים מצוות לא תעשה.

ספר קנין

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות מכירה, הלכות זכיה ומתנה, הלכות שכנים, הלכות שלוחין ושתפין, הלכות עבדים.

הלכות מכירה. יש בכללן חמש מצוות - אחת מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין מקח וממכר; (ב) שלא יונה במקח וממכר; (ג) שלא יונה בדברים; (ד) שלא יונה גר צדק בממונו; (ה) שלא יונה בדברים.

הלכות זכיה ומתנה. ענין אלו ההלכות - לידע דין זוכה מן ההפקר, היאך יקנה ובמה יקנה, ודין נותן מתנה ומקבל, ואיזו מתנה חוזרת ואיזו אינה חוזרת.

הלכות שכנים. ענין אלו ההלכות - לידע דין חלוק השקטות בין השתפין, והרחקת נזקי כל אחד מהן משכנו ומבעל המצר שלו, ודין בעל המצר.

הלכות שלוחין ושתפין. ענין אלו ההלכות - לידע דין שלוחו של אדם ושתפו, ומשפטיהן במקחן וממכרן ובהפסדן ושקבן.

הלכות עבדים. יש בכללן שלש עשרה מצוות - חמש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין קנין עבד עברי; (ב) שלא ימכר ממכרת עבד; (ג) שלא יעבדנו בפקר; (ד) שלא נניח גר תושב לרדות בו בפקר; (ה) שלא נעבד בו עבדות עבד; (ו) להעניק לו בצאתו חפשי; (ז) שלא יצא ריקם; (ח) לפדות אמה עבריה; (ט) ליעדה; (י) שלא תמכר; (יא) לעבד בעבד כנעני לעולם, אלא אם הפיל לו אדוניו אחד מראשי איבריו; (יב) שלא להסגיר עבד שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל; (יג) שלא להונות עבד זה הנצול אלינו. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שמונה עשרה - שש מהן מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה.

ספר משפטים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות שכירות, הלכות שאלה ופקדון, הלכות מלוה ולוה, הלכות טוען ונטען, הלכות נחלות.

הלכות שכירות. יש בכללן שבע מצוות - שלש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; (א) דין שכיר ושומר שכר; (ב) לתן שכר שכיר ביומו; (ג) שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו; (ד) שיאכל השכיר מן המהביר שייעשה בו; (ה) שלא יאכל השכיר מן המהביר שלא בשעת גמר מלאכה; (ו) שלא יוליף השכיר בידו יתר על מה שאכל; (ז) שלא יחסם שור בדישו, וכן שאר בהמה.

הלכות שאר אבות הטמאות. יש בכללן שלש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין טמאת נבלה; (ב) דין טמאת שרץ; (ג) דין טמאת שכבת זרע. ועבודה זרה מטמאה כשרץ, וטמאתה מדברי סופרים.

הלכות טמאת אכלין. מצוות עשה אחת, והיא דין טמאת משקין ואכלין והכשרן.

הלכות בלים. וזה הוא פרטן: ענין אלו ההלכות, לידע בלים שמקבלין טמאה מפל אלו הטמאות, ובלים שאינם מטמאין, וכיצד מטמאין הכלים ומטמאין.

הלכות מקוות. מצוות עשה אחת, והיא שייטבל כל טמא במי מקנה ואחר כך יטהר.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, עשרים - מהן שמונה עשרה מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה.

ספר נזיקין

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות נזקי ממון, הלכות גנבה, הלכות גזלה ואבדה, הלכות חובל ומזיק, הלכות רוצח ושמירת נפש.

הלכות נזקי ממון. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין השור; (ב) דין ההבצר; (ג) דין הבור; (ד) דין ההבצרה.

הלכות גנבה. יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגנב ממון; (ב) דין הגנב; (ג) לצדק המאוננים עם המשקלות; (ד) שלא יעשה עול במדה ובמשקלות; (ה) שלא יהיה לאדם אבן ואבן איפה ואיפה, אף על פי שאינו לוקח ונותן בהם; (ו) שלא יסיג גבול; (ז) שלא לגנב נפשות.

הלכות גזלה ואבדה. יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגזל; (ב) שלא לעשוק; (ג) שלא לחמד; (ד) שלא להתאוו; (ה) להשיב את הגזלה; (ו) שלא יתעלם מן האבדה; (ז) להשיב האבדה.

הלכות חובל ומזיק. מצוות עשה אחת, והוא דין חובל בחברו או מזיק ממון חברו.

הלכות רוצח ושמירת נפש. יש בכללן שבע עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לרצח; (ב) שלא לקח כפר לנפש רוצח; (ג) להגלות רוצח בשגגה; (ד) שלא לקח כפר למחייב גלות; (ה) שלא יומת הרוצח כשירצח, קדם עמידה בדין; (ו) להציל הנרדף בנפשו של רודף; (ז) שלא לחוס על הרודף; (ח) שלא לעמד על דם; (ט) להפריש ערי מקלט ולהקין להן הדרך; (י) לערף את העגלה בנחל; (יא) שלא יעבד אותה קרקע ולא תזרע; (יב) שלא תשים דמים; (יג) לעשות מעקה; (יד) שלא יכשיל תמים בדבר; (טו) לפרק עם מי שנוכשל בדרך; (טז) לטען צמו; (יז) שלא יניחנו בדרך נכהל במשאוי וילף לו.

נפשות; (ד) שלא יקום דבר בעדות אחד; (ה) שלא יעיד בעל עברה; (ו) שלא יעיד קרוב; (ז) שלא להעיד בשקר; (ח) לעשות לעד זומם כאשר זמם לעשות.

הלכות ממרים. יש בכללן תשע מצוות - שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לעשות על פי התורה שיאמרו בית דין הגדול; (ב) שלא לסור מדבריהם; (ג) שלא להוסיף על התורה, לא במצוות שבכתב, ולא בפרושן שלמדנו מפי השמועה; (ד) שלא לגרע מן הכלל; (ה) שלא לקלל אב ואם; (ו) שלא להכות אב ואם; (ז) לכבד אב ואם; (ח) ליראה מאב ואם; (ט) שלא יהיה הבן סורר ומורה על קול אביו ואמו.

הלכות אבל. יש בכללן ארבע מצוות - אחת מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להתאבל על הקרובים, ואפלו כהן מתטמא ומתאבל על הקרובים; ואין אדם מתאבל על הרוגי בית דין, ולפי זה כללתי הלכות אלו בספר זה, שהם מעין קבוצה ביום מיתה, שהיא מצוות עשה; (ב) שלא יטמא כהן גדול לקרובים; (ג) שלא יכנס עם המת באהל; (ד) שלא יטמא כהן הדיוט לנפש אדם, אלא לקרובים בלבד.

הלכות מלכים ומלחמות. יש בכללן שלש ועשרים מצוות - עשר מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) למנות מלך מישראל; (ב) שלא ימנה מקהל גרים; (ג) שלא ירבה לו נשים; (ד) שלא ירבה לו סוסים; (ה) שלא ירבה לו כסף וזהב; (ו) להחרים שבועה עממין; (ז) שלא להחיות מהן נשמה; (ח) למחות ורעו של עמלק; (ט) לזכר מה שעשה לנו עמלק; (י) שלא לשפח מעשיו הרעים ואריכותו בדרך; (יא) שלא לשפן בארץ מצרים; (יב) לשלח שלום ליושבי העיר כשצרים עליה, ולדון בה כאשר מפרש בתורה, אם תשלים ואם לא תשלים; (יג) שלא לדרש שלום מעמון ומואב בלבד, כשצרים עליהן; (יד) שלא להשחית אילני מאכל במצור; (טו) להתקין יד שיצאו בו בעלי המהנה להפנות בו; (טז) להתקין יתד לחפר בו; (יז) למשח כהן לדבר באזני אנשי הצבא בשעת המלחמה; (יח) להיות מארש נושא אשה ובונה בנות ונוטע כרם שמחין בקנין שנה תמימה, ומחזירין אותן מן המלחמה; (יט) שלא יעבור עליהן דבר, ולא יצאו אפלו לצרכי העיר וצרכי הגדוד וכל הדומה להן; (כ) שלא לערץ ולחזר לאחור בשעת מלחמה; (כא) דין פת תאר; (כב) שלא תמכר פת תאר; (כג) שלא יכפשה לעבדות אחר שנבצלה.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, ארבע ושבעים - מהן שבע ועשרים מצוות עשה, ושבע וארבעים מצוות לא תעשה.

ונמצאו כל ההלכות של ארבעה עשר ספר, שלש ושמונים הלכות.

ועתה אתחיל לבאר משפטי כל מצוה ומצוה, וכל הדינין הנגזלים עמה מענינה על סדר ההלכות, כעונת שדי ברוך הוא.

הלכות שאלה ופקדון. יש בכללן שתי מצוות עשה וזה הוא פרטן: (א) דין השואל; (ב) דין שומר חנם.

הלכות מלוה ולוה. יש בכללן שתי עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להלוות לעני ומק; (ב) שלא יגש אותו; (ג) לנגש את הנכרי; (ד) שלא ימשכן בעל חוב בנורע; (ה) להחזיר המשכון לבעליו בזמן שהוא צריך לו; (ו) שלא יאחר המשכון מבעליו העני בעת שהוא צריך לו; (ז) שלא יחבל אלמנה; (ח) שלא יחבל פלים שעושין בהם אכל נפש; (ט) שלא יתן המלוה ברבית; (י) שלא ילוה הלוה ברבית; (יא) שלא יתעסק אדם בין מלוה ולוה ברבית, ולא יעיד בניהן, ולא יכתב שטר, ולא יערב; (יב) ללוות מן הנכרי והללוותו ברבית.

הלכות טוען ונטען. מצוות עשה אחת, והיא דין טוען ומודה או כופר.

הלכות נחלות. מצוות עשה אחת, והיא דין סדר נחלות. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שלש ועשרים - מהן אחת עשרה מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה.

ספר שופטים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות סנהדרין והענישין המסורין להם, הלכות עדות, הלכות ממרים, הלכות אבל, הלכות מלכים ומלחמות.

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להם. יש בכללן שלשים מצוות - עשר מצוות עשה, ועשרים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) למנות שופטים; (ב) שלא למנות דין שאינו יודע דרך המשפט; (ג) לנטות אחרי רבים, אם נחלקו השופטים; (ד) שלא להרג אם רבו המחביבים באיש אחד, עד שיהיו יתר שנים; (ה) שלא ילמד חוכה מי שלמד זכות בדיני נפשות; (ו) להרג בסקילה; (ז) להרג בשרפה; (ח) להרג בסין; (ט) להרג בתנן; (י) לתלות; (יא) לקבר הנהרג ביום הריגתו; (יב) שלא תלין נבלתו; (יג) שלא להחיות מכשף; (יד) להלקות לרשע; (טו) שלא יוסיף בהפית הלוקה; (טז) שלא להרג נקי באמון הדעת; (יז) שלא לענש אנוס; (יח) שלא לחוס על הורג חברו או חובל בו; (יט) שלא לרחם על הדל בדין; (כ) שלא להדר גדול בדין; (כא) שלא להטות הדין על בעל עברות, אף על פי שהוא חוטא; (כב) שלא לעול משפט; (כג) שלא להטות משפט גר יתום; (כד) לשפט בצדק; (כה) שלא ליראה בדין מאיש ורוע; (כו) שלא לקח שחד; (כז) שלא לשא שמע שוא; (כח) שלא לקלל הדין; (כט) שלא לקלל הנשיא; (ל) שלא לקלל אדם משאר בני ישראל הפזרים.

הלכות עדות. יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להעיד בבית דין למי שיש לו עדות; (ב) לדרש ולחקר העדים; (ג) שלא יורה העד בדין זה שהעיד עליו, בדיני

יום שישי

משך חסדך לידעך, וצדקתך לישרי לב.

ספר ראשון והוא ספר המדע

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות יסודי התורה, הלכות דעות, הלכות תלמוד תורה, הלכות עבודה זרה וחקות הגוים, הלכות תשובה.

הלכות יסודי התורה

יש בכללן עשר מצוות - שש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לידע שיש שם אלוה; (ב) שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה זולתי ה'; (ג) ליחדו; (ד) לאהבו; (ה) ליראה ממנו; (ו) לקדש שמו; (ז) שלא לחלל את שמו; (ח) שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהן; (ט) לשמע מן הנביא המדבר בשמו; (י) שלא לנסותו. ובאור המצוות האלו - בפרקים אלו.

הלכות יסודי התורה פרק א

א. יסוד היסודות ועמוד החכמות, לידע שיש שם - במציאות מצוי ראשון. והוא ממציא כל הנמצא; [בורא כל הברואים] וכל הנמצאים מן שמים וארץ ומה שביניהן, לא נמצאו [נבראו] אלא מאמתת המצאו [מהמציאות] האמיתית-נצחית.

ב. ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יכול להמצאות.

ג. ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויין, הוא לבדו יהיה מצוי ולא יבטל הוא לבטולן [מציאותו אינה תלויה בהם]; שכל הנמצאים צריכין לו [מציאותם תלויה בו], והוא ברוך הוא אינו צריך להן, ולא לאחד מהן. לפיכך אין אמתתו [מציאותו] באמתת [כמציאות] אחד מהן.

ד. הוא שהנביא אומר: "יהי אלהים אמת" - הוא לבדו האמת [הנצחי], ואין לאחר אמת באמתו. והוא שהתורה אומרת: "אין עוד מלבדו", כלומר - אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו.

ה. המצוי הזה - הוא אלהי העולם, אדון כל הארץ. והוא המנהיג [את] הגלגל [העליון העוטף ומסובב את שאר הגלגלים] בכל ששין לו קץ ותכלית, בכל ששין לו הפסק; שהגלגל סובב תמיד, ואי אפשר שישב בלא מסבב; והוא ברוך הוא המסבב אותו, בלא יד ולא גוף.

ו. וידעת דבר זה - מצות עשה, שנאמר: "אנכי ה' אלהיך". וכל המעלה על דעתו שיש שם [ישנו במציאות] אלוה אחר חוץ מזה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", וכופר בעקר, שזה הוא העקר הגדול שהכל תלוי בו.

ז. אלוה זה אחד הוא - ואינו לא שנים ולא יתר על

שנים, אלא אחד, שאין פירושו [כאחדותו] אחד מן האחדים הנמצאים בעולם; לא אחד כמין [האנושי] שהוא כולל אחדים הרבה [אישים רבים], ולא אחד כגוף [האדם] שהוא נחלק למחלקות [אברים] ולקצוות; [אורך רוחב] אלא יחוד שאין פירושו יחוד אחר כמותו בעולם. אלו היו האלהות הרבה - היו גופין וגויות, מפני שאין הנמנין [דברים הניתנים להימנות] השוין במציאותן נפרדין זה מזה אלא במארגעין שארגעו הגופות והגויות. ואלו היה היוצר גוף וגויה - היה לו קץ ותכלית, שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ. וכל שיש לו קץ ותכלית, יש לבחו קץ וסוף. ואלהינו ברוך שמו, הואיל וכחו אין לו קץ ואינו פוסק, שהרי הגלגל סובב תמיד, אין כחו כח גוף. הואיל ואינו גוף, לא יארגעו לו מארגעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר; לפיכך, אי אפשר שיהיה אלא אחד. וידעת דבר זה - מצות עשה, שנאמר: "ה' אלהינו, ה' אחד".

ח. הרי מפרש בתורה ובנביא, שאין הקדוש ברוך הוא גוף וגויה, שנאמר: "כי ה' [אלוהים] אלהים, הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת", והגוף לא יהיה [אינו יכול להיות] בשני מקומות; ונאמר: "כי לא ראיתם כל תמונה", ונאמר: "ואל מי תדמינו, ואשרה"; ואלו היה גוף, היה דומה לשאר גופים.

ט. אם כן, מה הוא זה שנאמר בתורה: "ותחת רגליו", "כתובים באצבע אלהים", "יד ה'", "עיני ה'", "אזני ה'", וכיוצא בדברים האלו? - הכל לפי דעתן של בני אדם הוא, שאינן מביינין אלא הגופות; ודברה תורה כלשון בני אדם. והכל כנוניין הן, כמו שנאמר: "אם שנותי ברק חרבי"; וכי חרב יש לו, ובחרב הוא הורג; אלא משל, והכל משל. ראיה לדבר זה, שהנביא אחד אומר שראה הקדוש ברוך הוא "לבושה כחלג חור" [לבושו כשלג לבן], ואחר ראהו "חמוץ בגדים מכצרה"; ומשה רבנו עצמו ראהו על הים כגבור עושה מלחמה, ובסיני כשליח צבור עטוף. לומר, שאין לו דמות וצורה, אלא הכל במראה הנבואה ובמחנה; ואמתת הדבר - אין דעתו של אדם יכולה להשיגו ולחקרו; וזה הוא שאמר הכתוב: "החקר אלוה תמצא, אם עד תכלית שדי תמצא".

י. מה הוא זה שבקש משה רבנו להשיג, כשאמר "הראני נא את כבודך"? בקש לידע אמתת המצאו של הקדוש ברוך הוא, עד שיהיה ידוע בלבו כמו ידעת אחד מן האנשים שראה פניו ונחלקה צורתו בקרבו, שנמצא אותו האיש נפרד בדעתו משאר האנשים; כך בקש משה רבנו להיות מציאת הקדוש ברוך הוא נפרדת בלבו משאר מציאת הנמצאים, עד שידע אמתת המצאו כמה שהיא. והשיבו ברוך הוא, שאין כח בדעת האדם החי שהוא מחבר מגוף ונפש, להשיג אמתת דבר זה על בריו. והודיעו ברוך הוא מה שלא ידע אדם לפניו ולא ידע לאחריו, עד שהשיג מאמתת המצאו דבר שנפרד הקדוש ברוך הוא בדעתו משאר הנמצאים, כמו שפרד אחד מן האנשים שראה אחריו, והשיג כל גופו ומלבושו בדעתו

שבהן, ואין גלמם כשאר גלמים ולא צורתם כשאר צורות. ומהן ברואין צורה בלא גלם כלל - והן המלאכים, שהמלאכים אינן גוף וגויה, אלא צורות נפרדות זו מזו. ד. ומה הוא זה שהנביאים אומרים, שראו המלאך אש ובעל כנפים? הכל במראה הנבואה ודרך חידה, לומר שאינו גוף ואינו כבד בגופות הכבדים, כמו שנאמר: "כי ה' אליה, אש אכלה הוא", ואינו אש אלא משל. וכמו שנאמר: "עשה מלאכיו רוחות, משרתיו אש להט".

ה. וכמה יפרדו הצורות זו מזו, והרי אינן גופין? לפי שאינן שוין במציאותן, אלא כל אחד מהן למטה ממעלתו של חברו, והוא מצוי מכחו [של זה שלמעלה הימנו] זה למעלה מזה; והכל נמצאין מכחו של הקדוש ברוך הוא וטובו. וזה הוא שרמזו שלמה בחכמתו ואמר: "כי גבה מעל גבה שמר, וגבוהים עליהם".

ו. זה שאמרנו 'למטה ממעלתו', אינה מעלת מקום כמו אדם שיושב למעלה מחברו; אלא כמו שאומרים בשני חכמים שאחד גדול מחברו בחכמה, שהוא למעלה ממעלתו של זה, וכמו שאומרים בעלה [- סיבה], שהיא למעלה מן העלול [המסובב].

ז. שנוי שמות המלאכים, על שם מעלתם היא; ולפיכך נקראים 'חיות הקדש', והם למעלה מן הכל, ואופנים, ואראלים, וחשמלים, ושרפים, ומלאכים, ואלהים, ובני אלהים, וכרובים, ואישים. כל אלו עשרה השמות שנקראו בהן המלאכים, על שם עשר מעלות שלהן הן. ומעלה שאין למעלה ממנה אלא מעלת האל ברוך הוא, היא מעלת הצורות שנקראת 'חיות'; לפיכך נאמר בנבואה, שהן תחת הפסא. ומעלה עשירית, היא מעלת הצורה שנקראת 'אישים', והם המלאכים שמדברים עם הנביאים ונראין להם במראה הנבואה; לפיכך נקראו 'אישים', שמעלתם קרובה ממעלת דעת האדם.

ח. וכל הצורות האלו חיים ומפירים את הבורא, ויודעין אותו דעה גדולה עד למאד. כל צורה וצורה לפי מעלתה [ומכירה -], לא לפי גדלו [האמיתי של הקב"ה]. אפלו מעלה הראשונה אינה יכולה להשיג אמתת הבורא כמו שהיא, אלא דעתה קצרה להשיג. אבל משגת ויודעת יתר ממה שמשגת ויודעת צורה שלמטה ממנה; וכן כל מעלה ומעלה, עד מעלה עשירית. ומעלה עשירית גם היא יודעת הבורא דעה שאין כח בני אדם המחברין מגלים וצורה יכול להשיג ולידע כמותה. והכל אינן יודעין את הבורא, כמו שהוא יודע עצמו.

ט. כל הנמצאין חוץ מן הבורא, מצורה הראשונה עד לתוש קטן שיהיה בטבור [כדור] הארץ - הכל מכח אמתו נמצאו. ולפי שהוא יודע עצמו ומפיר גדלו ותפארתו ואמתו, הוא יודע הכל ואין דבר נעלם ממנו.

י. הקדוש ברוך הוא מפיר אמתו, ויודע אותה כמות שהיא. ואינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו כמו שאנו יודעין, שאין אנו יודעתנו אחד. אבל הבורא - הוא יודעתו וחייו אחד, מפל צד ומפל פנה; שאלמלא היה חי בחיים

משאר האנשים; ועל דבר זה רמז הכתוב ואמר: "וראית את אחרי, ופני לא יראו".

יא. וכיון שנתברר שאינו גוף וגויה, יתבאר שלא יארגעו ולא אחד ממארגעות הגוף: לא חבור ולא פירוד, ולא מקום ולא מדה, ולא עליה ולא ירידה, ולא זמין ולא שמאל, ולא פנים ולא אחור, ולא ישיבה ולא עמידה; ואינו מצוי בזמן, עד שיהיה לו ראשית ואחרית ומנין שנים; ואינו משתנה, שאין לו דבר שיגמר לו שנוי. ואין לו לא מות ולא חיים כחיי הגוף החי, ולא סכלות ולא חכמה כחכמת האיש החכם, לא שנה ולא הקיצה, ולא פעס ולא שחוק, ולא שמחה ולא עצבות, ולא שתקה ולא דבור כדבור האדם. כן אמרו חכמים: 'אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה, ולא ערך [פירוד] ולא עפוי' [חיבור].

יב. והואיל והדבר כן הוא, כל הדברים הללו וכיוצא בהן שנאמרו בתורה ובדברי נביאים - הכל משל ומליצה הן, כמו שנאמר: "יושב בשמים ישחק", "כעסוני בהבליהם", "כאשר שש ה'", וכיוצא בהן. על הכל אמרו חכמים: 'דברה תורה כלשון בני אדם'. וכן הוא אומר: "האיתי הם מכעיסים"; הרי הוא אומר: "אני ה', לא שניתני", ואלו היה פעמים כוועס ופעמים שמה, היה משתנה. וכל הדברים האלו אינן מצויין אלא לגופים האפלים השפלים, שוכני בתי חמר אשר בעפר יסודם. אבל הוא ברוך הוא יתעלה ויתרומם על כל זה.

הלכות יסודי התורה פרק ב

א. האל הנכבד והנורא הזה - מצוה לאהבו וליראה הימנו, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך", ונאמר: "את ה' אלהיך תירא".

ב. והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ - מיד הוא אוהב ומשבח ומפא, ומתאווה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד: "צמאה נפשי לאלהים, לאל חי". וכשמחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרפע לאחוריו, ויירא ויפחד וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה, עומד בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות [הקב"ה], כמו שאמר דוד: "כי אראה שמיד... מה אנוש כי תזכרנו". ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים, כדי שיהיו פתח למבין לאהב את השם, כמו שאמרו חכמים בענין אהבה: 'שמתוך כך אתה מפיר את מי שאמר והיה העולם'.

ג. כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, נחלק לשלושה חלקים: מהם ברואין שהן מחברין מגלים וצורה [חומר וצורתו] - והם נהוין ונפסדין תמיד, כמו גופות האדם והבהמה והצמחים והממכות. ומהן ברואין שהן מחברין מגלים וצורה, אבל אינן משתנים מגוף לגוף ומצורה לצורה כמו הראשונים, אלא צורתן קבועה בגלמן לעולם, ואינן משתנין כמו אלו - והן הגלגלים והכוכבים

עין [צבע] אדם ולא עין שחר ולא שאר עינות; וזה שאנו רואין אותן בעין התכלת, למראית העין בלבד הוא, לפי גבה האויר. וכן אין להן לא טעם ולא ריח, לפי שאין אלו המאכלים מצויין אלא בגופות שלמטה מהן.

ד. כל הגלגלים האלו המקיפין את העולם - הן עגלין כדור, והארץ תלויה באמצע. ויש למקצת מן הכוכבים גלגלים קטנים שהן קבועים בהן, ואין אותן הגלגלים מקיפין את הארץ, אלא גלגל קטן שאינו מקיף קבוע בגלגל גדול המקיף.

ה. מספר כל הגלגלים המקיפין את כל העולם, שמונה עשר; ומספר כל הגלגלים הקטנים שאינן מקיפין, שמונה. וממהלך הכוכבים וידיעת שעור סביבתן בכל יום ובכל שנה ונסתתן לרוח צפון ורוח דרום ומגבהן מעל הארץ וקריכתן, יודע מספר כל אלו הגלגלים, וצורת הליכתן, ודרך הקפתן. וזו היא חכמת חשבון תקופות ומזלות, וספרים רבים חברו בה חכמי יון.

ו. גלגל התשיעי שהוא מקיף את הכל - חלקהו החכמים הקדמונים לשנים עשר חלק, כל חלק וחלק העלו לו שם על שם צורה זו שתראה בו מן הכוכבים שלמטה ממנו שהן מבויני תחתיו; והן המזלות - ששמותן: טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזניים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים.

ז. גלגל התשיעי עצמו, אין בו לא חלוקה ולא צורה מכל הצורות האלו ולא כוכב, אלא בחבור הכוכבים שבגלגל השמיני הוא שיראה בכוכבים גדולים שבו תבנית הצורות האלו, או קרוב מהן. ואלו השנים עשרה צורות, לא היו מכונות כנגד אותן החלקים אלא בזמן המבול, שבו העלו להן שמות אלו; אבל בזמן הזה, כבר סבבו מעט, לפי שכל הכוכבים שבגלגל השמיני פלן סובבין כמו השמש והירח, אלא שהן סובבין בכבדות. וחלק שתהלה השמש כנגדו ביום אחד, ילך כנגדו כל כוכב מהן בקרוב משבועים שנה.

ח. כל הכוכבים הנראין - יש מהן כוכבים קטנים שהארץ גדולה מאחד מהן, ויש מהן כוכבים שכל אחד מהן גדול מן הארץ כמה פעמים. והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבועים פעמים; נמצא הירח אחד מששת אלפים ושמונה מאות מן השמש בקרוב. ואין בכל הכוכבים כוכב גדול מן השמש, ולא קטן מכוכב שבגלגל השני.

ט. כל הכוכבים והגלגלים, פלן בצלי נפש ודעה והשכל הן; והן חיים ועומדין ומפירין את מי שאמר והיה העולם, כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצרים כמו המלאכים. וכשם שמפירין את הקדוש ברוך הוא, כך מפירין את עצמן ומפירין את המלאכים שלמעלה מהן. ודעת הכוכבים והגלגלים מעטשה מדעת המלאכים, וגדולה מדעת בני האדם.

י. ברא האל למטה מגלגל הירח, גלם אחד שאינו כגלם הגלגלים; וברא ארבע צורות לגלם זה, ואינן בצורת

ויודע בדעה, היו שם אלהות הרבה - הוא וחייו ודעתו; ואין הדבר כן, אלא אחד מכל צד ומכל פנה ובכל דרך יחיד. נמצאת אומר: הוא הידוע, והוא הידוע, והוא הידועה עצמה - הכל אחד. ודבר זה - אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להפירו, על ברי. ולפיכך אומרים: "חי נפשך", "חי פרעה", ואין אומרים: "חי ה'", אלא "חי ה'" - שאין הבורא וחייו שנים כמו חי הגופות החיים, או כחי המלאכים. לפיכך, אינו מכיר הבוראים ויודעם מחמת הבוראים, כמות שאנו יודעין אותם, אלא מחמת עצמו ידעם; לפיכך, מפני שהוא יודע עצמו, ידע הכל - שהכל נסמך בהיותו לו [- קיום הכל תלוי בהקב"ה].

יא. דברים אלו שאמרנו בענין זה בשני פרקים אלו, כמו טפה מן הים הן ממה שארץ לבאר בענין זה. ובאור כל העקרים שבשני פרקים אלו - הוא הנקרא 'מעשה מרכבה' [המתוארת בספר יחזקאל].

יב. צווי חכמים הראשונים, שלא לדרש בדברים אלו אלא לאיש אחד בלבד, והוא שיהיה חכם ומבין מדעתו. ואחר כך מוסרין לו ראשי פרקים, ומודיעים אותו שמן [מעת] מן הדבר; והוא מבין מדעתו, ויודע סוף הדבר ועמקו. ודברים אלו דברים עמקים הן עד למאד, ואין כל דעת ודעת ראוייה לסבבן. ועליהן אמר שלמה בתחמתו דרך משל: "כבשים ללבושך"; כך אמרו חכמים בפרוש משל זה: 'דברים שהם כבשוננו של עולם - יהיו ללבושך', כלומר לך לבדך, ואל תדרש אותם בפרים. ועליהם אמר: "יהיו לך לבדך, ואין לזרים אתך". ועליהם אמר: 'דבש וחרלב תחת לשונך'; כך פשוט חכמים הראשונים: 'דברים שהם כדבש וחרלב - יהיו תחת לשונך'.

הלכות יסודי התורה פ'ק ג

א. הגלגלים, הן הנקראין 'שמים', ו'רקיע', ו'זבול', ו'ערכות'; והן תשעה גלגלים: גלגל הקרוב ממנו הוא גלגל הירח, והשני שלמעלה ממנו - גלגל שבו הכוכב הנקרא 'כוכב', וגלגל שלישי שלמעלה ממנו שבו נגה, וגלגל רביעי שבו חמה, וגלגל חמישי שבו מאדים, וגלגל ששי שבו כוכב צדק, וגלגל שביעי שבו שבתאי, וגלגל שמיני שבו שאר כל הכוכבים שנראין ברקיע, וגלגל תשיעי הוא גלגל החזור בכל יום ממזרח למערב. והוא המקיף את הכל ומסבב את הכל. וזה שתראה כל הכוכבים כאלו הן פלן בגלגל אחד ואף על פי שיש בהן זה למעלה מזה, מפני שהגלגלים טהורים וזכים כנכותית וכספיר, ולפיכך רואין כוכבים שבגלגל השמיני מתחת גלגל הראשון.

ב. כל גלגל וגלגל משמנות הגלגלים שבהן הכוכבים, נחלק לגלגלים הרבה זה למעלה מזה כמו גלדי [קליפות] בצלים; מהן גלגלים סובבין ממערב למזרח, ומהן סובבין ממזרח למערב כמו הגלגל החזור התשיעי. וכלן, אין ביניהם [בין גלגל לגלגל] מקום פנוי.

ג. כל הגלגלים, אינן לא קלים ולא כבדים. ואין להם לא

[נברא ונברא] המחקר מארבעתן, ימצא בו קר וחם לח ויבש כאחד. אבל יש מהם גופים שיהיה בהן חזקה מיסוד האש, כמו בעלי נפש חיה, לפיכך יראה בהם חם יתר; ויש מהן גופים שיהיה בהן חזקה [תוקף] מיסוד הארץ, כמו האבנים, לפיכך יראה בהן היבש הרבה. ועל הדרך הזה, ימצא גוף חם יתר מגוף אחר חם, וגוף יבש יתר מגוף אחר יבש. וכן ימצא גופים שיראה בהן הקר בלבד, וגופים יראה בהם הלח בלבד, וגופים יראה בהן הקר והיבש כאחד בשונה, או הקר והלח כאחד בשונה, או החם והיבש כאחד בשונה, או החם והלח כאחד בשונה. לפי רב היסוד שהיה בעקר התערבות [שממנו מורכב אותו גוף], יראה [ויובלט] מעשה אותו היסוד וטבעו בגוף המערב.

ג. וכל המחקר מארבעה יסודות אלו, הוא נפרד בסוף [כל גוף חוזר למקורו]; יש שהוא נפרד לאחר זמנים אחרים, ויש שהוא נפרד לאחר שנים רבות. וכל שנתחבר מהם - אי אפשר שלא יפרד להן [יחזור למקורו]; אפילו הזהב והאדם [אחת מאבני החושן], אי אפשר שלא יפסד ויחזור ליסודותיו, וישוב מקצתו לאש ומקצתו למים ומקצתו לרוח ומקצתו לארץ.

ד. הואיל וכל הנפסד - לאלו יפרד [יחזור], למה נאמר לאדם: "ואל עפר תשוב"? לפי שרב בנינו מן העפר. ולא כל הנפסד, כשיפסד, מיד יחזור לארבעה היסודות; אלא יפסד ויחזור לדבר אחר, ודבר אחר לדבר אחר, וסוף הדברים יחזור ליסודות. ונמצאו כל הדברים חוזרין חלילה [בחזרה].

ה. ארבעה יסודות אלו, משתנים זה לזה תמיד בכל יום ובכל שעה - מקצתן, לא כל גופן. כיצד? מקצת הארץ הקרובה מן המים, משתנית ומתפוררת ונעשית מים; וכן מקצת המים הסמוכין לרוח, משתנים ומתמסמסין [מתאדים] והיון רוח; וכן הרוח, מקצתו הסמוך לאש משתנה ומתחולל ונעשה אש. וכן האש, מקצתה הסמוך לרוח משתנה ומתפנס ונעשה רוח; וכן הרוח, מקצתו הסמוך למים משתנה ומתפנס ונעשה מים; וכן המים, מקצתו הסמוך לארץ משתנה ומתפנס ונעשה ארץ. ושנוי זה - מעט מעט, ולפי ארץ הימים; ואין כל היסוד משתנה עד שיעשה כל המים רוח או כל הרוח אש, שאי אפשר שיבטל אחד מן היסודות הארבעה. אלא מקצת ישתנה מאש לרוח ומקצת מרוח לאש; וכן בין כל אחד ואחד, ימצא השנוי בין ארבעתן וחזרות חלילה.

ו. ושנוי זה יהיה בסביבת הגלגל [הגורם לשנוי הוא סיבוב הגלגלים], ומסביבתו יתחברו ארבעתן, ויהיה מהן שאר גלמי בני אדם ונפש חיה וצמח ואבן ומתכת. והאל נותן לכל גלם וגלם צורה ראויה לו, על ידי המלאך העשירי שהיא הצורה הנקראת 'אישים'.

ז. לעולם אין אתה רואה גלם בלא צורה, או צורה בלא גלם. אלא לב [תבונת] האדם - הוא המחלק הגוף הנמצא בדעתו, ויודע שהוא מחבר מגלם וצורה, ויודע שיש שם גופים שגלמן מחבר מארבעה יסודות, וגופים שגלמן

הגלגלים. ונקבעה כל צורה וצורה במקצת גלם זה. צורה ראשונה - צורת האש נתחברה במקצת גלם זה, ונהיה משניהם גוף האש; וצורה שנייה - צורת הרוח נתחברה במקצתו, ונהיה משניהם גוף הרוח; וצורה שלישית - צורת המים נתחברה במקצתו, ונהיה משניהם גוף המים; וצורה רביעית - צורת הארץ נתחברה במקצתו, ונהיה משניהם גוף הארץ. נמצא למטה מן הרקיע, ארבעה גופין מחלקין זה למעלה מזה, וכל אחד ואחד מקיף את שלמטה ממנו מכל רוחותיו כמו גלגל. הגוף הראשון הסמוך לגלגל הירח, הוא גוף האש; למטה ממנו, גוף הרוח; למטה ממנו, גוף המים; למטה ממנו, גוף הארץ. ואין ביניהם [בין צורה לצורה] מקום פנוי בלא גוף, כלל. יא. ארבעה גופות האלו - אינן בעלי נפש, ואינן יודעין ולא מפירין, אלא כגופים מתים; ויש לכל אחד ואחד מהן מנהג, שאינו יודע ולא משיגו ואינו יכול לשנותו. וזה שאמר דוד: "הללו את ה' מן הארץ, תנינים וכל תהמות, אש וברד שלג וקיטור" - ענין הדברים, הללוהו בגי אדם מגבורותיו שתראו באש וברד ובשאר ברואים שתראו למטה מן הרקיע, שגבורתם תמיד נקרת לגדול וקטן.

שבת קודש

הלכות יסודי התורה פרק ד

א. ארבעה גופים האלו שהם אש ורוח ומים וארץ, הן יסודות כל הנבראים למטה מן הרקיע; וכל שיהיה מאדם ובהמה ועוף ורמש ודג וצמח ומתכת ואבנים טובות ומרגליות ושאר אבני בנין והרים וגושי עפר - הכל, גלמן מחבר מארבעה יסודות האלו. נמצאו כל הגופים שלמטה מן הרקיע, חוץ מארבעה יסודות האלו, מחברין מגלם וצורה, וגלם שלהן מחבר מארבעה יסודות אלו; אבל כל אחד מארבעה יסודות, אינו מחבר אלא מגלם וצורה בלבד. ב. דרך האש והרוח, להיות מהלכן ממטה מטביר [כדור] הארץ למעלה כלפי הרקיע; ודרך המים והארץ, להיות מהלכן מתחת הרקיע למטה לאמצע - שאמצע הרקיע - כדור הארץ, הוא המטה שאין למטה ממנו. ואין הלוכין בדעתן ולא בחפצן, אלא מנהג שנקבע בהן וטבע שנטבע בהן. טבע האש חם יבש, והוא קל מכלן; והרוח חם לח; והמים קרים לחים; והארץ יבשה קרה, והיא כבדה מכלן. והמים קל ממנה, לפיכך נמצא למעלה על הארץ; והרוח קל מן המים, לפיכך הוא מרחף על פני המים; והאש קל מן הרוח. ומפני שהן יסודות לכל גופים שתחת הרקיע, ימצא כל גוף וגוף מאדם ובהמה וחסיה ועוף ודג וצמח ומתכת ואבן, גלמן מחבר מאש ורוח ומים ועפר; וארבעתן יתערבו ביחד, וישתנה כל אחד מהן בעת הערוב, עד שימצא המחבר מארבעתן אינו דומה לאחד מהן כשהוא לבדו. ואין במערב מהן, אפילו חלק אחד שהוא אש בפני עצמה או רוח בפני עצמה או מים בפני עצמן או ארץ בפני עצמה; אלא הכל נשתנה, ונעשו גוף אחד. וכל גוף וגוף

מן הגלמים [- המלאכים], שלא נתחברו בגלם כלל. וימצא עצמו, שהוא בכלי מלא בושע וכלמה, ריק וחסר.

יג. ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצוות האלו [הראשונות בהלכות אלו] - הם שחקמים הראשונים קוראין אותו 'פרדס', כמו שאמרו: 'ארבעה נכנסו לפרדס'; ואף על פי שגדולי ישראל היו, וחכמים גדולים היו, לא כלם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על ברנן. ואני אומר, שאין ראוי להטיל בפרדס, אלא מי שנתמלא כרסו לחם וכשר; ולחם וכשר זה, הוא לידע באור האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצוות. ואף על פי שדברים אלו, 'דבר קטן' קראו אותן חכמים, שהרי אמרו חכמים: 'דבר גדול - מעשה מרפכה; ודבר קטן - הנהיג דאבני ורבא' [התלמוד], אף על פי כן, ראויין הן להקדימן; שהן מישבין דעתו של אדם תחלה, ועוד - שהן הטובה הגדולה שהשפיע הקדוש ברוך הוא לישוב העולם הזה, כדי לנחל חיי העולם הבא. ואפשר שיצדעם הכל - קטן וגדול, איש ואשה, בעל לב רחב ובעל לב קצר.

הלכות יסודי התורה פרק ה

א. כל בית ישראל מצוין על קדוש השם הגדול הזה, שנאמר: 'ונקדשתי בתוך בני ישראל'; ומהרין שלא לחלל, שנאמר: 'ולא תחללו את שם קדשי'. כיצד? בשעה שיעמד גוי, ויאנס את ישראל לעבר על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או יתרגנו - יעבר ואל יתרג; שנאמר במצוות: 'אשר יעשה אתם האדם וחי בהם' - וחי בהם, ולא שימות בהם. ואם מת ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו.

ב. במה דברים אמורים? בשאר מצוות - חוץ מעבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים. אבל שלש עברות אלו, אם יאמר לו: 'עבר על אחת מהן או תהרג', יתרג ואל יעבר. במה דברים אמורים? בזמן שהגוי מתפנן להנאת עצמו, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת, או לבשל לו תבשילו, או אנס אשה לבעלה וכיוצא בזה. אבל אם נתפנן להעבירו על המצוות בלבד - אם היה בינו לבין עצמו, ואין שם עשרה מ ישראל - יעבר ואל יתרג; ואם אנסו להעבירו בעשרה מ ישראל - יתרג ואל יעבר, ואפלו לא נתפנן להעבירו אלא על מצוה משאר מצוות בלבד.

ג. וכל הדברים האלו, שלא בשעת השקד [בזמן גזירות על היהדות]. אבל בשעת השקד, והוא כשיעמד מלך רשע כנבוכדנאצר וחבריו ויגזר שקד על ישראל לביטל דתם או מצוה מן המצוות - יתרג ואל יעבר, אפלו על אחת משאר מצוות, בין גאנס בתוך עשרה, בין גאנס בינו לבין גוים. ד. כל מי שנאמר בו: 'עבר ואל יתרג', ונתרג ולא עבר - הרי זה מתחייב בנפשו. וכל מי שנאמר בו: 'יתרג ואל יעבר', ונתרג ולא עבר - הרי זה קדש את השם. ואם היה בעשרה מ ישראל - הרי זה קדש את השם ברבים, כדניאל חנניה מישאל וענניה ורפאי עקיבה וחבריו; ואלו הן הרוגי מלכות, שאין מצלה על מצלתן, ועליהן נאמר: "כי

פשוט - אינו מחבר [אלא] מגלם אחר. והצורות שאין להן גלם, אינן נראין לעין, אלא בעין הלב [השכל] הן ידועין, כמו שידענו אדון הכל בלא ראיה עין.

ח. נפש כל בשר, היא צורתו שנתן לו האל. והדעת היתרה המצויה בנפשו של אדם, היא צורת האדם השלם בדעתו; ועל צורה זו נאמר בתורה: "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", כלומר שתהיה לו צורה היודעת ומשגת הדעות שאין להם גלם, עד שידמה להן. ואינו אומר ["בצלמנו"] על צורה זו הנפכה לעינים, שהוא הפה והחטם והלסתות ושאר רשם [צורת] הגוף; שזו 'תאר' שמה. ואינה הנפש המצויה לכל נפש חיה, שבה אוכל ושותה ומוליד ומרגיש ומתהרהר. אלא הדעה - שהיא צורת הנפש, ובצורת הנפש הפתוח מדבר "בצלמנו כדמותנו". ופעמים רבות תקרא זו הצורה 'נפש' ו'רוח'; ולפיכך צריך להזהר בשמות, שלא תטעה, וכל שם ושם - ילמד מענינו [מתוך הנושא הנידון].

ט. אין צורת הנפש הזאת מחברת מן היסודות, כדי שתפרד [ותחזור] להן, ואינה מכח הנשמה [נפש החיונית], עד שתהא צריכה לנשמה כמו שהנשמה צריכה לגוף; אלא מאת ה', מן השמים היא. לפיכך, כשיפרד הגלם שהוא מחבר מן היסודות, ותאבד הנשמה מפני שאינה מצויה אלא עם הגוף וצריכה לגוף בכל מעשיה, לא תפרת הצורה הזאת, לפי שאינה צריכה לנשמה במעשיה - אלא יודעת ומשגת הדעות הפרודות מן הגלמים [- המלאכים], ויודעת בורא הכל, ועומדת לעולם ולעולמי עולמים. הוא שאמר שלמה בחכמתו: "וישב העפר על הארץ כשהיה, והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה".

י. כל הדברים האלו שדברנו בענין זה, כמר [כסופה] מדלי הם [=מעט מזער]; ודברים עצמים הם, אבל אינם בעמק ענין פרק ראשון ושני. ובאור כל אלו הדברים שבפרק שלישי ורביעי, הוא הנקרא 'מעשה בראשית'. וכך צויו החכמים הראשונים, שאין דורשין גם בדברים האלו ברבים, אלא לאדם אחד בלבד מודיעין דברים אלו ומלמדין אותו.

יא. ומה בין ענין מעשה מרפכה לענין מעשה בראשית? שענין מעשה מרפכה, אפלו לאחד אין דורשין בו, אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו, מוסרין לו ראשי הפרקים; וענין מעשה בראשית, מלמדין אותו ליחיד, אף על פי שאינו מבין אותו מדעתו, ומודיעים אותו כל שיכול לידע מדברים אלו. ולמה אין מלמדין אותו ברבים? לפי שאין כל אדם יש לו דעת רחבה להשיג פרוש ובאור כל הדברים על ברנן.

יב. בזמן שאדם מתבונן בדברים אלו, ומכיר כל הפרואים ממלאך וגלגל ואדם וכיוצא בו, ויראה חכמתו של הקדוש ברוך הוא בכל היצורים וכל הפרואים - מוסיף אהבה למקום, ותצמא נפשו ויכמה בשרו לאהב המקום ברוך הוא; ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו, כשיעיר [ישווה] עצמו לאחד מהגופות הקדושים הגדולים [הגלגלים], כל שכן לאחד מהצורות הטהורות הנפרדות

מִתֵּר, וְאֶפְלוּ שְׁלֹא בִּמְקוֹם סִכְנָה; חוּץ מִכְּלָאֵי הַכֶּרֶם וּכְשֶׁר בְּחֵלֶב - שֶׁהֵם אֲסוּרִין אֶפְלוּ שְׁלֹא דֶרֶךְ הַנֶּאֱמָת; לְפִיכָף אֵין מִתְּרַפְּאִין בָּהֶן אֶפְלוּ שְׁלֹא דֶרֶךְ הַנֶּאֱמָת, אֲלֵא בִּמְקוֹם סִכְנָה. ט. מִי שֶׁנִּתֵּן עֵינָיו בְּאִשָּׁה, וְחָלָה וְנָטָה לְמוֹת, וְאָמְרוּ הַרוֹפְאִים: 'אֵין לוֹ רְפוּאָה עַד שֶׁתִּכְבֵּעַ לוֹ' - אֶפְלוּ הִיתָה פְּנוּיָה, וְאֶפְלוּ לְדַבֵּר עִמּוֹ מֵאַחֲרֵי הַגֶּדֶר - אֵין מוֹרִין לוֹ בְּכָף, וְיָמוֹת וְלֹא יוֹרוּ לוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ מֵאַחֲרֵי הַגֶּדֶר; שְׁלֹא יִהְיֶה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַפֶּקֶר, וְיִבְאוּ בְּדָכָרִים אֵלָיו לְפָרֵץ בְּעֵרִיּוֹת.

י. כָּל הַעוֹבֵר מִדַּעְתּוֹ בְּלֹא אִנּוּס עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמֻרוֹת בַּתוֹרָה, בְּשֹׁאֵט בִּנְפֹשׁ [בזלזול] לְהַכְעִיס - הָרִי זֶה מִחֲלָל אֶת הַשֵּׁם; וְלִפְיָכָף נֶאֱמָר בְּשִׁבְעַת שָׁקָר: 'וְחִלְלַתְּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ, אֲנִי ה'.' וְאִם עֹבֵר בַּעֲשֶׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי זֶה חֲלָל אֶת הַשֵּׁם בְּרַבִּים. וְכֵן כָּל הַפּוֹרֵשׁ מִעֲבֵרָה אוֹ עֲשֵׂה מִצְוָה, לֹא מִפְּנֵי דָבָר בְּעוֹלָם, לֹא פֶחַד וְלֹא יִרְאָה, וְלֹא לְבָקֶשׁ כְּבוֹד, אֲלֵא מִפְּנֵי הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא, כְּמַנִּיעַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק עִצְמוֹ מֵאֲשֶׁת רַבּוֹ - הָרִי זֶה מִקְדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם.

יא. יִישׁ דְּבָרִים אַחֲרִים שֶׁהֵם בְּכָלִל חֲלוּל הַשֵּׁם, וְהוּא - שִׁנְעִשָׁה אִדָּם גָּדוֹל בַּתוֹרָה וּמִפְּרָסֶם בַּחֲסִידוּת, דְּבָרִים שֶׁהִבְרִיחַ מִרְנָנִים [מדברים] אַחֲרָיו בְּשִׁבְלִין, וְאָף עַל פִּי שְׁאִינָן עֲבֻרוֹת - הָרִי זֶה מִחֲלָל אֶת הַשֵּׁם. כְּגוֹן שְׁלֹקֶח וְאִינוּ נֹתֵן דְּמֵי הַמָּקָח לְאַתֵּר [מיד], וְהוּא שֵׁישׁ לוֹ, וְנִמְצָאוּ הַמוֹכְרִין תּוֹכְעִין אוֹתוֹ, וְהוּא מְקִיפֵן [דוחה לפעם אחרת]; או שִׁנְרָבָה בְּשֹׁחַק, או בְּאִכִּילָה וּשְׁתִּיָּה אֲצֵל עַמִּי הָאֶרֶץ וּבִינֵיהֶן; או שְׁאִין דְּבוּרוֹ בְּנִחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, וְאִינוּ מְקַבְּלֵן בְּסִכָּר פָּנִים יְפוֹת, אֲלֵא בַּעַל קִטְטָה וְכַעַס; וְכִיּוֹצֵא בְּדָכָרִים הָאֵלֹה. הַכֹּל לִפִּי גִדְלוֹ שֶׁל חֶכֶם - צָרִיךְ שִׁיִּדְקֶדֶק עַל עִצְמוֹ, וְיַעֲשֶׂה לִפְנֵים מִשְׁוֹרֵת הַדִּין. וְכֵן אִם יִדְקֶדֶק הַחֶכֶם עַל עִצְמוֹ, וְהִיָּה דְבוּרוֹ בְּנִחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, וְדַעְתּוֹ מַעֲרֵכֶת עִמָּהֶן, וּמְקַבְּלֵן בְּסִכָּר פָּנִים יְפוֹת, וְנִעְלָב מֵהֶן וְאִינוּ עוֹלָבָן, מְכַבֵּד לָהֶן וְאֶפְלוּ לְמַקְלִין לוֹ [למזלזלים אותם], וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּאִמּוּנָה, וְלֹא יִרְבֶּה בְּאַרְיָחוֹת [סעודות] עַמִּי הָאֶרֶץ וּשְׁיִכְתֵּן, וְלֹא יִרְאָה תְּמִיד אֲלֵא עוֹסֵק בַּתוֹרָה עֲטוּף בְּצִיצִית מִכְתָּר בַּתְּפִלִּין, וְעוֹשֶׂה בְּכָל מַעֲשָׂיו לִפְנֵים מִשְׁוֹרֵת הַדִּין - וְהוּא שְׁלֹא יִתְרַחֵק הִרְבֵּה [מבני האדם] וְלֹא יִשְׁתַּוְּמֵם [ישתגע] - עַד שִׁיִּמְצָאוּ הַכֹּל מְקַלְסִין [משבחים] אוֹתוֹ וְאוֹהֲבִין אוֹתוֹ, וּמִתְאַוִּין לְמַעֲשָׂיו - הָרִי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם, וְעָלָיו הַפֶּתוּב אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר לִי: עֲבָדִי אֶתָּה; יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְּפָאֵר".

הַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ו

א. כָּל הַמֵּאֲבֵד [המוחק] שֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הַקְּדוּשִׁים הַטְּהוּרִים שֶׁנִּקְרָא בָּהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא - לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה; שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר בַּעֲבוּדָה זָרָה: "וְאִבְדַּתְּ אֶת שְׁמֶם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא - לֹא תַעֲשֶׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". ב. וְשִׁכְחָה שְׁמוֹת הֵם: הַשֵּׁם הַנִּקְּתָב יוֹד הָא וְאוּ הָא - וְהוּא הַשֵּׁם הַמִּפְּרָשׁ, או הַנִּקְּתָב אֶלֶף דָּלֶת נוּן יוֹד, וְאֵל, וְאֵלֹהִים, וְאֵלֹהִים, וְאֵלֹהִים, וְאֵלֹהִים, וְאֵלֹהִים. כָּל הַמוֹחֵק אֶפְלוּ אוֹת אַחַת מִשְׁבְּעָה שְׁמוֹת אֵלֹהִים, לוֹקָה.

עָלֶיךָ הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם, נִחְשְׁכֵנוּ בְּצֹאן טְבָחָה", וְעָלֶיךָ נֹאמֵר: "אֲסַפּוּ לִי חֲסִידִי, כִּרְתִּי בְרִיתִי עָלַי וְבַח". וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמָר בוֹ: "יִהְיֶה וְאֵל יַעֲבֹר", וְעֹבֵר וְלֹא נִהְיֶה - הָרִי זֶה מִחֲלָל אֶת הַשֵּׁם, וְאִם הִיָּה בַּעֲשֶׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי זֶה חֲלָל אֶת הַשֵּׁם בְּרַבִּים; וּבִטֵּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהִיא קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, וְעֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁהִיא חֲלוּל הַשֵּׁם. וְאָף עַל פִּי כֵן, מִפְּנֵי שֶׁעֹבֵר בְּאִנּוּס, אֵין מְלַקֵּין אוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאִין מִמִּיתִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין, אֶפְלוּ הָרִי בְּאִנּוּס; שְׁאִין מְלַקֵּין וּמִמִּיתִין, אֲלֵא לְעוֹבֵר בְּרִצּוֹנוֹ בְּעֵדִים וְהִתְרַאָּה, שֶׁנֶּאֱמָר בְּנוֹתָן מִזְרַעוֹ לְמַלְךָ: "וְשִׁמְתִּי אֲנִי אֶת פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא", מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוֹ [ממדרגה]: "הַהוּא" - לֹא אִנּוּס, וְלֹא שׁוֹגֵג, וְלֹא מְטָעָה. וְיָמָּה אִם עֹבֵדָה זָרָה, שֶׁהִיא חֲמוּרָה מִן הַכֹּל, הַעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּאִנּוּס אֵינוּ חַיֵּב בְּרִית, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִיתַת בֵּית דִּין - קֵל וְחֶמֶר לְשָׂאֵר מִצְוֹת הָאֲמֻרוֹת בַּתּוֹרָה. וּבְעֵרִיּוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְלִנְעֹר(ה) לֹא תַעֲשֶׂה דְבָר" [- כִּי אִנּוּסָה הִיא].

ה. נִשְׁיִים שְׁאֲמָרוּ לָהֶן גּוֹיִם: 'תֵּנוּ לָנוּ אַחַת מִכֵּן וְנִטְמָא אוֹתָהּ, וְאִם לֹא, נִטְמָא אֶת בְּלִכְן' - יִטְמָאוּ בְּלִין, וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם גּוֹיִם: 'תֵּנוּ לָנוּ אֶחָד מִכֵּם וְנִהְיֶהנָּה, וְאִם לֹא, נִהְיֶה בְּלִכְם' - יִהְיֶהוּ בְּלִם, וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל. וְאִם יִתְדוּהוּ [נקבו בשם אחד מהם] לָהֶם וְאָמְרוּ: 'תֵּנוּ לָנוּ פְּלוֹנִי, או נִהְיֶה אֶת בְּלִכְם' - אִם הִיָּה מִחֵיב מִיתָה [למלכות] כְּשִׁבְעָה בֵּן בְּכָרִי [שמוּרד במלכות], יִתְנוּ אוֹתוֹ לָהֶן; וְאֵין מוֹרִין לָהֶן כֵּן לְכַתְּחִלָּה; וְאִם אֵינוּ חַיֵּב - יִהְיֶהוּ בְּלִין, וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל.

ו. כְּעִנְיָן שְׁאֲמָרוּ בְּאִנּוּסִין [יהרג ואל יעבור], כִּף אָמְרוּ בְּחִלָּאִים. בִּיצֵד? מִי שֶׁחָלָה וְנָטָה לְמוֹת, וְאָמְרוּ הַרוֹפְאִים שֶׁרְפוּאָתוֹ בְּדָכָר פְּלוֹנִי מֵאֲסוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, עוֹשִׂין לוֹ. וּמִתְּרַפְּאִין בְּכָל אֲסוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה בִּמְקוֹם סִכְנָה, חוּץ מִעֲבוּדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים - שֶׁאֶפְלוּ בִּמְקוֹם סִכְנָה, אֵין מִתְּרַפְּאִין בָּהֶם; וְאִם עֹבֵר וְנִתְרַפָּא - עוֹנֵשִׁין אוֹתוֹ בֵּית דִּין עֲנֵשׁ הָרָאוּי לוֹ.

ז. וּמִנֵּין שֶׁאֶפְלוּ בִּמְקוֹם סִכְנָת נִפְשׁוֹת, אֵין עוֹבְרִין עַל אַחַת מִשְׁלֵשׁ עֲבֻרוֹת אֵלֹהִים? שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאֶהְבֶּתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ", אֶפְלוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וְהִרְיָגַת נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְרִפְאָת נֶפֶשׁ אַחֶרֶת, או לְהַצִּיל אִדָּם מִיַּד אִנּוּס - דְּבָר שֶׁהִדְעַת נוֹטָה לוֹ הוּא [שאסור], שְׁאִין מֵאֲבִדִּין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ; וְעֲרִיּוֹת הִקְשׁוּ לְנִפְשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי בְּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רַעְהוּ וּרְצִחוֹ נֶפֶשׁ - בֵּן הַדְּבָר הַזֶּה".

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים, שְׁאִין מִתְּרַפְּאִין בְּשָׂאֵר אֲסוּרִין אֲלֵא בִּמְקוֹם סִכְנָה? בּוֹמֵן שֶׁהֵן דֶּרֶךְ הַנֶּאֱמָת, כְּמוֹ שֶׁמֵּאֲכִילִין אֶת הַחֹלָה שֶׁקָּצִים וּרְמָשִׁים, או חֶמֶץ בְּפֶסַח, או שֶׁמֵּאֲכִילִין אוֹתוֹ בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים. אֲכָל שְׁלֹא דֶרֶךְ הַנֶּאֱמָת, כְּגוֹן שֶׁעוֹשִׂין לוֹ רְטִיָּה אוֹ מְלֻגְמָה [מיני תחבושות] מִחֶמֶץ אוֹ מַעֲרָלָה, או שֶׁמִּשְׁשִׁין אוֹתוֹ דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵרַעְבָּ עִם אֲסוּרֵי מֵאֲכָל, שֶׁהָרִי אֵין בָּהֶם הִנָּאָה לַחֹף - הָרִי זֶה

זרה: "כי את מזבחם תתצון", וכתוב: "לא תעשון בן לה' אלהיכם". וכן השורף עצי הקדש דרך השחתה - לוקה, שנאמר: "ואשריהם תשרפון באש... לא תעשון בן לה' אלהיכם".

ח. כתבי הקדש פלן, ופרושיהן ובאורייהן - אסור לשרף אותן או לאבדן ביד; והמאבד ביד, מפין אותו מפת מידות. במה דברים אמורים? בכתבי הקדש שכתבו אותן ישראל בקדשה. אבל מין ישראל שכתב ספר תורה - שורפין אותו עם האפורות [שמות הקודש] שבו, מפני שאינו מאמין בקדשת השם, ולא כתבו אלא והוא מעלה בדעתו שזה פשאר הדברים, והואיל ודעתו בן, לא נתקדש השם; ומצוה לשרפו, כדי שלא להניח שם [זכר] למינים ולא למעשיהן. אבל גוי שכתב את השם, גוזזין אותו; וכן כתבי הקדש שכלו או שכתבן גוי, יגזזו.

ט. כל השמות האמורות באברהם - קדש; אף זה שנאמר: "אדני, אם נא מצאתי חן בעיניך", הרי הוא קדש. כל השמות האמורות בלוט - חל, חוץ מזה: "אל נא, אדני. הנה נא מצא עבדך חן". כל השמות האמורות בגבעת בנימין - קדש. כל השמות האמורות במיכה - חל. כל השמות האמורות בנבות - קדש. כל שלמה האמור בשיר השירים - קדש [כי הכוונה להקב"ה], והרי הוא פשאר הכנעניין [של הקב"ה]; חוץ מזה: "האלף לך שלמה". כל מלכיא האמור בדניאל - חל, חוץ מזה: "אנת מלכא, מלך מלכיא", והרי הוא פשאר הכנעניין.

ג. כל הנטפל [נוסף] לשם מלפניו, מתר למחקו: כגון למד מ'לה', ובית מ'באלהים', וכיוצא בהן - אינן בקדשת השם. וכל הנטפל לשם מאחוריו, כגון בן של 'אלהיד', וכפ מן של 'אלהיכם', וכיוצא בהן - אינן נמחקין, והרי הן פשאר אותיות של שם, מפני שהשם מקדשם. ואף על פי שנתקדשו ואסור למחקן, המוחק אלו האותיות הנטפלות אינו לוקה, אבל מפין אותו מפת מידות [מלקות מדברנן].

ד. כתב אלף למד מ'אלהים', יוד הא מה' - אינו נמחק; ואין צריך לומר 'יה', שהוא שם בפני עצמו, מפני שזה השם, מקצת שם המפרש הוא. אבל הכותב שין דלת מ'שדי', צדי [צדיק] בית מ'צבאות' - הרי זה נמחק.

ה. שאר הכנעניין שמשבחין בהן הקדוש ברוך הוא, כגון: חנון ורחום, הגדול הגבור והנורא, הנאמן, קנא וחזק וכיוצא בהן - הרי הן פשאר דברי הקדש, ומתר למחקן. ו. כלי שהיה שם כתוב עליו - קוצץ את מקום השם, וגוזזו. אפלו היה השם חקוק בכלי מתכות או בכלי זכוכית, והתיר הפלי - הרי זה לוקה; אלא חותך את מקומו, וגוזזו. וכן אם היה שם כתוב על פשוט, הרי זה לא ירסץ ולא יסוף ולא יעמד במקום הטנפת. נדמנה לו טבילה של מצוה - כורך עליו גמי, וטובל; ואם לא מצא גמי, מסבב אחריו. ולא יהדק, כדי שלא יחץ - שלא אמרו לכוף עליו, אלא מפני שאסור לעמד בפני השם פשאוה ערם.

ז. הסותר אפלו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח, או מן ההיכל, או משאר העזרה - לוקה, שנאמר בפסוק:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ב-י"ח סיון ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות טמאת אכליו פרק ט

היוצאין מהם טהורין, ובלבד שלא יגע במקום המושקה; שהמושקה כמפקד באכל [כנמצא בכלי], וכאלו הוא גוף אחר. היו אותן הזיתים וענבים יתר מכביצה, הרי המושקין היוצאין מהן טמאין; שפינן שיצאת טפה ראשונה, נטמאת בכביצה, וטמאה כל המושקין. ואם היה הסוחט זב וזכה וכיוצא בהן - אפלו סחט גרגר יחידי שלא הכשר ולא נגע במושקה, המושקה טמא; שפינן שיצאת טפה הראשונה, נטמאת במשא הזב - שהזב שנושא אכליו או מושקין, טמאן כמו שבארנו. וכן זב שחלב את העז, החלב טמא - שפינן שיצאת הטפה הראשונה, נטמאת במשא הזב.

ג. קדרה שהיתה מלאה כבשין [- ירקות כבושים] של חליו, ויצא עליה [של ירק] מן הקדרה, ונגע אב הטמאה או ראשון בעלה שחויץ לקדרה במקום הנגוב - אף על פי שיש בו בעלה כביצה, הוא טמא והפל טהור. חזר לקדרה - טמא את המושקין שבה, ונטמאת הקדרה וכל הכבשין. נגע בעלה שחויץ לקדרה, והיה בו מושקה - אם יש בעלה כביצה, הפל טמא; שהעלה מטמא מושקה שעליו, והמושקה מטמא כל מושקין שבקדרה, ומטמא הקדרה.

א. השמן או הדבש שנטמאו, ואחר כך קרשו, ואחר כך נמחו - הרי הן ראשון לטמאה לעולם; מפני שהן כמושקין, ואף על פי שקפאו אחר שנטמאו.

ב. הרטב והגריסין והחלב שקרשו - הרי הם כאכלין, וצריכין מחשבה [לאכילה]; ואם נגע בהן אכל ראשון או מושקין, נעשו שניים. היה בהן מושקה טופח [מרטיב את האצבע הנוגעת בו] - הרי הן כמושקין, והן תחלה לטמאה. נטמאו פשהן מושקין, וקפאו אחרי כן וקרשו - הרי אלו שניים, כמו אכל שנטמא במושקין טמאין. נטמאו פשהן קפויין, ונמחו ונעשו מושקה - אם היו כביצה מכון [בדיוק, או פחות], הרי המושקה טהור. היה יותר מכביצה - המושקה טמא; שפשוטמה טפה ראשונה, נטמאת בכביצה אכל טמא שנמחה ממנו, ואותה הטפה תטמא כל המושקין שנמחו אחריה. וכן טמא מת שפסח זיתים וענבים שהקשרו - אם היו כביצה מכון, הרי המושקין

י. הבדלין שהיו נכנסין ויוצאין, ומשקין טמאין בתוך בית הבד - אם יש בין משקין לזיתים [מקום די] כדי שיתגבחו ורגליהם בארץ, הרי הזיתים טהורין; שהנוגע במשקין טמאים שלא בידיו - טהור, ואפלו לקדש. כפרות של קדש שהיו בהן גמרות, והיו בתוך הגמרות משקין של קדש, ונגע השרץ באחת מהן, ונגעה ראשונה בשניה, ושניה בשלישית, אפלו מאה - כלן ראשון לטמאה, מפני המשקה שבגמרות וחתבת הקדש; הרי כלן במשקין שאין מונין בהם [ראשון שני וכו']. אבל אם היו כפרות של תרומה - הרי הכפר השלישית בלבד פסולה, ומשלישית והלאה טהור. ואם היה משקה טופח על כל הכפרות, אף בתרומה הכל טמאות; וכלן שניות, חוץ מן הראשונה שנגע בה השרץ, שהיא ראשון.

יא. בעבוע [חלל] שנעשה בעבי החבית, והרי הוא כמו כלי אחר בצדה - אם נקב האבועבוע לאויר החבית, ונקב נקב אחר לחוץ זה כנגד זה, או שהיה הנקב הפנימי מלמטן והחיצון מלמעלן, והיה החבית והאבועבוע מלאים משקין - אם נגע אב הטמאה במשקה שבאבועבוע, נטמאו כל המשקין שבחבית. היתה החבית מקפת צמיד פתיל [כיסוי מהודק], ונתונה באהל חמת - נטמאת מפני הנקב שבאבועבוע זה, שהרי הוא מפלש [פתוח] לאוירה. וכן אם היה הנקב שבאבועבוע שבפנים מלמעלן והחיצון מלמטן, הרי זו אינה נצלת בצמיד פתיל; אבל אם נגע אב הטמאה באבועבוע - לא נטמאו משקין שבחבית, והרי הם כמבדלין ממנה.

יום שני

הלכות טמאת אכלין פרק י

א. כפר בארנו, שהשבעה משקין בלבד, הם המטמאין או מכשירין; והשאר קרויין מי פרות, ואינו מטמאין ולא מכשירין. ושבעה משקין שמיננו, תולדותיהן פיוצא בהן. ב. תולדות המים - הם היוצא מן העין, ומן האוזן, ומן החוטם, ומן הפה, ומי רגלי בני אדם בין גדולים בין קטנים - כל אלו היוצאין מן האדם משקין הן, בין שיצאו לדעתו של אדם, בין שלא לדעתו. אבל מי רגלי בהמה, והמלח שנמחת [נעשה נוזל] - הרי הן כמי פרות, לא מטמאין ולא מכשירין.

ג. הדם המנוי מן המשקין - הוא הדם השותת בשעת שחיטה, מן הבהמה והחיה והעופות הטהורין; אבל דם הקלות [ממחה], אינו מכשיר, שעדין חיים הם, והרי הוא דומה לדם מכה או לדם הקו. השוחט ונתן דם על האכלין, ונתקנח הדם בין סימן לסימן [ביו שחיתת קנה לשחיתת ושות] - הרי זה ספק; לפיכך תולין עליו, לא אוכלין ולא שורפין. תולדות הדם, דם הקו של אדם שהוציאו לשתייה [לבהמה]; אבל אם הוציאו לרפואה, טהור ואינו מכשיר. וכן דם שחיטה בבהמה ובחיה ובעופות הטמאין, והדם היוצא עם הלחה ועם רעי, ודם השחין ואבועבועות, ותמצית [דם שבתוך -] הכשר - כל

היתה הקדירה מלאה כפשים של תרומה, ונער [עירב] אותה טבול יום, וראה משקין על ידו - ספק מן הקדירה נתנו, ספק שהקלח [חתכה] נגע בידו - הריק פסול, והקדירה טהורה.

ד. טמא שהיה אוכל ענבים מכשירין [לקבלת טומאה], ונפל ממנו גרגר יחידי לגת [על הענבים המוכנים לדריכה] - אם היה שלם ולא נשטט ממנו עקצו [ראשון], הגת טהורה; ואם נטל עקצו והיו הענבים מוכנים בעביט [כלי לענבים] וכיוצא בו לדרכן, שהרי רוצה במשקין היוצאין מהן - נטמאת הגת בטפת משקה שבראש הגרגר במקום העקץ. נפלו ממנו ענבים, ודרכן במקום מפנה [ללא ענבים] - אם היה כביצה מכון [בדיוק או פחות], הרי המשקין היוצאין מהן טהורין כמו שבארנו; היו יותר מכביצה, היוצא מהן טמא, שפיון שיצאת טפה הראשונה נטמאת בכביצה, ומטמאה את כל המשקה היוצא אחריה. ה. גוש של זיתים טמאין שהיה מקבץ ומחבר, והשליכו לתוך תנור והסק [והוציא שמו] - אם היה כביצה מכון, התנור טהור; שאין האכלין מטמאין פלים, והמשקה היוצא מהן טהור כמו שבארנו. היה גוש יותר מכביצה - נטמא התנור; ששיצאה טפה אחת, נטמאת בכביצה וטמאה את התנור. לפיכך, אם היו זיתים הטמאין פרודין ואינן גוש, ואפלו הם סאה - התנור טהור.

ו. עצים שנבלעו בהן משקין טמאין, והסיקן - התנור טהור, שהרי בטלו בעצים. ואפלו הוציא העצים שיפלו עליהם גשמים ונפלו לרצונו, והסיקן - התנור טהור, ואין המים שעליהן מטמאין מן המשקין הבלועין בהן. ולא יסיקן אלא בידים טהורות; גזרה שלא יסיקן הטמא, ונמצאו המשקין שעליהן מטמאין את התנור.

ז. שרץ שנמצא ברחים של זיתים, אין טמא אלא מקום מגעו. אם היה משקה מהלף [ונוגע בכל הזיתים] - הכל טמא; שפיון שנטמא מקצת המשקה - נטמא פלו, והשמן מטמא את כל הזיתים. נמצא על גבי העלין למעלה מן הזיתים, לשאלו הבדלין [עובדי בית הבד]: אם אמרו 'לא נגענו' [בשרץ], נאמנין. נמצא על אם [גוש] של זיתים - נטמא כל הגוש, כמו שבארנו. נמצא על גבי זיתים פרודין, והוא נוגע בכביצה - הכל טמא; שהאכל שהוא כביצה מטמא המשקה המערב בו, והמשקה מטמא שאר הזיתים. היו פרודין על גבי פרודין, והמשקה מלמטה - אף על פי שנגע בכביצה, אין טמא אלא מקום מגעו.

ח. עם הארץ שהושיט ידו לגת, ונגע באשכולות - אשכול וכל סביבותיו טמאין, וכל הגת פלה טהורה, מפני שמפסיקין האשכולות שסביבות זה האשכול בינו ובין שאר הגת.

ט. הגפת [פסולת זיתים] והווגין [פסולת ענבים] שנעשו בטירה, והלכו עליהם טמאין, ואחר כך יצאו מהן משקין - הרי אלו טהורין, שמתחלה נעשו בטירה. ואם נעשו מתחלה בטמאה, ונמצו מהן משקין - הרי אלו טמאין.

יב. שתי ברכות בבית, אחת טמאה ואחת טהורה - [דאם
[המזיע קרוב לטמאה, טמא; קרוב לטהורה, טהור;
מחצה למחצה, טמא.

יג. המחל - [זיעת חיות] - כשמן. משקין המנטפין מן
סלי זיתים וענבים - אינן משקין, ולא מטמאין ולא
מכשירין עד שיכנס אותן בכלי.

יד. השוקל ענבים בכף מאזנים - היין שבכף אינו
משקה, עד שיערה אותו לתוך הכלי; הרי זה דומה לסלי
זיתים וענבים שמנטפין.

טו. הדורס - [לוחץ] ענבים של תרומה בכתית - אף על
פי שהיין צף על גבי גידו, הרי הכל טהור.

טז. משקה בית המטבחים שבצנורה, והוא דם הקדשים
והמים שמשפתמשין בהן שם - טהורין לעולם, ואינם
מטמאין ולא מכשירין; ודבר זה, הלכה מפי הקבלה
[ממשה רבינו]. לפיכך, כל דם הזבחים אינו מקבל טמאה,
ואינו מכשיר. והואיל ודם הקדשים אינו מכשיר - קדשים
שנשחטו בצנורה לא הכשרו בדם שחיטה; ואין לבשר
הקדשים הכשר, אלא במשקין שיפלו על הבשר חוץ
ממשקה בית המטבחים.

יז. פרת קדשים שהעבירה בנהר, ושחטה ועדין משקה
טופס - [רטוב] עליה - הרי זו מכשרת; לפיכך, אם נמצאת
מחט טמאה בבשרה, הרי הבשר טמא. וכן אם היתה
הפרה חסומה [בפיה] מחוץ לירושלים - אף על פי שאין
המחט ידועה [אם טמאה היא] - הרי הבשר טמא, מפני
שנגע בפלים הנמצאין חוץ לירושלים. נמצאת המחט
בפרש [מקום האוכל במעיים], הבשר טהור. ובין כף ובין
כף הידים טהורות, שאין טמאת ידים במקדש, כמו
שבארנו. במה דברים אמורים? להיות הבשר טמא בדין
תורה. אבל להטמא מדבריהם [מדברנו], אין הקדש צריך
הכשר, אלא חבת הקדש מכשרת הבשר; ואם נגעה בו
טמאה, בין קלה בין חמורה - נפסל, אף על פי שלא
הכשר במשקה, כמו שבארנו.

יום שלישי

הלכות טמאת אכלין פרק יא

א. הבוצר ענבים למכר בשוק, או ליבשן - לא הכשרו
לטמאה, עד שיפלו עליהן משקין לרצונו כשאר האכלין.
אבל הבוצר לדרוך [ליין] - הכשר לטמאה, ואף על פי שלא
נפלו משקין על הבציר כלל, ואם נגעה בו טמאה, נטמא;
ודבר זה, גזירה מדברי סופרים. ומפני מה גזרו על הבוצר
לגת שהוא מכשר? שפעמים שאדם נכנס לכרמו לידע אם
הגיע להבצר, וסוחט אשכול של ענבים לבדק בו, ומזלפו
[מטפטפו] על גבי הענבים הבצורות, שהרי הכל לדרובה
עומד. ועוד, מפני שאינו מקפיד עליו [שלא יתמעך], הרי
הוא מתמעך, ויצאו מימיו, והרי הוא מקפיד עליהן שלא
יזוכו בקרקע; ונמצא מכשר בהן. לפיכך גזרו שהבוצר
לגת הכשר.

ב. הבוצר ענבים, שאם לא מצא להם שוק - [קונים]

אלו אינן מטמאין ולא מכשירין, אלא הרי הן כשאר מי
פרות. ודם השרץ, כבשרו - מטמא ואינו מכשיר, ואין לנו
כיוצא בו.

ד. מי החלב, הרי הן כחלב. וחלב האדם שאינו צריך לו
- אינו משקה, לא מטמא ולא מכשיר; לפיכך, חלב הזכר
אינו משקה. וכן חלב בהמה וחייה שיצא שלא לרצון, כגון
שזב מן הדד או שחלבו כמתעסק - [בלא משימם]. אבל חלב
האשה, בין שיצא לרצון בין שיצא שלא לרצון - סתמו
משקה, ומטמא או מכשיר, מפני שהוא ראוי לחינוך.

ה. המשקין היוצאין מן הטמאין [דלהלן], שאותן
המשקין אבות הטמאה הן - מטמאין בלא הכשר;
שהטמאה וההכשר באין כאחת. ואילו הן: זובו של זב,
ושכבת זרעו, ומימי רגליו, וריביעית דם מן המת, ודם
הנדה. וכן דם מגפתו [מכתו] של זב וחבריו, וחלב של
אשה, ודמעת עינם עם שאר תולדות המים היוצאין מהן
- מטמאין כמשקין טמאין, שהן מטמאין [אפילו] - בלא
כונה; שמשקין טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון.
לפיכך, נדה או זבה שנטף חלב מדדיה לאויר התנור
[מחרס] - נטמא התנור וכל מה שבתוכו.

ו. ככר בארנו, שהמשקין היוצאין מטבול יום אינן
מטמאין. לפיכך, אם נפלו אפלו על ככר של תרומה, אינו
מכשר עד שיפלו לרצון, כשאר המשקין הטהורין, שאין
מכשירין אלא לרצון.

ז. הנזעה, והלחה הסרוחה, והראי, ומשקין היוצאין מכן
[הנולד מהריון של -] שמונה חדשים, והשוטה מי טבריה
וכיוצא בהן, אף על פי שיוצאין [מגופו] נקיים - כל אלו
אינן משקין, ולא מטמאין ולא מכשירין.

ח. השוטה שאר משקין, ויצאו - הרי הן משקין כשהיו,
שאין שאר המשקין טהורין בגוף. כיצד? שיתה מים
טמאין והקיאן - הרי אלו טמאין, מפני שלא טהרו
ביציאתן. שיתה מים טמאים וטבל, ואחר כך הקיאן, או
שנסרחו, ואחר כך הקיאן, או שיצאו מלמטה, אף על פי
שלא טבל - הרי הן טהורין. שיתה שאר משקין טמאין,
או שאכל אכלין טמאין - אף על פי שטבל, ואחר כך
הקיאן - טמאין, לפי שאינן טהורין בגוף; ונסרחו, או
שיצאו מלמטה אף על פי שלא טבל - הרי הן טהורין.

ט. ככר בארנו, שהנזעה אינה משקה; אפלו שיתה משקין
טמאין והזיע, וזעתו טהורה. אבל הבא במים שאובין,
והזיע - וזעתו טמאה [בטומאת מים שאובין]; ואם נסתפג
[התנגב] מן המים השאובין, ואחר כך הזיע - וזעתו טהורה.

י. זעת בתים, שיחין, ומערות, ובורות - אינה משקה;
ואפלו היו טמאין, וזעתן טהורה. אבל זעת המרחץ -
במים, ואם היתה המרחץ טמאה, וזעתה טמאה; ואם היתה
טהורה, והקניס בה פרות - הכשרו. הקניס לה פלים - הרי
המים שעליהן כתלושין [ממקום חיבורן] ברצון, ומכשירין.

יא. ברכה שבבית, והבית מזיע מחמתה - אם היתה
הברכה טמאה, וזעת כל הבית שמחמתה טמאה.

נָקַב, הָרִי אֵלָיו מִכְשָׁרֵינוּ. נִקְבָּה, וּסְתֻמוּת שְׁמָרִים, וְהָרִי הָן בְּלוּלִים בַּמַּחֲל - אֵינָן מִכְשָׁרֵינוּ, מִפְּנֵי שְׂאִינָן בְּרָצוֹנוֹ, שֶׁהָרִי נִקַּב אוֹתָהּ.

ח. זִיתִּים שֶׁמִּסְקָן לְדִרְכָּה, מֵאִמְתִּי גָמַר מִלֹּאכְתָּן? מִשְׁתַּגְּמַר מִסִּיקָתָן, וְהָיוּ מִנְחִין וּמוֹכְרִין לְדִרְכָּה; וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מִשְׁקִין, וְלֹא יָצְאוּ מִהֶן מִשְׁקִין - הוֹאִיל וְנִגְמְרָה מִלֹּאכְתָּן, הִכְשָׁרוּ. אָבָל קֹדֶם שֶׁתִּגְמַר מִלֹּאכְתָּן - אֵף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַעְכּוֹ, וְהִזְעִנוּ, וְנִתְחַבְּרוּ בְּמִשְׁקֵיהֶן - אֵינָן מִכְשָׁרֵינוּ. גָּמַר מִלְמַסְק זִיתוֹ, אָבָל עֲתִיד לִקַּח זִיתִּים אַחֲרֵים וְלִהְיוֹסִיף עֲלֵיהֶן - אֲפֹלוּ אֵינוֹ עֲתִיד לְהוֹסִיף אֶלָּא אוֹ קֶב אוֹ קִבִּים, לֹא הִכְשָׁרוּ; וְאִם הִזְעִרִים [הַתַּחֲכֵם, הוֹסִיף כִּדִּי שֶׁהָרֵאשׁוֹנִים לֹא יוֹכְשֻׁרוּ], הָרִי אֵלָיו מִכְשָׁרֵינוּ. גָּמַר מִלְקַח, אָבָל עֲתִיד לְלוּלֹת [זִיתִּים] וְלִהְיוֹסִיף [כִּדִּי לְהַגְדִּיל אֶת עֵסְקוֹ], וְאָרְעוּ אָבָל אוֹ אֲנָס אוֹ נִתְעַסֵּק בְּמִשְׁתָּהּ, וְלֹא הוֹסִיף - עֲדִין לֹא נִגְמְרָה מִלֹּאכְתָּן, וְאֵינָן מִקְבְּלִין טַמְאָה; וְאֲפֹלוּ זָכִים אוֹ זָבוֹת מִהִלְכִּין עֲלֵיהֶן, טְהוּרִין.

ט. הָעוֹטֵן [מְנִיחַ בְּמַעֲטָן, מִקּוֹם מִיּוּחַד לְזִיתִים] זִיתוֹ בְּשָׁנִי בָתִּים [- מִתְכוּוֹן לְטוֹחוֹת בְּשָׁנִי קְבוּצוֹת] - פִּינָן שְׁגָמַר [מִלֹּאכְתָּן] אֶחָד מֵהֶן, הִכְשָׁרוּ לְקַבֵּל טַמְאָה.

י. הַמוֹסֵק זִיתוֹ בְּגִלְלִי הָעֲלִיּוֹן, וְעֲתִיד לְהוֹרִידֵם לְגִלְלִי הַתַּחְתּוֹן - אֵינָן מִקְבְּלִין טַמְאָה, עַד שִׁיּוֹרִידֵם לְגִלְלִי הַתַּחְתּוֹן; וְהָיוּ, שֶׁחָשַׁב עֲלֵיהֶם קֹדֶם שִׁימְסֵק; אָבָל אַחֵר שִׁימְסֵק, אֵין הַמִּתְשַׁבֵּחַ מוֹעֵלָת, אֶלָּא הִכְשָׁרוּ. גָּמַר אֵת זִיתוֹ, וְעֲתִיד לְמַכְרָן - לֹא הִכְשָׁרוּ; עֲתִיד לְחַפּוֹתָן בְּעֲלִין [לְשִׁמְרָה], הִכְשָׁרוּ וּמִקְבְּלִין טַמְאָה.

יא. הַלּוֹקֵחַ מִצֵּטֶן זִיתִּים מִן הַגּוֹי - אִם יֵשׁ מִסִּיק עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, יַעֲשֶׂה בְּטַמְאָה; שֶׁזֶה בְּחֻקָּת שְׁגָמַר [וְנִשְׁמָאוּ מִהַגִּי]. וְנִגָּמָן עִם הָאֲרֵץ לֹמֵר: 'מִצֵּטֶן זֶה לֹא גִמְרָתוֹ'.

יב. הָרוּצָה לְטַל מִזִּיתִּים שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מִלֹּאכְתָּן, וְלִדְרֹף - הָרִי זֶה נוֹטֵל מֵהֶן בְּטַמְאָה, וּמוֹלִיךְ לְבֵית הַבַּד בְּטַמְאָה, וּמִכֶּסֶה הַשָּׂאֵר בְּטַמְאָה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ; שֶׁהָרִי לֹא הִכְשָׁרוּ, כְּדִי שִׁיִּקְבְּלוּ טַמְאָה.

יג. הַמְנִיחַ אֵת זִיתוֹ בְּכוֹתֶשׁ [מִכְתֶּשֶׁת זִיתִּים], כְּדִי שִׁימְתִּינוּ [- וְיִתְלַחֲלוּ] וְיִהְיוּ נֹחִים לְהַכְתֵּשׁ - הָרִי אֵלָיו מִכְשָׁרֵינוּ. הַנִּיחֵן שִׁימְתִּינוּ, וְשִׁימְלַחֵם - אֵינָן מִכְשָׁרֵינוּ, שֶׁהָרִי דִּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם לְכַבֵּשׁ.

יד. הַפּוֹצֵעַ [מִבְקַע] זִיתִּים שֶׁל תְּרוּמָה בְּיָדִים טַמְאוֹת - פֶּסֶל, שֶׁפָּצִיעָתָן הִיא גָמַר מִלֹּאכְתָּן. פָּצָעַן לְסַפֵּן בְּמִלַּח [- שִׁדְּבָק בְּהֵם מִלַּח], לֹא הִכְשָׁרוּ; וְכֵן אִם פָּצָעַן לְיַדָּע אִם יֵשׁ בָּהֶן שֶׁמֶן וְהִגִּיעוּ לְהַפְסֵק, לֹא הִכְשָׁרוּ.

טו. הַמְנִיחַ זִיתִּים בְּגַל לְגִרְגָּרָם [הַיִּינוּ] וְלִיבֶשֶׁם - אֲפֹלוּ הֵם רוּם אִמָּה, אֵינָם מִכְשָׁרֵינוּ. נִתְּנָם בְּבֵית שִׁילְקוֹ [יִתְרַכְכוּ], אֵף עַל פִּי שֶׁהָיוּ עֲתִיד לְהַעֲלוֹתָן לִגַּג, אוֹ שֶׁנִּתְּנָם בְּגַל שִׁילְקוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהָיוּ עֲתִיד שִׁיפְתַּחֵם וְיִפְרֹם [יִתְחַוּר] אוֹתָם - הָרִי אֵלָיו מִכְשָׁרֵים. נִתְּנָם בְּבֵית עַד שִׁישְׁמַר אֶת גִּגּוֹ, אוֹ עַד שִׁיּוֹלִיכֵם לְמִקּוֹם אַחֵר - אֵינָם מִכְשָׁרֵים, שֶׁעֲדִין לֹא נִגְמְרָה מִלֹּאכְתָּם.

טז. הָעוֹטֵן אֵת זִיתוֹ בְּרִשּׁוֹת עִם הָאֲרֵץ, וְנִעַל וְחָתַם [הַנִּיחַ

יְחִזִּירָן לְגַת - לֹא הִכְשָׁרוּ, עַד שִׁיבֹאוּ לְרִשּׁוֹת הַגַּת. וְכֵן הַזִּיתִּים שֶׁבָּאוּ לְרִשּׁוֹת הַבַּד - הִכְשָׁרוּ, כְּמוֹ שִׁיִּתְבָּאֵר.

ג. הַבּוֹצֵר עֲנָבִים, וְנִתְּנָן בְּעֵבִיט [חִפְרִיהַ בְּקוֹרְעָה], אוֹ שֶׁשִּׁטְחָן עַל גְּבִי הָעֲלִין - הִכְשָׁרוּ בְּמִשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מֵהֶן; שֶׁהָרִי דִּעְתּוֹ עַל הַמִּשְׁקִין, וְלִפִּיקָף שִׁטַּח עַל הָעֲלִין אוֹ נִתְּן לְתוֹךְ הָעֵבִיט שֶׁהוּא כְּמוֹ בּוֹר. לִפִּיקָף, אִם נוֹטֵל מֵהֶן טַמְאָה, אוֹ מִי שִׁדְּיוֹ טַמְאוֹת - טַמְאָן. בָּצַר וְנִתְּנָן לְסִלִּים, אוֹ בְּמִשְׁטַח שֶׁל אֲדָמָה - לֹא הִכְשָׁרוּ; שֶׁהָרִי אֵינוֹ מִקְפִּיד עַל הַמִּשְׁקָה הַיּוֹצֵא מֵהֶן. לִפִּיקָף, נוֹטֵל הַטַּמְאָה מֵהֶן וְאוֹכֵל, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מִבְּקָעוֹת וּמִנְטָפוֹת לְגַת - הָרִי הִגַּת טְהוּרָה; שֶׁהָרִי לֹא הִכְשָׁרוּ, וְהָרִי נִבְצָרוּ לְאֲכִילָה. וְכֵן הַנוֹטֵל מִן הַסִּלִּים וּמִן הַמִּשְׁטַח שֶׁל אֲדָמָה, וְאָכַל, וְהוֹתִיר כֶּסֶּאָה וְכִסְאִיתִים, וְזִרְקָן לְגַת, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵינָן [שִׁיצָא מֵהֶם] מְנַתָּה עַל הָעֲנָבִים - לֹא הִכְשָׁרוּ.

ד. עֲנָבִים שֶׁהָיוּ פֶּסֶלִים אוֹ בְּמִשְׁטַח שֶׁל אֲדָמָה, וְלִקַּח מֵהֶן לְדִרְכָּן - הִכְשָׁרוּ; לִפִּיקָף, צָרִיף לִקַּח בְּיָדִים טְהוּרוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא יִטַּל מֵהֶן הַטַּמְאָה וְיִטַּמְאָן.

ה. כֶּרֶם שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַפָּרֶס [שְׁדָה שֶׁנִּחְרַשׁ בַּה קֶבֶר] - הַבּוֹצֵר אוֹתוֹ לְגַת אֵינוֹ מִכְשָׁר, כָּל זֶמֶן שֶׁהוּא בְּבֵית הַפָּרֶס; הוֹאִיל וְטַמְאָת בֵּית הַפָּרֶס מִדְּבָרֵיהֶם [מִדְּרַבְנוֹ], וְהַבּוֹצֵר לְגַת הִכְשָׁר מִדְּבָרֵיהֶם, הִקְלוּ בְּגִזְרָה זֹה, וְלֹא גִזְרוּ עָלָיו שֶׁיְהִיָּה מִכְשָׁר עַד שִׁיצָא מִבֵּית הַפָּרֶס. לִפִּיקָף, הָרוּצָה לְבָצַר בְּבֵית הַפָּרֶס לְגַת בְּטְהָרָה - מִטְהַר אֶת הַבּוֹצֵרִין וְהַכֹּלִים, וּמִזָּה עֲלֵיהֶן שְׁלִישִׁי וּשְׁבַעִי וּמַעֲרִיב שְׁמֶשׁ, כְּדִי לְהַפִּיר [- לְעִשּׂוֹת הִיכָר] שְׂאִין מְקַלִּין בְּטַמְאָת בֵּית הַפָּרֶס, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. וְאַחֵר כֵּן נִכְנָסִין וּבּוֹצְרִין, וּמוֹצִיאִין חוּץ לְבֵית הַפָּרֶס, וְאַחֲרֵים טְהוּרִין מִקְבְּלִין מֵהֶן, וּמוֹלִיכִין לְגַת; וְאִם נִגְעוּ אֵלָיו בְּאֵלוֹ [הָאֲנָשִׁים שֶׁבִּבֵּית הַפָּרֶס בְּאֵלוֹ מִחוּצָה לוֹ], טַמְאִין וּמִטַּמְאִין אֶת הָעֲנָבִים - שֶׁהָאֲנָשִׁים שֶׁבִּבֵּית הַפָּרֶס טַמְאִין, וּמִטַּמְאִין לְאוֹתָן שֶׁבְּחוּץ, וְעוֹשִׂין אוֹתָן רֵאשׁוֹן לְטַמְאָה, וְהֵן מִטַּמְאִין הָעֲנָבִים - שֶׁהָרִי הִכְשָׁרוּ מִשְׁיָצָאוֹ חוּץ לְבֵית הַפָּרֶס.

ו. הַמוֹסֵק [קוֹטֵף] זִיתוֹ לְכַבֵּשׁ, אוֹ לְמַכְרָן בְּשׁוּק - לֹא הִכְשָׁרוּ, עַד שִׁיִּפְלוּ עֲלֵיהֶן מִשְׁקִין בְּרָצוֹן בְּשָׂאֵר הָאֲכָלִין. וְכֵן הַמוֹסֵק זִיתוֹ לְדְרֹף בְּבֵית הַבַּד - לֹא הִכְשָׁרוּ, עַד שֶׁתִּגְמַר מִלֹּאכְתָּן [- יַעֲמִדוּ לְסִחִיטָה]. וּמִפְּנֵי זֶה יִכְשָׁרוּ הַזִּיתִּים שֶׁנִּגְמְרָה מִלֹּאכְתָּן? שֶׁחֻקָּתָן שֶׁהִכְשָׁרוּ בַּמַּחֲל [וְיִעֲרָה] שְׁלֵחָה, שֶׁהָרִי רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ, כְּדִי שִׁיְהִיוּ נֹחִין לְדְרֹף; אָבָל קֹדֶם שֶׁתִּגְמַר מִלֹּאכְתָּן, אֵין הַמַּחֲל הַיּוֹצֵא מֵהֶן מִכְשָׁר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ. לִפִּיקָף, זִיתִּים שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מִלֹּאכְתָּן, שֶׁנָּפְלוּ עֲלֵיהֶן מִשְׁקִין טַמְאִין - אֵין טַמְאָה אֶלָּא מִקּוֹם מִגְעָן, כָּל הָאֲכָלִין שֶׁלֹּא הִכְשָׁרוּ. נָפְלוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁקִין טַמְאִין אַחֵר שֶׁנִּגְמְרָה מִלֹּאכְתָּן - נִטְמָאוּ בָּלָן, שֶׁהִמְשָׁקִין הַטַּמְאִין מִטַּמְאִים אֶת הַמַּחֲל שֶׁבָּהֶן, וְהַמַּחֲל מִטַּמְאָה אֶת בָּלָן, שֶׁהִמְחֵל שִׁיצָא מֵהֶן אַחֵר גָּמַר מִלֹּאכְתָּן חֲשׁוֹב מִשְׁקָה, וּמִטַּמְאָה וּמִכְשָׁר.

ז. חִבִּית שֶׁל זִיתִּים מְגֻלְגָּלִין [מְלוּחוּסִים לְאֲכִילָה] - צָרִיף לְנָקֵב הַחִבִּית, כְּדִי שִׁיצָא הַמַּחֲל [וְלֹא יוֹכְשֻׁרוּ]; וְאִם לֹא

ובשפמו תלושין ברצונו; שדכר ידוע הוא, שהשונה יעלה המים בפיו ובשפמו; והואיל ושתה ברצונו, הרי אלו נתלשו ברצון. אבל המים העולים בקטמו ובראשו ובקננו, אינן תלושין ברצון.

ה. הממלא את החבית - המים העולים אחריה [אחורי החבית], ובחבל שהוא מכוון [קשור] על צנארה, ובחבל שהוא לצרפה [לצורך מילוי] - הרי הן תלושין ברצון; והמים שבחבל היתר על צרפה, אינן תלושין ברצונו. נתנה תחת הצנור, כל המים שעל גבה ובחבל אינן תלושין ברצון; לפיכך אין מכשירין.

ו. מי שירדו עליו גשמים, אפלו היה אב הטמאה - המים שעליו, אף על פי שירדו מצד העליון לתחתון, טהורין; והוא, שינתק אותן מעליו בכל כחו. אבל אם היו שותתין ויורדין [לאט לאט], בשעת פרישתן מטמאין. ובזמן שהן טהורין, אינן מכשירין, שהרי אינן תלושין עליו לרצונו; ואם נצר [המים], הרי אלו לרצון. עמד תחת הצנור להקר [להתקרב] או לדח [להתרחק], הרי זה לרצון; ואם היה טמא, המים שעליו טמאין.

ז. חבית שהיתה מלאה פרות, וירד הדלף [דליפת גשמים] לתוכה - הרי זה יערה [ישפוך] המים מעליה, ואינן מכשירין, אף על פי שרצונו שימתינו בתוכה עד שיערה המים מעליה.

ח. צרפה שירד הדלף לתוכה, המים הנפזין [הנחוצה] והצפין מעליה [עולים על גדותיה] אינן תלושין ברצון; נטלה לשפכה, המים שבתוכה אינן תלושין ברצון. הניחה שירד הדלף לתוכה, הנפזין והצפין שבתוכה אינן תלושין ברצון; ואם נטלה לשפכה, הרי אלו מכשירין, שכינן שלא שפכה במקומה, הרי תלשן ברצונו.

ט. המטביל את כליו, והמכבס את כסותו במערה [של מים] - המים העולים בכדיו ברצון, ובגליו אינן תלושין ברצון.

י. פרות שנפלו לתוך המים, ופשט ידיו ונטלן - לא הכשרו; ואם חשב שידוחו ידיו, הכשרו במים שבידיו, שהמים שבידיו ושעל הפרות, הרי הן תלושין ברצון.

יא. הנותן פרות לתוך המים ברצונו - אם היו מים שבקרקעות, אינן מכשירין כל זמן שהן במים; הוציאן, הכשרו במים שעליהן או שעל ידיו, שהרי נתלשו ברצון. כיצד? צנן או לפת שהוא בתוך המערה - נדה מדידתו שם, והוא טהור; העלתהו כל שהוא מן המים, נטמא במגעו.

יב. קפה [שק] שהיא מלאה תורמוסין [מין קטניות], ונתונה לתוך המים - מושיט ידו הטמא, ונוטל תורמוסין [מין קטנית] מתוכה והן טהורין, מפני שלא הכשרו, שהרי מתוכה נטל, ואין רצונו במים שעליהן. העלה מן המים [התורמוסין] - הנוגעין בקפה טמאין, שהרי הכשרו במים שבקפה שנתלשו ברצונו; ושאר כל התורמוסין שבתוך הקפה, טהורין.

יג. אינו חושש שמא יש לו מפתח אחר וחותם אחר; אף על פי שמצא חותם מקלקל ומפתח פתוח, טהורין. וחותם שאמר, צרור [אבן] או קיסם [חתיכת עץ]. היו שם [בבית] חרין וסדקין, אינו חושש שמא מכניס קנה ומסיטן. היו שם חלונות של ארבעה טפחים, נדונות כפתחין.

יד. הדורף בטמאה, ורצה לטהר כלי הכד והעקל [שבו כותשין שוב הזיתים] מן המשקין הטמאין שנבלעו בהם - כיצד יעשה? בלים של עץ ושל אבנים, מדיחן; ושל נצרים וכיוצא בהם, מנגבן. ושל גמי, מישנן כל שנים עשר חדש, או חולטן בחמין, או במי זיתים [מים שנתבשלו בהם זיתים], או מניחן תחת צנור שמימיו מקלחין, או לתוך מעין שמימיו רודפין [זורמים], שמים עשרה שעות. ואחר כך מטביל הכלים שצריכין טבילה, ומשפמש בהן בטמאה.

יום רביעי

הלכות טמאת אכלין פרק יב

א. כל דברי הכשר אכלין, דברי קבלה הן. מפי השמועה [מחשה רבינן] למדו, שזה שנאמר בתורה: "וכי יתן מים על זרע", אחד המים ואחד שאר שבעה משקין. והוא שינתן עליהן ברצון בעלים, ואחר שנעקרו מן הקרקע; שדכר ידוע הוא, שאין לה זרע שלא בא עליו מים כשהוא מחפר, ולא נאמר "וכי יתן מים", אלא לאחר שנעקרו האכלין ונתלשו המשקין.

ב. כל משקה שנפל על האכלין בתחלה ברצון הבעלים, אף על פי שאין סופו ברצון, או שהיה סופו ברצון, אף על פי שאין תחלתו ברצון - הכשרו; ומשקה שנפל שלא ברצונו, אינו מכשיר. אפלו כלל [הרטיב] הוא פרוותיו מפני הסכנה או מפני הצרף, והוא אין רצונו שיהיה בלולין - הרי אלו לא הכשרו. כיצד? הטומן פרוותיו במים מפני הגנבים, או הנותן פרוותיו לשבלת [זרימת] הנהר להביאן עמו - אינן מכשירין.

ג. משקין שנתלשו מן הקרקע שלא ברצון, אינן מכשירין. לפיכך, אדם או בלים או פרות שנבללו [נרטבו] במשקין שנתלשו שלא ברצון - אף על פי שנגעו אכלין באותן משקין ברצון, לא הכשרו; שהרי אותן המים שלא לרצון נתלשו, וכאלו הן עדין בקרקע, שאינן מכשירין. היו המים שעל האדם ושעל הכלים ועל הפרות תלושין ברצון, ונגעו בהן אכלין ברצון - הכשרו. כיצד? הכופה קערה על הכתל בשביל שתודח [ע"י הגשם], המים שבה מכשירין; ואם הניח בהן פרות, הכשרו, מפני שהן תלושין בפלי לדעת. כפיה בשביל שלא ילקה [יתקלקל] הכתל, המים שבה אינן כתלושין, ולפיכך אם נתן בה האכלין, לא הכשרו. נתפזן שידח הכתל - אם היה כתל בית, הרי אלו מכשירין; שהתלוש שחברו לענן הכשר, הרי הוא כתלוש, ונמצאו מים שעל כתל בית זה במים שבכלים. ואם היה כתל מערה שאינו בגן אלא [נעשו מ-] עצמה של קרקע, המים שעליה אינן כתלושין מן הקרקע. ד. השוחה [מתכופף] לשותת, הרי המים העולים בפיו

יום חמישי

שהרי רצונו שייצאו. חבט עליו והוא בתוך המים, אינן תלושין ברצון.

יא. המים העולים בספינה ובצקל [משקע מים שבספינה] ובמשוטות, אינן תלושין ברצון. המים העולים במצודות וברשתות ובמכמרות [- מלכודות], אינן תלושין ברצון; ואם נער [המים מעליהם], הרי אלו תלושין ברצון. וכן המים שעל הקסיה [- ציפור] של שלחנות, ועל השיפה [- כיסוי] של לבנים - אינן ברצון; ואם נער, הרי אלו ברצון. **יב.** המוליך את הספינה לים הגדול לצרפה [לחזקה], הוציא מסמר לגשמים לצרפו, המניח את האוד בגשמים לעשותו פתח [שתכבה גחלתו] - הרי המים שעליהן תלושין ברצון; אבל המוציא את המסמר ואת האוד לגשמים לכבותו [שלא יזוק], אין המים שעליהן תלושין ברצון.

יג. שלשל את המשלת [שרשרת] לבור להעלות בה כלי או קיתון, שלשל את הפלפלה [סל] לבור כדי שתשב עליה התנגלת - אין המים שעליהן תלושין ברצון.

יד. הממחק [מנגב] את הפרשה [מיו כרוב] להסיר המים שעליה, והסוחט את שערו בכסותו - המים היוצאין תלושין ברצון; והנשארין בהן אינן תלושין ברצון, מפני שרצונו שייצאו מכלל. וכרשה עצמה הכשרה, שבשעת פרישתן [תלישתן] מכשירין; ואם נתק מים מעליה בכל כחו, לא הכשרה.

טו. המרעיד את האילן להשיר ממנו אכלין או להשיר טמאה, המים הנתזין ממנו אינן תלושין ברצון. הרעידו להשיר ממנו משקין - היוצאין ממנו, הרי הן תלושין; והנשארין בו - אף על פי שנשרו ממקום למקום - אינן תלושין ברצון, מפני שהוא מתפזר שייצאו מכלל. וכן אם נתזו [מהרעידה] על המחברין, אינן תלושין ברצון.

טז. המרעיד את האילן ונפל על חברו, או שוכה ונפלה על חברתה, ותחתיהן זרעים וירקות מחברות לקרקע, ונפלו המים על הפרות המחברין לקרקע שתחתיהן - אותן המים שבזרעים ושברקות אינן תלושין ברצון.

יז. שמרים [שמרי יין] של תרומה שנתן עליהן מים, כבר בארנו בתרומות שהראשון והשני [- המישרה הראשונה והשניה היוצאות מהם] אסור לזרים; ושל הקדש בדם הבית, אף השלישי אסור; ושל קדשי מזבח, לעולם אסור; ושל מעשר שני הודאי, ראשון בלבד אסור. כשם שאמרו לענין אסורין, כך אמרו לענין הכשרן - כגון שנתמדו מאליהן, והיתה בהמה שותה ראשון ראשון; שאם היה אדם הוא שמסיר המים הראשונים - אף על פי שמאליהן נפלו - כינו שהחשיבן והקפיד עליהן, מכשירין.

יום שישי

הלכות טמאת אכלין פרק יד

א. פרות שניד הדלף לתוכן, וערכן כדי שיתנגבו [- יתיבשו] - לא הכשרו.

ב. המעלה פרוטיו לגג מפני הכנימה [- שיצאו התולעים], וירד הטל עליהן - לא הכשרו; ואם נתפזר שירד הטל

הלכות טמאת אכלין פרק יג

א. הממלא בקילון [תעלת מים] - מים הנשארין בקילון, הרי הן תלושין ברצון עד שלשה ימים; אבל אחר שלשה ימים, אינן תלושין ברצון, אלא אם נשאר שם משקה, אינו מכשיר.

ב. עצים שנפלו עליהן משקין ברצון, וירדו עליהן גשמים שלא לרצון - אם רבו [מי הגשם על המשקין], הרי כלן שלא לרצון; הוציאן שירדו עליהן גשמים - אף על פי שרבו, הרי כלן לרצון. הרי רגליו או רגליו בהמתו מלאות טיט, ועבר בנהר ונרחצו - אם שמח, הרי המים העולים עליהן תלושין ברצון; ואם לא שמח, אינן תלושין ברצון.

ג. המוריד את הגלגלים [של עגלה] ואת כלי הפקר בשעת הקדים [- רוחות הקיץ] למים, כדי שישתמו הסדקין שבצבץ - הרי המים העולים בהן תלושין ברצון.

ד. המוריד את הבהמה לשותות, המים העולים בפיה תלושין ברצון; וברגליה אינן תלושין ברצון, אלא אם חשב שידוחו רגליה. ובשעת הנחף והדיש, אף שברגליה תלושין ברצון. הורידה חרש שוטה וקטן - אף על פי שחשב שידוחו רגליה, המים העולים ברגליה אינם תלושין ברצון; שיש להם מעשה, ואין להם מחשבה.

ה. הטובל במים, הרי כל המים שעל בשרו תלושין ברצון; אבל העובר [בדרכו] במים, כל המים שעל בשרו אינן תלושין ברצון.

ו. מי שטבל בנהר, והיה לפניו נהר אחר ועבר בו - בטלו השונים את הראשונים, והרי המים שעליו אינן תלושין ברצון. וכן אם דחיו [דחפו] חברו לשברו או לשקר בהמתו, בטלו המים הראשונים; אבל אם דחיו דרך שחוק [שחקו ביניהם ונפל למים] - לא בטלו, אלא הרי המים שעליו תלושין לרצון. טבל בנהר ועלה, וירדו עליו גשמים - אם רבו הגשמים - הרי בטלו המים הראשונים, והרי כל המים שעליו אינן תלושין ברצון.

ז. השט [שוחה] על פני המים - המים הנתזין אינן תלושין ברצון, והמים העולים עליו תלושין ברצון; ואם נתפזר להתזו על חברו, אף הנתזין תלושין ברצון.

ח. העושה צפור [משחק-מים עשוי קנים] במים - המים הנתזין ואת שבה, אינן תלושין ברצון.

ט. המוריד את הבור לידע עמקו - מים העולים בידו ובדבר שמדד בו, תלושין ברצון; ואם מדד רחבו - מים העולים בידו או בדבר שמדד בו, אינן תלושין ברצון. פשט ידו או רגלו לבור לידע אם יש בו מים - הרי המים העולים בידו או ברגלו, אינן תלושין ברצון; פשטן לידע כמה מים יש בו, העולים בהן תלושין ברצון. ורק את האבן לבור לידע אם יש בו מים - הנתזין אינן ברצון, והמים שעל האבן אינן תלושין.

י. החובט על השלח [עור שלא ניטל צמרן] חוץ למים [אחר שהוציאוהו מהמים] - הנתזין ממנו תלושין ברצון,

טו. הנופח בצדשים לברך את יפות הן, והזיעו - הכשרו בהכל פיו, מפני שהוא מתולדות המים; וכן האוכל שמשמים באצבעו, הכשרו במשקה פיו שעל אצבעו. **טז.** נשף באכל, ונפל האכל - הרי המשקה שעל האכל שלא לרצון. היה אוכל זיתים פצועים [- מבוקעים], ותמרים רטובות, וכל שהוא רוצה למץ [למצוץ] את גלעינתו, ונפל מפיו - הרי המשקה שעליו ברצון; היה אוכל זיתים וגובין, ותמרים ובשות, וכל שאינו רוצה למץ את גלעינתו, ונפל מפיו - המשקה שעליו שלא ברצון. **יז.** עלשין [מן עשב מאכל בהמה] שלקטן לבהמה, והדיחן, ואחר כך חשב עליהן לאדם - כבד בארנו שהן צריכין הכשר שני; ואם היה עליהן משקה טופח כשחשב עליהן לאדם, הרי אלו מכשרין.

שבת קודש

הלכות טמאת אכלין פרק טו

א. מים שבבבלים - מתטמא, בין לרצון בין שלא לרצון, ומטמא אכלים וכלים, בין שנפל עליהן ברצון בין שלא ברצון. אכל מים שבברקעות, כגון מי בורות שיחין ומערות ומי גביין [גומות] שאין בהן ארבעים סאה - אין מתטמאין אלא ברצון, ואין מטמאין אלא ברצון. כיצד? מים שבברקע שאין בהן ארבעים סאה, בין שהיו שאובין בין שאינן שאובין, שנפל לתוכן המה, או שהלך בהן הטמא - הרי אלו טהורין. אכל אם שתה מהם אדם טמא, או שמלא מהן בכלי טמא, או שנפלו לתוכן משקין טמאין ברצון - הרי אלו טמאין, ואף על פי שהן בברקע. שתה מהן הטהור אחר שנטמאו בברקע, או שמלא מהן בכלי טהור - נטמא השותה, ונטמא הכלי; שהרי ברצון שתה או מלא. נפל לתוכן כפר של תרומה - הרי הוא טהור כשהיה, שאין מטמאין אלא לרצון; לפיכך, אם הדיח ידו, והוציא הכפר - נטמא הכפר במים שבידיו, שהרי הן ברצון. **ב.** מי גביים וכיוצא בהן במים שבברקעות, כגון מי בורות שיחין ומערות, ומי תמצית [מי גשמים הזוחלים מההרים לעמקים] שפסקו [זחילתם], ומקוות שאין בהן ארבעים סאה, שנטמאו, וירדו עליהן גשמים ורבו מי גשמים עליהן - אף על פי שלא שטפו [- עלו על גדותיהן], הרי הן טהורין. לפיכך, המים שבברקעות, כגון מי גביים וכיוצא בהן - בשעת הגשמים, הכל בחזקת טהרה. **ג.** פסקו הגשמים - הקרובים לעיר או לדרך, טמאין; שהם בחזקת ששתה מהם טמא, ושמלאו מהם בכלים טמאין. והרחוקים טהורים, עד שיהלכו רב האדם; הלכו - הכל בחזקת טמאה, שההלכין בשירות שותין וממלאין מהן. במה דברים אמורים? בגבא [גומא] שאפשר לשתות ממנו; אבל בגבא שאי אפשר לשתות ממנו אלא בדחק גדול - הרי זה בחזקת טהרה, עד שימצא מקום פרסות רגלי האדם או פרסות רגלי בהמה גסה נכרת בו. מצא פרסות רגלי בהמה דקה - הרי זה טהור, שאפשר שיתרדה [ללא בעליה] ושתת.

עליהן, הכשרו. לפיכך, אם העלים [לגג] חרש שוטח וקטן - אף על פי שחשבו שירד עליהן הטל, לא הכשרו; שיש להם מעשה, דין תורה; ואין להם מחשבה, ואפלו מדברי סופרים. הפכו בהן הקטנים על הגג, הרי אלו מכשרין; שאם היתה מחשבתו של קטן נכרת מתוך מעשיו, הרי מחשבתו מועלת מדבריהם.

ג. המעלה את האגדות ואת הקציעות [תאנים] ואת השום לגג בשביל שימתינו [שישהו שם], וירד עליהן הטל - לא הכשרו; ואין אומרים, 'הואיל והכל יודעין שהטל יורד, הרי זה ברצונו' - שהרי לא העלם אלא כדי שימתינו. **ד.** המוליך חטיו לטוח, וירדו עליהן גשמים - אם שמח, הכשרו. היו זיתיו ונתנין בגג, וירדו עליהן גשמים - אם שמח, הכשרו. החמרים שהיו עוברים בנהר, ונפלו שקיהם במים והעלים - אם שמחו, הכשרו הפרות; והמים שעל השקין - הרי הם תלושין ברצון, שהרי שמחו.

ה. שק שהוא מלא ורעונים, ונתנו על גב הנהר או על פי הבור או על מעלת [מדרגת] המערה, ושאבו [ספגו] מהלחות] - הכשרו.

ו. חבית שהיא מלאה פרות שנתנה בתוך המשקין, או מלאה משקין שנתנה בתוך הפרות, ושאבו [הפירות] - הכשרו. באלו משקין אמרו? במים, ביין ובהמץ; אבל שאר משקין, אינן נשאבין [- חודרים] מן התרש כדי שיכשירו הפרות שבצדן.

ז. הרודה [מוציא מהתנור] פת חמה, ונתנה על פי החבית של יין - אם היתה פת חטין, לא הכשרה; ואם היתה פת שעורים - הכשרה, מפני שהשעורים שואבות. וכן אם היה היין טמא, והיתה פת חטים - טהורה; ואם היתה שעורים - נטמאת, מפני ששאבה משקין טמאין.

ח. המרבץ [שטוף] ביתו, ונתן בו חטים וטננו [נרטבו] - אם מחמת המים, הכשרו; ואם טננו מחמת הסלע [מלחוחית הריצפה עצמה], לא הכשרו. המכבס את כסותו בערבה, ונתן בה חטים וטננו - אם מחמת המים, הרי הכשרו; ואם מחמת הערבה, לא הכשרו.

ט. הטומן פרותיו בחול כדי שירטבו, הכשרו. הטומן בטיט הנגוב - אם יש בו משקה טופח [לחלוחית], הכשרו; ואם לאו, לא הכשרו.

י. המרבץ את גרנו, אינו חושש שמא הכשרו חטיו אם טננו בו, ואף על פי שהוא שמח.

יא. המלקט עצבים כשהטל יורד עליהם לחפות בהן החטין, לא הכשרו; ואם נתפזן לכה, הכשרו החטים.

יב. המרבץ את ביתו במים טמאים, ונתן בו שבולים וטננו - אם יש עליהן משקה טופח, הרי אלו טמאין; ואם לאו, טהורין.

יג. הנוצר אגדה של ירק שהיו עליה משקין, וירדו מצד העליון לצד התחתון - לא הכשרו.

יד. המעלה שקין מלאין פרות מן הנהר, ונתנו זה על גב זה - הכשר התחתון במים שירדו לו מן העליון, שהרי ברצונו הניח זה על גבי זה.

[תאינה] שלא הכשרה, והכנים ידו לתוף פיו לטל צרור [אבן שנכנסה לתאינה] - אם הפך [בידו לדבילה], נטמאת הדבילה ברירו; שהרי נטמא [הריר] בידו, מפני שעקרו. ואם לא הפך, טהורה; שהמשקה שבפיו קדם שיהפכנו או ימצץ אותו להוציאו, דומה למים שלא נתלשו, אלא עדין הן בקרקע, שאין מטמאין ולא מטמאין אלא ברצון, כמו שבארנו; וזה אין רצונו אלא לטל הצרור. הנה פונדיון [מטבע] לתוף פיו, ופשט ידו לנטלו, והדבילה לתוף פיו - אם הניחו לצמאו [לדוות צמאנו], הרי זה הרק פצקור, ונטמאת הדבילה מחמת משקה פיו, שנטמא מחמת ידו. ח. האשה שהיתה אוכלת אכלין של תרומה שאינן מכשרין, והיתה גורפת התנור הטמא, והפה הקוץ ויצא ממנה דם, ומצצה אצבעה מפני הדם, או שנקוות, ונתנה אצבעה לתוף פיה - נטמאת התרומה שבפיה, שהרי רצונה להוציא המשקה [הרוק] מפיה ולעקרו במציצת אצבעה.

ד. חזקת טיט וגוממיות [גומות] שבפתי תנזיות ברשות הרבים בשעת הגשמים, שהן טהורין; פסקו הגשמים, הרי הם [טמאים] כמי שפיקות [מי שופכין]. ושבשוקין, הולכין בהן אחר הרב. גבא שנפל לתוכו זין או חלב או דבש, הולכין אחר הרב. נפל לתוכו שמן - אף על פי שהקפיאוהו [ציננו והוציאו כולו], הרי זה מטמא ומטמא שלא לרצון; לפי שאי אפשר לו לצאת ידי צחצוח [טיפת] שמן. ה. ושאר המשקין, חוץ מן המים - הרי הם בקרקע כמות שהן בפלים; דין אחד הוא. ו. מי תמצית שלא פסקו [ממשיכה ירידתם מההרים] - אף על פי שאין בהן ארבעים סאה, הואיל והן בקרקע, והרי המים נמשכין ובאין להן - אינן מקבלין טמאה; אף על פי ששתה מהן הטמא, ומלא מהן בכלי טמא, או נתן לתוכם מים טמאים - הרי הם טהורין לכל דבר. ז. מי שהיה אוכל תרומה בידים טמאות, כגון דבילה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - י"ב-י"ח סיון ה'תשס"ח

יום ראשון

מצות עשה קצא. ריד.

מצות לא תעשה שיא. נח.

מצות עשה רכא. מצות לא תעשה רסג. רסד.

המצוה הקצ"א — הצווי שנוצטוינו למנות כהן שיוכיח (יטיף וינאם) לפני העם את-תוכחת המלחמה ("שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה וגו'" — דברים כ, ג), ויחזיר מי שאינו ראוי שילחם, הן מפני חלשתו, הן מפני שמחשבותיו תלויות בדבר הגורם לו חסר גישה למלחמה — והם שלשת הדברים שבאר הכתוב (בית, כרם, אשה) — ורק אחר-כך מתחילים במלחמה. וכהן זה נקרא: 'משוח-מלחמה'. ויאמר בתוכחתו כלשון הנזכר בתורה, ויוסיף בענין זה דברים המעודדים את-העם למלחמה ומביאים אותם למסור את-נפשם על נצחון דת ה', ועל הנקמה בסכלים המקלקלים את-סדר הישוב, והוא אמרו יתעלה: "והיה בקרבכם אל-המלחמה ונגש הכהן" (שם, ב). אחר-כך יצוה להכריז בשורות הצבא להחזיר רפי הלבב, וכל-מי שבנה ולא ישב או נטע ולא אכל, או ארש ולא כנס כמו שבאר הכתוב, והוא

אמרו: "ודברו השטרים" (שם, ה). אמרו בגמרא (סוטה מג.): "ודברו השטרים — כהן מדבר ושומר משמיע". וכל-זה, כלומר: תוכחת משוח-מלחמה וההכרזה בערכי המלחמה אינו חובה אלא במלחמת הרשות ובה נזהג דין זה; אבל מלחמת מצוה — אין בה שום דבר מפל-זה, לא תוכחה ("שמע ישראל וגו'") ולא הכרזה (להחזיר שלושה סוגים שבמקרא), כמו שנתבאר בפ' ח' מסוטה (מד:). ושם נתבארו דיני מצוה זו.

המצוה הרי"ד — הצווי שנוצטוינו שיתיחד החתן לאשתו שנה שלמה, ולא ילך בה למסעות ולא יצא לצבא כבוש, ולא יתחייב בכל-הדומה לזה — אלא ישמח עמה שנה תמימה מיום שכנסה (נשאה), והוא אמרו יתעלה: "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את-אשתו אשר-לקח" (שם, כד, ה). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפ' ח' מסוטה (מג:).

המצוה השי"א — האזהרה שהזהרנו מלהוציא את-החתן מביתו במשך שנה לשום עבודה מן-העבודות לא למלחמה ולא לזולתה, אלא נפטרנו במשך כל-השנה מחובות הגורמים להעדרו מביתו, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יעבר

"לְהַעֲבִידָהּ": שְׁלֹא יַעֲשֶׂנָה שְׁפָחָה וַיִּנְיַחְנָה אֲצִלּוֹ כְּשֶׁאֵר הַשְּׁפָחוֹת הַעוֹבְדוֹת דְּרָךְ שְׁפָחוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עֲנִיתָהּ" (שם). וְלִשׁוֹן סִפְרִי (פֶּרֶשֶׁת תִּצְאָה שֶׁם): "לֹא-תִתְעַמֵּר בָּהּ — שְׁלֹא תִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ שֶׁשְׁנֵי לֹאִין אֵלּוּ מִזְהִירִים עַל שְׁנֵי עֲנִינִים נִפְרָדִים, וְהֵם: שֶׁהִזְהֵר מִלְּמַכְרָה לְזוּלָתוֹ וְגַם מִלְּהַשְׁאִירָהּ אֲצִלּוֹ דְּרָךְ שְׁפָחוֹת, אֲלֵא כְּמוֹ שֶׁצִּוְּנוּ יִתְעַלֶּה: "וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ". וְכָךְ פֶּרֶשׁוֹ (בְּדוּגְמָא לְפִירוּשׁ שְׁבִיפֶת-תּוֹאֵר) בְּמָה שֶׁנֶּאֱמָר: בְּגוֹיֵב נִפֵּשׁ "וְהִתְעַמֵּר-בּוֹ וּמָכְרוֹ" (שֶׁם כד, ז), אָמְרוּ (סִפְרִי שֶׁם): מִשֵּׁי-כְנִיסוֹ לְרִשְׁוֹתוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. וְכִבֵּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי יִפְתָּ-תֹאֵר בְּתַחֲלֵל קְדוּשִׁין (כא:).

סיום חלק המצוות-עשה

[כתבה רבינו בסמוך למצוות עשה רמח] וְדַע שֶׁזֶה שְׁאֵמַרְתִּי בְּכָל-מִצְוָה 'כִּבֵּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵיהָ בְּמָקוֹם פְּלוּנִי', אֵין בְּנִינִי בְּכָךְ שְׁאוֹתוֹ הַפֶּרֶק אוֹ אוֹתָהּ הַמִּסְכָּתָא כּוֹלֵלֶת כָּל-דִּינֵי אוֹתָהּ הַמִּצְוָה, עַד שֶׁלֹּא תַעֲדֵר מִשֵּׁם שׁוֹם שְׁאֵלָה, אֲלֵא אֲנִי מִזְכִּיר אֶת-הַמָּקוֹם שִׁישׁ בּוֹ עָקֵר הִלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה וְרַב דִּינֵיהָ, אֶף-עַל-פִּי שִׁישׁ שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִהִלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה מִפְּזוּרוֹת בְּמָקוֹמוֹת אֲחֵרִים בְּתַלְמוּד, שֶׁלֹּא אֲזַכִּיר מְקוֹמָן עֲתָה.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְבּוֹנֵן בְּכָלֵל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, שֶׁקִּדְּמָה וְכֵרֵן, תִּמְצָא מֵהֵן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה לְצַבּוֹר לֹא לְכָל-יָחִיד וְיָחִיד, כְּגוֹן: בִּנְיָן בֵּית-הַבְּחִירָה וְהַקָּמֶת מֶלֶךְ וְהַכְרַתֶּת זֶרַע עֲמֻלֶּק. וּמֵהֵן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה לְיָחִיד, אִם עֲשֵׂה מַעֲשֵׂה פְּלוּנִי אוֹ אִם אֵרַע לוֹ מִצֵּב פְּלוּנִי, כְּגוֹן קֶרֶבֶן שׁוֹגֵג וְקֶרֶבֶן הִזָּב, וְאֶפְשָׁר שִׁישְׁאֵר (הַאֶחָד מִבְּנֵי) אָדָם כָּל-יָמֵי חַיָּו, וְלֹא יַעֲשֵׂה אוֹתוֹ הַמַּעֲשֵׂה וְלֹא יֵאָרַע לוֹ אוֹתוֹ הַדִּבְרִי. וְיֵשׁ מִמִּצְוֹת אֵלּוּ גַם דִּינִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, כְּגוֹן דִּין עֶבֶד עֲבָרִי, וְדִין אִמָּה עֲבָרִי, וְדִין עֶבֶד כְּנַעֲנִי, וְדִין שׁוֹמֵר חֲנָם וְדִין שׁוֹאֵל זְוֹלָתָם מִמֶּה-שֶׁקִּדְּמָה וְזָכְרוּ. וְאֶפְשָׁר שִׁישְׁאֵר אָדָם כָּל-יָמֵי חַיָּו וְלֹא יִדּוֹן בְּדִין זֶה וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּמִצְוָה זֹאת. וּמֵהֵן גַּם מִצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה אֲלֵא בִּפְנֵי הַבֵּית, כְּגוֹן הַחֲגִיגָה

עָלָיו לְכָל-דִּבְרִי" (שֶׁם). וְלִשׁוֹן גְּמָרָא סוּטָה (מד:): "לֹא יֵצֵא בְּצִבָּא" (שֶׁם) יָכוֹל בְּצִבָּא הוּא בְּלֹא יֵצֵא, אֲבָל יִתְקַן כָּלִי זֵין וְיִסְפֵּק מִים וּמִזוֹן — תַּלְמוּד לומר: 'וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל-דִּבְרִי, עָלָיו הוּא דֹאִין אִתָּהּ מַעֲבִיר אֲבָל אִתָּהּ מַעֲבִיר עַל אֲחֵרִים (שֶׁם) הַפְּטוּרִים מִהַמְּלַחְמָה, הַבוּנָה בֵּית וכו'), וְכִי מֵאַחֵר דִּנְפָקָא לִי (שֶׁאֲנִי לומדו) מִ"לֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל-דִּבְרִי", "לֹא יֵצֵא בְּצִבָּא" לָמָּה לִי? לַעֲבֹר עָלָיו בְּשְׁנֵי לֹאִין". וְכִבֵּר בִּאֲרָנוּ בְּכָלֵל הַתְּשִׁיעִי שֶׁלֹּא כָל-מַה-שֶּׁחִיבִים עָלָיו בְּשְׁנֵי לֹאִין יִהְיֶה שְׁתֵּי מִצְוֹת. וְדַע שֶׁגַם הַחֲתָן עֲצָמוֹ (בְּנוֹסֶף לַאֲזוּרָה הַמוּטֵלֶת עַל הַמְּמוֹנִים עַל הַגִּיּוֹס וְהַפְּטוּר לְצַבָּא) מִזְהֵר מִלְּצִאֵת מִבֵּיתוֹ, כְּלומר: לְנִסְעַ — כָּל-הַשָּׁנָה. וְכִבֵּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּפֶרֶק ח' מְסוּטָה (שֶׁם).

הַמִּצְוָה הַנ"ח — הַאֲזִיזָה שֶׁהִזְהֵרְנוּ מִלִּירוֹא אֶת-הַכּוֹפְרִים בְּשַׁעַת הַמִּלְחָמָה וּמִלְּעָרוֹץ (לִפְחוֹד) מִפְּנֵיהֶם, אֲלֵא חוֹבָה לְהִתְאַמֵּץ וְלִהְיוֹת זֶקֶק וְלַעֲמוֹד כְּנֶגֶד הָעָם הָאֲחֵר (הַאִיּוֹב). וְכָל-הַנִּסְגִּי וּפְזוּנָה לְאַחֵר — הָרִי זֶה עֹבֵר עַל לֹא-תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם" (שֶׁם ז, כא). וְכָפַל אֶת-הֵלָלוֹ וְאָמְרוּ: "לֹא תִירָאוּם" (שֶׁם ג, כב). וְכָפַל אֶת-הַצּוּרִי בְּעֵינָיו זֶה הַרְבֵּה, כְּלומר: שֶׁלֹּא לַעֲרוֹץ וְשֶׁלֹּא לְפָנוֹת לְאַחֵר בְּשַׁעַת הַמִּלְחָמָה לְפִי שֶׁבְּמִצְבָּא זֶה אֶפְשָׁר לָקִים אֶת דִּבְרֵי הָאֱמֶת. וְכִבֵּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּפֶרֶק ח' מְסוּטָה (מב:).

הַמִּצְוָה הַר"א — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין יִפְתָּ תֹאֵר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: ("כִּי תִצֵּא לַמִּלְחָמָה...") "וְרֵאִיתָ בַּשָּׂבִיָּה אִשֶּׁת יִפְתָּ-תֹאֵר" (שֶׁם כא, יא) וְכִבֵּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּרִישׁ קְדוּשִׁין (כא:).

הַמִּצְוָה הַרס"ג — הַאֲזִיזָה שֶׁהִזְהֵרְנוּ מִלְּמַכּוֹר אִשֶּׁת יִפְתָּ-תֹאֵר אַחֲרֵי בְּעִילָתָהּ בְּאוֹתָהּ הַפַּעַם שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּשַׁעַת כְּבוֹשׁ הָעִיר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹמוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה אִם-לֹא חִפְצָתָ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכַר לֹא-תִמְכְּרָנָה בְּכֶסֶף" (שֶׁם, יד).

הַמִּצְוָה הַרס"ד — הַאֲזִיזָה שֶׁהִזְהֵרְנוּ גַם בִּן מִלְּהַעֲבִיד יִפְתָּ-תֹאֵר אַחֵר בְּעִילָתָהּ. בְּנִינִי בְּאִמְרֵי

(שיר השירים ו, ח), ויהיה הסימן בהשמיטת הארבע עשרה מן-הנשים אֶלֶת יָד (דברים לב, לו) או יהא הסימן בחובת המ"ו מצות בלכד לנשים גם את בדם ברייתך (זכריה ט, יא) כלומר: מנין בדם חובה לָהֶן וְהֵן הכרית המיחדת לאשה בהכרח.

זהו מה-שראינו לרשם במנין מצות עשה. ומאת ה' אשאל עזר לקיים כל-מה-שצוה בו מהן ולהתרחק מכל מה-שהזהיר ממנו. וזהו (התרי"ג מצוות) מה-שראינו לכלול במאמר זה (כלומר: בספר המצוות).

התחלת מחזור הכ"ז במסלול ספר המצוות

יום שני

הספר הזה . .

במצות עשה

הספר הזה "ספר המצוות" בו אבאר את-מנין המצות ואיך ראוי למנותן. ואביא לכוך ראיות מפסוקי התורה ומדברי חז"ל על פרושן, ואקדים כללים ("שורשים" — יסודות) שראוי לסמוך עליהם במנין המצות. וכשיצא מנינן נכון על פי המאמר הזה בראיה ברורה שאין בה ספק — תתברר לקורא טעותו של כל-מי שמנה הפך מה-שמנינו אנחנו. ואין לי צורך להשיב לאדם מסים ולא לברר טעותו. כיון שהתועלת והתכלית המכוננות במאמר זה תשגנה על-ידי מבקשיהן בלי זאת. שכן אבאר את-המצות כלן ומנינן — מצוה מצוה — ואביא ראיה על כל-מה-שיש בו ספק, או מה שאפשר שישגה מי שאין לו בקיאות בדיני התורה, ואסיר שגיאתו ואבאר כל מה-שיש בו ספק.

אבל אין פונתי בחבור זה לפרט דיני איזו מצוה מן-המצות, אלא למנותן בלכד. ואם אמנם אפרש מהן משהו בשעת הזכרתן, הרי אפרשנו על דרך פרוש השם (לצורך הסברת "שם" — מהות המצווה — אך לא כדי לפרט הלכותיה), כדי שיוודע מה הוא העשה או הלאו הזה, ולאיה דבר נתן השם הזה. וכשתשג ידיעת מנינן על פי ראיות מן-החבור הזה, אז אנכירן בדרך סתם בראש אותו החבור הפולל (בפתיחת ספר "משנה תורה") בפה שזכרנו (כמו שהזכרנו לעיל).

והראיה ומצות הקהל וכבר הזכרנון אחת אחת. ומהן גם מצות שאינן חובה אלא למי שיש לו רכוש, כגון מעשרות ותרומות ומתנות כהנה ומתנות עניים, כלומר הלקט והפרט והשכחה והפאה והעוללות; ואפשר שלא יהא לו אותו הרכוש ולא יתחייב בהן ויחיה אדם כל-ימיו ולא יתחייב במצוה מן-המצות אשר מן-הסוג הזה. אבל הצדקה אינה בכלל אלו, לפי שהיא חובה אפלו לעני המתפרנס מן-הצדקה כמו שבארנו. ומהן מצות שהן חובה על-כל-אדם בהכרח, בכל-זמן ובכל-מקום ובאיזה מצב שיהיה, כגון הציצית והתפלין ושמירת שבת, ואנו נקרא את-המצות שמסוג זה: המצות ההכרחיות, לפי שהן חובה בהכרח על-כל-אדם מישאל שהוא גדול בשנים בכל-זמן ובכל-מקום ובכל-מצב.

וכאשר תתבונן ברמ"ח מצות עשה אלו תמצא, שהמצות ההכרחיות הן ששים, בתנאי שנגיח שאדם זה שאמרנו שהוא חייב בששים מצות אלו בהכרח נמצא במצב רב בני אדם הינו: שהוא גר בבית שבעיר, ואוכל מיני המזון הידועים שהם מזון בני אדם, כלומר לחם ובשר, ועושה מסחר עם בני אדם, ונושא אשה ומוליד בנים. וששים מצות אלו הן לפי הסדר שסדרנו במניננו זה: המצוה א, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י — וזו העשירית אין הנשים חייבות בה; יא — וגם היא אינה חובה לנשים; יב — ואינה חובה לנשים; יג — ואינה חובה לנשים; יד — ואינה חובה לנשים; טו, יז — ואינה חובה לנשים; יט, כו — וזו מיחדת לזכרי הכהנים; לב, נד, עג, צד, קמג, קמו, קמז, קמט, קנ, קנב, קנד, קנה, קנו, קנז, קנח, קנט, קס, קסא — ואינה חובה לנשים; קסב, קסג, קסד, קסה, קסו, קסז, קסח — וזו אינה חובה לנשים; קע — ואינה חובה לנשים; קעב, קעה, קפד, קצה, קצז, קו, קוז, קח, קט, קי, קיא, קיב — וזו אינה חובה לנשים; קיג, קיד — והיא מיחדת לזכרים; קטו — וגם היא מיחדת לזכרים.

הנה נתבאר לך, שמששים המצות ההכרחיות האלה מ"ו מצות הן חובה גם לנשים, וארבע עשרה מצות מהן אינן חייבות בהן. ויהיה לך הסימן בששים מצות ההכרחיות האלו ששים המה מלכות

הַכָּלִים (שורשים)

וְאֵנִי עֲתָה מֵתַחִיל בְּזִכְרוֹן הַכָּלִים שְׂרָאוֹי לְסִמּוֹךְ עֲלֵיהֶם בְּמִנְיֵן הַמִּצְוֹת, וְהֵם אַרְבָּעָה עָשָׂר כָּלִים. אִף אֶקְדִּים [ונאמר] שֶׁכָּלֵל הַמִּצְוֹת שְׂכּוּלָל סֵפֶר הַתּוֹרָה, שְׁצֻנּוֹ הַשֵּׁם בָּהֶן — הֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, מִהֵן — מִצְוֹת עֲשֵׂה רמ"ח, כְּמִנְיֵן אֲבִירֵי גּוֹף הָאָדָם; וּמִהֵן — מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה שס"ה, וְהֵן כְּמִנְיֵן יְמוֹת הַחַמָּה (שְׁנַת הַשְּׁמֶשׁ). וּמִנְיֵן זֶה נִזְכָּר בְּלִשׁוֹן הַתְּלִמּוּד בְּסוֹף גְּמָרָא מְכוּת (כג.). אָמְרוּ: שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֱמָרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינִי: שס"ה כְּנֶגֶד יְמוֹת הַחַמָּה, וּרמ"ח כְּנֶגֶד אֲבִירֵי שֵׁל אָדָם. וְעוֹד אָמְרוּ (תַּנְחוּמָא פִּרְשֵׁת תַּצֵּא) עַל דֶּרֶךְ הַדְּרָשׁ עַל שְׁמִצְוֹת עֲשֵׂה כְּמִנְיֵן הָאֲבִירִים, כְּלוּמָר: כָּל-אֶבֶר וְאֶבֶר אוֹמֵר לוֹ לְאָדָם: עֲשֵׂה בִי מִצְוָה; וְשְׁמִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה כְּמִנְיֵן יְמוֹת הַשָּׁנָה, כְּלוּמָר: כָּל-יוֹם וְיוֹם אוֹמֵר לוֹ לְאָדָם: אַל תַּעַשׂ בִּי עֲבָרָה. וְזֶה לֹא נֶעְלַם מֵאֵף אֶחָד מִכָּל-מִי שְׁמָנָה אֶת-הַמִּצְוֹת, כְּלוּמָר: שְׁזָהוּ מִנְיָנִי, אֲלֹא שֶׁשָּׂגוּ שְׂגִיאַתָּה גְּמוּרָה בְּדִבְרֵים הַמְּנוּיִים, כְּמוֹ שִׁיתַּבָּאֵר בַּחֲבוּר זֶה, וְזֹאת מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדְעוּ עֲנִינִי י"ד הַכָּלִים (הַשּׁוּרְשִׁים) הָאֵלֶּה שְׁאֵבְאָרֵם עֲכָשׁוּ:

הַכָּלֵל הָרֵאשׁוֹן מֵהֶם: שְׂאִין לְמִנּוֹת בְּמִנְיֵן הַזֶּה אֶת-הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן מְדֻרְבָּנִן.

הַכָּלֵל הַשֵּׁנִי: שֶׁלֹּא כָל מֵה-שְׁנִלְמַד בְּאַחַת מִשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן אוֹ בְּרַבּוּבִי, רָאוֹי לְמִנּוֹתוֹ.

הַכָּלֵל הַשְּׁלִישִׁי: שְׂאִין לְמִנּוֹת מִצְוֹת שְׂאִין נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת.

הַכָּלֵל הָרְבִיעִי: שְׂאִין לְמִנּוֹת צוּרִים הַנוֹגְעִים לְכָל-מִצְוֹת הַתּוֹרָה כְּלָה.

הַכָּלֵל הַחֲמִישִׁי: שְׂאִין לְמִנּוֹת טַעַם הַמִּצְוָה כְּמִצְוָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה.

הַכָּלֵל הַשִּׁשִּׁי: שֶׁהַמִּצְוָה שִׁישׁ בָּהּ עֲשֵׂה וְלֹא-תַעֲשֶׂה, יֵשׁ לְמִנּוֹת עֲשֵׂה שְׂבָה עִם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלֹא שְׂבָה עִם מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה.

הַכָּלֵל הַשְּׁבִיעִי: שְׂאִין לְמִנּוֹת פְּרִטֵי הַלְכוֹת הַמִּצְוָה.

הַכָּלֵל הַשְּׁמִינִי: שְׂאִין לְמִנּוֹת הַשְּׁלִילָה עִם הַאֲהָרָה.

הַכָּלֵל הַתְּשִׁיעִי: שְׂאִין לְמִנּוֹת אֶת-הַלְאוּיִן וְהַעֲשָׂה, אֲלֹא אֶת-הַעֲנִינִים שְׁמִזְזֵהִם וְשְׁמִצְוִים עֲלֵיהֶם.

הַכָּלֵל הָעֲשִׂירִי: שְׂאִין לְמִנּוֹת אֶת-הַהִקְדָּמוֹת שֶׁהֵן לְאִיזוֹ תְּכִלִּית שֶׁהִיא.

הַכָּלֵל הָאֶחָד-עָשָׂר: שְׂאִין לְמִנּוֹת חֻלְקֵי הַמִּצְוָה, כָּל-חֻלְק בְּנֶפֶד, אִם כָּלָם מִצְוָה אֶחָת.

הַכָּלֵל הַשֵּׁנִים עָשָׂר: שְׁבַפְעָלָה שְׁמִצְוִים עַל עֲשִׂיתָהּ, אִין לְמִנּוֹת כָּל-חֻלְק שְׂבָה לְבָדוֹ.

הַכָּלֵל הַשְּׁלִשָּׁה עָשָׂר: שְׁמִסְפֵּר הַמִּצְוֹת אִינוֹ מִתְרַבֶּה לְפִי מִסְפֵּר הַיָּמִים שְׂבָהֶם נוֹהֲגַת הַמִּצְוָה הַהִיא.

הַכָּלֵל הָאַרְבָּעָה עָשָׂר: אִיךְ רָאוֹי לְמִנּוֹת קִיּוֹם הַעֲנָשִׁים בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה.

יום שלישי

[בימי לימוד הקדמת היד ילמד כל אחד ואחד מהשורשים (הכללים) כפי יכולתו, לחלק השאר ללמדו בימים הסמוכים בנוסף על לימוד מצות אותו יום].

וְהַנְּנִי חוֹזֵר לְבָאֵר כָּל-כָּלֵל מֵהֶם וְלִהְבִּיא רְאִיּוֹת עֲלֵיו, אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם.

הַכָּלֵל הָרֵאשׁוֹן: שְׂאִין לְמִנּוֹת בְּמִנְיֵן הַזֶּה אֶת-הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן מְדֻרְבָּנִן.

דַּע שֶׁעֲנָנִי זֶה לֹא הִזָּה צָרִיךְ לְהַעִיר עֲלָיו, כִּי הוּא בְּרוּר. שֶׁהָרִי בֵּין שְׁלֹשׁוֹן הַתְּלִמּוּד (מְכוּת כג.) הוּא: "שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֱמָרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינִי" — אִיךְ נֹאמַר בְּדִבְרֵי שֶׁהוּא מְדֻרְבָּנִן שֶׁהוּא מְכָלֵל הַמִּנְיָן? אֲלֹא הַעִירָנוּ עַל כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵד טַעַם בְּזָה וּמִנּוֹ נֵר חֲנֻכָּה וּמִקְרָא מְגִלָּה בְּכָלֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְכֵן מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל-יוֹם וְנִחוּם אֲבָלִים וּבִקּוּר חוֹלִים וּקְבֻרַת מֵתִים וְהַלְבָּשֶׁת עֲרָמִים וְחֻשׁוֹב תְּקוּפוֹת וְשְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם לְגִמּוּר בָּהֶן אֶת-הַהֵלֵל. אֲכֵן יֵשׁ לְהַסְתַּכֵּל בְּתַמִּיחָה בְּמִי שֶׁשׁוּמַע אֶת-דִּבְרֵיהֶם "נֶאֱמָרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינִי" וּמוֹנָה קְרִיאַת הַהֵלֵל, שְׂבָב שְׂבַח דָּוִד לְפָנֵי הַשֵּׁם יִתְעַלָּה,

מגלה — כיון שהוא תקון נביאים — נחשב מדאורייתא (ואינו דומה לשאר מצוות דרבנן), שהרי ערוכין מדרבנן (ולא נמנה במצוות) אף-על-פי שהם תקון שלמה בן-דוד ובית דינו. וזה מה-שנעלם מזולתנו (בעל "הלכות גדולות"), ולכן מנה הלכות ערמים, לפי שמצא בישיעה: "כי-תראה ערם וכסיתו" (ישעיה נח, ז). ולא ידע שזה נכנס לכלל אמרו: "די מחסרו אשר יחסר לו" (דברים טו, ח). כי ענין הצווי הזה — ואין בזה שום ספק — שנאכל את-הרעבים, ונלביש את-הערמים, ונתן מצע למי שאין לו מצע, וכסוי למי שאין לו פסוי, ונשיא את-הפנוי שאין לו יכלת להתחתן, ונרכיב מי שדרכו לרכב, כמפרסם בדברי התלמוד (כתובות סז): שכל-זה נכנס לכלל אמרו: "די מחסרו". אף כאלו לשון התלמוד מחבר אצל אלו בלעגי שפה ובלשון אחרת (ולכן טעו בדבר המפורש בתלמוד); ולולא כך — לא מנו מקרא מגלה וכדומה בין המצוות שנאמרו לו למשה בסיני. ולשון הגמרא בשבועות (לט): אין לי אלא מצות שנצטוו על הר סיני; שעתידין להתחדש, כגון מקרא מגלה, מנין? תלמוד לומר: "קיימו וקבלו" (אסתר ט, כז) — קיימו מה-שקבלו כבר, והוא: שיאמינו בכל-מצוה שיתקנו הנביאים והחכמים בלאחר מכן.

אבל תמהני: מדוע מנו מצות עשה שהן מדרבנן, כמו שהזכרנו, ולא מנו גם-כן מצות לא-תעשה שהן מדרבנן? הרי כמו שמנו בין מצות עשה נר חנכה ומקרא מגלה ומאה ברכות והלל, היה להם למנות גם-כן בכלל מצות לא-תעשה — עשרים שניות כעשרים מצות לא-תעשה? כי כמו שכל-ערוה וערוה (איסורי ביאה) היא לא-תעשה דאורייתא, כך כל-שנייה ושנייה (נשים שהן קרובות של קרוביו של האדם — "שניות" — שמן התורה היו מותרות) היא לא-תעשה דרבנן, כמו שבארו ואמרו (יבמות פרק ב משנה ד): שניות מדברי סופרים. וכבר נתבאר בתלמוד, שמה-שאמרו במשנה "אסור מצוה" רצונם לומר: השניות. ואמרו: מאי (מהו לשון) מצוה? מצוה לשמע דברי חכמים. וכך היה להם למנות בתוך הכלל אחות חלוצה, שהיא מדברי סופרים!

(כאלו) בזה נצטוה משה; ומונה נר חנכה, שקבעו אותו חכמים בבית שני. וכן מקרא מגלה! ואיני סבור שידמה מישהו או יעלה על לבו שנאמר למשה בסיני שצוה אותנו, שאם בסוף מלכותנו יקרה לנו עם היונים כך וכך שנתחייב להדליק נר חנכה. אף נראה לי, שמה שהכשילם בכך הוא, שאנו מברכים על דברים אלו: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגלה, ולהדליק נר חנכה, ולגמר את-ההלל"; וגם שהתלמוד (שבת כג.) שואל (על כך שמברכים על מצוות דרבנן "וצונו"): היכן צונו? ואמרו: מ"לא תסור". ואם אמנם משום כך מנו — היה ראוי שימנו כל-דבר שהוא מדרבנן, כיון שכל מה-שצונו חכמים וכל מה-שאסרו עלינו, הרי כבר נצטוה משה רבנו בסיני שצוה אותנו לקימו, שכן הוא אומר: "על-פי התורה אשר יורוך ועל-המשפט אשר-יאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא). והזהירנו מלעבר על דבריהם בשום ענין ממה-שגזרו וקבעו ואמר: "לא תסור מן-הדבר אשר-יגידו לך ימין ושמאל" (שם). אבל אם נכון למנות כל מה-שהוא מדרבנן בכלל תרי"ג מצות, כיון שהוא נכנס לכלל אמרו: "תעלה": "לא תסור", ו"על-המשפט אשר-יאמרו לך תעשה" — מדוע נתניחו אלו מזולתן?! והרי כמו שמנו נר חנכה ומקרא מגלה, כך היה נכון למנות נטילת ידים ומצות ערוב, שהרי אנו מברכים: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים, ועל מצות ערוב, כמו שאנו מברכים: על מקרא מגלה, ולהדליק נר של חנכה — והכל מדרבנן! ובפרוש אמרו (חולין קו): מים ראשונים (נטילת ידים שלפני הסעודה) מצוה. מאי מצוה? אמר אביי: מצוה לשמע דברי חכמים. כמו שאמרו במקרא מגלה ונר חנכה: היכן צונו? מ"לא תסור". וכבר נתבאר, שכל מה-שתקנו הנביאים, עליהם השלום, שעמדו אחרי משה רבנו — הוא גם-כן מדרבנן. ובפרוש אמרו (ערובין כא): בפעם שתקן שלמה ערוכין וידיים (נטילת ידיים) יצתה בת-קול ואמרה: "חכם בני ושמח לפי וכו'" (משלי כז, יא). ובמקומות אחרים בארו, שערוכין — דרבנן, וידיים — מדברי סופרים. ובכך נתבאר לך שכל מה-שתקנו אחר משה רבנו נקרא: דרבנן. הנה בארתי לך זאת, כדי שלא תחשב שמקרא

תלמידי חכמים. וחשבו שכל מה-שנלמד ברבוי, הוא מן הכלל הנזכר (בכלל תרי"ג מצוות).

אך אם הדבר כמו שחשבו, מדוע לא מנו כבוד בעל האם (אב חורג) ואשת האב מצוה בפני עצמה, נוספת על כבוד אב ואם? וכן כבוד אחיו הגדול? שכן האנשים האלה למדנו (רק) מרבוי שחייבים לכבדם. אמרו (כתובות קג): "את-אביך" (שמות כ, יב) — לרבות אחיך הגדול ולרבות בעל אמה; "ואת-אמך" (שם) — לרבות אשת אביך, כמו שאמרו: "את-ה' אלהיך תירא" — לרבות תלמידי חכמים. ומדוע מנו אלו ולא מנו אלו?

וכבר הביאם חסר הידיעה לענין חמור יותר מזה והוא, שאם מצאו דרש של איזה פסוק, ואותו הדרש מחייב לעשות איזו פעולה או להתרחק מאיזה דבר — ואלה כלם בלי ספק דרבנן — הרי הם מונים אותם בכלל המצוות, אף-על-פי שפשטה דקרא אינו מורה על שום דבר מאותם הדברים, ועל אף הכלל שלמדנו, עליהם השלום, באמרם (שבת סג): אין מקרא יוצא מידי פשוטו; ואף-על-פי שהתלמוד חוקר בכל-מקום, כשמוצאים (חז"ל) פסוק שלמדו ממנו ענינים רבים על דרך הבאור והבאת הראיות, ושואל: גופה דקרא (פשוטו של מקרא) במאי קא מדבר? (ורק בזה היה עליהם להתחשב) — אלא מכיון שהם מסתמכים על שגיאה זו, מנו בכלל מצוות עשה: בקור חולים ונחום אבלים וקברת מתים, בגלל הדרש הנאמר על דבריו יתעלה: "והודעת להם את-הדרך ילכו בה ואת-המעשה אשר יעשון" (שמות יח, כ) והוא אמרם על זה (בבא קמא ק): את-הדרך — זו גמילות חסדים; ילכו — זה בקור חולים; בה — זו קברת מתים; ואת-המעשה — אלו הדינים; אשר יעשון — זו לפנים משורת הדין. וחשבו שכל-פעולה ופעולה מן-הפעולות האלה היא מצוה בפני עצמה, ולא ידעו שכל-הפעולות האלה ודומיהן נכנסות תחת מצוה אחת מכלל המצוות האמורות בתורה בפרוש, והוא אמרו יתעלה: "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח). וכדרך זו גופה מנו חשוב תקופות (לוח השנה) כמצוה בגלל הדרש הנאמר על הפסוק: "כי היא חכמתכם וכינתכם לעיני העמים"

כלל של דבר: אלו מנינו כל-עשה דרבנן וכל-לא-תעשה דרבנן, היה הענין מגיע לאלפים רבים! וזה דבר ברור שאין בו נסתר כלל, והוא: שכל מה-שהוא מדרבנן אינו נחשב בכלל תרי"ג מצוות, לפי שהסכום הזה כלם פסוקי תורה ואין בהם שום דבר מדרבנן, כמו שנבאר. אך זה שהם מונים מקצת דברים שהם מדרבנן ומניחים מקצתם לפי בחירתם — זה דבר שאי-אפשר לקבלו בשום פנים, יאמרו מי שיאמרו. וכבר בארנו ענין הכלל הזה וראיתו עד שלא נשאר שמץ ספק לשום אדם. הכלל השני: שלא כל מה-שנלמד באחת משלש עשרה מדות (כללי לימוד) שהתורה נדרשת בהן או ברבוי, ראוי למנותו.

כבר בארנו בראש חבורנו על פרוש המשנה, שרוב דיני התורה נלמדים בשלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, ושהדין שנלמד במדה מאותן המדות פעמים יש בו מחלקת; אף יש דינים שהם פרושים מקבילים ממש רבנו ואין בהם מחלקת, אלא שמביאים עליהם ראיה באחת מי"ג מדות. שכן מחכמת הכתוב שאפשר למצא בו רמז המורה על אותו הפרוש המקביל או הקש המורה עליו, וכבר בארנו ענין זה שם. כיון שהדבר כן — הרי לא כל-(הלכה) שנמצא שחכמים הוציאוה במדה מי"ג מדות נאמר עליה שהיא נאמרה למשה בסיני; אך גם לא נאמר על כל מה-שנמצא שחז"ל סומכים אותו בתלמוד על אחת מי"ג מדות. שהוא מדרבנן — כי הוא יכול להיות פרוש מקביל. והענין כך הוא: כל מה-שלא תמצאנו מפרש בתורה ותמצא שהתלמוד למד אותו באחת מי"ג מדות, אם פרשו הם בעצמם ואמרו שזה גוף תורה (חלק מהתורה) או שזה מדאורייתא — הרי זה ראוי למנותו, שהרי מקבלי המסורת (חז"ל) אמרו שהוא מדאורייתא; אבל אם לא בארו זאת ולא אמרו זאת בפרוש — הרי הוא מדרבנן, כיון שאין פסוק המורה עליו, גם זה כלל שכתב נשתפשש בו זולתנו, ולפיכך מנה (בה"ג) יראת חכמים בכלל מצוות עשה. ומה-שהביאו לידי כך, כפי הנראה לי, דברי רבי עקיבא (פסחים כב): "את-ה' אלהיך תירא" (דברים ו, יג) — לרבות

הכָּלֵל הַשְּׁלִישִׁי: שָׁאִין לְמִנּוֹת מִצְוֹת שָׁאִינן נִוְהָגוֹת לְדוֹרוֹת.

דַּע שְׁאֲמָרְךָ: "תְּרִי"ג מִצְוֹת נִאֲמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינִי" מוֹרָה, שְׁמִסְפָּר זֶה הוּא מִסְפַּר הַמִּצְוֹת הַנִּוְהָגוֹת לְדוֹרוֹת. לְפִי שְׁמִצְוֹת שָׁאִינן נִוְהָגוֹת לְדוֹרוֹת אֵין לָהֶן קָשֶׁר בְּסִינִי, אִם נִאֲמְרוּ בְּסִינִי וְאִם לֹא. וְלֹא נִתְכַּוְּנוּ בְּאֲמָרְךָ "בְּסִינִי" אֶלָּא לְעַקֵּר מִתֵּן הַתּוֹרָה שְׁנִתְּנָה בְּסִינִי, וְזֶה מֵאֲמַר ה' יִתְעַלֶּה: "עֲלֶה אֵלַי הִהָרָה וְהִיֵּה־שָׁם וְאֶתְּנָה לָךְ וְגו'" (שְׁמוֹת כד, יב). וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (מִכּוֹת כג): מֵאִי קָרָא? (מִדָּה הַפְּסוּק שֶׁמֶשֶׁם לִמְדָנוּ שִׁישְׁנָן תְּרִי"ג מִצְוֹת) "תּוֹרָה צִוָּה-לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה וְגו'" (דְּבָרִים לג, ד), כְּלוּמָר: מִנֵּן תִּוְרָה'ה', שֶׁהוּא (בִּגְמִטְרִיא) תְּרִי"א; וְ"אֲנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לָךְ" מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמַעוּס; וּבִאֲלֵה נִשְׁלָמוּ תְּרִי"ג מִצְוֹת. (מִדּוּעַ מִפְּסוּק זֶה דוּקָא אֲנוּ לּוֹמְדִים מִנֵּן הַמִּצְוֹת): הַכּוֹנֶה בְּסִימָן זֶה, שֶׁהִדְבֵּר שְׁצִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה וְלֹא שְׁמַעְנוּהוּ אֶלָּא מִמֶּנּוּ הוּא מִנֵּן תִּוְרָה'ה' וְאוֹתָהּ (דוּקָא) קָרָא: "מוֹרְשָׁה קִהַלְתָּ יִצְחָק" — וּמִצְוָה שָׁאִינָה נִוְהָגָת לְדוֹרוֹת אִינָה מוֹרְשָׁה לָנוּ, שֶׁכֵּן לֹא נִקְרָא "יִרְשָׁה" אֶלָּא דִּבְרַר הַקִּים לְדוֹרוֹת, כְּמוֹ שְׁנִאֲמַר: "כִּימִי הַשָּׁמַיִם עַל-הָאָרֶץ" (שֵׁם יא, כא). וּמִמָּה שְׁאֲמָרוּ (תַּנְחוּמָא פֶּרֶשֶׁת תַּצֵּא) גַּם זֹאת: שֶׁכָּל-אֶבֶר וְאֶבֶר כָּאֵלוּ מִצְוָה לְאָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, וְכָל-יּוֹם וְיּוֹם כָּאֵלוּ מִזְהִירוֹ מַעֲבָרָה — וְהָרִי זֶה מוֹכִיחַ שֶׁהַמִּנֵּן הִזָּה לֹא יִחַסֵּר לַעֲלוֹם, אֲבָל אֵלוּ הֵיוּ מִצְוֹת שָׁאִינן נִוְהָגוֹת לְדוֹרוֹת מִכָּלל הַמִּנֵּן, כִּי אִזּוֹ הִזָּה הַמִּסְפָּר הִזָּה חֲסֵר בְּזִמְנָן שְׁבוּ מִסְתַּיֵּמֶת חוֹבַת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה, וְלֹא הִזָּה מֵאֲמַר זֶה (מִנֵּן תְּרִי"ג) נִכּוֹן אֶלָּא בְּזִמְנָן מְסִים.

וְאֲמַנָם זוֹלָתָנוּ (בִּה"ג) טָעָה גַּם בְּעֵקֶר הַזֶּה וּמָנָה — כְּשֶׁהִזָּה נִתּוּן בְּדָחַק (כְּדִי לִהְיוֹת הַמִּסְפָּר) — "וְלֹא יָבֹאוּ לְרֹאוֹת כְּבֹלֵעַ אֶת הַקֶּדֶשׁ" (בַּמְדַּבֵּר ד, ב) (שֶׁאִין לְלוֹיִים לִגְעַת בַּעַת אֲרִיזוֹת — "בְּלִיעַת" — הַכִּלִּים), וְגַם מָנָה (תַּחֲלִיל הַפְּסוּק; וּמִבֵּן חֲמִישִׁים שְׁנָה יֵשׁוּב מִצֵּבָא הַעֲבוּדָה ..) "לֹא יַעֲבֹד עוֹד" (שֵׁם ח, כד) — בְּעֵנִין (עֲבוּדָה) הָלוֹים. אֲבָל גַּם אֵלוּ אֵינן נִוְהָגוֹת לְדוֹרוֹת אֶלָּא בַּמְדַּבֵּר, אֶף-עַל-פִּי שְׁאֲמָרוּ (סְנֵהדְרִין פא:): רָמַז לְגוֹנֵב אֶת-הַקֶּסֶה (כִּלִּי שֶׁרֶת — "קִשּׁוּת") — "לֹא יָבֹאוּ לְרֹאוֹת" ("כְּבֹלֵעַ אֶת הַקּוֹדֶשׁ" — שְׁגוֹנֵבִים אֶת כִּלִּי הַקּוֹדֶשׁ) הָרִי דִּי בְּאֲמָרְךָ "רָמַז",

(דְּבָרִים ד, ו). — וְהוּא אָמַרְךָ (שְׁבַת עה): אִיזוֹ הִיא חֲכָמָה וּבִינָה שֶׁהִיא לְעֵינֵי הָעַמִּים? הָרִי אֹמֵר: זֶה חֲשׁוֹב תְּקוּפּוֹת וּמְזֻלוֹת.

הֲלֹא אֵלוּ הֵיוּ מוֹנִים עֵנִין שֶׁהוּא כְּרוּר יוֹתֵר מִזֶּה, שְׁאֲפָשֶׁר לְהַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת יוֹתֵר שְׁרָאוֹי לְמִנּוֹתוֹ — וְזֶה כָּל-דְּבָר שֶׁנִּלְמַד בְּמִדָּה אַחַת מִי"ג מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בִּהֶן — כִּי אִזּוֹ הִזָּה מִסְפַּר הַמִּצְוֹת מְגִיעַ לְאֶלְפִים רַבִּים. שְׁמָא תַּחֲשַׁב שְׁאֲנוּ נִמְנָעִים מִלְּמַנּוֹתֵן מִפְּנֵי שָׁאִינן בְּרוּרוֹת, וְשִׁאוֹתוֹ הַדִּין הַנִּלְמַד בְּאוֹתָהּ הַמִּדָּה אוֹלִי נִכּוֹן וְאוֹלִי בִּלְתִּי נִכּוֹן — לֹא זֹאת הִיא הַסִּבָּה, אֶלָּא הַסִּבָּה הִיא, שְׁכָל מַה-שֶּׁנִּלְמַד הֵם עֲנָפִים מִן-הָעֲקָרִים שְׁנִאֲמָרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינִי בְּפְרוּשׁ, וְהֵם: תְּרִי"ג מִצְוֹת.

וְאֲפֹלוּ הִזָּה מֹשֶׁה בְּעֵצְמוֹ הִלּוּמִד, הָרִי אֵלוּ אֵינָם נִמְנִים. וְהִרְאִיה לְכָל-זֶה אָמַרְךָ בְּגִמְרָא תַּמּוּרָה (טז): אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת קָלִין וְחִמְרִין וּגְזֵרוֹת שְׁוֹת וְדִקְדּוּקֵי סוּפְרִים נִשְׁתַּכַּחוּ בִּימֵי אָבִלוּ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הַחֲזִירִין עֲתָנִיָּאל בֶּן-קֶנֶז מִפְּלוּלוּ, שְׁנִאֲמַר: "וַיֹּאמֶר כָּלֵב אֲשֶׁר-יָכֹה אֶת-קִרְיַת-סֹפֶר וּלְכָדָה וְגו' וּלְכָדָה עֲתָנִיָּאל בֶּן-קֶנֶז" (יְהוֹשֻׁעַ טו, טז-יז). וְאִם אֵלוּ הֵן הַנִּשְׁכָּחוֹת, כְּמָה הִזָּה הַסֵּף הַכּוֹלֵל שֶׁמִּמֶּנּוּ נִשְׁכַּח מִסְפָּר זֶה. שֶׁהָרִי לֹא יִתְכַּן לּוֹמַר שֶׁנִּשְׁכַּח כָּל מַה-שֶּׁנִּלְמַד. אִם כֵּן אֵין סִפֵּק, שִׁאוֹתֵם הַדִּינִים שֶׁנִּלְמְדוּ בְּקֵל וְחִמְרִי אוֹ בְּמִדָּה אַחֶרֶת הֵיוּ אֶלְפִים רַבִּים — וְכָל-אֵלוּ כְּבָר הֵיוּ בִּימֵי מֹשֶׁה רַבְּנוּ, שֶׁהָרִי בִּימֵי אָבִלוּ נִשְׁתַּכַּחוּ. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ שְׁאֲפֹלוּ בִּימֵי מֹשֶׁה מְדַבְּרִים עַל "דִּקְדּוּקֵי סוּפְרִים" (לְשׁוֹן הַגְּמָרָא דְּלֵעִיל), לְפִי שְׁכָל מַה-שֶּׁלֹּא שְׁמַעוּ בְּסִינִי בְּפְרוּשׁ — הָרִי הוּא מְדַבְּרֵי סוּפְרִים. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁתְּרִי"ג מִצְוֹת שְׁנִאֲמָרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינִי לֹא מִנּוּ בִּהֶן כָּל מַה-שֶּׁנִּלְמַד בְּשִׁלְשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, אֲפֹלוּ לֹא בְּזִמְנָנוּ עַלְיוֹ הַשְּׁלוֹם — כָּל-שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא נִמְנָה בִּהֶן מַה-שֶּׁנִּלְמַד בְּזִמְנָן מֵאַחֵר. אֶלָּא רַק זֶה נִמְנָה מַה-שֶּׁהִיָּה פְּרוּשׁ שְׁנִמְסָר בְּשִׁמּוֹ. וְהוּא, שִׁיאֲמָרוּ נוֹשְׂאֵי הַקְּבֵלָה בְּפְרוּשׁ, שֶׁדְּבָר זֶה אֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ וְאֲסוּרוֹ מְדַבְּרֵי תּוֹרָה; אוֹ שִׁיאֲמָרוּ שֶׁהוּא גּוֹף תּוֹרָה — אִזּוֹ נִמְנָה אוֹתוֹ, שֶׁהָרִי נִלְמַד מִפִּי הַקְּבֵלָה, וְלֹא בְּאַחַת הַמִּדּוֹת; וְלֹא הִזְכִּירוּ בְּעֵנֵינוּ אַחַת הַמִּדּוֹת וְהִבִּיאוּ עַלְיוֹ רְאִיָּה בְּאַחַת מִי"ג מִדּוֹת אֶלָּא לְהִרְאוֹת חֲכָמָה הַכְּתוּב, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּפְרוּשׁ הַמִּשְׁנָה.

אחדות על דרך העזר (לצורך השלמה) כשנלך להמצא את המנין. — זהו מה שרצינו להשיגו בכלל הזה.

הכלל הרביעי: שאין למנות צוויים הנוגעים לכל-מצות התורה כלה.

יש בתורה עשין ולאין שאינם על דבר מסים, אלא כוללים את-המצות כלין, כאלו יאמר: עשה כל מה-שצויתך עליו והשמר מכל מה-שהזהרתך ממנו, או: אל תמרה בשום דבר ממה שצויתך עליו. הכי אין מקום למנות את הצווי הזה כמצוה בפני עצמה, לפי שאינו מצוה לעשות איזה דבר מסים — עד שיהיה מצות עשה; וגם אינו מזהיר ממעשה מסים — עד שיהיה מצות לא-תעשה. כן, למשל, אמרו: "ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו" (שמות כג, יג), וכגון אמרו: "את-חקותי תשמרו" (ויקרא יט, יט), "ואת-משפטי תעשו" (שם יח, ד), "ושמרתם את-בריתי" (שמות יט, ה), "ושמרתם את-משמרת" (ויקרא יח, ל). והרבה כאלו. וכבר טעו בכלל הזה, עד שמנו "קדושים תהיו" (שם יט, ב) מצוה מכלל מצות עשה, ולא ידעו שזה שנאמר: "קדושים תהיו", "והתקדשתם והייתם קדושים" (שם יא, מד) — הם צוויים לקים כל-התורה, כאלו אמר: היה קדוש בעשותך כל מה-שצויתך עליו, ותשמר מכל מה-שהזהרתך ממנו. ולשון ספרא (פרשת קדושים שם): קדושים תהיו — פרושים היו, כלומר: הפדלו מכל-התועבות שהזהרתי אתכם מכלן. ובמכללתא אמרו: "ואנשי קדש תהיו" (שמות כב, ל) — איסי בן-יהודה אומר: כשהקדוש-ברוך הוא מחדש מצוה לישראל הוא מוסיף להם קדשה, כלומר: הצווי הזה (שנתחדש) אינו עומד (אינו כמטרה) בפני עצמו, אלא הוא קשור למצוה שצונו בה (למשמעות העמוקה של קיום "מצוה" של הקדוש ברוך הוא) שכן כל-המקרים אותו הצווי נקרא: קדוש. אם כן אין הבדל בין שהוא אומר: "קדושים תהיו" או אלו היה אומר: עשו מצותי; שהרי כלום היינו אומרים: זו מצות עשה נוספת על המצות שנקמוז אליהן שצוה לקימן? כן לא נאמר על "קדושים תהיו" וכיצא בו שהוא מצוה לפי שלא צוה לעשות דבר חוץ ממה-שידענו. ולשון ספרי

שפשטה דקרא אינו בענין זה; וגם אינו מכלל מחיבי מיתה בידי שמים, כמו שנתבאר בתוספתא (פרק א דבריות) ובסנהדרין (פג).

אכן תמהני על מי שמנה את-הלאוין האלה — מדוע לא מנה את-הפסוק בענין המן: "איש אל-יותר ממנו עד-בקר" (שמות טו, יט)? וכן אמרו יתעלה: "אל-תצר את-מואב ואל-תתגר בם מלחמה" (דברים ב, ט); וכן הלאו שבא בענין בני עמון: "אל-תצרם ואל-תתגר בם" (שם, יט). אף היה לו למנות בכלל מצות עשה את הפסוק: "עשה לך שרף ושים אותו על-נס" (במדבר כא, ח); והפסוק "קח צנצנת אחת ותן-שמה מלא-העמר מן" (שמות טז, לג), כשם שמנו תרומת המכס (בביזת מדין) וחנפת המזבח. וכן היה להם למנות: "היו נכונים לשלשת ימים" (שם יט, טו), וכן "גם-הצאן והבקר אל-ירעו" (שם לד, ג) ו"אל-יהרסו לעלות אלה" (שם יט, כד), ורבים כאלה. הרי לא יסתפק בעל שכל, שכל-אלו הן מצות שנאמרו לו למשה בסיני — עשה ולא — אלא שהן כלין לפי שעה ואינן נזהגות לדורות, ולכן אין למנותן. לפי העקר הזה אין גם למנות ברכות וקלות שנצטוו בגריזים ועיבל, ולא בנזן המזבח שנצטוינו לבנותו בכואנו לארץ כנען — לפי שכל-אלו מצות לפי שעה. גם לא העשה, שנצטוינו להקריב שלמים כל-בהמה שנוצרה לאכל ממנה — לפי שכל-זה צוה במיוחד במדבר, והוא אמרו: "והביאם לה" (.. וזבחו זבחי שלמים) (ויקרא יז, ה). אמרו בספרא (פרשת אחרי מות שם): והביאם — זו מצות עשה, אלא שהיא במדבר בלבד, כמו שבאר במשנה תורה (חומש דברים) החר בשר תאנה לדורות, והוא אמרו: "בכל-אות נפשך תאכל בשר" (שם יב, כ). אלו היה צריך למנות כל מה-שהוא מסוג זה, היה כל מה-שצוה בו משה מן-היום שהיה לנביא עד היום שמת — מלבד המצות הנוהגות לדורות — יותר משלש-מאות מצות, אם נמנה כל-מצוה שנתנה במצרים וכל מה-שבא במלואים וזולתם — כלם דברי תורה, מהם עשה ומהם לא-תעשה. אך כיון שלא יתכן למנות את-כלן, יתחייב בהכרח שלא תמנה אף אחת מהן; ולא כמו שעשה זולתנו, שלקח

תעשה, יש למנות עשה שבה עם מצות עשה, ולא שבה עם מצות לא-תעשה.

דע שדבר אחד יכול להיות בו עשה ולא-תעשה על אחד משלושה פנים: או שתהיה עצמית איזה דבר מצות עשה, והעברה עליו מצות לא-תעשה, כגון שבת ויום-טוב ושמיטה, שעצמית המלאכה בהם — מצות לא-תעשה, והשביתה בהם — מצות עשה, כמו שיתבאר. וכן צום יום פפור — מצות עשה, והאכילה בו — מצות לא-תעשה. או שיהיה לאו שקדמו עשה, כגון אמרו על אוגס ומוציא שם רע: "ולו-תהיה לאשה" (דברים כב, יט ו-כט) — וזו מצות עשה, ואחר-כך אמר: "לא-יוכל לשלחה כל-ימיו" (שם) — וזו מצות לא-תעשה. או שיהיה הלאו קדם ואחר-כך ינתק (יבטל) לעשה (שקיום ה"עשה" מבטלו) כגון אמרו: "לא-תקח האם על-הבנים" (שם כב, ו) ואחר-כך: "שלח תשלח את-האם" (שם, ז). כל-מין מאלו יש למנות עשה שבה בכלל מצות עשה, ולא שבה בכלל מצות לא-תעשה — לפי שבפרוש [אמרו] חכמים בכל-אחת מהן, שהיא מצות עשה ומצות לא-תעשה, והרבה פעמים אומרים: עשה שבה ולא שבה: וזה דבר ברור, שענין העשה שבה אינו ענין הלאו והם שני ענינים נפרדים, שצוה על אחד מהם והזהיר על האחר; ואיני זוכר שמישהו טעה בכלל הזה, עד כמה שאני זוכר עתה.

הכלל השביעי: שאין למנות פרטי הלכות המצוה.

דע שכל-מצוה היא משפט אחד מקבל, ומן ההקדמה הזאת (שרבנו הציבה והגדירה בראש כל מצוה ב"ספר המצוות") מתחייבים צוים ואזהרות רבים בהלכות המצוה. המשל לכך: החליצה והיבום (אשה שמת בעלה ולא השאיר זרע אחריה, על אחי בעלה ליבמה — לישאנה — או לקיים חליצה שהן בעין גירושין) הן שתי מצות ממצות עשה — וזה אין בו מחלוקת. אבל כשנתבונן בהלכות שתי המצות האלה ממצות עשה ומה-שצריך לעשות בהן בהתאם להקדמות ההלכה — יתחייב, שיהיו מקצת הנשים חולצות ולא מתיבמות, ומקצתן

(במדבר טו, מ): "והייתם קדשים" — זו קדשת מצות. — הנה נתבאר מה-שפנונו לו. ומן-הכלל הזה גם כן אמרו: "ומלתם את ערלת לבבכם" (דברים י, טז), כלומר: תכנע ותשמע לכל-המצות שקדם זכרן. וכן "וערפכם לא תקשו עוד" (שם) רצונו לומר: אל תמרו בקבלת כל מה-שצויתיד ואל תעבר עליו.

הכלל החמישי: שאין למנות טעם המצוה כמצוה בפני עצמה.

יש שנאמרו בטעמי המצות כעין לאוין, ואפשר לחשב שהם מכלל מה-שצונו למנותו בפני עצמו. וזה כגון אמרו: "לא-יוכל בעלה הראשון אשר-שלחה (גרשה) לשוב לקתה וגו' (אחרי אשר הוטמאה) ולא תחטיא את-הארץ" (דברים כד, ד), שכן אמרו: "ולא תחטיא את-הארץ" טעם לאסור מה-שקדם, כאלו אמר: אם תעשה זאת — הרי תרבה שחיתות בארץ. וכך, למשל, אמרו: "אל-תחלל את-בתך להזנותה ולא-תזנה הארץ" (ויקרא יט, כט), שכן אמרו: "ולא-תזנה הארץ" — טעם; כאלו אמר: שטעם אסור הזה, כדי שלא תזנה הארץ. וכן אמרו: "ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם" (שם יא, מג), אחרי שהזכיר אסור הפינים (מן החי) שנאסרה אכילתם ונתן טעם לכך ואמר: אל-תטמאו באכילתם, כאלו אמר, שהעברה על הלאו הזה טמאת נפש. ובפרוש אמרו בספרי (במדבר לה, לד) על דבריו יתעלה אחרי שקדמה האזהרה שלא לקחת כפר לרוצח: "ולא תטמא את-הארץ" (במדבר לה, לד) — מגיד הכתוב, ששפיכת דמים מטמא את-הארץ. הנה נתבאר, שהלאו הזה טעם ללאו הקודם, לא שהוא דבר אחר. וכן אמרו (זבחים טז): "ומן-המקדש לא יצא (הכהן הגדול מבית המקדש) ולא יחלל" (ויקרא כא, יב) — הא אם יצא חלל. וכבר טעה זולתנו גם בכלל הזה, ומנה את-הלאוין האלה כלם בלי התבוננות. אכן יתבייש מי שמנה אותם כשישאלוהו ויאמרו לו: הלאו הזה על מה הוא מזהיר? ואז לא תהיה לו תשובה כלל, ובכך יתברר בטול מנינו — וזה מה-שרצינו לבאר בכלל הזה.

הכלל הששי: שהמצוה שיש בה עשה ולא-

שגגתו, ואותו הקרבן הוא כף או כף אם אי־אפשר בכף. ומן הסוג הזה גם כן שגגת מצות, והוא שהכתוב אמר בויקרא (שם ד), שמי ששגג ועבר על מצות ה' יקריב קרבן — וזו מצות עשה אחת, והיא: שיקריב השוגג חטאת בתנאי שתהיה השגגה בדבר שחייבין על זדונו כרת, ויש בו מעשה והיא מצות לא־תעשה, כמו שבארנו בפרוש (המשניות ב) הוריות (בהקדמה) וכרתות (פרק א משנה ב). אחר־כך פרט הכתוב הלכות בענין קרבן זה וכתב עליו מקראות ואמר: אם השוגג מעם הארץ — יקריב כשפה או שעירה; ואם הוא נשיא — יקריב שעיר; ואם הוא כהן גדול — יקריב פר. אבל אם השגגה דוקא בעבודה־זרה — יקריב השוגג שעירה בין שהוא נשיא או הדיוט או כהן גדול. אך על־ידי שנוי מיני הבהמות שמען מקריבים את־הקרבן, לא יתפך הקרבן האחד — שהוא קרבן שוגג — לרבים, עד שיהיה מצות הרבה. שכן אלו היה הדבר כף, היינו צריכים למנות גם־כן את־אמרו 'כשפה' או 'שעירה' כשתי מצות — וגם אמרו 'שתי תורים' או 'שני בני יונה' כשתי מצות — ואין הדבר כן; אלא הצווי (להביא) קרבן הוא מצות עשה, ושזה מביא לאותו הקרבן עצמו שעירה, ואחר מביא שעיר — זהו מתנאי אותו קרבן, ואין כל־תנאי מתנאי המצות נחשב כמצוה. הכן ענין זה היטב, כי הטעות בו נסתרת, לא ירגיש בה אלא נכון.

מהסוג הזה גם אמרו יתעלה, שנערה מארסה אם זנתה — בסקילה; ואם היא בת כהן — בשרפה; וזה השלמת דין ענש אשת איש שזנתה. וכבר טעה בזה כל־מי ששמעתי עליו, שכן מונים אשת איש מצוה, ונערה מארסה מצוה, ובת כהן מצוה — ואין הדבר כן, אלא הוא כמו שאבאר, והוא: שאמרו יתעלה "לא תנאף" (שמות כ, יד) — היא מצוה אחת מכלל המצוות, וכא בקבלה, שהלאו הזה אזהרה לאשת איש; אחר־כך בא הכתוב אחר אזהרה זו ובאר, שהעובר על לאו זה יהרג והוא אמרו: "מות־יומת הנאף והנאפת" (ויקרא כ, י). אחר־כך השלים הכתוב את־תורת הענש הזה והתנה בו תנאים ואמר, שאמרו "מות־יומת הנאף והנאפת" יש בו חלוקים: אם אשת

מתבמות ולא חולצות, ומקצתן או חולצות או מתבמות, ומקצתן לא חולצות ולא מתבמות. וכן גם האנשים, כלומר: היבמין. מקצתם חולצין ולא מיבמין, ומקצתם מיבמין ולא חולצין, ומקצתם לא חולצין ולא מיבמין, ומקצתם או מיבמין או חולצין. וכן נמצא שהיבמות מקצתן חולצות מזה ומתבמות לזה, ומקצתן חולצות מזה ומקצתן מתרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן, ומתרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן, ואסורות לאלו ואלו, ומתרות לאלו ואלו (כמפורט בארבעת הפרקים הראשונים של מסכת יבמות).

אם־כן אלו מנינו כל־דין ודין מן־הדינים האלה כמצוה בפני עצמה, היו דיני מסכת יבמות לבדה מגיעים ליותר ממאתים מצות, ואין אף אחת מהן שאינה או עשה בפני עצמה או לאו — שנאמר, למשל: זו צריכה לחלץ באפן כזה, או להתבס באפן כזה; או נאמר: זו אסורה לזה, או אי אפשר לה לחלץ או להתבס כלל. וכך צריך להיות בכל־מצוה ומצוה.

בין שהדבר כף — וזה ממה־שאין בו מחלקת — הרי שהלכות המצוה, אף אם הן מפרשות בתורה, אין למנותן; כי לא מפני שהכתוב באר הלכות אותה המצוה או תנאים שבה, נמנה אנחנו כל־תנאי או כל־פרט הלכה כמצוה בפני עצמה. וכבר טעו בזה הרבה: שכן כל־מה־שנמצא כתוב מונים, בלי להתבונן בעקר המצוה ולא בהלכותיה או תנאיה. דרך משל: שהכתוב חייב בספר ויקרא (פרק ה): את מטמא מקדש וקדשיו והנזכרים עמו (להביא) קרבן חטאת — וזו מצות עשה בלי ספק. אחר־כך באר הכתוב מה הן הלכות הקרבן הזה, ואמר שיהא כשפה או שעירה; ואם אין ידו משגת דמיה, יביא שתי תורים או שני בני יונה; ואם לא יוכל, יביא עשירית האיפה סלת — וזה הוא קרבן עולה ויורד. הנה זה אינו אלא באור, מהו הקרבן המטל עליו. אף אין למנות כאן שלש מצות ולאמר: המצוה שצוה להקריב בהמה ואחר־כך המצוה שצונו להקריב עוף ואחר־כך המצוה שצונו להקריב עשירית האיפה — לפי שאינם שלשה צווין אלא מצוה אחת, והיא: שיקריב קרבן על

בשגגה, וזהו הצווי שנצטוונו לדון בו לפי דיני הפתוכים האלה. וכך קראם ה' "משפטים" ולא קראם "מצוות" ואמר: "ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה".

וכבר נתעורר בעל "הלכות גדולות" ושם לב למקצת הענינים האלה והתלבט (התקשה) בהם והתחיל למנות פרשיות פרשיות ואמר במנינו: פרשת נחלות, פרשת נדרים ושבוועות, פרשת מוציא שם רע. וכך מנה הרבה פרשיות, אלא שלא נתברר לו הענין הזה בשלמות ולא השיגו, ולפיכך מנה באותן הפרשיות מה-שכבר מנה מקדם מבלי שהרגיש בכך. ולפי שנעלם מזולתנו הכלל הזה, הגיע לכך שמנה במצוות צרעת אחד עשר מצוות, ולא ידע שזו מצוה אחת, וכל מה-שנזכר בכתוב אינו אלא פרוט הלכות ותנאים. פרוש הדבר הזה שאנו נצטוונו שצרעת אדם מטמאתו, ונעשה טמא וחיב בכל מה-שחיבים בו הטמאים: להתרחק מן-המקדש וקדשיו ולצאת חוץ למחנה שכינה. אלא שאנחנו לא ידע איזו צרעת מטמאה ואיזו אינה מטמאה, לכן התחיל הכתוב לבאר ולפרט את-הדין: שאם הוא כך — הרי זה טהור; ואם הוא כך — הרי זה טמא; ואם הוא במצב כזה — מעמידין אותו זמן מסים. ובפרוש אמרו (ספרא ויקרא יג, כט): "לטהרו או לטמאו" (שם) — כשם שמצוה לטהרו, כך מצוה לטמאו — הרי שהמצוה היא רק שיאמרו לו: טמא או טהור, אבל פרטי הדברים שבהם יהא טמא או טהור — אין למנותם, לפי שהם תנאים ופרוטי הלכות.

והרי זה כאמרנו, שבעל מום אסור להקריבו, וזו מצוה לא-תעשה; אלא נשאר לנו לדעת מה הם המומין. אך כלום נמנה כל-מום ומום במצוה? אלו היה הדבר כך — היה (עולה) מנינם קרוב לשבעים מום. אלא כשם שאין אנו מונים את-המומין — מה-מהם מום ומה-מהם אינו מום, אלא רק את-האזהרה שהזהרנו על בעל מום — כך אין גם למנות סימני הצרעת, מה-מהם טמא ומה-מהם טהור, אלא (מונים רק) שהמצרע טמא; וכל-השאר הוא באור מה היא הצרעת. ועל דרך זו ראוי למנות כל-מין ומין ממיני הטמאות

איש זו היא בת-כהן — הרי היא נשרפת; ואם היא נערה מארסה בתולה — הרי היא נסקלת; ואם היא בעולה ואינה בת כהן — הרי היא בחנק. אבל אין המצוות הופכות לרבות על-ידי פרוט סוגי המיתה, כי בכל-זה לא יצאנו מגדר אסור אשת איש. ובפרוש אמרו בסנהדרין (נא:): הכל היו בכלל נאף ונאפת — הוציא הכתוב את-בת ישראל לסקילה, ואת-בת כהן לשרפה. רצונם לומר בזה, שאסור אשת איש כולל הכל, והוא שאמר בו הכתוב: "מות-יומת הנאף והנאפת"; אלא שחלק הכתוב במיתה זו וקבע למקצתן שרפה ולמקצתן סקילה. אבל אלו היה צריך למנות פרוט דין המצוה מאחר שהוא נזכר בתורה, היינו צריכים שלא למנות "מכה-נפש בשגגה — גולה" כמצוה אחת, כיון שהכתוב פרט הלכות מצוה זו (במדבר לה). והיה לנו למנות כך: מה-שאמר הכתוב: "ואם-בכלי ברזל הפהו" — מצוה אחת; והמצוה השנייה — אמרו: "ואם באבן יד אשר-ימות בה הפהו"; והמצוה השלישית — אמרו: "או בכלי עץ-יד אשר-ימות בו הפהו"; והמצוה הרביעית — אמרו: "גאל הדם הוא ימית את-הרצח"; והמצוה החמישית — אמרו: "ואם בשנאה יהדפנו"; והמצוה הששית — אמרו: "או-השליף עליו בצדיה"; והמצוה השביעית — אמרו: "או באיבה הפהו בידו"; והמצוה השמינית — אמרו: "ואם בפתע בלא-איבה הדפו"; והמצוה התשיעית — אמרו: "או-השליף עליו כל-כלי בלא צדיה"; והמצוה העשירית — אמרו: "או בכל-אבן אשר-ימות בה בלא ראות"; והמצוה הי"א — אמרו: "ויפל עליו ימית והוא לא-אויב לו"; והמצוה הי"ב — אמרו: "והצילו העדה את-הרצח"; והמצוה הי"ג — אמרו: "והשיבו אותו העדה אל עיר-מקלטו"; והמצוה הי"ד — אמרו: "וישב בה עד-מות הכהן הגדל"; והמצוה הט"ו — אמרו: "ואם-יצא יצא הרצח"; והמצוה הט"ז — אמרו: "ואחרי מות הכהן הגדל ישוב הרצח" אלו עשינו כן בכל-מצוה ומצוה, היה מנין המצוות מגיע ליותר מאלפים — ודבר זה ברור שהוא בטל, לפי שכל-זה הוא פרוט המצוה והיא המצוה המנויה היא: דין מכה נפש

עצמה, שבה גם מזהירים; ושוללים גם במלת "אין" ומה-שמתחבר אליה מן-הכנויים: "אינו" ו"אינם" ו"אינכם" וזולתם.

(ודוגמאות לכך): השלילה בעברי במלת "לא" כגון אמרו: "ולא-קם נביא עוד בישראל כמשה" (דברים לד, י); "לא-יש אל ויכזב" (במדבר כג, יט); "לא-תקום פְּעָמִים צָרָה" (נחום א, ט); "ולא-עמד איש" (בראשית מה, א); "ולא-קם ולא-זע ממנו" (אסתר ה, ט) וכאלה רבים. והשלילה במלת "אין", כגון אמרו: "ואדם אין" (בראשית ב, ה); "והמתים אינם יודעים מאומה" (קהלת ט, ה) וזולתם רבים גם כן.

הנה נתבאר לך ההבדל בין השלילה לאזהרה, והוא: שהאזהרה (היא חלק) מענין הצווי ואינה אלא פעל בצווי, כלומר: כשם שהצווי לעולם לעתיד, כך האזהרה; ולא יתכן שבלשון יהא הצווי לעבר — וכך האזהרה. ואין אפשרות להכניס צווי לספור, כי הספור זקוק לנשוא ונושא והצווי דבור שלם בעצמו, כמו שנתבאר בספרים שנתחברו לך; וכן לא תפנס גם האזהרה בספור. אבל לא כך השלילה — לפי שהשלילה תפנס בספור ותשלל בעבר ובעתיד ובהנה. וכל-זה ברור מעצמו על-ידי התבוננות.

כיון שהדבר כן — בשום פנים אין למנות את-הלאוין שהם שלילה בין מצות לא-תעשה. וזה דבר מעצמו שאין צריך עליו מופת (ראיה), וזולת מה-שהזכרנו בברור עניני (דברי) הבטויים, כדי להבדיל בין האזהרה ובין השלילה (ורק על-ידי הבנת הענין אפשר לקבוע אם זו אזהרה או שלילה).

אך זולתנו לא ידע זאת והגיע לך, שמנה: "לא תצא כצאת העבדים" (שמות כא, ז); ולא ידע שזו שלילה ולא אזהרה. ובאור הענין כמו שאסביר, והוא: שה' דן מכה עבדו או אמתו הפנענים שחסרו בשעת ההפאה אחד מראשי אברים (כמו שן ועין) — שהוא יוצא לחפשי; הנה אפוא עולה בדעתנו, שכן הוא באמה עברה מכל-שכן מעבד פנעני (היוצא בשן ועין), ושהיא (אמה עבריה) אם חסרה אחד מראשי אברים יוצאת

כמצוה אחת, ואין מונים פרוט ההלכות של אותו המין מן-השמאות ותנאיו, כמו שיתבאר ממנינו. הבה כלל זה, כי הוא עמוד התווך במה-שאנחנו עוסקים בו.

יום רביעי

הכלל השמיני: שאין למנות השלילה עם האזהרה.

דע שהאזהרה היא משני חלקי (סוגי) הצווי (הפקודה), כלומר (ה"צווי" מתחלק לשנים) שתצוה למצוה לעשות איזה דבר או שלא לעשותו; כגון שתצוהו לאכל ותאמר לו: אכל: או שתצוהו להמנע מאכל ותאמר לו: אל תאכל. אף אין בלשון הערבי שם הכולל את-שני הענינים האלה יחד; וכבר הזכירו זאת המדברים בתורת ההגיון (חכמי הלשון) ואמרו כדברים האלה: "אכל הצווי והאזהרה אין להם בלשון הערבי שם הכוללם, ולפיכך הצרכנו לקרוא גם שניהם בשם אחד מהם, והוא: הצווי (המתפצל לשנים: ה"צווי" — עשה, ו"אזהרה" — לא תעשה)". הנה נתבאר לך, שהאזהרה והצווי ענין אחד הם. (ובכלל ה"צווי") המלה המפרסמת בלשון הערבי המשמשת לאזהרה היא מלת "לא", וענין זה עצמו מצוי בלי ספק בכל-לשון, כלומר: שאתה תצוה למצוה שיעשה או שלא יעשה. ברור אפוא שמצות עשה ומצות לא-תעשה שתיהן צווי מחלט: דברים שנצטוינו לעשותם, ודברים שהזהרנו מלעשותם. השם של אלה שנצטוינו לעשותם — מצות עשה, והשם של אלה שהזהרנו עליהם — מצות לא-תעשה; והשם הכוללם יחד בלשון העברי — גזרה (פקודה, צו), וכך קוראים חכמים כל-מצוה, בין שתהיה עשה או לא-תעשה: גזרת מלך.

אבל השלילה היא ענין אחר, והוא: שתשלל נשוא מנושא, ואין בזה שום צווי כלל, כגון שתאמר: לא אכל פלוני אתמול ולא שתה פלוני את-היין, ואין ראובן אבי שמעון וכיוצא בזה — שכל-זה הוא שלילה, ואפלו ירח צווי אין בו. והמלה שבה שוללים בערבית לרב היא מלת "מא", אף שוללים גם במלת "לא", ובמלת "בלי". אבל העברים הרי לרב שלילתם באותה מלת "לא"

ואף-על-פי שמצאנו דעה אחרת (של חז"ל) בגמרא סנהדרין (ק), והוא אמרם: "כל-המחזיק במחלקת עובר בלא-תעשה, שנאמר: ולא-יהיה כקרח וכעדתו" — הרי זה על דרך התוכחה לא שכוף פשוטה דקרא בענין זה; אבל האזהרה על ענין זה (המחלוקת) נכללת תחת לאו אחר, כמו שאבאר במקומו (לא תעשה מה).

אין אפוא שום דבר שעל ידיו אפשר להבדיל בין השלילה לאזהרה חוץ מענין הדברים, אבל לא מן-המלה, כיון שמלת השלילה והאזהרה בעברית מלה אחת, והיא מלת "לא". ולכן הכרח, שלמענין תהא הבנה בענין הדברים ואז ישיג בקלות איזה לאו הוא שלילה ואיזה לאו הוא אזהרה, כמו שבארנו מקדם. וכבר העירו חכמים, עליהם השלום, על ענין זה במה-שמצאנו אצלם במחלקת שנפלה ביניהם בלאו מן הלאוין אם הוא שלילה או אזהרה, וזה באמרו יתעלה על חטאת העוף: "ומלק את-ראשו ממול ערפו ולא-יבדיל" (ויקרא ה, ח). הנה תנא דידן, והוא המדבר במשנה, סובר שזו אזהרה, ולכן הוא אומר: אם הבדיל (הפריד את הראש מהצואר) — פסל. יוצא לפי זה שהלאו הזה יהיה מצות לא-תעשה; שכן כשהבדיל את-הראש — פסל, כאלו הקריב שאור או דבש. אבל רבי אלעזר ברבי שמעון סובר, שהלאו הזה שלילה (שלילת ההכרח) ולא אזהרה, ושפרוש אמרו: "לא יבדיל" — שאינו צריך להבדיל הראש, אלא מספיק שיחתך אותו באיזה שעור, ולפיכך אם הבדיל — כשר לפי דעתו. וכך אמרו בגמרא זבחים (סה): אומר הנה רבי אלעזר ברבי שמעון: שמעתי שמבדילין בחטאת העוף; מאי "לא יבדיל" — אינו צריך להבדיל. והקשו על דברים אלו ואמרו: אלא מעתה, גבי בור נמי, דכתיב: "וכי יפתח איש בור (ולא יכסנו)" (שמות כא, לג) — הכי נמי (האמנם כן) דאינו צריך לכסות? והיתה התשובה: הנה דכתיב: "בעל הבור ישלם" — מפלל דבעי פסוי. הנה נתבאר, שמביאים ראיה מענין הדברים, אם זו שלילה או אזהרה. ונתבאר עוד שאמרו "לא יבדיל" — מצות לא-תעשה, כמו שאמרה המשנה, ומכאן נתבאר שאמרו בעולת העוף: "ושפע אותו בכנפיו

לחפשי" — לפיכך שלל ממנה דין זה באמרו: "לא תצא כצאת העבדים", כאלו אמר: אין חובה להוציאה לחפשי כשמחסרה אבר מאבריה — הנה זו שלילת דין מסים ממנה, אף לא אזהרה. וכך פרשו מוסרי הקבלה ואמרו במכלתא (פרשת משפטים): "לא תצא כצאת העבדים" — אינה יוצאה בראשי אברים כדרך שהכנענים יוצאים. הנה נתבאר לך, שזו שלילת דין מסים הנשלל ממנה, לא שהוא הזהיר על הדבר.

ואין הבדל בין אמרו: "לא תצא כצאת העבדים" ובין אמרו: "לא-יבקר הכהן לשער הצהב טמא הוא" (ויקרא יג, לו), שהוא שלילה בלבד, לא אזהרה; והוא שבא להודיענו: שעם סימן זה אינו צריך הסגר (כבידני טומאת הצרעת שבשמסתפק הכהן בדינה, מסתגר המנוגע כדי לבחון התפתחות) ולא יסתפק בו, כי הוא טמא. וכן אמרו: "ואיש כי ישכב את אשה .. והיא שפחה .. וחופשה לא ניתן לה" לא יומתו כִּי-לא חפשה" (ויקרא יט, כ) — לפי שהוא גם כן שלילה ולא אזהרה. שכן הוא אומר: שאינם חייבים מיתה כיון שלא נשלמה חרותה (ואין הקידושין חלין), ואין לתרגם את-זה ולומר "לא יקתלא" (אל יחרגו), שבכך יצא מענין השלילה לענין האזהרה. כי אמרו כאן: "לא יומתו כִּי-לא חפשה" כמו אמרו: "אין לנערה חטא מות" (דברים כב, כו) ששלל ממנה חיוב המיתה בגלל האנס; כך שלל מהם כאן חיוב המיתה בגלל העבדות, כאלו אמר: אין להם חטא מות, כי לא חפשה. וכן אמרו: "ולא-יהיה כקרח וכעדתו" (במדבר יז, ה) — הוא שלילה. ופרשו חכמים שהוא שלילה ויכרו ענינו ואמרו (מדרש תנחומא שם): שהוא יתעלה השמיענו שכל-היוצא וטוען על הכהנה ויבקשה לעצמו (כמנהג קרח ועדתו) — לא יאורע לו מה-שאורע לקרח ועדתו, כלומר: הבליעה והשרפה — אלא יהיה ענשו "כאשר דבר ה' בידי משה לו" (מהביטוי "בידי משה" אנו למדים שילקה במה שלקתה יד משה) כלומר: הצרעת; וזהו אמרו יתעלה אליו: "הבא-נא ידך בחיקך" (שמות ד, ו) והביאו ראיה ממה-שאורע לעזיה מלך יהודה (שביקש להקטיר קטורת ובידו מקטרת להקטיר — והצרעת זרחה במצחו" — דברי הימים ב, יט).

בתורה לאזהרה הן ארבע מלים, וכל מה-שהזהיר עליו באחת מארבע אלו נקרא: מצות לא-תעשה. והן: 'השמר' ו'פן', 'אל' ו'לא'. ובפרוש אמרו (זבחים קו): כל-מקום שנאמר: 'השמר', 'פן' ו'אל' ו'לא' — אינו אלא מצות לא-תעשה.

אבל נשאר לנו לבאר דבר אחד, שבו תשלם בנות השער הזה, והוא: שכל-מקום שבאר בתורה וחיב אותנו לנקות עצמנו על-ידי שנשלל מעצמנו מעשה פלוני ופלוני — הרי אותו המעשה נמנה מכלל מצות לא-תעשה, אף-על-פי שהלאו שנאמר בו הוא שלילה ולא אזהרה. כי משהטיל עלינו שנשלל מעצמנו ונאמר: אני לא עשיתי כך ולא עשיתי כך — נודע בהכרח, שעשית אותו הפך-וכך מזהירים עליה, וזה כגון שחיבנו הכתוב (בעת ה"וידוי" בבית המקדש על המעשרות) שנאמר: "לא-אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת" (דברים כו, יד) — משמע מזה: שכל-מעשה ומעשה מאלו מזהירים עליו, ויתבאר זה במקומו כשנדבר על מצות אלו.

הכלל התשיעי: שאין למנות את עצם הלאוין והעשה, אלא את-הענינים שמזהירים ושמאזינים עליהם.

דע, שכל-צווי התורה ואזהרותיה הם בארבעה דברים: בדעות, במעשים, במדות ובדבור. וזהו שצוה אותנו להאמין ולקבל איזו דעה, כגון שנצטוינו להאמין ביהוד. ובאזהבת השם יתעלה ויראתו; או שהזהירה אותנו מלהאמין באיזו דעה, כגון שהזהרנו מלהיות בדעה שיש אלהות לזולתו. וכן צוה אותנו באיזה מעשה, כגון שנצטוינו להקריב את-הקרבנות ולבנות את-המקדש; או הזהירה אותנו מאיזה מעשה, כגון שהזהרנו מלהקריב לזולתו יתעלה ומלהשתחות לנעבד זולתו (עבודת אלילים). וכן צוה אותנו להתנהג באיזו מדה, כגון שנצטוינו בצדקה בחסד, ברחמנות, בחמלה ובאהבה, והוא אמרו: "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח); או שהזהירנו מאלו מדות, כגון שהזהרנו על הנטירה והנקימה וגאלת הדם וזולתן מן-המדות הרעות, כמו שאבאר. או שצוה אותנו באמירת איזה דבר, כגון שנצטוינו

לא-יבדיל" (ויקרא א, יז) — אין למנותו, לפי שהוא שלילה, הואיל ולדברי הפל: אם הבדיל — פשר. שכן, כיון שאמר בעולת בהמה: "ונתח אתו לנתחיו" (שם א, יב), היה עולה בדעתנו, שגם עולת העוף כך, לפיכך אמר: אינו צריך להבדיל, אלא וספסע בלבד; ואם הבדיל — פשר, כמו שנתבאר במקומו.

עוד מכלל הלאוין האלה שהם בגדר שלילה אמרו: "כל-חרם אשר יחרם מן-האדם לא יפדה" (שם כז, כט), ויתבאר לה שזו שלילה — לא אזהרה — אם תדע מהו מובן הדבר הזה, והוא: שהכתוב כבר דן בדמים קצובים בערכים לפי גיל הנערך ולפי היותו זכר או נקבה, ואין הבדל בענין זה בין שאמר: "ערכי עלי", או "ערך פלוני עלי" — הרי אנו רואים אותו הפלוני מה הוא ומה-גילו, וישלם בהתאם לכך. ואם הנערך הוא אדם שנתחייב מיתת בית דין ונפסק דינו, ואחר גמר דינו אמר מי שהוא: "ערך זה עלי" — הרי זה לא יתחייב לשלם כלום, לפי שהוא חשוב כמת שאין לו ערך מעת שנגמר דינו. וזהו הענין שרצה באמרו "לא יפדה", כלומר: אין לו פדיון, שייצטרך אותו המעריך לשלם. וזהו דין מדיני הערכים והלכותם שזכרו הכתוב, אבל אינו אזהרה. ולשון המשנה (ערכין פרק א משנה ג): הגוסס והיוצא להרג לא נדר ולא נערך. ופרש התלמוד (ערכין ו): שזה בתנאי שיהא יוצא מבית דין של ישראל להרג. ולשון המכלתא (פרשת משפטים): חייב מיתת בית דין אין להם פדיון, שנאמר: "כל-חרם אשר יחרם מן-האדם לא יפדה מות יומת". התבונן בדיוק הלשון ובעמק העיון בה, איך בארו שהלאו הזה שלילה ולא אזהרה באמרו: "אין להם פדיון" ולא אמרו: "אין פודין אותם". את-הענין הזה עצמו בארו בספרא בפרשת ערכים ואמרו: מנין למחייב מיתת בית דין, לאחד (מעריך). שאמר "ערפו (של החייב מיתה) עלי", שלא אמר כלום? תלמוד לומר: "לא יפדה", כלומר: מנין שאינו חייב ערך. וכבר בארנו ענין זה בתכלית הבאור עד שאני אומר, שלא נשאר דבר מספק אפלו לא לקשה ההבנה שבבני אדם.

כיון שדברנו בענין זה, דע שהמלים המשמשות

להודות לו ולהתפלל אליו ולהתודות על העונות וכיוצא בזה ממה-שאבאר; והזהירנו מאמירת איזה דבר, כגון שהזהרנו על שבועת השקר והרכילות ולשון הרע והקללה וזולתן.

אם השגו ענינים אלו, הרי ראוי למנות את-הענינים שמצוים או מזהירים עליהם, בין שאלה מעשה או דבור או דעה או מדה. ואין להביט לרבותי הצווין שבאו באותו הענין, אם המדבר ב"עשה"; או לרבותי האזהרות שבאו בענינו, אם המדבר ב"לאו" — פי כלם לחזוק בלבד (להדגיש את חומרת הדבר). לפי שפעמים יבוא באותו ענין עצמו לאו אחרי לאו לחזוק, וכן יבוא בו צווי אחרי צווי לחזוק. אלא-אם-כן תמצא מאמר חכמים בחלוק הענינים ויבארו להם המפרשים, שכל-לאו מאלו או כל-עשה כולל ענין שלא בענין שפולל הלאו או העשה האחר — הרי אז ראוי למנותו בלי ספק, כי אז לא נשאר לחזוק אלא בא לתוספת ענין, אף-על-פי שפשט הכתוב (לכאורה) שהם בענין אחד. לפי שאנחנו אין אנו אומרים שאיזה פסוק נכפל לחזוק ואינו לתוספת ענין אלא כשאין לנו על כך דברי המפרשים נושאי הקבלה; אבל אם נמצא קבלה, שהצווי הזה או הלאו כולל ענין פלוני, והצווי החוזר ונכפל כולל ענין אחר — הרי זה הנכון והאמת: שלא נכפל פסוק אלא לענין, ואז ראוי למנות את-זה בפני עצמו ואת-זה בפני עצמו. אבל אם אין ענין נוסף — הרי תכלית הכפל לחזוק; וגם בא להודיע, שהענין הזה חמור מאד, כיון שבאה בו אזהרה אחר אזהרה, או שנכפל להשלמת דין המצוה (שכל פסוק משלים פרטי דינים שאין בשני), או כדי ללמד ממנו איזה דין במצוה אחרת, כמו שמבאר התלמוד ואומר: מִפְּנֵה (פסוק "פנוי" — כפול בענינו) — להקיש, לדון ממנו גזרה שוה. ויכבר מצאנו שחכמים, עליהם השלום, העירו על ענין זה בגמרא פסחים בפרק השני (כד), וכונו לאחד הלאוין שלפי הנראה הוא נכפל, כיון שהאזהרה כבר נלמדה מזולתו, ובקשו להקימו בענין נוסף, ואמרו על כך בדרך טענה וקשנה: אמר לה רבינא לרב אשי: ואימא (אמור, אולי, שהפסוק נכפל כדי) לעבר עליו בשני לאוין? כלומר: זה שאתה רוצה

להקים את-הלאו הזה בענין אחר, שלא בענין שנלמד מן-הלאו האחר — מדוע מתבקש מוצא זה? שמה נכפל באותו ענין עצמו, כדי שיהא העושה אותו הדבר חייב בשני לאוין?! וכאן התשובה: אמר לה: כל-היכא (בכל מקום) דאבא למדרש (שאפשר לפרש שהכפילות באה להוסיף דין חדש וכדומה) — דרשינן, ולא מוקמינן (ולא מניחים שמטרת הכפילות להשמיענו) בלאוי יתירי. הנה נתבאר לה, שכל-לאו שלא בא לתוספת ענין — הרי הוא נקרא: יתר ("לאו יתירי"), כלומר: שהוא נכפל. ואף-על-פי שאמרו שהוא 'לעבר עליו בשני לאוין' — הרי בכל-זאת הוא לאו יתר, כמו שמתבאר מן-הלשון הזה (שבגמרא דלעיל), ואין ראוי למנותו כיון שנכפל. הנה נתבאר לה, שמספר המצוות אינו מתרבה בגלל רבותי הלאוין או העשין. הרי ידוע, שצווי השביטה בשבת נכפל בתורה שתיים עשרה פעמים — כלום יסבר מישהו המונה את-המצוות ויאמר: שמכיל מצות עשה השביטה בשבת, והיא שנים עשר מצוות?! וכן באה האזהרה על אכילת הדם שבע פעמים — האם אפשר לבר-דעת לומר: שאסור הדם הוא שבע מצוות? הנה זה ממה-שלא יטעה בו אף אחד — כלומר: בשביטת שבת, שהיא מצוה אחת מכיל מצות עשה; וכן באזהרה על אכילת הדם, שהיא מצוה אחת ממצוות לא-תעשה. ודע שאפלו תמצא מאמר לחכמינו זכרונם לברכה שהעובר עברה פלונית כבר עבר על כך וכך לאוין, או שהמבטל דבר פלוני כבר עבר על כך וכך עשין — לא יתחייב מזה למנות כל-אחתם הלאוין כל-אחד בפני עצמו ולא כל-עשה בפני עצמו, כיון שהענין אחד ואין בו כפילות. ולא אמרו שהוא עובר על כך וכך עשין או על כך וכך לאוין, אלא מפני כפל הצווי או האזהרה באותה המצוה, שהרי עבר על אזהרות רבות או צוים רבים. אלא-אם-כן תמצא שאומרים "לוקה שתיים", או "לוקה שלש" — הרי אז נמנה כל-אחד בפני עצמו, לפי שאין אדם לוקה שתי מלקיות על שם אחד, כמו שאבאר לפי מה-שידוע בתלמוד במכות (טז). וחלין (פב). וזולתם; אבל לוקה שתי מלקיות על שני שמות, כלומר: שני ענינים שבאה האזהרה בכל-ענין מהם

תעולל אחריו" (דברים כד, כא) אחר אָמרו ו"שכחת עמר בשדה לא-תשוב לקחתו" (שם, יט), ואמרו: "כי תחבט זיתך לא תפאר אחריו" (שם, כ) — לפי שאין אלו שני לאוין, אלא זו אזהרה אחת על ענין אחד, והוא, שלא יקח מה-ששכח מן-התבואה או הפרות בעת אסיפתם, והביא לכך שתי דגמאות: ענבים וזיתים; פרוש "לא תפאר": אל-תכרת מה-ששכחת בקצות הפאות, והן הענפים*. אף ממה-שראוי להוסיף לכלל הזה הוא מה-שאמר עתה, והוא: הענין שאמרנו, שיש למנות את-הענבים שמצוים או מזוהרים עליהם הוא בתנאי, שיהא באותו הענין שמזוהרים עליו לאו מיוחד בכל-ענין וענין; או שיש ראיה שאמרנו בעלי הקבלה, המבדילה את כל-הענבים זה מזה ויש אזהרה לכל-ענין מהם. אבל אם לאו אחד כולל ענבים רבים — הרי אז נמנה הלאו לבדו, לא כל-ענין וענין מן-הענבים שאותו הלאו כוללם — וזהו לאו שבכללות שאין לוקין עליו, כמו שנבאר עתה. וזה שאמרו: יתעלה "לא תאכלו על-הדם" (ויקרא יט, כו), אמרו (סנהדרין סג), בפרוש: "מנין לאוכל מבהמה קדם שתצא נפשה שהוא בלא-תעשה? תלמוד לומר: לא תאכלו על-הדם. דבר אחר: לא תאכלו על-הדם — לא תאכלו בשר (הקרבנות), ועדין דם (לפני זריקת הדם) במזרק. רבי דוסא אומר: מנין שאין מכרין (סעודה ראשונה שאחרים עורכים עבור האבלים — נקראת "הבראה") על הרוגי בית דין? תלמוד לומר: לא תאכלו על-הדם. רבי עקיבא אומר: מנין לסנהדרין שהרגו את-הנפש שאין טועמין כלום בלא-אותו היום? תלמוד לומר: לא תאכלו על-הדם. אמר רבי יוסי ברבי חנינא: אזהרה לבן סוטר ומוֹרֶה מנין? תלמוד לומר: לא תאכלו על-הדם" — הרי אלו חמשה ענינים שכלם באזהרה וכלם נכללים. תחת לאו זה. ובפרוש אמרו בגמרא סנהדרין בשמנו ענינים אלו: "על כלם אינו לוקה משום דהוי לה לאו שבכללות — וכל-לאו שבכללות אין לוקין עליו". ובארו עוד, שלא שכללות הוא: דאִתּוּ תרי-תלתא (שנים שלושה) אסורי מחד לאו — הרי שאין למנות כל-אסור ואסור שנכלל בלאו זה במצוה בפני עצמה, אלא מונים את-הלאו

בפני עצמו. וזה ההבדל בין אמרם: "עובר משום כך ומשום כך" (בגלל שנכפלו האזהרות) ובין אמרם: "לוקה שתיים או לוקה שלש" (בגלל אזהרות שונות שהצטברו). והראיה על כל-מה-שאמרנו, אמרם (מנחות מד.): כל שאין לו ציצית בכגדו — עובר בחמשה עשה, לפי שנכפל בו לשון צווי חמש פעמים: "ועשו להם ציצת, ונתנו על-ציצת, והיה לכם לציצת" (במדבר טו, לח-לט) "גדלים תעשה-לך על-ארבע פנות כסותך" (דברים כב, יב). אף (עם כל זאת) מצאנו להם מאמר מפרש במצות ציצת שהיא מצוה אחת, כמו שאבאר כשאזכיר מצוה זו (מצות עשה יד).

ועל דרך זה עצמו אמרו (מנחות מד.): "כל שאינו מניח תפלין — עובר בשמנה עשה", מפני שנכפל הצווי בהם שמנה פעמים, כלומר בשל-ראש ושל-יד. וכן אמרם (מנחות שם): "כל-כהן שאינו עולה לדוכן — עובר בשלשה עשה", מפני שנכפל הצווי שלש פעמים. אף לא יסבר מישהו, המונה את-המצות, לומר: ברפת כהנים שלש מצות, וציצת חמש מצות, ותפלין שמנה מצות. פיון שהדבר כן — הרי אין גם למנות אונאת הגר שלש מצות מפני כפילת הלאו, בגלל אמרם בגמרא מציצא (נט:): המאנה את-הגר (בדיבורים) — עובר בשלשה לאוין, והלוחצו (דוחקו במעשים) — בשלשה לאוין, אלא אלה שתי מצות בלבד: "לא תונה" ו"לא תלחצנו" (שמות כב, כ), ונכפל הלאו בכך — וזה ברור, אין בו שום ספק. ובפרוש אמרו בגמרא מציצא (שם): "מפני מה הזהירה תורה בשלשים וששה מקומות על הגר? מפני שסורו רע!" כלום אפשר למישהו לומר, שאלו שלשים ושש מצות מכלל תרי"ג מצות?! הרי זה מה שאי-אפשר לאמרו.

הנה נתבאר ונתברר, שאין למנות כל-לאו הנמצא בתורה ולא כל-עשה, לפי שאפשר שיהיה נכפל — אלא ראוי למנות את-הענינים שמצוים או מזוהרים עליהם. ואי-אפשר לדעת שהלאו או העשה הנכפל בא לתוספת ענין, אלא על-ידי מורה שיוֹרֶה על זאת — והם מקבלי הפרוש (חכמינו) עליהם השלום גם לא יטעף שהלאו נכפל בבטויים שונים, כגון אמרו יתעלה: "כי תבצר כרמך לא

לוקין על לאו שבבבילות, ובשעה שאכל נא — עבר על שני לאוין: האחד מהם — אל-תאכלו ממנו נא: והשני — לאו הבא מכללל, כאלו אמר: אל תאכלו אלא צלי — והרי אכלו שלא צלי. ואם אכל נא ומבשל, לוקה לדעתו שלש: אחת על אכילתו נא, ושנית על אכילתו מבשל, ושלישית על אכילתו שלא צלי. ושם אמרו בהמשך מאמר זה "ורבא אמר: אין לוקין על לאו שבבבילות. אפא דאמרי (יש שאמרו): חדא מיהא לקי (אחד בכל זאת לוקה)", כלומר: אם אכל נא ומבשל — לוקה אחת. "ואפא דאמרי: חדא נמי לא לקי, משום דלא מיחד לאוה (הלאו אינו מיוחד) כלאו דחסימה" — כלומר אמרו: יתעלה "לא-תחסם שור בדישו" (דברים כה, ד), שהוא לאו אחד המזהיר על דבר אחד (ומלאו ד"חסימה" למדנו דין עונש מלקות — שנאמר שם — לכל הלאוין, ולכן עליהם להיות דומים אליו); אכל לאו זה המזהיר על שני דברים — נא ומבשל — אין לוקין עליו. וכבר ידעת, שנתפרר בגמרא סנהדרין (סג.) "אין לוקין על לאו שבבבילות", ולכן נדחים דברי אביי. והנכון שהוא לוקה אחת, בין שאכל נא או מבשל או נא ומבשל — אחת בלבד לוקה; ולפיכך נמנה אמרו יתעלה: "אל-תאכלו ממנו נא ובשל מבשל" כמצוה אחת. ושם (פסחים מא.) אמרו עוד "אמר אביי: אכל זג (קליפת הענבים) — לוקה שתיים; חרצן (הגרעינים) — לוקה שתיים; זג וחרצן לוקה שלש. ורבא אמר: אין לוקין על לאו שבבבילות" — הכונה לאמרו: "מכל אשר יעשה מגפן היין" (במדבר ו, ד) שאביי סובר שלוקין עליו. וכך אמרו בפרק ד' ממנחות (נח.): "המעלה משאור ודבש על גבי המזבח, אמר אביי: לוקה משום שאור ולוקה משום דבש ולוקה משום ערוב שאור. ולוקה משום ערוב דבש", כלומר שאמרו "כל (שאור וכל דבש לא תקטירו)" — (ויקרא ב, יא) כולל שני דברים: שלא יקריב לבדו, ושלא יקריב דבר שיש בו תערובת מהם באיזה שעור שיהיה — וכל-זה לפי עקר שטתו שכבר ידעת: לוקין על לאו שבבבילות. ושם אמרו "רבא אמר: אין לוקין על לאו שבבבילות. אפא דאמרי (יש שאמרו): חדא מיהא לקי", כלומר: אם אכל נא ומבשל — לוקה

הכולל את-כל-הענינים האלה לבדו. וכמו הלאו הזה, כלומר "לא תאכלו על-הדם" אמרו: "ולפני עור לא תתן מכשל" (ויקרא יט, יד), לפי שגם הוא כולל ענינים רבים, כמו שנובאר (לא תעשה רצט). וכן אמרו: "לא תשא שמע שוא" (שמות כג, א), שגם הוא כולל ענינים רבים כמו שנובאר (לא תעשה רפא). — וזה הוא הסוג האחד משני הסוגים של לאו שבבבילות.

הסוג השני הוא, שיבוא לאו אחד לאסר דברים רבים המחברים ונוספים זה לזה, והוא שיאמר: לא תעשה כן וכך. וסוג זה נחלק לשני חלקים: יש ממנו מה-שבארו בתלמוד שהוא חייב מלקות על כל-דבר ודבר מאותם הדברים המחברים; ויש ממנו מה-שאמרו שאינו חייב אלא אחת, לפי שהוא לאו שבבבילות. הנה אותם הלאוין שבארו שהוא חייב על כל-אחת ואחת — הם שאנו נמנה כל-דבר מהם כמצוה בפני עצמה: ומה-שבארו שהוא חייב אחת על הכל — נמנה אותו כמצוה אחת, לפי מה-שקבענו בכלל הזה, שלא ילקה מישהו שתי מלקיות משם אחד בשום אופן. ומאחר שחיבו בפרוש בכל-ענין וענין מאותם הענינים המחברים ונוספים, כלומר שלוקין על כל-אחד ואחד, ושהעושה אותם כלם בבת אחת לוקה מלקיות הרבה — ידענו בהכרח, שהם שמות הרבה (של איסורים שונים) וכל-ענין נמנה לבדו.

ואזכיר עתה דגמאות רבות משני חלקי הסוג השני הזה, ואפשר שאזכיר אותם הלאוין מן-הסוג הזה כלם, כדי שיתפרר הענין המכונן תכלית באור. מהם אמרו יתעלה בכבש הפסח: "אל-תאכלו ממנו נא (אינו צלוי כל צרכו) ובשל מבשל" (שם יב, ט), שאנו מונים לאו זה כמצוה אחת, ולא נמנה "אל-תאכלו ממנו נא" כמצוה ו"לא תאכלו מבשל" כמצוה, כיון שלא יחד לכל-ענין לאו בפני עצמו ולא אמר "אל-תאכלו ממנו נא ולא בשל מבשל" — אלא הביא לאו אחד הכולל שני הענינים, ונחבר והוסיף אחד מהם לאחר. ובפרק ב' מפסחים (מא.) אמרו "אמר אביי: אכל נא — לוקה שתיים: מבשל — לוקה שתיים: נא ומבשל — לוקה שלש". וזה — מפני שסבר:

לי למהדר למכתבנהי (לחזור ולכתוב) בלהי? שמע מנה: לחלק" (לאו נפרד לכל פרט שבפסוק). ושם נתבאר גם-כן, שאמרו יתעלה: "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו (עד הביאכם את קרבן אלוהיכם) — איסור חדש. ויקרא כג, יד) — שהוא חייב על כל-אחת ואחת. אמרו: "אכל לחם וקלי וכרמל (סוגי מאכלים העשויים מהתבואה) — חייב על כל-אחת ואחת. וכי לוקין על לאו שפכלות? קרא יתירא כתיב: לכתב רחמנא חד וליתי אידך מנה". ונתבאר אחרי שקלא וטריא שאמרו "קלי" לא היה בו צרך, ורק הזכירו לחלק: לחיבו מלקות על קלי בפני עצמו. וכאשר אמרו בתלמוד על דרך הוכחה: שמה יתחייב מלקות על קלי בפני עצמו כיון שנוצר בגלל זה, ויהיה חייב על לחם וכרמל (שלא מצאנו עבורם לימוד מיוחד "לחלק" כשם שמצינו ב"קלי") מלקות אחת? השיבו: למאי הלכתא כתבה רחמנא לקלי באמצע — לומר (אלא ללמד לנו): לחם פייקלי וקלי פייכרמל, ויהיה חייב על כל-אחד ואחד.

בדומה לכך אמר, שאמרו יתעלה: "לא ימצא בך מעביר בנו-ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל-המתים" (דברים יח, ייא) — שכל-אחד מתשעת הדברים האלה שנמנו הוא לאו בפני עצמו, וכלם (המוזכרים בפסוק) אינם מן-החלק הראשון משני חלקי הסוג השני (שהוא לאו שבכללות ואין לוקין — אלא מהחלק השני שבסוג השני — שלוקין). והראיה לכך אמרו יתעלה באמצע: "מעונן ומנחש" — שכן כבר נתבאר שכל-אחד מהם לאו בפני עצמו, והוא אמרו: "לא תנחשו ולא תעוננו" (ויקרא יט, כו). וכמו מעונן ומנחש לחלק — והזכירם באמצע — כך כל מה-שפלגיהם ואחריהם הם כמו מעונן ומנחש, כמו שבארו בלחם וקלי וכרמל. וכבר טעה וזלזלו בענין זה, או מפני שדעתו לא השיגה ענינים אלו בכלל, או ששכח ושגה בהם. כך מנה אמרו יתעלה על הפהנים: "אשה זנה וחסלה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו" (שם כא, ז) — כמצוה אחת, וכבר נתבאר בגמרא קדושין (עז), שהוא חייב על כל-אחת ואחת אפילו באשה אחת, כמו שנתבאר במקומו (לא תעשה קסא). אמנם אפשר

אחת. "ואכא דאמרי: חדא נמי לא לקי, משום דלא מיחד לאוה (הלאו אינו מיוחד) כלאו דחסימה".

כיון שנתבאר, שזה שנאמר: "אל-תאכלו ממנו נא ובשל" — מצוה אחת; וכן זה שנאמר: "כל-שאר וכל-דבש" (שם) מצוה אחת, נמנה כך גם: "לא יבא עמוני ומואבי" (דברים כג, ד) — מצוה אחת, וכן גם-כן: "כל-אלמנה ויתום לא תענון" (שמות כב, כא), וכן אמרו: "לא תטה משפט גר יתום" (דברים כד, יז), וכן אמרו: "שארה כסותה וענתה (של האשה) לא יגרע" (שמות כא, י) — נמנה כל-לאו מהם כמצוה אחת, לפי שכל-לאו מהלאוין האלה הוא כמו "אל-תאכלו ממנו נא ובשל מבשל", וכמו "כל-שאר וכל-דבש". ואין הכדל ביניהם. וכן אמרו: "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב (בית ה') אלהיך לכל נדר". (דברים כג, יט) — הוא לאו אחד. וכן אמרו: "יין ושכר אל-תשת וגו' בבאכם וגו' ולהבדיל וגו' ולהורות" (ויקרא י, ט-יא) כלומר: הזהיר בלאו אחד על הכניסה למקדש או ההוראה בתורה כשהוא שתוי — זהו החלק האחד משני חלקי הסוג השני מסוגי לאו שפכלות.

אף החלק השני הוא בדיוק כמו לשון החלק הקודם הזה, אלא שבא בפרוש המקביל שכל-דבר ודבר מן-הדברים המחברים ונוספים לוקים עליו בפני עצמו, ואם יעשה את-כלם — לוקה על כל-אחד מאותם המחברים, גם אם יעשה אותם בבת אחת (כדין העובר על כמה לאוין שונים) — ואלו ראוי למנות כל-אחד ואחד בלאו בפני עצמו. מהם אמרו יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשעריך (מחוץ לחומה) מעשר דגנך ותרשף ויצהרך .. כי אם .. במקום אשר יבחר ה' אלוהיך בו". (דברים יב, יז). אמרו בגמרא כרתות (ד:): "אכל מעשר דגן תירש ויצהר — חייב על כל-אחת ואחת". והקשו על זה ואמרו: "וכי לוקין על לאו שפכלות?" והתשובה: "קרא יתירא כתיב. מפדי כתיב: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך" (שם יד, כג); למה לי למכתב "לא תוכל לאכל בשעריך"? וכי תימא ללאו (להוסיף לאו על העשה) — אם פן לימא קרא: לא תאכלום. למה

— הקדמה לצווי שהוא מכאן, איך תעשה מצוה זו ומאיזה דבר תהיה הקטרת הזאת וכך אמרו: "קח-לך בשמים ראש" (שם ל, כג) — אינו נמנה; אבל הנמנה הוא הצווי שצונו למשח כהנים גדולים ומלכים וכלי הקדש בשמן המשחה המתאר. ועל דרך זו תדון כל-הדומה לו, כדי שלא ירבה לפי מנינך מה-שאינו ראוי שירבה — וזוהי פונתנו בכלל הזה, והוא דבר ברור. אלא הזכרנוהו והערנו עליו, מפני שגם בזה כבר טעו הרבה ומנו מקצת הקדמות המצוה עם המצוה עצמה כשתי מצות, כמו שמתבאר למי שמתבונן במנין הפרשיות שהזכיר שמעון קיארא זכרו לברכה — הוא וכל-מי שנמשך אחריו מן-המזכירים פרשיות במנינם. הכלל האחד עשר: שאין למנות חלקי המצוה כל-חלק בנפרד, אם כללם מצוה אחת.

יש לפעמים, שדין אחד שהוא מצוה אחת יש לו חלקים רבים, כגון: מצות לולב שהיא ארבעה מינין (ויקרא כג, מ); הרי אין אומרים, שפרי עץ הדר (אתרוג) — מצוה בפני עצמה, ועץ-עבות (הדס) — מצוה בפני עצמה, וערבי-נחל — מצוה בפני עצמה, וכפת תמרים (לולב) מצוה בפני עצמה, לפי שכל-אלו הם חלקי המצוה, שכן הוא צוה לאחדם, ואחרי אחדם, תהיה המצוה לקיחת הכל ביד ביום הידוע. ובדין בדומה לכך אין ראוי למנות אמרו במצרע, שהוא טהר בשתי-צפרים ועץ ארז ואזב ושני תולעת ומים חיים וכלי חרש (שם יד, דה) — כשש מצות; אלא טהרת המצרע מצוה אחת על כל-תאריה ההכרחיים בה — אלו וזולתם, כלומר התגלחת, כי כל-אלה הם חלקי המצוה שנצטוינו בה והיא טהרת מצרע; הינו שתהיה באפן כזה ובאפן כזה. ודין זה עצמו הוא בהכרח שנצטוינו לעשות למצרע במצב טמאתו כדי שנתרחק ממנו, והוא: "בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל-שפם יעטה וטמא טמא יקרא" (שם יג, מה) — כי אין כל-פעולה מאלו מצוה בפני עצמה, אלא כללם הוא המצוה. והוא שנצטוינו לעשות הכר למצרע — כדי שיפירוהו כל-רואהו ויתרחק ממנו, ודרך הפרו תהיה בכך וכך — כשם שנצטוינו לשמח לפני ה' ביום ראשון של סכות, ובאר שאותה השמחה תהיה בלקיחת זה וזה.

למצא לו התנצלות על מנותו זונה וחללה כמצוה אחת, מפני שחשבו לאו שבכללות וגברה אצלו הדעה שאמרו יתעלה: "אשה זנה וחללה לא יקחו" כמו אמרו: "אל-תאכלו ממנו נא ובשל מבשל", ולא ידע שזה לחלק וזה אינו לחלק, כמו שגם לא הבדיל בין אמרו: "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו" ובין אמרו: "שארה פסוטה וענתה לא יגרע". אף לא אתפש עליו בכיוצא בזה; אבל שמנה גרושה בכלל זונה וחללה ועשה הכל מצוה אחת, על כך אין לו בהחלט התנצלות — לפי שהיא, כלומר הגרושה, בפרוש בלאו בפני עצמו, והוא אמרו יתעלה: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו". — הנה כבר בררנו את-העקר הגדול הזה, כלומר: לאו שבכללות, ובארנו ספקותיו והודענו מה-ממנו לחלק, ומה-ממנו לאו שבכללות בלבד ואין חייבים עליו אלא אחת, ושהוא לחלק — נמנה כהרבה מצות; ושאינו לחלק — נמנה כמצוה אחת. שים כלל זה פלו נגד עיניך תמיד, כי הוא מפתח גדול מאד לאמות מנין המצות.

יום חמישי

הכלל העשירי: שאין למנות את-ההקדמות לאיזו תכלית שהיא.

פעמים יבואו בתורה צוויים, ואין אותם הצוויים המצוה, אלא הקדמות לעשיית המצוה. דגמה לזה אמרו: "ולקחת סלת" וגו' (ויקרא כד, ה) כי אין ראוי למנות לקיחת הסלת כמצוה ואפיתו כמצוה — אלא הנמנה הוא רק אמרו: "ונתת על-השלחן לחם פנים לפני תמיד" (שמות כה, ל); והמצוה היא רק, שיהא לחם תמיד לפני ה'. אחר-כך תאר, איך יהיה הלחם הזה, וממה הוא נעשה, ואמר שיהיה מסלת, ויהיו שתיים עשרה חלות. ועל דרך זו עצמה אין למנות אמרו: "ויקחו אליך שמן זית זך" (שם כז, כ), אלא מונים אמרו: "להעלת נר תמיד"; וזו היא הטבת הנרות, כמו שנתבאר ב"תמיד" (פרק ג). ועל דרך זו עצמה אין מונים אמרו: "קח-לך סמים" (שם ל, לד), אלא מונים הקטרת הקטרת בכל-יום, כמו שאמר הכתוב: "בבקר בבקר ביהיטבו את-הנרת וגו' יקטירנה ובהעלת אהרן וגו'" (שם ל, זח) — וזו היא המצוה המנויה. אבל אמרו "קח-לך סמים"

המצוה ההוא, ויפרש את השם שהזכיר ויאמר מה הוא כולל, — הרי אין למנות כל-צווי שבא באותו הבאור כמצוה בפני עצמה. לדגמה אמרו: "ועשו לי מקדש" (שמות כח, ח), הרי זו מצות עשה אחת מכלל המצוות, והיא: שיהא לנו בית שאליו יבואו ויחגו בו, ובו תהיה הקרבת הקרבנות, ושם יתקבצו במועדים. אחר-כך התחיל לתאר פרטיו ואין הם נעשים — אבל אין למנות כל מה-שאמר בו "ועשית" מצוה בפני עצמה. ועל דרך זו עצמה יהיה הדבר בקרבנות שזוהו בויקרא, והוא, שהמצוה האחת היא כלל העבודה המתארת בכל-מין ממיני הקרבנות. המשל בזה: העולה שאנו נצטוונו שתהיה עבודת העולה כך, הינו, שתשחט ותפשט ותנתח ויזרק דמה באפן כזה וכזה ויקרב חלבה; אחר-כך ישרף בשרה כליל עם שעור ידוע מן-הסלת הפלול בשמן ושעור ידוע מן-הזין — והם הנסכים — ושיהא עורה לכהן המקריב אותה. הנה העבודה הזאת בכללותה היא מצות עשה אחת, והיא תורת העולה, כי התורה חיבה שפמו העבודה הזאת תעשה כל-עולה. וכך גם עבודת החטאת בלה — שחטטה והפשטה והקרבת מה-שקרב ממנה ורחיצת הכלים אשר יזה מדמה עליהם ורחיצת הכלים, שהיא מתבשלת בהם או שבירתם — הכל תורת חטאת, וזו מצוה אחת. וכך תורת האשם היא מצוה אחת; וכך תורת זבח השלמים, ושהוא על תורה עם לחם או בלי לחם, ולקחת הכהן ממנו חזה ושוק והנפתו — הכל מכלל עבודת זבח השלמים, וזו מצוה אחת. ואלו הם כלל מיני הקרבנות שחייבם כולל ליחיד וצבור, חוץ מן-האשם, שהוא קרבן יחיד לעולם, כמו שבארנו בהקדמת סדר קדשים. הסדר הזה בעבודות הוא מצות עשה, ואין למנות כל-פרט ופרט מפרטי העבודה כמצוה בפני עצמה, זולתי אם יש צווים הכוללים את-כל-מיני הקרבנות, ואינם מיוחדים לאחד המינים להוציא את-זולתו — כי כל-צווי מאלו (הצווים הכוללים את הקרבנות כולם) צריך למנותו מצוה בפני עצמה, לפי שאז אינו פרט מפרטי עבודת קרבן מסים. כך, למשל, אזהרתו יתעלה מלהקריב בעל מום, או צויו שיהא תמים, וצויו שלא יהא מחסר זמן — והוא אמרו: "ומיום

כלל זה קשה מאד להבינו, ואפן הקשי שבו — מה-שאספר לך, והוא שכל מה-שאמרו חכמים עליו, שדבר פלוני ופלוני מעכבין זה-את-זה — הרי ברור שזו מצוה אחת, כגון: ארבעה מינים שפלול לב, ולחם הפנים עם לבונה וזה הנעשית עמו שאמרו בהם: "הסדרים והפזיכים מעכבין זה-את-זה" (מנחות כז). — הרי ברור, שזו מצוה אחת. וכך כל מה-שיתברר לך, שהתכלית המקבשת (קיום המצוה) לא תשג בחלק אחד מאותם החלקים — הרי גם-כן ברור, שפלולותם היא הענין המנוי, כגון: הכר המצרע שנתבאר לך, שאם בגדיו פרמים בלבד אבל לא פרע ראשו ולא עטה על שפם ולא קרא: טמא! טמא! — שלא עשה כלום ולא השגה הכרתו עד שיעשם כלם. וכן לא תשג טהרתו אלא בכל מה-שנזכר: הצפרים ועץ ארז ואזוב ושני תולעת ותגלחת — אז תשג טהרה. אך נקדת הקשי היא בדברים שאמרו בהם: "אינם מעכבים זה-את-זה". כי העולה במחשבה תחלה הוא, שהואיל וחלקים אלו כל-חלק מהם אינו זקוק לחברו, יהיה כל-חלק מצוה בפני עצמה, כגון אמרם: "התכלת (שבציצית) אינה מעכבת את-הלכן והלכן אינו מעכב את-התכלת" (מנחות פרק ד משנה א). שכן היינו אומרים, ותכלת נמנים בשתי מצות, לולא מצאנו עליהם מאמר מפרש במכלתא דרבי ישמעאל, והוא אמרם שם: "יכול שהן שתי מצות, מצות תכלת ומצות לבן? תלמוד לומר: והיה לכם לציצת — מצוה אחת היא ואינה שתי מצות". הנה נתבאר לך, שאפלו החלקים שאינם מעכבים זה-את-זה, פעמים הם מצוה אחת אם הענין אחד; שהרי המטרה בציצת "למען תזכרו", לבן נמנית כללות הדבר המביא לידי זכירה. אם כן, לא נשאר לנו לתן לב במנין המצות לאמרם "מעכבין" ו"אין מעכבין" — אלא לענין בלבד: אם הוא ענין אחד או ענינים רבים, כמו שבארנו בכלל התשיעי מכללים אלו שאנו עוסקים בבאורם.

הכלל השנים עשר: שבפעלה שמצוים על עשייתה, אין למנות חלק שבה לבדו.

ידוע שיש שמצוים אנו לעשות איזה מעשה, ואחר-כך יתחיל הפתוב לבאר איכות

לבנה, במלח תמלח, והניף, והגיש, וקמץ והקטיר. וזה לא יעלם אלא ממי שתופש את-הענינים בעיון ראשון, בלי שיחזר וישקל את-הענינים בדעתו, כמו שאומרים חכמינו עליהם השלום: "אגב שטפה אמרה", כלומר: אמרו בלי התבוננות אלא לפי המחשבה הראשונה העולה על הדעת אם-כן כלל זה ברר לנו מצות הקרבנות כלם ואיך ראוי למנותם, כדי שלא יקרה בהם שום משגה ולא ערוב כלל, כמו שנבאר במניננו בעזרת השם.

הכלל השלשה עשר: שמספר המצות אינו מתרבה לפי מספר הימים שבהם נוהגת המצוה ההיא.

ברור, שיש מצות שהן חובה בעת ובזמן קבוע; פעמים נמשכת אותה תקופת זמן בהמשך, כלומר: שחובה לעשות אותה המצוה יום אחרי יום, כגון: ספה ולולב; ופעמים היא בימים ידועים כגון הקרבנות. אם נאמר, דרך משל, שמוסף ראש חדש מצוה אחת, הרי זו המצוה שנצטוינו להקריב קרבן נוסף כל-פעם שנולד הירח. ואם יאמר מיישהו: מדוע לא תמנה מוסף כל-ראש חדש כמצוה בפני עצמה? נאמר לו: אלו היה הדבר כן — תמנה גם את-התמיד של כל-יום כמצוה בפני עצמה, והקטרת הקטרת בכל-יום מימות השנה מצוה בפני עצמה, והטבת הנרות שהיא חובה בכל-יום ויום כמצוה בפני עצמה! אך כיון שאין מונים אלא את-הענין שנצטוינו בו — יהיה חיובו באיזה זמן שיהיה — אין מונים מוסף ראש-חדש אלא מצוה אחת, ומוסף שבת מצוה אחת, וכן מוסף כל-מועד ומועד מחמשת המועדים, אף-על-פי שהוא חובה בהרבה ימים רצופים, כי כמו שאמר: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים" (ויקרא כג, מ), כך אמר: "שבעת ימים תקריבו אשה לה'" (שם, לו); וכשם שמצות לולב היא אחת, כך מצות מוסף-פסח — אחת, וכן מוסף כל-פרק ופרק. ועל דרך זו יתבאר, שגם החגיגה (קרבן שהיו מקריבים בעליה לרגל) מצוה אחת, אף-על-פי שהיא חובה בשלשה פרקים; וכן הראיה (החיוב לראות עם קרבן הנקרא 'ראיה' ולהראות בבית המקדש) והשמחה (בשלשת הרגלים) — וזה ממה שלא יטעה בו שום אדם ולא יחשב אחרת.

השמיני והלאה" (ויקרא כב, כז); וצויו למלח כל-קרבן — והוא אמרו "על כל-קרבנך תקריב מלח" (שם, ב, יג); ואזהרתו מלבטלו — כמו שאמר: "ולא תשבית מלח"; וצויו לאכל מה-שיאכל ממנו — שכל-אחד מן הצוויים האלה מצוה בפני עצמה, לפי שאין אף אחד מהם פרט מעבודת קרבן מסים, אלא הם צוויים הכוללים כל-קרבן כמו שנבאר בשעת מנינו.

וברור, כי זה שהכנה לוקח מה-שראוי לו לקחת — פרט מפרטי המצוה, כמו שהזכרנו בעזר העולה. וכך גם בראשית הגז. כלל המצוה הוא, שנפריש ראשית הגז ונתנהו לכהן; וכן שנפריש מעשר ראשון ונתנהו ללוי. וכבר טעו בזה עד שמנו עשרים וארבע מתנות כהנה כעשרים וארבע מצות, אחר שמנו מקצת המצות שאותה המתנה היא פרט מהן, על הדרך שבארנו בעזר העולה וחיזה ושוק משלמים. ולפי שנעלם כלל זה מזולתנו ולא הרגיש בו כל-עקר ולא שם אליו לב, הגיע לכך כמצות בפני עצמן: יציקות, בלילות, פתיתות, מליחות, הגשות, תנופות, קמיצות והקטרות — ולא ידע שכל-אלו פרטי עבודת המנחה, והוא, שנצטוינו להקריב מנחה. אחר-כך התחיל (הפסוק) לבאר על איזה דבר חל השם הזה — והיא תורת המנחה — ואמר, שתהיה מסלת או מלחם האפוי באפן כף או באפן כף כלומר: מחבת או מרחשת או מאפה תנור; וכוללה בשמן בשעור מסים, ופותתה, ונותן עליה מלח ולבונה, ויגיש ויניף ויקמץ ממנה פסדך שבארנו ובררנו במקומו במסכת מנחות. וכל-אלו פרטי העבודה, ועל הדבר הנעשה לפי כל-התאור הזה נופל שם מנחה. אם-כן המצוה היא: הצווי שנצטוינו שתהיה עבודת קרבן הלחם או הסלת שנקריב לפי כל-הפסד הזה. והדברים האלה במצות מנחה, כלומר: היציקה והבלילה והפתית והמליחה והתנופה וההגשה והקמיצה וההקטרה, כמו שאמר בחליצה: "והחליצה נעלו וגו' וירקה בפניו וינחמה ואמרה" (דברים כה, ט). וכשם שמצות חליצה אחת ואין אנו מונים חליצה וירקה וקריאה, כיון שכללותם מעשה החליצה וזו מצוה אחת — כך גם לא נמנה: ויצקת עליה שמן, ושמית עליה

שָׁגֵב; וּמֵהֵן — שֶׁצִּוּנוּ יִתְעַלֶּה שִׁיקָרִיב הָעוֹבֵר קֶרֶבֶן עַל חֲטָאתוֹ וַיִּתְּכַפֵּר-לוֹ.

וְאֲשֶׁר לְקִיּוֹם הָעֲנָשִׁים הָאֵלֶּה — כָּל־מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁאֵנוּ נִצְטְוִינֵנוּ שְׁנֵמִית אֶת-זֶה, וְשֶׁנִּלְקָה אֶת-זֶה, וְשֶׁנִּסְקַל אֶת-זֶה, וְשֶׁנִּקְרַיֵּב קֶרֶבֶן עַל מַה-שֶּׁעֲבָרְנוּ עָלָיו. וְלֹאֲפֵן מִנִּינֵנוּ, שֶׁאֵנוּ נִמְנֶה אֲרַבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין כְּאַרְבַּע מִצְוֹת מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה, לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (פֶּרֶק 2 מִשְׁנָה ב' א): זֶה מִצְוֹת הַנִּסְקָלִין. וְכֵן אָמְרוּ (שֵׁם פֶּרֶק 2 מִשְׁנָה ב' ג): כִּיצַד מִצְוֹת הַנִּשְׁרָפִין? כִּיצַד מִצְוֹת הַנִּחְנָקִין? כִּיצַד מִצְוֹת הַנִּהְרָגִין? וְאָמְרוּ עוֹד (שֵׁם ל"ה), שֶׁזֶה שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִבְעֶרוּ אֵשׁ" (שְׁמוֹת ל"ה, ג) — הוּא אֲזִיקָה שֶׁלֹּא לִבְצַע אֶת-הָעֲנָשִׁים בַּשִּׁבְתָּ, וְהוּא, שֶׁבָּזָה הַזִּיקָר מִשְׁרַפְת־מִצְוֹה (שִׁרְפָה שֶׁהִיא מִצְוָה); וְאָמַר: "כָּל מִשְׁבְּתֵיכֶם", כְּלוּמַר: בְּמוֹשֵׁב בֵּית דִּין לֹא-תִבְעֶרוּ אֵשׁ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁזֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה. אָמְרוּ: "שִׁרְפָה בְּכָל הַיְּתָה, וַיֵּצֵאת לְלַמֵּד: מַה שִּׁרְפָה מִיִּחְדָּת, שֶׁהִיא אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין וְאִינָה דוּחָה אֶת-הַשִּׁבְתָּ, אֶף כָּל-שֶׁאֵר מִיתוֹת בֵּית דִּין לֹא יִדְחוּ אֶת-הַשִּׁבְתָּ" (וּכְשֶׁם שֶׁהִשְׁרַפָה מִצְוָה כִּךְ שֶׁאֵר מִיתוֹת). וְזֶה בְּרוּר וְלֹא יִסְפֹּק בּוֹ שׁוּם אָדָם. וְכֵן גַּם רָאוּי, שְׁנִמְנֶה הַמִּלְקוֹת בְּרִצּוּעָה כְּמִצְוָה, וְאִין לְמִנּוֹת כָּל-עֹנֵשׁ מִיִּחַד כְּמִצְוָה בְּפָנֶי עֲצָמָה עַד שֶׁנֶּאֱמַר, דֶּרֶךְ מָשַׁל, שֶׁהַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינֵנוּ לְסַקֵּל מִחֻלָּל שִׁבְתָּ — מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת; וּסְקִילַת בַּעַל אוֹב — מִצְוָה שְׁנִיָּה; וּסְקִילַת עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה — מִצְוָה שְׁלִישִׁית, עַד שֶׁיִּהְיֶה מִנִּינֵן הַמִּצְוֹת כְּפִי מִנִּינֵן הָאִישִׁים שֶׁהֵם מְחִיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, כְּמוֹ שֶׁעֲשֵׂה זוֹלָתָנוּ בְּלִי הַתְּבוּנָנוּת. שֶׁכֵּן אֵלּוּ הֵיךְ הַדְּבָר כֶּף, רָאוּי הֵיךְ בְּהִכְרַח שְׁנִמְנֶה כָּל-מִלְקוֹת וּמִלְקוֹת מִצְוָה בְּפָנֶי עֲצָמָה עַד שֶׁתֵּהָא מִלְקוֹת אוֹכַל גְּבֻלָּה — מִצְוָה בְּפָנֶי עֲצָמָה, וּמִלְקוֹת אוֹכַל בֶּשֶׂר חֲזִיר — מִצְוָה שְׁנִיָּה, וּמִלְקוֹת אוֹכַל בֶּשֶׂר בְּחֵלֶב — מִצְוָה שְׁלִישִׁית, וּמִלְקוֹת לֹבֵשׁ שַׁעֲטָנִי — מִצְוָה רְבִיעִית, וְיִהְיוּ אֲצִלָּנוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה כְּמִנִּינֵן הֵלְאוּיִן שְׁלוּקִין עֲלֵיהֶם — הֵרִי אֲזִי יִתְרַבּוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה וְיִהְיוּ בְּהִכְרַח יוֹתֵר מֵאַרְבַּע מֵאוֹת מִצְוֹת! אֲלֹא כִּשֵּׁם שֶׁלֹּא נִמְנֶה כָּל-מְחִיב מִלְקוֹת, אֲלֹא נִמְנֶה סוּג הָעֹנֵשׁ בְּלִבָּד — וְהִיא הַהִלְקָאָה בְּשׁוּט — כֶּף לֹא נִמְנֶה בְּמִיתוֹת אֲלֹא מִיֵּן הָעֹנֵשׁ וְהוּא: שִׁרְפָה, סְקִילָה, חֲנֹק וְהִרְג

אֲלֹא טָעוּ בְּמַה-שֶּׁתְּלוּי בְּכָל־הַזֶּה טָעוֹת גְּדוֹלָה מְאֹד וּמוֹזָרָה, וְהִיא, שֶׁמִּנּוּ כָּל-הַמוֹסָפִין מִצְוָה אַחַת: מוֹסַף שִׁבְתָּ וּמוֹסַף רֹאשׁ-חֹדֶשׁ וּמוֹסַפֵּי מוֹעֲדוֹת. הֵרִי לְפִי דֶּרֶךְ מִנִּינֵן זֶה הָיוּ צָרִיכִים לְמִנּוֹת שִׁבְתָּת כָּל-יּוֹם טוֹב מִצְוָה אַחַת — וְלֹא עָשׂוּ כֵן. אֶף ה' יוֹדֵעַ וְעַד — שֶׁאִין רָאוּי לְתַפְסֵם בְּדָבָר כְּזֶה, לְפִי שֶׁלֹּא דָּבָקוּ בְּשִׁטָּה אַחַת (עֲקִבִּית) כְּמִנִּינֵם, אֲלֹא "יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת" (תְּהִלִּים קז, כו), וְהֵאֱמַת הַבְּרוּרָה הִיא מַה-שֶּׁהִזְכֵּרְנוּ לָךְ, שֶׁכָּל-מוֹסַף וּמוֹסַף מִצְוָה בְּפָנֶי עֲצָמָה כְּמוֹ שֶׁשִּׁבְתָּת כָּל-יּוֹם וְיּוֹם מִצְוָה בְּפָנֶי עֲצָמָה — וְזוֹהִי הַשִּׁטָּה הַנִּכּוֹנָה. הַכָּל־הָאֲרַבְעָה עֲשָׂר: אִיךְ רָאוּי לְמִנּוֹת קִיּוֹם הָעֲנָשִׁים בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה.

דַּע שֶׁכָּל-הַמִּצְוֹת, עֲשֵׂה וְלֹא-תַעֲשֵׂה, נִחְלָקוֹת חֲלָקָה רִאשׁוֹנִית לְפִי מִטְרַת הַשַּׁעַר הַזֶּה לְשְׁנֵי חֲלָקִים: חֲלֹק שֶׁלֹּא פָּרַשׁ בּוֹ הַכְּתוּב עֹנֵשׁ כָּל־ל, אֲלֹא צוּה וְהַזְהִיר וְלֹא חִיב אֶת-הָעוֹבֵר עֹנֵשׁ וְלֹא יַעַד לוֹ עֹנֵשׁ מִסִּים, מִפְּנֵי שֶׁעֲבַר עַל צוּי אוֹ אֲזִיקָה מִסִּימָת, וְחֲלֹק שֶׁבָּאָר בּוֹ גְּמוּל וְעֹנֵשׁ. מִן-הַמִּצְוֹת שֶׁל הַחֲלֹק שֶׁפָּרַשׁ בּוֹ אֶת-הָעֹנֵשׁ: מַה-שֶּׁצִּוּנוּ יִתְעַלֶּה לְסַקֵּל בְּאֶבֶן מִי שֶׁעוֹבֵר עֲלֵיהֶן; וּמֵהֵן — שֶׁצִּוּנוּ לְשַׂרֵּף בְּאֵשׁ אֶת-הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן; וּמֵהֵן — שֶׁצִּוּנוּ לְהַכּוֹת בְּסִיף (חֶרֶב) אֶת-צוּאָר הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁנֶּתְּבָאָר בְּפֶרוּשׁ הַמֶּקְבֵּל (מַחז"ל); וּמֵהֵן — שֶׁצִּוּנוּ לְחַנֵּק אֶת-הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּפֶרוּשׁ; וּמֵהֵן — שֶׁצִּוּנוּ לְהַלְקוֹת אֶת-הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן בְּרִצּוּעָה; וּמֵהֵן — שֶׁיַּעַד עֲלֵיהֶן כָּרַת, וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְעוֹבֵר שִׁימּוֹת בְּעַמְדוֹ בְּחֻטְאוֹ חֲלֹק לְעוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ בְּפֶרֶק חֲלֹק; וּמֵהֵן — שֶׁיַּעַד עֲלֵיהֶן, יִתְעַלֶּה, בְּמִיתָה בְּלִבָּד, וְהוּא, שִׁימִיתָהוּ ה' בְּחֻטְאוֹ וַיִּתְּכַפֵּר-לוֹ בְּמִיתָתוֹ. וְכֵכָּר בָּאָרוּ בְּרִישׁ מִכּוֹת (יג), כִּי כָּל-לֹא שֶׁהָעוֹבֵר עָלָיו חִיב כָּרַת אוֹ מִיתָה בְּיָדֵי שָׁמַיִם בְּלִבָּד, אִם נִתְּבָר שֶׁהָעוֹבֵר עָבַר עַל אוֹתוֹ הֵלְאוּ וְהִזִּיד בְּאוֹתָהּ הָעֲבָרָה בְּעַדִּים וְהִתְרָאָה — הֵרִי זֶה לֹקָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲקָר מִשְׁפָּטוֹ, שִׁיָּהָ דִּינוֹ מְסוּר לְשָׁמַיִם; וּמֵהֵן — שֶׁצִּוּנוּ יִתְעַלֶּה לְהַעֲנִישׁ אֶת-הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן בְּמִמוֹנוֹ בְּלִבָּד, לֹא בְּגוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁקָּבַע לְגִזְלָן (שִׁכְפָר בַּמּוֹחַ חֲבִירוֹ וְנִשְׁבַּע לְשָׁקֵר) תּוֹסַפֵּת חֲמֵשׁ וְלִגְנֹב תְּשְׁלוּמֵי כָּפֹל מַה-

מוטלות, כביכול עליו) ולא אִנְחָנוּ, וְכֵלָם בְּטוֹחִים". וְזֶה שֶׁאָמַר "וּמִמֶּנּוּ", כְּלוּמַר מִן־הָעֲנִין שְׁכּוֹלֵל אוֹתוֹ הַפֶּרֶק. וְשִׁלְשִׁים וּשְׁנַיִם הָעֲנִינִים — הֵם: עֲשָׂרִים וְשִׁלְשֵׁה הַמַּחֲבִים כֶּרֶת בְּלֶבֶד וְתַשְׁעַת מַחֲבִי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם כְּמוֹ שִׁמְנָה. וְעֲנִין אָמַר: "וְכֵלָם בְּטוֹחִים" — כְּלוּמַר שֶׁהוּא יִתְעַלֶּה הַבְּטִיחַ, שֶׁהוּא יִכְרִית וְיָמִית זֶה. וְאֵין סֶפֶק, שֶׁאִדָּם זֶה לֹא נִשְׁאַרָה אֲצִלּוֹ הַסִּבְרָה שֶׁתִּרְי"ג מִצְוֹת חוֹבָה עָלֵינוּ, אֲלֵא יֵשׁ מִהֵן שֶׁהֵן חוֹבְתָנוּ אֲנוּ וְיֵשׁ מִהֵן שֶׁהֵן חוֹבְתוֹ יִתְעַלֶּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר וּפְרָשׁ, שֶׁהוּא יִבְצַע אוֹתָן וְלֹא אִנְחָנוּ. וְהַשֵּׁם יוֹדֵעַ וְעֵד שֶׁכָּל־זֶה לְדַעַתִּי בְּלִבּוֹל גָּמוּר, וְאֵין צְרִיךְ לְדַבֵּר עַל זֶה בְּשׁוּם פָּנִים, כִּי הֵם דְּבָרִים שֶׁבְטוֹלָם בְּרוּר; אֲלֵא בָּאָה לָהֶם כָּל־טְעוֹת זֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מוֹנִים אֶת־הָעֲנִינִים כְּמִצְוֹת וּנְבוּכִים בְּכָךְ: פֶּעַם מוֹנִים אוֹתָם לְבָדֶם, וּפֶעַם מוֹנִים אֶת־הָעֵנֶשׁ וְגַם אֶת־הַדְּבָר שֶׁעָלִי חֲבִיבִים אוֹתוֹ הָעֵנֶשׁ, וְקוֹבְעִים אֶת־כָּל־זֶה כְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה בְּלִי הַתְּבוּנָנוּת. אֲבָל סֵדֶר הַמִּנְיָן הַנִּכּוֹן הוּא מִזֶּה שֶׁהַזְכָּרְתִּי: שֶׁכָּל־מִין שֶׁל עֵנֶשׁ הוּא מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּלְפִי זֶה יִהְיֶה דִּין תְּשִׁלוּמֵי גִנֹּב — מִצְוֹת עֲשֵׂה, כִּי אֲנוּ נִצְטוּיֵנוּ לְהַטִּיל עָלֵינוּ סְכוּם בְּשַׁעוֹר זֶה. וְדִין תּוֹסֶפֶת חֲמֵשׁ — מִצְוָה, וְדִין חִיּוֹב חֲטָאת קְבוּעָה — מִצְוָה, וְדִין חִיּוֹב אֲשֶׁם וְדָאִי — מִצְוָה, וְדִין חִיּוֹב אֲשֶׁם תְּלוּי — מִצְוָה; וְכֵן לְסִקֵּל וּלְשַׁרְף וּלְהַרְג וּלְחַנֵּק וּלְתַלּוֹת — כָּל־אֶחָד מִן־הָעֲנִינִים הָאֵלֶּה מִצְוָה בְּפָנֵי עֲצָמָה, יִתְחַיֵּב בָּהֶן מִי שִׁיתְחַיֵּב; כֹּשֶׁם שֶׁהִלָּקְאָה בְּרִצּוּעָה מִצְוָה אַחַת, יִתְחַיֵּב בַּמִּלְקוֹת מִי שִׁיתְחַיֵּב. — זֶהוּ מִזֶּה־שֶׁרָצִינוּ לְהַקְדִּימוֹ בְּכָל־הַזֶּה, וְכוּ נִשְׁלָמוּ הַכָּלָלִים שֶׁהִקְדַּמְתָּם תּוֹעִיל לְמַה־שֶּׁאִנְחָנוּ עוֹסְקִים בּוֹ.

הַקְדָּמָה

מְבוא

עוֹד רָאוּי לְהוֹסִיף לְכַךְ הַקְדָּמָה זֹ: שֶׁכָּל־דְּבָר שִׁחֲבִיבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין אוֹ כֶּרֶת — הֵרִי זֹ בְּהִכָּרַת מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. חוּץ מִפֶּסֶח וּמִלֵּה שֶׁהֵם בְּכֶרֶת, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵם מִצְוֹת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁהַזְכִּירוּ בְּרִישׁ מִסֵּכַת כֶּרֶתוֹת (ב). וְאֵין אֲצִלָּנוּ שׁוּם מִצְוֹת עֲשֵׂה זולָתָן שֶׁהַעוֹבֵר עָלֵיהֶן יִתְחַיֵּב כֶּרֶת —

וְכַךְ גַּם לֹא נִמְנָה כָּל־מַחֲבִיב קָרָבָן לְבָדוֹ עַד שֶׁנֶּאֱמַר: חֲטָאת שְׁגָגַת שִׁבְתָּ — מִצְוָה, חֲטָאת שְׁגָגַת עֲבֹדָה זָרָה — מִצְוָה, אֲלֵא נִמְנָה מִין הַקָּרָבָן בְּלֶבֶד, כְּמוֹ שִׁמְנֵינוּ מִין הַמִּיתָה.

וְכַבֵּר יִדְעָתָ, שֶׁמִּנֵּי הַקָּרָבָנוֹת מִשְׁתַּנִּים לְפִי שְׁנוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעָלִיהֶן חֲבִיבִים אוֹתוֹ הַקָּרָבָן. כִּי יֵשׁ עֲבָרָה שִׁחֲבִיבִים עָלֶיהָ חֲטָאת קְבוּעָה, וְיֵשׁ שִׁחֲבִיבִים עָלֶיהָ אֲשֶׁם וְדָאִי, וְיֵשׁ שִׁחֲבִיבִים עָלֶיהָ קָרָבָן עוֹלָה וְיֹרֵד (הַמִּשְׁתַּנָּה לְפִי הַיִּשְׁגַּי יְדוֹ שֶׁל הַמַּקְרִיב). לְפִיכָךְ לֹא נִמְנָה הַחֲטָאת עִם הָאֲשֶׁם, אֲלֵא נִמְנָה חִיּוֹב חֲטָאת קְבוּעָה — מִצְוָה, וְחִיּוֹב אֲשֶׁם תְּלוּי — מִצְוָה, וְחִיּוֹב קָרָבָן עוֹלָה וְיֹרֵד — מִצְוָה, יִתְחַיֵּב בְּאוֹתוֹ קָרָבָן מִי שִׁיתְחַיֵּב; וְלֹא נִשְׁמַע לֵב לְשְׁנוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעַל כָּל־אֶחָת מִהֵן חֲבִיבִים אוֹתוֹ מִין שֶׁל קָרָבָן, כֹּשֶׁם שֶׁמִּנֵּי הַמִּלְקוֹת מִצְוָה אַחַת וְלֹא שִׁמְנֵינוּ לֵב לְשְׁנוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעַל כָּל־אֶחָת מִהֵן חֲבִיבִין מִלְקוֹת. וְכַךְ קְבַע הַכְּתוּב לְכָל־מִין מִהֵם פֶּרֶשָׁה בְּפָנֵי עֲצָמָה.

וְכַבֵּר עֲרַבְב זולָתָנוּ בְּכָל־הַזֶּה עֲרַבּוּב שְׁאֵין צְרִיךְ לְהַשִּׁיב עָלָיו; אֶף לֹא יִהְיֶה קֵל לְהַשִּׁיב עָלָיו בְּגִלָּל עֲצָם עֲרַבּוּבוֹ לְעֲנִינִים הֵרִי יֵשׁ לְתַמָּה וּלְהַתְּפַלֵּא עַל אִדָּם הַמוֹנֶה מַחֲבִיב מִיתוֹת בֵּית דִּין כָּל־אֶחָד אֶחָד, וּמַחֲבִיב כֶּרֶת וּמַחֲבִיב מִיתָה מִכָּל־מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה; אַחֲר־כֵּן מוֹנָה גַּם אֶת־הַדְּבָרִים שֶׁהִזְכַּרְנוּ עָלֵיהֶם, שֶׁעָלִיהֶם חֲבִיבִים אוֹתָהּ הַמִּיתָה, בְּכָל־מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שִׁמְנָה בַּעַל "הַלְכוֹת גְּדוּלוֹת" 'הַמַּחֲלִיל אֶת הַשִּׁבְתָּ' בְּכָל־מַחֲבִיב סְקִילָה, אַחֲר־כֵּן מִנָּה "לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה". וְלֹא נִשְׁאַר לָנוּ לוֹמַר אֲלֵא שֶׁהֵם חוֹשְׁבִים בְּרִאשׁוֹנָה, בְּלִי סֶפֶק, שֶׁקִּיּוֹם הָעֲנִינִים מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְאִם־כֵּן — אֵיךְ מוֹנִים בָּהֶם (גַּם) הָעֵנֶשׁ וְגַם הַדְּבָר (הַאיסוּר עֲצָמוֹ) שִׁחֲבִיבִים עָלָיו אוֹתוֹ הָעֵנֶשׁ?! וְיֹתֵר קָשָׁה מִזֶּה, שִׁמְנֵנוּ בְּתוֹכָן, כְּלוּמַר בְּתוֹךְ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, מַחֲבִיבִי כֶּרֶת שֶׁבָּהֶם אֵין מִיתָה; וְהֵם מְדַמִּים, שִׁחֲבִיבִי הַכֶּרֶת וְהָעֵנֶשׁ עַל כֵּךְ זֶה הַמִּצְוָה הַמְּנוּיָה, עַד שֶׁבַּעַל "סֵפֶר הַמִּצְוֹת" (רַב חֲפָץ גֶּאֻז) פִּרְשׁ זֹאת וְאָמַר בַּפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן, כִּשְׁסַפֵּם מִזֶּה־שֶׁכָּל־אוֹתוֹ הַפֶּרֶק, דְּבָרִים בְּנֶסֶח זֶה: "וּמִמֶּנּוּ שְׁלִשִּׁים וּשְׁנַיִם עֲנִינִים שֶׁהוֹדִיעֵנוּ, כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה יִבְצַע אוֹתָם (וְהוּא)

להיכנס לפרטי ההלכות), כמו שהבטחנו בראשית דברינו (בהקדמה על מטרת הספר — שיעור א), לפי שזוהי מטרת המאמר. אך טוב בעיני להוסיף למטרה זו תוספת, והיא: כשאזכיר את המצוה שיש עליה איזה ענש בעשה או בלא-תעשה, אזכיר ענשה ואמר: "והעובר עליה — חייב מיתה, או כרת, או קרפן כף, או מלקות, או אחת ממינות בית דין, או תשלומין". וכל מה-שלא יזכר בו ענש מן-הענשים — תדע שאם היא ממצות לא-תעשה, הרי זה כמו שאמרנו (תוספתא כריתות פרק א): "כעובר על מצות מלך", ולא עלינו להענישו. אבל מצות עשה כלן — הרי כל-מצוה מהן בשעה שעשיתה חובה, יש לנו להלקות בפרוצה את-הנמנע מלעשותה עד שימות או יעשה, או יעבור זמן החיוב. כי מי שעבר ולא ישב בסכה, דרוך משל, אין לנו להלקותו אחר ספות על עברתו — ודע זאת.

ועוד: כשאזכיר את-המצות שאינן חובה על הנשים, בין עשה ובין לא-תעשה — אומר: וזו אינה חובה על הנשים. וידוע, שהנשים אינן דנות ולא מעידות ולא מקריבות קרפן בידיהן ולא נלקחות במלחמת רשות לא אצטרף לומר בה "וזו אינה חובה על הנשים", בין שזה רבוי דברים ללא צורך.

ועוד: כשאזכיר את-המצות שאינן חובה אלא בארץ-ישראל, או בפני הבית, בין עשה ובין לא-תעשה — אומר: וזו אינה חובה אלא בארץ-ישראל או בפני הבית. וידוע גם-כן, שכל-הקרבנות אינם קרבים אלא במקדש ושהעבודה אסורה מחוץ לעזרה; וכן דיני נפשות אין דנים אותם אלא כשיש מקדש. ולשון המכלתא: "מנין שאין ממיתין אלא בפני הבית? תלמוד לומר: מעם מזבחי תקחנו למות (שמות כא, יד) הא: אם יש לה בית — אפה ממית; ואם לאו — אין אפה ממית". ושם אמרו עוד: "מנין שתהא סנהדרין סמוכה למזבח? תלמוד לומר: מעם מזבחי תקחנו למות". וכן ידוע שהנבואה והמלכות נסתלקו ממנו עד שנחדל מן-החטאים שאנחנו מתמידים בהם — ואז יסלח לנו ה' וירחמנו, כמו שהבטיחנו, ויחזירנו, כמו שאמר על החזרת

וכל-שכן מיתת בית דין. אם-כן, כל מה-שנאמר בתורה שהעושה דבר פלוני יומת, או שהוא חייב כרת — ידענו בברור שאותו הדבר מזהרים עליו ושהוא בלא-תעשה. ויש שיתבאר בכתוב הלאו שבו מלבד באור הענש ויהיה הענש מבאר וגם האזהרה מבארת, כגון: חלול שבת ועבודה-זרה, שאמר בהם: "לא-תעשה כל-מלאכה" ו"לא תעבדם", אחר-כך חייב סקילה למי שעשה מלאכה או עבד. ופעמים לא תתבאר האזהרה בכתוב בלאו גרידא, אלא הוא מזכיר את-הענש בלבד ועוזב את-האזהרה; אלא שהכלל הוא אצלנו: "לא ענש הכתוב אלא-אם-כן הזהיר" (זבחים קו), ועל-כל-פנים יש אזהרה לכל-מי שחייב ענש. לפיכך אומרים בכל-מקום: "ענש שמענו, אזהרה מנין? תלמוד לומר: כף וכו'". ואם לא נתפרשה האזהרה בכתוב, למדינה באחת המדות (שהתורה נדרשת בהן), כגון זה שאמרנו (מכילתא פרשת משפטים) באזהרת מקלל אביו ומכה אביו, שלא נתבארה בכתוב כלל, כי לא אומר: "לא-תקלל אביו" ולא אומר: "לא-תכה אביו", אבל חייב מיתה למי שהכה או קלל. ומתוך כך למדנו, שהן מצות לא-תעשה, והוציאו ולמדו להן ולכיוצא בהן אזהרה ממקומות אחרים בדרך אחת מן-המדות. ואין זו סתירה למה-שאמרנו (במקומות רבים בתלמוד): "אין מזהירין מן-הדין", ולא למה-שאומרים תמיד: "וכי מזהירין מן-הדין?!" אלא פונת מה-שאומרים: "אין מזהירין מן הדין" — כדי לאסור בדרך למוד על-ידי מדה (שהתורה נדרשת בהן) מה-שלא נתפרש בו אסור לגמרי; אבל אם נמצא את-הענש לעושה מעשה זה מפרש בתורה — ידע בהכרח שהוא מעשה אסור ומזהרים עליו. ורק נלמד באחת המדות היכן העיר על האזהרה, כדי שיתקיים לנו הכלל "לא ענש הכתוב אלא-אם-כן הזהיר". ואכן אחרי שמצאנו האזהרה על אותו דבר — אז חייב מי שעבר ועשה או כרת או מיתת בית דין. דע אפוא הקדמה זו וזכר אותה עם כל-הכללים שקדמו בכל מה-שנזכר לקמן.

עתה אתחיל להזכיר כל-המצוות, מצוה מצוה, ואבאר אותן בדרך פרוש שם המצוה (מבלי

והוא אומר, הסתייג מיד ממושג אמירה כפשוטו ביחס לקדוש ברוך הוא) "לא־יהיה לך אֱלֹהִים אחרים על פני" (שמות כ, ג). וכבר נתבאר בסוף מכות (כג:) שלא זו היא מכלל תרי"ג מצוות, והוא אמרם שם: "שש מאות ושלש עשרה מצוות נאמרו לו למשה בסיני וגו'", כמו שבארנו במצוה הראשונה ממצוות עשה.

המצוה השנייה — היא הצווי שנצטוינו בידיעת היחוד, והוא: שגדע שפועל (בורא) המציאות וסבתו הראשונה הוא אחד, והוא אמרו יתעלה: "שמע ישראל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אחד" (דברים ו, ד). וכרב המדרשות תמצא שהם אומרים: "על־מנת ליחד את־שמי, על־מנת ליחדני" והרבה כגון זה. כונתם בדבר זה: שלא הוציאנו מבית עבדים ולא עשה עמנו מה־שעשה בעשית חסד והטבה, אלא בתנאי שנקבע בדעתנו שהוא אחד, לפי שאנו מחיבים בכך. ובהרבה מקומות אומרים (חכמים) 'מצוות יחוד', וקוראים למצוה זו גם 'מלכות שמים', כי אומרים (— מתבטאים על פעולה מסוימת, שנעשית): כדי לקבל עליו על מלכות שמים, כלומר ההודאה ביחוד והאמונה בו.

שבת קודש

מצוות עשה ג. ד. ט.

המצוה השלישית — היא הצווי שנצטוינו על אהבתו יתעלה, והוא: שנתבונן ונסתפל במצותיו וצויו ופעולותיו, כדי שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג — וזוהי תכלית האהבה המצוה. ולשון ספרי (דברים ו, ו) "לפי שנאמר וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (שם ו, ה) יודע אני כיצד אהב את־המקום? תלמוד לומר: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על־לבבך" — שמתוך כך אתה מכיר מי שאמר והיה העולם. הנה בארנו לך, שעל־ידי ההתבוננות תבוא לידי השגה, וימצא לך התענוג ותבוא האהבה בהכרח. וכבר אמרו, שמצוה זו כוללת גם־כן, שנקרא את כל־בני האדם לעבודתו יתעלה ולאמונה בו, שכן אם אתה אהב את־מי־שהוא, תהללנו ותשבחנו ותקרא בני־אדם לאהבתו — וזה על דרך המשל — כך אם תאהב את־ה' באמת במה שהגיע לך

הנבואה: "וְהָיָה אַחֲרֵי־כֵן אֲשַׁפֵּךְ אֶת־רוּחִי עַל־כָּל־בָּשָׂר וְנָבְאוּ בְנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם" (יואל ג, א). ואמר על החזרת המלכות והממשלה: "ביום ההוא אקים את־סכת דָּוִד הנפלת וגדדתי את־פְּרִצִיָּהּ וְהִרְסֵתִי אֶקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם" (עמוס ט, יא). גם ידוע שהמלחמה וכבוש הארץ לא יהיו אלא במלך ועל־פי סנהדרי גדולה וכהן גדול, כמו שאמר: "וּלְפָנַי אֲלַעֵזֶר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד" (ושאל לו) — כשיצטרך לצאת למלחמה — רש"י במדבר כז, כא). ולפי שענינים אלו כלם מפרסמים אצל רב בני אדם, הרי כל־מצוות עשה או לא־תעשה התלויה בקרבנות, או בעבודות, או במיתות בית דין, או בסנהדרין, או בנביא ומלך, או במלחמת רשות — לא אצטרף לומר בהן: ומצוה זו אינה נוהגת אלא בפני הבית, כיון שזה ברור לפי מה־שהזכרנו. אבל מה־שאפשר שיהא בו ספק או טעות, אעיר עליו בעזרת האל.

ועתה אתחיל בזכרון כל־מצוה ומצוה בעזרת שדי.

יום שישי

מצוות עשה א. מצוות לא תעשה א.

מצוות עשה ב.

המצוה הראשונה — היא הצווי שנצטוינו בידיעת [בהאמנת] האלקות, והוא: שגדע שיש שם עלה וסבה והוא הפועל לכל־הנמצאים, וזהו אמרו יתעלה: "אנכי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כ, ב. דברים ה, ו) ובסוף גמרא מכות (כג:) אמרו: "תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה בסיני. מאי קרא? תורה צוה־לנו משה (דברים לג, ד) — כלומר: מנין תוֹרָה, והקשו על זה ואמרו: "תורה בגמטריא הכי הוי? שש מאות וחד סרי הוי!". (שהרי תוֹרָה בגימטריא תרי"א ולא תרי"ג) ובאה התשובה: "אנכי ה' אֱלֹהֶיךָ" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה (הקדוש ברוך הוא) שמעום" (ולא מפי משה) הנה נתבאר לך, שאנכי ה' מכלל תרי"ג מצוות, והוא הצווי לידע, כמו שבארנו.

הראשונה ממצוות לא־תעשה — היא האזהרה שהזהרנו מלהעלות על דעתנו אלהות לזולתו יתעלה, והוא אמרו — יתרוֹמֵם מִלִּיחַס לוֹ אֱמִירָה (ארבע מלים אלה הם כעין מאמר המוסגר כיון שאמר

ישראל" (ויקרא כב, לב). וענין מצוה זו: שאנו מצוים לפרסם דת אמת זו בפרבים, ושלל נירא בכך מהזק שום מזיק, עד שאפלו יבוא אלינו אנס עריץ (שליט תקיף וגבור) ויקרא אותנו לכפור בו יתעלה — לא נשמע לו, אלא נמסר את עצמנו למות בהחלט; ולא נתן לו לחשב שפפרנו, אף שלבנו מאמין בו יתעלה. (שאפילו למראית עין בלבד אסור לכפור בקדוש ברוך הוא) וזו היא מצות קדוש השם שנצטוו בה כל-בני-ישראל, כלומר: שנמסר את עצמנו למות בידי העריץ על אהבתו יתעלה והאמונה ביהודו, כמו שעשו חנניה מישאל ועזריה בימי נבוכדנאצר הרשע כשהכריח להשתחות לצלם, והשתחויו כל-בני אדם וישראל בכללם, ולא היה שם מקדש שם שמים. והיה בכך חרפה גדולה לישראל שאברהם מכלם מצוה זו, ולא היה שם מי שמקיים אותה אלא הפל פחדו (דניאל ג). ואין מצוה זו נוהגת אלא בכגון אותו המעמד העצום שבו פחדו כל-באי העולם, והיה חובה לפרסם יחודו ולהכריז עליו באותה העת. וכבר הבטיח ה' על-ידי ישעיהו, שלא תהיה חרפת ישראל גמורה באותו המעמד, ושיופיעו בהם בחורים באותו המעמד הקשה, שלא ירתיעם המות, ויפקירו דמם ויפרסמו את האמונה ויקדשו את-ה' בפרבים, כמו שאנו יתעלה על-ידי משה רבנו, והוא אמרו: "לא-עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו. כי בראתו ילדי מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את-קדוש יעקב ואת-אלהי ישראל יעריצו" (ישעיה כט, כב-כג). ולשון ספרא (אמור ט, ה-ו): "על-מנת כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים — על-מנת שתקדשו את-שמי בפרבים". ובגמרא סנהדרין (לג): אמרו: "בן-נח מצוה על קדוש השם, או אינו מצוה? תא שמע (בא נשמע, תשובה לשאלה): שבע מצות נצטוו בני נח. ואי איתא (ואם תאמר שנצטוו גם על קדוש השם) — תמניא הוו" (יש שמונה ולא שבע)!. הנה נתבאר לך, (מזה שדנו בגמרא אם גם בן נח נצטווה על זה, ואם זה נכלל בכלל ב"שבע מצוות בני נח" אם לא, משמע) שהיא מכלל מספר המצות שהן חובה על ישראל, והביאו ראיתם על מצוה זו ממה שנאמר: (ויקרא כב, לב) "ונקדשתי בתוך בני ישראל". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

מהשגת אמתותו, הרי שאתה בלי ספק תקרא את-הפתאים והסכלים לידיעת האמת שאתה כבר יודע. ולשון ספרי (שם): "ואהבת את ה'" — אהבהו על הכריות באברהם אביך, שנאמר "ואת-הנפש אשר עשו בחרן" (בראשית יב, ה) כלומר: כמו שאברהם, לפי שהיה אוהב — כמו שהעיד הכתוב: "ורע אברהם אהבי" (ישעיה מא, ח) קרא בעצם השגתו את-בני האדם לאמונה מרוב אהבתו, כך תאהבהו עד שתקרא בני האדם אליו.

המצוה הרביעית — היא הצווי שנצטוינו לקבוע בדתנו יראתו יתעלה ומוראו, וכל נהיה שאננים ובוסתים (שלום ושקטם בלי שום דאגה על החטאים). — אלא נחוש לביאת ענשו בכל-עת, וזהו אמרו יתעלה: "את-ה' אלהיך תירא" (דברים ו, יג). ובגמרא סנהדרין (נו). אמרו בדרך שקלא וטריא על דבריו יתעלה: "ונקב שם-ה' מות יומת" (ויקרא כד, טז): ואימא פרושי (אמור, אולי, ש"נוקב" שבפסוק, הכוונה בזה להוגה את שם השם במפורש), דכתיב: (ודוגמה לכך) "אשר נקבו בשמות" (במדבר א, יז) ואזהרתה מן "את-ה' אלהיך תירא"? — כלומר: זה שנאמר "ונקב שם-ה'" הוא שיזכיר את השם בלבד בלי שיכרך. ואם תאמר: איזה עון יש בזה? נאמר, (שהוא עובר על "את ה' אלהיך תירא" מפני) שהוא מאבד את-היראה. כי מיראת ה' הוא, שלא יזכר שמו לבטלה. והיתה התשובה על שאלה זו ודחית דבר זה בכך שאמרו: "חדא — דבעינא שם בשם, ולכא", כלומר (טעם ראשון שאי אפשר לומר כן, הוא משום שיש דין שהמגדף אינו חייב עד) שיכרך את-השם בשם, כמו שאמרו "יכה יוסי את-יוסי" (כלומר, עד שיזכיר שם השם ויקללו בשם השם, כגון יכה פלוני את פלוני, או יקלל שם פלוני את שם פלוני, והזכיר שם יוסי רק לדוגמה). ועוד, "אזהרת עשה היא, וכל-אזהרת עשה לא שמה אזהרה". כלומר: זה שאמר "אזהרתה מן 'את-ה' אלהיך תירא" לא יתכן, לפי שזה צווי — והוא מצות עשה — ואין מזהירין בעשה. הנה נתבאר שזה שנאמר "את-ה' אלהיך תירא" — מצות עשה.

המצוה התשיעית — הצווי שנצטוינו על קדוש השם, והוא אמרו: "ונקדשתי בתוך בני

יהושע יב א-כד

יב א וְאֵלֶּה אֵם מַלְכֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר הָיוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּרְשׁוּ אֶת־אֶרֶצָם בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזֶּרְחָה הַשָּׁמֶשׁ מִנְּחַל אֲרִנּוֹן עַד־הַר חֶרְמוֹן וְכָל־הָעֲרֵבָה מִזֶּרְחָה: ב סִיחּוֹן מֶלֶךְ הָאֱמּוֹרִי הַיּוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן מִשָּׁל מִעְרוֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אֲרִנּוֹן וְתוֹךְ הַנַּחַל וְחֲצִי הַגִּלְעָד וְעַד יַבֶּק הַנַּחַל גִּבּוֹל בְּנֵי עַמּוֹן: ג וְהָעֲרֵבָה עַד־יָם כְּנָרוֹת מִזֶּרְחָה וְעַד יָם הָעֲרֵבָה יַם־הַמֶּלַח מִזֶּרְחָה דָרֶךְ בֵּית הַיִּשְׁמֹות וּמִתִּימָן תַּחַת אֲשֵׁדוֹת הַפְּסָגָה: ד וּגִבּוֹל עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן מֵיְתֵר הַרְפָּאִים הַיּוֹשֵׁב בְּעִשְׁתָּרוֹת וּבְאֲדָרְעִי: ה וּמִשָּׁל בְּהַר חֶרְמוֹן וּבְסֻלְכָה וּבְכָל־הַבָּשָׁן עַד־גִּבּוֹל הַגִּשּׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וְחֲצִי הַגִּלְעָד גִּבּוֹל סִיחּוֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן: ו מִשָּׁה עַבְד־יְהוָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָכּוּם וַיִּתְּנָה מִשָּׁה עַבְד־יְהוָה יְרֵשָׁה לָרְאוּבֵנִי וּלְגָדִי וְלַחֲצִי שְׂבַט הַמְּנַשֶּׁה: ז וְאֵלֶּה מַלְכֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר הָכָה יְהוֹשֻׁעַ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה מִבְּעַל גָּד בְּבִקְעַת הַלְבָנוֹן וְעַד־הַהָר הַחֹלֶק הָעֹלָה שַׁעֲיָדָה וַיִּתְּנָה יְהוֹשֻׁעַ לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל יְרֵשָׁה בְּמַחְלָקָתָם: ח בְּהַר וּבְשִׁפְלָה וּבְעֲרֵבָה וּבְאֲשֵׁדוֹת וּבַמִּדְבָּר וּבַנֶּגֶב הַחֲתִי הָאֱמּוֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי הַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי: ט מֶלֶךְ יִרְיָחוֹ אֶחָד מֶלֶךְ הָעִי אֲשֶׁר־מִצַּד בֵּית־אֵל אֶחָד: י מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַם אֶחָד מֶלֶךְ חֶבְרוֹן אֶחָד: יא מֶלֶךְ יִרְמוֹת אֶחָד מֶלֶךְ לָכִישׁ אֶחָד: יב מֶלֶךְ עִגְלוֹן אֶחָד מֶלֶךְ גִּזְרֵן אֶחָד: יג מֶלֶךְ דְּבֵר אֶחָד מֶלֶךְ גִּדְרֵן אֶחָד: יד מֶלֶךְ חֶרְמָה אֶחָד מֶלֶךְ עֶרֶד אֶחָד: טו מֶלֶךְ לִבְנָה אֶחָד מֶלֶךְ עֵדְלָם אֶחָד: טז מֶלֶךְ מַקְדָּה אֶחָד מֶלֶךְ בֵּית־אֵל אֶחָד: יז מֶלֶךְ תַּפּוּחַ אֶחָד מֶלֶךְ חִפֶּר אֶחָד: יח מֶלֶךְ אַפֶּק אֶחָד מֶלֶךְ לִשְׁרוֹן אֶחָד: יט מֶלֶךְ מִדּוֹן אֶחָד מֶלֶךְ חֲצוֹר אֶחָד: כ מֶלֶךְ שִׁמְרוֹן מֶלֶךְ מֶרְאֹן אֶחָד מֶלֶךְ אֲכִישָׁף אֶחָד: כא מֶלֶךְ תַּעֲנָן

רש"י

(א) אשר הכו בני ישראל. בימי משה: (ב) ועד יבק הנחל. ששם גבול ארץ בני עמון, סוף מצר ארץ בני עמון, ומשם והלאה היו בני עמון מושלים: (ג) וחצי הגלעד גבול סיוחון. שם היה מצר ממשלת סיוחון, כשאמרנו למעלה שחצי הגלעד היה שלו, וזה חצי השני של עוג:

מצודת ציון

(ד) הרפאים. הענקים, על שם שמרפים ידי רואיהם, כי יפחדו מהם:

מצודת דוד

(ב) יבק הנחל. שם מקום סמוך להנחל, והיה מגבול בני עמון: (ג) והערבה. גם היא היתה ממשלת סיוחון: ומתימן. ומפאת הדרום, משל תחת אשדות הפסגה: (ד) גבול עוג וכו'. רצה לומר, גם גבול עוג ירשו: (ה) גבול סיוחון. אצל גבול סיוחון, כי חצי הגלעד השנית של סיוחון היתה: (ט) מלך יריחו אחד. מוסב על המקרא שלפני פניו (פסוק

אֶחָד מֶלֶךְ מִגִּדּוֹ אֶחָד: כַּב מֶלֶךְ קָדְשׁ אֶחָד מֶלֶךְ יִקְנַעם לַפְּרָמֶל אֶחָד: כַּג מֶלֶךְ
 דֹּר לַנֶּפֶת דֹּר אֶחָד מֶלֶךְ גִּוִּים לַגִּלְגָּל אֶחָד: כֹּד מֶלֶךְ תְּרִצָּה אֶחָד פֶּלֶם־מְלָכִים
 שְׁלֹשִׁים וְאַחַד:

רש"י

(כג) לנפת דור. לפלכי דור:

מצודת ציון

(כג) לנפת דור. למחוז דור: גוים. מקום נקבצו שמה
 מכמה גוים, וכן (בראשית יד א) תדעל מלך גוים:
 גוים וכו':

מצודת דוד

ז) ואלה מלכי הארץ וכו' מלך יריחו וכו': (כב) מלך
 יקנעם לכרמל. יקנעם שם עיר המלוכה, והיתה סמוכה
 לעיר כרמל ואליה תחשב. וכן מלך דור וכו' וכן מלך
 גוים וכו':

דברי הימים א יא א-יח

יֵא א וַיִּקְבְּצוּ כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶל־דָּוִיד חֲבֵרוֹנָה לֵאמֹר הִנֵּה עֲצֻמָּךְ וּבִשְׂרָךְ אֲנַחְנוּ:
 ב גַּם־תִּמְוֹל גַּם־שְׁלֹשׁוֹם גַּם בְּהִיּוֹת שְׂאוֹל מֶלֶךְ אֶתְּהָה הַמוֹצִיא וְהַמְּבִיא
 אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֵךְ אֶתְּהָה תִּרְעָה אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֶתְּהָ
 תִּהְיֶה נָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל: ג וַיָּבֹאוּ כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ חֲבֵרוֹנָה
 וַיִּכְרְטוּ לָהֶם דָּוִיד בְּרִית בְּחֲבֵרוֹן לִפְנֵי יְהוָה וַיִּמְשְׁחוּ אֶת־דָּוִיד לְמֶלֶךְ
 עַל־יִשְׂרָאֵל כַּדָּבָר יְהוָה בִּיד־שְׁמוּאֵל: ד וַיֵּלֶךְ דָּוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם הִיא

רש"י

להיות לה' עבדים וגם בין המלך ובין העם
 להיות לו לעבדים כמשפט המלך וגם המלך
 לעשות כחוק לעבדיו ללחום מלחמותם: לפני
 ה'. והלא לא היה המשכן בחברון אלא מהו
 לפני ה' כל מקום שעושין תנאי או כורתין
 ברית המקום שם הוא, דוגמא ביפתח לפני ה'
 במצפה (שופטים י"א) ודוגמא ומעלה מעל בה'
 וכיחש בעמיתו (ויקרא ה') כדמפרש בתורת
 כהנים: (ד) וילך דוד וגו'. הלך מיד למלחמה
 כשהמליכוהו כל ישראל שלא יאמרו ישראל
 כל המלחמות שעשה דוד בימי שאול נוצח

(ב) אתה תרעה את עמי. על זה אמר דוד ה'
 רועי לא אחסר (תהלים כ"ג) אתה אומר לי אתה
 תרעה מה אני יכול לרעות אין הדבר תלוי בי
 אלא ה' רועי לא אחסר וגם אני לא אחסר לכם
 ודוגמא בשמואל (ב' כ"א) אז נשבעו אנשי דוד
 לו לאמר לא תצא עוד אתנו במלחמה ולא
 תכבה את נר ישראל אמר להם דוד כי אתה נרי
 ה' וה' יגיה חשכי (שם כ"ב): (ג) ויכרות להם
 דוד ברית. כאותו ברית שכרת יהוידע דכתיב
 (מלכים ב' י"א) ויכרות יהוידע את הברית בין ה'
 ובין המלך ובין העם להיות לעם לה', פתרון

מצודת ציון

(ב) שלשום. יום השלישי מהיום:

מצודת דוד

(א) חברונה. אחר שמלך בחברון על יהודה: עצמך
 ובשרך. כמו כל בית יהודה כי בני איש אחד נחנו:

(ב) אתה המוציא. כאילו אמרו לא יגדל אהבת בית יהודה עלינו על אשר מלכת בהם ראשונה כי גם עלינו משלת
 מאז: את ישראל. א"כ עליך לרעות את כל ישראל אלו כאלו בשוה: (ג) כל זקני ישראל. אשר הכח בידם להמליכו:
 ויכרות וכו'. להיות להם לאויב כמו לבית יהודה: לפני ה'. לפני ארון ה' כי הביאוהו שמה לפי שעה: (ד) ירושלים.
 אל ירושלים להלחם בה: ושם היבוסים. כי בני יהודה ובני בנימין לא הורישום מאז:

יָבוֹם וְשֵׁם הַיְבוֹסִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: ה וַיֹּאמְרוּ יֹשְׁבֵי יְבוֹם לְדָוִד לֹא תָבֹא הֵנָּה וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת־מִצְדַּת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד: ו וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל־מִכָּה יְבוֹסִי בְּרֹאשׁוֹנָה יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשָׂר וַיַּעַל בְּרֹאשׁוֹנָה יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וַיְהִי לְרֹאשׁ: ז וַיֵּשֶׁב דָּוִד בַּמִּצָּד עַל־כֵּן קָרְאוּ־לָו עִיר דָּוִד: ח וַיִּבֶן הָעִיר מִסְבִּיב מִן־הַמְּלֹא וְעַד־הַסְּבִיב וַיֹּאָב יַחֲיָה אֶת־שָׂאֵר הָעִיר: ט וַיִּלְכֹּד דָּוִד הַלֹּךְ וְגָדוֹל וַיְהִיָּה צְבָאוֹת עִמּוֹ: י וְאַלְהָה רָאשֵׁי הַגְּבוּרִים אֲשֶׁר לְדָוִד הַמִּתְחַזְקִים עִמּוֹ בְּמַלְכוּתוֹ עִם־כָּל־יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיכֹו כְּדָבָר יְהוָה עַל־יִשְׂרָאֵל: יא וְאַלְהָה מִסְפַּר הַגְּבוּרִים אֲשֶׁר לְדָוִד יִשְׁבַּעַם בֶּן־חַכְמוֹנִי רֹאשׁ (כְּתִיב הַשְּׁלֹשִׁים) הַשְּׁלִישִׁים הוּא־עוֹרֵר אֶת־חַנְיָתוֹ עַל־שְׁלֹש־מֵאוֹת חָלָל בַּפֶּעַם אַחַת: יב וְאַחֲרָיו אֶלְעָזָר

רש"י

יחיה את שאר העיר. הוא בנה והחזיק לבנות בדקי החומה דוגמא בעזרא היחיו את האבנים מערמות העפר (נחמיה ג'): (יא) ראש השלישים. ראש הגבורים כמו ושלישים על כלו (שמות י"ד): עורר את חניתו. כאשר הוא נלחם במלחמה לא היה חוזר במלחמה עד שיהרג בחניתו ג' מאות חלל. בן חכמוני. (בשמואל ב' כ"ג) כתוב תחכמוני הוא אביו ויפה כח האב מכח הבן שכתוב בו (שם) על שמונה מאות גבורים חלל בפעם אחת: (יב) הוא בשלושה הגבורים. הוא בכלל ג' הגבורים כי הוא אחד מהם ושלושה אלו גבורים יותר משאר ל' ושלושה שנזכר בסמוך וכאן אינו מזכיר כי אם שנים ישבעם ואלעזר ובשמואל ב' כ"ג מזכיר אף השלישי דכתיב ואחריו שמא בן אגא הררי

מצודת ציון

(ה) מצודת. ענין מבצר חזק כמו ישבו במצודות (ירמיה נ"א): במצד. היא מצודת ציון: (ח) יחיה. יאמר בדרך השאלה על תקון בדק הבנין כמו היחיו את האבנים (נחמיה ג'): (יא) השלישים. ענינו שרים וגבורים כמו מבחר שלישי (שמות ט"ו): עורר. מלשון התעוררות

מצודת דוד

(ה) לא תבוא הנה. ר"ל לא תוכל לכבשה בעבור חזקה: מצודת ציון. שם מבצר חזק סמוך למקום יבוס: היא עיר דוד. לאחר נקראה שמה עיר דוד: (ו) בראשונה. לעלות במלחמה תחלה להכות בס: (ח) מן המלוא. סמוך להחומה הניח מקום פנוי להיות מוכן להאסף שם מרבית אנשים וכן קראו מלוא (ירמיה ד) ומן המלוא ולפנים בנה

בתים סביב: ועד הסביב. כפל הדבר לומר שאת הכל בנה: יחיה. היה מחזק בדקי שאר העיר בחומות ומגדלים: (ט) הלך וגדול. בכל עת נתגדל יותר: (י) במלכותו. בדבר המלכות היו מתחזקים עמו לדבר על לב ישראל להמליכו כמו שדבר ה' על ישראל שהוא ימלוך עליהם: (יא) ואלה וכו'. אשר התחזקו עמו: ישבעם. הוא יושב בשבת האמור בש"ב כי פתרון אחד להם: בן חכמוני. הוא תחכמוני האמור בשמואל ב' ופתרון אחד להם וכאשר איש ירושלים יקרא בן ירושלים וירושלמי: הוא עורר וכו'. ר"ל אחר שהרג שלש מאות חלל בפעם אחת סמוך לה ה' עורר את חניתו להלחם בס כאלו עתה התחיל להלחם (ובש"ב משכחו באהבת החכמה עם הגבורה לומר אחר שהרג שמונה מאות חלל חזר לשבת בשיבת החכמה): (יב) ואחריו. במעלה: הוא בשלושה גבורים. הוא היה אחד מהשלושה גבורים האמורים בש"ב שהיו

בְּנֵי־דָוִד הָאֲחֻחִי הוּא בְּשִׁלּוּשָׁה הַגְּבָרִים: י הוּא־הָיָה עִם־דָּוִיד בַּפֶּס דְּמִים
וְהַפְּלִשְׁתִּים נֶאֱסָפוּ־שָׁם לְמַלְחָמָה וַתְּהִי חֵלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה שְׁעוּרִים וְהָעַם
נָסוּ מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים: יד וַיִּתְּצֻבּוּ בְּתוֹךְ־הַחֲלָקָה וַיִּצִּילוּהָ וַיָּכּוּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים
וַיֹּשַׁע יְהוָה תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה: טו וַיִּרְדּוּ שְׁלֹשָׁה מִן־הַשְּׁלוּשִׁים רֹאשׁ עַל־הָצָר
אֶל־דָּוִיד אֶל־מַעֲרַת עֵדְלָם וּמַחֲנֶה פְלִשְׁתִּים חָנָה בְּעֶמֶק רְפָאִים: מז וְדָוִיד אָז
בְּמַצּוּדָה וּנְצִיב פְּלִשְׁתִּים אָז בְּבֵית לָחֶם: יז וַיִּתְּאוּ דָּוִיד וַיֹּאמֶר מִי יִשְׁקֵנִי מַיִם
מִבּוֹר בֵּית־לָחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר: יח וַיִּבְקְעוּ הַשְּׁלֹשָׁה בְּמַחֲנֶה פְלִשְׁתִּים
וַיִּשְׁאֲבוּ־מַיִם מִבּוֹר בֵּית־לָחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר וַיִּשְׁאוּ וַיָּבִאוּ אֶל־דָּוִיד וְלֹא־אָבָה
דָּוִיד לִשְׁתוֹתָם וַיִּנְסֹךְ אֹתָם לַיהוָה:

רש"י

ישקני מים מבור בית לחם. זה הי' מקומו של
דוד דכתיב ודוד בן ישי מבית הלחמי (שמואל
א' יח) ולפי שהיה דוד תדיר מלומד ורגיל
באותן מים נתאו' להם וכל מים וכל אויר שאד'
רגיל בהם יפין לו ושאין רגיל בהם ניזוק
ודוגמא בריש יוסיפון מלכ' אחת שחלת' על
שנישאת חוצה מארץ מולדתה ואמרו הרופאים
אין לה רפואה עד שתרחץ ותהנה ממימי
מקומה וכן עשו לה: (יח) ויבקעו השלשה
במחנה פלשתים. כל"א (דורך ברעכן די שאר"א):
וישאבו. כשהפלשתים עומדים בפני הבור באו
ג' גבורי ישראל ובקעו ביניהם ושאבו על
כרחם: וינסך אותם לה'. בר קפרא אומר חג
הסוכות היה ונסכן על המזבח:

מצודת ציון

ותנועה: (יג) בפס דמים. שם מקום: חלקת השדה.
אחות השדה: (טז) ונציב. ענין פקיד וממונה:
(יז) ויתאו. מל' תאוה וחשק:

(טו) מן השלושים ראש. כ"א מהשלשה היה ראש מהשלשים הגבורים הנזכרים בש"ב ונזכרים גם המה למטה אבל
הוסיף עוד עליהם: (טז) במצודה. הוא הצור אשר במערת עדולם: (יז) מי ישקני מים. לא שצוה להביא המים אלא
כאומר מי יתן והיה נמצא לי מי בור בית לחם: (יח) ויבקעו. כאשר שמעו שהתאו' לה הלכו מעצמם לעשות נחת
רוח לדוד ועברו דרך המחנה וכאלו בקעה לעשות בה דרך ללכת: וינסך. שפכם ארצה לשם ה':

מצודת דוד

עם דוד בחרפם פלשתים וכו' ולקצר סמך על מה שנאמר
שם: (יג) מלאה שעורים. ובש"ב נאמר עדשים כי באמת
לא זו היא המלחמה כי שם נאמר ששמה הצילה:
(יד) ויצילוה. הוא ואנשיו, לבל ישרפוה פלשתים:

(טו) מן השלושים ראש. כ"א מהשלשה היה ראש מהשלשים הגבורים הנזכרים בש"ב ונזכרים גם המה למטה אבל
הוסיף עוד עליהם: (טז) במצודה. הוא הצור אשר במערת עדולם: (יז) מי ישקני מים. לא שצוה להביא המים אלא
כאומר מי יתן והיה נמצא לי מי בור בית לחם: (יח) ויבקעו. כאשר שמעו שהתאו' לה הלכו מעצמם לעשות נחת
רוח לדוד ועברו דרך המחנה וכאלו בקעה לעשות בה דרך ללכת: וינסך. שפכם ארצה לשם ה':

שנינו במשנה: אשה פרושה היא בכלל מבלי עולם.

תנו רבנן: בתולה צליינית, המתפללת תמיד, ואלמנה שוכבת, הנוהגת לבקר תדיר את שכנותיה, וקמן שלא כלו לו חדשיו ויתבאר לקמן – הרי אלו מבלי עולם.

שאינן כוונות לשם שמם, אלא הן נואפות ומכשפות, ומתחזות לצדקניות כדי שלא יבדקו אחרי מעשיהן.

ותמהני: איני! וכי אפשר לומר כך? והאמר רבי יוחנן: למדנו יראת חטא – מכתולה, וכפי שיבואר.

וכמו כן למדנו שיש לו לאדם לטרוח ביותר עבור קיבול שכר יותר – מאלמנה, וכפי שיתבאר.

ומבאר הגמרא את דבריו:

למדנו יראת חטא מכתולה –

דרבי יוחנן שמעיה להחייא בתולה, דנפלה אאפה, וקאמרה: רבוננו של עולם! בראת גן עדן, ליתן בו שכר צדיקים, ובראת גיהנם להעניש את הרשעים.

בראת צדיקים, ובראת רשעים.

יהי רצון מלפניך, שלא יכשלו בי בני אדם! שלא יפסידו את חלקם בגן עדן, ולא ייענשו בגיהנם.

למדנו התאמצות עבור קיבול שכר יותר גדול מאלמנה –

דהחייא אלמנה, יהווי בי כנישתא בשיכבותה, שהיה בית הכנסת בשכנות לה.

אבל היא לא התפללה בבית הכנסת שהיה בשכנות לה, אלא כל יומא, הות אתיא, היא היתה באה בכל יום, ומצלה ומתפללת, בבי מדרשיה דרבי יוחנן.

אמר לה רבי יוחנן: בתי, וכי לא בית הכנסת בשיכבותך? הרי יש בית הכנסת בסמוך לביתך, ומדוע את באה להתפלל בבית מדרשי, המרוחק ממקומך?

אמרה לה: רבי! וכי לא שכר פסיעות יש לי, על הליכתי מרחוק כדי להתפלל?

ואם כן, תיקשי, מדוע אמרה הברייתא שיש לחוש שכל הנהגת צדקות מיוחדת שנוהגת בה אשה, היא התחזות בלבד, והיא בכלל מבלי עולם?

ומשנינן: כי קאמר התנא שהיא בכלל מבלי עולם, כגון האלמנה המכשפה הקרויה יוחני בת רמיכי, שהיתה נוהגת לעצור בכשפיה את רחמה של אשה יולדת, ורק לאחר שהיולדת היתה מתייסרת, היא היתה אומרת לנוכחים שם שהיא הולכת להתפלל עליה, ובזמן הזה היא היתה הולכת לביתה וסותרת את השפעת כשפיה על היולדת, והולד היה יוצא, והכל חשבו שהוא נולד בזכות תפילותיה, עד שהתגלה הדבר שהיא המשך בעמוד קה

וחכמים אומרים: כל שאינו מניח תפילין.

בן עזאי אומר: כל שאין לו ציצית בבגדו.

רבי יונתן בן יוסף אומר: כל שיש לו בנים, ואינו מגדלן לתורה.

אחרים אומרים: אפילו קורא ושונה, ולא שימש תלמידי חכמים – זהו עם הארץ! קרא ולא שנה – הרי זה בור!

לא קרא ולא שנה – עליו הכתוב (ירמיהו לא) אומר "וורעתי את בית ישראל ואת בית יהודה, ורע אדם, ורע בהמה". שהרי הוא כזרע בהמה שאינו יודע דבר.

ומביאה הגמרא את דברי רבי יצחק בדרש הפסוק במשלי כד, לענין אלו שאינם לומדים תלמוד אלא רק משניות –

"רא את ה' בני, ומלך. ועם שונים – אל תתערב".

אמר רבי יצחק: כוונת הכתוב לומר: אל תתחבר לאלו שלא שימשו תלמידי חכמים, ששונים הלכות של המשניות בלבד, ולא הקפידו לעמוד על טעמי המשניות!

ותמהה הגמרא: פשיטא שלכך התכוון הכתוב, כי מהו הביאור האחר של "עם שונים אל תתערב"?

ומשנינן: רבי יצחק בא ללמדנו: מהו דתימא, שמא תאמר, שכונת המקרא היא לאותם שהם "שונים בחטא", וכדרך הונא – דאמר רב הונא: כיון שעבר אדם עבירה, ושנה בה – הותרה לו, היא נחשבת לו כהיתר!

קא משמע לן רבי יצחק, שהכוונה היא לאותם ששונים הלכות, ולא לשונים בחטא.

תנא: התנאים, אנשים השונים משניות בלבד – מבלי עולם הם! שהם גורמים חורבן לעולם.

ותמהה הגמרא: וכי "מבלי עולם" כלקא דעתך, עלה על דעתך, לכנות כך את שוני המשניות? וכי איזה נזק מביאים הם לאנשים אחרים?

אמר תירץ רבינא: הנזק הוא בכך שהם מורין לעם הלכה למעשה מתוך משנתן, וכיון שאין הם בקיאים בטעמיה, הם מורים הוראות בטעות.

תניא נמי הכי: אמר רבי יהושע, וכי אנשים השונים משניות בלבד "מבלי עולם" הן? והלא מיישבי עולם הן, וכמו שנאמר "הליכות עולם לוי"? שהשונה הלכות,

העולם הוא שלו, שהוא מתקיים בזכותו!

אלא, הם נחשבים למבלי עולם משום שאינם עוסקים בלימוד המשניות גרידא, אלא שהם מורין הלכה מתוך משנתן, והוראת ההלכה שלהם היא בטעות.

אדם שקרא, שלמד את המקרא, ושנה את המשניות, ואולם הוא לא שימש תלמידי חכמים, שלא למד את דברי הגמרא, ולכן הוא אינו יודע את חילוקי הדינים היוצאים מלימוד דבריהם של התנאים בגמרא.

וכיון שאינו בקי בטעמי המשניות, הרי הוא נקרא "רשע", כי אין תורתו מבוררת, והרי הוא מכשיל את התלמידים הלומדים ממנו תורה.

והוא נקרא גם "ערום", היות והוא מערים על הבריות, שיכבדוהו כמו שמכבדים תלמיד חכם. כי בראותם אותו שונה משניות, הם בטוחים שהוא לומד גם את דברי הגמרא, ומחשיבים אותו כתלמיד חכם היודע את טעמי המשניות המבוארים בגמרא.

אתמר: אדם אשר קרא, למד את המקרא, ושנה את המשנה, ולא שימש תלמידי חכמים בלימוד דברי הגמרא –

רבי אלעזר אומר: הרי זה עם הארץ! שחשוד על המעשרות ועל הטהרות.

רבי שמואל בר נחמני אומר: הרי זה נחשב "בור", שהוא גרוע מעם הארץ, לפי שאין בו כלום כמו בור ריק, ואילו בעם הארץ יש משהו.

רבי ינאי אומר: הרי זה נחשב כמו כותי! והיינו, שאסור לאכול מפתו ויינו, כמו שגזרו חכמים על פתם ויינם של הכותים!

כי היות ואין הוא מקפיד על דברי חכמים לדעת אותם לאשורם, ולכן הוא נמנע מלימוד את דברי הגמרא, נמצא שכל לימודו אינו כדי לדעת את התורה לאמתה, אלא רק כדי להטעות את האנשים שיכבדוהו כתלמיד חכם, ולכן גזרו עליו שיחשב כדון כותי.

רב אחא בר יעקב אומר: הרי זה "מנוש" וכמכשף, המאחז את עיני הבריות וגונב את לבם!

אמר רב נחמן בר יצחק: מסתברא שהוא נחשב כמו שאמר רב אחא בר יעקב, שהוא כמכשף.

משום דאמרי אינשי: רמין מגושא, לחוש המכשף את לחשיו, ולא ידע מאי אמר, שהמכשף אינו יודע את משמעותם של לחשיו!

וכמוהו אדם זה, תני תנא, שונה הוא את המשניות, ולא ידע מאי אמר, מבלי שהוא מבין את משמעותן.

תנו רבנן: איזהו עם הארץ? –

כל שאינו קורא ושאינו יודע לקרות אפילו קריאת שמע שחרית וערבית בברכותיה, דברי רבי מאיר.

אבל היודע לקרות את שמע, וקורא אותה בברכותיה, אינו נחשב לעם הארץ.

רבי שמואל בר נחמני אמר ה"ז בור. תימא כמאן ס"ל לא כאחרים ולא כר' יהודה לאחרים לא קרו בור אלא לנהל ולא קרא ור' יהודה אפי' עם הארץ לא משוי ליה לאחר בסוף פרק אלו מליאות (ב"מ דף ג:) דרש ר' יהודה בר חילעאי שמשו דבר ה' האחרים אל דברו וגו' האחרים אל דברו אלו תלמידי חכמים אחיכם אלו בעלי מקרא שגאליכם אלו בעלי משנה או בעלי מקרא עם הארץ אלמלא דבעלי משנה או בעלי מקרא לאו בכלל ע"ה ניהו:

בל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית דברי

ר"מ. תימא לר"י דלמא דפ' הניזקין (גיטין

דף סא.) ופ' ג' שאכלו (ברכות דף מז:) אלוהו עם

הארץ כל שאינו אוכל חולין בעיהה דברי ר"מ

ופירש דהרבה ענייני עם הארץ הן ויש שאין

מקבלין ממנו עדות כדלמרינן דפ' אלו עובדין

(פסחים דף מט:) שקה דברים נאמרו בעם הארץ

אין מקבלין מהן עדות וכו' ופ' חומר בקדוש

(תענית דף כב.) כמאן מקבלין סהודא מעם הארץ

כר' יוסי ויש כפר לענין עדות ונחשד על

הטהרות ועל המעשרות או לענין זימון או

לענין שביעות א"ל לענין דברים שאין נקחין

אלא מן המומחה כדאיתא דפ' שני דמסכת ט"ו

(דף נט:) בירושלמי אשה פרושה זו היא שיושבת

ומלעבת בדברי תורה ותאמר אלי תבא וישכב

עמה בזילה הוא א"ר אבא כביכול היה

במחשבה הוא לבדו יודע שלא עלתה על דעתה

אלא בשביל להעמיד פניהם הוסיפו פניהם

במחשבה ליימנית ואלמנה שוכבת (ומי חגלה

נסבת סס ביש) ומינוק שהוא עולה לחדש

(בחולא ליימנית מזימה אובדת בחולא ומינוק

שהוא עולה לחדש) ר' חלקיה בשם ר' סימון

זה שהוא גדול בתורה שלא בפקדון ומבזה את

הגדולים ממנו א"ר יוסי וכו' שכן תכל ואבדו

נראה כבן י"ב והוא בל על אחת מהם הוסיפו

האמורות בתורה והן מתות על ידו והוא פטור

דבי פירש מזימה אובדת בחולא מחמת זומות

בחולא נשכרות אבל מורי אחי הכר ר"מ פי'

עושה חסידה ומתפללת כדגרסינן בגמ' דין

לליינית וכאלו זמה ועושה חטאות עתה נענת

במחשבה ואינה עושה אלא לנגד את הטין שלא

יבדקו אחרים ומזהה ואובדת בחולא:

ועד

וקאמרה: רבנן של עולם, בראת גן עדן ובראת גיהנם, בראת צדיקים ובראת רשעים, יהי רצון

מלפניך שלא יפלו בי בני אדם. קיבול שְׂכָר מַאֲלָמָה, דְּהֵיחָא אֲלֵמָה דְּהוּאֵי בִי כְּנִישְׁתָּא

בְּשִׁיבּוּתָהּ, כָּל יוֹמָא הוּת אֲתִיָּא וּמַצִּילָה בִי מִדְּרִשְׁיָה דְּר' יוֹחָנָן. אֲמַר לָהּ בְּתִי, לֹא בֵּית הַכֶּנֶסֶת

בְּשִׁיבּוּתָהּ? אֲמָרָה לִיה: רַבִּי, וְלֹא שְׂכָר פְּסִיעוֹת יֵשׁ לִי? בִּי קֶאֱמַר כְּגוֹן יוֹחֲנִי בֵּית רַבִּיכִי. מֵאִי

"קֶטָן שְׁלֹא כָּלֹּ לֹא חֲדָשִׁי"? הֵכָא תַרְגֵּימָן, זֶה תַלְמִיד חָכֵם הַמְּכַבֵּט בְּרִבּוּתִי. רַבִּי אֲבָא אֲמַר:

זֶה תַלְמִיד שְׁלֹא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרָה, דָּאֲמַר ר' אֲבָהוּ אֲמַר רַב הוֹנָא אֲמַר רַב: מֵאִי דְּכָתִיב "בִּי

רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצָמִים כָּל הָרִגְוָה"? "בִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה" זֶה תַלְמִיד חָכֵם שְׁלֹא הִגִּיעַ

לְהוֹרָאָה וּמוֹרָה, "וַעֲצָמִים כָּל הָרִגְוָה" זֶה תַלְמִיד חָכֵם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאִינוּ מוֹרָה,

ועד

היתה וכשמגיע עת לידת אשה היתה עוצרת רחמה במכשפות ולאחר שמצטערת הרבה היתה אומרת אלך ואבקש רחמים אולי תשמע תפילתי והולכת וסותרת כשפיה

והולד יוצא פעם אחת היה לה שכיר יום בביתה והיא הלכה לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול הכשפים מתקשקשין בכלי כמו שהולד מקשקש במעי האם ובא

ופתח את מגופת הכלי והכשפים יצאו והוולד נולד וידעו כי בעלת כשפים היא: **המכבט בריביותו**. וקרי ליה קטן שלא כלו לו חדשיו על ידי שימיו מתקצירין כדאמרין

בפרק קמא דחגיגה (קף טז:) **בי רבים חללים הפילה**. באשה זרה משתעי שאינו נוהג עצמו כשורה קרי ליה נמי הכי: זה תלמיד שלא הגיע בול' הפילה לשון

נפל שלא כלו לו חדשיו: **וַעֲצָמִים**. לשון עוצם עיניו (שפי' ג) שסוגרים פיהם ואינם מורים לצורכי הוראה:

שקרא. מקרא: ושנה. משנה: ולא שימש תלמידי חכמים. ללמוד סברת הגמרא בטעמי המשנה מה הם רשע הוא שאין תורתו על בוריה ואין ללמוד הימנו שעי' הטעמים יש חילוק באיסור והיתר ובדיני ממונות לזכות ולחייב ובטהרות לטמא ולטהר כדאמר בכמה דוכתי מ"ט אמר מר הכי ומר הכי ואמר מאי בנייהו איבא

בנייהו כן וכך וערום הוא שהשומע את

קולו שונה משניותיו כסבור הוא שבקי

בטעמיהם ונהגו בו כבוד כתלמידי חכמים:

אתמר גרס: ה"ו ע"ה. שחשוד על

המעשרות ועל הטהרות: בור. גרוע מעם

הארץ: בותי. ואסור לאכול פיתו ויני דבין

שלא שימש חכמים אינו מקפיד על דברי

חכמים לדעתם ולא שנה אלא להראות

עצמו כתיב: מנוש. מכשף האוחז את

העניים וגונב את הלבבות ואף זה כן: רשין.

תרגום חובר חבר (דברים יח) הוא מגוש לוחש

המכשף את לחשיו ואינו מבין מה הם ומה

פירושם אלא כך מעשיהם שהמכשפות בא

עי' אותם הלחשים: **תני תנא**. ואף זה תנא

שלא שימש בתלמוד שונה משנתו ואינו

יודע מה היא: **איהו עם הארץ**. שנחשד

על הטהרות ועל המעשרות ומחזק מגעו

טמא: **כל שאינו קורא ק"ש**. דהא ודאי

אינו יודע כלום אבל יודע לקרות וקורא לא

ע"ה הוא: **ששונין חלבות**. שלא שימשו

לתלמידי חכמים ולא הקפידו על טעמי

המשניות: **חלבות**. פשיטא. דהכי

הוא אלא במאי נדרשה אי לאו בהכי:

הותרה לו. דומה בעניני היתר: **מבלי עולם**

ס"ל. ומה הם גורמין לאחרים: **שמורין**

הלכה מתוך משנתן. קאמר שמבלי עולם

בהוראות טעות דכין דאין יודעין טעמי

המשנה חכמים גורמין שמדמין לה דבר

שאינו דומה ועוד יש משניות הרבה (משניות)

דאמרין הא מני פלוני הוא ויחידאה היא

ולית הלכתא בוותיה ועוד שאינן יודעים

במחלוקת תנאים הראשונים הלכה כדברי

מי הלך מורין הוראות טעות: **חלבות**

עולם לו. השונה חלבות עולם שלו בוכותו:

ציליגית. בעלת תפלה: **ואלמנה שוכבת**.

בעלת שכינות הולכת ומבקרת שכינותיה

תמיד: **הרי אלו מבלי עולם**. שאינן אלא

נואפות ומכשפות ומראות עצמן כצדקניות

שלא יבדקו אחריהן: **קמן שלא כלו לו**

חדשיו. לקמן מפרש: **וקיבול שכר**

מאלמנה. שהייתה טורחת עצמה יותר מן

הצורך כדי לקבל שכר כדמפרש ואזיל

למדנו שיתריח אדם עצמו במצוה לקבל

שכר יותר: **בראת צדיקים**. לחלול ג"ע:

בראת רשעים. לירש גיהנם: **שלא יכשלו**

בי בני אדם. להפסיד חלקם על ידי מגן

עדן ולירש גיהנם: **בי קאמר**. מבלי עולם:

כגון יוחני בת רביכי. אלמנה מכשפה

ועד כמה. הוי ראי' להוראה: והא רבה אורי'. וכל שנותני אינן אלא מ' כדאמר' ב"ר (דף יח) רבה ואבאי מדבית עלי קאתו כו' בשוין. אם שוה לגדול העיר בחכמה מותר להורות או שאין זקן ממנו בעיר: פרוש שיכמי פרוש נקפי פרוש קיזאי פרוש מדוכאי. כולוהו מפרש לה: מעשה שכם. שמלו שלא לשם שמים

אף זה מעשיו להנאתו שיבדדוהו בני אדם ולא לשם שמים: המנקה רגליו. מהלך בשפלות עקב בצד גודל ואינו מרים רגליו מן הארץ ומתוך כך מנקה אצבעותיו באבנים: מקין דם לבתלים. עושה עצמו כעורם עיניו שלא יסתכל בנשים ומתוך כך מכה ראשו בכותל והדם יוצא: דמשפע. הולך כפוף: כי מדוכאי. כובטא עשוי כמקבת וראשו כפוף: פרוש מה חובתי ואעשנה. למדוני מה עלי לעשות ואעשה: הא מעליותא היא. אם אינו בקי באיסורין ודקדוקי מצות ובא ללמוד: מה חובתי תו ואעשנה. מה לעשות עוד ולא עשיתי ומראה עצמו כאילו קיים את הכל: פרוש מאהבת. מאהבת שכן המצות ולא לאהבת מצות הבורא: מיראה. של עונשין אלא מה על האדם לעשות מאהבת הש"י כאשר צונו ה' אלהינו וסוף השכר לבא: דמטמא מטמא כו'. הנסתרות נסתרות מבני אדם והגלויות גלויות ומ"מ לב"ד הגדול כולם גלויות והוא יפרע על המתכבדים בטליתות ומראין עצמן כפרושין ואינן פרושין: אל תתיראי מן הפרושין. שהפרושין היו שונאין אותו לפי שהרג מן החכמים הרבה ונהפך להיות צדוקי כדאמר בקידושין (סו קא) וכשמת היתה אשתו יראה מהן שלא יעבירו המלוכה מבניה והיתה אומרת לו לבקש מלפניהם עליה ואמר לה אל תתיראי מן הפרושין שצדיקים הן ולא יגמולוך רעה ולא לבניך שלא חטאו להם: ולא ממי שאינן פרושין. שהם אהבי: אלא מן הצבועים. כלומר שאין מראיתם כולדותם אלא צבועין מבחור ואין תוכן בדם: שמעשיהם כמעשה זמרי. שהן רשעים ומבקשים שכן כפנטס אמורים לבריות לבדן כפנטס ואיכא דמפרש לה לענף צניעותא: מתני' הרי היא ככל המנחות. שנטמאו עד שלא קדשה בבלי

ותפדה. ותצא לחולין ומהמעות יקנה אחרת: ותשרף. שקדשה קדשת הגוף ואינה יוצאה עוד לחולין:

ובל

מ' שאלו חפץ מאד ולא בשכר מלכותו והיינו דתנן (אבות פ"א מ"א) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס וכי הא דלמך ב' עולה ערופה (תקנן מ"א) ואיתא בנזיר פרק מי שאלו הרינו נזיר (דף ע"ב) ובפרק בתרא דאוריות (דף ע"א) לעולם יעסוק אדם וכו' ששכר מ"צ קרבנות שהקריב בלך זכה ויאלץ ממנו רות גס הוא נתכוין להנאתו שהעלה קרבן לשם להשלים חפצו בשכרו ולא לשם שמים ודלמדי' פ"ק דר"ה (דף ע"ד) האומר סלע זו לנדק ע"מ שיהיה בני ה"ז לדיק גמור אבל ההיא שלא לשם דתענית ומס' ברכות איתו עוסק בתורה כדי לקיים לא מאהבה ולא מיראה אלא להוסיף על חטאתו שפע עשהה שגגות נעשו לו זדונות שאת"פ שידע שטובר לא מנע מכל תאוות לבו כדמפרש הסם (ברכות פ"א) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יאה אדם קורא וסוגה ומשמש תלמודי חכמים ובעט בצדו ובחטאו ובכדו או במי גדולו הימנו שנאמר ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושים לעושים נשפוט. ממה אמאי לא תשיב נמי מה הוא או שמתקם הוא לחמרי' בפ"ק (פסלי ק"ד ע"א) דנשפוט וליכא לומימר דוקא היינו לאחר שקידש הקומץ כדתני' לעיל אבל הכא לא תשיב אלא הגשפוט משקדשה בכלי דה"ה אס משקדשה בכלי דנשפוט ואיידי דקתני סופא קידש הקומץ דנאכלת נקט רישא קידש הקומץ ורבוחא נקט את"פ דכבר קדוש וקדוש להקדשה בכלי אפ"ה נשפוט: (שייך לך הבא) וישבערה בא עליה בדקדק. תימה לר"י אמאי נשפוט כיון דבדקדק בא עליה היינו קודש שתקדש וכיון דלין המים בודקין אותה כדלמך וקשה האיש מעון בזמן שהאיש מטקע מעון וכו' תיגלי מילתא למפרע דכי קדוש בטעות קדוש כדלמדינן גבי ושבאו לה עדים שהיא עמאל דהואיל ולא לבדוק עומדת ולא ראוייה למנחה לא היתה ראוייה לכלי ואין כל שרת מקדשין אלא בדלוי לכן וגרסא דדוקא לגבי שבאו לה עדים שייך לומימר הכי משום דמנחה לבד שון וכשם שם עדים הכי העון מזכור וא"י ביורד אבל הכא שבה עליה בדקדק שריק לבדכר את"פ דלין המים בודקין כי קדוש מעיקרא שפיר קדוש מאחר שלא נתבדק העון ולא הוי אלא כמו ששאו ונתנו בה מחרות בלבנה קודם לכן דלין המים בודקין ואפ"ה מנחה שפיר קדוש והאי דלא תשיב במתני' מנחת ארוסה וסומרת יבם אלמנה ל"כ מפני שידוע פסול שלהן שאינן נבדקות ואין מביאין אותם לשמות:

האומרת

ועד כמה עד ארבעין שנים. פי' משנה שהתחיל ללמוד עד ארבעים שנה ולא משנה שנטל כדלמדינן בפ"ק דמסכת ע"ז (דף ע"א) ולא נתן ה' לכם לב לדעת עד היום הזה ש"מ לא קאים חינוש ארבעות דרביה עד ארבעין שנים וזה היה ממנו תורה עד מ' שנה שאז התחילו ללמוד: בשוין. רש"י פי' אם שוה לגדול העיר בחכמה מותר

לאורות קשה לר"י מפרש הרואה (ברכות דף ע"ב)

לדמך אב"י בחכמה דלית גבר ממן לא תהיה גבר פשיטא לא לריבא דשון אלאה היכא דשון אין לו לקפוך להוראה להכי מסתברא הכא לפרש והא רבה דלורי והוא לא הגיע להוראה שכל ימיו לא היה אלא מ' שנה בשון הא דלמך שאין לו לאורות עד ארבעין שנים היינו נקשה לגדול העיר בחכמה וגדול העיר הגיע להוראה הקדש כיון שיש שם חכם כמותו הגיע להוראה בשנים והוא לא הגיע לשני הוראה אין לו לאורות לפינוי אבל אם גדול העיר הוא בחכמה את"פ שלא הגיע לכלל שנים מורה ורבה גדול העיר בחכמה היה אבל ר"י פי' ההוא דפרק הרואה דמיידי בחדש שנכנס לעיר שיש שם חכם מורה תמן לא תהיו גבר אפי' בשון אבל אם הוא קדוש בעיר כמותו ושוה לו בחכמה מותר לו לאורות כמו שפי' רש"י ור"ח פי' התם בחכמה דלית גבר ממונה משתדל בלרי' ליביר לא תקפוך לתוך שררות אפי' בשון ולפי' לא מיידי בהוראה:

פרוש מאהבה פרוש מיראה. כדלמך פרק הרואה עשה מאהבה ועשה מיראה עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אהבו ואין אהב שונא עשה מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא מבעוט: שבעה פרושין הן פרוש שכמי וכו' פרוש מן הגכיה כו' פרוש שכמי טעון מלכות על כתפיה פרוש נקפי אקף לי ואני עבד מלך פרוש קיזאי עבד חדא חובה וחדא מלך ומקין חדא בחדא פרוש מן הגכיה מאי דלית לי אלא מנחה ועבד מלך פרוש אדע חובתי ואעשה הי לא חובתי עבדות דלעבד מלך מלך פרוש יראה כאילו פרוש אהבה כדבריהם דתניב (וכשם מה) זרע אברהם אהבי אין לך תניב מכולם אלא פרוש אהבה כדבריהם: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמלות את"פ שלא לשמה. ואי קשיא הא דלמדינן בפ"ק דתענית (דף ע"א) כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות ובשלי

פרק היה קורא במסכת ברכות (דף ע"א) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא נראה לתרץ שוסק שלא לשמה כגון מיראת היסורין כי הכא ומאהבת קיבול פרס שאינו מתכוין להשלים רצון ויורו שליטתו על כך אלא להנאתו כדלמדינן בפ"ק דמסכת ע"ז (דף ע"א)

במלכותו חפץ מאד ולא בשכר מלכותו והיינו דתנן (אבות פ"א מ"א) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס וכי הא דלמך ב' עולה ערופה (תקנן מ"א) ואיתא בנזיר פרק מי שאלו הרינו נזיר (דף ע"ב) ובפרק בתרא דאוריות (דף ע"א) לעולם יעסוק אדם וכו' ששכר מ"צ קרבנות שהקריב בלך זכה ויאלץ ממנו רות גס הוא נתכוין להנאתו שהעלה קרבן לשם להשלים חפצו בשכרו ולא לשם שמים ודלמדי' פ"ק דר"ה (דף ע"ד) האומר סלע זו לנדק ע"מ שיהיה בני ה"ז לדיק גמור אבל ההיא שלא לשם דתענית ומס' ברכות איתו עוסק בתורה כדי לקיים לא מאהבה ולא מיראה אלא להוסיף על חטאתו שפע עשהה שגגות נעשו לו זדונות שאת"פ שידע שטובר לא מנע מכל תאוות לבו כדמפרש הסם (ברכות פ"א) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יאה אדם קורא וסוגה ומשמש תלמודי חכמים ובעט בצדו ובחטאו ובכדו או במי גדולו הימנו שנאמר ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושים לעושים נשפוט. ממה אמאי לא תשיב נמי מה הוא או שמתקם הוא לחמרי' בפ"ק (פסלי ק"ד ע"א) דנשפוט וליכא לומימר דוקא היינו לאחר שקידש הקומץ כדתני' לעיל אבל הכא לא תשיב אלא הגשפוט משקדשה בכלי דה"ה אס משקדשה בכלי דנשפוט ואיידי דקתני סופא קידש הקומץ דנאכלת נקט רישא קידש הקומץ ורבוחא נקט את"פ דכבר קדוש וקדוש להקדשה בכלי אפ"ה נשפוט: (שייך לך הבא) וישבערה בא עליה בדקדק. תימה לר"י אמאי נשפוט כיון דבדקדק בא עליה היינו קודש שתקדש וכיון דלין המים בודקין אותה כדלמך וקשה האיש מעון בזמן שהאיש מטקע מעון וכו' תיגלי מילתא למפרע דכי קדוש בטעות קדוש כדלמדינן גבי ושבאו לה עדים שהיא עמאל דהואיל ולא לבדוק עומדת ולא ראוייה למנחה לא היתה ראוייה לכלי ואין כל שרת מקדשין אלא בדלוי לכן וגרסא דדוקא לגבי שבאו לה עדים שייך לומימר הכי משום דמנחה לבד שון וכשם שם עדים הכי העון מזכור וא"י ביורד אבל הכא שבה עליה בדקדק שריק לבדכר את"פ דלין המים בודקין כי קדוש מעיקרא שפיר קדוש מאחר שלא נתבדק העון ולא הוי אלא כמו ששאו ונתנו בה מחרות בלבנה קודם לכן דלין המים בודקין ואפ"ה מנחה שפיר קדוש והאי דלא תשיב במתני' מנחת ארוסה וסומרת יבם אלמנה ל"כ מפני שידוע פסול שלהן שאינן נבדקות ואין מביאין אותם לשמות:

ועד כמה יש לו להמתין עד שירה הלכה?

עד הגיעו לגיל ארבעין שנין. ותמחה הגמרא: איני!

והא רבה, שנפטר צעיר, בגיל ארבעים, אורי, הורה הלכותו?

ומתרצת: מותר להורות עוד לפני הגיל הזה, בשוין, אם הוא וגדול העיר שוים בחכמתם, או כשאין מבוגר ממנו היכול להורות בעיר.

שינוי במשנה: ומכות פרושין וכולי. תנו רבנן: שבעה פרושין הן –

פרוש שיכמי, פרוש נקפי, פרוש קיואי, פרוש מדוכאי, פרוש מה חובתי ואעשה, פרוש מאהבה, פרוש מיראה.

ומבאר הגמרא מה הם שבעת הפרושים:

א. פרוש שיכמי – זה העושה מעשה שכמי, כשם שאנשי שכמי מלו עצמם שלא לשם שמים, כך הנהגת הפרושים שלו היא לשם הנאתו בלבד, שיכבדוהו בני אדם.

ב. פרוש נקפי – זה המנקה את רגליו, שמחלק בצורה שאינו מגביה את רגליו אלא גוררם עקב אחר אגודל, ואצבעות רגליו נוקפים אבנים שברדך.

ג. פרוש קיואי –

אמר רב נחמן בר יצחק: זה המקיז דם לכתלים. שהולך ועושה עצמו כמי שעוצם עיניו מלהסתכל בנשים, וראשו נתקל בכתלים, וניקז ממנו דם.

ד. פרוש מדוכאי –

אמר רבה בר שילא: דמשפיע כי מדוכאי. הולך כפוף ומשופע כמו מדוך מכופף, העשוי בצורת פטיש.

ה. פרוש המכריז ושואל תמיד "מה חובתי, ואעשה".

והיונין בה: הא הרי פרישות שכזאת –

פרישות מעליותא מעולה היא, שהרי הוא מבקש ללמוד את מה שאינו יודע עדיין?

ומשינין, אלא המדובר בפרוש דאמר: מה חובתי תו, ואעשה! שמראה את עצמו כמי שכבר קיים הכל, ומכריז ואומר: מה עלי עוד לעשות?

ו. פרוש מאהבה, שעבודת ה' שלו היא מאהבת שכל המצוות, ולא מאהבת קיום מצות ה'.

ז. פרוש מיראה של העונש.

כי קיום המצוות צריך להעשות למען קיום המצוות שציונו הקב"ה, ולא לשם קבלת שכר (שסופו לבוא), או מחמת יראת העונש.

ווכתב המאירי: כללו של דבר: כל הבודל מדרכי העולם משום כוונתו לדרכי העולם, ולא לשם שמים, הרי זה כבורח מן העולם, ולמעשה הוא רודף אחריו!

אמר ליה אביי ורבא לתנא: לא תיתי פרוש מאהבה פרוש מיראה!

משום דאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

אמר רב נחמן בר יצחק: דמטמרא מטמרא, הנסתרות מבני אדם, נסתרות דן רק מהם, ודמגליא מגליא, והנגלות להם, נגלות הן.

אך בי דינא רבה, לפני בית דינו הגדול של הקב"ה הכל גלוי, ליתפרע מהני דחפו גונדי, להפרע מאותם המכסים עצמם בטליתות אך בסתר אינם נוהגים כשורה.

אמר לה ינאי מלכא לדיבתיה, לאשתו, לפני מותו: אל תתיראי מן הפרושין, החכמים, שלחמתי בהם, כי הם לא יינקמו ממך ומבניך עבורי, אלא ישאירו לך ולבניך את כס המלוכה.

ולא ממי שאינן פרושין, הצדוקים, שהם

אוהבי (שנעשה ינאי צדוקין).

אלא תתיראי מן הצבועין, שרומין לפרושין, שמעשיהן כמעשה זמרי, ומבקשין שכר כפנחס.

מתניתין: רבי שמעון אומר: אין זכות תולה במים המאירין!

ואם (שאם) אתה אומר: הזכות תולה במים המרים, נמצא –

א. שמדחה אתה את כח המים בפני הנשים השוות, שלא יהו יראות מהם להורות שהיא טמאה, ויימחה שם הקדוש על המים.

ב. ומוציא אתה שם רע על המתהורות ששתו, לפי ששומרים עליהן העולם "טמאות הן, אלא שלא בדקו אותן המים משום שתלתה להן זכות!"

רבי אומר: הזכות תולה במים המאירין, ואינה יולדת ואינה משכחת, אלא מתנוונה והולכת (מכחשת והולכת). ולסוף, שהיא מתה באותה מיתה של ציבוי בטנה וניפול הירך.

אם נטמאת מנחתה של הסוטה, הרי דינה חלוק:

אם נטמאה עד שלא קדשה "קדושת הגוף" בכלי שרת, הרי היא ככל המנחות שנטמאו עד שלא קדשו בכלי, ותפרה, ויביא בדמיה אחרת. לפי שכלי שרת בלבד מקדש אותה קדושת הגוף, אבל קדושת פה במנחות אינה עושה אלא "קדושת דמים" בלבד.

ואם נטמאה מנחתה משקדשה קדושת הגוף בכלי שרת, הרי היא ככל המנחות שנטמאו משקדשו בכלי, ותשרף, שהרי קדשה קדושת הגוף, ואינה יוצאת עוד לחולין על ידי פדיון.

ואלו סטות שמנחותיהן נשרפות:

"כי רבים חללים הפילה, ועצומים כל הרוגיה".

"כי רבים חללים הפילה", מלשון נפל, שנולד לפני זמנו – זה תלמיד חכם שלא הגיע להוראה, וכבר מורה.

"ועצומים כל הרוגיה" – זה תלמיד חכם שהגיע להוראה, ואינו מורה!

רבי אבא, בארץ ישראל, אמר: זה תלמיד שלא הגיע להוראה, ובכל זאת מורה.

דאמר רבי אבהו אמר רב הונא אמר רב: מאי דבתיב (משלי ז) לגבי אשה זרה המכשילה אנשים בעבירה, והרי זה כמשל לתלמיד שאינו נוהג כשורה –

מכשפה.

ועתה דנה הגמרא מאי "קטן שלא כלו לו חדשיו" שאמר התנא שהוא ממבלי עולם? הכא תרגימו, כאן, בבבל, ביארו: זה תלמיד חכם המכעט ברבותיו, ולכן הוא נקרא "קטן" שלא כלו לו חדשיו, כמשל לכך שימיו מתקצרים.

בן פזי: דמסיק להו [מעלה הוא] את השיריים על המזבח לשום עצים.

כלומר, הוא מתנה ואומר כך:

אם ראויים השיריים להקטירם וכי לא היתה ראויה המנחה להקטירם, כדן "מנחת כהן", הריני מקטיר את השיריים לשם הקטרה.

ושהרי הקמיצה שנעשתה לא מעלה ולא מורידה.

אבל, אם ראויה היתה המנחה להקטיר, ואלו שיריה, הריני מעלה שיריים אלו על המזבח, ושוף אותם שם כשאר עצי המערכה ולא כהקטרת קרבן –

וכרבי אליעזר, הסובר שמותר להעלות את "כל שניתן ממנו אשה לה", לשום "עצים":

דתניא: רבי אליעזר אומר: הואיל ואמר הכתוב "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה", קרבן ראשית תקריבו אותם לה, ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח, הרי שעולה מאמר הכתוב "לריח ניחוח" גם על "לא תקטירו ממנו אשה לה", ללמד: רק "לריח ניחוח" אתה מעלה את כל שניתן ממנו לאישים, אבל אתה מעליהו לשום עצים.

ומקשינן: הניחא לרבי אליעזר, דאית ליה האי סברא שמותר להעלותם על המזבח לשום עצים.

אלא לרבנן, דלית להו להאי סברא, ואוסרים הם להעלות את השיריים לשום עצים, מאי איכא למימר? מה יעשה בשיריים, והרי אינו יכול להקטירם ולא להעלותם לשום עצים?

ומשנינן: דעבדי להו ויעשה בשיריים כפי שאמר רבי אליעזר ברבי שמעון לעשות בשיריים של מנחת חוטא של כהן!

דתניא:

רבי אליעזר ברבי שמעון אומר: נאמר במנחת כהן "וכל מנחת כהן כליל תהיה, לא תאכל".

ולפיכך אמר הכתוב "כליל תהיה", וחזר ואמר "לא תאכל", כדי ללמד: נדבתו של כהן "כליל תהיה" על המזבח, ואילו מנחת חובתו "לא תאכל"!

הא כיצד? – הרי היא נקמצת, והקומץ קרב בעצמו, והשיריים מתפורין לאיבוד על בית הדשן, ואינם נאכלים.

הפריש אביו המת מעות לקרבנות נזירותו, הרי בנו הנזיר משתמש בהם לקרבנות נזירותו שלו, ואין האשה מנלחת על נזירות אביה.

ד. האיש מקדש את בתו, מקבל קדושי בתו קטנה שלא מדעתה, ואין האשה מקדשת את בתה.

ה. האיש מוכר את בתו הקטנה לאמה עבירה, ואין האשה מוכרת את בתה.

ו. האיש נסקל כשהוא ערום, ואין האשה נסקלת ערומה.

ז. האיש נתלה לאחר שהומת בידי בית דין, וכמו שאמרה תורה ודברים כא כב: "וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת, ותלית אותו על עץ" – ואין האשה נתלית.

ח. האיש נמכר לעבד בנתיבו כשאינו לו מה לשלם, ואין האשה נמכרת בנתיבה.

גמרא: תנו רבנן:

כל הנשואות לכהונה מנחותיהן נשרפות – כיצד?

כהנת לוי וישראלית שנשאת לכהן: אין מנחתה נאכלת כשאר מנחת ישראל – מפני שיש לו חלק בה, שהוא מקריבה משלו, והוא הרי כהן, שמנחתו עולה כליל.

והיא גם אינה עולה כליל כמנחת כהן, מפני שיש לה חלק בה, שהרי לכפרתה באה המנחה, והיא הרי דינה כישראלית.

אלא – הקומץ קרב בעצמו, והשיריים קריבין בעצמן, לאחר שקרב הקומץ.

ומקשינן: והרי אמרה תורה ויקרא ב יא: "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה". והיה לו לומר "לא תקטירו אשה לה".

ולכך הוסיפה התורה ואמרה "ממנו", כדי לדרוש את סוף המקרא לחידוש בפני עצמו: לא תקטירו ממנו – כל קרבן שכבר עלה "ממנו" לה, לא תקטירו עוד ממנו!

ובא הכתוב ללמד, שכל קרבן שכבר נתת ממנו את משפטו אשה לה, ובגון אימורים בקרבן, וקומץ במנחה, הרי זה שנותן מן הקרבן, לא תקטיר אותו לה –

והיות ויתכן שיש לנו לילך אחר החלק של האשה, ונמצא שהיתה הקטרת הקומץ כהלכתה, הרי איקרי כאן וקורא אני על השיריים של המנחה שנקטר ממנה קומץ: "כל שהוא ממנו לאישים, הרי הוא ככל תקטירו", ואי אפשר להקטירם?

אמר פירש רבי יהודה בריה דרבי שמעון

א. האומרת טמאה אני לך. שאין משקים אותה, כיון שהודתה, ותישרף מנחתה.

ב. ושכחו לה עדים שהיא טמאה, שאין משקין אותה, ומנחתה נשרפת.

ג. והאומרת איני שותה קודם שנמחקה מגילה, שאין משקין אותה ומנחתה נשרפת.

ד. ושבעלה אינו רוצה להשקותה, שחזר בו מלהשקותה לאחר שקדשה המנחה בכלי. ושבעלה בא עליה בדרך, כלומר:

שנדע לאחר שקדשה המנחה בכלי, שבעלה בא עליה בדרך לעזרה, ואם כן "אינו מנקה מעוון", ואינו יכול להשקות את אשתו.

ו. וכל הנשים הנשואות לכהנים הרי מנחותיהן – כלומר שירי מנחותיהן, בין שהיו מנחות סוטה ובין שהיו מנחות נדבה – נשרפות, ואף על פי שקרב הקומץ כהלכתו, ולא היה במנחה שום פסול, הרי השיריים נשרפים בבית הדשן.

ז. בת ישראל שנשאת לכהן, מנחתה נשרפת.

וכהנת ובת כהן שנשאת לישראל, מנחתה נאכלת ואין דין מנחתה כדן מנחת כהן שהיא עולה כליל, על המזבח כמו שנאמר: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל".

מה בין כהן לכהנת ובת כהן? וטעם כולם מתבאר בגמרא? –

א. מנחת כהנת ובת כהן שאינה נשואה נאכלת – ואילו מנחת כהן אינה נאכלת, אלא עולה כליל על המזבח.

ב. כהנת שנבעלה לפסול לה, הרי היא מתחללת מן התרומה ושהיא מותרת בה בהיותה בבית אביה הכהן, ומלחינשא לכהן – ואילו כהן אם נשא מן הפסולות לכהונה אין הוא מתחלל.

ג. כהנת מטמאה למתים – ואין כהן מטמא למתים.

ד. כהן אוכל בקדשי קדשים – ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים.

מה בין איש לאשה, ואפילו ישראלים? –

א. האיש כשהוא צרוע הרי הוא פורע ופורם, וכמו שנאמר ויקרא יג מהו: "והצרוע אשר בו הנגע, בגדי ידיו פרומים וקרועים וראשו יהיה פרוע ומגודל שער" – ואין האשה המצורעת פורעת ופורמת.

ב. האיש מדיר את בנו הקטן בנייר – ואין האשה מדירת את בנה בנייר.

ג. האיש מנלח על נזירות אביו, שאם

ה"ג ואפי' רבנן לא פליגי עליה אלא במנחת חומא של כהנים דבת הקרבה היא. דמקשי חובתו לנדבתו דלא בעי קמיצה אבל הא דלאו בת הקרבה היא דרלמא בתרה ידיה אולינן ושרים גמורים ינהו ואפילו רבנן מודו דמתפורין: **מאי טעמא**. קאמר מתני' מנחת כהנת נאכלת כשאניה נשואה לכהן וכשהיא

נשואה לכהן אינה נאכלת כליל מיהא לא היא: **לא יחלל ורעו**. בכהן הנושא פסולה לכהונה כתיב ודרשינן בקידושין (ה' ע"ג) לא יחלל שני חילולין אחד לה ואחד לזרעו שהכהן מחלל את שתיקה אבל הוא אן מתחלל: **בני אהרן**. לנפש לא יטמא ולא בנות אהרן באוהרה זו: **כל זכר בבני אהרן יאכלנה**. במנחה כתיב: **איש**. צרוע הוא: **אין** לי. שנתלט בטומאת נתיקים אלא איש אשה מנן כשהוא אומר סמוך לו והצרוע אשר בו הגעגע ולא איבעי ליה למכתב אלא בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוץ דהא כתיב לעיל דבמצרע קמייירי אלא לרבות צרוע שני כגון אשה: ה"ג **א"ב מה ת"ל** **איש** לענין שלמטה איש פורע ופורע וכו'. מה ת"ל איש מאחר שסופינו לרבות את האשה: **לענין שלמטה**. לאו למעוטי מטומאה האמורה בפסוק זה בא למעוטי אלא מענין האמור בפסוק שלאחריו דכתיב ביה פריעה ופרימה לומר לך איש פורע ופורע ולא אשה: **הלכה היא בנזיר**. הלכה למשה מסיני הוא בלחכות נזיר: **נתתי לאיש**. באביה נתלית נתניתה: **ורגמו אותה**. ומאי אותה אי נימא אותה ולא אותה והכתיב גבי נערה המאורסה והוצאתם את שניהם וסקלתם אותם אלא הא דממעט אשה לענין ערום דנפק מדאי קרא מיעוטא דארתו משמע ולא כסותו ולהכי נקט ליה להאי משמעותא דערום בלשון זכר גבי איש למימרא הא אותה בכסותה: **נמכר בגניבתו**. אם אין לו מה לשלם:

הדרן עלך היה נוטל

ארוסה. שקינא לה ארסו: **ושומרת יבם**. שקינא לה יבם: **לא שותות**. דמעטינהו קרא: **ולא נוטלות בתובה**. שהיא גרמה לאסור עצמה עליו שנסתרה אחר קינוי דמקיני ואיסור לא אימעט כדמפרש בגמרא ואפילו לית לן דרב המנונא ודרשומרת יבם שזינתה מותרת ליבמה נהי דמותרת מיהו לא בעי למינסב אשה וזנה והיא הפסידה כתובתה: **תחת אישה**. ביושבת תחתיו הכתוב מדבר: **נתניה**

בהן ולא כהנת. ירושלמי ר' אבהו בעי קמיה ר' ל' והכתיב (ויקרא כב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו מעתה כהן ולא כהנת א"ל והכין משית תחתיו מבניו את שבתו עומד תחתיו יתנה 12 שאין בנה עומד תחתיו ה"ה דכפרק הארבע (וחילין דף קכ"ג) הוה מלי לטנוי נמי הכי ונתן לכהן הזרוע דלא חמר לכהן ולא לכהנת אלא אפילו לכהנת דהכא טעמא משום דכתיב והכין המשית תחתיו מבניו אבל הכא דמי ליה משום דלכהן ובניו כתיב כפרשת מנחה אי נמי משום דהתם הוי מיעוט אחר מיעוט:

(שי"ד ע"א במסכת) **מה** בין איש לאשה. בתוספתא (פ"ג) קא חשיב עובר על מלות עשה שהזמן גרמא מה שאין כן באשה האיש עובר על כל תקין ועל כל תשחית ועל כל טעמא למתים מה שאין כן באשה האיש ידון בבן סורר ומורה ונעטף ומספר ואין האשה נעטפת ומספרת האיש נמכר ונשנה ואין האשה נמכרת ונשנית האיש נרעל ונמכר לעבד עברי וקונה לעבד עברי ואין האשה נרעלת ונמכרת וקונה ולא קתני התם כל הני דמתני' אלא דזכאי בבטו משום דמפרש התם בכסף ובשטר ובביאה ותימה אמאי לא חשיב נמי סמיכות תפוסת הגשות וקמילות דבין כהן לכהנת וכל הני דתנן בפ"ק קידושין (דף ט"ז) ולא קתני נמי שהעברי יולד בשנים וביוכל ובמיתת האדון משא"כ בעבריה הוה מטמא ברחיות ולא הוה מזרע אסור בתשמיש המטה ולא מזרעית כדמפרש בריש פרק מוחרי כפרה (ברכות דף ט"ז) מחוץ להלכה ולא מחוץ להלכה:

(שי"ד ע"א במסכת) **האיש** מגלה על נזירות. בפ"ד נזיר (דף ט"ז) ובפרק בתרא דנזירות (דף ט"ז) מפ' דדוקא על משום סתומין ולא על משום מפרישין:

שנאמר את מרישין דקרא יליף ליה ואמר אבי הגערה אל הזקנים משקע למעט אמה דלוינה זכאה בבית לתת: **ותלית**. ארתו ולא אותה. כפרק גמיר דרין (בסנהדרין דף ט"ז) נפקא לן מוכי יהיה באיש ולא באשה: **בגניבתה**. ולא בגניבתה תימה כיון דאין גנבה אינה נמכרת בגניבתה א"כ אין ב"ד רשאי למוכרה דבית דין אין מוכרין אלא בגניבתו ובפ"ק קידושין (דף ט"ז) ממעטי רבן מרעל את אלו אלו שו' ולא און של מוכר עמו דדוקא מכריו בית דין נרעל ואשה הוילא ואין בית דין מוכרין אותה אלא ידענא דלוינה נרעלת ואמאי אינעריק לרבן למילף מהעבד ולא כפרה העבריה דלוינה נרעלת וי"ל כיון דלוינה נמכרת אלא ע"י אביה סד"א תיחוי מכירה דאב במקום מכירת בית דין ותלעז להכי אינעריק קרא:

ואפילו רבנן לא פליגי עליה, דרבי אלעזר בר' שמעון אלא **במנחת חומא של כהנים**, דבת הקרבה היא. **אכל בָּהָא אפילו רבנן מודו**: בת ישראל הנשואה וכו': **מאי טעמא?** **אמר קרא**: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" כהן, ולא כהנת: כהנת מתחללת כהן אין מתחלל: **מנלן?** **אמר קרא** "ולא יחלל זרעו בעמיו" זרעו מתחלל והוא אינו מתחלל: **כהנת מטמאה כו'**: **מאי טעמא?** **אמר קרא** "אמר אל הכהנים בני אהרן" בני אהרן ולא בנות אהרן: **כהן אוכל בקדשי קדשים**: דכתיב "כל זכר בבני אהרן יאכלנה": ומה בין איש כו': **תנו רבנן**, "איש" אין לי אלא איש, אשה מנין? כשהוא אומר "והצרוע אשר בו" הרי כאן שנים, אם כן מה תלמוד לומר? "איש" לענין שלמטה איש פורע וכו': **האיש מדיד את בנו בנזיר ואין האשה מדידת בנה בנזיר**. **אמר ר' יוחנן**: הלכה היא בנזיר: **האיש מגלה על נזירות אביו ואין האשה מגלחת על נזירות אביה**. **אמר ר' יוחנן**: הלכה היא בנזיר: **האיש מקדש את בתו ואין האשה מקדשת את בתה**. דכתיב: "את בתי נתתי לאיש הוה": **האיש מוכר את בתו ואין האשה מוכרת את בתה**. דכתיב: "וכי ימכר איש את בתו": **האיש נסקל ערום כו'**: **מאי טעמא?** "ורגמו אותה", **מאי "אותה"**? **אילימא אותה ולא אותה**, והכתיב "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא..." **אלא אותה בלא פסותו ולא אותה בלא פסותה**: **האיש נתלה ואין כו'**: **מאי טעמא?** **אמר קרא**: "ותלית אתה על עץ" **אותה ולא אותה**: **האיש נמכר בגניבתו ואין האשה נמכרת בגניבתה**. **מאי טעמא?** **אמר קרא**: "ונמכר בגניבתו" **בגניבתו ולא בגניבתה**:

הדרן עלך היה נוטל

אָרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבֵם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת בְּתוּבָה שְׁנֵאמַר: "אִשָּׁר תִּשָּׁטֵה אִשָּׁה תַּחַת אִשָּׁה" פֶּרֶט לְאָרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבֵם. אֲלֻמְנָה לִכְהֵן גְּדוּלָּה, גְּרוּשָׁה וְחֻלּוּצָה לִכְהֵן הִדְיוּט, מַמְזוֹרָה וְנִתְנָה

הדרן עלך היה נוטל

ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה. ירושלמי יודעת היתה שאין ארוסה שותה ולמה הכניסה עולמה למספר הזה המרובה כשביל לפסולה מכתובתה פר"ח ארוסה אע"פ שאין לה כתובה יש לה מנה ומתאים ועל מנה ומתאים קתני הכא לא נוטלת כתובתה רש"י פי' דליכא למיפיש ממנתי' הא דלמחר רב המנונא שומרת יבם שזנתה אסורה ליבמה דלפילו אי לית לן דרב המנונא מיהו חתמה אי לית לן דרב המנונא קרא מלי אינעריק למעוטי והא תנן בפרק היה מביא (שלי דף י"ג) כל שביעבל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה דמה קינוי שייך היכא דלא מתסרסא בסתירותיה אלא מדליטעריק למעוטי ש"מ דמתיסרסא מיהו ליכא למיפיש מקבא משום דמקוץ לה בגמרא כגון שבא עליה יבם בבית אחיו דקנאה לפטורה בגט בלא חלינה אפילו אליבא דשמואל הלכך שייכא נמי אשתו ליאסר עליו בזנות דכריה ככל: **אלמנה** לכ"ג וכו'. האי דלא עריב ומני ליה אלו לא שותות ולא נוטלות כתובתן ולתני ארוסה ושומרת יבם אלמנה לכ"ג וכו' משעברת דכריב ומניקת דכריב ואילונית זקניה וכו' י"ל משום הכי פלגיהו משום דחלוקין בטעמם מיהו חתמה אמאי לא תנא מעשרת בחר בבא דלאלמנה לכ"ג דלמי טעמא וכו' לית למיתני בתחלת הפרק אלו לא שותות ובתר ליחשב וליזיל בוליה כל הני דדמיין להדדי כל חד ועפי הוה שייך למיתני אלו בראש כוין ממאי דתני קאת דלא שותות והדר תני אלו:

לומר שאין האשה נסקלת כלל – אי אפשר לומר כך, כי והכתיב גבי נערה המאורסה ודברים כב כג) "כי יהיה נערה בתולה מאורסה לאיש, ומצאה איש בעיר, ושכב עמה, והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההיא, וסקלתם אותם כאבנים ומתו", הרי שאף האשה נסקלת.

אלא לכך נאמר "ורגמו אותו", כדי ללמד: רק "אותו" אתה סוקל בלא כסותו, שכך משמע הלשון "אותו לבדו", ולא אותה, את האשה, אתה סוקל בלא כסותה.

שינוי במשנה: האיש נתלה, ואין האשה נתלית:

ומפרשינן: מאי טעמא? משום דאמר קרא ודברים כא כב: "ותלית אותו על עץ".

ממעט הכתוב, "אותו" ולא אותה.

שינוי במשנה: האיש נמכר בגניבתו, ואין האשה נמכרת בגניבתה:

ומפרשינן: מאי טעמא? משום דאמר קרא ושמות כב ב: "אם אין לו ונמכר בגניבתו", ולמדנו: "בגניבתו" ולא בגניבתה.

הדרן עלך פרק היה נוטל פרק ארוסה

מתניתין: המשנה לפנינו מכארת מי הן הנשים שאינן שוות, אלא הן יוצאות מתחת בעליהן, ואת דיני כתובתן.

א. נשים שאינן נשואות:

ארוסה, אשה שהתקדשה לבעלה אך עדיין לא נכנסה לחופה, שקינא לה ארוסה, וכן שומרת יבם, אשה שמת בעלה בלא בנים וממתינה ליבום על ידי היבם, אחי בעלה המת, שקינא לה יבמה שלא תיטער עם אדם מסויים, ונסתרו לאחר הקינאי, לא שוות כמו שמפרש בהמשך, אך הן נאסרות על בעליהן, ולכן הן לא נוטלות כתובה בצאתן מבעליהן, כי הן גרמו לעצמן להיאסר על בעליהן ע"י הסתירה שלהן.

והטעם שאינן שוות, לפי שנאמר "זאת תורת הקנאות, אשר תשטה אשה תחת אישה", משמע שמדובר באשה שיושבת בתורת נשואה תחת בעלה, ובא הכתוב למעט ולומר שאין שותה את המים אלא "אשה שהיא תחת אישה", פרט לארוסה ושומרת יבם, שעדיין לא נישאו לבעליהן.

ב. נשים שאסורות על בעליהן בנישואין: אלמנה הנשואה לכהן גדול, גרושה וחלוצה הנשואה לכהן הדיוט, ממורת

אדמדם, צרעת פורחת היא בקרחתו או בגבחתו. איש צרוע הוא, טמא הוא. טמא יטמאנו הכהן, בראשו נגעו".

ממשמע שנאמר "איש", אין לי אלא איש שהוא מטמא בנגעים, אשה – מניין שהיא מיטמאה בנגעים?

תלמוד לומר בפסוק שלאחריו "טמא יטמאנו הכהן, בראשו נגעו. והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים".

שלא היה צריך לומר אלא "בראשו נגעו. בגדיו יהיו פרומים" שהרי ברור הדבר שבצרוע הכתוב מדבר, ולכן הוסיפה התורה ואמרה "והצרוע אשר בו הנגע", כדי לומר לך: הרי כאן שנים מצורעים.

כלומר, לרבות מצורע שני, נוסף, מלבד מן ה"איש". והיינו האשה.

שמה תאמר, אם כן, שגם אשה נעשית מצורעת ומטמאה בנגעים, מה תלמוד לומר בתחלת הענין "איש"?

לא כדי למעט את האשה מנגעים, אלא לענין שלמטה והאמור למטה, דהיינו "בגדיו יהיו פרומים", וכדי ללמד: רק האיש פורע ופורם, אך אין אשה פורעת ופורמת.

שינוי במשנה: האיש מדיר את בנו בנזיר, ואין האשה מדרת בנה בנזיר:

אמר רבי יוחנן: דין זה, הלכה למשה מסיני היא בנזיר.

שינוי במשנה: האיש מגלה על נזירות אביו, ואין האשה מגלחת על נזירות אביה: אמר רבי יוחנן: הלכה למשה מסיני היא בנזיר.

שינוי במשנה: האיש מקדש את בתו, ואין האשה מקדשת את בתה:

ומפרשינן טעמא, משום דכתיב ודברים כב טז) "ואמר אבי הנערה אל הזקנים, את בתי נתתי לאיש הזה", הרי שתלה הכתוב את נתינתה לאיש – באביה.

שינוי במשנה: האיש מוכר את בתו, ואין האשה מוכרת את בתה:

ומפרשינן טעמא, משום דכתיב ושמות כא ז: "וכי ימכור איש את בתו לאמה", ולמדנו מכאן: "איש" ולא אשה.

שינוי במשנה: האיש נסקל ערום, ואין האשה נסקלת ערומה:

ומפרשינן: מאי טעמא?

משום שנאמר ויקרא כד יד: "הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וסמכו כל השומעים את ידיהם על ראשו ורגמו אותו כל העדה".

ויש לדון: מאי, מה בא "אותו" למעט? אלימא, אם נאמר, אותו ולא אותה,

ואף כאן, במנחת הנשואה לכהן, כך הוא עושה; ומשום דאפילו לרבנן, דפליגי עליה דרבי אלעזר ברבי שמעון במנחת חוטא, ואומרים שהיא עולה כליל, כל זה אינו אלא במנחת חוטא של כהנים, לדעת חכמים כולה בת הקרבה היא, שכך דינה לעלות כליל כמו מנחת נדבתו של כהן.

אבל בהא, במנחת הנשואה לכהן, שהשיריים אינם בני הקטרה, משום חלק האשה, ולהקטירן על המזבח משום חלק האיש ולהתנות שיהא לשום עצים אינו יכול, משום "כל שממנו לאישים, הרי הוא בכל תקטירו" –

אפילו רבנן מודו, שהשיריים מתפורין על בית הדרשן.

שינוי במשנה: בת ישראל הנשואה וכו'; מנחת כהנת נאכלת, ומנחת כהן אינה נאכלת:

ומפרשינן: מאי טעמא? –

משום דאמר קרא ויקרא ו טז: "וכל מנחת כהן כליל תהיה, לא תאכל". הרי למדנו: "כהן" ולא כהנת.

שינוי במשנה: כהנת מתחללת, כהן אין מתחלל:

ומפרשינן: מנלן?

משום דאמר קרא ויקרא כא טז) גבי כהן גדול הנושא נשים הפסולות לו "אלמנה וגרושה, וחללה וזונה, את אלה לא יקח. כי אם בתולה מעמיו יקח אשה. ולא יחלל זרעו בעמיו".

מלמד הכתוב, שרק "זרעו" מהן מתחלל, ואילו הוא, הכהן עצמו, אינו מתחלל.

שינוי במשנה: כהנת מטמאה למתים, ואין כהן מטמא למתים:

ומפרשינן: מאי טעמא?

משום דאמר קרא ויקרא כא א: "אמור אל הכהנים בני אהרן, ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו".

מלמד הכתוב: "בני אהרן", ולא בנות אהרן.

שינוי במשנה: כהן אוכל בקדשי קדשים, ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים:

ומפרשת הגמרא: משום דכתיב גבי מנחה ויקרא ו י: "קודש קדשים היא, כחטאת וכאשם. כל זכר בבני אהרן יאכלנה".

שינוי במשנה: ומה בין איש לאשה? – האיש פורע ופורם, ואין האשה פורעת ופורמת:

תנו רבנן: נאמר בתורה בפרשת נגעים ויקרא יג מב: "וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לכן

ונתינה, מבנות הגבעונים, שגור עליהם דוד שלא יבאו בקהל ישראל, הנשואה לישראל, וכן בת ישראל הנשואה לממזר ולנתן.

כל אלו לא שוות, לפי שלא נאמרה פרשת סוטה אלא באשה שראויה לקיימה, שנאמר "כי תשטה אשתך", משמע שראויה לאישות, ולא נוטלות כתובה, מן הטעם האמור לעיל, לפי שהיא גרמה לעצמה להיאסר על בעלה.

ג. נשים האסורות על בעליהן מחמת שזינו תחתם:

ואלו לא שוות ולא נוטלות כתובה: האומרת "טמאה אני", שמודה שזינתה תחת בעלה. ושכחו לה עדים שהיא טמאה. וכן האומרת "אני שותה", שמסרבת לשותות את המים המרים, ואסורה על בעלה מחמת הקינוי והסתירה, שמה זינתה.

כל אלו, אינן שוות אלא נאסרות על בעליהן. ולא נוטלות כתובה, כאמור לעיל, לפי שהן גרמו על עצמן להיאסר.

ד. נשים שהבעל מעכב את השקאתן: אמר בעלה: איני משקהו והיינו, שהאשה מסכימה לשותות אך בעלה מסרב להשקותה. וכן אשה שקינא לה בעלה ונסתרה, שבעלה בא עליה בדרך לבית המקדש להשקותה לאחר הקינוי והסתירה, שבבגון זה שוב אין המים בודקין אותה, אך היא אסורה על בעלה.

כל אלו, נוטלות כתובה, לפי שבעליהן גרמו להם שלא ישתו, ולא שוות.

ה. סוטות שהיו ראויות לשותות, אך לא

הספיקו בעליהן להשקותן:

מתו בעליהן עד שלא שתו, שלא

הספיקו בעליהן להשקותן:

בית שמאי אומרים: נוטלות כתובה, שהרי לא התברר שהן טמאות. ולא שוות שנאמר בפרשת סוטה "והביא האיש את אשתו", ומשמע שרק בעלה יכול להשקותה. ובית הלל אומרים: או שוות, או לא נוטלות כתובות! כלומר, כיון שאינן שוות, אין להן כתובה.

ו. נשים שאסורות להנשא מדרבנן:

הנשוא את מעוברת חבירו, שנתאלמנה או נתגרשה מבעלה כשהיא מעוברת, או שנשא את מניקת חבירו, שנתאלמנה או נתגרשה כשהיא מניקה את תינוקה, שאסרו עליהן חכמים להינשא עד מלאות לתינוק שנתיים ימים, וקינא לה בעלה ונסתרה, הרי אלו לא שוות, שהרי אשה זו אינה ראויה לקיימה, ולא נוטלות כתובה, לפי שהן גרמו על עצמן להיאסר, דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: סוטה זו דינה כסוטה רגילה, שהרי יכול הוא להפרישה ממנה,

ולתחזירה לאחר זמן, כעבור שנתיים מהלידה. ולכן היא נקראת אשה שראויה לקיימה. ואילו רבי מאיר סובר, שהנשוא מעוברת ומניקת חבירו חייב לגרשה.

ז. נשים שאינן יכולות להוליד:

אילונית, אשה עקרה שאינה יכולה ללדת מטבעה, וזקינה שחדלה מלדת, ושאינה ראויה לילד כיון ששתתה משקה שגרם לה לעיקור, כל אלו אסור לקיימן מי שאין לו עדיין בנים ולא קיים מצות פריה ורביה, ולכן לא נוטלות כתובה ולא שוות. רבי אליעזר אומר: יכול הוא לישא אשה אחרת, ולפרות ולרבות הימנה, והיא מותר לקיים את אלו. ולכן הן נחשבות כראויות לאישות, ודינן כסוטות רגילות.

ח. ושאר כל הנשים שקינא להן בעליהן ונסתרו,

או שוות, או לא נוטלות כתובה. כלומר אם אינן רוצות לשותות, הן מפסידות כתובתן כאמור לעיל.

ט. אשת בהן שקינא לה בעלה, ונסתרה, שוות, ומותרת לבעלה אם נמצאה טהורה. והגמרא תפרש מה באה המשנה להשמיענו.

י. אשת סרים שוות. ובגמרא יתפרש החידוש בזה.

על ידי כל עריות מקנין, אם קינא לה בעלה שלא תסתר עם אחד מקרוביה האסורים עליה משום עריות, נחשב הדבר לקינוי ונאסרת עליו אם תסתר עמהם עד שתשתה.

חזין מן הקמן, וממי שאינו איש, כלומר בהמה, שאם קינא לה שלא תסתר עם קטן או עם בהמה, אינו נחשב קינוי לקינוי, שנאמר "ושכב איש אותה".

ואלו שבית דין מקנין להן, אשה שנוהגת בפריצות ובעלה אינו יכול לקנאות לה מהסיבות דלהלן, הרי בית דין מקנא לה, שמתרה בהן שלא יסתרו עם איש אחר:

מי שנתחרש בעלה שנעשה חרש, או נשתמה, או שהיה חבוש בבית האסורין.

לא להשקותה אמרו, קינוי זה של בית דין אינו מועיל כדי להשקותה, כי רק הבעל יכול להשקותה, אלא הוא נועד לפוסלה מכתובתה, שאם תסתר, תאסר על בעלה, ותפסיד כתובתה.

רבי יוסי אומר: אף להשקותה מועיל הקינוי של בית דין.

כיצד? –

לכשיצא בעלה מבית האסורין, ישקנה על סמך הקינוי של בית דין.

ואילו חכמים סוברים שהבעל אינו יכול להשקותה אלא כאשר הוא קינא לה בעצמו

שנאמר "וקנא – והביא".

גמרא: שנינו בתחילת המשנה, ארוסה ושומרת יבם לא שוות:

והוינן בה: מישתא הוא דלא שתייא. הא קניו, מקני לה. שעל אף שאינה שותה, בכל זאת היא נאסרת על ארוסה ועל יבמה בגלל הקינוי שלו, שהרי שנינו שאינה נוטלת כתובתה.

מנא הני מילי לחלק בין הנושאים?

ומשנינן: דתנו רבנן: כתיב בפרשת סוטה "דבר אל בני ישראל, ואמרת אליהם".

ודרשינן מהיתור "ואמרת", לרבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי.

ומתניתין דקתני שגם שומרת יבם אינה שותה, מנא? – רבי יונתן היא!

דתניא: נאמר "ואת כי שטית תחת אישך", ודרשינן, פרט לארוסה שאינה שותה, שהרי אינה עדיין תחת אישה.

יכול שאני מוציא אף שומרת יבם מכלל שתיה?

תלמוד לומר "איש איש כי תשטה אשתו". ודרשינן מכפל ה"איש" לרבות שומרת יבם, דברי רבי יאשיה.

רבי יונתן אומר: "תחת אישך", פרט לשומרת יבם.

אוציא את שומרת יבם ולא אוציא את הארוסה?

תלמוד לומר "אשר תשטה אשה תחת אישה", ודרשינן פרט לארוסה, שאף היא אינה שותה.

ומפרשת הגמרא את פלוגתתם:

מר, רבי יונתן שדורש מהפסוק הראשון למעט שומרת יבם, ומהשני למעט ארוסה, אלימא ליה ארוסה, שהיא נחשבת יותר כאשתו מאשר שומרת יבם, משום דקידושי דידה, שהוא בעצמו קידש אותה, וסוקלין על ידו, שאם זינתה תחתיו חייבת סקילה, מה שאין כן שומרת יבם, שהוא לא קידשה אלא אחיו, ואינה נסקלת אם זינתה תחתיו. ולכן, אילו היה רק מעוט אחד הייתי דורשו רק לשומרת יבם ולא לארוסה.

ומר, רבי יאשיה שממעט רק ארוסה, אלימא ליה שומרת יבם, משום דלא מיחסרא מסירה לחופה, שעל ידי ביאה בלבד היא נקנית ליבם להיות כאשתו לכל דבר, אפילו יבוא עליה ביאת זנות ולא ביאה לשם קידושין, ולכן היא נחשבת כבר עתה כאשתו יותר מאשר ארוסתה, שרק ע"י חופה היא תיחשב כנשואה.

והוינן בה: ורבי יונתן, האי "איש איש", מאי עביד ליה?

ומשנינן: מיבעי ליה, לרבות אשת חרש, ואשת שומה, ואשת

11

שעמום. לקוי בתמזון לב: **האי תחת אישה.** בתראה האמור בסוף הפרשה זאת תורת הקנאות וגו': **להקיש אישה לאיש.** ברייתא היא בשיחיו פרקין ודחת מפרש למאי הלכתא: **הני קראי.** דממעטי ארוסה: **מבלעדי אישך.** משמע שבעלה נתן בה את שכבתו קודם לסתירה זו: **משכחת לה.** דאינטריך למעוטי ארוסה מקרא

אחריתא ולא ממעטא מהם: **כגון שבא עליה ארום בבית אביה.** בבנות: **בבית חמיה.** לאחר שמת אחיו: **שומרת יבם קרית לה.** דקאמרת דלא תשתה הא אשתו מעלייתא היא בביאת זנות: **דחא אמר רב.** ביבמות קנה לכל דתן הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד דהיינו בזנות קנה ואמר רב קנה דקתני מתני' קנה לכל אם כהן הוא מאכילה בתרומה ויורשה ומיטמא לה ומשקה ופוטרה בגט בלא חליצה: **בשמואל.** הא דאתא קרא למעוטי בשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשת יבמה לקום על שם אחיו בנחלתו ולפוטרה בגט דחא דקני לה יבם בביאה כל דהו מיבמה יבא עליה נפקא לן דלא כתיב יבמה יקחנה לו לאשה אלא יבא עליה ולקחה לו לאשה ואשמעינן דביאתו עליה הן הן ליקוחי האישות שלו הלכך למידי דאיתמר בהך פירושא רבינו קרא נישואין הללו אבל למידי אחריתא לאו

נישואין ניהו ומה אמור בפרשה פטור חליצה ע"י יבום וקיום על שם אחיו שירוש את נכסיו אחיו ואין אחיו חולקין עמו: **ל"בא רב.** דאמר קנה לכל כרבי יאשיה דאמר שומרת יבם שותה ואוקימנא בבא עליה: **אנא דאמרי אפילו כרבי יונתן ב'** וכל שכן כרבי יאשיה ודא דאינטריך לרבי יאשיה לרבויה מאיש איש לאו דוקא אלא אסמכתא בעלמא ועיקר קרא לאשת חרש ושטות:

ושמואל

אפילו למ"ד ד"ת דלוחן כיוונון אשכחן דכתיבי בקרא כמו אל כזאות איהם שדי כל הני דקתני בשבועות (דף לה.) וטור דכינוי כתיב בההוא קרא דמזכר השם איש איש כי יקלל אלוהיו (ויקרא כז.) ויבא דאמרי' התם ברין נדרים הניחא למ"ד ד"ת דלוידיה לא לרבי דלוידיה וכו' והכי אמר בפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) דלמך ליה ר"א ב"ע לשם יסמנאל בעלמא כותידן סבירא לי' דדברה תורה והבא שאני מכדי כתיב ליה קרא כי לא חופשה והפדה לא נפדהה למא לי ש"מ לחליה פשה וחליה בת חורין חלמא אפילו למאן דלית ליה ד"ת דרשין ליה משום עניינא דקרא הואיל וינתן ליה ד"ת דרשין ליה נמי להעמיד קבלתו או סברתן היכא דלא עקר ליה ממשמעותיה כגון יגבגב דכתיב בדיה גניבה ודרשין מנייה אבידה משום פל הלשון הלכך כל הני דפרק אלו מליאות (ב"מ דף לא.) דהשכב תשיבם שלח תשלח הוכח תוכיח עוזב תעזוב הקים תקים מות וימות השב תשיב חבל תחבול פתח תפתח נתון חתן כולי עולמא מורו בכו דדרשא דידהו לא עקר להו ממשמעותיה ודא דלמרינן הניחא למ"ד לא אמרי' ד"ת היינו ר"ע דלא אשכחניה דקאמר ד"ת דרשין בפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) והפדה לא נפדהה לפדויה ואינה פדויה ופסקה הערל (ויבמות דף ע.) בשמעתתא קמייאת דל"ר אליעזר איש איש ד"ת ודרשין ליה רבי עקיבא לרבות הערל וכן בריש חלק (סנהדרין דף ג.) ובפ' ד' מיתות (ס"ס דף סד.) הכרת תכרת דל"ר עקיבא הכרת צוה"ל תכרת נעוה"ב וכו' משמע נמי סוגיין בפ' אין עומדין (בבבב דף לא.) אם ראה תראה דלרבי ישמעאל דלמך ד"ת ולרבי עקיבא אם ראה מוטב ואם לאו תראה אבל ר' ישמעאל אומר בכל דוכתי ד"ת כגון הני דפליגי אדר"ע ובפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) נמי וכן ר' אלעזר ב"ע בפרק קמא דקידושין (דף יז.) ובפרק אלו מליאות (ב"מ דף לא.) גבי הענק תעניק לבד מההיא דכריתות דלמפרש התם טעמא ולר' אלעזר בר' יוסי בריש חלק (סנהדרין דף ג.) והא דלמך בפ' אלו הן הגולין (מכות דף יב.) בקרא אם ילא ילא הא כמ"ד ד"ת הא כמ"ד לא דברה מ"ד התם דברה מסבירא קאמר לה דלמפרש אביי התם מסבירא כמאן דלמך דברה וכו': **ור"ב** יונתן האי איש איש מאי עבדי ליה וכו'. תימה האי ריבוי לרבי יאשיה מנגילה והיקישא דלוי לאשה לר' יונתן מנא ליה וכו' אית לן למימר דפליגי בהא נמי דר' יאשיה לית ליה דלשת חרש שותה ור' יונתן לית ליה דסומא אינה שותה: **דהאמר** רב קנה לכל. הני לישינא דפליגי בהבא על יבמתו (ויבמות דף נח.) בשומרת יבם שפלה מן הגאון מן האירוסין לא שייכא דוקא אלא לענין תרומה משום דכבר אכלה אבל לענין להשקותה וליושרה ולעמאל לה לא: **בספרי** גרס. אי הכי יתקא רב דלמך כרבי יאשיה ולא א"ש אי הכי ובפרק"י לא גרס והוא לא שצב הגירסא אלא בסתם פי' יומא רב דלמך וכו' ושמא בספרי לא היה כתוב אי הכי:

בשמואל דלמך לא קנה אלא לדברים כו'. תימה כיון דקנה מיהת לדברים האמורים בפרשה לפוטרה בגט דכיון שצב עליה הרי היא כאשתו לוחן דברים א"כ מ"מ דרבי יונתן דלוימא ליה ארוסה משומרת יבם אי משום דלמך קידושין ידיה שומרת יבם נמי ביאה ידיה היא ונתנה על ידו וכו' דתקשה לרב דלמך אלא דלמינא אפילו לרבי יונתן ותו מאי דוחקיה למימר בשמואל והא מסיק דלפילו רב הוה אתי מלתייהו אלויהו ולענין השקאה קפיד רחמנא דבעינן ביאה לשם אישות וביבמות בפרק הבא על יבמתו (דף נח.) מוקי לה נמי הא דתנן ואמן שלא שטיחי ארוסה וגאון שומרת יבם וטעמה כגון דבא עליה יבם בבית אחיו וכו' כי הבא ומקשה מידי הוא טעמא אלא לרב דלמך רב קנה לכל ולא מתוך גבי השקאה גזירת הכתוב דבעינן ביאה לשם אישות:

אמר לך אלא דלמך אפי' לרבי יונתן. נראה דהכי פירושו לא מיבעיא לרבי יאשיה דלמך שומרת יבם רחמינא כוונהו והאי דלויטריך לרבויה משום דכתיב הבא תחת אישך דלמפרש שצב עליה לשם אישות וכו' לא לריכא למימר דקרא אסמכתא בעלמא הוא כמו שפירש רש"י ואף מה שפירש לשמואל היא דלויטריך רבי יונתן למעוטי שומרת יבם אסמכתא בעלמא הוא תימה נהי דלמך אשתו היא אי לאו מעטיה קרא מהיכא תיטי דבעינן אשתו טפי לענין השקאה מלענין קינוי אי משום דכתיב והביא האיש את אשתו (אלה) ה"ג גבי קינוי כתיב וקניא את אשתו ירושלמי ארוסה לא שותה וישקנה גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו ולא יקנה לה התורה אמרה וקניא את אשתו וקניא את אשתו אפי' מקנת אשתו ר' יוחנן בעי כמה דתימר תמן וקניא את אשתו וקניא את אשתו אפילו מקנת אשתו דכוחה תחת אישך תחת אישך אפי' מקנת אישך היך עבידי קינא לה ועודא ארוסה וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינוי קינא לה עודא שומרת יבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינוי קינא לה ועודא ארוסה וכנסה ונסתרה וידע בה תלך בכחוכה ואם לאו תלך שלא בכחוכה (קניא) לה ועודא שומרת יבם וכנסה ונסתרה וידע בה תלך בכחוכה ואם לאו תלך שלא בכחוכה) לא קינא לה בעלה ומת ופלה ליה היבם וקניא לה ולא הספיק לכונסה עד שמת ונפלה לפני אחיו אינו משקה אותה שלא נפלה לו אלא מחמת אחיו בראשון אבל אם קינא לה היבם וכנסה ומת ונפלה לפני היבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינוי: שפיר

הני תנאי סבירי להו ד"ת מיהו היכא דמלי למידיה להעמיד קבלתה או סברתן דרשין ליה ובהא פליגי מאן דלית ליה דלמך דברה ומאן דלית ליה דברה מאן דלית ליה דברה אין לו כח להוציא יתור הלשון ממשמעות ואם אינו ענין לגופו אלא כיון דמלתי למימר דברה תורה אמר ד"ת ולא נוימאנו ממשמעותו ללחו קרא יתירא הוה להכי פריך

בפ' השואל (ב"מ דף ק"ז.) הניחא למ"ד לא ד"ת א"כ כן יגבגב קרא יתירא הוא ואם אינו ענין לגניבה תנאו ענין לאבידה דיגבג גניבה משמע ולא אבידה אלא למ"ד דברה תורה א"כ לאו קרא יתירא הוא מאי איכא למימר ובפרק הקטות והמעלה (נחשים דף קת.) אע"ג דלמרינן מדל"ר יוסי האי איש איש דברה תורה הוא איש איש נמי דברה תורה הוא מאי למידיה שפיר חזק לדברה תורה ואיך לרבויה דלויס איש משמע שפיר כל ריבויי כרבי יונתן דהבא דרדיס האי איש איש דכי תפסה לרבויה ואם איש כי יקלל לדברה תורה הוה רבי יוסי מלי למידיה איש איש דשחטי חור לבנות שוחט אלא משום דכתיב איש איש דשחטי חור ואם איש דמטלה בחור בחד עניינא מהדר למדרשניהו בחד עניינא וסוגיא דריש נדרים (דף ג.) לרבי לפרוש: הכי דמרינן מניזר להוציא לעשות כיוונו מניזרות כניזרות וידות נדרים כנדרים ומקיש נדרים למניזרות דכתיב נלדור נדר נזיר להוציא וקא דייק מ"ש גבי מניזרות

דכתיב נזיר להוציא נדרים נמי נלדור נדר היקשא למה לי אי כתב נדר נלדור דכתיב נזיר להוציא דקראמך ולא לרבי היקשא השתא דכתיב נלדור נדר ד"ת ופי' כיון דלא שניע קרא דביבמות א"כ דברה כלשון בני אדם ולא קרא יתירא הוא למדרש מנייה לרבות כיוונו וידות דמשמעות דקרא לא נפקא אלא מריבוי דקרא ובלא קרא יתירא לא מסתבר לרבויהו ולמימר דלוייחי קום וקום כמו שיתמר קרבן וכן אם יאמר הריני או אלא כמו שיתמר הריני נזיר הלכך לרבי קרא יתירא ולא דמי לכוני השם דמרינן איש איש

אפילו למ"ד ד"ת דלוחן כיוונון אשכחן דכתיבי בקרא כמו אל כזאות איהם שדי כל הני דקתני בשבועות (דף לה.) וטור דכינוי כתיב בההוא קרא דמזכר השם איש איש כי יקלל אלוהיו (ויקרא כז.) ויבא דאמרי' התם ברין נדרים הניחא למ"ד ד"ת דלוידיה לא לרבי דלוידיה וכו' והכי אמר בפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) דלמך ליה ר"א ב"ע לשם יסמנאל בעלמא כותידן סבירא לי' דדברה תורה והבא שאני מכדי כתיב ליה קרא כי לא חופשה והפדה לא נפדהה למא לי ש"מ לחליה פשה וחליה בת חורין חלמא אפילו למאן דלית ליה ד"ת דרשין ליה משום עניינא דקרא הואיל וינתן ליה ד"ת דרשין ליה נמי להעמיד קבלתו או סברתן היכא דלא עקר ליה ממשמעותיה כגון יגבגב דכתיב בדיה גניבה ודרשין מנייה אבידה משום פל הלשון הלכך כל הני דפרק אלו מליאות (ב"מ דף לא.) דהשכב תשיבם שלח תשלח הוכח תוכיח עוזב תעזוב הקים תקים מות וימות השב תשיב חבל תחבול פתח תפתח נתון חתן כולי עולמא מורו בכו דדרשא דידהו לא עקר להו ממשמעותיה ודא דלמרינן הניחא למ"ד לא אמרי' ד"ת היינו ר"ע דלא אשכחניה דקאמר ד"ת דרשין בפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) והפדה לא נפדהה לפדויה ואינה פדויה ופסקה הערל (ויבמות דף ע.) בשמעתתא קמייאת דל"ר אליעזר איש איש ד"ת ודרשין ליה רבי עקיבא לרבות הערל וכן בריש חלק (סנהדרין דף ג.) ובפ' ד' מיתות (ס"ס דף סד.) הכרת תכרת דל"ר עקיבא הכרת צוה"ל תכרת נעוה"ב וכו' משמע נמי סוגיין בפ' אין עומדין (בבבב דף לא.) אם ראה תראה דלרבי ישמעאל דלמך ד"ת ולרבי עקיבא אם ראה מוטב ואם לאו תראה אבל ר' ישמעאל אומר בכל דוכתי ד"ת כגון הני דפליגי אדר"ע ובפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) נמי וכן ר' אלעזר ב"ע בפרק קמא דקידושין (דף יז.) ובפרק אלו מליאות (ב"מ דף לא.) גבי הענק תעניק לבד מההיא דכריתות דלמפרש התם טעמא ולר' אלעזר בר' יוסי בריש חלק (סנהדרין דף ג.) והא דלמך בפ' אלו הן הגולין (מכות דף יב.) בקרא אם ילא ילא הא כמ"ד ד"ת הא כמ"ד לא דברה מ"ד התם דברה מסבירא קאמר לה דלמפרש אביי התם מסבירא כמאן דלמך דברה וכו': **ור"ב** יונתן האי איש איש מאי עבדי ליה וכו'. תימה האי ריבוי לרבי יאשיה מנגילה והיקישא דלוי לאשה לר' יונתן מנא ליה וכו' אית לן למימר דפליגי בהא נמי דר' יאשיה לית ליה דלשת חרש שותה ור' יונתן לית ליה דסומא אינה שותה: **דהאמר** רב קנה לכל. הני לישינא דפליגי בהבא על יבמתו (ויבמות דף נח.) בשומרת יבם שפלה מן הגאון מן האירוסין לא שייכא דוקא אלא לענין תרומה משום דכבר אכלה אבל לענין להשקותה וליושרה ולעמאל לה לא: **בספרי** גרס. אי הכי יתקא רב דלמך כרבי יאשיה ולא א"ש אי הכי ובפרק"י לא גרס והוא לא שצב הגירסא אלא בסתם פי' יומא רב דלמך וכו' ושמא בספרי לא היה כתוב אי הכי:

בשמואל דלמך לא קנה אלא לדברים כו'. תימה כיון דקנה מיהת לדברים האמורים בפרשה לפוטרה בגט דכיון שצב עליה הרי היא כאשתו לוחן דברים א"כ מ"מ דרבי יונתן דלוימא ליה ארוסה משומרת יבם אי משום דלמך קידושין ידיה שומרת יבם נמי ביאה ידיה היא ונתנה על ידו וכו' דתקשה לרב דלמך אלא דלמינא אפילו לרבי יונתן ותו מאי דוחקיה למימר בשמואל והא מסיק דלפילו רב הוה אתי מלתייהו אלויהו ולענין השקאה קפיד רחמנא דבעינן ביאה לשם אישות וביבמות בפרק הבא על יבמתו (דף נח.) מוקי לה נמי הא דתנן ואמן שלא שטיחי ארוסה וגאון שומרת יבם וטעמה כגון דבא עליה יבם בבית אחיו וכו' כי הבא ומקשה מידי הוא טעמא אלא לרב דלמך רב קנה לכל ולא מתוך גבי השקאה גזירת הכתוב דבעינן ביאה לשם אישות:

אמר לך אלא דלמך אפי' לרבי יונתן. נראה דהכי פירושו לא מיבעיא לרבי יאשיה דלמך שומרת יבם רחמינא כוונהו והאי דלויטריך לרבויה משום דכתיב הבא תחת אישך דלמפרש שצב עליה לשם אישות וכו' לא לריכא למימר דקרא אסמכתא בעלמא הוא כמו שפירש רש"י ואף מה שפירש לשמואל היא דלויטריך רבי יונתן למעוטי שומרת יבם אסמכתא בעלמא הוא תימה נהי דלמך אשתו היא אי לאו מעטיה קרא מהיכא תיטי דבעינן אשתו טפי לענין השקאה מלענין קינוי אי משום דכתיב והביא האיש את אשתו (אלה) ה"ג גבי קינוי כתיב וקניא את אשתו ירושלמי ארוסה לא שותה וישקנה גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו ולא יקנה לה התורה אמרה וקניא את אשתו וקניא את אשתו אפי' מקנת אשתו ר' יוחנן בעי כמה דתימר תמן וקניא את אשתו וקניא את אשתו אפילו מקנת אשתו דכוחה תחת אישך תחת אישך אפי' מקנת אישך היך עבידי קינא לה ועודא ארוסה וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינוי קינא לה עודא שומרת יבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינוי קינא לה ועודא ארוסה וכנסה ונסתרה וידע בה תלך בכחוכה ואם לאו תלך שלא בכחוכה (קניא) לה ועודא שומרת יבם וכנסה ונסתרה וידע בה תלך בכחוכה ואם לאו תלך שלא בכחוכה) לא קינא לה בעלה ומת ופלה ליה היבם וקניא לה ולא הספיק לכונסה עד שמת ונפלה לפני אחיו אינו משקה אותה שלא נפלה לו אלא מחמת אחיו בראשון אבל אם קינא לה היבם וכנסה ומת ונפלה לפני היבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינוי: שפיר

לדברים האמורים בפרשה של יבום, דהיינו, שיקום היבם על שם אחיו בנחלתו ליורשו, ולענין שיכול לגרשה בגט בלבד ואינה צריכה עוד חליצה ממנו, אבל לשאר דברים, כגון ליורשה מדין אשתו, או אם הוא כהן שיכול להאכילה בתרומה, או ליטמא לה אם מתה, היא לא נחשבת עדיין כנשואה, ולכן היא נקראת עדיין "שומרת יבם", ובא הפסוק למעטה שאינה שותה.

ומקשינן: אי הכי, לימא רב דאמר כרבי יאשיה, שסובר שומרת יבם שותה, וזה לא יתכן אלא כגון שבא עליה יבם בבית חמיה ושאחרת לא קדמה שכיבת בעל לבועל, ובגלל שקנה אותה לכל דבר ונחשבת כאשתו גמורה לכן היא שותה.

ושמואל דאמר כרבי יונתן, שממעט שומרת יבם משתיה הואיל ולא קנאה לכל דבר, והיא עדיין שומרת יבם?

ומתריצין: אמר לך רב: אנא דאמר, אפילו לרבי יונתן, כי אף על פי שהיא אשתו גמורה, בכל זאת מיטע אותה הכתוב משתיה. ואדרבה, מרבי יונתן יש ראייה לדברי. מדאיצטריך קרא למעוטה, מכלל דאשתו מעלייתא היא!

למעט ארוסה, כגון שבא עליה ארוס בבית אביה ביאת זנות שלא לשם חופה, שעדיין היא נשארה ארוסה, ואחר כך בא עליה הבועל, ונמצא שקדמה שכיבת הבעל לבועל, ורק בגלל הפסוקים דלעיל אנו ממעטים ארוסה זו מדין שתיה.

והוינן בה: אם כן, דכוותה, בדומה לזה, גבי שומרת יבם, שאף היא נתמעטה לעיל מהכתוב שאינה שותה, וגם בה יקשה הרי לא קדמה שכיבת בעל לבועל, בעל כרחך צריכין אנו להעמיד כגון שבא עליה יבם בבית חמיה לאחר מיתת אחיו ביאת זנות, ורק אחר כך בא עליה הבועל.

ואם כן, תיקשי: וכי הא, לאשה שכזאת, "שומרת יבם" קרית לה?

הרי כיון שבא עליה היבם, אשתו מעלייתא היא, למרות שבא עליה לשם ביאת זנות, ולמה נמעטנה משתיה? דהאמר רב, במסכת יבמות, על המשנה שהבא על יבמתו בזנות קנאה: קנה לבל! שהיא נחשבת לנשואה לו לכל דבר בביאה זו.

ומתריצין: לעולם מדובר בביאה בבית חמיה, ובשמואל, דאמר לא קנה היבם בביאת זנות את יבמתו לכל דבר אלא רק

שעמום, שלקה בתמהונו לב, שבית דין מקנאים להן כיון שבעליהן אינם יכולים לקנאות להן.

והוינן בה: רבי יאשיה, האי "תחת אישה", מאי עביר ליה?

ומשנינן: מיבעי ליה כדי להקיש איש לאשה ואשה לאיש לגבי דינים שונים בהלכות סוטה, כפי שנתבאר בברייתא בסוף הפרק.

והוינן בה: אלא מעמא דכתיבי הני קראי, שהובאו לעיל למעט ארוסה, הא לאו הכי, הוה אמינא שארוסה שתיא?

והרי זה לא יתכן, כי, והא כי אתא רבי אחא בר חנינא מדרומא, אתא, ואייתי מתניתא ביריה, ובה שנינו: נאמר "ויתן איש בק את שכבתו מבלעדי אישך", ומשמע דוקא מי שקדמה שכיבת בעל לבועל בודקים אותה המים, ולא במקרה שקדמה שכיבת בועל לבועל, שבאופן כזה אינה שותה.

ואם כן, למה צריך קרא למעט ארוסה, שהרי אצלה לא קדמה שכיבת הבעל לבועל?

ומתריצין: אמר רמי בר חמא: משכחת לה, יתכן אופן שבו אנו צריכים פסוק מיוחד

המשך מסכת סוטה דף כה עמוד א

א. בעל שמחל על קניויו, קניויו מחול. ב. וזקן ממרא שרצו בית דין למחול לו על שהמרה את פיהם, מוחלין לו, ואינו נענש בחנק.

ג. וכן סודר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו, מוחלין לו ואינו נסקל. וכשבאתי אצל חברי בדרום, על שנים חודו לי, ועל זקן ממרא לא חודו לי שיכולין בית דין למחול לו, כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל.

שמע מינה: בעל שמחל על קניויו, קניויו מחול.

ומסקינן: שמע מינה!

פליגי בה רב אחא ורבינא:

חד אמר: רק אם מחל הבעל קודם סתירה, מחול, אבל אם מחל לאחר סתירה, אינו מחול, שהרי כבר נאסרה עליו. וחד אמר: אפילו לאחר סתירה, נמי, מחול.

ומסקנת הגמרא: ומסתברא כמאן דאמר

מחול.

ולכן, כשהבעל מוליכה לירושלים לאחר סתירה שוב אין לה היתר. ומסקינן: שמע מינה!

שנינו במשנה: מתו בעליהן עד שלא שתו, ב"ש אומרים נוטלות כתובה שלא שותות. וב"ה אומרים או שותות או נוטלות כתובה.

והוינן בה: במאי קמיפלגי ב"ש וב"ה?

ומשנינן: בית שמאי סברי: שטר העומד לגבות כנכיו דמי. מלוה שיש לו שטר חוב על הלוה, ושעבד לו הלוה נכסיו, הרי בעל השטר נחשב כמוחזק בנכסים אלו יותר מהלוה. וכאן האשה היא בעלת שטר הכתובה, והרי היא מוחזקת בנכסים המושעבדים לכתובה, ויורשי הבעל הם התובעים, והמוציא מחבירו עליו הראיה, לפיכך עליהם להביא ראיה שזינתה בסתירה זו, וכל עוד שלא הביאו ראיה נוטלת האשה כתובתה.

אינו מחול.

ממאי? – מדקא מהדרי רבנן לרבי יוסי, מתשובתם של רבנן לרבי יוסי אנו למדין זאת.

דתניא: רבי יוסי אומר: בעלה נאמן עליה שלא יבא עליה בדרך, ואין צורך למסור לו שני תלמידי חכמים, מקל וחומר:

ומה נדה, שהיא בכרת, בעלה נאמן עליה ואין צורך לשמור עליו.

סומת, שהיא רק בלאו על בעלה, לא כל שכן שאינו צריך שמירה.

אמרו לו חכמים: לאו אם אמרת בנדה שאינו צריך שמירה, הטעם הוא שכן יש לה היתר לאחר שתטבול, הלכך אין יצרו תוקפו.

תאמר בסומת, שאין לה היתר אם תימצא טמאה, ויש יותר חשש שמא יצרו יגבר עליו. ואי אמרת שגם לאחר סתירה מחול לה,

אם כן משכחת לה גם בסוטה דיש לה היתר, דאי בעי, מחיל ליה לקניויה, ובעיל?

אלא, שמע מינה, שלאחר סתירה אינו

הרי שמא הוא רוצה לקיימה על אף שהיא עוברת על דת ומסתתרת עם אנשים, ואילו עכשיו, על ידי הקניו של הבית דין היא נאסרת עליו אם תסתר, ואיך אנו נעשים שלוחו של הבעל בדבר שאינו חפץ בו? והרי אין חבין לאדם שלא בפניו!

אלא ודאי, אסור לו לקיימה, ובלאו הכי היא נאסרת עליו.

ורחינו: לעולם הבעל מותר לקיימה אם רצה, אלא **סתמא דמילתא**, כיון דעוברת על דת היא, מינה ניהא ליה לבעלה להוציאה, ואין זה חוב בשבילו.

איבעיא לה: בעל שמחל על קניו, שנתן לה רשות להתייחד עם אותו שקנא לה, האם קניו מחול, וגם אם נסתרה אינה נאסרת עליו, כיון שבמחילה הוא עקר את הקניו, או אינו מחול? וצדדי הספק הם:

מי אמרינן, בקניו דבעל תלא רחמנא, ובעל הא מחיל ליה לקניו. או דלמא, כיון דקני ליה מעיקרא, לא מצי מחיל ליה?

תא שמע מהא דתנן במתניתין: ואלו שביט דין מקנין לה: מי שנתחדש בעלה, או נשתמה, או שהיה חבוש בבית האסורין, ואי אמרת בעל שמחל על קניו קניו מחול, תקשי: וכי עבדינן מידי דאתי בעל, כשייצא מבית האסורים, ומחיל ליה? הרי יש כאן זילות בית דין, שהבעל יבטל את הקניו שלהם! אלא ודאי אינו יכול למחול על קניו.

ורחינו: לעולם יכול הבעל למחול ולבטל הקניו, אלא **סתמא דמילתא**, אם מסכים על דעת בית דין, ולא יבא למחול, אבל אם רצה למחול הרי זה מחול.

תא שמע מהא דתנן במשנה בפרק ראשון: ומוכרין לו בית דין שבעירו של הבעל שני תלמידי חכמים, כדי שילוו אותו בדרך לירושלים לבית דין הגדול, שמא יבא עליה הבעל בדרך, והרי היא אסורה עליו. ואי אמרת בעל שמחל על קניו קניו מחול, מה החשש? לחליה לקניוה, ימחול הבעל את קניו, ולבעול שהרי הדבר מותר לו?

אלא ודאי אינו יכול למחול על קניו. ורחינו: אדרבה, משם יש ראייה שיכול למחול על קניו! שהרי מאי שנא תלמידי חכמים, למה צריך לשלוח עמו תלמידי חכמים דוק? משום דגמרי, שהם יודעים הדין דאי בעי הבעל למיבעל, אמרי לה: אחליה מחול לקניויה, ובעלה.

תא שמע: דאמר רבי יאשיה: שלשה דברים סח לי ועירא מאנשי ירושלים:

קניו, מקני להו. ולמאי מועיל הקניו? אי לאוסרן עליו – הא אסורין וקיימן, הרי אסורות הן עליו עתה גם לולי הקניו?

אלא לאו, כדי להפסידן כתובתה! הרי שבשביל להפסיד כתובה צריך התראה.

אמר רב יהודה מדיסקרתא: לאו הקניו אינו בא להפסידה כתובתה, אלא לאוסרה לבעל בבעל, שאם תסתר עם האיש ההוא, תיאסר להנישא לבעל ולאיש שנסתרה עמו! אף לאחר שימות בעלה או יגרשנה.

דתנן: בשם שאסורה הסוטה לבעל, כך אסורה לבעל.

אמר רבי חנינא מסורא: תא שמע מהא דתנן במתניתין:

ואלו שביט דין מקנין לה: מי שנתחדש בעלה, או נשתמה, או שהיה חבוש בבית האסורין, ולא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מכתובתה.

שמע מינה: עוברת על דת בעי התראה כדי להפסידה כתובתה, שהרי להדיא תנן שהקניו בא לפוסלה מכתובתה.

ומסקינן: שמע מינה! והוינן בה: וכולהו האמוראים דלעיל, שביקשו לפשוט את האיבעיא ממשנתנו, מאי מעמא לא אמרי מהא, מדוע לא הוכיחו מכאן?

ומשנינן: דלמא שאני התם, דלית לה אימתא דבעל כלל, אינה מפחדת ממנו מאחר שנתחדש או נשתטה או שנמצא בבית האסורין, ואין זו פריצות כל כך גדולה אם עוברת על דת, ולכן היא צריכה התראה. אבל אשה רגילה, שבעלה עמה, ועוברת על דת, יש בה פריצות גדולה, ויתכן שאינה צריכה התראה להפסידה כתובתה.

איבעיא לה: אשה שהיא עוברת על דת, ורצה הבעל לקיימה, שאינו חפץ לגרשה, האם מקיימה או אינו מקיימה? וצדדי הספק הם:

מי אמרינן רק בקפידא דבעל תלא רחמנא, כמו שכתוב "וקנא את אשתו", והא, ובעל זה, לא קפיד, וכיון שאינו מקפיד מותר לו לקיימה.

או דלמא, כיון דקפיד, קפידו כיון שהדרך הוא שהבעל מקפיד על כך, הרי זה נחשב בעל כרחו לקפידא, ואסור לו לקיימה? **תא שמע** ראייה מהא דתנן במתניתין:

ואלו שביט דין מקנין לה: מי שנתחדש בעלה, או נשתמה, או שהיה חבוש בבית האסורין.

ואי אמרת שאם רצה הבעל לקיימה, מקיימה, תקשי: וכי עבדי בית דין מידי דלמא לא ניהא ליה לבעול?

ושמואל אמר: אנא דאמר, אפילו לרבי יאשיה. שאף על פי שאינה אשתו לגמרי, בא הכתוב וריבה אותה לשתיה. ואדרבה, ראייה לדברי, מדאיצטריך קרא לרבייה, מכלל זה אתה למד, דלאו אשתו היא כלל!

איבעיא לה: עוברת על דת, אשה שאינה נוהגת בצניעות, וכגון שיוצאת לרחוב בשיער גלוי וכדומה, והדין הוא שבעלה מגרשה בלי לתת לה כתובה, האם צריכה היא התראה כדי להפסידה כתובתה, שרק אחר שהתרו בה ולא חזרה מדרכה היא מפסידה כתובה, או אינה צריכה התראה, אלא גם ללא התראה היא מפסידה כתובתה?

ומבאר הגמרא את צדדי הספק:

מי אמרינן, כיון דעוברת על דת היא, לא בעיא התראה.

או דלמא, תיבעי התראה, דאי הדרה בה, תיחדר בה, יתכן ותחזור בה, ואז אינה מפסידה כתובתה.

תא שמע ראייה מהא דתנן במתניתין: ארוסה ושומרת יבם, לא שותות ולא נוטלות כתובה.

ויש לנו לדיוק: מישתא הוא דלא שתיא, הא קניו, מקני לה, שהארוס והיבם יכולים לקנאות ולהזהיר אותה שלא תסתר עם אחרים, אף על פי שהקניו לא יביא אותה בסוף לידי שתייה אם תעבור על הקניו.

ולמאי לגבי מה מועיל הקניו הוזה? **לאו**, להפסידה כתובתה, שאם תסתר תפסיד הכתובה.

והרי אשה זו שמסתתרת עם אנשים אחרים, עוברת על דת היא, ובכל זאת לולי הקניו וההתראה, לא היתה מפסידה כתובתה.

שמע מינה שעוברת על דת צריכה התראה להפסידה כתובתה.

אמר אביי: לא! הקניו אינו בא אלא לאוסרה עליו אם תסתר, אבל להפסידה כתובתה אינה צריכה התראה.

רב פפא אמר: הקניו בא כדי להשקותה כשהיא נשואה, שאם תסתר לאחר הנישואין, תשתה על סמך הקניו שנעשה בעודה ארוסה.

כדתניא: אין מקנין לארוסה להשקותה כשהיא ארוסה, אבל מקנין לארוסה להשקותה כשהיא נשואה.

אמר רבא: תא שמע לפשוט הבעיה אם צריכה התראה או לא:

תנן במתניתין: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממורת ונתניה לישאראל, בת ישראל לממזר ולנתני, לא שותות ולא נוטלות כתובה.

ורייקינן: מישתא הוא דלא שתיא, הא

ושמואל דאמר אנא דאמרי אפי' לרבי יאשיה. דאמר שותה דמדאצטרך לרבויה לשתיה ש"מ לאו אשתו היא ליורשה וליטמא לה ולהאבילה תרומה וכו' ש"מ לרבי יונתן דאמר אינה שותה משום דלאו אשתו היא והא דאיצטרך למעוטי אסמכתא בעלמא היא ולא דקרא להכי אתא אלא להקיש אשה לאיש בדשני לעיל: עוברת על דת. יהודית שאינה צנועה יוצאה וראשה פרוצה וטוהר בשוק ומדברת עם כל אדם דאמר בכתובות בפרק המדיר (דף עג.) דיוצאה שלא בכתובה: צריכה התראה. שמה תחזור ואם תחזור לא תפסיד כתובתה או אינה צריכה התראה דבלאו התראה מפסדא: למאי. כיון דלא שתיא קניו למאי אהני: לאפסודי כתובתה. ואי לאו

שאני הסם דלית לה אימתא דבעל. וא"ס הני דבעי למפסד מארוסה ושומרת יבם לית לכו נמי אימתא דבעלה דהא בעליהו לכו גבייהו ניכור י"ל אפי' לית ליה אימתא פן ירגישו בעליהן בפרייתו.

שמע מינה בעל שמח על קניו קניו מחול. ותפשוט נמי עוברת על דת אם ראה בעלה לקיימה מקיימה אפילו התרה בה.

בית שמאי אומרים טעלת כתובתה. וא"ס תאמר מ"ס דלמרי ב"ס טעלת כתובתה ודפסק מי שמת (ב"ס דף קנח.) גבי נפל הבית עליו ועל אשתו נפל הבית עליו ועל אביו והיתה עליו כתובת אשה וכו' דלמרי ב"ס יחלוקו הואיל וספק הוא מי מת ראשון וכן בפרק החולץ (יבמות דף לח.) ובכתובות בפרק האשה שנפלה על נכסים (דף פ.) גבי שומרת יבם שמתה מה יעשו בנכסים הנכנסין והואילן עמה בית שמאי אומרים יחלוקו ומפסק בגמרא כפי החולץ (יבמות דף לח.) משום

דתנן בשם שאסורה לבעל כד אסורה לבעל. אמר רבי חנינא מפסודא: תא שמע, ואלו שביית דין מקנין להן, מי שנתחרש בעלה, או נשתתפה, או שהיה חבוש בבית האסורין, ולא להשקותה אמר, אלא לפוסלה מכתובתה. שמע מינה בעי התראה, שמע מינה. וכולהו, מאי מעמא לא אמרי מהא? דלמא שאני התם דלית לה אימתא דבעל כלל. איבעיא להו: עוברת על דת ורצה בעלה לקיימה, מקיימה או אינו מקיימה? מי אמרין בקפידא דבעל תלא רחמנא והא לא קפיד או דלמא כיון דקפיד קפיד? תא שמע, ואלו שביית דין מקנין להן: מי שנתחרש בעלה, או נשתתפה, או שהיה חבוש בבית האסורין, ואי אמרת רצה בעלה לקיימה מקיימה, עבדי בית דין מידי דדלמא לא ניחא ליה לבעל? סתמא דמילתא כיון שעוברת על דת היא, מינה ניחא ליה. איבעיא להו: בעל שמח על קניו, קניו מחול או אינו מחול? מי אמרין בקניו דבעל תלא רחמנא ובעל הא מחיל ליה לקניו, או דלמא כיון דקני ליה מעיקרא, לא מצי מחיל ליה? תא שמע, ואלו שביית דין מקנין להן: מי שנתחרש בעלה, או נשתתפה, או שהיה חבוש בבית האסורין, ואי אמרת בעל שמח על קניו, קניו מחול, עבדין מידי דאיתי בעל מחיל ליה? סתמא דמילתא אדם מסכים על דעת בית דין. תא שמע, ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שפא יבא עליה בדרך. ואי אמרת בעל שמח על קניו, קניו מחול, לחליה לקנייה ולבעול? מאי שנא תלמידי חכמים דגמרי, דאי בעי למיבעל, אמרי ליה: אחליה לקניו ובעלה. תא שמע, דאמר ר' יאשיה: שלשה דברים סח לי זעירא מאנשי ירושלים: בעל שמח על קניו, קניו מחול, וכן ממרא שרצו בית דין למחול לו מוחלין לו, וכן סורר ומוזר שרצו אביו ואמו למחול לו מוחלין לו. וכשבאתי אצל חברי שברדום על שנים הודו לי, ועל זקן ממרא לא הודו לי, שלא ירבו מחלוקת בישראל. שמע מינה, בעל שמח על קניו, קניו מחול, שמע מינה. פליגי בה רב אחא ורבינא: חד אמר: קודם סתירה מחול, לאחר סתירה אינו מחול. וחד אמר: לאחר סתירה נמי מחול. ומסתברא כמאן דאמר אינו מחול, כמאן? מדקא מהדרי רבנן לר' יוסי. דתניא, ר' יוסי אומר: בעלה נאמן עליה מקל וחומר, ומה גדה שהיא בפרת בעלה נאמן עליה, סוטה שהיא בלאו לא כל שכן? אמרו לו: לא, אם אמרת בגדה שכן יש לה היתר, תאמר בסוטה שאין לה היתר. ואי אמרת לאחר סתירה מחול לה, משכחת לה דיש לה היתר, דאי בעי מחיל ליה לקנייה ובעיל? אלא שמע מינה, לאחר סתירה אינו מחול, שמע מינה: מתו בעליהן עד שלא שתי, בית שמאי כו': כמאי קמפלגי? בית שמאי סברי: שטר העומד לגבות פגבוי דמי, ובית

דקני לא מפסדא אלמא צריכה התראה וזו עוברת על דת היא שנותרה עם אנשים: להשקותה בשוהא נשואה. ואם תסתר לאחר נישואין שותה על ידי קניו של אירוסין שאינו יכול להשקותה בשוהא ארוסה דבעינן תחת אישה: לאוסרה אבועל. קניו לא מהני אלא לאוסרה על בועלה אם ימות או יגרשנה ולא שתי: אלא לפוסלה מכתובתה. מכיל דאי לא אתרו בה לא מפסדא: דתנן, לקמן בפרק כשם שהמים בודקין (דף ק) ש"מ: שאני התם. הא דבעי התראה: דלית לה אימתא דבעל. ואי לאו דאתרו בה דינא לא הוה לן למקנסה דכיון דלית לה אימתא אן תימה דבר אמ עוברת על דת ואין זה פריצותא יתירתא אבל מי שבעלה אצלה ואינה יראה ממנו ועוברת על דת פריצותא יתירתא אית בה ואיכא למימר דבלאו התראה נמי מפסדא כתובתה: תלא רחמנא. דכתבי וקנא את אשתו: או דלמא כיון דקפיד קפיד. כלומר כיון דאורחיה דבעל למקפד בהכי על כרחיה דהאי נמי הוה קפידא לגביה: עבדין מילתא דלמא לא ניחא ליה. והיאך אנו נעשים שלוחים לו בדבר שהיה חוב לו שאינו חפץ בו וקיימא לן (מכות דף יח.) דאין חבין לאדם שלא בפניו: שמח על קניו. והשתא סיד דקבעי דין שמחל קודם סתירה בין שמחל לאחר הסתירה ואם תימצי לומר עוברת על דת שרצה לקיימה מקיימה הני מילי בלא קניו אבל היכא דאיכא קניו וסתירה ורצה למחול מהו מי עקר קניו ושריא ליה לאו: עבדין מידי דאיתי בעל ומחיל. ואיכא זילתא דבי דינא: סתמא דמילתא אדם מסכים בו. וסומכין אסתם דעתיה דאינשי ומקנין לה ואי אתי ומחיל מחיל: מאי שנא תלמידי חכמים. תירוצא הוא דחכי קאמר לעולם מחיל ודיקא ליה ממתני' מאי שנא דבעינן תלמידי חכמים משום דגמרי דאסורה ליה בדלא מחיל קניו ואי אתי למיבעל אמרין ליה אחלי לקניו: סח לי זעירא. שהיה מאנשי ירושלים: זקן ממרא. שהמרה על ביד של לשכת הגזית ומיתתו בחנק: שהיא בלאו. אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנותרה בפ"ק דיבמות (דף יח.) כמאי קמפלגי. איזה טעם נתחן לדבריהם: ב"ש סברי שטר העומד לגבות פגבוי דמי. מי שיש לו שטר חוב על חברו ושיעבד לו בו נכסיו מחזק בעל השטר בנכסים יותר מן הלוח ודלכך כיון דנכסי ברשותיה קיימי הוה ליה יורשי הבעל תובעין והמוציא מחבריו עליו הראיה ועליהן להביא ראיה שזנתה בסתירה זו ואבדה כתובתה: ובית

משום דזיקת גטא עושה ספק גטא אלמא דמספיקא אמרי ב"ש יחלוקו ולא מוקמי לכולהו נכסי בחזקת יורשי האשה מטעם שטר העומד לגבות כגבוי דמי י"ל גבי נפל הבית עליו ועל אביו לא היו לבן נכסים אלא שהיא אומרת האב ראשון מת יורש הבן וישתעבדו לכחובתה הם ודאי נכסי האב לא עמדו משולם ככה האשה ואעפ"כ כיון דלאמר כגבוי דמי הרי הוא ספק אס האב מת ראשון ועמדו הנכסים בחזקתה או הבן מת ראשון ואין לה באתם נכסים כלום ובחזקת היורשין הן הלכך ספק הוא אם שטר שטר שלה לגבות מאותם נכסים כלל הלכך חולקין וכן נפל הבית עליו ועל אשתו ספק אם היא מתה ראשונה וירשה הבעל שלא יתנה לגבות מחיים אי נמי איפכא וירשה באין מתה וכן גבי

שומרת יבם שמתה אחר האילן והללו באין לירש והללו באין לירש יחולקו אבל הכא שהיא בחיים והכחובה ניתן לגבות לאחר מיתת הבעל דכיון דדמיא כגבוייה על היורשין להביא ראייה שזינתה וכו' אומר בפרק החולין (יבמות דף לח:) רישא דלימא לדידה הויה לה אחיה ודאי ואינוהו ספק ואין ספק מנזיא מידי ודאי סיפא מתה הללו באין לירש והללו באין לירש. **בית** הלל אומרים או שותות או לא שותות כתובות. ב' החולין (גז"ט) מפרש מתוך שלא שותות לא שותות כתובות ולא ידענא בנכסי נאן כרזל

ובית הלל סברי: שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי: מעוברת חבירו כו': אומר רב נחמן אמר רבה בר אבבה: מחלוקת בעקרה וזקניה, אבל איילוניות דברי הכל לא שותה ולא נוטלת כתובתה, שנאמר: "ונקתה ונזרעה זרע" מי שדרכה להזריע, יצאה זו שאין דרכה להזריע, מיתבי, המקנה לארוסתו ולשומרת יבם שלו, אם עד שלא פנסה נסתרה, לא שותה ולא נוטלת כתובתה.

מעוברת

ובית הלל סברי לאו כגבוי דמי: והויה לה היא תובעת מספק דלמא זנאי הלכך אינהו דאי והיא ספק ואין ספק מרזיא מידי דאי ועליה להביא ראייה שלא זינתה: מחלוקת. דפליג ר"א ואמר יכול לישא אחרת כו': בעקרה וזקניה. דליכא למימר אינה שותה אלא טעמא משום דלא חזיא לקיימה עלה פליג ר"א ואמר ראויה לקיימה היא דיכול לישא אשה אחרת: **אבל איילוניות.** נהי נמי דראויה לקיימה

מיהו לא שתיא מהאי טעמא דראויה להריון בעינן ועקרה על ידי מכה וזקניה מינא דבת הריון היא קודם לכן אבל איילונות מבטן אמה לקויה היא חזיא: ולא

מאי קא סבר ב"ה דב' מי שמת (ב"ב דף קת.) גבי נפל הבית עליו ועל אשתו אמרי ב"ה הנכסים בחזקת שומדות ופי' נכסי נאן כרזל ופליגי אמוראי בגמרא בחזקת מי בחזקת יורשי הבעל או בחזקת יורשי האשה ובר קפרא תני הללו באין לירש והללו באין לירש יחולקו אבל הכא שהיא בחיים בחזקתה הן עומדים או דלמא כיון דלאחריתם היו על הבעל היו בחזקתו ול"ש ושייכא כפלונתא להם ובנכסי מלוג לא פליג ב"ה דלפי' גבי ספק מוקי להו בחזקת יורשי האשה וכו' הכא דלפי' ודאי זינתה לא הפסידתה כדאמר בפרק אלמנה ניוזינה (כתובות דף קא.) היוצאת משום שם רע נוטלת מה שבפניה ויוצאה ופי' נכסי מלוג ואם תאמר מ"ש מתנינן מפלוגא דרב הונא ורב יהודה ורב נחמן ור' יוחנן דפליגי בפ"ק דכתובות (דף יב:) מנה לי בידך והלה אמר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור ה"נ היא טוענת ברי אבל הוא אינו יכול לטעון טענת ברי ותהוי חיובתא דרב הונא י"ל מאחר שהתורה עשה ספק עד שתשעה אינה יכולה לטעון טענת ברי ופלוגא דמתני' הם הנושא את האשה ולא מנא לה כתובות לא שייכא להם דהם אפילו ב"ש מורו דשמא אותו שטר משולם לא עמד לגבות שהרי הבעל טוען מקחו היה מקח טעות והכא לא שייך למימר אליבא דב"ה העמד אשה על חזקתה ואימור לא זינתה שהרי רגלים (ולדבר) שקינא לה ונסתרה והכתוב הוליהא מאותה חזקה ועשה ספק.

בית הלל סברי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי. אי קשיא מהא דאמר ב' המקבל (ב"מ דף קי.) יתומים אמרו אנו השבחנו וב"ה אומר אביכם השבית על מי להביא ראייה סבר רב הונא למימר ארעא בחזקת יתמי קיימא ועל ב"ה להביא ראייה אמר ליה ההוא סבא הכי אמר ר' יוחנן על היתומים להביא ראייה מאי טעמא ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגבי דמי ויתמי נייתי ראייה וסקול וכי ר' יוחנן שבך בית הלל ועבד כב"ש יש לתרץ הכא דהשתעבד ענמו של כתובה עומד בספק לא קיימא ארעא לגוביינא אמרי ב"ה דלאו כגבוי דמי אבל הם היתומים מורו לב"ה בקרקע ענמו שהוא משועבד לו ואינם מעבדין לפניו הקרקע הלכך אפילו בית הלל מורו דבכה"ג כגבוי דמי ולא קיימא ארעא בחזקת יתמי וכיון דלא קיימא בחזקת יתמי על היתומים להביא ראייה מן השבח דומיא דעיר ואין דמייתא עלה ספק זה קודם ספק זה קודם קולץ ונותן דמים אלמא כיון דלמיקץ קאי דבין אס קדם האילן בין אס קדם העיר קולץ אלא שאם קדם האילן קולץ ונותן דמים אמרי ליה זיל קר ודמי אייתי ראייה וסקול גבי הא ארעא נמי אמרי ליתמי הבו ליה ארעא לב"ה דהא לגוביינא קיימא ושבח אייתו ראייה וסקילו מפני מוריה. **לאו** כגבוי דמי. הכא לא שייכא כל הני פלוגא דרבי מאיר ורבנן דפליגי בפרק השואל (ב"מ דף ק:) דכל השומד לבטור כבטור דמי ופלוגא דר' שמשון בן גמליאל ורבי פרק קמא דסנהדרין (דף טו.) ובפרק השואל (גיטין דף לט.) בכל השומד לגזוז ופלוגא דרבי שמשון ורבנן בפרק המנחות והנסכים (מנחות דף קב:) כל השומד לזרוק כזרוק דמי וכן לפדות ולשרוף דלאו כדא חזית נחות להו דהכא כ"ע מורו דאמרי' לאו כגבוי דמי והעמד מנחם בחזקת בעליו שהרי לריד דיינן ולאו בידו הוא כדאמר גבי גר מי יימר דמזדקקין ליה בי דינא וטעמא דר' מאיר כבטורות דמיין משום דבידו ואין לריבין לגופן הלכך לא חשיב להו כקרקע והכי אמר בפרק בהמה המקשה (חולין דף עג.) גבי ידות הכלים לאין מטבילין אלא עד מקום מדה משום דעומדין ליקצן וגבי שטר השומד לגזוז אמר בפרק קמא דסנהדרין (דף טו.) דמורה רבי מאיר דלאו כגזוז דמי משום דאשכחא אשכח כל מה דקאי וימיה רבן שמשון בן גמליאל פליג ואמר כגזוז דמי דלא עבד איניש דשביק ליה והני דרבי שמשון טעמא אחריינא אית בבו ולא אמר אלא במקום מזה כגון זריקת דם ופדיית פרה כשנא אחרת נאה ממנה ושריפתה אבל בהני דרבי מאיר ורשב"ג לא שייך האי טעמא והא דאמר גבי שופר של עבודת כוכבים בפרק ראובן בית דין (ר"ה דף כח.) וגבי לולב של אשירה (סוכה דף לא:) ומנעל בפרק מנחות חליה (יבמות דף קג:) כתותי מכתת שיעוריה אפי' רבן מורו משום דאוסר הגאה הוא ולא הוי אלא כעפרא דארעא בעלמא וליכא שיעורא ופרה חיבת הקדש מהני ואריד עיון כלאי הכרס אמאי מטמאין טומאת אוכלים ולא אמר כותותי מכתת שיעוריה הלכך ליכא לדמויי להדדי והא דאמר בפרק נערה (כתובות דף נא.) כל השומד לקרר לקרר כקלור דמי הסם טעמא דלא תקטו לב"ה לגבות אלא דבר הנריד לקרקע קלן וכן פירש רש"י (ב"מ טו:) שבת המגיע לכתפים שעומד בקרוב לקרר ואריד עדיין קלן לקרקע. **מיתבי** המקנה לארוסתו. כך ברייתא זו שניה בחוספתא (פ"ה) המקנה לארוסתו ולשומרת יבם שלו אם משכנסה נסתרה או שותה או לא לא נוטלת כתובה הרובא נשאר עקרה או זקניה ויש לו אשה ובנים או שותה או לא נוטלת כתובתה (משוברת ענמו או מניקת ענמו או שותה או לא נוטלת כתובתה) כהנת ליה וישראלית שנסא לכהן ללוי וישראל מנזרת למנזר נתינה לנתין ואשת גר לגר ועבד משוחרר והאיילונות או שותה או לא נוטלת כתובה רבי שמשון בן אלעזר אמר איילונות לא שותה ולא נוטלת כתובה שאל' ונקטה וזרעה זרע שראוי לירש פרט לאיילונות שאינה ראויה להזרע אבל המקנה לארוסתו ולשומרת יבמתו שלו עד שלא כנסה נסתרה לא שותה ולא נוטלת כתובה הרובא (נשא עקרה וזקניה ואין לו אשה ובנים לא שותה ולא נוטלת כתובה משוברת חבירו ומניקת חבירו לא שותה ולא נוטלת כתובה) רבי אליעזר אומר יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן.

[שנשא]

למעשה, שנאמר "ונקתה, ונזרעה זרע". ודרשין, רק מי שדרכה להזריע שותה, יצאה זו האיילונית שאין דרכה להזריע, שאינה בת הריק, ולכן אינה שותה. ואבל עקרה וזקינה, שהיו ראיות מלכתחילה לילד, נחשבות הן בנות הריק, אבל איילונית, מבטן אמה לקינה היא. מיתכי מהא תניא: המקנא לאורסותו ולשומרת יבם שלו, אם עד שלא כנסה נסתרה, לא שותה ולא נוטלת כתובתה.

ולפרות ולרבות הימנה. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו: מחלוקת רבי אליעזר וחכמים היא רק בעקרה שנעקרה על ידי מכה, וזקינה, שבהן כל הטעם של חכמים שאינה שותה משום שאסור לנושאם מי שאין לו בנים, והרי הן בגדר אשה שאינה ראויה לקיימה, ועל זה חולק רבי אליעזר, שיכול לקיימה על ידי שישא אשה אחרת. אבל איילונית, דברי הכל לא שותה ולא נוטלת כתובתה לפי שיש בה טעם נוסף

ובית הלל סברי: שטר העומד לגבות, לאו כנבוי דמי. ונמצא שאין האשה מוחזקת בנכסי הכתובה אלא היא התובעת מן הזורשים, ועליה להביא ראיה שלא זינתה, ועד אז אינה גובה כתובתה, לפי שאין ספק מוציא מידי ודאי. שנינו במשנה: מעוברת חבירו, איילונית וזקינה ושאינה ראויה לילד, לא נוטלות כתובה ולא שותות. רבי אליעזר אומר יכול הוא לישא אחרת

המשך מעמוד כ

לקוטי שיחות פרשת שלח

יא.

"ועשה טוב" מביא לידי אמירת השירה

מה"ענינים מופלאים" והרמזים שבפירוש רש"י זה:

אחד ההבדלים שבין חוטי ה"תכלת" שבציצית לבין חוטי ה"לבן" הוא³⁸, שחוטי התכלת רומזים לעבודה הרוחנית של יראה, "סור מרע"³⁹, ואילו חוטי הלבן רומזים לאהבה, "ועשה טוב".

וזהו ההסבר, בפנימיות הענינים, לכך שרש"י מפרש תחילה "פתיל תכלת", ולאחר מכן "ושמונה חוטים..." – כי תחילת העבודה היא סור מרע, ומכך מגיעים לאחר מכן לקיום כללות מצות ציצית – "שמונה חוטים" – אשר "שקולה כנגד כל המצוות".

אך למרות זאת, מכך שבזמננו אין תכלת⁴⁰, וכל שמונת החוטים (אף אלו שקשורים מצד עצמם ל"תכלת") הם "לבן", נלמדת ההוראה, שהעבודה העיקרית⁴¹ היא בקו האהבה. ובמיוחד על פי פנימיות התורה, הרי אומר רבי שמעון בר יוחאי: "אנן בחביבותא תליא מילתא"⁴²,

ועל ידי כך מגיעים לכל הדרגות (שמונה ימים) של "יציאת מצרים", אשר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁴³, ועד לאמירת שירה – "ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו"⁴⁴, בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ שלח תשכ"ה)

גם כפי שנגזרה ברקיע, הוא ממשיך ואומר, ששמונת החוטים הם כנגד שמונה ימים וכו':

כשם שלגבי תחילת יציאת מצרים, אין מחשיבים רק את ליל ט"ו ניסן, שבו היתה מכת בכורות כאן למטה, שאז אמר פרעה "קומו צאו מתוך עמי", אלא מתחילים מהראשית ממש – מיום י"ד לעת ערב, כאשר נגזרה הגאולה, ומכת הבכורות, ברקיע.

כך גם, בקצה השני, לגבי השלמת יציאת מצרים, אשר היתה בקריעת ים סוף, כאשר "לא נותר בהם עד אחד", שאין מחשיבים רק את סיום יציאת מצרים כשלעצמו, אלא את השלמות המוחלטת של יציאת מצרים – כאשר התבטל אצל בני ישראל פחדם מפני המצרים – כאשר נתגלה לבני ישראל ש"לא נותר", וזאת כאשר "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים" – דבר שהשפיע עליהם עד כדי אמירת שירה³⁷.

וזהו המשמעות של "שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה", הכוללים את כל משך תקופת יציאת מצרים: מראשית יציאת מצרים ממש, כפי שהיתה עדיין "ברקיע", לפני התרחשותה למטה, ועד לסיום המושלם של יציאת מצרים, כאשר בני ישראל חשו וראו בשלמות את גאולתם מהמצרים.

(41) להעיר ממרו"ל: לית פולחנא כפולחנא דרחימותא (זח"ג רסז, א). וראה קונטרס העבודה פ"ג. ס' הערכים – חב"ד ח"א ע' רצו ואילך ובהנשמן שם.

(42) אד"ר קרוב לתחלתו – זח"ג קכח, א. וראה שיחת ש"פ נשא תשל"א. (43) מיכה ז, טו.

(44) פסחים קטז, ב – כגידסת הרי"ף, רא"ש וכו'. וראה תוס' שם (ממכילתא) דיוק הל' "שיר חדש" – ל' זכר.

(37) ומ"מ כותב רש"י גם "על הים" (ראה לעיל הערה 23) – כי זהו הגמר דיצי"מ, אלא שמוסיף שה' עד שגם ישראל ידעו והרגישו הגמר דיצי"מ, עד באופן "שאמרו שירה", ככפונים.

(38) ראה לקו"ת פרשתנו מד, א. קרח נג, ג ואילך.

(39) וזה מתאים גם עם פרש"י "פתיל תכלת ע"ש שכול בכורות" – שבירת התוקף (בכור) דקליפה.

(40) פע"ח שער הציצית פ"ה. לקו"ת פרשתנו מה, ד.

מעוברת חבירו ומינקת חבירו, לא שותות ולא נוטלות כתובה, דברי רבי מאיר.

שהיה רבי מאיר אומר: לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו, ואם נשא, יוציא ולא יחזיר עולמית, שכן קנסוהו חכמים לפי שעבר על האיסור, ונמצא שאינו ראוי לקיימה, ולפיכך אינה שותה.

והכמים אומרים: יוציא, וכשיגיע זמנו לכנוס, כשימלאו שנתיים לחינוך, יכנס, ולכן היא שותה, שהרי ראיה היא לקיימה.

והרובא, בחור (שיכול להוליד) שנשא עקרה וזקינה, ואין לו אשה אחרת או בנים מעיקרא, מלפני כן, לא שותה ולא נוטלת כתובה.

רבי אליעזר אומר: שותה, שהרי יכול הוא לישא אחרת ולפרות ולרבות הימנה.

אבל המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו, ורק משכנסה ולאחר שכנסה נסתרה, או שותה או לא נוטלת כתובתה. כלומר דינה כסוטה רגילה, ששותה, הואיל והסתירה היתה לאחר הנישואין, ואם אינה רוצה לשתות תפסיד כתובתה.

מעוברת ומינקת עצמו, שהיתה אשתו מעוברת מינקת וקינא לה, ונסתרה, או שותה או לא נוטלת כתובתה. שזאת שותה אפילו בעודה מעוברת ולא ממתינים עד שתלד, ואף על פי שהולד עלול למות אם היא טמאה.

הרובא בחור שנשא עקרה וזקינה, ויש לו אשה או בנים, או שותה או לא נוטלת כתובה, שהרי מותר לו לקיימה.

אשת ממזר, כלומר אשה שראויה לינשא לממזר, כגון ממזרת או גיורת, הנשואה לממזר, ואשת נתן נתינה הנשואה לנתן, ואשת גר ועבד משוחרר, ולהלן יתפרש מה החידוש בכל אלה, ואילונית שיש לבעלה אשה או בנים, או שותה או לא נוטלת כתובה.

ומסקינן לקושיא: קתני מיהא אילונית, ששותה באופן שיש לבעלה אשה או בנים תיובתא דרב נחמן! שהרי לשיטתו גם באופן זה היא אינה שותה משום שהכתוב מיעטה בגלל שאינה ראויה להזריע, ואין הברל בין ראיה לקיום או לא?

ומתריצין: אמר לך רב נחמן: תנאי היא, הדבר שנוי במחלוקת תנאים אם איילונית שונה מיתר הנשים שאינן יולדות או לא.

ואנא דאמרי כי האי תנא, שסובר שאילונית אכן יש בה סיבה מיוחדת, וכולם מודים שאינה שותה.

דתנאי: רבי שמעון בן אלעזר אומר: איילונית לא שותה ולא נוטלת כתובה, לפי שנאמר "ונקתה ונזרעה זרע", מי שדרכה להזריע, יצאתה זו שאין דרכה להזריע.

ומאחר והתנא הזה הזכיר רק איילונית ולא עקרה וזקינה נקט הטעם של "דרכה להזריע" ולא משום שאינה ראויה לקיימה, בעל כרחך שהוא סובר כרבי אליעזר שחולק על הטעם שאינה ראויה לקיימה, משום שהוא יכול לישא אשה אחרת, ובכל זאת הוא מודה באילונית בגלל שאין דרכה להזריע, והרי זה הוכחה לשיטתי, שאילונית לדברי הכל אינה שותה.

והיונן בה: ורבנן, התנא של הברייתא דלעיל, הסובר שאילונית אינה שונה משאר הנשים שאינן יולדות, האי "ונקתה ונזרעה זרע", מאי עבדי ליה?

ומשנינן: מיבעי להו לכדתנאי: "ונקתה ונזרעה וזרע", מלמד הכתוב שאם היתה עקרה מלפני כן, נפקדת לאחר שניקתה ע"י השתיה, דברי רבי עקיבא.

אמר לו רבי ישמעאל: אם כן, יסתרו כל העקרות, ויפקדו, וזו העקרה הצנועה הואיל ולא נסתרה, הפסידה!

אם כן, מה תלמוד לומר "ונקתה ונזרעה זרע"? – שאם היתה יולדת לפני כן בצער, יולדת מעתה בריוח בקלות, ואם היתה יולדת נקבות, יולדת מעתה זכרים, קצרים יולדת ארוכים, שחורים יולדת לבנים.

שנינו בברייתא: אשת ממזר או שותה או לא נוטלת כתובתה.

והיונן בה: פשיטא שהיא שותה, שהרי היא ראויה לקיימה?

ומשנינן: מהו דתימא אפוישי פסולין לא ליפוש, מה לנו להרבות פסולי קהל בישראל, ועדיף שלא להשקותה ושלא לעשות שלום ביניהם כדי שלא יולדו ממזרים.

קא משמע לן שבכל זאת משקין אותה. שנינו בברייתא: אשת גר ועבד משוחרר.

והיונן בה: פשיטא שהיא שותה?

ומשנינן: מהו דתימא מדכתיב בראש הפרשה של סוטה "דבר אל בני ישראל"

נדרוש דוקא בני ישראל ולא גרים. קא משמע לן שגם בגרים נאמר דין שתיה.

ומקשינן: ואימא הכי נמי שנמעט באמת גרים?

ומשנינן: "ואמרת", האמור שם בהמשך, ריבויא הוא לרבות גם את הגרים.

שנינו במשנה: אשת כהן שותה.

והיונן בה: פשיטא שהיא שותה?

ומשנינן: מהו דתימא הואיל וכתוב בפרשת סוטה "והיא לא נתפשה", משמע שרק כשזינתה ברצון היא אסורה על בעלה, הא אם נתפשה, שנאנסה, מותרת, וזו אשת כהן, הואיל וגם אם נתפשה אסורה על בעלה הכהן ודררשינן מ"והיא" למעט אשת כהן הרי הפרשה לא מדברת בה, ואימא לא תשתה.

קא משמע לן שגם אשת כהן שותה.

שנינו במשנה: אשת כהן שותה ומותרת לבעלה.

והיונן בה: פשיטא שאם נמצאה טהורה הרי היא מותרת לבעלה?

ומשנינן: אמר רב הונא: במתנוונה שחלתה ע"י שתיית המים המרים ואעפ"כ איננו חוששין שמא זינתה.

ומקשינן: מתנוונה הא בדקה מיה ונתברר שאכן זינתה והסיבה שלא מתה בגלל שהיה לה זכות כמו ששנינו במשנה לעיל (ב-א)?

ומתריצין: במתנוונה דרך אברים, שלא חלתה במעים ובירכים אלא בראשה ושאר אבריה, ואילו היתה מזונה היה לה לחלות במעים ובירכים, כדרך בדיקת המים.

מהו דתימא, הא, אשה זו זנויה זנאי, אלא שלא זינתה ברצון רק באונס, והא דלא בדקה מיה כי אורחיה במעיים ובירכים משום דבאונס זנאי, ולנכי כהן אסירא.

קא משמע לן שהיא מותרת לבעלה.

שנינו במשנה: אשת סרים שותה.

והיונן בה: פשיטא?

ומשנינן: מהו דתימא "ויתן איש כן את שכבתו מבלעדי אישך", אמר רחמנא, ומשמע שאישה הוא בר שכיבה, והא הסרים, לאו בר הכי הוא, ולא נאמר בו פרשת סוטה. קא משמע לן שהפסוק אינו בא אלא להקדים שכיבת הבעל לבעול, ולא למעט אשת סרים, וסריס אכן בר שכיבה הוא, אלא שאינו בר זריעה.

שנינו במשנה: על ידי כל עריות מקנין.

והיונן בה: פשיטא שיכול לקנאות לה שלא תסתר עם קרוביה?

[שנשא עקרה חקיה וכו'] וממה אמאי לא תנא חילוניות בהדי עקרה וחקיה: לא יאז אדם מעוברת חבירו. בירושלמי עליו הכתוב אומר (משלי כג) אל תשיג גבול עולם ובשדה יתומים אל תבא ומורים חכמים לרבי אלעזר שגם היו לו בנים ואשה [היא] שותה או לא נועלת כתובה היו לו אשה ובנים] ומתו בין קניו נסתרה כבר נרמזה לשמות:

מעוברת ענינו או שותה וכו'. רש"י פי' ולא אמרינן דלא לקטילה לולד וממה אמאי אית' לן למקטילה מה איכפת לן נסתין עד שתלד הא תנן בפ"ק דערכין (דף ז.) האשה היוולדה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד והתם גזירת הכתוב הוא ומתו גם שניהם לרבות את הולד והתם משמע עטמא דרבי קרא הא לא רבי קרא או הפילה אפי"ה אינה שותה דלאו דבעל הוא כדכתוב (שמות כא) כאשר יסית עליו בעל האשה והבא הכי פירושא מעוברת ענינו חט"ו דקניא לה כשהיא מעוברת שותה לאחר שתלד ולא אמרינן כמו גבי מעוברת חבירו דלא קניא לה כשהיא מעוברת וילדה ומת הולד או הפילה אפי"ה אינה שותה דלאו בת קניו היתה דלממעט לה בספרי מצי תשטיה אשמו וכדאמרין בירושלמי לא היו [ולן] אשה ובנים וכו' כבר [נרמזה] שגל לשמות: **אמר** לו רבי ישמעאל א"כ יסתור כל עקרונות ויפקדו. תימא וכו' ישמעאל לימא ליה לנפשיה יסתור כל יולדות בלעז וילדו ביות וכו' הואיל ולא נסתרה הפסידה:

ואמרת ריבויא הוא. תימא והא אפיקתיה לעיל (דף כז.) לרבות הארוסה ושומרת יבם לקיטוי: וזו האויל ותפסה אסורה אימא לא תסתה כלל קמ"ל. תימא לר"י אמאי לא פריך הכא ואימא הכי נמי דכפריק לעיל ונראה כל הניא דקרא דמסקי אלעמיה מתכוין למדרש הכי ומדרש דלרשא אחריתי לא פריך ואימא ה"ז דקמ"ל דכך ניתן למדרש למשה בסניי ולא בע"א כגון והיא נתפסה לאסור אשת כהן מבלעדי אישך מי שקדמה שכבה בעל אבל לעיל בני ישראל משמע כהניא למעוטי גרים וכן בפרק שני דבמות (דף כז.) בגמרא דמי שזכר לו את מ"מ זוקק את אשת אחיו לניבוס דקא פריך פשיטא אחיו הוא מכו דתימא ליהף אחיה אחיה מבני יעקב קמ"ל התם פריך ואימא הכי נמי משום דאין גזרה שז למתלה וזכיר עטמא להוליא מאותה סברה או קרא וכן לענין לירשקו (ס:) וליטמא לו פשיטא אחיו הוא סד"א לא יטמא בעל בעמיו יס בעל משמטא ויש שאינו מטמא הא כילד מטמא לאשתו ככרה ואינו מטמא לאשתו פסולה ה"ז קמ"ל ואימא הכי נמי דהא קרא ממעט פסולין והאי פסול הוא וכן בפ"ק דערכין (דף ז.) גבי האשה שיוולדה ליהרג אין ממתינים לה עד שתלד פשיטא גופה היא מכו

לא שותות. דכתיב תחת אישה: ולא יחזיר עולמית. קנסא קנסוהו רבנן: לכשיניע זמנו. לאחר כ"ד חדש ללידת הולד: והרובא. בחור כמו ילד (בכאשית כא) רביא: מעוברת עצמו. שהיתה אשתו מעוברת וקניא לה: או שותות. ולא אמרינן לא לקטילה לולד: אשת ממזר. כלומר אשה הראויה לממזר

וניסת לממזר וקניא לה ונסתרה: או שותה כו'. ולקמן פריך פשיטא: אמא דאמרי כי האי תנא. דאית ליה עקרה חקנה שותות מדלא נקט אלא איילונית ונסבי תלמודא מונקתה ונזרעה זרע ולא משום דאיהא ראויה לקיימה אלמא כרבי אלעזר ס"ל דיכול לישא אחרת ולפרות ולרבות ואפ"ה איילונית לא: וזו. כל אשה צנועה עקרה משום דלא נסתרה הפסידה: לא ליפוש פסולין. לא נעשה שלום ביניהם הלאוי לא יפרה ולא ירבה הואיל וכל דורותי ממזרין: והיא לא נתפשה כו'. כלומר מהו דתימא פרשת סוטה על כרחך באשת ישראל קיימא מדכתוב והיא מיעוטא משמע זו היא דבי לא נתפשה אסורה הא נתפשה כו' ועלה קאי קרא דבתריה ועבר עליו רוח וגו' דהיכא דמספקא לן ביה אם נטמאה ואם לא נטמאה שותה אבל אשת כהן דליתה בכלל היא לא נתפשה ליתה נמי בכלל השקאה קמ"ל: במתנוונה. לאחר ששתתה איצטריך לאשמועינן דמותרת לבעלה דלא תימא זונה היא שהרי בדקה המים: מתנוונה. הא ודאי בדקה המים חונה היא אלא שתלה לה זכות ואמאי מותרת לבעלה: במתנוונה דרך אכרים. שאינה מתנוונה במעים ובירכים אלא ראשה ושאר אבריה כבידים עליה מהו דתימא הא לאו זכות תלה לה דאם כן הוה לה להתנוונה דרך בדיקת המים אלא באונס זינתה לפיכך מתנוונה שלא כדרכה ולכון מהיא תיחסר: מבלעדי אישך. משמע דאשה בר הכי הוא: קא משמע לן. דלמיקדם שכיבת בעל לבעל הוא דאמא וסריס בר שכיבה הוא ואף על גב דלאו בר זריעה הוא ובסריס חמא קאמר דמותר לקיימה ולא בסריס אדם שאסור לקיימה משום לא יבא פצוע דכא (וכריס כג.) מהו

מעוברת חבירו ומינקת חבירו, לא שותות ולא נוסלות כתובה, דברי רבי מאיר. שהיה רבי מאיר אומר: לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו, ואם נשא, יוציא ולא יחזיר עולמית. והכמים אומרים: יוציא ובכשיניע זמנו לכנוס יכנס. והרובא שנישא עקרה וקניה, ואין לו אשה ובנים מעיקרא, לא שותה ולא נוסלת כתובה. ר' אלעזר אומר: יכול הוא לישא אחרת ולפרות ולרבות הימנה. אבל המקנא לארסותו ולשומרת יבם שלו, ומשכנסה נסתרה, או שותה או לא נוסלת כתובה. מעוברת ומינקת עצמו, או שותה או לא נוסלת כתובה. הרובא שנישא עקרה וקניה, ויש לו אשה ובנים, או שותה, או לא נוסלת כתובה. אשת ממזר לממזר, ואשת נתין לנתין, ואשת גר עבד משוחרר, ואיילונית או שותה, או לא נוסלת כתובה. קתני מיהא איילונית, תיובתיה דרבי נחמן אמר לך רב נחמן: תנאי היא, ואנא דאמרי כי האי תנא. דתנאי, ר' שמעון בן אלעזר אומר: איילונית לא שותה ולא נוסלת כתובה, שגאמר: "ונקתה ונזרעה זרע" מי שדרבה להזריע, יצאתה זו שאין דרבה להזריע. ורבנן האי "ונקתה ונזרעה זרע" מאי עברי ליה? מיבעי להו לכתנאי: "ונקתה ונזרעה", שאם היתה עקרה נפקרת, דברי ר' עקיבא. אמר לו ר' ישמעאל: אם בן יסתרו כל העקרונות, ויפקדו, וזו, הואיל ולא נסתרה, הפסידה? אם בן מה תלמוד לומר: "ונקתה ונזרעה זרע", שאם היתה יולדת בצער, יולדת בריוח. נקבות, יולדת זכרים. קצרים, יולדת ארוכים. שחורים, יולדת לבנים. אשת ממזר לממזר. פשיטא? מהו דתימא: אפויש פסולין לא ליפוש, קא משמע לן: אשת גר עבד משוחרר, ואיילונית: פשיטא? מהו דתימא: "דבר אל בני ישראל", ולא גרים, קא משמע לן. ואימא הכי נמי? "ואמרת" רבויא הוא: אשת בהן שותה כו'. אשת בהן שותה פשיטא מהו דתימא, "והיא לא נתפשה" אסורה, הא נתפשה מותרת, וזו הואיל ונתפשה אסורה, אימא לא תשתה, קא משמע לן: ומותרת לבעלה: פשיטא? אמר רב הונא: במתנוונה. מתנוונה? הא בדקה מיא? במתנוונה דרך אכרים, מהו דתימא: הא ונאי, והא דלא בדקה מיא כי אורחיה, משום דבאונס זנאי ולגבי בהן אסורא, קא משמע לן: אשת סריס שותה פשיטא? מהו דתימא: "מבלעדי אישך" אמר רחמנא, והאי לאו בר הכי הוא, קא משמע לן: שעל ידי כל העריות מקנין: פשיטא

מהו

דתימא (כי) כאשר יסית עליו בעל האשה כתיב והאי ממונא דבעל הוא קמ"ל ואימא ה"ז דמאי [דהלן] נפקא לן מהתם דלממעט דעיקר קרא לדרשא אחריתי וכו' לא סלקי דעתא למעוטי מיניה מידי וכן פרי"י: **אשת** סריס. רש"י פי' בסריס חמה ולא בסריס אדם שאסור לקיימה ולא ידעינן מנלן דסריס אדם כגון ששטה כוס עיקרין דלסור לקיימה אי משום האי ברייתא דמייתי בפרק שני דבמות (דף כז.) ובפרק הערל (ס דף פט:) פלוג דכא וכרות שפכה סריס אדם והזקן וכו' עד אסור לקיימה הא קתני נמי זקן וכו' זקן אסור לקיים אלף על כרחיך אפלו דכא וכרות שפכה קאי דקתני עטמא משום שגאמר לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה אבל אסריס דקתני כדביתא לא ידענא מנליה דקאי נמי עליה:

אבל הא האילו ואסורה וקיימא אימא לא קא משמע לן. תימא הא שמעין לה מאלמנה לכהן גדול דלסירה וקיימא לבעל ואפי' הכי אליעזר קרא דכי תשטה אשתו למעוטי הא לזו הכי הוה שותה וכן על מה שאמר איש אחר רחמנא ולא קען נראה דדוקא משקיה ממעט לה קרא אבל נאסרה על ידי כן תשע גנים ויום אחד

אע"פ שאינו איש ביהא פוסלת בתרומה כדליתא בפרק אלמנה (ויבמות דף סח.) ונסקלת הערוה על ידו כדליתא בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נה:) ומקומו בפרק יולא דופן (נדה דף מה.) דומיא דכל עריות מקנה על ידן ולא אליעזר לשמעוטינן אלא דשותה אבל דנאסרו פשיטא וכי משום דעריות נינהו גריע:

שחוף. פירש רבינו חננאל שאינו בועל כדכרו ואינו מזרע דמניא חיזרו מרוח אשך זה הקליטעס שנכנס רוח באשכיו דכרי ר"ע רבי ישמעאל אומר זה השחוף תימא אמאי נקט שמואל שחוף ולא נקט סרים ושמא שחוף הו' רבותא עפי:

אבל הא האילו ואסורה וקיימא. תימא מאי קמ"ל רב הונא והא מתני' הוה ע"י כל עריות מקנין וי"ל דכדי פירושן מי שנאסר בכל בת ישראל ע"י בעיות זנות אפילו אינה קרובה יא עובד כוכבים דבלאו הכי כל בת ישראל מתסרה וקיימא לגביה: **יצא** עובד כוכבים שאין לו אלמנות וגירושין בה. פירש רש"י דנפקא לן מדכתיב אשך ינאף את אשת רעהו פרט לאשת אחריס תימא והא נפקא לן בקידושין בפרק האומר מלא תחתן בס ובמזונה דלא אחי קרא פרט לאשת אחריס אלא למעוטי ישראל הבא על העובדת כוכבים אשת עובד כוכבים וקמ"ל אע"י דבעול בעל יא לזן ישראל בעובדת כוכבים פטור:

למעוטי בהמה. תימא דהכא משמע דבזנות תליא מילתא אס כן רבא דלמר בפ' הבא על יבמתו (ויבמות דף נד.) דיש זנות לבהמה מתני' למעוטי מאי וכי אית לן למימר דל"ל דשמואל חו' דרב (המנוחא) הונא:

מנא הא מילתא דלמרי רבנן אין זנות לבהמה. ה"ג בפ' כל האסורין (תמורה ל:) מנא הא מילתא דאין זנות לבהמה אמר ליה לא נישתמיט קרא ונכחו לחתן וזה וכלל א"י הכי אתנן כלל וכו': **אלא** למחן דלמר הערהא זו נשיקה מאי איכא למימר. והיינו שמואל בפ' הבא על יבמתו (ויבמות דף נה:) והכא חליבא דשמואל נמי מסקינן ותימא אדרבה איפכא מסתברא למחן דלמר הערהא זו נשיקה וחשיבה ביהא גבי שאר עריות היינו דלעיליך קרא הבא למעוטי אלא למ"ד הערהא זו הכנסת עטרה ולא תשיבה נשיקה גבי שאר עריות הבא מאי אליעזר למעוטי: דומה

מהו דתימא נטמאה נטמאה שני פעמים. אמורים בפרשה ודרשין ליה לקמן (דף כז:) אחד לבעל ואחד לבעל היבא דמיתסרא אבועל בהא סתירה משתעי קרא דנהג בה דין סוטה אבל הא דאסורה כו' קמ"ל. דבי אתא קרא לגופיה אתא דהיבא דאינו קרוב לה נאסר עליה על ידי קנינו זה ולא למעוטי קרובים אתא:

איש אמר רחמנא. ושכב איש אותה: שחוף. שבשרו נשחף וכלה ויבש ואין בו כח ובתורת כהנים בקללות שנינו דוגמתו ש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור עליו תלמוד לומר את השחפת מלמד שבשרו נשחף: מקנין על ידו כו'. כמו הויזין בה מקנין על ידו פשיטא: ופוסל בתרומה פשיטא. אם הוא אחד מה הפסולים המחליק את האשה כגון עובד כוכבים עבד חלל נתן וממזר דקיימא לן בקדושין וביבמות דפוסלין האשה בביאתן מובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה למי שזר אצלה פסלה: לא יחלל וזרעו. מדלא כתיב לא יחל דרשין שני חילוקין אחד לה ואחד לזרעה: דאית ליה זרע מחלל. את האשה בביאתו דלית ליה זרע לא יחלל: קא משמע לן. שמואל דפוסל שמעין ליה מחא דאמר מקנין על ידי שחוף וכתב כהן כי תהיה לאיש זר וגו'. ומיניה נפקא לן דפסולין פסלי לאשה בביאתן ומדאפקיה בלשון הויה נדרשו דאית ליה הויה מי שקדושין תופסין בה כגון ממזר נתן וחלל פסלי אבל עובד כוכבים ועבד הוה הן כבהמה וכיון דלית להו הויה לא נפסלו עובד כוכבים אק לו קידושין בישראל דכתבי (ויקרא ס) איש אשר ינאף את אשת רעהו ותנאי בסנהדרין (דף כז:) פרט לאשת (נכרי) אחריס לתלמוד להו אישות עבד עם החמור כתיב בהו עם הדומה לחמור: מי שיש לו אלמנות וגירושין בה. הוא דבי אק לה זרע ממנו ושבה אל בית אביה מלחם אביה תאכל דלא פסלה בביאתו יצא עובד כוכבים ועבד שאין לו אלמנות וגירושין בה שלא תפסו לו בה קידושין ובשמת אק שם אלמנות עליה וביבמות פריך אימא לקולא דמי שיש לו אלמנות וגירושין הוא דבי אית לה זרע לא תיכול אבל עובד כוכבים ועבד אפי' אית לה זרע מיניה תיכול והתם משני לה בהבא על יבמתו (ובאלמנה לכו"ג) ומיהו שמעין (ליה מהא) דמקנין ע"י עובד כוכבים: ואלא. מי שאינו איש דמתני' למעוטי בהמה: דאין זנות לבהמה. אינה נעשית זונה בבעילת בהמה ואינה נאסרת על בעלה: **אתנן** זונה. נתן טלה באתננה: מחיר כלב. החליף כלב בטלה: **אתנן** כלב. שאם אדם אומר לזונה היליך טלה והבעלי לכלב: מחיר זונה. היתה לו שפחה וזנה והחליפה בטלה ומדקאמר אתנן כלב מותר מכלל דלאו זנות הוא דאי זנות הוא הוה חייל עלה שם אתנן: ואלא שכבת זרע למה לי. כיון דאמרת מקנין ע"י שחוף: לשקינא לה שלא כדרכה. אל תסתר דומה

עמו להבעל שלא כדרכה: משכבי אשה כתיב. והקשו שני משכבותיה לכל דברים וכיון דנאסרת עליו אמאי לא הוי קנינו דרך אכריס פריצותא בעלמא הוה. שוכב עמה בקירוב בשר: פריצותא מי קאמר רחמנא. אשה על בעלה בהכי וכיון דלא מתסרא עליה בהכי פשיטא דלאו קנינו הוא: בנשיקה. משיק השמש באותו מקום: היינו דאמא קרא למעוטיה. דלא תימא הערהא היא: אלא למאן דאמר. ביבמות (דף סה) הערהא האמורה בתורה שהיא כגמר ביאה בכל העריות כדכתיב (ויקרא ס) את מקורה הערה את שארו הערה זו נשיקה מאי איכא למימר היכי מצית למימר דאתא קרא למעוטה הלא כגמר ביאה היא לכל דבר חוץ משפחה חרופה: בקפידא דבעל תליא. דכתיב וקניא ובעל הא חזיון ליה דקפיד שהרי קניא לה על כך:

על מנת שתיבעל לכלבו, ומחיר זונה שהחליף את שפחתו הזונה בטלה, מותרין להקרב על המזבח. שנאמר בסוף הפסוק "כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם".

והרשין, שנים ולא ארבעה. ואם היתה זנות לבהמה, היה אסור אתן כלב מצד אתן זונה.

והיונין בה: ואלא "שכבת זרע", שכתוב בסוטה, למה לוי שהרי מקנין אפילו ע"י שחוף?

ומשנין: מיבעי ליה, לכהניא: "שכבת זרע", פרט לדבר אחר.

ומפרשין: מאי דבר אחר? – אמר רב ששת: פרט לשקינא לה שלא כדרכה, שהזהיר אותה שלא תסתר עם פלוני להיבעל לו שלא כדרכה, שלא במקום זרע, שזה אינו נחשב קינוי.

אמר ליה רבא לרב ששת: קינוי על בעילה שלא כדרכה אמאי אינו נחשב קינוי? הא "משכבי אשה" כתיב בלשון רבים, להקיש שני משכבותיה לכל דבר, וכשם שהיא נאסרת על בעלה ע"י משכב שלא כדרכה, כך יכול לקנאות לה ממשכב כזה?

אלא אמר רבא: כוונת הברייתא לומר, פרט לשקינא לה דרך אברים, שלא תשכב עמו בקירוב בשר.

אמר ליה אביי לרבא: דבר זה, פריצותא בעלמא היא, ופריצותא מי אסר רחמנא? וכי נאסרת אשה על בעלה ע"י מעשה פריצות? וכיון שאינה נאסרת, פשיטא שאינו נחשב קינוי?

אלא אמר אביי: פרט לשקינא לה בנשיקה, נשיקת השמש באותו מקום.

ומקשינן: הניחא למאן דאמר העראה האמורה בתורה ודכתיב "את מקורה הערה" שדינה הוא כגמר ביאה לגבי עריות, זו הכנסת עטרה, אבל נשיקה ולא כלום היא, היינו דאית קרא למעוטי נשיקה, ללמדנו שנשיקה אינה העראה.

אלא למאן דאמר העראה זו נשיקה, מאי איבא למיטר? והרי כיון שהיא כגמר ביאה לכל דבר, למה לא יחשב כקינוי?

ומסקינן: לעולם "פרט לדבר אחר" היינו לשקינא לה דרך אברים. ומהו דתימא בקפידא דבעל תליא רחמנא, כדכתיב "קנא את אשתו", ובעל הא קא קפיד, שהרי קנא לה על כך, וייחשב כקינוי.

קא משמע לן קרא למעט מקינוי.

אמר שמואל: ישא אדם

ודוקא היבא דקמיתסרא על בועלה כהא זנות או נהג בה דין סוטה, אבל הא, העובד כוכבים, הואיל ואסורה וקיימא עליו גם לולי הזנות אימא לא יקנאו על ידו.

קא משמע לן שאף על ידו מקנאין.

תו היונין בדברי רב המנונא, שאמר בעובד כוכבים "ופוסל בתרומה", פשיטא?

ומשנין: מהו דתימא "ובת איש כהן כי תהיה לאיש זר" היא בתרומת הקדשים לא תאכל" אמר רחמנא, ומכאן אנו למדים שכל הפסולין פוסלין את האשה מאכילת תרומה ע"י ביאתן, כי "לאיש זר" משמעותו היא מי שזר אצלה, דהיינו פסול. ומהלשון "תהיה" יש לנו לדרוש שדוקא דבר הויה, מי שקידושין תופסין בה, כגון ממזר או נתין או חלל, אין, רק הוא פוסלה מתרומה, אבל עובד כוכבים, דלא בר הויה הוא, שאין לו קידושין בישראל, לא יפסול האשה בביאתו.

קא משמע לן דפסיל מדרבי יוחנן.

דאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל: מנין לעובד כוכבים ועבד שבאו על הכהנת ועל הלוייה ועל בת ישראל שפסלוה מן התרומה ובהנת היינו בת כהן כשהיא עדיין בבית אביה, ולוייה וישראלית מדובר שנתאלמנה מכהן ואוכלת בתרומה בזכות בניה?

שנאמר "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה חורע אין לה, ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל" שחזרת לאכול בתרומה.

והרשין, רק אם היתה נשואה למי שיש לו אלמנות וגירושין בה דהיינו ישראל, או חזרת היא לאכול בתרומה, יצאו עובד כוכבים ועבד, שאין לו אלמנות וגירושין בה, היות שהקידושין שלו לא תופסין בה, וממילא אין לו גירושין, וכשמת, אין עליה שם אלמנות, ולכן אפילו אין לה זרע ממנו אינה חזרת לתרומה כיון שנפסלת ע"י ביאתו.

הרי שעובד כוכבים מקנין על ידו ומתריצין: ואלא הא דקתני במתניתין "ושאינו איש", למעוטי מאי הוא בא? –

אמר רב פפא: למעוטי בהמה, שאם קינא לה שלא תסתר עם בהמה אינו נחשב קינוי. דאין זנות לבהמה, אינה נעשית זונה בביאת בהמה ואינה נאסרת על בעלה.

אמר ליה רבא מפרוקיא לרב אשי: מנא הא מילתא דאמור רבנן אין זנות לבהמה? דכתיב "לא תביא אתן זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך".

ותניא: אתן כלב, אדם שנתן לזונה טלה

ומשנין: מהו דתימא "נממאה" "נממאה", שני פעמים נאמרו בפרשה, ודרשין אחד לאוסרה לבעל, ואחד לאוסרה לבעל.

ולא מדברת הפרשה אלא היבא דקא מיתסרא כהא זנות, במעשה הזנות הזה על בועלה, אבל הא, העריות שקינא לה על ידיהן, הואיל ואסורה וקיימא עליהם גם לולי הזנות, אימא לא נהג בהן דין סוטה.

קא משמע לן שהפסוק אינו בא למעט קרובים, אלא ללמד את עצם הדין שאסורה לבעלה על ידי הקינוי, ובאופן שהוא אינו קרוב.

שנינו במשנה: חוין מן הקמן.

מאי טעמא? "ושכב איש אותה" אמר רחמנא, ולא קמן.

ושאינו איש, דקתני במתניתין שאין מקנין על ידו, למעוטי מאי?

אלימא למעוטי שחוף, אדם שאינו מתקשה, ואינו מוליד?

והאמר שמואל: שחוף מקנין על ידו, ופוסל בתרומה. אם השחוף היה אחד מהפסולין שמחליין את האשה, כגון גוי או עבד או חלל או נתין או ממזר, ובא על האשה, הרי היא נפסלת מלאכול בתרומה.

והיונין בה: מקנין על ידו, פשיטא?

ומשנין: מהו דתימא "ושכב איש אותה שכבת זרע" אמר רחמנא, והא השחוף לאו בר הכי הוא, קא משמע לן דאפילו הכי מקנין על ידו.

תו היונין על הא דאמר שמואל בשחוף "ופוסל בתרומה" – פשיטא?

ומשנין: מהו דתימא "ולא יחלל זרעו" אמר רחמנא, שמכאן אנו לומדים לגבי אשה הפסולה לכהונה שנבעלה לכהן שהיא מתחללת ע"י ביאתו, כי "לא יחלל" משמעו שני חילולין ומדלא כתיב "ולא יחלל", חילול אחד לאשה וחילול אחד לזרעה, ודוקא דאית ליה זרע ליחלל, אבל השחוף דלית ליה זרע, שאינו מזריע, לא ליחלל, קא משמע לן שבכל זאת הוא מחלל את האשה ופוסלה מתרומה.

הרי ששחוף מקנין על ידו, ואי אפשר לומר שהמשנה מתכוונת למעט שחוף? ומשנין: ואלא, למעוטי עובד כוכבים, שאינו בכלל איש, ואין מקנין על ידו.

ומקשינן: והאמר רב המנונא: עובד כוכבים מקנין על ידו, ופוסל בתרומה.

והיונין בה: מקנין על ידו, פשיטא?

ומשנין: מהו דתימא "נממאה" "נממאה" שתי פעמים אחד לבעל ואחד לבעל,

דומה, אשה שהכל מדברים על ניאופיה, ואל ישא בת דומה.

לפי שזו, הדומה, באה ממיפה כשרה. ואילו זו, בתה, באה מטפה פסולה שמא נולדה מגוי או מממזר.

ורבי יוחנן אמר: ישא אדם בת דומה, ואל ישא דומה.

לפי שזו, הבת, עומדת בחזקת כשרות, שאין עליה כל חשש שמא תזנה תחת בעלה ותיאסר עליו, וגם אין לחשוש שמא נולדה מביאת פסול, כדמפרש לקמן שרוב בעילות של אשה הם מהבעל, ומן הסתם נולדה מביאת אמה לאבדה.

ואילו זו, הדומה, אינה עומדת בחזקת כשרות, אלא היא עלולה לזנות תחתיו מבלי ידיעתו, והוא יבוא עליה אח"כ באיסור.

מיתניב מהא דתנאי: נושא אדם דומה! וקשיא לרבי יוחנן?

ומתרצין: אמר רבא: ותסברא, וכי סבור אתה כי נושא הוא לכתחלה אשה דומה? והלא ודאי שלכתחלה אין ראוי לעשות כן, שמא תקלקל אותו.

אלא על כרחך, אתה צריך להגיה את הברייתא הזאת ולגרס "אם נשא דומה", שמותר בדיעבד לקיימה, ואם כן יש לומר שיש עוד טעות בדברי התנא, ותני נמי "בת דומה".

וגם המחלוקת של שמואל ורבי יוחנן אינה לענין לכתחילה, אלא כאשר אדם אינו מוצא אשה אחרת לישא מלבד שתי אלו, איזו מהן עדיפה.

וחלביתא: ישא אדם בת דומה, ואל ישא דומה.

דתני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרב

אבהו: אשה מזנה, בניה כשרין, משום שרוב בעילות של אשה אחר הבעל, והרי הבת היא "דומה" כשרה מצד יחוסה, ואם כן היא עדיפה, שלעולם היא בחזקת מותרת לבעלה, מאשר דומה עצמה, שעלולה לזנות תחתיו ולהיאסר עליו.

בעי רב עמרם: היתה פרוצה ביותר באופן שיש לחשוש על רוב בעילותיה שהם מאנשים אחרים, מהו? האם גם אז בניה כשרים?

ומפרשין האיבעיא: אליבא דמאן דאמר אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה, יום לפני הופעת המחזור, לא תיבעי לך שבניה אינם כשרים, דלא ידע בה, שהרי בעלה אינו יודע אימתי הוא, ולא מנטר לה, אינו יכול לשמור עליה שלא תזנה באותו יום ותתעבר בזנות.

כי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר אין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה, באותו יום או למחר, מאי?

האם אמרינן כיון דידע בה בעלה את יום טבילתה, נטורי מנטר לה שלא תזנה אז, או דלמא כיון דפרוצה היא ביותר, לא. שהיא נעלמת ממנו פתאום, ואינו יכול לשמור עליה אפילו באותו זמן?

ומסקין: תיקו! שנינו במשנה: ואלו שבית דין מקנין להן. תנו רבנן: נאמר בפרשת סוטה "איש איש כי תשטה אשתו". ודי היה שיכתוב "איש" פעם אחת.

מה תלמוד לומר "איש איש"? – לרבות אשת חרש, ואשת שומה, ואשת שעמום שלקה בתמהון לב, ושהלך בעלה למדינת הים, ושהיה חבוש בבית האסורין,

שבית דין מקנין להן, מזהירין את האשה אם רואים שנהגת בפריצות שלא תסתתר עם אנשים אחרים, כדי לפוסלן מכתובתן אם יסתרו.

יכול שהקינוי הזה יועיל אף להשקות? תלמוד לומר לגבי השקאה "והביא האיש את אשתו". ומשמע שדוקא בעלה יכול להשקותה.

רבי יוסי אומר: הקינוי של הבית דין מועיל אף להשקותה.

ולא שהם עצמם משקין אותה, אלא, ולכשיצא בעלה מבית האסורין, ישקנה.

ומבארין: כמאי קמיפלגי רבנן ורבי יוסי? רבנן סברי: בעינן "וקנא" – "והביא".

שרק כאשר קינא לה הוא, יכול להשקותה. רבי יוסי סבר: לא בעינן "וקנא והביא", אלא בעלה יכול להשקותה אף על סמך הקינוי של בית הדין.

תנו רבנן: נאמר בסוף פרשת סוטה "זאת תורת הקנאות, אשר תשטה אשה תחת אישה". והמקרא הזה מיותר, והוא בא להקיש איש לאשה, ואשה לאיש.

והיונן בה: למאי הלכתא? לאיזה דינים הוקשו זה לזה?

ומתרצין: אמר רב ששת: כשם שאם הוא סומא, לא היה משקה אותה, דכתיב "ונעלם מעיני אישה", ומשמע שהוא רואה בעיניו, כך היא, אם היתה סומא, לא היתה שותה.

רב אשי אמר: לכך בא ההיקש, כשם שהיגרת צולעת, ונידמת שאין לה ידיים, לא היתה שותה, משום דכתיב

דומה . פירש ר"ח שמלעזין עליה בני אדם שהיא מזנה כדגרסין (ביבמות דף כה).
[ואמר אביי אמרה לי אס] דומי דמתא יומא ופלגא וואו עד שישאו ויתנו זה
מזכות בלגנה פי' מזכות נשים שטעות פשען משזר כך מפרש בגמרא א"י. מה שבזיא
רבינו חננאל דומי דמתא יומא ופלגא לא הביא חננאל דלשון דומה לזות שפחים
הוא וימיו הכא לא מיירי בדומה כה"ל דא"כ
אפי' כנס יוליא דהא פסקין הסם כפי' צ"כ
דיבמות (דף כה). כרבי בקלא דלא פסקי היתא
דדומי מתא יומא ופלגא דקאמר רואיל ומכוער
הדבר תנא ואפילו רבי יוחנן מודי הכא אס כנס
דלא יוליא: **רוב** בעילות אחר הבעל. לא איירי
אלא בקלא דפסק דפסקין כרב (ויבמות כה).
דלא תנא דרוב בעילות אחר הבעל ואפי' דרב
דלמך בסוף פרק אלמנה ביבמות (דף סט):
הבא על ארוסה בבית חמיו הולד ממזר ומוקי
בגמרא כדדיימא מיניה ומעלמא ולא שדין לה
בזר דידיה דוקא ארוס שאין מזוי אלנה אבל
בבעל כנסה מודי ולשמואל ל"ש דלעולם הולד
שקוי וכגון דליתא לדומה גופא קמן דלשילא
אבל איכא קמן ואמרה לכשר נבעלתי נאמנת
דלמדין בפרק עשרה יוחסין (קדושין דף עה).
גבי ארוסה שעיברה אפי' דמוקמנא לה בפרק
אלמנה ל"ג (ויבמות סט): כגון דדיימא
מעלמא מאי שקוי דלמך שמואל בדוקי
שבדוקין את חת ואומרת לכשר נבעלתי דלמך
רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבנן גמליאל
דלמך היא נאמנת דלפילו ברוב פסולין אלנה
והוא הדין האי דקאמר הכא אל יבא בת דומה
גון דליתא לדומה קמן דנישילא אבל איכא
לממנה ללשנא בתרא דלמך בפרק אלמנה
בבא עליה דכ"ע לא פלגי דבזר דידיה שדין
והא הכא דבעלה קבוע אלנה כל שעה לא שדין
ליה שמואל בתריה דבעל בזר ארוס אל כל שדין
ואפי' אס תמלא לומר דשאיני הסם דדיעין
בבזר דבא עליה ארוס אבל הכא גבי בעל לא
ידעין ביאה ורואית דבא עליה מי"מ לרבא
תקשה דלמך אפי' בארוסה שעיברה אמר
מסתברא דלא דיימא מיניה בזה קאמר רב
הולד ממזר ושמואל אמר הולד שמואל אמר
דיימא מיניה בזר דידיה שדין ליה ואפי' לרב
וכ"ל לשמואל והא הכא אפי' דלית לה בעל
קבוע והוא לן למימר רוב בעילות אחר הבעל

דומה, ואל ישא בת דומה. שזו, באה מפיפה בשרה,
וזו, באה מפיפה פסולה. ור' יוחנן אמר, ישא אדם בת
דומה ואל ישא דומה. שזו, עומדת בחזקת בשרות, וזו,
אינה עומדת בחזקת בשרות. מיתבי, נושא אדם דומה!
אמר רבא: ותסברא "נושא" לכתחילה, אלא, "אם
נשא", תני נמי "בת דומה". והלכתא: ישא אדם בת
דומה, ואל ישא דומה. דתני רב תחליפא בר מערבא
קמיה דר' אבהו: אשה מזנה בניה בשרין, רוב בעילות
אחר הבעל. בעי רב עמרם: היתה פרוצה ביותר, מהו?
אליפא דמאן דאמר אין אשה מתעברת אלא סמוך
לווסתה לא תיבעי לה, לא ידע בה ולא מנמר לה. כי
תיבעי לה אליפא דמאן דאמר אין אשה מתעברת אלא
סמוך למבילתה, מאי? פון דידע בה נמורי מנמר לה
או דלמא פון דפרוצה ביותר לא, תיקו: ואלו שביית דין
כו': תנו רבנן: "איש", מה תלמוד לומר "איש איש"
לרבות אשת הרש, ואשת שומה, ואשת שעמיה, ושהלך
בעלה למדינת הים, ושהיה חבוש בבית האסורין, שביית
דין מקצין להן לפוסלן מכתובתן. יכול אף להשקות?
תלמוד לומר: "והביא האיש את אשתו". ר' יוסי אומר:
אף להשקותה, ולכשיצא בעלה מבית האסורין ישקה.
במאי קא מפלגי? רבנן סברי: בעינן "קנא והביא", ור'
יוסי סבר: לא בעינן "קנא... והביא". תנו רבנן: "אשר
תשמה אשה תחת אישה", להקיש איש לאשה ואשה
לאיש. למאי הלכתא? אמר רב ששת: בשם שאם הוא
סומא לא היה משקה, דכתיב: "ונעלם מעיני אישה",
כך היא, אם היתה סומא לא היתה שותה. רב אשי
אמר: בשם שהיוגרת וגידמת לא היתה שותה, דכתיב:

"והעמיד

דומה. נטענת ונדרבת בפי כל על ניאופיה דומה לשון קלסה דייבור כדאמר
בבבא (דף סו). דומת עירך עלתה בין והוא לאו חשד הוא אלא דייבור יתר שהיו
נדברים בה על חביבותה של בעלה ואף קלסה לשון דייבור יתר הוא לפיכך הוא
נחפך ללשון שבח וללשון גנאי כדאמר (שמקלסין אותו): וזו באה מביאה

פסולתה. שמת מעובר כוכבים או ממזר:
[שזו]. הבת עומדת בחזקת בשרות ומותרת
לבעלה ולטיפה פסולה לא חיישין דרוב
בעילות אחר הבעל ומבעלה נתעברה: וזו
אינה עומדת בחזקת בשרות. שמונה
תחתיו ונאסרת עליו והוא אינו רואה ואינו
מגרשה ובא עליה באיסור: ותסברא נושא
לכתחילה. הא ודאי מקלקלה ליה אלא על
כרחי משבשאת היא ובעית לתרוצה
ולמנתי אם נשא אדם דומה מותר וכיון
דבעית לתרוצה אלמא תנא לאו דוקא ולא
מותבין מינה דאיכא למימר בהא נמי טעה
ותני נמי בת דומה ואנן נמי כי אמרין ישא
אדם זו ולא ישא זו לאו לכתחילה אלא
ימצא אחרת אבל ואלא דומי שאינו מוצא
אלא שתיים אלו ישא זו ואל ישא זו: דתני
רב תחליפא כו'. הלכך בת דומה כיון
דבשרה היא טוב לו שישאנה שתהא תחתיו
בחזקת היתר ואל ישא דומה שמקלקלתו
לשמש עמה משנאסרה לו: היתה פרוצה
ביותר. דאיכא למיחש דרוב בעילותיה
משל אחרים: מהו. שיהו בניה בשרים: אין
אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה.
לפני ווסת נדרות יום אחד דלא ידע הבעל
את ווסת נדרת דלנטרה אותו היום מלגות
שלא תתעבר בנות: כי תיבעי לה כו'.
פלוגתא במס' נדה (דף לא): סמוך
למבילתה. לאחר שטבלה ביום טבילתה או
ליום מחר: או דלמא בין דפרוצה היא
ביותר. לא מצי מינטר לה שנשמטת
מאצלו פתאום: וקינא והביא. המקנא לה
ישקה ואי קשיא בקינא נמי הא כתיב את
אשתו דמשמע דבעלה מקנא לה ולא אחר
הא מתרבי מאיש איש: אשר תשמה אשה
תחת אישה. קרא יתירה הוא לדרשה
בסוף הפרשה זאת תורת הקנאות וגו':
להקיש איש לאשה. כדמפרש ואזיל למאי
הלכתא: רב אשי אמר כו'. מר מפרש היקישא דאיש לאשה ומר מפרש היקישא

דאשה לאיש ולא פליגי:

דאשה לאיש ולא פליגי:

והעמיד

ולא שדי ליה בדיוקה כ"ל הסם: **אליבא** דמ"ד אין אשה מתעברת אלנה סמוך לווסתה
וכו'. י"ל כגון שלא קבעה ווסת וה"ה דמ"ל וכגון דלא קבעה ווסת לא תבעי לה כי
תבעי לה היכא דקבעה ווסת אלנה מילתא דפסיקא נקט תימה לרבי והא אמרי' הסם
תבעי לה יומא הוא ותשיב מיום דלזול לטבילה עד האו יומא ולא הוה אלנה מ' יומא אמר האי
בנזותה בעל וכפתיה ואודי ותקשה למ"ד סמוך לווסתה ונראה דמ"ד סמוך לווסתה רוב עיבורין קאמר מיור דיימנין מיקרי דמיעברה נמי סמוך לטבילה או באחד מאותן
הימים שדין טבילה לווסתה וכן למ"ד סמוך לטבילה: **איש** חס לרבות אשת חרש וכו'. נראה דעיקר קרא לא חליטריך אלנה לאוסרה לבעל ולבעול ע"י קינא זה אבל משום
לפוסלה מכתובתה לא לריק קרא דהא אפילו רבן שמעון בן גמליאל דלמך בפרק בתרא דכתובות (דף קי) כותבא אשה לאורייתא לאו ממא לאורייתא אלנה אית ליה סמך מדלאורייתא
כדלמדין הסם בפ"ק (דף י). מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן הסורה אלנה תנא דנקט כותבה מילתא אגב אורחיה קמ"ל דעוברת עד על לריבה התראה להפסיד כותבה:
רב אשי אמר כסם שחיגרת וגידמת אינה שותה דכתיב והעמיד הכהן את האשה. תימה לר"י מאי שנה הכא דממעט מוהעמיד חגיגת וגבי ערכין דכתיב והעמיד והעריך עד
ממעט אלנה גוסס בפ"ק דערכין (דף ז). וכן העמדה דכתיב בקדשים בעלי מומין דלמדין בפרק השוועת (חולין ז). שטתה ועדיין מפרכתה דבת העמדה והעברה היא וגבי יבם
כתיב (דברים כה) ועמד ואמר ואפי' חליץ נחתו רגליו [ולמטה] מן הארבעה מיור מחליה לא תקשי דהסם מפרש טעמא משום דכתיב בה מעל רגלו ועיקר קרא דעומד ואמר
כדדריש ליה בספרי מלמד שאינו אומר דכיון אלנה בעמיה ותיקן מדרכי רחמנא בן חדש לערכין ש"מ דלמעמדה ממא לא קפיד רחמנא וכן בהמה בעלת מוס עיקרה לפדיון
עומדת ולא חילק בה הכתוב בין בעלת מוס אפי' נשברו או נחתו רגליה דלא עדיפא מאדם דלא קפיד קרא אעמידו: **דכתיב** והעמיד הכהן את האשה ונתן על כפיה. אי קשיא
דהכא משמע דרב אשי בעי קרא כדכתיב וצפיק נגמר הדין (סנהדרין מה): אמרי' אמר ליה מר קשיא בריה דרב חסדא לרב אשי ומי לא בעינן קרא כדכתיב והנתן היה אחד
מהם גידם או חוגר וכו' מאי טעמא לאו משום דבעינן קרא כדכתיב לא משום דאזיל קרא יתירה הוא דמשמע אי לאו דהו יתירה דלא בעינן קרא כדכתיב בשלמא דרב שם
דמעט סומא מעיני איכא למימר קרא יתירה דהוה מצי למימר ונעלם מאיזה וכן והעמיד דלמך רב אשי איכא למימר קרא יתירה הוא דהא כתיב והעמיד

לפני

לפני ה' וכן הא דלמך מר בר רב אשי דלילמת אינה שותה משום דכתיב ואמרה ואפי' למ"ד (בסנהדרין דף מה): לא בעינן קרא דכתיב מורה דלילמת אינה שותה משום דלא מליא לקבולי שבוטה ואפי' גבי חליטה דקרייה לא מעכבא אילס ואילמת שחלו חליטתן פסולה משום דר' זירא כל הראוי לביאה חלה ונתן על כפיה חט"ג דלאו קרא יתירא

הוא בני קרא דכתיב והכי משמע בפרק ששם מניין בנזיר (דף מו: זמן) דמחן דבעי קרא דכתיב דנזיר ממוטרז או אין לו כפים אין לו תקנה משום דכתיב ונתן על כפי הנזיר וכן אין לו כסין יד משום דכתיב על כסין ידו תריץ דרב אשי מהדר למר קשיא לפום סברתו דבעי ללמוד ממחני' דבעינן קרא דכתיב וא"ל רב אשי מהבא ליכא למידק מידי דהתם קרא יתירא מיהו רב אשי כ"ל דבעינן קרא דכתיב:

הדרן עלך ארוסה

בשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו. ירושלמי המאכרים אמר רבי תנחומא מנין המאכרים נגד רמ"ח אברים שיש בה ונגד רמ"ח אברים שיש בו כשם שהמים בודקין אותה על כל ביאה וביאה שהיא מקבלת מבטלה לאחר הבעול כך הן בודקין אותו וכשם שהיא חסורה לחציו של בעל כך היא חסורה לחציו של בעל הוא על ידי שדרכה לזכר בין לו בין לאחר היא נבדקת אבל הוא לכשתשקה הוא נבדק בדקו אותו ולא אותה אני אומר הזכות תולה נוחא כמחן דלמך הזכות תולה ואינו ניכרת בדם כמחן דלמך הזכות תולה וניכרת הרי לא הוכרה חלה אני אומר מים מגולים שקה ונלכה הכין לא הוון בעינן מבדקוניה חלה כדון חלה אני אומר עם אחרים נסתרה ולא כן סברין מומר לכשתשקה הוא נבדק תיפטר שהיה הוא מויד והיא שוגגת ובדקו אותו ולא בדקו אותה בדקו אותה ולא בדקו אותו אני אומר הזכות תלה ליה נוחא כמ"ד הזכות תולה ואינו ניכרת בדם כמ"ד הזכות תולה וניכרת הרי הוא לא הוכר חלה אני אומר מים מגולים שקה ונלכה הכין לא הוון בעי מבדקוניה חלה כדון חלה אני אומר עם אחרים נסתרה מעשה גרש יהא מותר בה תיפטר שהיה הוא שוגג והיא מזידה ובדקו אותה ולא אותו הוא מויד והיא שוגגת פשיטא שהיה מותרת לביתה גירש מהו שהיה מותר בה אפשר לומר מזיד בה וזאת אמרת הכין הוא שוגג והיא מזידה פשיטא שהיה חסורה לביתה גירש מהו שהיה מותר בה אפשר לומר יראה מתחת ידו וזאת אמר הכין ומנין שדבר תלוי בה שמעון ב"ר אבא בשם ר' יוחנן אמר ואל אשח עמינתך לא תתן שכתך לזרע לנמארה בה בה דבר תלוי אם היתה מזידה חסורה שוגגת ומותרת:

ההוא

"והעמיד הכהן את האשה לפני ה'... ונתן על כפיה". כך הוא, אם היה חזיר או גידם, לא היה משקה. מר בר רב אשי אמר: בשם שאילמת לא היתה שותה, דכתיב "ואמרה האשה אמן אמן". כך הוא, אם היה אילם לא היה משקה:

הדרן עלך ארוסה

בשם שהמים בודקין אותה, כך המים בודקין אותו, שנאמר "ובאו", "ובאו". בשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל, שנאמר: "נממאה" ונממאה, דברי רבי עקיבא. אמר רבי יהושע: כך היה דורש וזכריה בן הקצב. רבי אומר: שני פעמים האמורים בפרשה נממאה ונממאה, אחד לבעל ואחד לבעול: בו ביום דרש ר' עקיבא "ובלי חרש אשר יפל מהם אל תוכו כל אשר בתוכו ימא", אינו אומר "טמא" אלא "ימא", לטמא אחרים. למד על כפר שני, שמממא את השלישי. אמר ר' יהושע: מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זבאי שהיית אומר: עתיד דור אחר לטמא כפר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא, והלא ר' עקיבא תלמידך מביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא, שנאמר: "כל אשר בתוכו ימא": בו ביום דרש ר' עקיבא, "ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה..." ומקרא אחר אמר: מקור העיר וחוצה אלף אמה סביב, אי אפשר לומר אלף אמה שסביב אמה אלפים אמה, ואי אפשר לומר אלפים אמה, שסביב נאמר אלף אמה, הא צידד, אלף אמה מגרש, ואלפים אמה תחום השבת. ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: אלף אמה מגרש, ואלפים אמה שדות וברמים: בו ביום דרש ר' עקיבא, "אז ישרי משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר", שאין תלמוד לומר "לאמר", ומה תלמוד לומר "לאמר"? מלמד שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר בקוראין את הלל, "אשירה לה' כי גאה גאה" לכך נאמר "לאמר". ר' נחמיה אומר: בקוראין את שמע, ולא בקוראין את הלל: בו ביום דרש ר' יהושע בן הורקנוס: לא עבד איוב את הקדוש ברוך הוא אלא מאהבה, שנאמר: "הן יקמלני לו איחל". ועדיין הדבר שקול לו אני מצפה, או אני מצפה? תלמוד לומר: "עד אגוע לא אסיר תמתי ממני", מלמד שמאהבה עשה. אמר ר' יהושע: מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זבאי, שהיית דורש כל ימך לא עבד איוב את המקום אלא מיראה, שנאמר: "איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע", והלא יהושע תלמיד תלמידך למד שמאהבה עשה: גמ' "אותו" למאן? אילימא לבעל, בעל מאי עבד? וכי תימא דאי

בשם כך בודקין אותו. בגמ' מפרש לה: שנאמר ובאו ובאו. בגמ' מפרש אי וי' יתירא דריש או ובאו ובאו יתירא דכתיב בענינא: נממאה ונממאה. וי' יתירא דריש אשר תשטה אשה תחת אישה ונממאה: וכך היה ר' זכריה דורש. וי' יתירא: שתי פעמים. ונסתרה והיא נממאה לא ממנינא הוא דאוקימנא לטמאה דאיתא בעד אחד בפר' (ש"ל כ: אלא וקנא את אשתו והיא נממאה והיתה אם נממאה ועד כתיב אשר תשטה אשה תחת אישה ונממאה ובגמרא דריש לה ר"ע לתרומה ורבי נמי מודי והאי דנקט הכא תרי מניניהו ותו לא משום דשמעין לר"ע דדרשי בעל ובעל מריבויא דויו' יתירא וקא"ל רבי בעל ובעל מנממאה ונממאה נפקי ולא דרשי וי': בו ביום דרש. במס' ברכות (ק) אמרין דכל היכא דתני בו ביום הוא יום שהשיבו את ר"א בן עזריה לנשיאות שנתרבו תלמידים שנתנו רשות ליכנס לכל שהיה רבן גלילא אומר כל ת"ח שאין תוכו כבדו אל יכנס לבגד"ד ורבתה תורה בו ביום ולא היתה הלכה תלויה בבית המדרש שלא פירשהו הוא דקתני לה הכא נראה בעיני דרך דרשה דנטמאה ונממאה דלעיל נמי בו ביום הוא: כלי חרש הוא ראשון שנטמא מן השרץ והאוכל שבתוכו שני שנטמא בכל: אינו אומר טמא. כל אשר בתוכו טמא אלא יטמא למדרש נמי יטמא שמטמא אחרים: לימד על כפר שני. לחכי נקט כפר לפי שהוא מצוי בתנור שהוא כלי חרש: שמממא את השלישי. בתרומה ואפי' בחולין דקרא סתמא כתיב: עתיד דור אחר. מן העתידין לבא שיהיה את השלישי אף בתרומה שאין לו מקרא מן התורה וכן הוא דמטמאין ליה בתרומה מק"ד כדמפרש בגמרא דדור אחר פריך ליה לק"ו כדלקמן בגמרא: ור"ע תלמידך מביא מקרא שהוא טמא. אף בחולין: מגרש. רחבה פנויה מזויעה ומבתים ומאילנות לפני העיר להיות לה לאויר ואלפים לא החכרו לתת ללוים ולא נאמרו אלא ליציאת תחום שבת: שדות וברמים. ואלפים סביב נתנו ללוים מהם הניחו אלף סביב העיר למגרש והשאר שדות וברמים: שאין ת"ל לאמר. שאינו דומה לשאר לאמר שבתורה שהשכינה מדבר הדבור למשה לחזור הוא ולאמרו לישראל אבל כאן אף לומר כן בקוראין את ההלל. בגמ' מפרש: בקוראין את שמע. בגמרא מפרש: מאהבה. שאהב את המקום: שקול. משקלו שיה מבריע לכאן ולכאן: לו אני מייחל או אני מייחל. וז"ל הן יקטלני הלא הוא הורגני לא ייחל לו עוד דיש לא שהוא נדרש כמו לו בלמ"ד וי' כדמפרש בגמרא: מיראה. מדאגת הפורענות שלא תבא עלי: ירא אלהים. ולא אוהב אלהים: תלמיד תלמידך. תלמידו של ר"ע היה: גמ'

בו ביום דרש רבי עקיבא "או ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה", ויאמרו לאמר".

שאין תלמוד לומר "לאמר", שאינו דומה "לאמר" זה לשאר "לאמר" שבתורה, שמשמעו שהקב"ה אמר למשה כדי שיחזור ויאמר לישראל, אבל כאן אין לפרש כן.

ומה תלמוד לומר כאן "לאמר"?

מלמד שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה, על כל דבר ודבר. שמושה אמר "אשירה לה", והם עונים אחריו "אשירה לה", משה אמר "כי גאה גאה" והן עונין אחריו "אשירה לה", וכך בכל השירה היו עונין אחריו "אשירה לה", כקוראין את החלל, כשאחד מוציא את הרבים ידי חובתן בחלל הוא קורא והציבור עונין אחריו על כל קטע – "הללויה", לכך נאמר "לאמר".

רבי נחמיה אומר: כקורין את שמע משה פתח בשירה, ושרתה רוח הקודש על כולם, וכווננו יחד את השירה בכתבה, ואמרו כולם ביחד כדרך שנוהגין בפורס על שמע לפני הציבור, ולא כקורין את החלל.

בו ביום דרש רבי יהושע בן הורקנוס: לא עבר איוב את הקב"ה אלא מאהבה. משום שאהב את הקב"ה, שנאמר באיוב "הן יקבלני, לו אייחל".

ועדיין הדבר שקול, אין הכרעה מכאן אם עבד מאהבה או מיראה שכן יש להסתפק במשמעות המלה "לו" אם היא בוי"ו, שמשמעות הדבר אף אם יקבלני, לו אני מצפה. או באל"ף, דהיינו אני מצפה.

שאמר איוב הלא הוא הורגני ולא אצפה לו עוד, שיש לפעמים לא באל"ף שמשמעותו כמו לו בוי"ו כמו "בכל צרתם לא צר"?

תלמוד לומר "עד אנוע, לא אסור תומתי ממני", מלמד הכתוב שמאהבה עשה איוב! אמר רבי יהושע: מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי, שהיית דורש כל ימך שלא עבר איוב את המקום אלא מיראה, שחשש מעונש שיבא עליו, שנאמר "איש תם וישר, ירא אלהים, וסר מרע".

והלא יהושע, תלמיד תלמידך, שהיה תלמידו של רבי עקיבא שהיה תלמידו של רבן יוחנן בן זכאי, למד שמאהבה עשהו גמרא: והיונן בה: הא דקתני במתניתין שהמים בודקין אותו, למאן מי הוא שבודקין אותו המים?

אלימא לבעל? בעל מאי עביד מה חטא שיבדקו אותו המים? וכי תימא,

שבתוך הכלי חרש נטמא ממנו, ונעשה שני לטומאה.

ומדייק רבי עקיבא: אינו אומר הכתוב "כל אשר בתוכו ב"מא", אלא "ב"מא", ודרשינן כאילו כתוב יטמא ובשו"א תחת הידור ל"מא אחרים, שהאוכל שבכלי חרש מטמא אחרים.

לימד כאן הכתוב על כבר ונקט כבר לפי שהוא מצוי בתנור שהוא כלי חרש, שהוא שני לטומאה, שמטמא את השלישי. כלומר, שמטמא כבר נוסף בנגיעתו ועושהו שלישי ואפילו בחולין, שהרי הכתוב מדבר סתם.

אמר רבי יהושע: מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי! שהיית אומר: עתיד דור אחר בעתיד למהר כבר שלישי בתרומה, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא, אלא שאנו דורשין זאת מקל וחומר. והדור העתיד יפרוך את הקל וחומר כפי שיתבאר בגמרא. והלא רבי עקיבא, תלמידך, מביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא, שנאמר "כל אשר בתוכו ב"מא", ואפילו בחולין וכל שכן בתרומה!

בו ביום דרש רבי עקיבא גם בפרשת ערי הלויים, שנאמר בתורה שבני ישראל יתנו להם מנחלתם ערים לשבת ומגרש לערים סביבותיהם. מקרא אחד אומר "ומדותם מחוץ לעיר את פאת קרמה אלפים באמה", וסוף הפסוק "זה יהיה להם מגרשי הערים". ואילו מקרא אחר אמר "ומגרשי הערים אשר תתנו ללויים מקרי העיר וחוצה אלף אמה סביב".

אי אפשר לומר במדות המגרשים "אלף אמה" לפי שכבר נאמר "אלפים אמה".

ומאידך, אי אפשר לומר "אלפים אמה", לפי שכבר נאמר "אלף אמה".

הא כיצד יתקיימו שני המקראות הללו? "אלף אמה" – יתנו להם כדי שישמש להם מגרש, מקום פנוי מבתים ונטיעות, העשוי לנוי העיר, להיות לה לאויר. ו"אלפים אמה" לא נאמרו כדי לתת ללויים, אלא לענין תחום השבת, לומר שיותר לצאת בשבת מהעיר רק עד מרחק אלפים אמה ולא יותר, שלדעת רבי עקיבא איסור תחומין הוא מן התורה.

רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: כך יתיישבו שני המקראות הללו: "אלף אמה" – מגרש פנוי לגמרי. ואילו "אלפים אמה", האלף הנוספים, יהיו שדות וברמים. ואילו תחום שבת לא הוזכר בכתוב, ואינו אלא מדברבן.

"והעמיד הכהן את האשה לפני ה', ונתן על כפיה", ומשמע שיכולה לעמוד, ושיש לה ידיים, כך הוא, בעלה, אם היה חגר, או נידם, לא היה משקה.

והאמוראים אינם חולקים, אלא זה מפרש במה הוקשה האשה לאיש, וזה מפרש במה הוקש האיש לאשה. רש"י.

מר בר רב אשי אומר: גם לכך הוקש, כשם שאילמת לא היתה שותה, משום דכתיב "ואמרה האשה אמן ואמן", כך הוא, אם היה אילם, לא היה משקה.

הדרן עלך פרק ארוסה פרק כשם שהמים

מתניתין: כשם שהמים בודקין אותה, כך המים בודקין אותו, את הבעל, שאם היא איננה טהורה גם הוא ימות בדרך שתמות הסוטה, בצביית בטן ובנפילת ירך, שנאמר "ובאו, ובאו".

"ובאו בה המים המאררים למרים", ומייתור האות וי"ו למדים אנו שגם הבעל יענש בביאת המים אל הסוטה, כמותה. כשם שאסורה הסוטה לבעל, כשלא שתתה, כך אסורה לבעל, לאיש שנתייחדה עמו, שאסורה לינשא לו לעולם, אף לאחר מיתת בעלה או גירושיה ממנו.

שנאמר "ונטמאה" ו"נטמאה", ומייתור הוי"ו דרשינן לאוסרה גם על הבעל, דברי רבי עקיבא.

אמר רבי יהושע: כך היה דורש זכריה בן הקצב, כרבי עקיבא, מייתור הוי"ו.

רבי אומר: לא דרשינן אות וי"ו יתירה, אלא דרשינן משני פעמים האמורים בפרשה "נטמאה" ו"נטמאה" – אחד לבעל ואחד לבעל וכן דרשא דלעיל אינה מייתור הוי"ו אלא מפסוק אחר, כמבואר בגמרא.

בו ביום שמינו את רבי אלעזר בן עזריה לנשיא, לאחר שהעבירו את רבן גמליאל מהנשיאות, ונתנו רשות לכל ליכנס לבית המדרש ושהיה רבן גמליאל אומר כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש, וכשהעבירוהו מכהונתו רבתה תורה בו ביום, ולא היתה הלכה תלויה בבית המדרש שלא נתפרשה. ואף הדרשה ד"נטמאה ונטמאה" דרש רבי עקיבא בו ביום דרש רבי עקיבא "וכלי חרש אשר יפול מהם [מהשרצים] אל תוכו, כל אשר בתוכו ב"מא". והשרץ הוא אב הטומאה, והכלי חרש שנפל לתוכו השרץ נעשה ראשון לטומאה, והאוכל

דמשמע סתם בין לבועל בין לנבעלת? שמע מינה תרתי: ללמוד גם על הודעת כהן. שנינו במשנה: **אמר רבי יהושע** כך היה דורש זכריה בן הקצב. תנו רבנן: **שלש פעמים האמורין בפרשה** "והיתה **אם נטמאה**", וקנא את אשתו והיא **נטמאה**, "אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה".

למה נאמר שלש פעמים? **אחד לבעל, ואחד לבועל, ואחד לתרומה**. שאפילו היא בת כהן ובעלה כהן נפטלת מאכילת תרומה ע"י הסתירה, **דברי רבי עקיבא**.

אמר רבי ישמעאל: מאחר שלמדנו שהיא נפטלת מתרומה, קל וחומר שנפטלת מלינישא לכהן, ואין אנו צריכין להביא מקרא לכך.

ומה גרושה, בת כהן שנישאה לישראל ונתגרשה, ואין לה זרע ממנו, שמוותרת לתרומה חוזרת לבית אביה לאכול בתרומה, ובכל זאת **אסורה לכהונה** לינישא לכהן.

זו, הסוטה שנסתרה, **שאסורה בתרומה**, אינו דין **שאסורה לכהונה**. והגמרא שואלת לקמן שהרי רבי עקיבא לא דיבר כלל מפסול כהונה, ומה אמר לו רבי ישמעאל שאין צריך קרא לזה.

וממשיכה הברייתא לפרש המקראות בפרשת סוטה:

מה תלמוד לומר "ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו, והיא **נטמאה**, או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו, והיא לא **נטמאה**"?

אם ברור לבעלה ש**נטמאה**, למה שותח? **אם ברור** לו שלא **נטמאה**, למה משקה אותה?

מגיד לך הכתוב, שעל הספק היא **אסורה**!

וביאר הכתוב הוא: אשה זו, שספק לו אם נטמאה אם לא, ישקנה, כדי לברר את הספק. ואם אינו משקה אותה, הרי היא אסורה לו מספק.

מכאן אתה דן קל וחומר לשרין, כשיש ספק אם הוא נגע בטהרות, ספק לא נגע, שעלינו להחזיק את הטהרות בטומאה, מספק.

ומה סוטה, שלא עשה בה שונג כמזיד, ואונס כרצון, שאם זינתה בשונג, כגון שחשבה על פלוני שהוא בעלה, או שנאנסה, אינה נאסרת על בעלה, ובכל זאת עשה בה **ספק כודאי**.

שרין, שעשה בו שונג כמזיד, ואונס כרצון, שגם אם נגעו טהרות בשונג או באונס בשרץ הם נטמאים, אינו דין שיעשה בו ספק

הבועל גזור כן. **חד לעשייה דידה**, שהודיע הכתוב את ישראל ומבטיח להם שהמים יבדקו את הסוטות.

וחד לעשייה דידה, שגם על הבועל הובטח שיבדקו אותו המים.

חד לידיעה דידה, שהכהן מודיע לאשה שעל אף שבנוסח הקללה נאמר קודם "ורכך נופלת" ואח"כ "בטנך צבה", בכל זאת היא לוקה בדרך ביאת המים, קודם בבטנה, ואח"כ בירכה.

והכל, כדי שלא להוציא לעז על המים, שמה יאמרו שהמים לא פעלו כסדר שנתקללה וממילא לא הם גרמו לעונש.

וחד לידיעה דידה, שגם הבועל ילקה קודם בבטן ואח"כ בירך.

ורבי סבר תלתא קראי בלבד כתיבי.

ואת האות הוי"ו יתירה לא דריש.

חד לצוואה, וחד לעשייה, וחד לידיעה. וכולם נאמרו על האשה בלבד.

והוי"ו בה: ורבי "כשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותה" מנא ליה?

ומשנינן: נפקא ליה מדרתניא, נאמר "ובאו המים המאירים האלה במעיק לצבות בטן ולנפיל ירך", ודרשינן, דהיינו בטנו ויריכו של בועל.

אתה אומר בטנו ויריכו של בועל. או אינו אלא בטנה ויריבה של נבעלת?

כשהוא אומר להלן "וצבתה בטנה ונפלה יריבה", הרי בטנה ויריבה של נבעלת כבר אמור.

ומה אני מקיים "לצבות בטן ולנפיל ירך" – בטנו ויריכו של בועל!

הרי שגם את הבועל בודקין המים.

והוי"ו בה: ואידך רבי עקיבא מדוע אינו דורש מכאן את בדיקת הבועל ע"י המים?

ומשנינן: ההוא קרא ד"לצבות בטן ולנפיל ירך" בא ללמוד דמיוע לה כהן לאשה דבטן ילקה ברישא, והדר אח"כ ירך, למרות שבקללה כתוב סדר הפוך, כדי שלא להוציא לעז על המים המרים.

והוי"ו בה: ואידך רבי תקשי ליה דהא קרא דלצבות בטן אינו מיותר?

ומשנינן: אמר לך רבי: אם כן דלצבות בטן לא בא אלא ללמוד על הודעת כהן, לכתוב קרא בטנה ויריבה, מאי בטן וירך? שמע מינה לבועל, ללמד שגם הוא נבדק ע"י המים.

ומקשינן לרבי: ואימא כולי להבא הוא דאתא, שכל המקרא אינו בא אלא ללמוד על בדיקת הבועל ומנא לן ללמוד גם על הודעת כהן?

ומתרצינן: אם כן, שרק לבועל הוא מלמד, לכתוב בטנו ויריכו, מאי בטן וירך

דאי אית ביה עון, אם עבר עבירה, שבא על אשתו לאחר שנסתרה אחר הקינוי ונאסרה עליו, בדקי ליה מיה וגם הוא ימות. לא יתכן לומר כן, דהא כי אית ביה עון בדידה, מי בדקי לה מיה לדידה? וכי כשהבעל חטא אין המים בודקין כלל את אשתו וממילא גם לא אותה?

והא תניא: "ונקה האיש מעון, והאשה ההיא תשא את עונה". ודרשינן, רק בזמן שהאיש מנוקה מעון, אז המים בודקין את אשתו. אבל אם אין האיש מנוקה מעון, לפי שבא עליה לאחר שנסתרה, אין המים בודקין את אשתו!

ואלא שמה תאמר לבועל, שהמים בודקין אותו?

תיקשי, ליתני במתניתין בפירוש, כשם שהמים בודקין אותה כך בודקין את הבועל, כדקתני סיפא "כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל", ולא קאמר "כך אסורה לו?" ומתרצינן: לעולם "אותו" היינו לבועל. ולא קשיא מהסיפא, משום ורישא אידי דתנא "אותה", תני נמי "אותו".

ואילו סיפא אידי דתנא "בעל", תנא נמי "בועל".

שנינו במשנה: שנאמר **ובאו ובאו**, איכיעא להו: "באו ובאו" קאמר, מהיתור של האות וי"ו בתיבת "ובאו" אנו דורשים שהמים בודקין אותו.

או "ובאו ובאו" קאמר, מעצם הכפילות של תיבת "ובאו" בפרשה אנו דורשין כן?

תא שמע מהא דתנן במתניתין: כשם שאסורה לבעל, כך אסורה לבועל. שנאמר "נטמאה", ונטמאה. הרי שרבי עקיבא דורש מהאות וי"ו יתירה, ואם כן גם בדרשא ד"באו ובאו" יש לפרש כן.

ועדיין בדרשה זו עצמה ד"נטמאה ונטמאה" תיבעי, האם "נטמאה נטמאה" קאמר, מכפל תיבת נטמאה שבפרשה דרשינן, או "נטמאה ונטמאה" קאמר, מהאות וי"ו היתירה בתיבת נטמאה?

תא שמע: מדרתני סיפא דמתניתין, רבי אומר: שני פעמים האמורים בפרשה "נטמאה ונטמאה", אחד לבעל ואחד לבועל, הרי שרבי דורש מכפל התיבות.

מכלל זה אתה למד, דרבי עקיבא, החולק על רבי, ווי קדריש!

ומבאר הגמרא את הדרשות לרבי עקיבא ולרבי:

הלכך, לרבי עקיבא, שיתא קראי כתיבי. שלשה "ובאו" כתובים בפרשה, ובכל אחד הוי"ו יתירה, וביחד ששה.

חד לצוואה דידה שהקב"ה גזור על האשה שיבאו בה המים למרים.

וחד לצוואה דידה, הוי"ו נדרש שגם על

ההוא דמורע לה כהן. פירוש הכהן לר'ך להודיע שלא להוציא לעז וכו' דגלין קר' להוא נבדק כמותה וכתוב בה לואה ידיעה ועשייה לא לר'ך למכתב חו ביה: ז' שאלסורה בתרומה אינה דין שאלסורה לכהונה. וליכא למימר בת ישראל יוכיח שאלסורה בתרומה ומותרת לכהונה דה"פ ומה גרשה שמתרת לתרומה אסורה לכהונה ע"י מעשה שנעשה בה דהיינו גירושין וז' וכו' אינו דין שאלסורה לכהונה ע"י ז' שאלסורה בתרומה אינו ע"י אבל בת ישראל מה שפסולה בתרומה אינו ע"י מעשה ושור חס תנשא בת ישראל לכהן תנא מותרת לתרומה מה שאין כן בחלו שאין להם היתר לעולם בספרי ומתני הכי ומה גרשה קלה שמתרת לחזור למגרשה בישאל פסולה מן הכהונה סוטה חמורה דין הוא שפסולה מן הכהונה:

מה ת"ל היא נטמאה וכו'. בגיטתא רש"י וכן סיומא ללמוד ששלוש אין משקין אלא על הספק וא"ת וכו' אינעריד קרא למיכר ספיאק יס לומר הכתוב אסורה קודם שחיה כאלו היא ודאי ואע"ג דליכא מלקות כדמוכח בפ"ק דיבמות (דף ר"א) מיכר לאו הכא מכלל עשה איכא ואפי' חס היא עיבורה נענש בב"ד של מעלה חס בא עליה כמו על חייבי עשה ולא כשאר ספיאות כגון ספק חלב ספק שומן ואכלו ונדע שהוא שומן אע"ג דלר'ך כפרה וסליחה מיכר לא חמיר כחייבי עשה:

אינו דין ששעה בו ספק כולדאי. לוכא למיפדך ניזר ועושה פסח ויכחו ששעה בכן אונס כרלון דנפקא לן מבי ימות מת עליו פתע פתאום בספרי ובפרק ב' דכריתות (דף ט.) ואפי' לא עשה בכן ספק עומתת התסור כודאי לפי שזומתת התסור הלכה הוא ולא סתרינן ק"י מהלכה וה"ל דלון להוכיח משם דהכי אמר ברכות א"ף אני אביא וז' והלא אין ללמוד הימנו אבל הא איכא למתמה אמאי לא פריכין מה לסוטה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה כדפריכין לעיל בריש פ"ק (דף ב:) ואין לומר משום דלעיל מיירי בטומאה דבאר קטיו וסתירה דמהימן עד א' התם ודאי איכא רגלים אבל אפי' ליעלן מסתירה דבאר קטיו גרידא דליכא למיפדך שכן קינא לה דקטיו לא חשיב רגלים בלא סתירה דהא בריש מסכת נדה (דף ב:) דמיתתי התם מקום שנמדד ונמלא חסר כל הטהרות שנעשו על גבי בין ברה"י בין ברה"י עמא ר"ש אומר ברה"י טהור ברה"י תולין וטוהר וטוהר לא למדוה אלא מסוטה רבנן סברי כסוטה מה סוטה ספק הוא ועשאוה כודאי אף כו' ופריך אי מסוטה נומא מה סוטה ברה"י עמא ודאי הכא נמי עמא ודאי הכי סתתא התם יס רגלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה הכא מאי רגלים לדבר איכא אלמא אע"ג דמסתירה דבאר קטיו יליף כי הכא פריך והכא אמאי לא פריך הכי ויש לומר דסתירה על ידי קטיו כסוטה הוי כספק מגע ע"כ שהרי בלא קטיו לא היה שום ספק בסתירה גרידא דלא נחשדו על העציות הלכך הקטיו גורם הספק וה"פ במס' נדה התם גבי סוטה וספק שר' הרי ריעותא דהיינו הס'ך והבועל קמן אלא הטהרות והאשכא אבל גבי מקום קודם טעילה לא רמיז שום ריעותא דאיכא לספקי על ידה ולעיל בפ"ק קודם העדלת עדים לא הויא שום ריעותא:

מכאן

גמ' דאי אית ביה עון. שבא עליה לאחר שנסתרה: בזמן שהאיש מנוקה מעון. שלא בא עליה משנאסרה עליו האשה הדיא תשא עונה שיבדקה המים: **אלא לבועל ליתני**. כך בודקין את הבועל בהדיא כדתני סיפא בהדיא כך אסורה לבועל ולא הנא כך אסורה לה: **כאן ובאן קאמר**. מרביא דר"ה: **או ובאן ובאן**.

הכפולים בפרשה דריש: **שנאמר נטמאה ונטמאה**. ש"מ רבי עקיבא ור"י דריש: ועדיין. בהא גופא מביעיא לי נטמאה ונטמאה דריש מרביא ור"י או חד נטמאה וחד ונטמאה קדריש: **שיתא קראי**. שלשה ובאן כתובים שם ובאן המים המאריים האלה במעין לצבות בטן להודיע לנו דבטן והדר יר' שלא להוציא לעז כדאמר' בפ"ק (פלי ט.) וחד והדקא את האשה את מי המרים המאריים ובאן בה המים וגו' לצואה שהקב"ה גזר שיבואו בה המים למרים וחד (לעשייה) והשקה את המים והיתה אם נטמאה וגו' לעשייה כאן הודיע הכתוב את ישראל דמבטיח להן שיבדקה המים ובכולם כתיב ור"י יתירי דרי' שית: דידיה. דבועל: דידה. דאשה ידיעה וצוואה ועשייה כדפרישית: ור"י. דלא דריש ור"י תלתא קראי הוא דבתיבי וכולהו לדידה ידיעה ועשייה וצוואה: **שלא להוציא לעז**. משום דהוא אמר לה בקללה ברישא את יריכך נופלת וגו' וסוף המים בדוק בדרך כניסתו ורבי' וצבתה בטנה והדר נופלה יריכה לכך הוצרך להודיע תחילה שהמים בדרך כניסתו יבדקה: **ואימא בוליה להכי הוא דתנא**. לבועל להודיע דבטן לקה ברישא מנל: **מאי כמן וירך**. סתם הכא והכא דריש ליה: **שלשה פעמים**. וקינא את אשתו ודאי נטמאה ודיתה אם נטמאה תחת אישה ונטמאה: **ואחד לתרומה**. שאפילו היא בת כהן ובעלה כהן נפסלה מן התרומה: קל וחומר. אינו צריך להביא מן המקרא לפסולה מן הכהונה מלינשא לכהן דמקל וחומר אתי: **מה גרשה**. בת כהן שנתגרשה משראל וזע אק לה שמוחרת בתרומה כדתיבי מלחם אביה תאכל (ויקרא כב) פסולה לכהונה: **זו שפסולה מתרומה**. מרביא דנטמאה כדקאמרת אינו דין שפסולה לכהונה ולקמן פריך והא לא איירי רבי עקיבא בפסול כהונה כלל דלא אצרכה ודאי ומאי קאמר ליה רבי ישמעאל: **מה ת"ל והיא נטמאה בו**. גרסינן ולא גרס א"כ כדמילתא באנפי נפשה היא ולא נטמאה יתירא קמביעיא ליה דהא דרשינן ולא רבי ישמעאל לחדיה קאמר לה אלא סתמא היא וקראי דענינא קדריש ואולי: **מה תלמוד לומר וקנא את אשתו והיא נטמאה**. דמפיק דודאי נטמאה ומה תלמוד לומר או עבר עליו וגו' והיא לא נטמאה אי פשיטא ליה דנטמאה למה שותה ואי פשיטא דלא נטמאה למה משקה: **מניד לך הכתוב שעל הכפך אסורה**. והכי קאמר קרא אשה זו שמא נטמאה ושמא לא נטמאה וקאמר לך דישקה לבר הספיקא ואי לא משקה לה אסורה: **ומכאן אתה**. למד ק"ו לשרץ ספק נגע בטהרות ספק לא נגע דמחזיקין לה בטומאה מספק: **סוטה לא עשה בה כו'**. דכתיב והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה ומותרת והוא הדין לשוגג אשתו ואשת איש עמו בבית ונתכונן לאשתו ונדומנה לו זו ואף היא שגגה כסבורה שהיא בעלה:

שכן

כורא.

וממקום שנבא, הואיל ולא למדנו דין השרץ אלא מסוטה, הרי אנו חוזרין ודנין שרק באופן שהסוטה טמאה מספק, טמאים גם הטהרות מספק.

מה כמו שבסוטה, מדובר בה ברשות היחיד, שהוא מקום הראוי לסתירה, אף שרץ, רק ברשות היחיד ספיקו טמא, אבל אם אירע ספק טומאה ברה"ר, הרי הוא טהור.

ומה סוטה הוא דבר שיש בו דעת לישאל, שאפשר לשאול את האשה אם נטמאת או לא, אף שרץ דוקא דבר שיש בו דעת לישאל, שהנידון הוא לגבי אדם, שספק אם נגע בשרץ או לגבי טהרות שעסק בהם אדם בשעה שגולד הספק אם נגעו בשרץ,

שאפשר לשאול את האדם אם נגע או לא, ואם הוא אומר שאינו יודע, הרי הם טמאים מספק.

ומכאן אמרו: דבר שיש בו דעת לישאל והוא עומד ברשות היחיד, ספיקו טמא.

אבל אם הוא ברשות הרבים, ספיקו טהור.

ושאין בו דעת לישאל, כגון שרץ מת שהועבר ליד הטהרות, וספק אם נגע בהם או לא, שאי אפשר לשאול את הטהרות אם נגעו בו או לא, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים, ספיקו טהור.

והיונן בה: ורבי ישמעאל, שאמר לרבי עקיבא בברייתא שאין צריך מקרא לפסול את הסוטה שנסתרה מכהונה, אלא אנו

יודעים זאת מקל וחומר, תיקשי:

אמר רבי עקיבא תרומה, שהוא דורש מ"ונטמאה" לפוסלה מתרומה, ולא דיבר בכלל מכהונה, ומהדר ליה איהו, רבי ישמעאל, כהונה?

ותו קשיא: לרבי עקיבא, כהונה מנא ליה שהיא נאסרת לינשא לכהן?

ואי אפשר לומר שהוא אכן מתיר לכהונה, שהרי קל וחומר הוא מתרומה שאסורה.

וגם אין לומר שהוא באמת אוסר בגלל הקל וחומר, דהיינו רבי ישמעאל?

וכי תימא סבר רבי עקיבא כהונה לא צריכא קרא לאסור,

אגרות קודש

ב"ה, י"א סיון, תשי"ח

ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים

מו"ה יהודא זרחי' מרדכי ליב חיים שי'

שלום וברכה!

ת"ח על השורות שכותב אודות חגיגת הנחת אבן הפנה של ישיבת חב"ד בכפר חב"ד אשר שם צוה ה' את הברכה, והרי זה מחזק התקוה שמצדו יעשה בזה גם להבא ככל התלוי בו להצלחת הענין, וככתבי במכתבי לחגיגה הנ"ל בממונו בגופו ובנשמתו וכהביאור שם.

ומענינא דיומא יש לקשר האמור עם פתגם תורת בעש"ט הידוע ששמענוהו מכ"ק מו"ח אדמו"ר, תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, מלאכה כוונתה התעסקות, כל תורה שאין עמה מלאכה, התעסקות באהבת ישראל, יעדער שטיקל תורה שאינה מביאה לאהבת ישראל, איננה תורה. והנה לכאורה מרז"ל מפורש הוא, כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו (עיין לקו"ת ראה כג, ג), שצ"ל עם גמ"ח. אבל מודגשת בתורת הבעש"ט, שתי נקודות: א) שצ"ל הדבר אין יעדער שטיקל תורה, ב) שצריכה להיות התעסקות, וכמבואר במ"א בענין עסק, שאין זה שיושב בהיכלו ומחכה עד שיבוא מי אליו וישאלנו האם יש לו סחורה למכור אלא אדרבה יוצא ממקומו מתעסק ומשתדל ומחפש איפוא למכור סחורתו ומשדל את הקונה בכל מיני אופנים וכו' והנמשל מובן.

ובהנוגע בעניננו ע"י הכלל גדול בתורה דאהבת ישראל כשיניחוהו ליסוד מוסד לא יקשה כלל וכלל התעסקות בממונו בגופו ואפילו בנשמתו בענין האמור שהוא תורה ואהבת ישראל גם יחד.

בברכה לבשו"ט בכל האמור וכן מהתקדמות קהלתו בתורה ומצותי' בהליכה מחיל אל חיל.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ב וכן מתר לתת צמר לתוך היורה* מבעוד יום (וצובעו) [לצבעו] והוא מצטבע מאליו כל השבת בלילה, והוא שתהא היורה עקורה מעל האש כל השבת בלילה, שאם עומדת על האש אסור משום גזרה שמה ישבת ויחתה בגחלים בשבת למחר בשול סממני הצבע, וגם שתהא היורה טוחה בטיט סביב פסויה, שאם אינה טוחה אסור משום שמה ישבת ויגלה פסויה בשבת (ומגים) [ויגים] בה בכף, והמגים בקדרה רותחת אפלו אינה על האש חייב משום מבשיל¹⁵, שההגסה גורמת למחר הבשול. ואפלו אם סממני הצבע נתבשלו כבר כל צרפן מבעוד יום, מכל מקום בשמגים בהן בשבת חייב משום צובע¹⁶, שעל ידי ההגסה נקלט הצבע בצמר. אבל כשהיא טוחה בטיט לא יבא למרוח כל כך* לסתור הטחוי כדי להגים.

אבל מתר לתת אוגין (פרוש: מטוה) של פשתן* לתוך התנור מבעוד יום כדי שתלכנו שם כל השבת בלילה, אע"פ שאין פי התנור טוח בטיט סביב פסויו. דכיון שהרוח קשה להאוגין¹⁹, לא יבא לגלות פסוי התנור כדי לחתות בגחלים שבשוליו:

ג מתר למבור לנכרי ולהטעינו המקח סמוך לחשכה, ובלבד שיצא מפתח ביתו עם המקח מבעוד יום, אפלו היא עיר המערכת כמו שנתבאר בסימן רמ"ו²⁰.

ואפלו אם יחד להנכרי חדר* בחצרו שנייה שם מקחו קדם השבת ואח"כ בשבת בא הנכרי לטלו משם להוליכו לביתו, לא יניחנו להוליכו* עד לאחר השבת, אלא אם כן שהנכרי אלים והוא מתירא ממנו, שאז יש להקל* אף אם לא יחד לו מקום למקחו קדם השבת:

ביאורים

לא יניחנו להוליכו – כיון שאף שמדובר בחפץ של נכרי, כיון שידועים שהישראל מכר לו החפץ יחדו שמכרו בשבת, אבל חפץ שמעולם לא היה של ישראל, והיה מונח בקרן זוית אצל הישראל – מותר להניח לנכרי להוציאו בשבת²².
 שאז יש להקל – ויש להקל אפילו בעיר שאינה מעורבת כיון שהוא איסור מדברי סופרים, ובדברי סופרים הלך אחר המיקל, ובפרט בשעת הדחק כזה²³.
 שאז יש להקל – וכן יש להקל בשעת הדחק או במקום הפסד מרובה²⁴ גם יש להקל משום דרכי שלום כגון שהנכרי קנה החפץ לצורך חולה ורוצה להוציאו בשבת,

יורה – סיר גדול המשמש לצרכי תעשיה.
 שע"י ההגסה – ואפילו כבר נקלט הצבע בצמר – אסור להגים, כיון שכן דרך הצבעין להגים בצמר תמיד כדי שלא יחרך¹⁷.
 לא יבוא למרוח כל כך – שכיון שקשור עם טרחה, בוודאי יזכור בנתיים על השבת¹⁸.
 אוגין (פ' מטוה) – היינו אגודות של פשתן קודם שטווים אותם לחוטים.
 אם ייחד להנכרי חדר – שנחשב כאילו החפץ כבר ברשות הנכרי, והנכרי מוציא בשבת מרשות של עצמו²¹, ואעפ"כ אסורו משום החדש.

מקורות

לצאת עם החפץ בשבת כיון שיחדשו שהישראל שולח החפץ ביד הנכרי, וכן בנידון דידן אם יצא מפתח ביתו בשבת יחדשו שמכר לו החפץ בשבת. (על אף שהנכרי אינו עושה שום דבר האסור לישראל לעשותו בשבת, שהרי הוא בעיר המעורבת ואינו יוצא עם החפץ חוץ לתחום שבת). (וכן נתבאר בסי' רמז סעיף א לגבי שליחת מכתב עם הנכרי בערב שבת).
 (21) כן מבואר להלן סי' תמ סעיף יא לגבי ייחד הישראל מקום לנכרי להניח חמצו, שנחשב שהחמצו נמצא ברשות הנכרי.
 (22) סי' שכה סעיפים ג-ד.
 (23) קו"א ס"ק ג.
 (24) שאף שיחדשו שהעשה איסור גמור של מקח וממכר, מ"מ גם גזירה זו של מראית העין לא עדיפא משבות, והוא ליה שבות דשבות (כיון שגם איסור הוצאת הנכרי בשבת הוא משום שבות), ואין חוששים שלא ידעו מההפסד מרובה ושעת הדחק.

(15) איסור מגיס משום מבשל נזכר גם להלן סי' שיח סעיף י' וסעיף ל', ובסעיף ל' שם נזכר גם איסור מגיס משום צובע שנזכר כאן בהמשך הסעיף.
 (16) עוד מדיני צובע נתבארו בסי' שכ סעיפים כו-ח, שאר דיני צובע בשו"ע לא הגיעו לידינו.
 (17) סי' שיח סעיף ל', וכאן לא הזכירו רבינו, שכנראה אין דרך להשאיר הצמר למשך כל השבת כשכבר נקלט בו הצבע.
 (18) ע"פ סי' רנד ס"א, שם נתבאר דין זה לגבי מי שהשהה בשר חי בתנור בערב שבת וטח התנור בטיט כדי שלא יחתה בגחלים.
 (19) וכעין זה נתבאר בסי' רנד ס"ב שמותר ליתן בשר רך חתוך בתנור בערב שבת ולא חוששים שיבוא לחתות בגחלים – מחמת שהרוח מזיקה לבשר זה.
 (20) סעיף ה, בישראל שהשאל חפץ לנכרי בשבת שאסור לו

ד ומתן לתן בגריו לכובם נכרי* ועורות לעבדן נכרי סמוך לחשכה בקבלנות* והנכרי עושה מעצמו אפלו בשבת, ובבלבד שהישראל לא יאמר לו שיעשה בשבת*. וכן לא יאמר לו ראה שתגמור המלאכה ביום א' או ביום ב', וידוע שאי אפשר לגמרה אז אלא אם כן שיעשה גם בשבת, שהרי זה פאלו אומר לו בפרוש* לעשות בשבת. אבל בשלא אומר לו כלום והנכרי עושה בשבת מעצמו אינו צריך למחות* בידו, לפי שאין הנכרי מתכוון בעשיתו בשבת בשביל הישראל, שהרי אף אם לא היה עושה עד לאחר השבת היה מקים צווי הישראל, כיון שהישראל לא נלה לו דעתו לעשות בשבת, אלא הוא עושה בשבת לעצמו כדי להשלים קבלנותו, שאם לא יעשה היום יצטרך לעשות למחר, ועכשיו שעשה היום יהיה פנוי למחר:

ביאורים

נחשב כשלוחו, או מטעם אמירה לנכרי בשבת (גם כשלא אמר לו בפירוש לעשות בשבת²⁸). לא יאמר לו שיעשה בשבת – שאמירה לנכרי לעשות מלאכה בשבת אסורה משום שבות גם כשאמר לו קודם השבת (אפילו בקבלנות²⁹). כאילו אומר לו בפירוש – ומטעם זה יש אוסרים להזמין עיתון שיבוא לביתו בשבת³⁰. אינו צריך למחות – אפילו אם הישראל חפץ שהמלאכה תיעשה בשבת³¹.

ומ"מ יש להזהר שלא ליתן החפץ לידי הנכרי ממש, שכן עדיף לעשות אפילו בחפץ שהיה תמיד של הנכרי²⁵. ליתן בגריו לכובם נכרי – מותר ליתן רכבו לתיקון במוסך של נכרי בערב שבת, ויכול לקחתו ביום ראשון ובבלבד שקצץ עמו שכר העבודה, ויש לו שהות לעשות התיקון קודם השבת או אחריו, ולא יאמר לו לעשות בשבת²⁶. ואם ניכר לכל שזהו רכב של ישראל יש לאסור משום מראית עין²⁷. בקבלנות – ואם הוא בשכירות יום אסור מטעם שהנכרי

מקורות

א וסעיף ט, סי' רמה ס"ט. סי' רמו ס"ה. סי' רמז קו"א ס"ק א. להלן סי' רעו ס"א. סי' שז ס"ו וס"ט. (30) הלכות אמירה לנכרי משו"ע אדה"ז עמוד סא הערה ה, אמנם לפי מה שביאר שם בע' סב סוף הערה ט, הרי שחלוקת העיתון של יום זה שייכת רק בשבת, וא"כ גם כשהישראל צוהו עושה זאת הנכרי לצורך עצמו שרוצה לעשות קבלנותו, אמנם גם היתר זה הוא בשעת הדחק ובהפסד גדול. (31) לעיל סי' רמד סעיף א, (שם הובא דין זה בהרחבת הביאור בין קבלנות לשכירות.

25) קולא זו הובאה גם להלן (סי' שכה ס"ד) לגבי חפץ שנתן הישראל לנכרי וישנו חשד שיאמרו שהנכרי מוציא החפץ בשליחות הישראל לרשות הרבים, והתירו בנכרי אלם והוסיפו להתיר לשלוח לצורך חולה, וכן לצורך מצוה. 26) שו"ת קנין תורה ח"ב סי' לה. 27) שו"ת שרגא המאיר ח"ב סי' נד. 28) כתנאים המבוארים בסימנים רמג רמד. 29) דין זה נתבאר בסי' רמג ס"א ובסימן רמז ס"א. דין זה הובא גם: לעיל סי' רמג ס"ז, שם קו"א ס"ק א, סימן רמד סעיף

חלק ב סימן רנב, מלאכות המותרים והאסורים להתחיל בערב שבת כדי שיהיו נגמרים בשבת סעיפים ב"ד

שולחן ערוך – הלכות תפילין

א כל זמן שתפלין בראשו או בזרועו – אסור לישן בהן אפלו שנת עראי, מפני שנגנאי הוא לתפלין שישן בהם והן מגלין. ואם פרס סודר עליהן ואין עמו אשה – ישן בהם שנת עראי, אבל לא שנת קבע, שמא יפית בהן.

פיצד הוא עושה שלא ירדם בשנה וישן שנת קבע? יניח ראשו בין ברקיו והוא יושב וישן. ואין בשנה משום הסח הדעת, לפי שהסח הדעת הוא כשעומד בשחוק או קלות ראש (או שמטריד דעתו בצרכי הגוף הרבה) כמו שנתבאר בסימן כח, וכשישן הוא שוכח כל הכלי עולם. אבל אם יש אשה עמו במטה – לא יישן בהם כלל, שמא ישכח וישמש מטהו.

אבל אם אינו בראשו וזרועו אלא כרוכין בידו – מותר לישן בהם אפלו שנת קבע.

ויש אוסרין לישן שנת קבע אצל התפלין אפלו כשהן מנחים על השלחן עד שיפרס סודר עליהן, גזירה שמא יפית.

ז במה דברים אמורים? לכנס לבית הכסא, אבל צוה שאינה בבית הכסא – מותר לילף אצלה בתפלין שעל ראשו וזרועו, אם דרך הלוחו הוא שם, ואין צריך להרחיק ממנה. ולכן מותר לילף בתפלין שעל ראשו במבואות המטנפות אף על פי שהצוה נראה לעין, ואין צריך לכסות התפלין של ראש מן הדין. ואף-על-פי-כן טוב לכסות בכובע:

ח וכן מותר לרופא לקח עביט של מי רגלים לבדק בו החולה אף על פי שתפלין בראשו. ובעל נפש יחמיר לעצמו:

ט אם שכח תפלין בראשו ועשה בהן צרכיו – מניח ידו עליהן לכסותן עד שיגמר עמוד הראשון, שאם יפסיק מיד יבוא לידי הירדקן, ויוצא וחולץ של יד ושל ראש וחוזר ונכנס:

חלק א סימן מג, דין איך להתנהג בתפילין בהכנסו לבית הכסא סעיפים זט

לבדה הואיל והיא מכסה — צריך לזהר ברוצח ששל אצבעו שתהיה גם כן מכסה:

ג. בבית המרחץ, בבית החיצון שכל העומדים בו הן לבושים — מתר להניח שם תפלין על ראשו וזרועו לכתחלה.

ובבית האמצעי שמקצת בני אדם עומדים שם לבושים ומקצתן ערמים — אסור להניח שם תפלין לכתחלה אפלו בשעת שאין שם אדם ערם. אבל אם היו בראשו — אין צריך לחלצן כשנכנס לשם. ובבית הפנימי שכל העומדים בו הם ערמים, אפלו היו בראשו — צריך לחלצן כשנכנס לשם, אפלו בשעת שאין שם אדם.

במה דברים אמורים? במרחץ שנהמתו רבה מהכל החמין שמשתמשים בו, אבל בבית הטבילה אף על פי שעומדים בו ערמים, כיון שתשמישו בצונן — אין בו זיהומא ומתיר לנכנס בו בתפלין, כשאין שם אדם ערם. לכן מברכין ברכת הטבילה במקוה אפלו קדם שיירד למים, אף על פי שלמעלה מהמים עומדים שם ערמים.

אבל אם יש שם ערם — אסור לנכנס לתוכו בתפלין או בשאר כתבי הקדש, שאסור לעמוד ערם בפני כתבי הקדש (ולכן צריך לזהר לכסות הקטנים שלא יהיו ערמים בפני הספרים, עין סוף סימן ערה).

סליק הלכות תפלין

חלק א סימן מה, דין תפילין בבית הקברות
ובבית המרחץ ובו ג' טעמים

והעקר פסקא הראשונה, שלא תששו להפכה אלא כשהן עליו שהן צריכין גוף נקי.

ואם אותן בידו ואינן ברוכין בידו — אסור לישן בהם אפלו שנת עראי שמא יפלו מידו.

במה דברים אמורים? כשאוחזן בלא נרתיקו, אבל כשהן בנרתיקן — מתיר אפלו שנת קבע לדרברי הפל, שאין לחוש פלפוף אם יפלו, וגם אין לחוש כלל להפכה אף לסבבא האחרונה:

ב. נהגו העולם להתענות בשנופל תפלין מידו על הארץ בלא נרתיקו. והוא הדין אם נפל ספר תורה אפלו בנרתיקו:

חלק א סימן מד, איסור שינה בתפילין ובו ב' טעמים

א. אסור לנכנס בתוך ארבע אמות של מת או של קבר ותפלין בראשו, משום "לעג לרש".

ובית הקברות שהוא מקף מחצה — יש להחמיר שלא לנכנס בתוכו כלל בתפלין שבראשו אפלו רחוק הרבה מן הקברות, שמא יתקרב בתוך ארבע אמות של איזה קבר בלי דעת.

אבל חוץ למחצה — מתיר אפלו בסמוך לה אף על פי שהוא תוך ארבע אמות להקברות, מפני שהמחצה מפסקת ואינו נראה כ"לעג לרש":

ב. במה דברים אמורים? כשהן מגלין, אבל אם הן מכסין — אין כאן "לעג לרש", ומתיר בכל ענין. וצריך שגם הרצועות תהיינה מכסות. לפיכך אף על פי שמתיר לנכנס בתפלין של יד

תורה אור

תוכן הפרק: כוחה של תורה להתיש ולהחליש את ישות האדם וחומריות הגוף

והנה עסק התורה בבחינת בטול זה הוא הנותן עוז ותעצומות לנפש האלקית ותושי' לסטרא אחרא.

ומעתה יובן כיצד נותנת התורה עוז "להתיש כח גשמיות הגוף וחומריותו", כי כאשר עוסקים בתורה בבחינת ביטול, וממילא יש בלימוד התורה "גילוי אור אין סוף למטה כמו למעלה" (כנ"ל), הרי זה נותן עוז ותעצומות לנפש האלקית, וממילא - תושי' לסטרא אחרא (וכמו שנתבאר לעיל שהכח לצאת ממאסר הגוף הוא על ידי אור אין סוף הסובב כל עלמין, והוא הוא המאיר בנפש האדם העוסק בתורה באופן של "לאמר", מאחר שאורייתא וקוב"ה כולא חד ממש כנ"ל).

וזהו אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי בקבלת התורה נמשך בחינת אנכי, דחינו אנכי ממש, עצמותו ומהותו יתברך הסובב כל עלמין בו. כח זה שבתורה - עוז לנפש האלקית ותושי' לסטרא אחרא מחמת גילוי אור אין סוף שבתורה -

נרמז בדיבור הראשון של עשרת הדברות, "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". פירוש, "אנכי" קאי על עצמותו ומהותו יתברך, הסובב כל עלמין, "אנכי ממש", ועל ידי קבלת התורה נמשך בבני ישראל בחינת "אנכי" (מאחר שבתורה ישנו גילוי אור אין סוף כנ"ל).

ובכ"ש והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום בו. זהו גם מה שנאמר "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום גו'", דברים האלה קאי על התורה, והיות ש"אנכי" - עצמותו ומהותו יתברך - מצווה על התורה (כי אורייתא וקוב"ה כולא חד), לפיכך על ידי "הדברים האלה" נמשך "אנכי" בבני ישראל.

ובחינת אנכי זה נמשך לישראל בבחינת הוי"ה, דחינו ע"י צמצום והתפשטות כנ"ל, עד שנעשה בבחינת אלקיך ממש.

וממשיך "אנכי הוי' אלקיך", כי כדי שעצמותו ומהותו יתברך ("אנכי") יומשך בבני ישראל בפנימיותם, עד שנעשה "אלקיך ממש" - אלקה שלך,

לבאר מה שאמרו רז"ל דאנשי יריחו "היו כורכין את שמע", היינו שלא היו מפסיקין בין "אחד" ל"ואהבת" (בניגוד למה שאנחנו עושים, שמפסיקים באמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד).

[ביאור הענין:]

כי ע"י קבלת בחינת אחד, דהיינו בחינת יחודא עלאה, שהוא בחינת בטול ממש לאור אין סוף ברוך הוא הסובב כל עלמין בנ"ל.

איתא בזהר ד"שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד" הוא בחינת יחודא עלאה (יחוד העליון), ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" הוא יחודא תתאה (יחוד התחתון).

פירוש הדברים בקצרה:

"יחודא עלאה" היינו אחדותו של הקב"ה מצד עצמותו ומהותו יתברך כפי שהוא רם ונשא ומובדל לגמרי מן העולמות ואין העולמות עושים שום שינוי בו יתברך ו"הוא לבדו הוא" אחרי בריאת העולם בדיוק ממש כמו שהי' "יחיד ומיוחד" קודם בריאת העולם ואחדות זו ד"יחודא עלאה" מפורשת בפסוק "שמע ישראל גו' הוי' אחד", שהיא אחדותו יתברך האמיתית שהוא לבדו הוא יחיד ומיוחד (כי כל העולמות הם כאין ואפס ממש).

ו"יחודא תתאה" היינו אחדותו של הקב"ה כפי שהיא מצד האור והחיות האלקי המהוה ומחי' את העולמות, דאע"פ שמצד אור זה קיימת מציאות של עולמות (שהרי הוא בורא ומהוה אותם), מכל מקום, היות שכל התהוותם וחיותם אינם אלא כוחותיו של הקב"ה, הרי אמיתת המציאות של כל נברא ונברא הוא רק "דבר ה'" המלוכש בו. וזהו "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", ד"שם כבוד מלכותו" קאי על ה"הארה" האלקית המלוכשת ב"עולם", להוותו ולקיימו ולהחיותו [שהיא מידת המלכות, "שם כבוד מלכותו", שאינה אלא זיו והארה] - ומדריגת האחדות מצד אור זה היא רק "יחודא תתאה".

תגדל האהבה ביתר שאת עד שתחי' בכל לבבך בשני יצריך, דאתכפיא סמרא אחרא ואתהפכא חשוכא לנהורא, שמבחינת ביטול זה נמשך עוז ותושי' בנ"ל.

וזהו מה שאנשי יריחו לא היו מפסיקים בין שמע לואהבת גו', כי הנה כתיב "ואהבת את ה' אלקיך", ופירשו חז"ל "בכל לבבך בשני יצריך", שהאדם צריך

היינו "כוחך וחיותך" - זהו ע"י ש"אנכי" נמשך בבחינת הוי'.

לפי שד' אותיות שם הוי' מורות על סדר ההמשכה של האור האלקי באופן מסודר "מלמעלה למטה", שהסדר בזה הוא: יו"ד - צמצום (כצורת אות יו"ד שהיא רק נקודה), ה"א - התפשטות, וא"ו - המשכה, ה"א אחרונה - התפשטות, שהן ד' שלבים ומדריגות בהמשכת שפע מן המשפיע אל המקבל. וכך כדי שאור אין סוף ב"ה ("אנכי") יומשך בבני ישראל, עד שיעשה "אלקיך ממש", הרי זה ע"י שהאור נמשך דרך ד' שלבים אלו דד' אותיות שם הוי'.

ואזי, "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", מבחינת מצרים וגבולים שמצד הגוף ונפש הבהמית המגבילים ומלבישים את נפש האלקית ומעכבים לצאת מנרתקה.

ע"י שבחינת "אנכי" נעשה "אלקיך ממש" של ישראל, היינו שנרגש בהם גילוי אור אין סוף, אזי - "הוצאתיך מארץ מצרים", שיוצאים ומתעלים מכל המיצרים וגבולים שמצד הגוף ונפש הבהמית (כנ"ל בפירוש "ויעל אברם ממצרים").

וכמ"ש ואעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ טובה ורחבה.

ועל זה נאמר "ואעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ טובה ורחבה", דתמורת "עני אבותינו במצרים", שהמידות של הנפש האלקית הן בעניות ובחלישות, מתעלה האדם ממיצר חומר הגוף והנפש הבהמית (הגורם חלישות זו).

כי ע"י קבלת אנכי, דהיינו בחינת סובב כל עלמין ואני ה' לא שנית, בעסק התורה בבחינת בטול בו', הוא הנותן כח לנפש האלקית, ותושי' לתאוות הגוף בו'.

[מכאן עד סוף הפרק יבאר בהרחבה יותר הטעם שדוקא ע"י בחינת "אנכי" (עצמותו ומהותו ית' הסובב כל עלמין) ניתן להתיש לגמרי תאוות הגוף - מתוך ביאור סדר אמירת קריאת שמע - וכפי שהולך ומבאר:]

וזהו ענין אנשי יריחו היו כורכין את שמע ולא היו מפסיקין בין אחד ואהבת.

על פי משנ"ת לעיל, שכדי להתיש את תאוות הנפש הבהמית והגוף יש צורך בגילוי בחינת "אנכי", היינו עצמותו ומהותו יתברך ה"סובב כל עלמין" - יש

עבודה אמיתית זו שתהי' באמת, ורק מעט מן המעט מאד המה השייכים לאמיתית העבודה דיחודא עילאה ובני עלי' מועטים המה ובפרט בדורות אלה". אלא, שאם כן קשה, איך אפשר לכל אחד ואחד לומר "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", שצריך לבוא (עכ"פ מעט מזער) לאהבת ה' "בשני יצריך", דהיינו להפוך את היצר הרע לטוב, והרי אינו שייך אלא ל"יחודא תתאה"?

כי ועד הוא גם כן אחד, אלא שהוא בחילופי דאיתוון כמ"ש בזהר.

אך הענין הוא, שב"ועד" ישנו גם כן הענין ד"אחד" (יחודא עילאה), כי "ועד" אותיות אחד "בחילופי איתוון", פירוש, "אלף מתחלפת ב' באותיות אהו", ח' מתחלפת בע' באותיות אהה"ע". וזה מורה ש"אחד" ו"ועד" יש להם תוכן משותף. ותוכן הענין - שגם ב"ברוך שם כו' ועד" מאירה בחינת היחוד ד"אחד", היינו "שיש הארת יחודא עילאה גם ביחודא תתאה", ולכן גם על ידי אמירת ברוך שם גו' לעולם ועד, אפשר להתיש כח הסטרא אחרא.

ביאור הדבר בקיצור: אע"פ שבכלל מדת כל אדם היא העבודה דיחודא תתאה, מכל מקום, כדי שיהי' לעבודה זו קיום, צריך כל אדם להתייגע כפי כוחו ולהגדיל את עצמו לבא מעט מזער עכ"פ לעבודה ויחוד דיחודא עילאה, היינו להבין ולהתבונן איך שבאמת כל הנבראים בטלים במציאות בתכלית (שדבר זה ניתן להבין ולהשיג "בהשגה גמורה"), ולפיכך "על ידי העמקת והתקשרות דעתו בזה, יתעורר בלבו באמת באותה שעה עכ"פ שיחפץ ביחוד וביטול זה, ואם כי אינה אמיתית בתכלית מכל מקום מעט מזער חפץ לכו בזה באמת. . וישותו מתבטלת באמת בשעה ההיא עכ"פ, וגם בכל עת שיזכור יחוד וביטול זה כל היום פועל ענין ביטול הישות באמת לפי שעה".

ודוקא עי"ז תהי' העבודה ד"יחודא תתאה" עבודה אמיתית ובת-קיימא, שלא יפול ממדריגתו ח"ו.

וזהו ענין "הארת יחודא עילאה ביחודא תתאה" (הנרמז באמירת ברוך שם כו' ועד (בחשאי) - "ועד" אותיות "אחד" בחילופי איתוון) - דגם מי שעבודתו היא ביחודא תתאה צריך להשתדל לעתים מזומנים עכ"פ להרגיש מעט מזער "ביטול העולמות" שמצד "יחודא עילאה", וזהו נותן כח לאדם להתיש את כח הסטרא אחרא (לפי שעה עכ"פ).

להגיע לידי כך שגם היצר הרע יאהוב את השם (תמורת המשיכה אחרי תאוות עוה"ז), שלזה צריך להיות "אתכפיא סטרא אחרא" ועוד יותר "אתהפכא חשוכא לנהורא", היינו להפוך את היצר הרע ליצר טוב.

וכדי להגיע לזה דרושה העבודה ד"יחודא עילאה" דוקא, היינו הרגש אחדותו ית' שמצד בחינת "אנכי", שזהו ענין "הוי' אחד" כנ"ל, שהוא הביטול לאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין, כי רק מבחינת ביטול זה נמשך "עוז ותושי'", היינו אהבה רבה לה' באופן שהיא מתשת לגמרי כח הגוף והנפש הבהמית, כנ"ל.

משא"כ ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, הרי כתיב מלך אלהים על גוים, כי שם זה הוא חיות העולמות ואפי' עכו"ם בכלל, וכענין שאמרו רז"ל לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל כו'.

מצד הענין ד"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שהוא בחינת "יחודא תתאה", היינו אחדותו יתברך שמצד ההארה האלקית המהווה ומחי' את העולמות, אי אפשר להיות הענין ד"תושי'", התשת כח הגוף והנפש הבהמית לגמרי, לפי שמהארה זו נמשכת חיות לעולמות באופן שאפילו עכו"ם בכלל, וכמ"ש "מלך אלקים על גוים", שמבחינת "מלך" ("שם כבוד מלכותו"), שהוא שם "אלקים", נמשך חיות גם ל"גוים", וכענין שאמרו רז"ל "לא כ)אברהם שיצא ממנו ישמעאל כו'", היינו שיש השפעה של קדושה שממנה אפשר להיות יניקה לצד דלעומת זה.

ומאחר שמהארה זו יש נתינת מקום ללעומת זה, אין בכח הארה זו להתיש ולבטל לגמרי כח הגוף והנפש הבהמית.

ולכן היו אנשי יריחו מדלגין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כי בכדי לפעול "ואהבת גו' בכל לבבך", "בשני יצריך", להפוך את היצר הרע לקדושה, אינו מספיק הביטול והיחוד דברוך שם כו', אלא צ"ל הביטול דיחודא עילאה דוקא (שמע גו' ה' אחד).

אלא שאנו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בחשאי.

אלא שלכאורה א"כ מדוע נתקן לומר ברוך שם כו' (ואין הלכה כאנשי יריחו).

והנה בפשטות הטעם, כי רוב בני אדם אינם שייכים לעבודה זו ד"יחודא עילאה", ד"יחודא תתאה היא מדת כל אדם, ורוב הנשמות דעכשיו עבודתם היא בבחינת הביטול דיחודא תתאה ובה צריכים להשתדל לעבוד

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

בבחי' יש ודבר דחומר כלי הגופי' שיהי' בהם ג"כ בחי' הביטול העליון כמו בנשמו' ממש בשוה. וזהו מפני שיהי' המשכת מ"ה העליון שלא דרך מעבר לבד כמו עכשיו שאז אינן יכולי' להכילו רק הנשמו' כראי' דירא' כל זכורך וכשרפי' כו', אבל בגילוי' כמו שהוא שאז גם הגופי' החומריי' כמו שהן בבחי' יש ודבר יהיו בבכחי' הביטול תמיד"י דאי"ן והיינו מה שלא יופסק הביטול כלל וא"כ ה"ז בחי' המשכת דמ"ה ביש דגופי' כמו שהוא למעלה בבחי' אי"ן, וזהו ענין התשובה של הצדיקי' דוקא, דצדיקי' עיקר שרשם בבחי' מ"ה העליון אבל כאשר יהיו בבחי' בע"ת היינו שיומשך בחי' מ"ה העליון כנ"ל, שבנשמתם גם בגופי' חומריי' שלהם לעשות מי"ש אי"ן בדרך ירידה והמשכה מלמעלה למטה לפי שנכנס הביטול דמ"ה העליון גם בכל כלי גופם בתוך תוכם ממש, וזהו שא' דאתא לאתבא צדיקייא דוקא בתשובה, ותשובה זו ע"י שם מ"ה היא באה דוקא מלמעלה למטה ולהיותו בא מבחי' הפנימי' ועצמו' כמו שהוא ע"כ ודאי הוא למעלה מתשובת החוטאי', גם שזהו בירור הי"ש לאי"ן אבל שרשו רק מבחי' ב"ן העליון כנ"ל וד"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיובתא

אך האיך אפשר שיהי' בחי' מ"ה העליון בא בלא כלי הפנים כו', הענין הוא שלא יהי' המשכת מ"ה זה מלמעלה למטה בבחי' אי"ן הרוחני (דבחי' מקיף שמאיר בהארת פנים וכו"ג) אלא יהי' המשכתו בא למטה בבחי' יש ודבר מה דוקא שהוא ענין גילוי' האי"ן ומ"ה האלקי בבחי' י"ש למטה כמו שהוא בבחי' אי"ן למעלה ממש בשוה, וזהו ענין התשובה של הצדיקי' דוקא כמ"ש במשיח דאתא לאתבא צדיקייא בתיובתא, צדיקייא דוקא. אך אין התשובה שלהם כתשובה של החוטא כי הרי תשובה דרשעי' שנהפך מרע לטוב נק' ביטול הישו' וגסו' לאי"ן הרי הוא בחי' בירור דב"ן כנ"ל ואע"פ שהוא למעלה מבחי' מ"ה דצדיקי' כנ"ל, היינו מבחי' מ"ה שבא דרך מעבר לבד אבל בחי' מ"ה זה שנמשך כמו שהוא ובא בבחי' יש ודבר דוקא הוא למעלה מתשוב' דבירור דב"ן הנ"ל.

וביאור הדבר יובן כמו בדוגמא דלע"ל דכתי' וראו כל בשר כו' הרי גם החומר דכל בשר יבא בו בחי' הביטול דמ"ה שבנשמו' ומלאכי' שאו' קדו"ש בהעדר ההשג' כנ"ל, לפי שיתפס בחי' מ"ה העליון בכלי הגוף דכל בשר שזהו בחי' גילוי' המשכת האי"ן ומ"ה האלקי

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

והמאוס לגבי מדות שהשכל מאיר בהם שהם אהבה ושנאה שבאדם שהם לפי שכלו וכן בעבודת ה' ערך האהבה טבעיות שבאדם כי כל נפש הוא חלק אלוה ממעל ויש בה אהבה בירושה מאבותינו לגבי האהבה הבאה מהתבוננות' בגדולת ה' שהתבוננות מולדת האהבה ואז היא מעולה יותר מאהבה טבעי' כו' ומ"מ בבחי' מוחי' אלו אזי המדות עיקר והשכל מתלבש ונכלל בהם שהרי בגילוי' אינו אלא מדה אהבה או רחמנות אלא שבתוכיותה יש טעם ודעת וה"ז כמו החלב שמובלע בתינוק ולפיכך ביניקה נק' ז"א בעל ו"ק שהם מדות לבד והמוחי' נכללי' בהם כמ"ש בע"ח, אבל המדריגה השנית הוא גילוי' עצמות השכליי' נכבדי' מה שאינו שייך למדה והתפעלות כלל כ"א מצד עצם גילוי' מוח השכל להשכיל כל שכל (ואעפ"כ נק' מוחין למדות כי מ"מ מגיע יתרון להמדות מזה מלבד השפע המתלבש מהם בפנימיותם שנק' מוחי' דיניקה כנ"ל)

והנה ידוע שיש מוחי' דקטנות ומוחי' דגדלות וא"א להיות המשכת המוחי' דגדלות בז"א אלא אחר שמתחלה נכנס בסוד עיבור במעי אימא וזהו סוד העיבור ב' וכמ"ש בע"ח באורך בפי' מאמר הזהר ח"ג דס"ה בתר דיינקת לון אתעברת מנייהו ואלו המוחין דתפילין הם דגדלות ולכן יש בהם כ"א אזכרות כנגד העבור שהי' בינתיים שהי' הז"א תלת כליל מזו הם כ"א ע"ש בפע"ח, פי' כי הארת השכל במדות יש בב' פנים א' השכל השייך למדות שיהי' האהבה ע"פ הטעם והדעת ואם לא יחיכנו השכל לא יחפון בדבר כלל, והוא מדריגה נמוכה בשכל ממהות כח השכל עצמו ונק' מוחין דיניקה ר"ל כמו שהחלב מגדל הולד ע"י שהתינוק בולע אותו במעיו כן שפע השכל נכנס ומתפשט במדות ומגדלם והם מעולים מכפי היותם בלא שכל כלל עד"מ בגשמיות ערך מדות טבעיים שהבהמה חפצה במאכל ושונאת את דבר המר

הנבראים, מאחר שביכולת החסד לברוא יש מאין שזוהי למעלה מהשכלת כל הנבראים וכעד"ז הגבורה להעלים ולהסתיר שיהיו הנבראים נראים נפרדים כו' וכמ"ש בתניא שער היחוד והאמונה (פ"ד), מ"מ הרי לפי ערך זה בחי' חכמתו ובינתו ודעתו הם נפלאים יותר הרבה מאד גם מן המדות ולטעם הנ"ל בענין קדש מלה בגרמי' ולזאת בענין ההמשכה שהוא ית' מאיר מחכמתו ובינתו ודעתו במדותיו יש ב' בחי' א' המשכת חב"ד הנוגע למדות בלבד איך להיות ההתחסדות להחיות הנבראים ואיך יהי' העלם החיות בו שכ"ז אינו ערוך לגבי עצמיות חכמתו ובינתו ודעתו דקמי' כולא כלא חשיבי' כנ"ל אבל הבחי' השנית היא גילוי הארה מעצמיות חב"ד שלו כמו שהוא קמי' וזוהי הנק' מוחי' דגדלות וז"ס התפילין, וע' משי"ת אי"ה פ"ד בסיום דרוש זה ביאור ענין העבור שהוכרח להיות בינתיים:

ספר המצוות – מצות תפילין

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

ואין העולם מקומו שיהיו ישראל עמלים בכדי שיהי' לו ית' דירה בתחתונים דוקא, ומדוע נתאוו כך זהו למעלה מהשגתו³⁶ רק כך עלה ברצונו, רק זה אנו מבינים שנתאוו הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים וכמ"ש במד"ר ע"פ שוקיו עמודי שש שוקיו זה העולם שנשתוקק הקב"ה לבראותו יעו"ש ב' במדבר פ"י, וזהו ע"י התורה שלכן נתאוו המקום שיהיו ישראל עמלים בתורה כו'. וזהו שאמרו בפדר"א שבזמן שהקב"ה חפץ לשלוח ברכתו אז הגשמים באים מעל השמים, שלכא' מהו נפ"מ אם מקבלת מעננים שקיבלו מאוקיינוס ותהומות, אלא שהענין כך הוא שעד שלא נבה"ע הי' מים במים, פי' מים תחתונים היו מעורבים עם מים עליונים, וממילא לא היו מים עליונים בתכלית העילוי כ"כ ומים תחתונים לא ירדו כ"כ, כמו היין כשמעורב עם השמרים וכמ"ש במ"א³⁷, והנה המים הם המצמיחים כל מיני תענוג הן רוחני והן גשמי³⁸, ולכן כשמקבלת ממי אוקיינוס ה"ז מקור להשפיע רק בחי'

[סא] וזהו אם בחוקתי תלכו³³ ונתתי גשמיכם כו', כי הנה ארז"ל במד"ר [פ' בראשית] ס"פ ק"ך א"ר יוחנן כל אורה האמור באל"ה³⁴ אינה אלא ירידת גשמים, ועמדו המפרשים ע"ז באיוב³⁵ ופי' שהאורה כשתרד למטה מתגשמת כו'. אמנם באמת א"צ לזה שהרי רש"י פי' בפסחים דס"ח ע"פ והי' וגו' שבעתים כאור שבעת הימים ז' פעמים ז' מ"ט, וז' פעמים מ"ט שמ"ג וזהו גשם עולה שמ"ג, ונמצא פי' ונתתי גשמיכם שיומשך הגשם מבחי' זו והיינו שיומשך ההשפעה מבחי' אור ז' הימים ע"ד שלע"ל יהי' ז' פעמים ז' אור ז' הימים, וכ"ז יבוא ע"י העבודה דעכשיו, וא"כ גם עתה אם בחוקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה אז ונתתי גשמיכם שיומשך הגשם מבחי' שמ"ג הנ"ל שעולה גשם, וה"ז בק"ו ומה בקרי"ס שהי' הקדמה למ"ת הי' מלא מים מבחי' פלג אלקי', כ"ש ע"י התורה עצמה ושתהיו עמלים למלאות מה שנתאוו המקום הוא בחי' א"ס שהוא מקומו של עולם

הבורא. ובמצו"צ שם: פרש עליו אורו, אורו ענין המטר, וכן כל אור האמור בענין, והוא מלשון יורה ומלקוש.

(36) ומדוע נתאוו כך זהו למעלה מהשגתו: ראה מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"א ע' שלח. אוה"ת בלק ע' תתקצו. המשך תרס"ו ס"ע ז. תרכ"ז ע' תנג. תר"ל ע' רפט. תש"ב ע' 34. לקו"ש ח"ו ע' 21. ועוד. (37) מים במים פי' מים תחתונים היו מעורבים עם מים עליונים. וכמ"ש במ"א: ראה סה"מ תרכ"ו ע' לג ואילך. ע' נח. תרכ"ז ע' רלא. שעז ואילך. (וראה גם שם ע' רסו ואילך). המשך וככה תרל"ז פנ"ב-ג (ע' עז ואילך).

(38) המים הם המצמיחים כל מיני תענוג הן רוחני והן גשמי: ראה תניא ספ"א. סה"מ תרכ"ו ע' כ. לג. נח.

(33) וזהו אם בחוקתי תלכו: בהבא לקמן עד סוף המאמר ראה גם אוה"ת ויקרא (כרך ב) שם ע' קצה-ו. סה"מ תרכ"ו שם ע' ק-קא. תר"ל שם ע' קמה-ו. קנג-ד.

(34) ארז"ל. כל אורה האמור באל"ה: במד"ר שם: כל אורה שנאמר באלהיה (בן ברכאל הבויו, הנזכר בסוף איוב. פי' המ"כ והמהרז"ו שם) אינה אלא בירידת גשמים (כגון יפין ענן אורו (איוב לו, יא) והרבה כמו כן. פירש"י שם). וראה גם תענית ז, ב.

(35) ועמדו המפרשים ע"ז באיוב: בד"ה אם בחוקתי הנ"ל להצ"צ: והקשו בספרים מהו שייכות אור לגשם ותרצו (כפנים). וראה איוב לו, ל: פרש עליו אורו. ובפי' האב"ע שם: פרש על העב מטר. וי"א כי נק' המטר אור בעבור המאור הקטן כי בתנועותיו יהי' המטר בציווי

בחוקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה אז ונתתי גשמיכם כו' בחי' שמ"ג גשם, ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פרי, יכולה כה"א הידיעה ופריו היינו ג"כ הידועים, או שיהי' עצו ופריו שוים ע"ד לע"ל דוקא, שזהו דוקא ע"י ההילוך בתורה בבחי' עמל ויגיעה דוקא, וזהו אם בחוקתי וגו' ונתתי גשמיכם וגו'.

המשך והחזרים תרל"ז

מומאר ד"ה אם בחקוטי תלכו

תענוגי' גשמי', אמנם כשחפץ לשלוח ברכתו אז גם הגשמיות נשפע ממקום גבוה היינו מבחי' המים המצמיחים תענוגים רוחני' כענין דכתי' ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, גן הוא בחי' ג"ן סדרים דאורייתא, והנהר הוא המשקה ג"ן הלזה, וכשנמשך מבחי' מים אלו אז גם הדברים הגשמי' מתרבים ומתברכים בשפע רבה. וזהו אם

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס ומעין

למטה, לפי ששם מאיר עדיין הגילוי אור דאצילות וממילא אינו בבחינת מציאות עדיין כנ"ל, ומתלבש אחר כך בלבושי היצירה ועשיה, ובעולם העשיה שהוא העולם שלמטה מכולם, שם מוסתר האור יותר אז הוא בערך שיתלבש בלבוש שק דהמזלות, דלמעלה מזה כמו בעולם היצירה שאין הוא מוסתר כל כך אי אפשר שיתלבש בלבושים אלו, כי אם כאשר יורד האור ומתלבש בלבושי עשיה שהוא מוסתר יותר אז יכול להתלבש גם כן בלבושים אלו.

וזהו דאיתא בפרי עץ חיים דאל אד' שהוא שם דעשיה הוא בגימטריא צו ואין צו אלא כו', לפי שפאשר נתלבש האור האלקי בלבושי עשיה יכול להתלבש בלבוש שק דמזלות עליונים שמעלימים ומסתירים מאד עד שיכול לדמות שהם המשפיעים מכח עצמם מפני שאין האלקות נראה ונגלה בגילוי כלל כנ"ל, ולכן אל אד' בגימטריא צו ואין צו אלא כו', דהגם דאל אד' הם שמות קדושים אף לפי שעל ידי זה באה ההתלבשות בהמזלות שהם מסתירים לגמרי עד שנותן מקום לחשבם ולדמות שהם עצמם המשפיעים ולעבוד אותם משום זה, לכן השם שעל ידי זה באה ההתלבשות הזאת הוא בגימטריא צו כו', אמנם ככר נתבאר לעיל (פרק א) שבאמת התלבשות זו היא מחסדי ה' עלינו, לפי שעל ידי התלבשות זו בא החסד העליון בבחינת טוב וחסד גשמי. שבזה תלוי כל ענין העבודה להשלים הפוננה עליונה בענין הבריאה.

קיצור. המזלות הם רק שלוחים לגשם השפע הבא מאתו יתברך והמשתתתה להם עובד עבודה זרה. בכדי שיהיה העולם והנהגתו כפי רצונו יתברך בגשמיות, הוא רק על ידי הסתר והעלם האור דשם דעשיה שהוא בגימטריא צו, ולהיותו העלם גמור עד שטועים לחשוב את המזלות למציאות לכן אין צו אלא עבודה זרה.

והנה מהמבואר בארוכה מוכן היטב דהעיקר הוא האלקות והמזלות הם רק לבושים ושלוחי השפע לכד ואין בהם ממש מצד עצמם, אבל המשתתתה ועובד אותם, הרי זה שמחשב אותם לדבר עיקרי בהשפעה שהן מה המשפיעים מצד עצמם, הרי זו כפירה רחמנא לעלן בהשגחת אלקות ובהשפעת החיות מאתו יתברך, ומחשב את המזלות למשפיעים דמשום זה משתתתה להם הרי זו עבודה זרה ממש, וכל זה הוא מפני שהמזלות הם בבחינת לבוש שק, שמסתירים מאד על האור האלקי שאינו מאיר בגילוי כלל ומתלבש על ידי ההשפעה בלבושי הטבע, משום זה יש להם מקום לדמות שההשפעה היא מהמזלות, שאם לא היה האור האלקי מוסתר ונעלם כל כך, היו הכל יודעים שההשפעה מאת ה' היא, רק מפני ריבוי ההעלמות וההסתרים הנעשים על ידי לבושי המזלות הנה משום זה טעו הטועים לחשוב גם את הלבושים למציאות דבר מה, אמנם בשביל הנהגת העולם כפי רצונו יתברך שיהיה גשמי והתהוות והחיות יהיה בדרך העלם והסתר הבוהר מהנבואה, היה צריך להיות התלבשות הנ"ל בשביל זה גופא שיתלבש החסד בלבושי הטבע ויהיה לפי ערך הנבואה שלמטה, דאם היה האלקות מאיר בגילוי שלא היה מוסתר בלבושים הנ"ל, היתה ההשפעה למעלה מהטבע ולא היו נבואים שבטבע יכולים לקבל ההשפעה דהיינו טוב כזה שאינו לפי ערכם, ומשום זה צריך להיות ההתלבשות בלבושים הנ"ל, רק צריכים לדע שהיה החסד עליון הנקצב לנו מאת ה' דוקא הוא אשר נתלבש בלבושים הנ"ל אשר זה עצמו הוא מחסד ה' עלינו, וממוצא דבר אנו יודעים דכל ענין ההתלבשות בהמזלות ושרים העליונים שייך רק בעולם העשיה, כי ההתלבשות היא גם כן בסדר והדרגה דתחלה מתלבש האור בלבושי עולם הבריאה ונתבאר לעיל (מאמר כג פרק ב) דשם עדיין החסד בבחינת רוחני לגבי

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ע"י התבוננות בה' אחד, האדם מכיר שכוחו הוא הוי'. יום כלול מערב שקדם לבוקר, מדת הדין שלפני מדת הרחמים. קודם בראשית ברא "אלקים", ואח"כ ביום עשות "הוי' אלקים" ארץ ושמים.

מאמרים תר"ץ

הדין, ראה שאין העולם יכול להתקיים שתף עמו מדת הרחמים, וכמאמר "ברישא תשוכא והדר נהורא"¹, וכן ה'ה בבריאת העולם, דתחלה כתיב "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", דבריאית והתהוות העולמות בהתהוות בפעל הוא על ידי שם אלקים שהוא מדת הדין והצמצום דברישא תשוכא, ואחר כך כתיב "ביום עשות הוי' אלקים ארץ ושמים" שהוא והדר נהורא. ובכדי שיהיה אחר כך והדר נהורא הוא על ידי ברישא תשוכא, דהנה כתיב "כי שמש ומגן הוי' אלקים", דהב' שמות הוי' אלקים שהוא הטבע ולמעלה מהטבע הוא כדגמת השמש ומגן השמש, דהנה זה מה שאנו רואים את השמש הלא אנו רואים רק את המגן ונרתק שמכסה על מאור השמש, דמאור השמש עצמו לא ה'ה באפשרות העולם והנבראים לקבל אורו וזיוו, ורק על ידי פסוי המגן ונרתק על ידי זה יוכל להתקבל ופועל פעלתו כמו שכתוב "ממגד תבואת שמש וממגד גרש ירחים", אם כן הרי הפעלה באה מעצם השמש שמתעלם ומסתתר בהמגן ונרתק בכדי שיוכל להתקבל ולפעל פעלתו.

ד"ה כל המאריך באחד

י"ב תמוז תר"ץ

והנה ידיעת והשגת דבר זה שהוי' אלקינו, דכחנו וחינונו הוא הוי' שלמעלה מזמן ומקום, הוא בא על ידי ההתבוננות בהוי' אחד, כי אחד פרושו הוא איינער, כמו יחיד דפרושו איינציג, אלא דההפרש בין אחד ליחיד הוא, דיחיד הוא שמיחד בעצם, ואחד הוא שהאחדות נפרת מפרטי הנבראים והתהוות, והינו דעל ידי ההתבוננות בהוי' אחד הנה על ידי זה באים לידי הכרה זו דהוי' אלקינו, דכחנו וחינונו הוא הוי', ואם כן הרי אמירת שמע ישראל הוא כונת המלך, ולמה אמר רבי מאיר דעד כאן צריכים כונת הלב. ולהבין זה צריך להקדים תחלה פרוש אחד: הנה כתיב "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", דיום אחד הוא כשכלול מערב ובקר דוקא, דכ"ד שעות היום הן י"ב שעות הלילה וי"ב שעות היום ואז הוא יום שלם, דהגדר היום הוא שהוא מגדר בההגדרה דערב ובקר ושהערב יהיה קודם לבקר, והינו דבכדי שיהיה בקר אור, צריך להיות תחלה ערב, ועל ידי העבודה בהערב על ידי זה מגיעים להבקר אור. וטעם הדבר הוא, דבתחלה עלה במחשבה לברא את העולם במדת

ב. בתחילה חושך ואחר-כך אור.

לקוטי דיבורים

כשהסבא היה בן שמונה-תשע שנים היה נוהג לקנות ספרים בכסף שהיה מקבל מדי שבוע וב"כסף הפרנסה"⁴, כפי שרשום במקום אחר.

פעם אחת רצה לקנות מספר ספרים, אלא שלא היו בידו כספים באותה שעה. ניגש אל אביו לבקש ממנו גמילות חסד.

על שאלת אביו לשם מה לו כסף? ענה: שראה אצל ר' נח ברוך מוכר הספרים, ספרים חדשים שאינם נמצאים אצלו וברצונו לרכוש אותם. אמר לו אביו: קנה מקודם לעצמך בקיאות בספרים שיש לך כבר ולאחר מכן תקנה ספרים חדשים ותשתדל להיות בקי גם בהם. בתוך כך נכנס ר' חיים דוב המשרת והודיע שאת הספרים המכורכים שהביא ר' נח ברוך העמידו בארון החדש שסידר יוסף דוד הנגר, והספרים הלא מכורכים

ה. כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים היו מקפידים שלכל קריאה, גם בימי שני וחמישי ובמנחת שבת, ישמרו על הסדר של כהן לוי וישראל.

כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים היו מקפידים גדולים, שישמרו היטב על טעמי הנגינה בקריאת התורה. ולעתים קרובות היה כשבעל הקריאה טעה באחד מטעמי הקריאה, טעות המשנה את פירוש התורה, היה עליו לחזור על המלה, ולפעמים גם על חצי או על פסוק שלם, אם לא היתה בו שום הזכרה של שם קדוש.

כ"ק האדמו"רים הקפידו מאד על בעלי קריאה טובים. עיקר הדיוק היה בשני דברים: (א) בדקדוק התיבות בהברה ברורה. (ב) בטעמי הנגינה. כידוע למדו כל הרבנים ספרי דקדוק והיו מדקדקים היטב במבטא ובהברות.

הניחו בצד.

ספרי אבי - מספר הסבא - היו מסודרים בחמשה ארונות פתוחים ובשני ארונות נעולים עם כתבים שעמדו בחדרו של אבי. ששה ארונות פתוחים נוספים עם ספרים עמדו בחדר השני - והדלת בין שני החדרים היתה פתוחה. ר' נח ברוך מוכר הספרים היה בא פעמיים בשנה לליובאוויטש, לשבועות ולחנוכה, ובכל פעם היה מביא לאבי רשימה של ספרים חדשים. כך היה גם בביקורו זה שהביא הרבה ספרים.

כשנכנסתי - מספר הסבא לאבי - עם אבי לחדר השני וראיתי שארון הספרים החדש שהנגר יוסף דוד הביא אתמול - השנים עשר במספר - כבר מלא בספרים שהביא ר' נח ברוך, ונוסף עליהם מונחות ארבע חבילות ספרים לא מכורכים שיש למסור אותם לכורך אברהם אבא לכריכה - נלחץ לבבי בקרבי.

ופניתי אל אבי ואמרתי: אבי, אמרת לי שבתחילה צריך אדם להיות בקי בספרים שיש לו, ולאחר מכן לקנות ספרים חדשים, האם אתה כבר בקי בכל הספרים שיש לך? בדרך כלל - עונה לי אבי - אני בקי בספרים שיש לי. קח נא, אומר לי אבי, ספר ונראה.

לא חשבתי רבות, ניגשתי אל אחד הארונות והוצאתי את הספר הראשון שבא לידי. כשהוצאתי את הספר אמר לי אבי שהוא ספר "מסלול", פתח נא את הספר וציין לי את הדף ואומר לך מה כתוב שם - וכך היה.

ו. עוד מילדותו היה הסבא בעל מדקדק גדול, ובדרך כלל ילד חריף ואהב להשתובב קצת בהיותו בן זקונו של הרבי, יפה תואר וילד שמח, וכולם אהבו להתוועד איתו. בגיל עשר היה הסבא בקי בעל פה בתורה נביאים ראשונים ואחרונים וברוב הכתובים.

באותן שנים, היה מתקיים בליובאוויטש, בימי החורף, יריד גדול, שכן ליובאוויטש שכנה לא רחוק מהגבול שבין גלילות מינסק, ויטבסק ומוהילוב, בהם היה מותר ליהודים לגור, לבין גלילות סמולנסק, טולע ומוסקבה, בהם אסור היה ליהודים לגור.

לירידים היו באים סוחרים גדולים מהגלילות הרוסיים, וסוחרים גדולים מהגלילות היהודיים. בין הסוחרים היו הרבה אשכנזים שסברו שאין החסידים יודעים דקדוק, אך מה נרעשו בראותם שהרבי ובניו הם בעלי דקדוק ובעלי מקרא גדולים.

בין שאר השיעורים הקבועים שבכל יום, היה לכל הרביים גם שיעור קבוע באמירת תנ"ך כסדרו.

כידוע מקובל מאד על הרביים ענין הנגינה, ודאי הדבר שרצו מאד שלבעל הקריאה יהיה קול ערב אך לא נתנו לכך שימת לב מיוחדת.

הקפידו מאד שקולות טעמי הנגינה יהיו בהתאם למסורה, כלומר, לפי הנוסח. על הנוסח של קריאה

בתורה, קריאת חמש המגילות - לכל מגילה נוסח שונה - קריאת הנביאים, קריאת הכתובים - שמרו מאד.

גם הנוסח של קריאת התורה - מחולק (א) הקריאה הרגילה בפרשיות התורה. (ב) שירת אז ישיר. (ג) עשרת הדברות. (ד) ויהי בנסוע הארון. (ה) האזינו. כן חלק הנוסח בין זמני כל השנה לבין ראש השנה ויום הכיפורים.

רבנו הזקן לימד את בניו ונכדיו טעמי הנגינה של הקריאה בדיוק רב בכל נוסחאות הקריאה של תנ"ך וחמש מגילות, והקפיד רבות על קול הנגינה של כל טעמי הנגינה.

אב-הסבא ה"צמח צדק", סיפר, שהסבא - רבנו הזקן - היה קורא עשרת הדברות של פרשת ואתחנן בניגון שונה מאשר עשרת הדברות של פרשת יתרו. ואת ארבעת הפסוקים "אז ישיר ישראל", "באר חפרוה", "וממתנה", "ומבמות הגיא" בניגון מיוחד אך שונה מה"אז ישיר" של שירת הים.

כל בני רבנו הזקן, הרבי האמצעי, הדודים הרה"צ הר' חיים אברהם והר' משה, אב-הסבא ה"צמח צדק", היו כולם בעלי קריאה, וכולם למדו את הקריאה מהרבי.

הדוד הרב"ש למד טעמי הנגינה של כל הנוסחאות האמורים אצל רבנו הזקן, והדוד הרז"א קיבל את טעמי הנגינה אצל הדוד הרב"ש.

ז. מנהגי שמחת בר מצוה בבית רבי, ידועים לנו מכל הדורות החל מהרבי האמצעי.

הרבי האמצעי נולד בט' כסלו, יום רביעי פרשת ויצא, תקל"ד. והבר מצוה שלו היה ביום ט' כסלו, יום חמישי פרשת ויצא, תקמ"ז.

מה שמספרים ברבים הרי זה רק אודות המנהגים הגלויים. על המנהגים הפנימיים - כפי שהוזכר בתחילת הדיבור - לא מדברים כעת.

פרטי עניני הבר מצוה של הרבי האמצעי, ידועים לנו ממקור נאמן, מאחד שנכח בעצמו באותו מעמד, הרי הוא החסיד המפורסם הגאון ר' פנחס בהגאון המפורסם ר' חנוך העניך שיק משקלוב, הנודע בפי החסידים בשם ר' פנחס רייזעס.

אלא, כיוון שענין של פנימיות בא בסדר והדרגה, הרי גם סיפור פנימי יש לספרו בסדר והדרגה.

סיפור הדברים מהבר מצוה של הרבי האמצעי שמעתי מהדוד הרז"א שקיבל מהדוד הרה"צ ר' נחום שקיבל מהחסיד ר' פנחס רייזעס.

ח. הדוד הרז"א נוסף על היותו בעל חושים נפלאים, בעל כשרונות נעלים, חכם ובעל מדות טובות, היה פה מפקח מרגליות. כשהיה מדבר על נושא כל שהוא, הרי לא זו בלבד שהבינו את מה שדיבר, אלא גם הרגישו את הדבר אודותו דיבר.

כשהדוד רז"א היה מדבר בענין שכלי, ביאור אימרה חסידית - הזמן שהוא היה מדבר חסידות ברבים, בשנים

היחוס, מהיכן צומח הסיפור, מי סיפר אותו, באיזה מקום ובאיזה זמן אירע הסיפור.

ט. קיץ תרנ"ו, לאחר קישורי התנאים שלנו, שהה הדוד רז"א אצלנו, בנאות דשא באליווקא, כמה ימים. מרבית היום היינו מתוועדים בגן ודודי רז"א היה מספר סיפורים שונים.

אהבתי מאד לרשום את האירועים החשובים שהייתי שומע.

תמיד נתקלתי בקושיים ברישום זה, שכן לא היה לי זמן פנוי. ברם, בשבועות של קישורי התנאים שלי היה לי זמן פנוי מספיק ורשמתי הכל במנוחה.

יום לפני נסיעתו של הדוד רז"א מנאות הדשא - ביום ראשון פרשת בלק, י' תמוז - ישבו אבי והדוד רז"א בגן. כשניגשתי אליהם אמר הדוד רז"א לאבי:

בגן אוהב לשמוע סיפור ואני אוהב לספר, וכך עבר רוב השבוע בסיפור סיפורים.

נענה אבי ואמר: צריכים לדעת איך לספר, שהסיפור יצא כמו חי, ויותר מכך צריכים לדעת איך לשמוע סיפור, שמהשמיעה יתהווה בשומע ציור שלם כאילו חי את המאורע המסופר.

מן הסתם - פנה אבי אלי - רשמת כבר מה שסיפר לך הדוד. הוא - אומר אבי לדוד רז"א - יש לו נטיה חזקה לכתיבה.

לפעמים - אומר דודי רז"א - יש בכך מעלה גדולה. בודאי הנך זוכר - אומר הדוד רז"א לאבי - מה שאבינו סיפר לנו במוצאי שבת אחרי הבר מצוה שלך - מוצש"ק חיי [שרה] כ"ה מרחשון תרל"ד - שהחל מהבר מצוה שלו התחיל לרשום כל מה ששמע מהסבא, וכן סיפורים ששמע מהקשישים שמבני המשפחה בכלל ומהדוד ר' חיים אברהם בפרט, ומזקני החסידים.

כל המדובר אז בין אבי לבין דודי רז"א והזכרת זמנים שונים ששמעו סיפורים מסבי - היה לגבי משום חידוש, והייתי שבע רצון מאד מכל מה ששמעתי.

כ"ה שבט, תרצ"ו

תרמ"ג-ד - אין אני זוכר, פרט לפעם אחת בחתונת הדודה והמחותנת מרת חי' מוסיא תי' עם דודי ומחותני הרב ר"מ הכהן שליט"א, בשנת תרנ"ב, אך ביחידות ולפעמים בפני אנשים אחדים היה הדוד רז"א אומר מאמר או ביאור על מאמר, והיה אוהב עליו לספר סיפור. כשהדוד רז"א מספר סיפור - תענוג לשמוע. נוסף על שהייתה לו שפת ישרים בלתי רגילה, כל ענין במלים המתאימות לו, קול יפה ברור מסודר ומתון, היה הדיבור עצמו כמו ציור, שלמאזין נתקבל תיאור שלם ממה שסיפר. כשהדוד רז"א מספר סיפור, הרי הוא מספר עם כל הפרטי פרטים, מזכיר כל דבר קטן על כל פרטיו, וכשהיה מספר אותו סיפור פעמים מספר, השתמש תמיד באותם ביטויים ובאותן אותיות ממש, אלא שלמאזינים היה כל פעם תענוג מיוחד, למרות שכבר ידעו היטב את הסיפור, אך עצם הדבר לשמוע את הדוד רז"א מספר - גרמה קורת רוח.

הדוד רז"א היה בעל סיפורים גדול, ידע הרבה סיפורי מעשיות, מילדותו אהב סיפור, הסיפור היה חייו, במדה כזו, שבהיותו קרוב לבן שלש, לקח הסבא אברך אחד - קראו לו בערע פיישעס - שסיפר לו סיפורים מהחומש, ובהיותו בן ארבע שנים היה הדוד רז"א בקי בכל סיפורי התנ"ך, ובגיל חמש הבחינו שהילד הוא בעל חושים וכשרונות כגדול ובעל שפת חלקות בלתי רגיל.

הדוד רז"א נולד ביום חמישי פרשת מטות, י"ט תמוז בשנת תרי"ט, בליובאוויטש, כשהרבי - ה"צמח צדק" - והסבא התיישבו בדירות החדשות שהקימו אחרי השריפה הגדולה שהייתה - ל"ע - בליובאוויטש, ג' אלול תרט"ז.

הזכרונות הראשונים של הדוד רז"א משנות ילדותו היו משנת תרכ"ד, בהיותו בגיל קרוב לחמש שנים, כשראה את הרה"ח ר' הלל מפאריטש בבואו לשבועות - תרכ"ד - בפעם האחרונה בליובאוויטש.

הדוד רז"א הכיר הרבה זקנים קשישים שראו את רבנו הזקן, וכאלה שסיפרו הרבה סיפורים ששמעו מהוריהם.

כל סיפור היה שמור במיוחד אצל הדוד רז"א, עם כל

אגרות קודש

[כ"ד תשרי פ-ד]

יום ועש"ק נתן איזה מטבע לצדקה, וכאשר יתאסף במשך ג' חדשי תמסור הכסף לכבודו, והוא יעשה בזה כפי אשר אצונו אי"ה, ובעלה יקבל על עצמו שילך בכ"י לביהכ"נ להתפלל ולשמוע איזה שיעור בלימוד, ויתעסק בגופו בהנוגע לתלמוד תורה, והשי"ת ישמח לבבם בזרעא חייא וקימא ופרנסה טובה בריוח.

[אג"ק מוהרי"צ חלק א' עמ' רפ]

במענה על שאלת האשה . . . תי' תקבל על עצמה בלי"נ להתעסק בטובת לומדי תורה, והיינו שתאפה ככר לחם או חלת לחם בשביל תינוקות הלומדי' בחדר, (בכל שבוע ושבוע דבר קצוב, בסכום אשר לא יכבד עלי' לפי מצבה בגשמיות) ותקח על עצמה לעורר את הנשי' בדבר טבילת מצוה, ובכל

פרק ב משנה ח

רַבִּן יוֹחָנָן בֶּן זִכְאִי קִבֵּל מֵהֵלֵל וּמִשְׁמַאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לְמִדַּת תּוֹרָה הִרְבָּה, אֵל תַּחְזִיק טוֹבָה לְעַצְמָךְ, כִּי לְכָךְ נּוֹצֵרָתָּ.

נקודות משיחות קודש

צריך להבין: א. משמעות הלשון "תורה הרבה" היא שהלימוד הוא יותר מהמתחייב, ואם כן מדוע נאמר "כי לך נוצרת" (הלוא - אם הוא נוצר "לך" סימן שמחוייב בזה, ובמה זה "הרבה")? ב. הלשון "תורה הרבה" סתום הוא - ומדוע לא נתפרש מהו שיעור החיוב ומהו "הרבה"?

והביאור בזה:

על בעל המאמר - רבן יוחנן בן זכאי - מצאנו שלמד תורה ארבעים שנה⁷. ארבעים שנה הוא מספר השנים הדרוש לקבלת סמיכה להורות הלכה⁸. לפי זה יוצא שבארבעים שנות לימודו הגיע רבן יוחנן בן זכאי לשלימות מסויימת בלימוד התורה ("בן ארבעים לבינה"⁹) וכל מה שלמד לאחר מכן (כמו שאמרו עליו¹⁰ ש"לא הלך ארבע אמות בלא תורה") היה למעלה מאותה שלימות.

ויש לומר שכן הוא גם במשנתנו - החיוב הוא ללמוד ולהגיע להוראה ומה שמעבר לזה נקרא "תורה הרבה". זהו שאמר רבן יוחנן בן זכאי "אם למדת תורה הרבה", דהיינו לימוד מהסוג והדרגה שהוא בעצמו עסק בו - "אל תחזיק טובה לעצמך, כי לך נוצרת".

ההבדל בין "בריאה" ל"יצירה" הוא ש"בריאה" היא עצם התהוות המציאות, ואילו "יצירה" זו הצורה שבאה כדבר נוסף על עצם המציאות.

בלימוד תורה החילוק בין בריאה ליצירה הוא כדלהלן: מצד ה"בריאה" - עצם (התהוות) מציאות שכל האדם - אזי כאשר הוא מגיע להוראה, לאחר הלימוד של ארבעים שנה, נשלמה מטרת בריאתו. אך לגבי "יצירה" - הצורה של המציאות - אין לדבר סוף ואפשר להוסיף וללמוד תורה עוד ועוד.

זהו אם-כן פירוש משנתנו: גם "אם למדת תורה הרבה" - למדת תורה במידה כזו שזכית והגעת להוראה, כלומר, השלמת את מטרת בריאתך; "אל תחזיק טובה לעצמך" - כי לך נוצרת"; מצד ענין ה"יצירה" שבך (תוספת הצורה), מוטל עליך להוסיף עוד ועוד בלימוד התורה, בלי הגבלה.

(תורת-מנחם - התוועדויות תשמז, כרך ד, עמ' 150)

לכאורה יש להקשות: על תלמידיו של הלל הזקן נאמר בגמרא¹ "גדול שבכולן - יונתן בן עוזיאל; קטן שבכולם - רבן יוחנן בן זכאי". ולכאורה, הן אמת שגדלותו בתורה של רבן יוחנן בן זכאי היתה עצומה, ש"לא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכה ואגדה.. דבר גדול ודבר קטן"², אבל מכל-מקום לפי ערך תלמידי הלל היה "קטן שבכולם"; מדוע אם-כן נאמר כאן רק מה ש"רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל.. ולא הובאה שום מימרא מרבי יונתן בן עוזיאל, שהיה גדול תלמידיו של הלל !?

ויש לומר שזהו בהתאם לכללות ענין מסכת אבות, המתחילה ב"משה קיבל תורה מסיני ומסרה.. מסרה לאנשי כנסת הגדולה; הם אמרו.. והעמידו תלמידים הרבה"; כלומר, סגנון המסכת הוא של מימרות תנאים, מקבלי התורה, שהמשיכו בהעברת המסורה לדורות הבאים אחריהם.

על-פי זה יש לומר שבמסכת זו הובאו אך ורק דברי התנאים שענינם היה מסירת התורה. אף-על-פי שהיו תנאים גדולים מהם, שלימודם היה באופן נפלא ביותר, מכל-מקום דבריהם לא הובאו מכיון שלא היו שייכים לענין מסירת התורה.

על יונתן בן עוזיאל מסופר בגמרא³ ש"בשעה שיושב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו מיד נשרף", ומבואר בתוספות⁴ שזהו משום "שהדברים שמחים כנתינתם מסיני שניתנה תורה באש". מזה מובן גודל ההפלאה של לימודו - שמצד אחד היה נפלא ביותר, אך מצד שני, מטעם זה גופא לא היה שייך להעברת התורה לאחרים ובוודאי לא לכלל ישראל. לעומתו, רבן יוחנן בן זכאי ענינו היה העברת התורה לאחרים, כמבואר בגמרא⁵ ש"ארבעים שנה לימד", וכמסופר עליו עוד⁶, שביקש ממלך רומי "תן לי יבנה וחכמיה", שבזה הבטיח את המשך קיום ולימוד התורה בעם ישראל כולו.

ולכן במסכת אבות (שענינה כאמור מסירת התורה לישראל) הובאו דברי רבי יוחנן בן זכאי שקיבל מהלל (ולא דבריהם של תלמידים אחרים).

(שיחות קודש תנש"א - פרשת שלח)

(1) סוכה כח, א. (2) בגמרא שם. (3) שם. (4) ד"ה כל עוף. (5) סנהדרין מא, א. (6) גיטין נו, ב. (7) סנהדרין מא, א. (8) ראה סוטה כב, ב. (9) להלן פרק ה משנה כב. (10) סוכה כח, א.

א ומליל יי עם משה למימר:
 ב שלח לך גברים ויאללון ית
 ארעא דכנען די אנא יהב לבני
 ישראל גברא חד גברא חד
 לשבטא דאבהתוהי תשלחון כל
 רבא דבהון: ג ושלח יתהון
 משה ממדברא דפארן על
 מימרא דיי כלהון גברים רישי
 בני ישראל אנון: ד ואלין
 שמהתהון לשבטא דראובן
 שמוע בר זפור: ה לשבטא
 דשמעון שפט בר חורי:
 ו לשבטא דיהודה כלב בר
 יפנה: ז לשבטא דיששכר יגאל
 בר יוסף: ח לשבטא דאפרים
 הושע בר נון: ט לשבטא דבנימין
 פלטי בר רפוא: י לשבטא
 דזבולן גדיאל בר סודי:
 יא לשבטא דיוסף לשבטא
 דמנשה גדי בר סוסי:
 יב לשבטא דדן עמיאל בר
 גמלי: יג לשבטא דאשר סתור
 בר מיכאל: יד לשבטא דנפתלי
 נחבי בר ופסי: טו לשבטא דגד
 גאואל בר מכי: טז אלן שמהת
 גבריא די שלח משה לאללא ית
 ארעא וקרא משה להושע בר נון
 יהושע: יז ושלח יתהון משה

יג א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ב שלח
 לך אנשים ויתרו את-ארץ כנען אשר-אני
 נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה
 אבתיו תשלחו כל נשיא בהם כס"י: ג וישלח
 אתם משה ממדבר פארן על-פי יהוה כלם
 אנשים ראשי בני-ישראל המה כס"י: ד ואלה
 שמותם למטה ראובן שמוע בן-זפור:
 ה למטה שמעון שפט בן-חורי: ו למטה
 יהודה כלב בן-יפנה: ז למטה יששכר יגאל
 בן-יוסף: ח למטה אפרים הושע בן-נון:
 ט למטה בנימין פלטי בן-רפוא: י למטה זבולן
 גדיאל בן-סודי: יא למטה יוסף למטה מנשה
 גדי בן-סוסי: יב למטה דן עמיאל בן-גמלי:
 יג למטה אשר סתור בן-מיכאל: יד למטה
 נפתלי נחבי בן-ופסי: טו למטה גד גאואל
 בן-מכי: טז אלה שמות האנשים אשר-שלח
 משה לתור את-הארץ ויקרא משה להושע
 בן-נון יהושע כס"י: יז וישלח אתם משה
 לתור את-ארץ כנען ויאמר אלהם עלו זה

רע"י

להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג): "אעלה אתכם
 מעני מצרים וגו'", חייכם שאני נותן להם מקום
 לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוק:
 (ג) על-פי ה'. ברשותו, שלא עכב על דו: כלם
 אנשים. כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות,
 ואותה שעה כשרים היו: (טז) ויקרא משה
 להושע וגו'. התפלל עליו: יה יושיעך מעצת
 מרגלים. (כמ"ר): (יז) עלו זה בנגב. הוא

(ב) שלח-לך אנשים. (במדבר רבה) למה נסמכה
 פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שלקתה על
 עסקי דבה, שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו
 ולא לקחו מוסר: שלח-לך. (במדבר רבה. סוטה לו)
 לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה - שלח. לפי
 שבאו ישראל ואמרו (דברים א): "נשלחה אנשים
 לפנינו", כמה שנאמר (שם): "ותקרבון אלי כלכם
 וגו'". ומשה נמלך בשכינה, אמר: אני אמרתי

בַּנֶּגֶב וְעָלִיתֶם אֶת־הָהָר כְּשִׁׁי׃ יח וּרְאִיתֶם אֶת־
הָאָרֶץ מֵהָהוּא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הַחֹזֶק
הוּא הַרְפָּה הַמַּעַט הוּא אִם־רַב כְּשִׁׁי׃ יט וּמָה
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הַטּוֹבָה הוּא
אִם־רָעָה וּמָה הָעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהֶנָּה
הַבְּמַחְנִים אִם בְּמִבְצָרִים כְּשִׁׁי׃ כ וּמָה הָאָרֶץ
הַשְּׂמֹנֶה הוּא אִם־רְזוּחַ הַיִּשְׁכָּה עַל אִם־אֵין
וְהַתְּחִזְקֹתֶם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיִּמִּים
יְמֵי בְכוּרֵי עֲנָבִים כְּשִׁׁי׃ ע"ב בחול שני כא וַיַּעֲלוּ וַיִּתְּרוּ
אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבָּר־צֹן עַד־רֶחֶב לְבָא
חֲמַת כְּשִׁׁי׃ כב וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹאוּ עַד־חֲבֹרֹן וַיִּשָּׂם
אֲחִימֶן שָׂשִׁי וְתַלְמִי יְלִידֵי הָעֵנָק וְחֲבֹרֹן שִׁבְעַ

לֹאֲלֵלָא יְת אַרְעָא דְכִנְעָן וְאָמַר
לְהוֹן סְקוּ דָא בְּדִרּוּמָא וְתַסְקוּן
לְטוּרָא: יח וְתַחֲזוּן יְת אַרְעָא מָא
הִיא וְיְת עֲמָא דִיתָב עֲלָה הַתְקִיף
הוּא אִם חָלַשׁ הִזְעֵר הוּא אִם
סָגִי: יט וּמָא אַרְעָא דִי הוּא יְתָב
בָּהּ הַטָּבָא הִיא אִם בִּישָׂא וּמָא
קְרוּיָא דִי הוּא יְתָב בָּהֶן הַבְּפִצְחִין
אִם בְּכַרְפִּין: כ וּמָא אַרְעָא
הַעֲתִירָא הִיא אִם מְסִינָא הִיא
בָּהּ אֵילָנִין אִם לָא וְתַתְקִפוּן
וְתַסְבּוּן מֵאָבָא דְאַרְעָא וְיוֹמִיָא
יּוֹמֵי בְכוּרֵי עֲנָבִין: כא וְסִלְקוּ
וְאֵלִילוּ יְת אַרְעָא מִמִּדְבָּרָא דְצֹן
עַד רֶחֶב לְמִטֵּי חֲמַת: כב וְסִלְקוּ
בְּדִרּוּמָא וְאַתָּא עַד חֲבֹרֹן וְתַמֵּן
אֲחִימֶן שָׂשִׁי וְתַלְמִי בְנֵי גִבְרִיא
וְחֲבֹרֹן שִׁבְעַ שְׁנִין אֲתַבְּנִיָּאת קָדָם

רש"י

חֲזָרוּ וְהָלְכוּ כָּל גְּבוּל מִעֲרָבֵי עַל שְׂפַת הַיָּם עַד לְבָא
חֲמַת, שֶׁהוּא אֶצֶל הַר הָהָר בְּמִקְצוֹעַ מִעֲרָבִית־
צְפוֹנִית, כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ בְּגִבּוּלוֹת הָאָרֶץ בְּפִרְשֵׁת
"אֵלֶּה מִסְעֵי": (כב) וַיָּבֹאוּ עַד־חֲבֹרֹן. (סוטה לד)
כָּלֹב לְבַדּוֹ הֵלֵךְ שָׁם וַנִּשְׁתַּטַּח עַל קְבָרֵי אֲבוֹת, שֶׁלֹּא
יְהֵא נִסָּת לְחֲבָרִיו לְהִיטֵב בְּעֶצְתָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר
(דברים א): "וְלֹא־אֶתֶּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּרְגָּה־בָּהּ".
וּכְתִיב (שופטים א): "וַיִּתְּנוּ לְכָלֹב אֶת־חֲבֹרֹן": שִׁבְעַ
שָׁנִים נִבְנְתָה. (סוטה לד) אֶפְשָׁר שֶׁבָּנָה חָם אֶת
חֲבֹרֹן לְכִנְעָן בְּנוֹ הַקָּטָן קָדָם שִׁיבָנָה אֶת צֶעֶן
לְמִצְרַיִם בְּנוֹ הַגָּדוֹל? אֵלֶּה שֶׁהִיתָה מְבִנָּה בְּכָל טוֹב
עַל אֶחָד מִשְׁבָּעָה בְּצֶעֶן, וְכֹא לְהוֹדִיעָהּ שְׂבָחָהּ שֶׁל
אָרֶץ יִשְׂרָאֵל: שָׂאִין לָהּ טְרָשִׁין בְּאָרֶץ־יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר
מִחֲבֹרֹן, לְפִיכָף הַקְצִינָה לְקַבְרוֹת מֵתִים; וְאֵין לָהּ
מַעֲלָה בְּכָל הָאֲרָצוֹת כְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג):
"כִּגְנֹן־ה' בְּאָרֶץ מִצְרַיִם", וְצֶעֶן הִיא הַמַּעֲלָה שֶׁבְּאָרֶץ
מִצְרַיִם, שֶׁשָּׂם מוֹשֵׁב הַמְּלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה ל):
"כִּי־הָיוּ בְּצֶעֶן שָׂרִיו", וְהִיתָה חֲבֹרֹן טוֹבָה מִמֶּנָּה

הָיָה הַפְּסֻלָּת שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן דִּרְגָּה הַתְּגָרִים
מֵרָאִין אֶת הַפְּסֻלָּת תַּחֲלָה וְאַחֵר כֹּף מֵרָאִין אֶת
הַשְּׂבָח: (יח) אֶת־הָאָרֶץ מֵהָהוּא. (במ"ר) יֵשׁ
אָרֶץ מְגִדֵּלֶת גְּבוּרִים, וְיֵשׁ אָרֶץ מְגִדֵּלֶת חֲלָשִׁים, יֵשׁ
מְגִדֵּלֶת אוֹכְלוֹסִין, וְיֵשׁ מִמַּעֲטָת אוֹכְלוֹסִין: הַחֹזֶק
הוּא הַרְפָּה. (במ"ר) סִימָן מְסֹר לָהֶם: אִם בְּפִרְזִים
יוֹשְׁבִין - חֲזָקִים הֵם, שְׁסוּמְכִין עַל גְּבוּרָתָם, וְאִם
בְּעָרִים בְּצוּרוֹת הֵם יוֹשְׁבִין - חֲלָשִׁים הֵם:
(יט) הַבְּמַחְנִים. תַּרְגוּמוֹ: הַבְּפִצְחִין. כַּרְפִּין
פְּצוּחִין וּפְתוּחִין מֵאֵין חוּמָה: הַטּוֹבָה הִיא.
בְּמַעֲיָנוֹת וְתַהוֹמוֹת טוֹבִים וּבְרִיאִים: (כ) הַיִּשְׁכָּה
עַץ. אִם יֵשׁ בָּהֶם אָדָם כָּשֶׁר שִׁיגֵן עֲלֵיהֶם בְּזִכּוּתוֹ:
בְּכוּרֵי עֲנָבִים. יָמִים שֶׁהָעֲנָבִים מִתְּבַשְּׁלִין בְּבִכּוּר:
(כא) מִמִּדְבָּר־צֹן עַד־רֶחֶב לְבָא חֲמַת. הָלְכוּ
בְּגִבּוּלֵיהָ בְּאֶרֶץ וּבְרֶחֶב כְּמִין גֹּא־ם: הָלְכוּ רוּחַ גְּבוּל
דְּרומִית - מִמִּקְצוֹעַ מִזְרָח עַד מִקְצוֹעַ מַעֲרָב, כְּמוֹ
שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה: "עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב", דִּרְגָּה גְּבוּל דְּרומִית־
מִזְרָחִית עַד הַיָּם, שֶׁהֵם הוּא גְּבוּל מַעֲרָבִי, וּמִשָּׁם

שנים נבנתה לפני צען מצרים כס"י: כג ויבאו
 עד-נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול
 ענבים אחד וישאהו במוט בשנים ומן
 הרמנים ומן-התאנים כס"י: כד למקום ההוא
 קרא נחל אשכול על אדות האשכול אשר-
 כרתו משם בני ישראל: כה וישבו מתור
 הארץ מקץ ארבעים יום כס"י: כו וילכו ויבאו
 אל-משה ואל-אהרן ואל-כל-עדת בני-
 ישראל אל-מדבר פארן קדשה וישבו אתם
 דבר ואת-כל-העדה ויראום את-פרי
 הארץ כס"י: כז ויספרו-לו ויאמרו באנו אל-
 הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש
 הוא וזה-פריה כס"י: כח אפס כי-עז העם הישב
 בארץ והערים בצורות גדולות מאד וגם-ילדי
 הענק ראינו שם כס"י: כט עמלק יושב בארץ

רש"י

מקץ ארבעים יום. והלא ארבע מאות פרסה על
 ארבע מאות פרסה היא, ומהלך אדם בינוני עשרה
 פרסאות ליום, הרי מהלך ארבעים יום מן המזרח
 למערב, והם הלכו ארפה ורחבה? אלא שגלוי
 לפני הקדוש-ברוך-הוא שיגזר עליהם יום לשנה,
 קצר לפנייהם את הדרך: (כו) וילכו ויבאו. (סוטה
 לד) מהו "וילכו"? להקיש הליכתן לביאתן: מה
 ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן בעצה רעה:
 וישבו אתם דבר. את משה ואת אהרן:
 (כז) זבת חלב ודבש היא. (במדבר רבה) כל דבר
 שקר שאין אומרים בו קצת אמת בתחלתו, אין
 מתקנים בסופו: (כח) בצרות. לשון חזק.
 ותרגומו: פריכן. לשון בירניות עגלות, ובלשון
 ארמי פריץ עגל: (כט) עמלק יושב וגו'. לפי
 שנכוו בעמלק כבר, הזכירוהו מרגלים כדי ליראם:

שבעה חלקים: (כג) זמורה. שוכת גפן ואשכול
 של ענבים תלוי בה: וישאהו במוט בשנים.
 ממשמע שנאמר "וישאהו במוט", איני יודע
 שהוא בשנים? מה תלמוד לומר
 "בשנים"? - (סוטה לד) בשני מוטות. הא כיצד?
 שמונה נטלו אשכול, אחד נטל תאנה, ואחד רמון,
 יהושע וכלב לא נטלו כלום, לפי שכל עצמם
 להוציא דבה נתפנונו: כשם שפריה משנה, כן עמה
 משנה. ואם חפץ אתה לידע כמה משאוי אחד
 מהם, צא ולמד מאבנים שהקימו בגלגל (יהושע ד):
 "הרימו להם איש אבן אחת מן הירדן על שכמו
 והקימוה בגלגל", ושקלום רבותינו משקל כל
 אחת ארבעים סאה - וגמירי: טונא דמידלי אניש
 על כתפה אינו אלא שליש משאוי, ממשאוי
 שמסיעין אותו להרים: (כה) וישבו מתור הארץ

הַנֶּגֶב וְהַחֲתִי וְהַיְבוֹסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בְּהָר
וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן רַס"י:
וַיֵּהָם כָּל־בְּלֶב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ עָלֵה
נַעֲלֵה וּיְרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יִכּוֹל נֹכַח לָהּ רַס"י:
לֹא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נֹכַח
לַעֲלֹת אֶל־הָעָם כִּי־חֹזֶק הוּא מִמֶּנּוּ רַס"י:
לֹב וַיֵּצִיאוּ דַבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר
אֹתָהּ אֶרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם
אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ אֲנָשִׁי מְדוֹת רַס"י: לֹב וַיִּשְׁם
רָאִינוּ אֶת־הַנֶּפִּילִים בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנֶּפִּילִים וַנְּהִי
בְּעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם רַס"י:
יד א וַתִּשָּׂא כָל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּכְפוּ
הָעָם בַּלִּילָה הַהוּא רַס"י: ב וַיִּלְנוּ עַל־מֹשֶׁה
וְעַל־אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים

וְאֶמְרָאָה יִתֵּב בְּטוֹרָא וּכְנַעֲנָא
יִתֵּב עַל יִמָּא וְעַל כִּיף יִרְדְּנָא:
ל וְאַצִּית כָּל־בְּלֶב יֵת עֲמָא לְמֹשֶׁה
וְאֶמְר מִיִּסְק גִּיִּסְק וְנִירַת יִתָּה אַרִי
מִיכַל גִּיכּוֹל לָהּ: לֹא וְגִבְרִיָּא דִּי
סְלִיקוּ עִמָּה אָמְרוּ לֹא גִיכּוֹל
לְמִיִּסְק לְוֹת עֲמָא אַרִי תְקִיף הוּא
מִנָּנָא: לֹב וְאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל
אַרְעָא דִּי אֶלִּילוּ יִתָּה לְוֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמִימַר אַרְעָא דִּי עֲבַרְנָא
בָּהּ לֹאֲלֵלָא יִתָּה אַרְעָא מְקַטְלַת
יִתְבָּהָא הִיא וְכָל עֲמָא דִּי חֲזִינָא
כְּגוּיָה אֲנָשִׁין דְּמִשְׁחֹן: לֹב וַתִּמְן
חֲזִינָא יֵת גִּבְרִיָּא בְּנֵי עֲנָק מִן
גִּבְרִיָּא וְהוּינָא בְּעֵינֵי נַפְשָׁנָא
כְּקַמְצִין וְכֵן הוּינָא בְּעֵינֵיהוֹן:
א וְאַרִימַת כָּל כְּנַשְׁתָּא וַיִּהְיוּ יֵת
קְלָהוֹן וַיִּכּוּ עֲמָא בַּלִּילָיָא הַהוּא:
ב וַאֲתַרְעֵמוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן
כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ לְהוֹן כָּל
כְּנַשְׁתָּא לְוִי דְּמִיתָנָא בְּאַרְעָא
דְּמַצְרִים אוּ בְּמִדְבָּרָא הַדִּין לְוִי

רַס"י

מִמֶּנּוּ. (במדבר רבה) כְּבִיכּוֹל כְּלָפִי מַעֲלָה אָמְרוּ:
(לֹב) אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ. בְּכָל מְקוֹם שֶׁעֲבַרְנוּ מִצָּאנוּם
קוֹבְרֵי מֵתִים. וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עָשָׂה לְטוֹכָהּ, כְּדִי
לְטַרְדֵּם בְּאֲבָלָם וְלֹא יִתְּנוּ לָהּ לְאֵלוּ: אֲנָשִׁי מְדוֹת.
גְּדוֹלִים וּגְבָהִים וְצָרִיף לְתַת לָהֶם מְדָה, כְּגוֹן גְּלִית
(שמואל א יז): "גְּבָהוּ שֵׁשׁ אַמּוֹת וְזֹרֶת" וְכֵן (שמואל
ב כא): "אִישׁ מְדוֹן" (ד"ה א יא): "אִישׁ־מְדָה":
(לֹב) הַנֶּפִּילִים. עֲנָקִים מִבְּנֵי שְׁמִחֲזַי וְעֲזָאֵל שֶׁנֶּפְלוּ
מִן הַשָּׁמַיִם בְּיַמֵּי דֹר אָנוּשׁ (יומא ס): וְכֵן הָיִינוּ
בְּעֵינֵיהֶם. שֶׁמֶעֱנוּ אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: "נִמְלִים (רא"ם
ובס"א: חֲגָבִים) יֵשׁ בְּכַרְמִים בְּאֲנָשִׁים" (סוטה לה):
עֲנָק. שֶׁמֶעֱנִיקִים חֲמָה בְּקוֹמָתָן: (א) כָּל־הָעֵדָה.
סְנֵהֲדָרָאוֹת: (ב) לֹוי־מִתְּנֹה. הִלְוִי וּמִתְּנֹה:

עַל יַד הַיַּרְדֵּן. "יַד" כְּמִשְׁמַעוֹ, אֲצֵל הַיַּרְדֵּן וְלֹא
תוֹכְלוּ לַעֲבוֹר: (ל) וַיֵּהָם כָּל־בְּלֶב. הִשְׁתִּיק אֶת כָּל־ם:
אֶל־מֹשֶׁה. (במדבר רבה) לְשִׁמְעַע מַה שֶּׁיִּדְבֵּר בְּמֹשֶׁה,
צוּחַ וְאָמַר: וְכִי זֶה בְּלִבְד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עֲמָרָם?
הַשׁוֹמֵעַ הִיָּה סְבוּר שֶׁבֹא לְסַפֵּר בְּגִנוּתוֹ, וּמִתּוֹף שֶׁהִיָּה
בְּלָפֶם עַל מֹשֶׁה בְּשִׁבְלֵי דְבָרֵי הַמְּרָגְלִים, שֶׁתְּקוּ כָּל־ם
לְשִׁמְעַע גִּנוּתוֹ. אָמַר: וְהִלָּא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד
לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהִגִּיד לָנוּ אֶת הַשְּׁלֹ: עָלֵה נַעֲלֵה.
אֶפְלוּ בְּשָׁמַיִם, וְהוּא אוֹמַר: "עֲשׂוּ סְלֻמוֹת וְעָלוּ
שָׁם" - נִצְלִית בְּכָל דְּבָרָיו: וַיֵּהָם. לְשׁוֹן שְׁתִּיקָה, וְכֵן
(זכריה ב): "הֵם כָּל בְּשָׂר" (עמוס ו): "הֵם כִּי לֹא
לְהַזְכִּיר", בֶּן דֶּרֶךְ בְּנִי־אָדָם: הַרוּצָה לְשִׁתֵּק אֲגִידַת
אֲנָשִׁים אוֹמַר שִׁי"ט (ס"א ה"ס): (לֹא) חֲזָק הוּא

דְּמִיתָנָא: ג וּלְמָא יִי מַעַל יִתְנָא
 לְאַרְעָא הָדָא לְמִנְפֹּל בְּחֶרֶב
 נִשְׁנָא וְטַפְלָנָא יְהוֹן לְבֹזָא הָלָא
 טֹב לָנָא דִּי נְתוּב לְמַצְרַיִם:
 ד וְאָמְרוּ גְבֵר לְאַחֵיהִי נִמְנִי
 רִישָׁא וְנְתוּב לְמַצְרַיִם: ה וּנְפֹל
 מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל אִפְיֵהוּן קֳדָם כָּל
 קְהֵל בְּנֵשֶׁתָא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
 ו וַיהוֹשֻׁעַ בֶּר נֹון וְכָלֵב בֶּר יִפְנֶה
 מִן מַאֲלֵלִי יֵת אֶרֶעָא בְּזַעֲו
 לְבוֹשִׁיהוֹן: ז וְאָמְרוּ לְכָל בְּנֵשֶׁתָא
 דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימָר אֶרֶעָא דִּי
 עֲבָרְנָא בָּהּ לֹאֲלֵלָא יֵתָּה טָבָא
 אֶרֶעָא לְחָדָא לְחָדָא: ח אִם רַעֲוָא
 בְּנָא קֳדָם יִי וְנַעַל יִתְנָא לְאַרְעָא
 הָדָא וְיִתְנֶה לָנָא אֶרֶעָא דִּי הִיא
 עֲבָדָא חֵלֵב וּדְכָשׁ: ט בְּרַם
 בְּמִימָרָא דְּנִי לֹא תִמְרְדוּן וְאַתּוּן
 לֹא תִדְחִלוּן מִן עֲמָא דְאַרְעָא אֲרִי
 בִידְנָא מְסִירִין אֲנוּן עֲדָא תִקְפְּהוּן
 מִנְהוּן וּמִימָרָא דְּנִי בְּסַעֲדָנָא לֹא
 תִדְחִלוּן מִנְהוּן: י וְאָמְרוּ כָּל
 בְּנֵשֶׁתָא לְמִרְגָּם יִתְהוּן בְּאַבְנֵיָא
 וּיִקְרָא דְּנִי אֶתְגְּלִי בְּמִשְׁפַּחַן זְמָנָא
 לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יא וְאָמַר יִי
 לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתִי יְהוֹן מְרִגְזִין
 קֳדָמִי עֲמָא הָדִין וְעַד אֵימָתִי לֹא
 יִהְיִמְנוּן בְּמִימָרִי בְּכָל אֶתְיָא דִּי

אֲנִה יִנְאַצְנִי הָעַם הַזֶּה וְעַד־אֲנִה לֹא־יֵאֱמִינוּ בִּי בְּכָל־הָאֲתֹת אֲשֶׁר

כָּל־הָעֵדָה לֹא־מִתְּנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בְּמִדְבָּר
 הַזֶּה לֹא־מִתְּנוּ כִסִּי: ג וּלְמָה יִהְיֶה מִבִּיא אֲתָנוּ
 אֶל־הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְנָפֹל בְּחֶרֶב נַשִּׁינוּ וְטַפְנוּ
 יְהוּי לְבוֹ הַלֹּא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרִימָה:
 ד וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשׁוּבָה
 מִצְרִימָה כִסִּי: ה וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם
 לְפָנֵי כָל־קְהֵל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וַיהוֹשֻׁעַ
 בֶּר־נֹון וְכָלֵב בֶּר־יִפְנֶה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאֶרֶץ
 קִרְעוּ בְּגִדֵיהֶם: ז וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאֶרֶץ אֲשֶׁר עָבָרְנוּ בָּהּ לְתוֹר
 אֲתָה טוֹבָה הָאֶרֶץ מְאֹד מְאֹד: שְׁלִישִׁי ח אִם־
 חֶפֶץ בָּנוּ יִהְיֶה וְהִבִּיא אֲתָנוּ אֶל־הָאֶרֶץ הַזֹּאת
 וְנִתְּנָה לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זֹבַת חֵלֵב וּדְכָשׁ:
 ט אַךְ בִּיהוֹה אֶל־תִּמְרְדוּ וְאַתֶּם אֶל־תִּירְאוּ
 אֶת־עַם הָאֶרֶץ כִּי לִחְמָנוּ הֵם סָר צִלָּם
 מֵעֲלֵיהֶם וַיִּהְיֶה אֲתָנוּ אֶל־תִּירָאם כִסִּי:
 י וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעֵדָה לְרָגוֹם אֹתָם בְּאַבְנִים
 וּכְבוֹד יִהְיֶה נִרְאָה בְּאַהֲל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל כִסִּי: פ יא וַיֹּאמֶר יִהְיֶה אֶל־מֹשֶׁה עַד־
 אֲנִה יִנְאַצְנִי הָעַם הַזֶּה וְעַד־אֲנִה לֹא־יֵאֱמִינוּ

רש"י

(ד) נִתְּנָה רֹאשׁ. כְּתִרְגוּמוֹ: "נִמְנִי רִישָׁא". נִשִּׁים
 עֲלִינוּ מֶלֶךְ. וּרְבוּתֵינוּ פִּירְשׁוּ לְשׁוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים:
 (ט) אֶל־תִּמְרְדוּ. וְשׁוּב — וְאַתֶּם אֶל־תִּירְאוּ: כִּי
 לִחְמָנוּ הֵם. נֹאכְלִים כָּלֶחֶם: סָר צִלָּם. מְגַנֵּם
 וְחֻזָּק; כְּשִׁרִים שִׁבְהֵם מִתּוֹ: אִיּוֹב שֶׁהִזָּה מִגִּין
 עֲלֵיהֶם (סוּטָה לח). דְּבָר אַחֵר: צִלוּ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר
 מֵעֲלֵיהֶם: (י) לְרָגוֹם אֹתָם. אֵת יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב:
 וּכְבוֹד ה'. (כַּמְדָּבָר רַבָּה) הֶעֱנָן יָרַד שָׁם: (יא) עַד־
 אֲנִה. עַד הֵיכָן: יִנְאַצְנִי. יִרְגִּיזוּנִי: בְּכָל הָאֲתֹת.
 בְּשִׁכִּיל כָּל הַנְּפִסִּים שֶׁעֲשִׂיתִי לָהֶם הִזָּה לָהֶם לְהֵאֱמִין

עֲשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ כִּשְׁׁׁי: יב אֲכַנּוּ בְּדָבָר וְאוֹרְשָׁנוּ
וְאַעֲשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָדוֹל וְעָצוֹם מִמֶּנּוּ כִּשְׁׁי:
יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־
הָעֲלִיתָ בְּכַחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ כִּשְׁׁי:
יד וַאֲמָרוּ אֶל־יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־
אַתָּה יְהוָה בִּקְרַב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עֵין בְּעֵין
נִרְאָה | אַתָּה יְהוָה וְעֵנִי עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבַעֲמֹד
עֵינִי אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבַעֲמֹד אֵשׁ
לַיְלָה כִּשְׁׁי: טו וְהִמַּתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ
אֶחָד וַאֲמָרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֹךָ
לֵאמֹר כִּשְׁׁי: טז מִבְּלָתִי יָכֹלֶת יְהוָה לְהַבִּיאַ אֶת־
הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם
וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר כִּשְׁׁי: יז וְעַתָּה יְגַד־לָנָּא כַּחַ
אֲדָנִי בְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר כִּשְׁׁי: יח יְהוָה אֲרֹךְ

עבדית ביניהון: יב אֲכַנּוּ בְּדָבָר וְאוֹרְשָׁנוּ
בְּמוֹתָא וְאַשְׁכְּנוּ וְאַעֲבֹד יְתָךְ לְעַם
רַב וְתַקִּיף מִנְהוֹן: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
קָדָם יי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם אֲרִי
אַסְקִתָּא בְּחִילְךָ יְתָ עָמָא הָדִין
מִבִּינֵיהוֹן: יד וַיִּמְרוּן לִיְתֵב אֲרַעָא
הָדָא דְשָׁמְעוּ אֲרִי אֵת יי דְשָׁכְנִתָּךְ
שְׁרִיט בְּגוֹ עָמָא הָדִין דִּי בְעִינֵיהוֹן
חֲזוֹן שְׁכִינַת יְקָרָא דִּי וְעֵנִי מַטְל
עֲלוֹהוֹן וּבַעֲמֹדָא דְעֵנִי אֵת
מִדְּבַר קְדָמִיהוֹן בִּימָמָא וּבַעֲמֹדָא
דְּאַשְׁתָּא בְּלֵילִיא: טו וְתַקִּטְל יְתָ
עָמָא הָדִין בְּגִבְרָא חַד וַיִּמְרוּן
עֲמָמִיא דִּי שָׁמְעוּ יְתָ שְׁמַע גְּבַרְתָּךְ
לְמִימַר: טז מִדְּלִית יוֹכְלָא קָדָם
יי לְאַעֲלָא יְתָ עָמָא הָדִין לְאַרְעָא
דִּי קָיָם לְהוֹן וְקִטְלָנוּן בַּמִּדְבָּרָא:
יז וְכַעַן סָגִי כַעַן חִילָא קָדָם יי
בְּמָא דִּי מְלִילְתָּא לְמִימַר: יח יי
מִרְחָק רְגִז וּמִסְגִּי לְמַעֲבַד טְבוֹן
שְׂבַק לְעוֹנִי וּלְמִרְוֹד וּלְחֻבְבִין סִלַּח

רש"י

(טו) וְהִמַּתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד. פְּתָאם,
וּמִתּוֹךְ כֶּף: יאֲמָרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֹךָ
וְגו': (טז) מִבְּלָתִי יָכֹלֶת וְגו'. לְפִי שְׁיוּשְׁבֵי הָאָרֶץ
חֲזָקִים וְגִבּוֹרִים, (בְּרוּכּוֹת לז) וְאִינוּ דוֹמָה פְּרָעָה
לְשָׁלִשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים; זֹאת יֹאמְרוּ עַל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ
הַזֹּאת: מִבְּלָתִי יָכֹלֶת. מִתּוֹךְ שְׁלָא הִנֵּה יָכֹלֶת בְּיָדוֹ
לְהַבִּיאֵם - שְׁחָטֵם: יָכֹלֶת. שֵׁם דְּבָרָא הוּא:
(יז) יְגַד־לָנָּא כַּחַ אֲדָנִי. לַעֲשׂוֹת דְּבוּרָךְ: כְּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר. וּמַהוּ הַדְּבוּר: (יח) ה' אֲרֹךְ אֲפִים.
לְצַדִּיקִים וְלִרְשָׁעִים. כְּשַׁעֲלָה מֹשֶׁה לְמַרוֹם מִצְאוּ
מֹשֶׁה לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שְׁהִיָּה יוֹשֵׁב וְכוּתֵּב: "ה'
אֲרֹךְ אֲפִים", אָמַר לוֹ: לְצַדִּיקִים? אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא: אֵף לְרָשָׁעִים! אָמַר לוֹ: רָשָׁעִים יֵאָבְדוּ!
אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: חֲסִידָךְ, שְׁאִתָּה צְרִיף
לְדָבָר. כְּשַׁחֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָא וּבִמְרָגָלִים הִתְפַּלֵּל

שְׁהִי־כֹלֶת בְּיָדִי לְקַיָּם הַבְּטָחָתִי: (יב) וְאוֹרְשָׁנוּ.
כְּתַרְגוּמוֹ לְשׁוֹן "תְּרוּכִין", וְאִם תֹּאמַר: מָה אֶעֱשֶׂה
לְשִׁבּוּעַת אָבוֹת?: וְאַעֲשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָדוֹל. שְׁאִתָּה
מִזְרַעַם (בְּמִדְבַר רַבָּה): (יג) וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם. וְשָׁמְעוּ
אֵת אֲשֶׁר תַּהֲרֹגֶם: כִּי־הָעֲלִיתָ. "כִּי" מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן
"אֲשֶׁר". וְהֵם רָאוּ אֵת אֲשֶׁר הָעֲלִיתָ בְּכַחֲךָ הַגָּדוֹל
אוֹתָם מִקִּרְבָּם, וּכְשִׁי־שָׁמְעוּ שְׁאִתָּה הוֹרָגֶם, לֹא
יֹאמְרוּ שְׁחָטָאוּ לָךְ, אֲלֵא יֹאמְרוּ: שְׁכַנְגְדָם יָכֹלֶת
לְהַלְחֵם, אֲבָל כְּנָגֵד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא יָכֹלֶת לְהַלְחֵם,
וְזוֹ הִיא: (יד) וַאֲמָרוּ אֶל־יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת.
כְּמוֹ: "עַל־יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת", וּמַה יֹּאמְרוּ
עֲלֵיהֶם? מָה שְׁאֵמֹר בְּסוֹף הָעֵנִי: "מִבְּלָתִי יָכֹלֶת
יי", בְּשִׁבְלִי שְׁשָׁמְעוּ כִּי אִתָּה ה' שׁוֹכֵן בְּקִרְבָּם, וְעֵין
בְּעֵין אִתָּה נִרְאָה לָהֶם, וְהִכַּל בְּדֶרֶךְ חִבָּה, וְלֹא
הִפְּרִי בְּךָ שְׁנִיתָקָה אֶהְבֵּתָךְ מִקָּדָם עַד הַנֵּה:

אֲפִים וְרֶבֶת־חֶסֶד נִשָּׂא עֹן וּפָשַׁע וְנִקָּה לֹא
 יִנָּקֶה פֶּלֶךְ עֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלֵשִׁים
 וְעַל־רִבְעִים רַשִׁי׃ יט סֶלֶח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה
 בְּגִדְלֵי חֲסִידֶךָ וְכֹאשֶׁר נִשְׁאַתָּה לָעָם הַזֶּה
 מִמִּצְרַיִם וְעַד־הַנֶּה: כ וַיֹּאמֶר יְהוָה סֶלַח־תִּי
 בְּדַבְּרֶךָ רַשִׁי׃ כא וְאוֹלָם חִי־אֲנִי וַיִּמְלֵא כְבוֹד־
 יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ רַשִׁי׃ כב כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים
 הָרְאִים אֶת־כְּבוֹדִי וְאֶת־אֲתֹתִי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
 בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיִּנָּסוּ אֹתִי זֶה עֲשֹׂר פְּעָמִים
 וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי רַשִׁי׃ כג אִם־יֵרָאוּ אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לְאַבְתָּם וְכָל־מְנַאֲצֵי לֹא
 יֵרְאוּהָ רַשִׁי׃ כד וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הִיִּתָּה רוּחַ
 אַחֲרֵת עִמּוֹ וַיִּמְלֵא אַחֲרֵי וַהֲבִיאתִיו אֶל־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזָרְעוּ יוֹרְשֶׁנָּה רַשִׁי׃
 כה וְהַעֲמַלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בְּעֵמֶק מַחֲר פָּנָיו

רַשִׁי׃

לְדַמְיָבִין לְאוֹרִיתָהּ וְלֹא תִיבִין
 לֹא מִזְפִּי מִסַּעַר חוֹבִי אֲבָקָן עַל
 בְּנִין מְרַדִּין עַל דֶּר תְּלִיתִי וְעַל דֶּר
 רִבְעִי: יט שְׂבוּק כְּעֵן לְחוֹבִי
 עֲמָא הָדִין כְּסִגִּיאוֹת טְבוֹתָךְ וְכִמָּא
 דִּי שְׂבָקְתָא לַעֲמָא הָדִין מִמִּצְרַיִם
 וְעַד כְּעֵן: כ וַיֹּאמֶר יְיָ שְׂבָקִית
 כְּפִתְגָמְךָ: כא וּבְרַם קָדָם אֲנָא
 וַיִּמְלֵא יִקְרָא דִּי יֵת כָּל אֲרָעָא:
 כב אֲרִי כָל גְּבֻרָיָא דִּחְזוּ יֵת יִקְרִי
 וְיֵת אֲתוֹתִי דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם
 וּבַמִּדְבָּרָא וְנִסִּיאוֹ קְדָמִי דִּנֵּן עֲשֹׂר
 זְמָנִין וְלֹא קִבִּילוּ בְּמִימְרִי:
 כג אִם יִחְזוּן יֵת אֲרָעָא דִּי קִימִית
 לְאַבְתָּהוֹן וְכָל דְּאֲרָגִיוֹ קְדָמִי
 לֹא יִחְזֻנָּה: כד וְעַבְדִּי כָלֵב חֲלָף
 דִּחְוָה רוּחַ אוֹחֲרִי עֲמָה וְאַשְׁלָם
 בְּתֵר דִּחְלִיתִי וְאַעֲלֶנָּה לְאַרְעָא דִּי
 עַל לְתַמָּן וּבְנוֹהִי יִתְרַכְנָה:
 כה וַעֲמַלְקָאָה וּכְנַעְנָאָה יִתְבּוּ
 בְּמִישְׁרָא מַחֲר אַתְפָּנוּ וְטוּלוּ לְכוּן
 לְמִדְבָּרָא אֲרַח יִמָּא דְסוּף:

בָּיִם וּשְׁנַיִם בְּכֹן וּשְׁנַיִם בְּשָׁלוֹ וְכו' כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת
 עֲרִכִין: (כג) אִם־יֵרָאוּ. לֹא יֵרָאוּ: לֹא יֵרְאוּהָ. לֹא
 יֵרָאוּ אֶת הָאָרֶץ: (כד) רוּחַ אַחֲרֵת. (במדבר רבה)
 שְׁתֵּי רוּחוֹת אַחַת בִּפְהָ וְאַחַת בְּלֵב. לְמַרְגְּלִים אָמַר:
 "אֲנִי עִמָּכֶם בְּעֵצָה", וּבְלִבּוֹ הָיָה לוֹמַר הֲאֵמַת,
 וְעַל־יָדֵי כֹן הָיָה בּוֹ כַח לְהַשְׁתִּיקֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר:
 "וַיִּהְיֶה כָלֵב", שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שִׁיאֲמַר כְּמוֹתָם, וְזָהוּ
 שֶׁנֶּאֱמַר בְּסִפְרֵי יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יד): "וַאֲשֶׁב אוֹתוֹ דָּבָר
 כְּאֲשֶׁר עִם־לִבִּי" וְלֹא "כְּאֲשֶׁר עִם־פִּי": וַיִּמְלֵא
 אַחֲרֵי. וַיִּמְלֵא אֶת לְבוֹ אַחֲרֵי, וְזֶה מִקְרָא קָצֵר:
 אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה. חֲכָרוֹן תַּנְתֵּן לוֹ: יוֹרְשֶׁנָּה.
 כְּתָרְגוּמוֹ: "יִתְרַכְנָה", יוֹרִישׁוּ אֶת הָעֲנָקִים וְאֶת הָעָם
 אֲשֶׁר בָּהּ. וְאֵין לְתַרְגְּמוֹ "יִתְרַכְנָה", אֲלֵא בְּמִקּוֹם
 יוֹרְשֶׁנָּה: (כה) וְהַעֲמַלְקִי וְגו'. אִם תִּלְכוּ שָׁם

מֹשֶׁה לְפָנָיו בְּ"אָרֶץ אֲפִים". אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־
 הוּא: וְהֵלֵא אֲמַרְתָּ לִּי לְצַדִּיקִים! אָמַר לוֹ: וְהֵלֵא
 אֲמַרְתָּ לִּי אֵף לְרָשָׁעִים!: וְנִקָּה. לְשָׁבִים: לֹא יִנָּקֶה.
 לְשֹׂאֲנֵן שָׁבִים: (כ) בְּדַבְּרֶךָ. בְּשָׁכִיל מַה שֶּׁאֲמַרְתָּ
 "כֹּן יֵאמְרוּ מִבְּלִיתִי יִכְלֹת ה'": (כא) וְאוֹלָם. כְּמוֹ
 "אֲבָל זֹאת אֶעֱשֶׂה לָהֶם": חִי־אֲנִי. לְשׁוֹן שְׂבוּעָה:
 כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי חִי וְכְבוֹדִי יִמְלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ, כֹּף
 אֲקִים לָהֶם "כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרָאִים וְגו'", אִם יֵרָאוּ
 אֶת הָאָרֶץ, הֲרִי זֶה מִקְרָא מְסֻרָּה. חִי־אֲנִי כִּי כָל
 הָאֲנָשִׁים אִם יֵרָאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכְבוֹדִי יִמְלֵא אֶת כָּל
 הָאָרֶץ שֶׁלֹא יִתְחַלֵּל שְׁמִי בְּמַגִּפָּה הַזֹּאת לֵאמֹר:
 מִבְּלִיתִי יִכְלֹת ה' לְהִבְיֵאֵם שֶׁלֹא אֲמִיתָם פְּתָאם
 כְּאִישׁ אֶחָד אֲלֵא בְּאַחֲוֵי אֲרַבְעִים שָׁנָה; מַעֲט מַעֲט:
 (כב) וַיִּנָּסוּ. כְּמִשְׁמַעוֹ: זֶה עֲשֹׂר פְּעָמִים. שְׁנַיִם

וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם־סוּף רַס"י: פ רביעי
 כו וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
 כז עַד־מָתִי לַעֲדָה הָרַעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִמָּה
 מַלְיָנִים עָלַי אֶת־תְּלָנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
 הִמָּה מַלְיָנִים עָלַי שְׁמַעְתִּי רַס"י: כח אָמַר אֱלֹהִים
 חִי־אֲנִי נָא־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם
 בְּאָזְנִי בֶן אֶעֱשֶׂה לָכֶם רַס"י: כט בַּמִּדְבָּר הַזֶּה
 יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפָּרְכֶם
 מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה אֲשֶׁר הִלִּינְתֶּם
 עָלַי רַס"י: ל אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֹתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב
 בֶּן־יִפְנֶה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוֹן: לא וַטַּפְּכֶם אֲשֶׁר
 אָמַרְתֶּם לָבוֹ יְהִי וְהִבִּיאתִי אֹתָם וַיִּדְעוּ
 אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵאַסְתֶּם בָּהּ: לב וּפִגְרֵיכֶם
 אֹתָם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה רַס"י: לג וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רָעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים

רַס"י

(לב) וּפִגְרֵיכֶם אֹתָם. פתרגומו (די לכוון) לפי
 שדבר על הבנים להכניסם לארץ, ובקש לומר:
 "ואתם תמותו", נופל לשון זה כאן לומר "אתם":
 (לג) אַרְבָּעִים שָׁנָה. לא מת אחד מהם פחות מִבֶּן
 ששים, לכה נגזר ארבעים, כדי שיהיו אותם של
 בני עשרים מגיעים לכלל ששים. ושנה ראשונה
 היתה בכלל, ואף־על־פי שקדמה לשלוח
 המרגלים, לפי שמשעשו את העגל עלתה גזרה זו
 במחשבה, אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם,
 וזהו שנאמר (שמות לב): "וביום פקדיי" - במרגלים,
 "ופקדתי עליהם חטאתם". ואף כאן נאמר "תשאו
 את־עוונותיכם" ולא עוונכם - שתי עונות: של עגל
 ושל תלויה, וחשב להם במנין חיייהם מקצת שנה
 בכלה, וכשנכנסו לשנת ששים מתו אותם של בני

כו ומליל יי עם משה ועם אהרן
 למימר: כז עד אימתי לכנשתא
 בישתא הדא די אנון מתרעמין
 עלי ית תרעמת בני ישראל די
 אנון מתרעמין עלי שמייע קדמי:
 כח אמר להון קים אנא אמר יי
 אם לא קמא די מללתון קדמי בן
 אעבד לכוון: כט במדברא הדין
 יפלון פגריכון וכל מנניכון לכל
 חשבנכון מבר עשרין שנין
 ולעלא די אתרעמתון עלי: ל אם
 אתון תעלון לארעא די קנימית
 במימרי לאשראה יתכון בה
 אלהן כלב בר יפנה ויהושע בר
 נון: לא וטפלכון די אמרתון
 לבנא יהי ואעל יתהון וידעון ית
 ארעא די קצתון בה:
 לב ופגריכון די לכוון יפלון
 במדברא הדין: לג ובניכון יהון
 מאחרין במדברא ארבעין שנין
 ויקבלון ית חוביכון עד דיסופון
 אתם יפלו במדבר הזה רס"י:

יהרגו אתכם, מאחר שאני עמכם: מחר פנו.
 לאחוריהם וסעו לכם וגו': (כז) לעדה הרעה
 וגו'. אלו המרגלים. (מגילה כ"ג ב') מכאן ל"עדה"
 שהיא עשרה: אשר המה מלינים. את ישראל
 עלי: את־תלנות בני ישראל אשר המה מלינים.
 המרגלים מלינים אותם עלי שמעתי: (כח) חִי־
 אֲנִי. לשון שבועה: אם־לא וגו' בן אעשה.
 כביכול אני חי: כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם. שבקשתם ממני:
 "או במדבר הזה לוֹ־מתנו": (כט) וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם
 לְכָל־מִסְפָּרְכֶם. (כ"ב ק"א ב') כל הנמנה לכל מספר
 שאתם נמנין בו, כגון לצאת ולבא לצבא ולתת
 שקלים, כל המנויים לכל אותן מספרות ימותו,
 ואלו הן "מבן עשרים שנה וגו'", להוציא שכטו
 של לוי, שאין פקודיהם מבן עשרים:

שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זִנּוּתֵיכֶם עִדְתָם פְּגִרֵיכֶם
בַּמִּדְבָּר כִּסִּי: לֹד בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תִּרְתָּם
אֶת־הָאָרֶץ אַרְבַּעַיִם יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה
תִּשָּׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבַּעַיִם שָׁנָה וַיִּדְעֻתָם
אֶת־תְּנוּאַתִּי כִסִּי: לֹה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא |
זֹאת אַעֲשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת
הַנוֹעֲדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הִנֵּה יִתְּמוּ וְשֵׁם יִמְתּוּ:
לֹה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לַתּוֹר אֶת־
הָאָרֶץ וַיָּשְׁבוּ כְּתִיב וַיִּלּוּנוּ קִרִי וַיִּלְּנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־
הָעֵדָה לְהוֹצִיא דָבָה עַל־הָאָרֶץ כִּסִּי: לֹה וַיִּמְתּוּ
הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דַבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמִּגְפָּה
לִפְנֵי יְהוָה כִּסִּי: לֹה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוֹן וְכָל־בֶּן־
יִפְנֶה חַיּוֹ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֲלָכִים לַתּוֹר
אֶת־הָאָרֶץ כִּסִּי: לֹה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּאֲבָלוּ הָעָם
מְאֹד: מ וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאש־הָהָר

פְּגִרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר: לֹד בְּמִנּוּן
יוֹמָא דִּי אֶלְלָתוֹן יִת אַרְעָא
אַרְבַּעַיִן יוֹמִין יוֹמָא לְשִׁתָּא יוֹמָא
לְשִׁתָּא תְּקַבְּלוֹן יִת חוֹבִיכֶן
אַרְבַּעַיִן שָׁנִין וַתִּדְעוּן יִת
דְּאִתְרַעַמְתוּן עָלֵי: לֹה אֲנָא יִי
גְזִרִית בְּמִימְרֵי אִם לֹא דָא אֶעֱבֹד
לְכָל כְּנִשְׁתָּא בִישְׁתָּא הָדָא
דְּאִזְדַּמְנֹן עָלֵי בַּמִּדְבָּרָא הָדִין
יִסּוּפוֹן וְתִמְן יָמוּתוּן: לֹה וְגִבְרִיא
דִּי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאֶלְלָא יִת אַרְעָא
וְתָבוּ וְאַרְעִימוּ עַל־וְהִי יִת כָּל
כְּנִשְׁתָּא לְאַפְקָא שׁוּם בִּישׁ עַל
אַרְעָא: לֹה וּמִיתוּ גִבְרִיא דְּאַפִּיקוּ
שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא בְּמוֹתָנָא קָדָם
יִי: לֹה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נּוֹן וְכָל־בֶּן
יִפְנֶה אֶתְקִימוּ מִן גִּבְרִיא הָאֲנוּן
דְּאֶזְלוּ לְאֶלְלָא יִת אַרְעָא:
לֹה וּמִלִּיל מֹשֶׁה יִת פִּתְגָמָא
הָאֵלִין לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲתַאבְּלוּ
עֲמָא לְחָדָא: מ וַאֲקִדִּימוּ
בְּצַפְרָא וּסְלִיקוּ לְרִישׁ טוֹרָא
לְמִימֵר הָא אֲנַחְנָא סְלִקִּין לְאַתְרָא

רש"י

הם חטאו בלשון ונשתרפב לשונם עד טבורם
ותולעים יוצאים מלשונם ובאין לתוך טבורם, לכך
נאמר "במגפה" ולא "במגפה". וזהו "לפני ה'",
באותה הראויה להם על-פי מדותיו של הקדוש-
ברוך-הוא שהוא מודד מדה כנגד מדה:
(לח) ויהושע וכלב חיו. מה תלמוד לומר "חיו
מן-האנשים ההם"? אלא מלמד שנטלו (כ"ב קיז)
חלקם של מרגלים בארץ וקמו תחתיהם לחיים:
(מ) אל-ראש-ההר. הוא הדרך העולה לארץ
ישראל: הננו ועלינו אל-המקום. לארץ-ישראל:
אשר-אמר ה'. לתתה לנו, שם נעלה: פי חטאנו.
על אשר אמרנו: "הלא טוב לנו שוב מצרימה":

עשרים: ונשאו את-זנותיכם. כתרגומו: "ויקבלון
ית חוביכון": (לד) את-תנואתי. שהניאותם את
לבבכם מאחרי. תנואה - לשון הסרה, כמו (במדבר
ל: "כִּי־הֵנִיא אֲבִיהָ אֶתָּה": (לו) וישבו וילינו
עליו. וכששבו מתור הארץ הרעימו עליו את כל
העדה בהוצאת דבה, אותם אנשים - וימתו. כל
הוצאת דבה לשון חנוף דברים שמלקיחים לשונם
לאדם לדבר בו, כמו (שיר השירים ו: "דוֹכַב שִׁפְתֵי
יְשָׁנִים", וישנה לטובה וישנה לרעה, לכך נאמר
פֶּאן: מוציאי דבת הארץ רעה, שיש דבה שהיא
טובה: דבה. פרליר"ש בלעז: (לז) במגפה לפני
ה'. באותה מיתה ההגונה להם מדה כנגד מדה:

לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר
 יְהוָה כִּי חֲטָאנוּ רַס"י: מֵא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָּמָּה זֶה
 אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא
 תִּצְלַח רַס"י: מֵב אֶל־תַּעֲלֹו כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם
 וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אִיבֵיכֶם: מֵג כִּי הָעַמְּלָקִי
 וְהַכְּנַעֲנִי שֵׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפִלְתֶם בַּחֲרֹב כִּי־עַל־
 כֵּן שִׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יְהִי יְהוָה
 עִמָּכֶם רַס"י: מֵד וַיַּעֲפֹלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר
 וְאֶרֶז בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשָׁו מִקְרֹב
 הַמַּחֲנֶה רַס"י: מֵה וַיֵּרֶד הָעַמְּלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב
 בַּהָר הַהוּא וַיִּכּוּם וַיִּפְתּוּם עַד־הַחֲרָמָה רַס"י: פ
 זֹו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ד דַּבֵּר
 אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ
 אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם רַס"י:
 ג וַעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹזֹבַח לִפְלֹא־
 נֶדֶר אוֹ בְנִדְבָה אוֹ בְּמוֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רִיחַ
 נִיחֹחַ לַיהוָה מִן־הַבֶּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן רַס"י:
 ו וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב קֶרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֵלֶת עֲשָׂרוֹן בָּלוּל בְּרִבְעִית

די אָמַר יי אַרִי חֲבָנָא: מא וַאֲמַר
 מֹשֶׁה לָּמָּה דָּנִן אַתּוֹן עֹבְרִין עַל
 גְּזֵרַת מִימְרָא דִּיי וְהִיא לֹא
 תִּצְלַח: מב לֹא תִסְקוֹן אַרִי לִית
 שְׂכֻנְתָּא דִּיי בִּינִיכוֹן וְלֹא תִתְבָּרוֹן
 קָדָם בְּעָלִי דְּכִיכוֹן: מג אַרִי
 עֲמַלְקָאָה וְכְנַעְנָאָה תִּמְזֵן קְדָמִיכוֹן
 וְתִפְלוֹן בַּחֲרָבָא אַרִי עַל כֵּן תִּתְנוֹן
 מִפְתָּר פְּלִחְנָא דִּיי וְלֹא יְהִי
 מִימְרָא דִּיי בִּסְעָדִיכוֹן:
 מד וַאֲרֻשְׁעוּ לְמַסַּק לְרִישׁ טוֹרָא
 וְאֶרֶז קִימָא דִּיי וּמֹשֶׁה לֹא עָדוּ
 מִגּוֹ מִשְׁרִיתָא: מה וְנָחַת
 עֲמַלְקָאָה וְכְנַעְנָאָה דִּיִּתֵּב בְּטוֹרָא
 הַהוּא וּמִחֲנוֹן וּטְרַדְנוֹן עַד
 חֲרָמָה: א וּמַלִּיל יי עִם מֹשֶׁה
 לְמִימַר: ב מַלִּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְתִימַר לְהוֹן אַרִי תִּצְלַח לְאַרְעַ
 מוֹתְבִיכוֹן דִּי אָנָּה יְהִי לְכוֹן:
 ג וְתַעֲבָדוֹן קֶרְבָּנָא קָדָם יי עֲלֵתָא
 אוֹ נִכְסַת קוֹדֶשֶׁת לְאַפְרָשָׁא נִדְרָא
 אוֹ בְּנִדְבָתָא אוֹ בְּמוֹעֲדִיכוֹן
 לְמַעַבְדַּ לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְוָא קָדָם יי
 מִן טוֹרִי אוֹ מִן עֲנָא: ד וַיִּקְרַב
 דְּמִקְרֹב קֶרְבָּנָה קָדָם יי מִנְחָתָא

רַס"י

נקרא על שם המאָרע: (ב) כִּי תִבְאוּ. בִּשְׁוֹר לָהֶם
 שִׁיכְנוּסוֹ לְאַרְץ: (ג) וַעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה. אֵין זֶה צוּוִי,
 אֵלָא: כְּשִׁתְּבוּאוּ שֵׁם וְתַעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם לַעֲשׂוֹת
 אִשָּׁה לָהּ: לִפְלֹא־נֶדֶר אוֹ בְּנִדְבָה. אוֹ שִׁתְּעִשׂוּ
 הָאִשָּׁה בְּשִׁבִּיל חוֹבַת מוֹעֲדֵיכֶם, שְׁחִיבְתִּי אֶתְכֶם
 לַעֲשׂוֹת בְּמוֹעֵד: רִיחַ נִיחֹחַ. שְׁחִיבְתִּי נַחַת רוּחַ
 לִפְנֵי: (ד) וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב. תִּקְרִיבוּ נִסְכִּים
 וּמִנְחָה לְכָל בְּהֶמְהָ. הַמִּנְחָה כָּלִיל וְהַשָּׁמֶן נִבְלָל
 בְּתוֹכָהּ וְהֵינֵן לִסְפָּלִים, כְּמוֹ שֶׁשְׁנִינוּ בְּמִסְכַּת סִפָּה

(מא) וְהִיא לֹא תִצְלַח. זֹו שְׁאַתֶּם עוֹשִׂין, לֹא
 תִּצְלַח: (מג) כִּי־עַל־כֵּן שִׁבְתֶּם. כְּלוּמַר: כִּי זֹאת
 תִּבָּא לָכֶם עַל אֲשֶׁר שִׁבְתֶּם וְגו': (מד) וַיַּעֲפֹלוּ.
 לְשׁוֹן חִזָּק, וְכֵן (חִבְקוֹק ב'): "הִנֵּה עָפְלָה". אִינְגְּרִישׁ
 בְּלַעַז. לְשׁוֹן עֲזוּת; וְכֵן (מִיכָה ד'): "עָפַל בַּת־צִיּוֹן"
 (ישעיה לב): "עָפַל וְבָחַן". וּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא מְפָרְשׁוּ:
 לְשׁוֹן אִפְלָ; הִלְכוּ חֲשָׁכִים שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת:
 (מה) וַיִּפְתּוּם. כְּמוֹ (דְּבָרִים ט'): "וְאַכַּת אִתּוֹ
 טַחוֹן" - מִכָּה אַחֵר מִכָּה: עַד־הַחֲרָמָה. שֵׁם הַמָּקוֹם

הָהֵינן שְׁמֹן כִּסְיִי: ה וַיֵּינן לַנֶּסֶךְ רִבְעִית הָהֵינן
 תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוּ לְזֶבַח לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד כִּסְיִי:
 ו אוּ לְאֵיל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרִים
 בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשִׁית הָהֵינן כִּסְיִי: ו וַיֵּינן לַנֶּסֶךְ
 שְׁלֹשִׁית הָהֵינן תִּקְרִיב רִיח־נִיחֹחַ לַיהוָה: חֲמִישִׁי
 ח וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוּ־זֶבַח לְפִל־אֶגְדָּר
 אוּ־שְׁלָמִים לַיהוָה: ט וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר
 מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי
 הָהֵינן: י וַיֵּינן תִּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הָהֵינן אִשָּׁה
 רִיח־נִיחֹחַ לַיהוָה כִּסְיִי: יא כֹּכָה יַעֲשֶׂה לִשׁוֹר
 הָאֶחָד אוּ לְאֵיל הָאֶחָד אוּ־לִשָּׁה בִּכְבָּשִׁים אוּ
 בְּעִזִּים כִּסְיִי: יב כַּמֶּסֶפֶר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֹכָה תַּעֲשׂוּ
 לְאֶחָד כַּמֶּסֶפֶר כִּסְיִי: יג כֹּל־הָאֲזֹרַח יַעֲשֶׂה־כֹּכָה
 אֶת־אֵלֶּה לְהִקְרִיב אִשָּׁה רִיח־נִיחֹחַ לַיהוָה:
 יד וְכִי־יִגֹּד אֶתְכֶם גֵּר אוּ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם
 לְדֹרֹתֵיכֶם וַעֲשֶׂה אִשָּׁה רִיח־נִיחֹחַ לַיהוָה
 כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ בֶן יַעֲשֶׂה: טו הַקֹּהֵל חֻקָּה אַחַת
 לָכֶם וְלַגֵּר הַגֵּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם
 כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה כִּסְיִי: טז תּוֹרָה אַחַת
 וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם: פ

רש"י

סִלְתָּ עֲשׂוֹנָא דְּפִילָא דְּבִרְכָּעוֹת
 הֵינָא מִשְׁחָא: ה וְחִמְרָא לְנִסְכָּא
 רְבָעוֹת הֵינָא תַּעֲבֹד עַל עֹלָתָא אוּ
 לְנִכְסַת קוֹדֶשִׁיא לְאִמְרָא חֹד:
 ו אוּ לְדִכְרָא תַּעֲבֹד מִנְחָתָא
 סִלְתָּא תְּרִין עֲשָׂרִין דְּפִילָא
 בְּמִשְׁחָ תְּלָתוֹת הֵינָא: ז וְחִמְרָא
 לְנִסְכָּא תְּלָתוֹת הֵינָא תִּקְרַב
 לְאִתְקַבְּלָא בְּרַעֲוָא קָדִם יי:
 ח וְאִרִי תַּעֲבֹד בֶּר תּוֹרִי עֹלָתָא אוּ
 נִכְסַת קוֹדֶשִׁיא לְפִרְשָׁא נִדְרָא אוּ
 נִכְסַת קוֹדֶשִׁיא קָדִם יי: ט וְיִקְרַב
 עַל בֶּר תּוֹרִי מִנְחָתָא סִלְתָּא תְּלָתָא
 עֲשָׂרִין דְּפִילָא בְּמִשְׁחָ פְּלָגוֹת
 הֵינָא: י וְחִמְרָא תִּקְרַב לְנִסְכָּא
 פְּלָגוֹת הֵינָא קֶרְפֵּן דְּמִתְקַבֵּל
 בְּרַעֲוָא קָדִם יי: יא כְּדִין יִתְעַבֵּד
 לְתוֹרָא חֹד אוּ לְדִכְרָא חֹד אוּ
 לְאִמְרָא בְּאִמְרִיא אוּ בְּעִזִּיא:
 יב כַּמֶּנֶּן דִּי תַּעֲבֹדוֹן כְּדִין
 תַּעֲבֹדוֹן לְחֹד כַּמֶּנֶּנְהוֹן: יג כָּל
 יִצְיָבָא יַעֲבֹד כְּדִין יֵת אֵלִין לְקִרְבָּא
 קֶרְפֵּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קָדִם יי:
 יד וְאִרִי יִתְגִּיר עִמְכוֹן גִּיּוֹרָא אוּ
 דִּי בִינִיכוֹן לְדִרִיכוֹן וְיַעֲבֹד קֶרְפֵּן
 דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קָדִם יי כַּמָּא דִּי
 תַּעֲבֹדוֹן כֵּן יַעֲבֹד: טו קֹהֵל
 קִימָא חֹד לְכוֹן וְלִגִּיּוֹרָא דִּיתְגִּיר
 קִימָא עַלְמָא לְדִרִיכוֹן כְּוֹתְכוֹן כְּגִיּוֹרָא
 יִהִי קָדִם יי: טז אוֹרִיתָא חֹדָא

בִּכְבָּשִׁים, בֵּין שֶׁהוּא בְּעִזִּים. כֹּכָשׁ וְשֶׁה קְרוּיִם בְּתוֹךְ
 שְׁנֵתָם: אֵיל. בֶּן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד:
 (יב) כַּמֶּסֶפֶר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ. כַּמֶּסֶפֶר הַבְּהֵמוֹת אֲשֶׁר
 תִּקְרִיבוּ לְקֶרְפֵּן כֹּכָה תַּעֲשׂוּ נִסְכִּים לְכָל אֶחָד מֵהֶם:
 כַּמֶּסֶפֶר. כַּמֶּסֶפֶר שֶׁל בְּהֵמוֹת - מִסְפָּרָם שֶׁל
 נִסְכִּים: (טו) כָּכֶם כַּגֵּר. כְּמוֹתְכֶם בֶּן גֵּר. וְכֵן דֶּרֶךְ
 לְשׁוֹן עִבְרִית (בְּרֵאשִׁית יג): "כְּגִוְיָהּ" כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם.

(סוכה מח): (ה) לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד. עַל כָּל הָאֲמֹר
 לְמַעַלָּה הוּא מוֹסֵב: עַל הַמִּנְחָה וְעַל הַשֶּׁמֶן וְעַל
 הַזֵּיִן: (ו) אוּ לְאֵיל. וְאִם אֵיל הוּא. (מִנְחוֹת צא)
 וְרִבּוּתֵינוּ דָּרְשׁוּ: "אוּ" לְרִבּוּת אֶת הַפֶּלֶגֶס לְנִסְכֵּי
 אֵיל (חולין כג): (י) אִשָּׁה רִיחֹחַ. אֵינוֹ מוֹסֵב אֶלָּא
 עַל הַמִּנְחָה וְהַשֶּׁמֶן, אֲבָל הַזֵּיִן אֵינוֹ אִשָּׁה, שְׂאִינוֹ
 נִתֵּן עַל הָאֵשׁ: (יא) אוּ לִשָּׁה וְגו'. בֵּין שֶׁהוּא

וּדְיָנָא חַד יְהִי לְכוֹן וּלְגִיזְרָא
 דִּיתְגִּיר עֲמֻכוֹן: יז וּמְלִיל יי עִם
 מֹשֶׁה לְמִימָר: יח מְלִיל עִם בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְתִימָר לְהוֹן בְּמַעֲלֻכוֹן
 לְאַרְעָא דִּי אָנָּא מָעַל יִתְכוֹן
 לְתַמָּן: יט וְיְהִי בְּמִיכְלֻכוֹן
 מִלְחָמָא דְאַרְעָא תַּפְרָשׁוֹן
 אַפְרָשׁוּתָא קָדָם יי: כ רִישׁ
 אַצְוֹתְכוֹן חֲלָתָא תַּפְרָשׁוֹן
 אַפְרָשׁוּתָא כָּמָא דִּי מַפְרָשִׁין מִן
 אֲדָרָא בֵּין תַּפְרָשׁוֹן יְתָה:
 כא מִרִישׁ אַצְוֹתְכוֹן תַּתְּנוֹן קָדָם יי
 אַפְרָשׁוּתָא לְדִרְיֻכוֹן: כב וְאַרִי
 תִּשְׁתַּלּוֹן וְלֹא תַעֲבֹדוֹן יְתָ כָּל
 פְּקוּדֵיָא הָאֲלִין דִּי מְלִיל יי עִם
 מֹשֶׁה: כג יְתָ כָּל דִּי פְקִיד יי
 יִתְכוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה מִן יוֹמָא דִּי

שְׁשִׁי יז וַיֹּדְבָר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יח דְּבַר
 אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה רַס"י:
 יט וְהָיָה בְּאֲכֻלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תִּרְיֻמוּ תִרְוּמָה
 לַיהוָה: כ רֹאשִׁית עֲרֹסְתֶכֶם חֲלָה תִרְיֻמוּ
 תִרְוּמָה בְּתִרְוּמַת גֶּרֶן בֵּין תִּרְיֻמוּ אֹתָהּ רַס"י:
 כא מִרֹאשִׁית עֲרֹסְתֶיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תִרְוּמָה
 לְדֹרְתֵיכֶם רַס"י: ס כב וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת
 כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה רַס"י: כג אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם
 בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וְהָלָאָה

רַס"י

לומר: "מִרֹאשִׁית" - מִקְצָתָהּ וְלֹא כָלָה: תִּתְּנוּ לָהּ
 תִּרְוּמָה. (ספרי) לְפִי שְׁלֹא שְׁמַעְנוּ שְׁעוֹר לְחֲלָה,
 נֹאמַר "תִּתְּנוּ", שֶׁיְהִי בָּהּ כְּדִי נְתִינָה: (כב) וְכִי
 תִּשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ. (ספרי) עֲבֹדַת כּוֹכְבִּים הִיָּתָה
 בְּכָלֵל "כָּל הַמִּצְוֹת" שֶׁהַצְּבוֹר מְבִיאִין עֲלֵיהֶם פֶּה,
 וְהָרִי הַפְּתוּב מוֹצִיאָהּ פֶּה מִכָּלֵל לְדוֹן בְּפֶה לְעוֹלָה
 וְשֹׁעִיר לְחֻטָּאת: וְכִי תִשְׁגּוּ וְגו' (שם) בְּעֲבֹדַת
 אֱלִילִים הַפְּתוּב מְדַבֵּר; אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא בְּאַחַת מִכָּל
 הַמִּצְוֹת? תַּלְמוּד לומר: "אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת
 הָאֵלֶּה" - מִצְוָה אַחַת שֶׁהִיא כָּלֵל הַמִּצְוֹת: מֵה
 הָעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת, (כריתות ז) פֹּרֶק עַל וּמִפֶּה
 בְּרִית וּמִגְלָה פָּנִים, אֵפֶּה מִצְוָה זֹו פֹּרֶק בָּהּ עַל וּמִפֶּה
 בְּרִית וּמִגְלָה פָּנִים, וְאִיזוֹ? זֹו עֲבֹדַת כּוֹכְבִּים:
 אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה. (הוריות ח) "אֲנֹכִי וְ"לֹא
 יִהְיֶה לְךָ" - מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמַעְנוֹם (תהלים סב):
 "אַחַת דְּבַר אֱלֹהִים שְׁתִּים־זוֹ שְׁמַעְתִּי": (כג) אֵת
 כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה וְגו' (ספרי) מִגִּיד, שְׁכָל הַמּוֹדָה
 בְּעֲבֹדַת כּוֹכְבִּים כְּכּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כָּלָה וּבְכָל מֵה
 שֶׁנִּתְּנָבוּ הַנְּבִיאִים, שֶׁנֹּאמַר: "מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה

(מ"א. כב): "כְּמוֹנִי כְּמוֹךְ כְּעַמִּי כְּעַמְךָ":
 (יח) בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ. מִשְׁנָה "בִּיאָה" זֹו מִכָּל
 בִּיאוֹת שֶׁבְּתוֹרָה, שֶׁבְּכָלֵן נֹאמַר: "כִּי־תְבֹאוּ", לְפִיכָךְ
 כָּלֵן לְמִדּוֹת זֹו מִזֹּו, וְכִיֹּן שְׁפִרְט לָךְ הַפְּתוּב בְּאַחַת
 מֵהֶן, שְׁאִינָה אֵלָּא לְאַחַר יִרְשָׁה וִישִׁיבָה, אֵפֶּה כָּלֵן
 בֵּין, אֲבָל זֹו נֹאמַר בָּהּ: "בְּבֹאֲכֶם", מִשְׁנָה כְּסוֹ בָּהּ
 וְאָכְלוּ מִלְחָמָה, נִתְחִיבוּ בְּחֲלָה: (כ) רֹאשִׁית
 עֲרֹסְתֶכֶם. כִּשְׁתַּלּוּשׁוֹ כְּדִי עֲרִיסוֹתֵיכֶם שְׂאֵתֶם רִגְלִין
 לְלוֹשׁ בְּמִדְבָּר, וְכָמָה הִיא? (שמות טז): "וַיִּמְדּוּ
 בְּעֶמֶר", "עֶמֶר לִגְלָגֶלֶת" (ושְׁעוֹרוֹ אַרְבָּעִים וְשֵׁלֶשׁ
 בִּיצִים וְחֶמֶשׁ בִּיצָה) תִּרְיֻמוֹ מִרֹאשִׁיתָהּ, כְּלוּמַר,
 קָדָם שֶׁתֵּאָכְלוּ מִמֶּנָּה, רֹאשִׁית תִּלְקַח חֲלָה אַחַת
 תִּרְוּמָה לְשֵׁם ה': חֲלָה. טוֹרִט"ל בְּלַעַז: בְּתִרְוּמַת
 גֶּרֶן. שְׁלֹא נֹאמַר בָּהּ שְׁעוֹר, וְלֹא בְּתִרְוּמַת מַעֲשֶׂה,
 שֶׁנֹּאמַר בָּהּ שְׁעוֹר, אֲבָל חֻקִּים נִתְּנוּ שְׁעוֹר לְבַעַל
 הַבֵּית - אֶחָד מַעֲשִׂים וְאַרְבָּעָה, וְלִנְחֻתוֹם - אֶחָד
 מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה: (כא) מִרֹאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם.
 (ספרי) לָמָּה נֹאמַר? לְפִי שֶׁנֹּאמַר: "רֹאשִׁית
 עֲרֹסְתֵיכֶם" - שׁוּמַע אֲנִי רֹאשׁוֹנָה שְׁבַעסוֹת, תַּלְמוּד

לְדֹרֹתֵיכֶם כִּסִּי: כֹּד וְהָיָה אִם מַעֲיִנִי הָעֵדָה
נַעֲשֶׂתָה לְשֹׁגְגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פֶּר בֶּן־בֶּקֶר^א
אֶחָד לְעֹלָה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנֶּחֱתוֹ וְנִסְכּוֹ
בַּמִּשְׁפָּט וּשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֹטָת כִּסִּי:
כֹּה וּכְפָר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שֹׁגְגָה הוּא וְהֵם הֵבִיאוּ
אֶת־קָרְבָּנָם אִשָּׁה לַיהוָה וַחֲטָאתָם לִפְנֵי יְהוָה
עַל־שֹׁגְגָתָם כִּסִּי: כֹּו וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּלְגֵר הַגֵּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם
בְּשֹׁגְגָה: ס שְׂבִיעִי כֹו וְאִם־נִפֶּשׁ אַחַת תַּחֲטָא
בְּשֹׁגְגָה וְהִקְרִיבָה עֶז בַּת־שְׁנֵתָה לַחֲטָאת כִּסִּי:
כֹּה וּכְפָר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגְגָת בַּחֲטָאָה
בְּשֹׁגְגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ:
כֹּה הָאֲזָרַח בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגֵר הַגֵּר בְּתוֹכָם
תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּשֹׁגְגָה:
וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה א בֵּיד רָמָה מִן־הָאֲזָרַח
וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגִדָּךְ וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ
הַהוּא מִקֶּרֶב עֲמָה כִּסִּי: לֹא כִי דְבַר־יְהוָה בָּזָה

רש"י

פָּקִיד יי וְלֹהֵא לְדֹרִיכוֹן:
כֹּד וְהָיָה אִם מַעֲיִנִי כְנֻשְׁתָּא
אַתְעֵבְדַת לְשָׁלוֹ וְיַעֲבֹדוֹן כָּל
כְּנֻשְׁתָּא תוֹר כֹּר תוֹרִי חֹד לַעֲלָתָא
לְאַתְקַבְּלָא כְרַעֲוֹא קָדָם יי
וּמִנֶּחֱתָה וְנִסְכָּה כְדֻחִי וְצָפִיר כֹּר
עִזִּי חֹד לַחֲטָאתָא: כֹּה וּכְפָר
כְּהֵנָּא עַל כָּל כְּנֻשְׁתָּא דְכְּנִי
יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁתַּבֵּק לְהוֹן אָרִי
שְׁלוּתָא הִיא וְאֲנוֹן אִיתִיאוּ יִת
קְרַבְנֵהוֹן קְרַבְנָא קָדָם יי
וְחֻבְתָּהוֹן קָדָם יי עַל שְׁלוּתָהוֹן:
כֹּו וְיִשְׁתַּבֵּק לְכָל כְּנֻשְׁתָּא דְכְּנִי
יִשְׂרָאֵל וּלְגִיזְרָא דִיתְגִּיר בִּינִיֵּהוֹן
אָרִי לְכָל עֲמָא בְּשְׁלוּתָא: כֹּו וְאִם
אֲנֹש חֹד יַחֲוֹב בְּשָׁלוֹ וְיִקְרַב עֲזָא
כַּת שְׁתָּה לַחֲטָאתָא: כֹּה וּכְפָר
כְּהֵנָּא עַל אֲנֹש דְאַשְׁתְּלִי בַּמִּחְבָּה
בְּשָׁלוֹ קָדָם יי לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי
וְיִשְׁתַּבֵּק לָהּ: כֹּט יַצִּיבָא בְכְּנִי
יִשְׂרָאֵל וּלְגִיזְרָא דִיתְגִּיר בִּינִיֵּהוֹן
אוֹרִיתָא חֲדָא יְהִי לְכוֹן לְדִיעֲבַד
בְּשָׁלוֹ ל וְאֲנֹש דִיעֲבַד בְּרִישׁ גְּלִי
מִן יַצִּיבָא וּמִן גִּיזְרִיא קָדָם יי
הוּא מְרַגֵּז וְיִשְׁתַּצִּי אֲנֹשָא הִיא
מְגוֹ עֲמָה: לֹא אָרִי עַל מִימְרָא
דִּי בְסָר וְיִת פְּקוּדוּהִי אֲשָׁנִי

ה' וְהָלָא־ה': (כד) אִם מַעֲיִנִי הָעֵדָה נַעֲשֶׂתָה
לְשֹׁגְגָה. (הוריות ה' ב') אִם מַעֲיִנִי הָעֵדָה נַעֲשֶׂתָה
עֲבָרָה זֹו עַל־יְדֵי שֹׁגֵג, כְּגוֹן שֶׁשֹּׁגְגוֹ וְהוֹרִי עַל אַחַת
מִן הָעֲבֻדוֹת שֶׁהִיא מִתְּרַת לַעֲבֹד עֲבֻדַת כּוֹכָבִים
בְּכָף: לַחֲטָת. (הוריות יג, זכחים צ') חֲסֵר א', שְׂאִינוּ
כְּשֶׁאֵר חֲטָאוֹת, שֶׁכָּל חֲטָאוֹת שֶׁבַתּוֹרָה הֵבִיאוּ עִם
עוֹלָה, הַחֲטָאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה, שְׂנֵאֲמַר (ויקרא ה):
”וְאֵת הַשְּׂנִי יַעֲשֶׂה עוֹלָה”, וְזֹו עוֹלָה קוֹדֶמֶת
לַחֲטָאת: (כה) הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשָּׁה לָהּ.
(ספרי. יבמות ט) זֶה הָאֲמֹר בְּפֶרֶשׁהּ, הוּא פֶר הָעוֹלָה,

שְׂנֵאֲמַר: ”אִשָּׁה לָהּ”: וַחֲטָאתָם. זֶה הַשְּׁעִיר:
(כז) תַּחֲטָא בְּשֹׁגְגָה. בַּעֲבֻדַת כּוֹכָבִים: עֶז בַּת־
שְׁנֵתָה. שְׂאֵר עֲבֻדוֹת יַחֲד מְבִיא כְּשֶׁבָה אוֹ שְׁעִירָה
וְכֹז קָבַע לָהּ שְׁעִירָה: (ל) בֵּיד רָמָה. בְּמִזִּיד:
מְגִדָּךְ. מְחַרֵּף, כְּמוֹ: (יחזקאל ה) ”וְהִתְהַ חֲרָפָה
וְגִדּוּפָה” (ישעיה לו): ”אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ־
אֲשׁוּר”. וְעוֹד דִּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִכָּאן לְמִכְרָף אֵת
הַשֵּׁם שֶׁהוּא בְּכַרְת (סנהדרין צ. כריתות ז):
(לא) דְּבַר־ה'. (סנהדרין צט) אֲזָהֶרַת עֲבֻדַת כּוֹכָבִים
מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהַשְּׂאֵר - מִפִּי מִשָּׁה: עוֹנָה בָּהּ. בְּזִמֵּן

אֲשֶׁתִּצָּאָה תִּשְׁתַּצִּי אִנְשָׁא הָיִיא
 חֹבֶבֶה בָּהּ: לִב וְהוּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 בְּמִדְבָּרָא וְאֲשַׁכְּחוּ גִבְרָא כֹד
 מִגִּבְבִּי אֶעִין בְּיוֹמָא דְשִׁבְתָּא:
 לִג וְקָרִיבוּ יְתָה דְאֲשַׁכְּחוּ יְתָה כֹד
 מִגִּבְבִּי אֶעִין לֹת מִשָּׁה וּלֹת אֶהֱרֹן
 וּלֹת כָּל כְּנִשְׁתָּא: לֹד וְאֶסְרוּ יְתָה
 בְּבֵית מִטְרָא אֲרִי לֹא אֶתְפְּרִשׁ
 לְהוֹן מָה דִּיעֲבֹדוֹן לָהּ: לֹה וְאֶמַר
 יִי לְמִשָּׁה אֶתְקַטְלָא יִתְקַטְל גִּבְרָא
 מִרְגָּם יְתָה בְּאֲבָנִיא כָּל כְּנִשְׁתָּא
 מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא: לו וְאֶפִּיקוּ
 יְתָה כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִבְּרָא
 לְמִשְׁרִיתָא וּרְגָמוּ יְתָה בְּאֲבָנִיא
 וּמִית כְּמָא דִּי פִקִּיד יִי יֵת מִשָּׁה:
 לז וְאֶמַר יִי לְמִשָּׁה לְמִימַר:
 לח מִלָּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר
 לְהוֹן וְעֲבָדוֹן לְהוֹן פְּרוֹסְפָּדִין עַל
 כְּנָפֵי כְּסוּתָהוֹן לְדִרְיָהוֹן וְיִתְנֹן עַל
 פְּרוֹסְפָּדָא דְכְּנָפָא חוּטָא
 דְתַכְלָתָא: לט וְיָהוֹן לְכוֹן
 לְכְרוֹסְפָּדִין וְתַחֲזֹן יְתָה וְתִדְבְּרוּן
 יֵת כָּל פְּקוּדֵיא דִּי וְתַעֲבָדוּן
 יְתָהוֹן וְלֹא תִטְעוּן בְּתַר הִרְהוּר
 לְכָכוֹן וּבְתַר חִיזוּ עֵינִיכוֹן דִּי אֶתוֹן

וְאֶת־מִצּוֹתוֹ הַפָּר הַכֹּהֵן | תִּכְרֹת הַנֶּפֶשׁ
 הַהוּא עֲוֹנָה בָּהּ כִּסְיִי: פ לִב וְיָהוּוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 בְּמִדְבָּר וַיִּמָּצְאוּ אִישׁ מִקִּשְׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם
 הַשִּׁבְתָּ כִּסְיִי: לִג וַיִּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמִּצָּאִים אֹתוֹ
 מִקִּשְׁשׁ עֵצִים אֶל־מִשָּׁה וְאֶל־אֶהֱרֹן וְאֵל כָּל־
 הָעֵדָה כִּסְיִי: לֹד וַיִּנְיְחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמֶר כִּי לֹא פָרַשׁ
 מִה־יַּעֲשֶׂה לֹו כִּסְיִי: ס לֹה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מִשָּׁה
 מוֹת יוּמָת הָאִישׁ רָגוּם אֹתוֹ בְּאֲבָנִים כָּל־
 הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כִּסְיִי: לו וַיֵּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־
 הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בְּאֲבָנִים
 וַיָּמָת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מִשָּׁה כִּסְיִי: פ מִפְּטִיר
 לז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מִשָּׁה לֵאמֹר: לח דִּבֶּר אֶל־
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית
 עַל־כְּנָפֵי בְּגִדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנִתְּנוּ עַל־צִיצִית
 הַכְּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת כִּסְיִי: לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית
 וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה
 וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם

רש"י

שְׁעוֹנָה בָּהּ, שְׁלֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה: (לִב) וַיָּהוּוּ
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר וַיִּמָּצְאוּ. (ספרי) בְּגִנוּתָן שֶׁל
 יִשְׂרָאֵל דִּבֶּר הַפְּתוּב, שְׁלֹא שָׁמְרוּ אֶלָּא שִׁבְתָּ
 רִאשׁוֹנָה, וּבִשְׁנֵינִי בָּא זֶה וְחִלְלָהּ: (לִג) הַמִּצָּאִים
 אֹתוֹ מִקִּשְׁשׁ. (ספרי. סנהדרין מ"א) שֶׁהָתְרוּ בּוֹ וְלֹא
 הִנִּיחַ מִלְּקוּשָׁשׁ, אֵף שֶׁמִּצְאוּהוּ וְהָתְרוּ בּוֹ: (לֹד) כִּי
 לֹא פָרַשׁ מִה־יַּעֲשֶׂה לֹו. (ספרי. סנהדרין עח) לֹא הָיוּ
 יוֹדְעִים בְּאִיזוֹ מִיתָה יָמוּת, אֲבָל יוֹדְעִים הָיוּ
 שֶׁהִמְחִל שִׁבְתָּ בְּמִיתָה: (לֹה) רָגוּם. עָשָׂה
 פֶּשַׁע ט' בְּלַעַז וְכֵן: "הַלֹּךְ" אֶל־ט' וְכֵן: "זָכוּר"
 וְ"שְׁמוֹר": (לו) וַיֵּצִיאוּ אֹתוֹ. מִכָּאן, שִׁבְתָּ

הַסְקִילָה חוּץ וְרָחוֹק מִבֵּית דִּין (סנהדרין מב):
 (לח) וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית. עַל שֵׁם הַפְּתִילִים
 הַתְּלוּיִים בָּהּ, כְּמוֹ (יחזקאל ח'): "וַיִּקְחֵנִי בְּצִיצִית
 רִאשִׁי". דִּבֶּר אַחֵר: צִיצִית - עַל שֵׁם "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ",
 כְּמוֹ (שיר ב'): "מִצִּיץ מִן־הַחֲרָפִים": תְּכֵלֶת. (מנחות
 מד) צִבְעֵי יָרֵק שֶׁל חֲלָזוֹן: (לט) וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־
 מִצְוֹת ה'. שֶׁמִּנֵּן גִּימְטְרִיא שֶׁל "צִיצִית" - שֵׁשׁ
 מֵאוֹת, וּשְׁמוֹנֶה חוּטִים וּבְחִמְשָׁה קְשָׁרִים הָרִי תְּרִי"ג:
 וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם. כְּמוֹ "מִתּוֹר הָאֶרֶץ".
 הֵלֵב וְהָעֵינַיִם הֵם מְרַגְּלִים לַגּוֹף, וּמִסְרָסְרִים לוֹ אֶת
 הָעֲבֵרוֹת: הָעֵין רוֹאֶה וְהֵלֵב חוֹמֵד וְהַגּוֹף עוֹשֶׂה אֶת

וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם כִּסִּי:
 מִלְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתֵי
 וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: מֵאֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּסִּי: פפפ

ק"ט פסוקים, פל"ט סימן.

רש"י

הַעֲבֹרֹת: (מא) אָנִי ה'. (ספרי) נֶאֱמַן לְשֵׁלֶם שָׁכָר:
 אֱלֹהֵיכֶם. נֶאֱמַן לְהַפְרֹעַ: אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם.
 (ספרי) עַל מִנַּת כֶּן פְּדִיתִי אֶתְכֶם שֶׁתִּקְבְּלוּ עֲלֵיכֶם
 גְּזֵרֹתַי: אָנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. (ספרי) עוֹד לְמָה נֶאֱמַר?
 כְּדִי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמַר הַמָּקוֹם?
 לֹא שֶׁנַּעֲשֶׂה וְנִטַּל שָׁכָר? אָנוּ לֹא עוֹשִׂים וְלֹא
 נוֹטְלִים שָׁכָר! - (שבת פ"ח) עַל פְּרֻחֲכֶם אָנִי
 מִלְּכֶכֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל כ'): "אִם־לֹא בִיד
 חֲזָקָה וְגו' אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם". דָּבָר אַחֵר: לְמָה נֶאֱמַר
 יִצִּיאֵת מִצְרַיִם? אָנִי הוּא שֶׁהִבְחִנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין
 טָפָה שֶׁל בְּכוֹר לְשִׂיאָנָה שֶׁל בְּכוֹר, אָנִי הוּא עֲתִיד
 לְהִבְחִין וּלְהַפְרֹעַ מִן הַתּוֹלָה קָלָא אֵילָן בְּבִגְדוֹ
 וְאוֹמֵר תִּכְלֹת הוּא (ב"מ ס"א). וּמִיִּסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי
 מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן הֶעֱתִקְתִּי: לְמָה נִסְמְכָה פֶּרֶשֶׁת
 מְקוֹשֵׁשׁ לְפֶרֶשֶׁת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים? (חולין ה) לוֹמַר,
 שֶׁהִמְחִיל אֶת הַשִּׁפְתָּ כָּאֵילוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים,
 שֶׁאֵף הִיא שְׁקוּלָה כָּכָל הַמִּצְוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַבִּינָעִם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שָׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתֵּפֶר, שֶׁמָּקוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בִּאֲמֻצֵּעַ הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנִט חוֹגְרִים בַּתְּחִילַת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת שלח ביהושע פרק ב

ב אֲנִי־שַׁלַּח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן מִן־הַשָּׂטָיִם שְׁנַיִם אַנְשִׁים מִרְגְּלִים חֹרֵשׁ לֵאמֹר לָכֵן רָאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיָּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זֹנָה וַיְשָׁמָה רָחֵב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: וַיֹּאמְרוּ לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אַנְשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלֵּילָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחֲפֹר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחֵב לֵאמֹר הֲוָצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיךָ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבִיתְךָ כִּי לַחֲפֹר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתַּצְפֵּנוּ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאִין הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשָּׁעַר לְסָגוֹר בַּחֲשָׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָּה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים וְרָדְפוּ מֵהָר אַחֲרֵיהֶם כִּי תִשְׁוֹגוּם: ו וְהָיָא הָעֶלְתָם הַגָּגָה וַתִּטְמְנֶנּוּ בַּפִּשְׁתִּי הָעֵץ הָעֲרֻכּוֹת לֵה עַל־הַגָּג: ז וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשָּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרָיו כְּאִשֶּׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם: ח וְהָמָּה טָרֶם יִשְׁכְּבוּן וְהָיָא עֲלֵתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג: ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נִפְלָה אִימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נִמְגּוּ כָל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: י כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מִי יִסּוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשָׁנִי מַלְכִי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בָּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וְלַעֲוֹג אֲשֶׁר הִחְרַמְתֶּם אוֹתָם: יא וְנִשְׁמַעַל וַיִּמָּס לְבַבְנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מַמְעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת: יב וְעַתָּה הִשְׁבַּעְנוּ־נָא לִי בַיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חֶסֶד וְעָשִׂיתֶם גַּם־אֵתֶם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת: יג וְהִחִיתֶם אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אֲחִי וְאֶת־אֲחֵי־יָדָי וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמּוֹת: יד וַיֹּאמְרוּ לֵה אֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַחְתִּיכֶם לָמוֹת אִם לֹא תִגִּידוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בְּתַת־יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וְאֱמֶת: טו וַתֹּרְדֶם בַּחֲבֵל בְּעַד הַחֲלוֹן כִּי בֵיתָה בְּקִיר הַחוּמָּה וּבַחוּמָּה הָיָא יוֹשְׁבֶת: טז וַתֹּאמֶר לָהֶם הִתְּרָה לָכֵן פְּנִיפְנֵנוּ בָכֶם הָרֹדְפִים וְנַחֲבֶתֶם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שׁוֹב הָרֹדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ

לְדַרְכֵּכֶם: י וַיֹּאמְרוּ אֵלָיָה הָאֲנָשִׁים נָקִים אֲנַחְנוּ מִשְׁבַּעְתְּךָ הִזָּה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: יא הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים בָּאָרֶץ אֶת־תְּקוּנָתָהּ חוּטֵי הַשָּׁנִי הִזָּה תִּקְשְׁרִי בַּחֲלוֹן אֲשֶׁר הוֹרְדָתָנוּ בּוֹ וְאֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ וְאֶת־אֲחִיךָ וְאֵת כָּל־בֵּית אֲבִיךָ תֹאסֹפִי אֵלָיךָ הַכִּיתָה: יב וְהִלָּה כָּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדִּלְתֵי בֵיתְךָ | הַחֹצֶצָה דָּמּוּ בְּרֹאשׁוֹ וְאֲנַחְנוּ נָקִים וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתְּךָ בַּבַּיִת דָּמּוּ בְּרֹאשָׁנוּ אִם־יָד תִּהְיֶה־בּוֹ: כ וְאִם־תִּגְדִּי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ נָקִים מִשְׁבַּעְתְּךָ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כא וְתֹאמַר בְּדַבְרֵיכֶם כֹּן־הוּא וְתִשְׁלַחֵם וַיֵּלְכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תְּקוּנַת הַשָּׁנִי בַּחֲלוֹן: כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרִדְפִים וַיִּבְקְשׁוּ הָרִדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצְאוּ: כג וַיֵּשְׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיִּרְדּוּ מִהָהָר וַיַּעֲבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וַיֹּסְפּוּ לוֹ אֵת כָּל־הַמִּצְאוֹת אוֹתָם: כד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נִמְגְּנוּ כָל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ:

לאחר שמסיים ההפסדה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכֵל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיו לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיאָה עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמְךָ בְּכֹל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א		
אוסטריה וינה	3:54	3:54			7:55	7:55	9:15	9:15	19:57	19:59	20:38	20:40	19:41	21:03
אוסטרליה מלבורן	7:34	7:35	9:05	9:07	9:57	9:59	10:44	10:46	17:07	17:08	17:36	17:37	16:50	17:51
אוקראינה אודסה	4:05	4:05	6:15	6:13	8:02	8:03	9:21	9:22	19:53	19:55	20:32	20:34	19:37	20:55
אוק. דנייפרופטרובסק	3:38	3:38			7:39	7:40	8:59	9:00	19:43	19:45	20:25	20:26	19:27	20:50
אוקראינה ז'יטומיר	3:54	3:54			8:00	8:00	9:22	9:22	20:18	20:20	21:02	21:04	20:02	21:30
אוקראינה קייב	3:46	3:46			7:52	7:53	9:14	9:15	20:12	20:14	20:57	20:59	19:56	21:25
איטליה מילאנו	4:33	4:34	6:54	6:54	8:28	8:29	9:46	9:47	20:14	20:15	20:51	20:53	19:57	21:13
ארגנטינה ב. איירס	7:58	8:00	9:37	9:38	10:26	10:27	11:15	11:16	17:49	17:50	18:17	18:18	17:32	18:31
ארה"ב בולטימור	4:39	4:39	7:14	7:15	8:23	8:23	9:37	9:37	19:34	19:36	20:06	20:08	19:18	20:25
ארה"ב ברוקלין נ.י.	4:24	4:25	6:58	6:59	8:10	8:11	9:25	9:26	19:29	19:30	20:02	20:03	19:12	20:21
ארה"ב לוס אנג'לס	4:41	4:42	7:18	7:19	8:17	8:18	9:29	9:30	19:06	19:08	19:35	19:36	18:50	19:52
ארה"ב מיאמי	5:29	5:30	8:05	8:06	8:55	8:56	10:03	10:04	19:14	19:15	19:40	19:41	18:57	19:54
ארה"ב משיגן	4:55	4:55	7:27	7:27	8:44	8:45	10:00	10:01	20:11	20:12	20:45	20:47	19:54	21:05
ארה"ב ניו ג'רסי	4:27	4:27	7:02	7:02	8:12	8:13	9:27	9:28	19:28	19:29	20:00	20:02	19:11	20:19
ארה"ב ניו הייבן	4:18	4:19	6:52	6:52	8:05	8:06	9:20	9:21	19:27	19:29	20:00	20:02	19:11	20:20
ארה"ב שיקאגו	4:14	4:15	6:47	6:47	8:02	8:03	9:18	9:19	19:27	19:29	20:01	20:03	19:11	20:21
ברזיל ס. פאולו	6:46	6:47	8:42	8:43	9:26	9:28	10:19	10:21	17:28	17:29	17:52	17:53	17:11	18:05
ברזיל ריו דה ז'נרו	6:31	6:32	8:28	8:29	9:12	9:13	10:05	10:06	17:15	17:16	17:40	17:40	16:58	17:52
בריטניה לונדון	3:42	3:42			7:51	7:52	9:14	9:15	20:19	20:21	21:06	21:08	20:03	21:36
בריטניה מנצ'סטר	3:39	3:39			7:54	7:55	9:19	9:20	20:40	20:42	21:32	21:34	20:24	22:06
גרמניה פרנקפורט	4:15	4:15			8:20	8:21	9:41	9:43	20:37	20:39	21:21	21:23	20:21	21:48
ישראל באר שבע	4:36	4:37	7:14	7:15	8:09	8:10	9:19	9:20	18:47	18:48	19:14	19:16	18:30	19:30
ישראל חיפה	4:31	4:32	7:09	7:10	8:06	8:07	9:17	9:18	18:50	18:51	19:18	19:19	18:21	19:34
ישראל ירושלים	4:33	4:34	7:10	7:11	8:06	8:07	9:17	9:18	18:46	18:48	19:14	19:15	18:08	19:30
ישראל תל אביב	4:34	4:35	7:11	7:12	8:08	8:09	9:19	9:20	18:49	18:51	19:17	19:19	18:31	19:33
מולדובה קישינב	4:09	4:09			8:07	8:08	9:26	9:27	20:02	20:03	20:41	20:43	19:45	21:05
מקסיקו מקסיקו	5:57	5:58	8:31	8:31	9:17	9:18	10:23	10:24	19:16	19:17	19:40	19:41	18:59	19:53
סינגפור סינגפור	6:59	7:00	9:21	9:22	10:02	10:03	11:03	11:04	19:11	19:12	19:33	19:34	18:53	19:46
פולין ורשא	3:14	3:14			7:25	7:26	8:48	8:49	19:59	20:01	20:48	20:50	19:43	21:19
צרפת ליאון	4:50	4:51	7:09	7:08	8:46	8:46	10:04	10:04	20:32	20:34	21:10	21:12	20:16	21:32
צרפת פריז	4:47	4:47			8:49	8:50	10:09	10:10	20:56	20:58	21:38	21:40	20:40	22:04
קנדה טורונטו	4:35	4:36	7:04	7:04	8:27	8:27	9:44	9:44	20:01	20:02	20:36	20:38	19:44	20:57
קנדה מונטריאול	4:05	4:05	6:25	6:25	8:00	8:00	9:18	9:18	19:45	19:46	20:22	20:24	19:28	20:44
רוסיה מוסקבה	3:44	3:44			8:07	8:07	9:34	9:34	21:15	21:17	22:15	22:17	20:59	22:59
רוסיה רוסטוב (דנון)	4:25	4:26			8:24	8:25	9:43	9:44	20:20	20:22	20:59	21:01	20:04	21:23
שווייץ ציריך	4:28	4:29			8:27	8:28	9:46	9:47	20:24	20:26	21:04	21:06	20:08	21:28

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.

2. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.

3. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

4. המשבצות הריקות הן בגלל קושי טכני לחשב באותו תאריך, את הזמן המדויק של עלות השחר והזמנים הנובעים מכך במקומות אלו.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתה, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסמים וחסות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

להשתתפותכם גם על ידי תרומה כספית בהפצת "דבר מלכות"

בהפקדה לחשבון בנק:

ישראל ISRAEL:

"אור אבנר" בנק הדואר, סניף - 565 חשבון - 8248042

"אור אבנר" בנק הפועלים, סניף - 537 חשבון - 557709

לתרומות מחו"ל:

bank hapoalim, branch: 537, account: or avner 557709, swift: poalilit

ארה"ב U.S.A.:

dvarmalchus, north fork bank, 3464007636

למשלוחים דרך הדואר:

ישראל ISRAEL:

נא לכתוב צ"ק על שם "אור אבנר"

לכתובת: דבר מלכות ת.ד. 373 כפר חב"ד

ארה"ב U.S.A.:

Dvarmalchus 770 Eastern Parkway brooklyn N.Y. 11213

לתרומות דרך אתר "דבר מלכות" באינטרנט:

<http://www.dvarmalchus.org/Donate.aspx>

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00117
15/06/2008